

Περὶ ἑξήκων

1) Ἡ Ἀρχαία Λογία

2) Μεταφύλαξις

ΤΗΛΕΓΡ

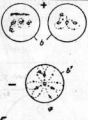
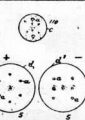
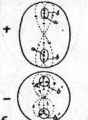
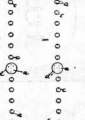
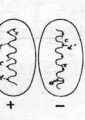
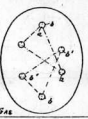
	Ἐν
	Ἐνδείξεις
Ἐλθόντι, ἐν	
τῇ ἡμέρᾳ	
ὁ Λαβὼν	

Περὶ ἑξήκων

1) Ἡ Ἀρχαία Λογία

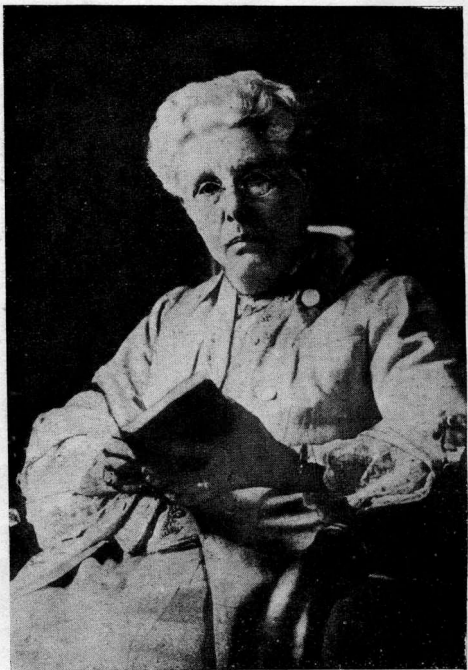
2) Μεταφύλαξις

		
		
		
		
		
<i>Lucifer</i>		
<i>Solip</i>	<i>H</i>	<i>O</i>

Σχεδιάγραμμα δεικνὺν τὴν διάλυσιν τῶν χημικῶν στοιχείων—
 Ὑδρογόνου (H), Ὄξυγόνου (O), καὶ Ἀζώτου (N) — μεταβαι-
 νόντων ἐκ τῆς ἀερώδους (G), διὰ τῶν τριῶν διαμέσεων αἰθερι-
 κῶν (E_1 , E_2 , E_3) καταστάσεων, εἰς τὴν τετάρτην ἢ ἀτομικὴν
 (E_4) κατάστασιν τῆς ὕλης ἐν τῷ φυσικῷ πεδίῳ.

(Διὰ λεπτομερείας, ᾄρα Lucifer, τόμ. XVII, σ. 216).

31 4 8 / A

A 1003 ABA

8 1 2 5 X

11

10 4 1

ΜΕΤ' ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ

ΑΝΑΤΙΘΗΜΙ

ΤΗ

H. P. BLAVATSKY

ΕΙΣ ΗΝ ΟΦΕΙΛΩ ΤΟ ΦΩΣ

A B.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1925

1925

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ βιβλίον τοῦτο προώρισται νὰ θέσῃ ἀνὰ χεῖρας τῶν ἀναγνωστῶν ἐπιτομὴν τῶν Θεοσοφικῶν διδασκαλιῶν, ἀρκούντως σαφῇ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀρχαρίου σπουδαστοῦ, καὶ ἀρκούντως πλήρη διὰ νὰ θέσῃ στερεὰ θεμέλια πρὸς ἀπόκτησιν εὐρυτέρων γνώσεων. Ἐλπίζω ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς εἰσαγωγή εἰς τὰ βαθύτερα ἔργα τῆς H. P. Blavatsky καὶ ὡς κατάλληλος προπαρασκευὴ πρὸς μελέτην τούτων.

Οἱ μελετήσαντες ὀλίγον τὴν Ἀρχαίαν Σοφίαν γνωρίζουσι τὸ φῶς, τὴν εἰρήνην, τὴν χαράν, τὴν δύναμιν ἅς τὰ μαθήματα αὐτῆς προσκομίζουσιν εἰς τὴν ζωὴν.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξαποστέλλεται εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν εὐχὴν ὅπως προσελκύσῃ τινὰς καὶ ἀναγνωρίσωσι, κατόπιν μελέτης, τὴν ἀξίαν τῶν διδασκαλιῶν του.

Αὐγουστος 1897.

ANNIE BESANT

Η ΑΡΧΑΙΑ ΣΟΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΘΕΜΕΛΙΩΔΗΣ ΕΝΟΤΗΣ ΠΑΣΩΝ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

Ἡ εὐθεΐα σκέψις εἶναι ἀναγκαΐα εἰς τὴν ὁρθὴν διαγωγὴν, ἡ ὁρθὴ ἀντίληψις εἰς τὴν εὐθεΐαν ζώην, καὶ ἡ θεία Σοφία—εἴτε κληθῇ διὰ τοῦ ἀρχαίου Σανσκριτικοῦ ὀνόματος *Brahma Vidyâ*, εἴτε διὰ τοῦ συγχρόνου Ἑλληνικοῦ τοιοῦτου «Θεοσοφία»—ἔρχεται ἡμῖν ἀρωγὸς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ διπλοῦ τούτου σκοποῦ.—Πᾶροσκομίζεται εἰς τὸν κόσμον ὡς φιλοσοφία συμφωνοῦσα πρὸς τὸν ὁρθὸν λόγον καὶ ὡς, τὸ πᾶν περιλαμβάνουσα, θρησκεία καὶ ἠθικὴ.—Ἐλέχθη ποτὲ παρὰ τινος εὐσεβοῦς περὶ τῶν Χριστιανικῶν Γραφῶν ὅτι περιέχουσιν ἀβαθῆ μέρη διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸ παιδίον δύναται νὰ διέλθῃ, καὶ βάθῃ εἰς τὰ ὅποια ὁ γίγας πρέπει νὰ κολυμβήσῃ.—Παρόμοιόν τι δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὴν Θεοσοφίαν, καθόσον διδασκαλίαι τινὲς αὐτῆς εἶναι τόσον ἀπλᾶ καὶ πρακτικαὶ ὥστε οἷονδήποτε πρόσωπον μετρίας ἀντιλήψεως δύναται νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ ταύτας, ἐνῶ ἄλλαι εἶναι τόσον ὑψηλαί, τόσον βαθεῖαι, ὥστε ὁ ἱκανώτερος πιέζει τὴν διαινόαν του διὰ νὰ τὰς περιλάβῃ καὶ ἀποκάμνῃ ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτῃ.

Ἐν τῷ παρόντι τόμῳ καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως παρουσιασθῇ ἡ Θεοσοφία εἰς τὸν ἀναγνώστην ὡς οἷόν τε ἀπλῇ καὶ καταληπτῇ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταδείξῃ ὅτι αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἀλλήθειαι αὐτῆς σχηματίζουνσι πλήρη εἰκόνα τοῦ σύμπαντος, παρέχουσα τόσας λεπτομερεῖας ὥσαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κατανόησιν

τῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων. Στοιχειῶδες κλασικὸν βιβλίον δὲν δύναται ν' ἀξιῶσῃ ὅτι δίδει τὴν ὁλότητα τῆς γνώσεως ἥτις δέον ν' ἀποκτηθῇ διὰ τῆς μελέτης δυσνοήτων ἔργων, ἀλλ' ὅτι ἀφίνει εἰς τὸν σπουδαστὴν σαφεῖς θεμελιώδεις ἰδέας ἐπ' αὐτῆς, δυνάμενον οὕτω διὰ μελλούσης μελέτης πολλὰ πράγματα νὰ προσθέσῃ, ἐλάχιστα ὅμως ἄνευ τοιαύτης. Διὰ τῆς ὑπὸ τοιούτου βιβλίου παρεχομένης ἐκθέσεως ὁ σπουδαστὴς ἔσεται ἱκανὸς νὰ κανονίσῃ τὰς λεπτομερείας περαιτέρω ἐρεῦνης.

*
* *

Σύντομος ἐπισκόπησις τῶν μεγάλων θρησκειῶν τοῦ κόσμου καταδεικνύει ὅτι αὗται περιλαμβάνουσι πλείστας ὅσας κοινὰς θρησκευτικὰς, ἠθικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἰδέας. Καίτοι τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι παραδεδεγμένον παγκοσμίως, ἡ ἐρμηνεία αὐτοῦ εἶναι ἀντικείμενον συζητήσεων. Τινὲς ἀξιοῦσιν ὅτι αἱ θρησκεῖαι προῆλθον ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀμαθείας, καλλιεργηθείσης ὑπὸ τῆς φαντασίας, καὶ ὅτι βαθμιαίως ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν πλέον χονδροειδῶν μορφῶν τοῦ ψυχισμοῦ καὶ τοῦ φετιχισμοῦ. Ὅτι αἱ ὁμοιότητες αὐτῶν ὀφείλονται εἰς τὰ παγκόσμια φυσικὰ φαινόμενα, ἀτελῶς παρατηρηθέντα καὶ φανταστικῶς ἐρμηνευθέντα. Ἡ λατρεία τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀστέρων εἶναι ἡ παγκόσμιος κλεις διὰ τὴν μίαν σχολήν, ἡ λατρεία τοῦ φαλλοῦ ἡ ἐξ ἴσου παγκόσμιος δι' ἄλλην τοιαύτην. Ὁ τρόμος, αἱ ἐπιθυμίαι, ἡ ἄγνοια καὶ ὁ θαυμασμὸς καθωδήγησαν τὸν ἄγριον νὰ προσωποποιήσῃ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐξεμεταλλεύθησαν τοὺς φόβους καὶ τὰς ἐλπίδας του, τὰς ἀμυδρὰς φαντασιοπληξίας του, τὰς ἀνησύχους ἐρωτήσεις του. Οἱ μῦθοι μετεβλήθησαν εἰς γραφάς, τὰ σύμβολα εἰς γεγονότα καὶ ἀφοῦ ἡ βᾶσις αὐτῶν ἦτο παγκόσμιος προέκυψε κατ' ἀνάγκην ἡ ὁμοιότης τοῦ προϋόντος. Οὕτως ὁμιλοῦσιν οἱ διδάκτορες τῆς «Συγκριτικῆς μυθολογίας» καὶ οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, ἥκιστα πεπεισμένοι, σιωπῶσι πρὸ τῆς ἀφθονίας τῶν ἐπιχειρημά-

των. Ἀδυνατοῦσι ν' ἀρνηθῶσι τὴν ὁμοιότητα, ἀλλ' ἐνδομύχως σκέπτονται· «Μήπως αἱ προσφιλέστεραι ἐλπίδες καὶ αἱ ὑψηλότεραι συλλήψεις πάντων τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φαντασίας τοῦ ἀγρίου καὶ τῆς ψηλαφιζούσης ἀγνοίας; Οἱ μεγάλοι ἀρχηγοὶ τῆς φυλῆς, οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἥρωες τῆς ἀνθρωπότητος, ἔζησαν, εἰργάσθησαν, ὑπέφερον, καὶ ἀπέθανον ἐν τῇ πλάνῃ. διὰ τὴν ἀπλὴν προσωποποίησιν ἀστρονομικῶν γεγονότων καὶ διὰ τὰς κεκαλυμμένας αἰσχροτήτας τῶν βαρβάρων;»

Ἡ δευτέρα ἐρμηνεΐα τῆς κοινῆς βάσεως εἰς τὰς θρησκείας τοῦ κόσμου βεβαιοῖ τὴν ὑπαρξιν πρωτοτύπου διδασκαλίας διαφυλαττομένης ὑπὸ μιᾶς Ἀδελφότητος μεγάλων πνευματικῶν Ἐκπαιδευτῶν, οἵτινες—καρποὶ παρελθόντων κύκλων τῆς ἐξελίξεως—ἐχρημάτισαν ἐκπαιδευταὶ καὶ ὁδηγοὶ τῆς ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἀνθρωπότητος τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, μεταδίδοντες ἐκ περιτροπῆς εἰς τὰς φυλάς καὶ τὰ Ἔθνη αὐτοῦ, τὰς θεμελιώδεις ἀληθείας τῆς θρησκείας ὡς οἷόν τε κάλλιον προσηρμοσμένας πρὸς τὰς ἰδιοσυγκρασίας τῶν διδασκομένων. Κατὰ τὴν ἄποψιν ταύτην οἱ Ἰδρυταὶ τῶν μεγάλων θρησκειῶν εἶναι μέλη τῆς Μιᾶς αὐτῆς Ἀδελφότητος, καὶ ἐβοηθήθησαν εἰς τὴν ἀποστολὴν των ὑπὸ πολλῶν ἄλλων μελῶν, κατωτέρων αὐτῶν κατὰ βαθμόν, Μεμνημένων καὶ μαθητῶν διαφόρων βαθμῶν, διαπρεπῶν εἰς πνευματικὴν ἐνόρασιν, εἰς φιλοσοφικὰς γνώσεις ἢ εἰς ἀγνότητα ἡθικῆς σοφίας. Οὗτοι καθωδήγησαν τὰ νήπια Ἔθνη, ἔδωκαν εἰς αὐτὰ τὸν πολιτισμὸν των, καθώρισαν τοὺς νόμους των, ἐκυβέρνησαν αὐτὰ ὡς βασιλεῖς, ἐδίδαξαν ὡς ἱερεῖς. Εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος διετερηθή ἡ ἀνάμνησις τοιούτων ἰσχυρῶν ἀνθρώπων, ἡμιθέων καὶ ἡρώων, οἵτινες ἀφῆκαν ἔχνη αὐτῶν ἐν τῇ φιλολογίᾳ, τῇ ἀρχιτεκτονικῇ καὶ τῇ νομοθεσίᾳ.

Ὅτι τοιοῦτοι ἀνθρωποὶ ἔζησαν εἶναι δύσκολον ν' ἀρνηθῇ τις πρὸ τῆς παγκοσμίου παραδόσεως, τῶν εἰσέτι διασωζομένων Γραφῶν, καὶ τῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νῦν εἰς ἐρείπια, προῖστορικῶν

μνημείων, μὴ ἀναφερομένων ἄλλων μαρτυριῶν ὥς ὁ ἀμαθὴς δυνατόν ν' ἀπορρίψῃ. Τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἡ καλλιτέρα μαρτυρία τοῦ μεγαλείου τῶν συγγραφέων των, διότι τίς, εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἢ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, δύναται ἔστω καὶ νὰ πλησιάσῃ τὸ ὕψος τῆς πνευματικότητος τῆς θρησκευτικῆς των σκέψεως, τὴν διανοητικὴν λαμπρότητα τῆς φιλοσοφίας των, τὴν εὐρύτητα καὶ ἀγνότητα τῆς ἠθικῆς των ; Καὶ ὅταν εὐρίσκωμεν ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα περιέχουσι κατὰ βάθος ταυτότητα διδασκαλιῶν περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σύμπαντος, ὑπὸ μεγάλην ἐξωτερικὴν φαινομενικὴν ποικιλίαν, οὐδόλως εἶναι παράλογον ν' ἀποδίδωμεν αὐτάς εἰς σῶμα κεντρικῆς καὶ πρωτοτύπου διδασκαλίας. Εἰς τὸ σῶμα τοῦτο δίδομεν τὴν ἑλληνικὴν ὀνομασίαν· «Θεοσοφία».

Ὡς προέλευσις καὶ βάσις πασῶν τῶν θρησκευτῶν, ἡ Θεοσοφία οὐδεμιᾶς δύναται νὰ ἦναι ὁ ἀνταγωνιστὴς· ἀποκαθαίρει πρᾶγματι ταύτας, ἀποκαλύπτουσα τὴν ἀξιόλογον ἐσωτερικὴν ἔννοιαν τῶν διαστραφεισῶν, διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως, διδασκαλιῶν, ὑπὸ τῆς διαφθορᾶς, τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν προλήψεων, ἀλλ' ἐν ἐκάστη τούτων ἀναγνωρίζει καὶ ὑπερασπίζει ἑαυτὴν καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν κεκαλυμμένην ἐν αὐτῇ σοφίαν. Οὐδεὶς γινόμενος θεόσοφος παύει ὢν Χριστιανὸς, Βουδδιστὴς ἢ Ἰνδός· ἀλλ' ἀποκτᾷ βραθυτέραν ἔννοιαν τῆς ἑαυτοῦ πίστεως, μείζονα σταθερότητα εἰς τὰς πνευματικὰς ἀληθείας τῆς, εὐρυτέραν κατανόησιν τῶν ἱερῶν διδασκαλιῶν τῆς. Ὡς ἡ Θεοσοφία τὸ πάλαι ἐγέννησε τὰς θρησκείας, οὕτω σήμερον δικαιολογεῖ καὶ ὑποστηρίζει ταύτας. Εἶναι βράχος ἐφ' οὗ ὅλοι ἐλαξέυθησαν, τὸ στόμιον τοῦ φρέατος ἐξ οὗ ἀνωρεύχθησαν. Δικαιολογεῖ πρὸ τοῦ διανοητικοῦ κριτηρίου τὰς βαθυτέρας ἐφέσεις καὶ συγκινήσεις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἐπαληθεύει τὰς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐλπίδας μας καὶ ἀποδίδει ἡμῖν ἐξηγηνισμένην τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν ἡμῶν.

Ἡ ἐκτιθεμένη ἀλήθεια καθίσταται καταφανεστέρα διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν διαφόρων Ἱερῶν Γραφῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἀρκεῖ

μόνον μικρά συλλογή ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διαθεσίμων ὑλικῶν διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὸ γεγονός καὶ ὀδηγήσῃ τὸν σπουδαστὴν πρὸς ἀνεύρεσιν παραιτέρω ἐπαληθεύσεων. Αἱ κυριώτεραι πνευματικαὶ ἀλήθειαι τῆς θρησκείας δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσιν οὕτως·

1) "Οτι ὑπάρχει μία πραγματική, αἰώνιος, ἀπέραντος, ἀσύλληπτος ὑπαρξις.

2) "Οτι ἐκ ταύτης ἐκπορεύεται ὁ ἐκδηλούμενος Θεός, ἀναπτυσσόμενος ἀπὸ Μονάδος εἰς Διάδα καὶ ἀπὸ Διάδος εἰς Τριάδα.

3) "Οτι ἐκ τῆς ἐκδηλουμένης Τριάδος ἐκπορεύονται πολλαὶ πνευματικαὶ ὄντοτητες καθοδηγοῦσαι τὴν κοσμικὴν τάξιν.

4) "Οτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁμοίωμα τοῦ ἐκδηλουμένου Θεοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν θεμελιώδους τριάς, τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ πραγματικοῦ «ἐαυτοῦ» τοῦ ὄντος αἰωνίου, καὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ «ἐαυτοῦ» τοῦ σύμπαντος.

5) "Οτι σκοπὸς τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου δι' ἐπανειλημένων ἐνσαρκώσεων, εἰς αἷς φέρεται ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἀφ' ὧν ἀπολυτροῦται διὰ τῆς γνώσεως καὶ τῆς θυσίας, εἶναι ν' ἀποβῇ οὗτος πράγματι θεῖος ὡς πάντοτε ὑπῆρξε τοιοῦτος, ἐν λανθανούσῃ καταστάσει.

*
* *

Ἡ Κίνα, μὲ τὸν πρωτογενῆ σήμερον πολιτισμόν της, κατωκίτο τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν Τουρανίων, τῆς τετάρτης ὑποδιαίρεσεως τῆς μεγάλης Τετάρτης Φυλῆς, τῆς φυλῆς ἣτις κατόκησε τὴν ἀπολεσθεῖσαν Ἡπειρον Ἀτλαντίδα, καὶ ἐκάλυψε διὰ τῶν κλάδων αὐτῆς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Οἱ Μογγόλοι, ἡ τελευταία ὑποδιαίρεσις τῆς ἰδίας ἐκείνης φυλῆς, ἐπύκνωσαν βραδύτερον τὸν πληθυσμόν της, οὕτως ὥστε ἐν Κίνᾳ εὐρίσκομεν παραδόσεις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡμερῶν, πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Ἰνδίαις τῆς Πέμπτης ἢ Ἀρύας Φυλῆς. Ἐν τῷ Ching Chang Ching ἢ Κλασικῷ τῆς Ἀγνότητος, εὐρίσκομεν περικόπην ἀρχαίας Γραφῆς, ἰδιαζούσης ὠραιότητος, ἀποπνεύσεως πνεῦμα γαλήνης καὶ εἰρήνης, τόσῳ

χαρακτηριστικὴν τῆς «πρωτοτύπου διδασκαλίας». Ὁ κ. Legge λέγει εἰς τὰς εἰσαγωγικὰς σημειώσεις τῆς μεταφράσεώς του¹ ὅτι ἡ Πραγματεία αὕτη·

Ἀποδίδεται εἰς τὸν Ko Yüan (ἢ Hsüan), ἓνα Ταοϊστὴν τῆς δυναστείας τοῦ Wü (222—227 μ. Χ.), δι' ὃν μυθολογεῖται ὅτι ἀπέβη ἀθάνατος καὶ οὕτω γενικῶς ὀνομάζεται. Ἐμφανίζεται ὡς θαυματοποιός, οὐδόλως ἐγκρατὴς καὶ ἐκκεντρικώτατος εἰς τοὺς τρόπους τοῦ ζῆν. Ναυαγῆσας ποτὲ ἀνῆλθεν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς θαλάσσης μὲ στεγνὰ τὰ ἐνδύματα, καὶ ἐβάδιζεν ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς. Τέλος ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανούς ἐν πλήρει ἡμέρᾳ. Πάντα ταῦτα δύνανται ἀσφαλῶς ν' ἀποδοθῶσιν εἰς φαντασιώδεις ἐπινοήσεις μεταγενεστέρas ἐποχῆς

Τοιαῦται ἱστορίαι ἐπαναλαμβάνονται διὰ τοὺς Μεμνημένους διαφόρων βαθμῶν, καὶ δὲν εἶναι ἀπαρεγκλίτως «φανταστικά καὶ ἐπινοήσεις». Ἀλλ' ἐνδιαφέρει περισσότερο ἡμᾶς ὅτι αὐτὸς οὗτος ὁ Ko Yüan λέγει σχετικῶς μὲ τὸ βιβλίον του·

Ὅταν ἀπέκτησα τὸ ἀληθὲς T'ao, εἶχον ἀπαγγεῖλῃ τὸ Ching (βιβλίον) τοῦτο δέκα χιλιάδας φορές. Εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ τὰ Πνεύματα τοῦ Οὐρανοῦ μετέρχονται καὶ δὲν ἔχει ἀνακοινωθῆ εἰς σοφοὺς τοῦ κατωτέρου τούτου κόσμου. Ἐτυχον τούτου παρὰ τοῦ Θείου Ἀρχηγοῦ τοῦ Ἀνατολικοῦ Hwa. Αὐτὸς εἶχε λάβῃ τοῦτο ἀπὸ τὸν Θεῖον ἀρχηγὸν τῆς Χρυσῆς Πύλης, καὶ οὗτος ἀπὸ τὴν Βασιλικὴν Μητέρα τῆς Δύσεως.

Ὁ Τίτλος «ὁ Θεῖος Ἀρχηγὸς τῆς Χρυσῆς Πύλης» ἦτο ἐκεῖνος ὃν ἔφερσεν ὁ Μεμνημένος ὅστις ἐκυβέρνησα τὴν Αὐτοκρατορίαν τῶν Τολτέκων ἐν Ἀτλαντίδι, καὶ ἡ μνημόνευσις του καταδεικνύει ὅτι τὸ «Κλασικὸν τῆς Ἀγνότητος» μετηνέχθη ἐκεῖθεν εἰς Κίναν ὅταν οἱ Τουράνιοι ἀπεχωρίσθησαν τῶν Τολτέκων. Ἡ ἀποψις αὕτη ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ περιεχομένου τῆς μικρᾶς πραγματείας, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὸ T'ao — ὅπερ σημαίνει «Ἡ Ὁδὸς» — ὀνομασία δι' ἧς ἡ Μοναδικὴ Ὑπαρξις καταδείκνυται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Τουρανικῇ καὶ Μογγολικῇ θρησκείᾳ. Ἀναγιγνώσκομεν·

Τὸ Μέγα T'ao δὲν ἔχει μορφὴν σώματος ἀλλὰ παρήγαγε καὶ συν-

τηρεῖ οὐρανόν τε καὶ γῆν. Τὸ Μέγα Τάο δὲν ἔχει πάθη, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἡ αἰτία τῶν περιστροφῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Τὸ Μέγα Τάο δὲν ἔχει ὄνομα, ἀλλ' αὐτὸ συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ συντήρησιν πάντων τῶν πραγμάτων (I. I.).

Οὗτος εἶναι ὁ ἐκδηλούμενος Θεὸς ὡς μονάς, ἀλλ' ἐπεμβαίνει ἡ δυνάς.

Νῦν τὸ Τάο (ἐμφανίζεται ὑπὸ δύο μορφάς), τὴν Ἥρεμον καὶ τὴν Ταραχώδη, καὶ ὑπὸ (τὰς δύο καταστάσεις) τῆς Κινήσεως καὶ τῆς Ἀναπαύσεως. Ὁ Οὐρανὸς εἶναι ἥρεμος καὶ ἡ γῆ ἀνήσυχος· ὁ οὐρανὸς εὐρίσκεται ἐν κινήσει καὶ ἡ γῆ ἐν ἀναπαύσει. Τὸ ἄρρεν εἶναι ἥρεμον καὶ τὸ θῆλυ ἀνήσυχον· τὸ ἄρρεν κινεῖται καὶ τὸ θῆλυ ἀναπαύεται. Τὸ ριζικόν (ἡρεμία) κατῆλθε καὶ ἡ (ταραχὴ) ἐπεξετάθη καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ οὕτω παρήχθησαν πάντα τὰ πράγματα (I. 2.).

Ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα καθόσον ἐμφανίζει τὰς δύο ἀπόψεις τῆς φύσεως ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν, καὶ ποιεῖται διάκρισιν τοῦ Πνεύματος, τοῦ γεννήτορος, τῆς Ὑλῆς, τῆς τροφῆς, διάκρισιν ἀποβάσαν τόνον συνήθη εἰς τὰ μεταγενέστερα συγγράμματα.

Ἐν τῷ Τάο Teh Ching, ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Μὴ ἐκδηλωθέντος καὶ τοῦ Ἐκδηλωθέντος κάλλιστα καταφαίνεται.

Τὸ Τάο ὅπερ δυνάμεθα ν' ἀκολουθήσωμεν δὲν εἶναι τὸ αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον Τάο. Τὸ ὄνομα δι' οὗ δύναται νὰ κληθῇ δὲν εἶναι τὸ αἰώνιον καὶ ἀμετάβλητον ὄνομα. Ἄνευ ὀνόματος, εἶναι ὁ Δημιουργὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· ὀνομαζόμενον, εἶναι ἡ Μήτηρ παντὸς πράγματος... ὑπὸ τὰς δύο ταύτας ἀπόψεις εἶναι πράγματι τὸ αὐτό· ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἀναπτύσσεται, λαμβάνει τὰ διάφορα ὀνόματα. Ἐν συνόλῳ ἀποκαλοῦμεν αὐτὸ τὸ Μυστήριον (I. I. 2. 4.).

Οἱ μελετηταὶ τῆς Καββάλας θὰ ἐνθυμηθῶσιν ἐν τῶν Θείων Ὀνομάτων «Τὸ Κεκρυμμένον Μυστήριον». Κατωτέρω ἀναγιγνώσκομεν.

Ὑπῆρχε τι, ἀπροσδιόριστον καὶ πληρὲς, δημιουργηθὲν πρὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. Ὅπόσον αὐτὸ ἦτο ἥρεμον καὶ ἄνευ μορφῆς, μόνον καὶ ἀμετάβλητον, ἐπεκτεινόμενον πανταχοῦ καὶ χωρὶς κίνδυνον (ν' ἀναλωθῇ). Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς Μήτηρ πάντων τῶν πραγμάτων. Ἀγνοῶ τὴν

ονομασίαν του, καὶ τὸ καθορίζω διὰ τοῦ Τάο. Προσπαθῶν νὰ δώσω εἰς αὐτὸ ἓν ὄνομα, τὸ ἀποκαλῶ τὸ Μέγα. Τὸ Μέγα ἐξαπλοῦται (συνεχῶς). Ἐξαπλούμενον, ἀπομακρύνεται. Ἀπομακρυνόμενον, ἐπανερχεται (XXV. 1—3).

Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐκφραζομένη ἐνταῦθα ἰδέα τῆς ἀπομακρύνσεως καὶ τῆς ἐπανόδου τῆς Μοναδικῆς Ζωῆς, τόσῳ συνήθης δι' ἡμᾶς ἐν τῇ Ἰνδικῇ φιλολογίᾳ. Συνήθης ὡσαύτως φαίνεται ὁ στίχος·

“Ολα τὰ πράγματα ὑπὸ τὸν Οὐρανὸν παρήχθησαν ἐξ Αὐτοῦ ὡς ὑπάρχοντος (καὶ ὀνομαζομένου)· ἡ ὑπαρξὺς παρήχθη ἐξ αὐτοῦ ὡς μὴ ὑπάρχοντος (καὶ μὴ ὀνομαζομένου) (XL, 2).

Ἵνα δημιουργηθῇ ἐν Σύμπαν, τὸ Μὴ-ἐκδηλωθὲν πρέπει νὰ παραγάγῃ τὸ Μοναδικὸν ἐξ οὗ ἡ δυνὰς καὶ ἡ τριάς προέρχονται.

Τὸ Τάο παρήγαγε τὸ ἓν· τὸ ἓν παρήγαγε τὸ Δύο· τὸ Δύο τὸ Τρία· τὸ Τρία παρήγαγε πάντα τὰ πράγματα. Πάντα τὰ πράγματα ἀφίουν ὀπισθὲν τῶν τῶ Σκότος (ἐξ οὗ προήλθον) καὶ προχωροῦσι διὰ νὰ ἐναγκαλισθῶσι τὸ Φῶς (ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχουσιν ἀναφυῇ) ἐνῷ ἐναρμονίζωνται ὑπὸ τῆς Πνοῆς τοῦ Κενοῦ (XLII. 1).

“Ἡ Πνοὴ τοῦ Χώρου” θὰ ἦτο εὐτυχεστέρα μετάφρασις. Ἀφοῦ τὰ πάντα ἐξ Αὐτοῦ παρήχθησαν, ὑπάρχει εἰς πάντα :

Τὸ Μέγα Τάο εἰσδύει εἰς πάντα. Τὸ ἀνευρίσκομεν καὶ ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ... Καλύπτει πάντα τὰ πράγματα ὡς ἔνδυμα, καὶ δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῇται κύριος αὐτῶν· δύναται νὰ ὀνομασθῇ εἰς τὰ μικρότατα πράγματα. “Ολα τὰ πράγματα ἐπανερχονται (εἰς τὴν ῥίζαν τῶν καὶ ἐξαφανίζονται), καὶ ἀγνοοῦσιν ὅτι Αὐτὸ καθοδηγεῖ τὴν τοιαύτην ἐνέργειάν των. Δύναται νὰ ὀνομασθῇ εἰς τὰ μέγιστα πράγματα (XXXIV. 1, 2).

Ὁ Chwang-ze (τετάρτη ἑκατοντάετηρίς π. Χ.) ἐν τῇ ἐκθέσει του περὶ τῶν ἀρχαίων διδασκαλιῶν, ἀναφέρει τὰς Πνευματικὰς ὀντότητας αἵτινες προέρχονται ἐκ τοῦ Τάο :

Ἐχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ῥίζαν του καὶ τὸν λόγον (τῆς ὑπάρξεώς του). Πρὸ τῆς ὑπάρξεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸ πάλαι, ὑπῆρχεν ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ. Ἐξ Αὐτοῦ προέκυψεν ἡ μυστηριώδης ὑπαρξὺς τῶν πνευμάτων, ἐξ αὐτοῦ ἡ μυστηριώδης ὑπαρξὺς τοῦ Θεοῦ (Βιβλίον 4ον, μέρος 1ον, Τμήμα VI, 7).

Ἔπονται τὰ ὀνόματα τῶν Πνευμάτων τούτων, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ὄντα εἶναι, τόσῳ καλῶς γνωστὸν ὅτι, διαδραματίζουσι σπουδαῖα πρόσωπα ἐν τῇ Σινικῇ θρησκείᾳ, ὥστε εἶναι περιττὸν νὰ πολλαπλασιάζωμεν τὰς περὶ αὐτῶν παρεμβολάς.

Ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ὡς μία Τριάς, τοῦ Ταοῖσμου, κατὰ τὸν κ. Legge, ἀναγνωρίζοντος ἐν αὐτῷ τὸ πνεῦμα, τὴν διάνοιαν καὶ τὸ σῶμά. Ἡ διαίρεσις αὕτη καθαρῶς καταφαίνεται ἐν τῷ «Κλασικῷ τῆς Ἀγνότητος» ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀποβάλλῃ πᾶσαν ἐπιθυμίαν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἑνωσίν του μετὰ τοῦ Μοναδικοῦ (ἐνός).

Νῦν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀγαπᾷ τὴν ἀγνότητα, ἀλλ' ἡ διάνοιά του ταράττει τοῦτο. Ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχίαν, ἀλλ' αἱ ἐπιθυμίαι του παρασύρουσι ταύτην. Ἐὰν ἡδύνατο πάντοτε ν' ἀποβάλλῃ τὰς ἐπιθυμίας του, ἡ διάνοιά του ἀφ' ἑαυτῆς θὰ καθίστατο ἡσυχος. Ὡς ἀποκαθαρθῇ ἡ διάνοια του καὶ τὸ πνεῦμα του ἀφ' ἑαυτοῦ θ' ἀποβῇ ἀγνόν... Ὁ λόγος δι' ὃν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο εἶναι ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀποκαθαρθῇ καὶ αἱ ἐπιθυμίαι των δὲν ἔχουσιν ἀποβληθῇ. Ἐάν τις καταστῇ ἱκανὸς ν' ἀποβάλλῃ τὰς ἐπιθυμίας, ὅταν ἐξετάσῃ τὴν διάνοιάν του (θ' ἀντιληφθῇ αὐτήν) οὐχὶ πλέον ἰδικήν του· ὅταν ἐξετάσῃ τὸ σῶμά του (θὰ ἐννοήσῃ αὐτὸ) οὐχὶ πλέον ἰδικόν του καὶ ὅταν ῥίψῃ τὰ βλέμματα αὐτοῦ πολὺ μακρύτερον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων (θὰ ἐννοήσῃ) ὅτι ταῦτα εἶναι πράγματα μὴ ἔχοντα τί τὸ κοινὸν μετ' αὐτοῦ (I, 3, 4).

Εἶτα, ἀφοῦ ἀναφέρῃ τοὺς σταθμοὺς τῆς ἐσωτερικῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης «εἰς τὴν κατάστασιν τῆς τελείας ἡρεμίας», ἔρωτᾷ·

Ἐν αὐτῇ τῇ καταστάσει τῆς ἀναπαύσεως ἀνεξαρκῆτως τοῦ τρόπου, πῶς δύναται ἐπιθυμία τις νὰ γεννηθῇ; Καὶ ὅταν οὐδεμία πλέον ἐπιθυμία ὑφίσταται ἐκεῖ, εἶναι ἡ ἀληθὴς ἡρεμία καὶ ἀνάπαυσις. Ἡ πραγματικὴ αὕτη (ἡρεμία) ἀποβαίνει σταθερὸν προτέρημα, καὶ ἀποκρίνεται (ἀνευ λάθους) εἰς τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα· τῷ ὄντι, τὸ ἀληθές καὶ σταθερὸν αὐτὸ προτέρημα κυριαρχεῖ τῆς φύσεως. Ἐν τοιαύτῃ σταθερᾷ ἀποκρίσει καὶ τοιαύτῃ σταθερᾷ ἡρεμίᾳ εὐρίσκονται ἡ σταθερά ἀγνότης καὶ ἡ ἀνάπαυσις. Ὅστις ἔχει τὴν ἀπόλυτον ταύτην ἀγνότητα εἰσέρχεται βαθμιαίως εἰς τὴν (ἐμπνευσιν τοῦ) Ἀληθοῦς Τᾶο (I. 5).

Αἱ ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ προστεθεῖσαι λέξεις «ἐμπνευσιν

του» τείνουσι μᾶλλον νὰ σκοτίσωσι παρὰ νὰ φωτίσωσι τὴν ἔννοιαν, καθόσον ἢ εἰς τὸ Τᾶο εἵσοδος εἶναι τελείως σύμφωνος καὶ μὲ ὁλόκληρον τὴν ἔννοιαν καὶ μὲ τὰς λοιπὰς ἱερὰς Ἰγραφάς.

Ὁ Ταοῖσμος ἐπιμένει πολὺ ἐπὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἐπιθυμιῶν· εἰς σχολιαστῆς τοῦ «Κλασικοῦ τῆς Ἀγνότητος» παρατηρεῖ ὅτι ἡ κατανόησις τοῦ Τᾶο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀπολύτου ἀγνότητος καὶ ὅτι·

Ἡ ἀπόκτησις τῆς Ἀπολύτου ταύτης Ἀγνότητος ἐξαρτᾶται, ἐξ ὁλοκλήρου, ἐκ τῆς τελείας ἀποβολῆς τῆς Ἐπιθυμίας, ἥτις εἶναι τὸ ἐπεῖγον πρακτικὸν μᾶθημα τῆς Πραγματείας.

Τὸ Τᾶο Teh Ching λέγει·

Πρέπει νὰ εἴμεθα πάντοτε χωρὶς ἐπιθυμίαν, ἐὰν θέλωμεν ν' ἀποκαλύψωμεν τὸ βαθὺ μυστήριον. Ἀλλ' ἐὰν ἡ ἐπιθυμία κατέχη πάντοτε ἡμᾶς, δὲν θὰ ἴδωμεν παρὰ μόνον τὸ ἐξωτερικὸν κάλυμμα (I. 3).

Ἡ μετενσάρκωσις δὲν φαίνεται διδασκομένη τόσο· καθαρὰ ὅσον θ' ἀνεμένετο, μολονότι εὐρίσκονται περικοπαὶ αἰτινες καταδεικνύουσιν ὅτι σιωπηρῶς ἡ κυρία ἰδέα ἦτο παραδεδεγμένη καὶ ὅτι ἡ ὄντοτης ἐθεωρεῖτο ὡς διερχομένη διὰ γεννήσεων εἰς σώματα ζώων καὶ ἀνθρώπων. Οὕτω εὐρίσκομεν ἐν τῷ Chwang-ze τὴν πρωτότυπον καὶ διδακτικὴν ἱστορίαν ἀνθρώπου τινὸς θνήσκοντος εἰς ὃν ὁ φίλος του λέγει·

«Μέγας πράγματι εἶναι ὁ Δημιουργός. Τί θὰ θελήσῃ τώρα ν' ἀπογίνῃς; Ποῦ θὰ σὲ μεταφέρῃ; Θὰ σὲ μεταβάλῃ εἰς ἡπαρ μινὸς ἢ εἰς πόδα ἐντόμου;» Ὁ Szalai ἀπήντησεν; «Ὅπουδήποτε ὁ πατήρ· λέγει εἰς τὸν υἱὸν του νὰ ὑπάγῃ, πρὸς ἀνατολάς, δυσμὰς, νότον ἢ βορρᾶν, αὐτὸς ἀπλῶς ἐκτελεῖ τὴν διαταγὴν.... Ἰδοὺ μέγας τις μεταλλουργὸς τήκων τὸ μέταλλον του. Ἐὰν τὸ μέταλλον ἡγείρετο ἀποτόμως (ἐν τῷ λέβητι) καὶ ἔλεγε: «θέλω νὰ μεταβληθῶ εἰς (σπάθην ὁμοίαν τῆς) τοῦ Mioysh», ὁ μεταλλουργὸς θὰ ἐθεώρει τοῦτο ἄτοπον. Οὕτως, ἐὰν μία μορφή σχηματιζομένη ἐν τῷ τύπῳ τῆς μήτρας ἔλεγεν, «θέλω ν' ἀποβῶ ἀνήρ», θέλω ν' ἀποβῶ ἀνήρ», ὁ Δημιουργὸς ὀφθαλμῶς θὰ ἐθεώρει τὸ πρᾶγμα ἄτοπον. Ὅταν ἀπαξ κατανοήσωμεν ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι εἰς μέγας λέβης καὶ ὁ Δημιουργὸς μέγας μεταλλουργός, εἰς ποῖον μέρος εἶναι ἔδυνάτων ν' ἀναγκασθῶμεν νὰ μεταβῶμεν ὅπερ νὰ μὴ εἶναι τὸ ὑμῶν εἰς ἡμᾶς;

Γεννώμεθα ἀπὸ ἑνα ἡσυχον ὑπνον καὶ ὀποθνήσκομεν διὰ μίαν ἡρεμον ἔγερσιν (Βιβλίον VI, Μέρος 1ον, Τμήμα VI).

Στρεφόμενοι πρὸς τὴν Πέμπτην, τὴν Ἀρῦαν Φυλὴν, εὐρίσκομεν τὰς αὐτὰς διδασκαλίας, ὑπαρχούσας ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ μεγίστῃ ταύτης θρησκείᾳ — τῇ Βραχμανικῇ Ἡ Αἰωνία ὑπαρξὶς διακηρύσσεται ἐν τῷ «Chhândogyopanishad» ὡς «ἀποκλειστικῶς Μία, ἄνευ ἐτέρας» καὶ ἀναγράφεται ὅτι·

Ἐκεῖνο ἠθέλησε, θὰ πολλαπλασιάσω διὰ τὸ καλὸν τοῦ σύμπαντος (VI, II, 1, 3).

Ὁ Ὑπέρτατος Λόγος, τὸ Βράχμαν, εἶναι τριπλοῦς — Ὑπαρξίς, Συνείδησις, Μακαριότης, καὶ λέγεται ὅτι·

Ἐξ Αὐτοῦ προῆλθον ἡ ζωὴ, ἡ διάνοια καὶ πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις, ὁ αἰθὴρ, ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ἡ γῆ ἣτις ὑποβαστάζει πάντα (Mundakopanishad, II, 3).

Αἱ μεγαλειοδέστεραι περιγραφαὶ τῆς Θεότητος ἀνευρίσκονται μόνον εἰς τὰς Ἰνδικὰς Γραφάς, καθίστανται δὲ τόσον οἰκειαὶ ὥστε ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν μόνον βραχείας τινὰς περικοπὰς. Ἰδοὺ δείγματα τινὰ τῶν πολυτίμων τούτων κοσμημάτων·

Ἐκδηλωθέν, ἐγγύς, κινούμενον ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ, παραμένει παμμέγιστον ἐκεῖ ὅπου ἀναπαύονται πάντα ὅσα κινούνται, ἀναπνέουσι καὶ κλείουσι τοὺς ὀφθαλμούς. Γινώθι ὅτι ὀφείλεις νὰ λατρεύῃς Ἐκεῖνο, τὸ ὄν ἐν ταύτῳ καὶ μὴ — ὄν, τὸ ἄριστον ἐπέκεινα τῆς γνώσεως τῶν πλασμάτων. Φωτεινόν, λεπτότερον τοῦ λεπτοῦ, ἐν αὐτῷ ἔχουσιν ἀναφυῇ οἱ κόσμοι μετὰ τῶν κατοίκων των. Ἐκεῖνο εἶναι τὸ Ἀίδιον Βράχμαν. Ἐκεῖνο εἶναι ὡσαύτως ζωὴ καὶ φωνὴ καὶ διάνοια... Ἐν τῇ χρυσῇ ἀνωτάτῃ καλύπτρα εἶναι τὸ ἄμωμον, τὸ ἀδιαίρετον Βράχμαν. Ἐκεῖνο εἶναι τὸ ἄγνόν Φῶς τῶν φώτων, ὅπερ γνωρίζουσιν οἱ γνωρίζοντες τὸ Ἐαυτό.... Τὸ Ἀθάνατον Βράχμαν εἶναι ἔμπροσθεν, τὸ Βράχμαν εἶναι ὀπισθεν, τὸ Βράχμαν δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἄνωθεν, κάτωθεν καὶ πανταχοῦ εἰσδύον. Τὸ Βράχμαν τῇ ἀληθείᾳ εἶναι τὸ Πᾶν. Τοῦτο εἶναι τὸ Ἄριστον (Mundakopanishad, II, II, 1, 2, 9, 11).

Ἐπέκεινα τοῦ σύμπαντος, τὸ Βράχμαν, τὸ Ὑψιστον, τὸ Μέγα εἶναι κεκρυμμένον εἰς πάντα τὰ ὄντα, ἀναλόγως τοῦ σώματός των, ἡ Μοναδική

Πνοή δολοκλήρου του Σύμπαντος. Ὁ Κύριος, ὃν γνωρίζοντες (οἱ ἄνθρωποι) ἀποβαίνουνσιν ἀθάνατοι. Γνωρίζω τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο Πνεῦμα, λάμποντα ἥλιον ἐπέκεινα τοῦ σκότους.... Γνωρίζω Αὐτόν, τὸν ἄφθαρτον, τὸν Ἀρχαῖον, ψυχὴν πάντων, πανταχοῦ παρόντα, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, Αὐτὸν ὃν οἱ γνωρίζοντες τὸ Βράχμαν καλοῦσι μὴ-γεννηθέντα, Αὐτὸν ὃν καλοῦσιν Αἰώνιον (Shvetāshvataropanishad, III, 7, 8, 21).

Ὅταν δὲν ὑφίσταται σκότος, οὔτε ἡμέρα, οὔτε νύξ, οὔτε ὃν οὔτε μὴ-ὃν, ὁ Σιβα μόνος (ὑφίσταται) ἀκόμη. Ἐκεῖνος ὁ ἄφθαρτος, ἐκεῖνος ὅστις πρέπει νὰ λατρεύηται ὑπὸ τοῦ Savitri. Ἐξ ἐκεῖνου προῆλθεν ἡ Ἀρχαία Σοφία. Οὔτε ἀνωθεν, οὔτε κάτωθεν, οὔτε ἐν τῷ μέσῳ δύναται νὰ κατανοηθῇ. Οὔτε ὑπάρχει ὁμοιον Αὐτοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα εἶναι ἀπέραντος Δόξα. Οὔτε διὰ τοῦ βλέμματος καθορίζεται ἡ μορφή Του. Οὐδεὶς διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ δύναται νὰ θεωρήσῃ Αὐτόν· ὅσοι γνωρίζουσιν Αὐτόν, διὰ τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας, κατοικοῦντα ἐν τῇ καρδίᾳ, ἀποβαίνουνσιν ἀθάνατοι (ibid, IV, 18—20).

Ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ Ἐαυτῷ του εἶναι ἐν μετὰ τοῦ Ἐαυτοῦ τοῦ Σύμπαντος — «Εἶμαι Ἐκεῖνο» — εἶναι ἰδέα τόσον πολὺ κυριαρχοῦσα δολοκλήρου τῆς Ἰνδικῆς σκέψεως, ὥστε ὁ ἄνθρωπος συχνάκις λέγεται «ἡ θεία πόλις τοῦ Βράχμαν»¹, ἡ «πόλις τῶν ἐννέα πυλῶν»² τοῦ Θεοῦ οἰκοῦντος εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του³.

Δ' ἐνὸς τρόπου εἶναι ὁρατὸν (τὸ ὃν) ὅπερ δὲν δύναται νὰ δειχθῇ, ὅπερ εἶναι αἰώνιον, ἄμωμον, ὑψηλότερον τοῦ Αἰθέρος, μὴ—γεννηθέν, ἡ μεγάλη αἰωνία ψυχὴ... Ἡ μεγάλη αὕτη μὴ—γεννηθεῖσα ψυχὴ εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ἐδρεύουσα ὡς διανοητικὴ (ψυχὴ), εἰς πάντα τὸ ζῶντα πλάσματα, αὕτη ἡ ἐδρεύουσα ὡς αἰθὴρ ἐν τῇ καρδίᾳ⁴. Ἐν αὐτῷ κοιμᾶται εἶναι ὁ Προϊστάμενος πάντων, ὁ Κυβερνήτης πάντων, ὁ ὑπέρτατος Κύριος πάντων· δὲν μεγαλύνεται ὑπὸ τῶν καλῶν πράξεων οὔτε σμικρύνεται ὑπὸ τῶν κακῶν. Εἶναι ὁ Κυβερνήτης πάντων, ὁ Ὑπέρτατος Κύριος πάντων τῶν πραγμάτων, ὁ Συντηρητὴς πάντων τῶν πραγμάτων, ἡ Γέφυρα, ὁ Κρατὼν τοῦ;

1. Mundakopanishad, II, II, 7

2. Shvetāshvataropanishad, III, 14

3. Ibid, II.

4. Ὁ «αἰθὴρ ἐν τῇ καρδίᾳ» εἶναι μυστικὴ φράσις χρησιμοποιουμένη πρὸς κατάδειξιν τοῦ Μοναδικοῦ δι' ὃ λέγεται ὅτι κατοικεῖ ἐν αὐτῇ.

κόσμους ἵνα μὴ καταστρέφονται (Brihadâraṇyakopanishad, IV, IV, 20, 22).

Ὅταν ὁ Θεὸς θεωρῇται ὡς Ἐκεῖνο ὅπερ περιβάλλει τὸ σύμπαν, ὁ τριπλοῦς χαρακτήρ του σαφῶς καταφαίνεται ὡς Σίβα, Βισνοῦ καὶ Βραχμᾶ, ἢ ὡς Βισνοῦ κοιμώμενος ὑπὸ τὰ ὕδατα, τοῦ Ἀωτοῦ φυομένου ἐκ τῶν σπλάχνων του καὶ ἐν τῷ Ἀωτῷ ὁ Βραχμᾶ.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὡσαύτως τριπλοῦς καὶ ἐν τῷ Mandû-kyopanishad ὁ Ἐαυτός του περιγράφεται ὡς ἀποτελούμενος ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ σώματος, τοῦ λεπτοῦ σώματος καὶ τοῦ νοητικοῦ σώματος καὶ ἐξυψούμενος ἐξ ὅλων τούτων ἐν τῷ Μοναδικῷ ἄνεν « δυνάδος ».

Ἐκ τῆς Τριμούρτης (Τριάδος) ἐκπορεύονται πολλοὶ θεοί, ἐν-τεταλμένοι τὴν διακυβέρνησιν τοῦ σύμπαντος, δι' οὓς ἀναγράφεται ἐν τῷ Brihadâraṇyakopanishad :

Λατρεύετε Αὐτόν, ὦ Θεοί, καθ' ὁμοίωμα τοῦ ὁποίου τὸ ἔτος διὰ τῶν παρερχομένων ἡμερῶν περατοῦται, λατρεύετε τὸ Φῶς τῶν φώτων, ὡς τὴν ἀθάνατον Ζωὴν (IV, IV, 16).

Θεωροῦμεν σχεδὸν περιττὸν καὶ ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἐν τῷ Βραχμανισμῷ ὑπαρξίν τοῦ δόγματος τῆς μετενσαρκώσεως, δεδομένου ὅτι ὁλόκληρος ἡ φιλοσοφία τῆς ζωῆς περιστρέφεται περὶ τὴν περιπλάνησιν τῆς ψυχῆς διὰ πολλῶν γεννήσεων καὶ θανάτων, καὶ δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ βιβλίον εἰς ὃ ἡ ἀλήθεια αὕτη νὰ μὴ εἶναι παραδεδεγμένη. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἐπιθυμιῶν καθηλοῦται ἐπὶ τοῦ τροχοῦ τούτου τῆς μεταβολῆς, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλει ν' ἀπολυτρωθῇ διὰ τῆς γνώσεως, τῆς εὐλαβείας καὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἐπιθυμιῶν. Ὅταν ἡ Ψυχὴ γνωρίζῃ τὸν Θεόν, ἀπολυτροῦται. ¹ Ἡ διάνοια καθαρθεῖσα διὰ τῆς γνώσεως θεωρεῖ Αὐτόν. ² Ἡ γνῶσις ἐνωθεῖσα μετὰ τῆς εὐλαβείας ἀνευρίσκει

1. Shvetâsh. I. 8.

2. Mund. III. I. 8.

τὴν κατοικίαν τοῦ Βράχμαν¹. Οἷοσδήποτε γνωρίζει τὸ Βράχμαν, καθίσταται Βράχμαν². Ὅταν αἱ ἐπιθυμίαι ἐκλείψωσιν ὁ θνητὸς ἀποβαίνει ἀθάνατος καὶ καθίσταται Βράχμαν³.

Ὁ Βουδδισμός, ὡς ὑφίσταται ἐν τῇ βορείᾳ μορφῇ του, συμφωνεῖ τελείως μὲ τὰς ἀρχαιοτέρας πίστεις· ἀλλ' ἐν τῇ νοτιά μορφῇ του φαίνεται ὅτι ἔχει ἀφίστη νὰ τῷ διαφύγῃ ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Λογικὴ Τριάς προέρχεται ἐκ τῆς Μοναδικῆς Ὑπάρξεως, ἐξ ἧς αὕτη ὄντως ἐξεπορεύθη. Ὁ Λόγος ἐν τῇ τριπλῇ ἐκδηλώσει Του εἶναι· ὁ Πρῶτος Λόγος, Amitâbha, τὸ ἀπέραντον Φῶς· ὁ Δεύτερος Avalokiteshvara ἢ Padmapâni (Chenresi)· ὁ Τρίτος Mandjusri — «ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς δημιουργικῆς Σοφίας, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Βραχμᾶ»⁴. — Ὁ Σινικὸς Βουδδισμὸς δὲν φαίνεται περιλαμβάνων τὴν Ἰδέαν ἀρχικῆς ὑπάρξεως, ἐπέκεινα τοῦ Λόγου. ἀλλ' ὁ Νεπωλικὸς Βουδδισμὸς προβάλλει τὸν Adi-Buddha ἐξ οὗ ὁ Amitâbha ἐκπορεύεται Ὁ Padmapâni, λέγει ὁ Eitel, εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς συμπαθοῦσης Προνοίας καὶ ἀντιστοιχεῖ ἐν μέρει πρὸς τὸν Σίβα. Ὡς ἀποψις ὅμως τῆς Βουδδικῆς Τριάδος ἥτις ἐνεργεῖ τὰς ἐνσαρκώσεις ἐμφανίζεται ὡς ἀντιπροσωπεύων μᾶλλον τὴν ἰδέαν ἣν καὶ ὁ Βισνοῦ, μεθ' οὗ στενῶς εἶναι συνδεδεμένος διὰ τοῦ Λωτοῦ (πυρὸς καὶ ὕδατος ἢ πνεύματος καὶ ὕλης, πρώτων στοιχείων τοῦ Σύμπαντος). Ἡ Μετενσάρκωσις καὶ τὸ Κάρμα εἶναι τόσον θεμελιώδεις διδασκαλίαι τοῦ Βουδδισμοῦ ὥστε εἶναι σχεδὸν περιττὸν νὰ ἐπιμείνωμεν, εἰμὴ διὰ νὰ σημειώσωμεν τὴν ὁδὸν τῆς ἀπολυτρώσεως, καὶ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ Βούδδας, ὢν Ἰνδός, καὶ διδάσκων εἰς Ἰνδοὺς, θεωρεῖ πάντοτε, κατὰ τὰς διδασκαλίαις του, τὰς Βραχμανικὰς ἰδέας ὡς γνωστὰς καὶ παραδεδεγμένας ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν του. Οὗτος ὑπῆρξεν ἐξαγνιστὴς καὶ ἀναμορφωτὴς καὶ οὐχὶ εἰκονοκλάστης,

1. Mund. III, II, 4.

2. Ibid. III, II, 9.

3. Kathop. IV, 14.

4. Eitel's Sanskrit Chinese Dictionary, sub voce.

ἐπιτετέθη κατὰ τῶν εἰσαχθέντων ἐξ ἀγνοίας λαθῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὴν Θεϊαν Σοφίαν.

Τὰ ὄντα αἶψα βαδίζουσιν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Νόμου ἥτις καλῶς ἔχει διδασχθῆ, φθάνουσιν εἰς τὴν ἑτέραν παραλίαν τῆς μεγάλης θαλάσσης τῆς γεγενήσεως καὶ τοῦ θανάτου, ἥς τόσον δύσκολος εἶναι ἡ δίοδος (Udānaavarga, XXIX, 37).

Ἡ ἐπιθυμία δεσμεύει τὸν ἄνθρωπον, δι' ὃ οὗτος ὀφείλει νὰ ἀποβάλλῃ αὐτήν.

Εἶναι δυσχερές, λέγει ὁ Μακάριος, νὰ ἀπολυτρωθῇ ὁ δοῦλος τῶν ἐπιθυμιῶν του. Οἱ σταθεροὶ ἄνθρωποι, οἵτινες δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν παρεχομένην ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν εὐτυχίαν, ἀποτινάσσουσι τὰ δεσμὰ καὶ μεθίστανται ταχέως (εἰς τὴν Νιρβάναν) Ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἔχει διαρκεῖς ἐπιθυμίας Αὗται εἶναι διαβατικαὶ εἰς τὸν λαμβάνοντα πείραν αὐτῶν· ἀπολύτρωσον λοιπόν, σεαυτόν, ἀπὸ τὸ μὴ δυνάμενον νὰ διαρκέσῃ καὶ μὴ καθυστερεῖ ἐν τῇ διαμονῇ τοῦ θανάτου (Ibid, III, 6, 8).

Ὅστις ἀπέβαλε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν (ἐπιγείων) ἀγαθῶν, τῆς παραβάσεως τῶν ἐντολῶν, τοὺς δεσμοὺς τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς σαρκός, ὅστις ἐξἑξερρίξωσε τὴν ἐπιθυμίαν, αὐτὸς εἶναι, τὸ διακηρύττω, εἰς Βράχμανα (Ibid, XXXIII, 68).

Καὶ Βράχμανα εἶναι ὁ «τὸ τελευταῖον αὐτοῦ σῶμα κατέχων»¹ ἄνθρωπος. Καθορίζεται ὡς ὢν ἐκεῖνος·

Ὅστις, γνωρίζων τὰς προγενεστέρας αὐτοῦ κατοικίας (ὑπάρξεις), ἀντιλαμβάνεται τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ὁ Μόνος, ὅστις εὗρε τὸ μέσον νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν γέννησιν (Ibid, XXXIII, 55).

Ἐν ταῖς Ἐξωτερικαῖς Ἰουδαϊκαῖς γραφαῖς, ἡ ἰδέα τῆς Τριάδος δὲν καταφαίνεται σαφῶς, καίτοι ἡ Δυὰς εἶναι καταφανὴς καὶ ὁ Θεὸς περὶ οὗ ὁμιλοῦσιν εἶναι τῷ ὄντι ὁ Λόγος καὶ οὐχὶ τὸ Μὴ-ἐκδηλωθὲν Μοναδικόν.

Καὶ ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἕτι. Ἐγὼ ὁ κατασκευάσας

1. Udānavarga, XXXIII, 41.

φῶς, καὶ ποιήσας σκότος, ὁ ποιῶν εἰρήνην καὶ κτίζων κακὰ· ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα. (Ἡσ. XLV, 7).

Ὁ Φίλων, ἐν τούτοις, κατέχει λίαν σαφῶς τὸ δόγμα τοῦ Λόγου· ἀνευρίσκομεν ὡσαύτως αὐτὸ ἐν τῷ τετάρτῳ Εὐαγγελίῳ.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.... Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν, (Κατὰ Ἰωάννην I. 1, 3).

Ἐν τῇ Καββάλα τὸ δόγμα τοῦ Ἐνός, τοῦ Τρία, τοῦ Ἑπτά, καὶ τῶν ἐκ τούτων ἐκπορευομένων πολλῶν, πλήρως διδάσκεται.

Τὸ Ἀρχαῖον τῶν Ἀρχαίων, τὸ Ἀγνωστον τῶν Ἀγνώστων, ἔχει μορφήν καὶ ταυτοχρόνως εἶναι Ἀμορφον. Ἐχει μορφήν δι' ἧς τὸ σύμπαν συντηρεῖται, ἀλλ' εἶναι καὶ ἄμορφον ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κατανοηθῇ. Ὅταν τὸ πρῶτον ἔλαβε τὴν μορφήν ταύτην (Kether, τὸ Στέμμα, ὁ Πρῶτος Λόγος) ἐπέτρεψεν ὅπως ἐκπορευθῶσιν ἐξ Αὐτοῦ ἐννέα λαμπρὰ Φῶτα (τὴν Σοφίαν καὶ τὴν Φωνὴν σχηματιζούσας μετὰ τοῦ Kether τὴν Τριάδα, εἶτα τὰ ἑπτὰ κατώτερα Sephiroth)... Εἶναι τὸ Ἀρχαῖον τῶν Ἀρχαίων, τὸ Μιστήριον τῶν Μιστηρίων, τὸ Ἀγνωστον τῶν Ἀγνώστων. Ἐχει μορφήν ἰδίαν Αὐτῷ, ἐφόσον ἐκδηλοῦται εἰς ἡμᾶς (δι' αὐτῆς), ὡς ὁ ἀρχαιότερος ἀνθρώπος ὑπὲρ πάντα, ὡς τὸ Ἀρχαῖον τῶν Ἀρχαίων, καὶ ὡς τὸ ὑπεράγνωστον ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἀγνώστων. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ μορφήν δι' ἧς ἐκδηλοῦται παραμένει πάντοτε τὸ Ἀγνωστον (Isaac Myer's Qabbalah, ἐκ τοῦ Zohar, σσ. 274, 275).

Ὁ Myer ἀναφέρει ὅτι ἡ «μορφὴ» δὲν εἶναι τὸ Ἀρχαῖον ἐξ ὅλων τῶν Ἀρχαίων ὅπερ εἶναι τὸ «Ain Soph».

Περαιτέρω :

Τρία φῶτα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὑψίστῳ ἐνούμενα εἰς Ἐν καὶ εἶναι ἡ Βάσις τῆς Thorah, καὶ αὕτη ἀνοίγει τὴν θύραν ὅλων.... Ἐλθέ, ἰδέ, τὸ μυστήριον τῆς λέξεως. Τρεῖς εἶναι οἱ βαθμοὶ οὗτοι, καὶ ἕκαστος ὑφίσταται ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν τούτοις πάντες εἶναι Εἷς καὶ εἶναι δεδεμένοι εἰς Ἐν, καὶ οὐχὶ κεχωρισμένοι ὁ εἷς τοῦ ἄλλου.... Οἱ Τρεῖς προέρχονται ἐκ τοῦ Ἐνός, ὁ Εἷς ὑφίσταται καὶ εἰς τοὺς Τρεῖς, εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν Δύο δύναμις, οἱ Δύο τρέφουσι τὸ Ἐν, τὸ Ἐν τρέφει τὰ Πάντα, οὕτω τὰ Πάντα εἶναι Ἐν (Ibid, 373, 375, 376).

Περὶ τὸν νῦν ἀναφέρωμεν ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐδίδασκον τὴν

ὑπαρξιν πολλῶν Θεῶν «Τίς ὅμοιος Σοι, ἐν Θεοῖς, Κύριε;»¹ καὶ πλήθους ὑποδεεστέρων ὄντοτήτων «Υἱὼν τοῦ Θεοῦ», «Ἀγγέλων τοῦ Κυρίου», «Δέκα Ἀγγελικῶν Φαλάγγων».

Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Σύμπαντος τὸ Zohar διδάσκει·

Ἐν ἀρχῇ ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Βασιλέως, προγενεστέρα πάσης υπάρξεως ἐκδηλωθείσης δι' ἐκπορεύσεως ἐκ τῆς θελήσεως. Ἐσχεδίασε καὶ ἐχάραξε τὰς μορφὰς ὅλων τῶν πραγμάτων, αἵτινα ἔδει νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς εἰς τὸ φανερόν, εἰς τὸ ὑπέρτατον καὶ ἐκθαμβωτικόν φῶς τοῦ Τετραγώνου (τῆς ἱερᾶς Τετρακτύος) (Myer's Qabbalah σσ. 194, 195).

Οὐδὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς ἐν αὐτῷ παρουσίας τῆς Θεότητος, ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν μετενσάρκωσιν ἐδιδάσκετο ὅτι ἡ ψυχὴ παρίσταται ἐν τῇ θείᾳ ἰδέᾳ πρὸ τῆς ἐπὶ γῆς ἀφίξεώς της. Ἐὰν ἡ ψυχὴ παρέμενε τελείως ἀγνή κατὰ τὴν δοκιμασίαν, ἀπέφευγε τὴν ἀναγέννησιν, ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται ὡς θεωρητικὴ μόνον δυνατότης, καθόσον λέγεται ὅτι·

Πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν περιστροφὴν (μετεμψύχωσιν a' leen o'gilgoolah), ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦσι τὰς πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὅν ἀγούσας ὁδοὺς. Εὐλογημένον ἔστω Τοῦτο! Οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦσι τὸν τρόπον δι' οὗ πάντοτε ἐκρίνοντο καὶ πρὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀφίξεώς των, καὶ μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀτοχώρησιν (Ibid, σ. 198).

Ἰχνη τῆς πίστεως ταύτης ἀπαντῶνται εἰς τὰς Ἰουδαϊκὰς καὶ Χριστιανικὰς Ἐξωτερικὰς Γραφάς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ πίστει ὅτι ὁ Ἥλιος θὰ ἐπανήρχετο, καὶ βραδύτερον ὅτι ἐπανήλθεν ὡς Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής.

Στρέφοντες τὰ βλέμματα ἡμῶν πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἀνευρίσκομεν ἐκεῖ ἀπὸ τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἀρχαιότητος τὴν περίφημον Τριάδα, τὸν Ῥᾶ, τὴν δυάδα Ὁσίριδα—Ἰσιδα ὡς Δεύτερον Λόγον καὶ τὸν Ὄρον. Ἀναμνησθῶμεν τοῦ μεγαλειώδους ὕμνου πρὸς τὸν Ἀμμωνα—Ῥᾶ.

Οἱ Θεοὶ κλίνουναι τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς Μεγαλειότητός Σου ἐνθουσιάζοντες τὰς ψυχὰς ἐκείνου ὅπερ τὰς παρήγαγε καὶ λέγουσι πρὸς Σέ. Εἰρήνη εἰς πάντα ὅσα ἐξεπορεύθησαν ἐκ τοῦ Μὴ-Συνειδητοῦ Πατρὸς τῶν Συνειδητῶν Πατέρων τῶν θεῶν. . . . Ὁ Γεννήτορ τῶν ὄντων, λατρεύομεν τὰς ψυχὰς αἵτινες ἀπὸ Σοῦ ἐξεπορεύθησαν. Σὺ παράγεις ἡμᾶς, ὦ Ἄγνωστε, καὶ Σὲ χαιρετῶμεν λατρεύοντες ἕκαστον θεόν —ψυχὴν ὅσας ἐκ Σοῦ κατέρχεται καὶ ζῇ ἐν ἡμῖν (μνημονεύεται ἐν τῇ Secret Doctrine, III, σ. 486).

Οἱ «συνειδητοὶ Πατέρες τῶν Θεῶν», εἶναι οἱ Λόγοι, ὁ «Μὴ-Συνειδητὸς Πατὴρ» εἶναι ἡ Μοναδικὴ Ὑπαρξις, καλουμένη μὴ-συνειδητὴ καθόσον Αὕτη εἶναι ἀπεριορίστως μεγαλειτέρα τοῦ περιορισμένου πράγματος εἰς ὃ ἀποδίδομεν τὸ ὄνομα συνειδήσις.

Εἰς τὰς περικοπὰς τοῦ «Βιβλίου τῶν Νεκρῶν» δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν τὰς περὶ τῆς μετενσαρκώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἰδέας, τῆς περιπλανήσεώς της πρὸς τὸν Λόγον καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ τελικῆς ἐνώσεώς της. Ὁ περίφημος πάπυρος τοῦ «γραφῆως Ἀνί, θριαμβευτοῦ ἐν εἰρήνῃ», εἶναι πλήρης περιγραφῶν αἵτινες ὑπενθυμίζουν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰς Γραφὰς ἄλλων πίστεων· ὥς τὸ ταξείδιόν του διὰ μέσου τοῦ κατωτέρου κόσμου, ἡ ἀναμονὴ του ὅπως ἐπανεισέλθῃ ἐν τῷ σώματι (μορφῇ λαμβανομένη διὰ μετενσαρκώσεως παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις), καὶ ἡ ἀφομοίωσίς του πρὸς τὸν Λόγον.

Ὁ Ὅσιρις Ἀνί λέγει· Εἰμὶ ὁ μέγας Εἷς, Υἱὸς τοῦ μεγάλου Ἐνός. Εἰμαι τὸ Πῦρ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πυρός.... Ἔχω συνδέσῃ τὰ ὅσα μιν, ἐγενόμην πλήρης (ἄρσιος) καὶ ὑγῆς, ἐγενόμην ἐκ νέου νέος· Εἰμαι ὁ Ὅσιρις, ὁ Κύριος τῆς Αἰωνιότητος (XLIII, I, 4).

Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Pierret ἀναθεωρήσει τοῦ «Βιβλίου τῶν Νεκρῶν» εὐρίσκομεν τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτὸ μέρος·

Εἰμαι τὸ Ὅν μὲ τὰ μυστηριώδη ὀνόματα, ὅπερ παρασκευάζει δι' ἐαυτὸ κατοικίας δι' ἑκατομῦρια ἔτη (σ. 22). Καρδία, ἥτις ἦλθες εἰς ἐμὲ ἐκ τῆς μητρὸς μου, καρδία μου, ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπὶ γῆς ὑπαρξίν μου.... Καρδία, ἥτις ἦλθες εἰς ἐμὲ ἐκ τῆς μητρὸς μου, καρδία ἥτις μοι εἶσαι ἀναγκαῖα διὰ τὴν μεταμόρφωσίν μου (σσ. 113, 114).

Ἐν τῷ Ζωροαστρισμῷ ἀπαντῶμεν τὴν ἰδέαν περὶ τῆς Μοναδικῆς ὑπάρξεως, ἣν προσομοιάζει οὗτος πρὸς τὸν Ἄνευ Ὁρίων Χῶρον, ἐξ οὗ προέρχεται ὁ Λόγος ὁ δημιουργὸς Aûharmazd.

Ὑψιστος, Παντογνώστης, Πανάγαθος, ἄνευ ἀντιπάλου ἐν τῇ λαμπρότητι. Ὁ τόπος τοῦ Φωτὸς εἶναι ἡ διαμονὴ τοῦ Aûharmazd (The Bundahis, Sacred Books of the East, V. 3. 4. V. 2).

Πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς Yasna, τῆς κυριωτέρας λειτουργίας, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ζωροάστρου, προσφέρουσι σέβας.

Ἀναγγέλλω καὶ (θὰ) συμπληρώσω (τὴν Yasna [λατρείαν] μου) πρὸς τὸν Ahura Mazda, τὸν Δημιουργόν, τὸν ἀκτινοβολοῦντα καὶ ἑνδοξόν, τὸν μέγιστον καὶ ἄριστον, τὸν ὡραιότατον (;) (εἰς τὴν ἡμετέραν σὺλληψιν), τὸν σταθερώτατον, τὸν σοφώτατον καὶ τὸ ἐν ἑξ ὅλων τῶν ὄντων οὐκ ἔστιν τὸ σῶμα εἶναι τελειότατον, ὅστις ἐπιτελεῖ τοὺς σκοποὺς τοῦ ἀλαθέστατου, ὡς ἐκ τῆς ἐγκαθιδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ δικαίας τάξεως πρὸς Αὐτὸν ὅστις διαθέτει εἰς τὴν εὐθειαν τὰς διανοίας μας, ὅστις ἐξαποστέλλει μακρὰν τὴν χάριν του, τὴν δημιουργοῦσαν χαρὰν ὅστις ἐποίησε καὶ ἐσχημάτισεν ἡμᾶς καὶ ἔθρεψε καὶ ἐπροστίτευσεν ἡμᾶς, ὅστις εἶναι τό, τὰ μέγιστα, Ἀγαθοποιὸν Πνεῦμα (Sacred Books of the East. XXXI. σσ 195. 196).

Ὁ πιστὸς προσφέρει εἴτα σέβας πρὸς τοὺς Ameshaspends καὶ ἄλλους θεοὺς, ἀλλ' ὁ ὕψιστος ἐκδηλωθεὶς Θεός, ὁ Λόγος, δὲν παρουσιάζεται ἐνταῦθα ὡς Τριάς—Ἐνότης. Ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἐν τῇ ἐξωτερικῇ λατρείᾳ ὑπῆρχε τάσις ἀπωλείας τῆς θεμελιώδους ταύτης ἀληθείας. Εὐτυχῶς, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὰ ἴχνη τῆς ἀρχικῆς διδασκαλίας, καίτοι αὕτη ἐξηφανίσθη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἐκ τῆς λαϊκῆς πίστεως. Ὁ Dr. Haug ἐν τῷ Essays on the Parsis (μεταφρασθὲν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Dr. West καὶ σχηματίζον τὸν τόμον V τῶν Trübner's Oriental Series) λέγει ὅτι ὁ Ahuramazda—Aûharmazd ἢ Hôrmazd—εἶναι τὸ Ὑπέρτατον Ὄν, καὶ ὅτι ἐξ Αὐτοῦ παρήχθησαν

Δύο πρωταρχικαὶ αἰτίαι, αἵτινες, καίτοι διάφοροι, ἦσαν ἠνωμένοι

καὶ παρήγαγον τὸν κόσμον τῶν ὑλικῶν πραγμάτων ὡς καὶ τὸν τῶν πνευματικῶν (σ. 303).

Αὗται ἐκαλοῦντο δίδυμοι καὶ εἶναι πανταχοῦ παροῦσαι, ἐν τῷ Ahuramazda ὡς καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Ἡ μία παράγει τὴν πραγματικότητα. ἡ ἑτέρα τὴν μὴ—πραγματικότητα, καὶ αὗται εἶναι ἐκείναι αἵτινες ἐν τῷ μετεγενεστέρῳ Ζωροαστρισμῷ ἀπέβησαν τὰ ἀντιμαχόμενα Πνεύματα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐν ταῖς πρώταις ὁμῶς διδασκαλίαις, φαίνεται ὅτι, ἀπετέλουν τὸν Δεύτερον Λόγον, τῆς δυάδος οὔσης τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ σημεῖον.

Τὸ «ἀγαθόν» καὶ τὸ «κακόν» εἶναι ἀπλῶς τὸ Φῶς καὶ τὸ Σκότος, τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ Ὕλη, τὰ θεμελιώδη «δίδυμα» τοῦ Σύμπαντος, τὰ Δύο ἐκ τοῦ Ἐνός.

Κρίνων τὴν μεταγενεστέραν ἰδέαν ὁ Dr. Haug λέγει·

Τοιαύτη εἶναι ἡ πρώτη Ζωροαστριακὴ ἀντίληψις περὶ τῶν δημιουργικῶν Πνευμάτων, αἵτινα ἀποτελοῦσι δύο μόνον μέρη τοῦ θεοῦ ὄντος. Ἀλλὰ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ μεγάλου ἱδρυτοῦ μετεβλήθη καὶ παρεφθάρη ἐκ τῶν παρεξηγήσεων καὶ τῶν ἐσφαλμένων ἐρμηνειῶν. Τὸ Spentōmainyush (τὸ «ἀγαθὸν πνεῦμα») ἐξεληφθῆ ὡς ὄνομα αὐτοῦ τούτου τοῦ Ahuramazda καὶ κατ' ἄκολουθίαν τὸ Angrōmainyush (τὸ «κακὸν πνεῦμα») ἀποχωρισθὲν ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ Ahuramazda ἐθεωρήθη ὡς ὁ διηνεκὴς ἀνταγωνιστὴς αὐτοῦ (τοῦ Ahuramazda). οὕτω πῶς προήλθεν ἡ Δυάς, Θεὸς καὶ Διάβολος (σ. 205).

Ἡ ἀποψις τοῦ Dr. Haug φαίνεται ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ Gātha Ahunavaiti, δοθὲν μετὰ τῶν ἄλλων Gāthas ὑπὸ «τῶν ἀρχαγγέλων» εἰς τὸν Ζωροάστρην ἢ Ζαραιούστραν.

Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχε ζεῦγος διδύμων, δύο πνεύματα, ἕκαστον ἰδιαζούσης ἐνεργείας· ταῦτα εἶναι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν.... Καὶ τὰ δύο ταῦτα πνεύματα ἠνωμένα παρήγαγον τὸ πρῶτον (τὰ ὑλικά πράγματα). Τὸ ἐν τὴν πραγματικότητι, τὸ ἕτερον τὴν μὴ—πραγματικότητι.... Καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ζωῆς ταύτης (πρὸς αὔξησιν αὐτῆς) προσήλθεν ἡ Arimaiti μὲ τὰ πλοῦτη της, ἥτοι τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀληθῆ διάνοιαν. Αὕτη ἡ αἰωνία παρήγαγε τὸν ὑλικὸν κόσμον.... Πάντα τὰ τέλεια πράγματα, γνωστὰ ὡς τὰ Ἄριστα τῶν ὄντων, συλλέγονται ἐν τῇ λαμπρῇ διαμονῇ

τῆς Ἀγαθῆς, Σοφῆς καὶ Δικαίας Διανοίας (Yas XXX. 3, 4, 7, 10. Μετάφρασις τοῦ Dr. Haug, σσ. 149. 151).

Ἐδῶ ἀναφαίνονται οἱ τρεῖς Λόγοι. Ahuramazda ὁ Πρῶτος, ἡ Ὑπερτάτη Ζωή· ἐν Αὐτῷ καὶ ἐξ Αὐτοῦ «οἱ δίδυμοι», ὁ Δεύτερος Λόγος, εἶτα ἡ Armaiti, ἡ Διάνοια, ὁ Δημιουργὸς τοῦ Σύμπαντος, ὁ Τρίτος Λόγος¹. Βραδύτερον ἐμφανίζεται ὁ Μίθρας, καὶ σκοτίζει κατὰ τι ἐν τῇ ἐξωτερικῇ λατρείᾳ τὴν ἀρχοῦκὴν ἀλήθειαν. Δι' αὐτὸν λέγεται ὅτι·

Συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ahura Mazda διὰ τὰ συντηρῆ καὶ ἐπιβλέπει ὁλόκληρον τὸν κινούμενον τοῦτον κόσμον. Οὗτος οὐδέποτε κοιμώμενος, ἀλλὰ πάντοτε γρηγορῶν, φυλάττει τὴν δημιουργίαν τοῦ Mazda (Mihir Yast, XXVII. 103. Sacred Books of the East, XVIII).

Ὁ Μίθρας ἦτο ὑποδεέστερος θεός, τὸ φῶς τοῦ Οὐρανοῦ, ὥς ὁ Βαροῦνα ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ οὐρανός, μία τῶν μεγάλων κυβερνουσῶν Διανοιῶν. Αἱ μεγαλύτεραι τῶν Διανοιῶν τούτων ἦσαν τὰ ἐξ Ameshaspends, ἔχοντα ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Vohûman — τὴν ἀγαθὴν Σκέψιν τοῦ Ahuramazda. Αὗται κυβερνωσι ἅπασαν τὴν ὕλικὴν δημιουργίαν (Sacred Books of the East, V. σ. 10, σημειώσεις).

Ἡ μετενσάρκωσις, ἐκ τῶν μέχρι σήμερον μεταφρασθέντων βιβλίων, δὲν φαίνεται διδασκομένη καὶ ἡ πίστις αὕτη δὲν συναντᾶται παρὰ τοῖς νεωτέροις Πάρσαις. Εὐρίσκομεν ὁμῶς παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι σπινθήρ προοριζόμενος νὰ καταστῇ φλὸξ καὶ νὰ ἐπανενωθῇ μετὰ τοῦ Ὑπερτάτου Φωτός. Ἡ θεωρία αὕτη προϋποθέτει ἐξέλιξιν εἰς ἣν ἡ ἀναγέννησις εἶναι ἀπαραίτητος. Οὔτε θὰ καταστῇ ποτὲ δυνατὴ ἡ κατανόησις τοῦ Ζωροαστρισμοῦ ἐφόσον δὲν ἀνευρεθῶ·

1. Ἡ Armaiti ἦτο κατ' ἄρχὸς ἡ Σοφία καὶ ἡ Θεὰ τῆς Σοφίας. Βραδύτερον, ὡς Δημιουργός, ἀφωμοιώθη πρὸς τὴν γῆν καὶ ἐλατρεύθη ὡς Θεὰ τῆς Γῆς.

σιν οἱ «Χαλδαῖκοι Χρησμοί» καὶ τὰ συναφῇ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς προῆλθεν οὗτος.

Ταξειδεύοντες πρὸς Δυσμάς, συναντῶμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ Ὅρφικὸν σύστημα, περιγραφόμενον μετὰ τόσων ἀφθόνων γνώσεων ὑπὸ τοῦ κ. G. R. S. Mead ἐν τῷ ἔργῳ του «Orpheus». Ἀνέκφραστον Τρισάγνωστον Σκότος ἀπεκαλεῖτο ἡ Μοναδικὴ Ὑπαρξις.

Κατὰ τὴν θεολογίαν τοῦ Ὅρφέως, πάντα τὰ πράγματα προῆλθον ἐκ παμμεγέθους στοιχείου, εἰς ὃ ἡ ἀνότης καὶ πενιχρὰ ἀνθρωπίνη σύλληψις διδὼν ἐν ὄνομα, καίτοι εἶναι τελείως ἀνέκφραστον, καὶ ἐν τῇ εὐλαβεῖ γλώσσῃ τῶν Αἰγυπτίων ὀνομάζεται Τρισάγνωστον Σκότος, ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τοῦ ὁποίου πᾶσι γνώσις ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀγνοίαν (Thomas Taylor, ἀναφέρεται ἐν τῷ Orpheus, σ. 93).

Ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ «Πρωταρχικὴ Τριάς», τὸ Παγκόσμιον Ἀγαθόν, ἡ Παγκόσμιος Ψυχὴ, ἡ Παγκόσμιος Διάνοια, ἥτοι ἡ Λογικὴ Τριάς. Περὶ αὐτῆς ὁ κ. Mead γράφει·

Ἡ Πρώτη Τριάς, ἣτις δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἐν τῇ διανοίᾳ, δὲν εἶναι παρὰ μία σκέψις ἡ ἐν παρόμοιον τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ αἱ ὑποστάσεις αὐτῆς εἶναι· α) τὸ Ἀγαθόν, ὅπερ εἶναι ὑπερουσιώδες· β) ἡ Ψυχὴ (ἡ Ψυχὴ τοῦ Κόσμου), ἣτις εἶναι αὐτο-κινουμένη οὐσία· καὶ γ) ἡ Διάνοια, ἣτις εἶναι οὐσία ἀδιαίρετος καὶ ἀμετάβλητος (Ibid, σ. 94).

Μετὰ ταύτην, ἐπακολουθοῦσι σειραὶ κατιουσῶν πάντοτε Τριάδων, αἵτινες ἔχουσι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πρώτης μετ' ἐλαττουμένης λαμπρότητος ἕως οὗτου συναντᾶται ὁ ἄνθρωπος, ὅστις

Ἔχει ἐν ἑαυτῷ δυνητικῶς τὸ ποσὸν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σύμπαντος... «Ἡ φυλὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν θεῶν εἶναι ἡ αὐτὴ» (λέγει ὁ Πινδαρος, ὅστις ἦτο Πυθαγόρειος. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος, Strom. V. 709)... Δι' ὃ ὁ ἄνθρωπος ἐκλήθη μικρόκοσμος ἢ μικρὸς κόσμος, πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σύμπαντος ἢ μεγάλου κόσμου (Ibid σ. 271).

Ἔχει Νοῦν ἢ πραγματικὴν διάνοιαν, Λόγον ἢ λογικὸν μέρος καὶ Ἀλογον ἢ μὴ λογικὸν μέρος, τῶν δύο τελευταίων σχη-

ματιζόντων πάλιν Τριάδα, καὶ παρουσιαζόντων οὕτω τὴν ἑπταδικὴν διαίρεσιν μᾶλλον ἐπεξεργασμένην. Ὁ ἄνθρωπος ἐθεωρεῖτο ὡσαύτως ὡς ἔχων τρεῖς φορεῖς, τὸ φυσικὸν σῶμα, τὸ λεπτὸν σῶμα καὶ τὸ φωτοβόλον ἢ Αὐγοειδὲς σῶμα, ὅπερ

εἶναι τὸ «αἰτιατὸν σῶμα», ἡ καρμικὸν ἔνδυμα τῆς ψυχῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ εἰμαρμένη του, ἡ κἀλλιον τὰ σπέρματα τῶν παρελθουσῶν αἰτιῶν ἔχουσιν ἀποτεθῆ. Τοῦτο εἶναι ὁ «μίτος — ψυχὴ» ὡς ἐνίοτε καλοῦσι τὸ «σῶμα» ὅπερ διέρχεται ἐκ μιᾶς ἐνσαρκώσεως εἰς ἄλλην (ibid, σ. 284).

Περὶ τῆς μετενσαρκώσεως

Ἐκ συμφώνου, μεθ' ὅλων τῶν εἰς τὰ Μυστήρια μνηθέντων, εἰς πᾶσαν χώραν, οἱ Ὀρφικοὶ ἐπίστευον εἰς τὴν μετενσάρκωσιν (ibid, σ. 292).

Ὁ κ. Mead προσκομίζει πλείστας μαρτυρίας καὶ καταδεικνύει ὅτι ἡ μετενσάρκωσις ἐδιδάσκετο ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἐμπεδοκλέους, τοῦ Πυθαγόρα καὶ ἄλλων. Μόνον διὰ τῆς ἀρετῆς ἠδύναντο οἱ ἄνθρωποι ν' ἀποφύγῃσι τὸν τροχὸν τῆς Ζωῆς.

Ὁ Taylor, εἰς τὰς, ἐν τοῖς Select Works of Plotinus, σημειώσεις αὐτοῦ, ἀναφέρει περικοπὴν τοῦ Λαμασκίου περὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Πλάτωνος περὶ τοῦ Ἐνὸς ὅπερ εἶναι ἐπέκεινα τοῦ ἐνός, τῆς Μη—ἐκδηλωθείσης ὑπάρξεως.

Ἴσως ὁ Πλάτων, πράγματι, ὀδηγεῖ ἡμᾶς ἀνεκφράστως διὰ τοῦ ἐνός, ὡς μεσάζοντος, πρὸς τὸ ἀνέκφραστον πέραν τοῦ ἐνός ὅπερ εἶναι νῦν τὸ ἀντικείμενον συζητήσεως· ἐπιτυγχάνει τοῦτο διὰ τινος (θυσίας) τοῦ ἐνός, ὡς ὠδήγησε πρὸς τὸ ἐν, διὰ τινος (θυσίας) ἄλλων πραγμάτων.... Τὸ ὄν πέραν τοῦ ἐνός πρέπει νὰ τιμᾶται ἐν τῇ μεγαλειτέρᾳ σιγῇ.... Τὸ ἐν πράγματι θέλει νὰ ὑφίσταται ἀπ' ἑαυτοῦ ἀνευ οὐδενὸς ἄλλου· ἀλλὰ τὸ ἄγνωστον πέραν τοῦ ἐνός εἶναι τελειῶς ἀνέκφραστον, καὶ ἐξομολογούμεθα, οὔτε τὸ γνωρίζομεν, οὔτε τὸ ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' εἶναι κεκαλυμμένον δι' ἡμᾶς ὑπὸ πέπλου ὑπεραγνοίας. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ Ἐν, ὃν ἐγγὺς πρὸς Ἐκεῖνο, σκοιίζεται· καθόσον ὃν ἐγγὺς τοῦ παμμεγέθους στοιχείου, ἐὰν εἶναι ἐπιτετραμμένη τοιαύτη ἔκφρασις, παραμένει τρόπον τινὰ ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς πραγματικῆς μυστικῆς σιγῆς.... Τὸ πρῶτον εἶναι ὑπεράνω τοῦ Ἐνός καὶ πάντων τῶν πραγμάτων ὃν ἀπλούστερον ἐκάστου τούτων (σσ. 341-343).

Αἱ σχολαὶ τῶν Πυθαγορείων, Πλατωνικῶν καὶ Νεο-Πλατωνικῶν ἔχουσι τόσα πολλὰ σημεῖα ἐπαφῆς μὲ τὴν Ἰνδικὴν καὶ Βουδδιστικὴν σκέψιν ὥστε ἡ ἐκ μιᾶς πηγῆς προέλευσίς των εἶναι καταφανής. Ὁ R. Garbe ἐν τῷ ἔργῳ του, *Die Sâmkhya Philosophie* (III, σσ. 85-105) ἀναφέρει πλεῖστα ὅσα καὶ ἡ περιγραφὴ του δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς:

Τὸ περιεργότατον εἶναι ἡ ὁμοιότης—ἡ ὁρθώτερον ἡ ταυτότης—τοῦ δόγματος τοῦ Ἐνὸς καὶ Μοναδικοῦ ἐν τοῖς Upanishads καὶ τῇ Ἑλεατικῇ Σχολῇ. Αἱ διδασκαλίαι τοῦ Ξενοφάνους περὶ τῆς Ἐνότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κόσμου καὶ τοῦ ἀμεταβλήτου τοῦ Ἐνός, καὶ μάλιστα τοῦ Παρμενίδου, ὅστις ἐθεώρει τὴν πραγματικότητα ὡς μὴ ἀποδιδομένην παρὰ μόνον διὰ τοῦ μὴ—γεννηθέντος, ἀφθάρτου, καὶ πανταχοῦ παρόντος Ἐνός, ἐν ᾧ πάντα τὰ πολλαπλᾶ καὶ μεταβλητὰ δὲν εἶναι παρὰ φαινομενικότητες, καὶ περαιτέρω ὅτι Ὅν καὶ Σκέψις εἶναι τὸ Αὐτὸ—εἶναι τελείως ὅμοιαι πρὸς τὰ οὐσιώδη περιεχόμενα τῶν Upanishads καὶ τῆς Βεδαντίνης φιλοσοφίας ἥτις προῆλθεν ἐξ αὐτῶν Ἀλλὰ καὶ ἀκόμη πρότερον ἢ ἀποψις τοῦ Θάλητος ὅτι πάντα ὅσα ὑφίστανται προῆλθον ἐκ τοῦ Ὑδατος, περιέργως εἶναι ὅμοια πρὸς τὴν Βεδικὴν διδασκαλίαν, καθ' ἣν τὸ Σύμπαν ἐκ τοῦ Ὑδατος ἀνεπτύχθη. Βραδύτερον, ὁ Ἀναξίμανδρος ἀπεδέχθη ὡς ἀρχὴν πάντων τῶν πραγμάτων μίαν αἰωνίαν, ἀπέραντον καὶ ἀόριστον Οὐσίαν, ἐξ ἣς πᾶσαι αἱ ὀρισμέναι οὐσίαι προέρχονται καὶ εἰς ἣν ἐπανέρχονται. — Ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ὅμοια πρὸς τὴν εὐρισκομένην εἰς τὴν ῥίζαν τῆς Σανκῦας, τ. ἔ. τὴν Prakriti ἐξ ἣς ἅπαν τὸ ὕλικόν μέρος τοῦ σύμπαντος ἀνεπτύχθη. Καὶ τὸ περίφημον «πάντα ῥεῖ» ἐκφράζει τὴν χαρακτηριστικὴν ἀποψιν τῆς Σανκῦας καθ' ἣν πάντα τὰ πράγματα συνεχῶς μεταβάλλονται ὑπὸ τὴν ἀκατάπαυστον ἐνέργειαν τῶν τριῶν «Gunas». Ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐξ ἄλλου ἐδίδασκε συστήματα περιπλανήσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἐξελέξεως ἀκριβῶς ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Σανκῦων, καὶ ἡ θεωρία του ὅτι, οὐδὲν δύναται ν' ἀποβῇ ὑπαρξίς, μὴ ὑπάρχον ἤδη, ταυτί-

ζεται ἔτι περισσότερον πρὸς τὴν χαρακτηριστικὴν Σανκύναν διδασκαλίαν.

Ἀμφότεροι ὃ τε Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Δημόκριτος συμφωνοῦσιν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὰς Ἰνδικὰς διδασκαλίας, ἰδίᾳ ὁ τελευταῖος διὰ τῆς περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς θέσεως τῶν Θεῶν ἀπόψεώς του. Τοῦτ' αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τοῦ Ἐπικούρου, ἰδίᾳ διὰ περιέργους τινὰς λεπτομερείας. Ἀλλὰ πρὸ πάντων τὰς στενοτάτας καὶ συχνοτάτας ταυτότητας διδαχῆς καὶ συλλογισμοῦ ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρα, ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν παράδοσιν, αὐτὸς οὗτος ὁ Πυθαγόρας ἐπεσκέφθη τὰς Ἰνδίας καὶ ἐξέμαθε τὴν φιλοσοφίαν αὐτῶν. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἀνευρίσκομεν πράγματι Σανκύναν καὶ Βουδδιστικὰς θεωρίας, διαδραματιζούσας κυριώτατον μέρος, ἐν τῇ Γνωστικῇ σκέψει. Ἡ ἐκ τοῦ Lassen κάτωθι περικοπή, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Garbe (σ. 99), καταδεικνύει τοῦτο σαφέστατα·

Ὁ Βουδδισμὸς ποιεῖται γενικῶς διάκρισιν μεταξὺ Πνεύματος καὶ Φωτὸς καὶ δὲν θεωρεῖ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὡς αὐλόν· ἡ δὲ περὶ τοῦ Φωτὸς ὑπόθεσις αὐτοῦ στενῶς συνδέεται πρὸς τὴν τῶν Γνωστικῶν. Κατὰ ταύτην τὸ Φῶς εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ ὕλῃ. Ἡ Διάνοια ἐπενδυομένη οὕτως ὑπὸ τοῦ Φωτὸς ἔρχεται εἰς σχέσεις πρὸς τὴν ὕλην, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ Φῶς δύναται νὰ ἐλλαττωθῇ καὶ τέλος τελείως νὰ σκοτισθῇ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ Διάνοια περιπίπτει τέλος εἰς τελείαν ἀσυνειδησίαν. Διὰ τὴν ὑφίστην Διάνοιαν λέγεται ὅτι δὲν εἶναι οὔτε Φῶς οὔτε Μὴ—Φῶς, οὔτε Σκότος οὔτε Μὴ—Σκότος, δεδομένου ὅτι πᾶσαι αἱ ἐκφράσεις αὗται καταδεικνύουσι τὰς μεταξὺ Διανοίας καὶ Φωτὸς σχέσεις, αἵτινες πράγματι δὲν ὑφίσταντο κατ' ἀρχάς. Βραδύτερον ὁμως τὸ Φῶς περιέκλεισε τὴν Διάνοιαν καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς μεσάζον εἰς τὰς μετὰ τῆς ὕλης σχέσεις αὐτῆς. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡ Βουδδιστικὴ ἀποψις ἀποδίδει εἰς τὴν Ὑφίστην Διάνοιαν τὴν δύναμιν παραγωγῆς Φωτὸς ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ ἐν τούτῳ ἀκόμη ὑφίσταται συμφωνία μεταξὺ Βουδδισμοῦ καὶ Γνωστικισμοῦ.

Ὁ Garbe παρατηρεῖ ἐνταῦθα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ σημεῖα ἃ ἀναφέρονται, ὅτι ἡ μεταξὺ Γνωστικισμοῦ καὶ τῆς Σανκύναν φιλοσοφίας συμφωνία εἶναι στενωτέρα τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ

Βουδδισμού τοιαύτης. Καθόσον, ἐνῶ, αἱ θεωραὶ αὗται περὶ τῶν σχέσεων μεταξὺ Φωτὸς καὶ Πνεύματος, ἀνήκουσιν εἰς μεταγενεστέρας φάσεις τοῦ Βουδδισμού, καὶ δὲν εἶναι ποσῶς θεμελιώδεις ἢ χαρακτηριστικαὶ αὐτοῦ ἀρχαί, ἢ Σανκῦα (φιλοσοφία) σαφῶς καὶ ἐπακριβῶς διδάσκει ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Φῶς. Ἐτι βραδύτερον, ἢ ἐπιδράσεις τῆς Σανκῦας σκέψεως εἶναι καταφανεστέρα παρὰ τοῖς Νεο—Πλατωνικοῖς συγγραφεῦσιν ἐνῶ τὸ Δόγμα τοῦ Λόγου καίτοι οὐχὶ Σανκῦας προελεύσεως, καταδεικνύει καὶ διὰ τῶν λεπτομερειῶν ἀκόμη ὅτι προῆλθεν ἐξ Ἰνδιῶν, ὅπου ἡ ἰδέα περὶ τοῦ Vâch, τοῦ θείου κόσμου, διαδραματίζει κυριώτατον μέρος ἐν τῷ Βραχμανικῷ συστήματι.

Ἐρχόμενοι εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, σύγχρονον τοῦ Γνωστικῦ καὶ Νεο—Πλατωνικοῦ συστήματος, δὲν θὰ συναντήσωμεν δυσκολίαν πρὸς ἀνεύρεσιν πλείστων ὁμοίων θεμελιωδῶν διδασκαλιῶν αἵτινες ἐγένοντο ἤδη τόσον οἰκεῖται ἡμῖν. Ὁ Τριπλοῦς Λόγος ἐμφανίζεται ὡς ἡ Τριάς· ὁ Πρῶτος Λόγος, ἡ Πηγὴ πάσης Ζωῆς, εἶναι ὁ Πατήρ, φύσει διπλοῦς ὁ Δεύτερος Λόγος, ὁ Υἱός, Θεὸς—ἄνθρωπος, ὁ Τρίτος, ἡ Δημιουργὸς Διάνοια, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ «ἐπιφερόμενον ἐπάνω τοῦ ὕδατος», τοῦ χάους, ἐδημιούργησε τοὺς κόσμους. Εἶτα ἀκολουθοῦσι «τὰ ἐπὶ πνεύματα τοῦ Θεοῦ» ¹ καὶ αἱ φάλαγγες τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ Ἀγγέλων. Ἀλλ' ἐλάχιστος γίνεται λόγος περὶ τῆς Μοναδικῆς Ὑπάρξεως ἐξ ἧς ὅλα ἀπορρέουσιν καὶ εἰς ἣν ὅλα ἐπανέρχονται, περὶ τῆς φύσεως ἣν οὐδεμία ἔρευνα δύναται ν' ἀποκαλύψῃ. Ἀλλ' οἱ μεγάλοι διδάκτορες τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας προβάλλουσι πάντοτε τὴν ἀδιερεύνητον Θεότητα, ὡς ἀσύλληπτον, ἀπεριόριστον καὶ συνεπῶς κατ' ἀνάγκην μίαν καὶ ἀδιαίρετον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» ² κατ' ἀκολουθίαν εἶναι τριπλῆς

1. Ἀποκαλ. IV, 5.

2. Γεν. I. 26, 27.

φύσεως— «Τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ Σῶμα» ¹, εἶναι «Κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ» ², «Ναὸς Θεοῦ» ³, «Ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν Ἀγίου Πνεύματος» ⁴. φράσεις δι' ὧν ἐπακριβῶς ἡχεῖ ἡ Ἰνδικὴ Διδασκαλία. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ δόγμα τῆς μετενσαρκώσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὥς παραδεδεγμένον παρὰ ὥς σαφῶς διδαχθέν. Οὕτως, ὁ Ἰησοῦς ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, δηλοῖ ὅτι «αὐτὸς ἐστὶν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι» ⁵ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς λόγους τοῦ Μαλαχίου «καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεσβίτην» ⁶, καὶ πάλιν ὅταν ἠρωτήθῃ περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἡλίου, ἡτις ἔδει νὰ προηγηθῇ τῆς τοῦ Μεσσίου, ἀπήντησεν ὅτι «Ἡλίας ἤδη ἦλθε καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν» ⁶. Πάλιν βλέπομεν ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐθεώρουν τὴν μετενσάρκωσιν παραδεδεγμένην ὅταν ἠρώτων ἐὰν ἡ ἐκ γενετῆς τυφλότης ἦτο τιμωρία δι' ἀνθρώπινον ἀμάρτημα. καὶ ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀπέρριψε τὴν δυνατότητα ἀμαρτήματος πρὸ τῆς γεννήσεως, δὲν ἀπεδέχθη ὅμως τοῦτο ὥς αἰτίαν τῆς εἰδικῆς ταύτης περιπτώσεως ⁷. Ἡ ἐν τῇ ἀποκαλύψει (III, 12) ἀξιοσημείως φράσις «Ὁ Νικῶν ποιήσω αὐτὸν στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι» θεωρεῖται ὡς σημαίνουσα τὴν ἀπολύτρωσιν ἐκ τῆς ἀναγεννήσεως. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων ἐνίων Χριστιανῶν Πατέρων ἐξάγονται σαφεῖς μαρτυρίαι κοινῆς πίστεως εἰς τὴν μετενσάρκωσιν· τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι μόνον ἡ προῦπαρξις τῆς ψυχῆς διδάσκεται, ἀλλ' ἡ ἄποψις αὕτη δὲν μοι φαίνεται ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῶν κειμένων.

Ἡ ἐνότης τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας, δὲν εἶναι ὀλιγότερον ἐκ-

1. Ἐφέσ. II, 22.

2. Α' Κορινθ. III, 16.

3. Α' Κορ. VI, 19.

4. Ματθ. XI, 14.

5. Μαλ. IV, 5.

6. Ματθ. XVII, 12.

7. Ἰωάννου, IX, 1—13.

πληκτική τῆς ἐνότητος τῶν περὶ τοῦ σύμπαντος συλλήψεων καὶ τῶν μαρτυριῶν ἐκείνων, οἵτινες, ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ σώματος, ἀνῆλθον εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνωτέρων σφαιρῶν. Εἶναι φανερόν ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο τῆς πρωταρχικῆς διδασκαλίας εὐρίσκετο εἰς χεῖρας ὀρισμένων φυλάκων οἵτινες εἶχον, σχολὰς εἰς ἃς ἐδίδασκον, μαθητὰς οἵτινες ἐξεμάνθανον τὰς διδασκαλίας των. Ἡ ταυτότης τῶν σχολῶν τούτων καὶ τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν καταδεικνύεται κάλλιστα ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, τῶν ἀποτεινομένων πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐρωτήσεων, καὶ τῆς νοητικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως εἰς ἣν οὗτοι ἀνήρχοντο. Ἐν τῷ Τάο Teh Ching γίνεται χαρακτηριστικὴ διάκρισις τῶν τύπων τῶν μαθητῶν.

Οἱ σπουδασταὶ τῆς ἀνωτάτης τάξεως, ὅταν ἀκούωσι περὶ τοῦ Τάο, εἰλικρινῶς ἐφαρμόζουσι τοῦτο, οἱ σπουδασταὶ τῆς μέσης τάξεως, ὅταν ἀκούωσι περὶ αὐτοῦ, φαίνονται ἄλλοτε τηροῦντες καὶ ἄλλοτε παραβαίνοντες τοῦτο. Οἱ σπουδασταὶ τῆς κατωτάτης τάξεως, ὅταν ἀκούωσι περὶ αὐτοῦ, τὰ μάλιστα γελῶσι (Sacred Books of the East XXXIX op. cit. XLI. I).

Ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἀναγινώσκομεν·

Ὁ σοφὸς θέτει τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον τελευταῖον, καὶ ὁμῶς εὐρίσκειται πάντοτε ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ· μεταχειρίζεται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ἐάν ἦτο ἄλλότριον καὶ ὁμῶς τὸ πρόσωπον διατηρεῖται. Ἐπειδὴ δὲν ἔχει ποσῶς προσωπικοὺς καὶ ἰδίους σκοποὺς, διὰ τοῦτο οἱ σκοποὶ οὗτοι πραγματοποιοῦνται ; (VII, 2). Στερεῖται ἀλαζονείας καὶ διὰ τοῦτο λάμπει· δὲν ἔχει ἀξιώσεις, καὶ διὰ τοῦτο διακρίνεται· δὲν ὑπερηφανεύεται, διὰ τοῦτο ἡ ἀξία του ἀναγνωρίζεται· δὲν ἐπιδεικνύει οἷσιν, δι' ὃ ἀποκτᾷ τὴν ὑπεροχὴν. Ἐπειδὴ εἶναι οὕτως ἐλεύθερος πάσης πάλης οὐδεὶς ἐν τῷ κόσμῳ δύναται γὰ παλαίσῃ κατ' αὐτοῦ (XXII, 2). Οὐδὲν ἔγκλημα μεγαλύτερον ἀπὸ τοῦτροφοδοτεῖν τὴν φιλοδοξίαν· οὐδεμίᾳ δυστυχίᾳ μεγαλύτερα ἀπὸ τοῦ δυσαρεστεῖσθαι κατὰ τῆς ἑαυτοῦ τύχης. Οὐδὲν σφάλμα μεγαλύτερον τῆς ἐπιθυμίας τοῦ κτᾶσθαι (XLVI, 2). Πρὸς ἐκείνους οἵτινες εἶναι καλοὶ (πρὸς με) εἶμαι καλός, καὶ πρὸς ἐκείνους οἵτινες δὲν εἶναι καλοὶ (πρὸς με) εἶμαι ὡσαύτως καλός· καὶ οὕτω, πάντες καθίστανται καλοὶ. Πρὸς ἐκείνους οἵτινες εἶναι εἰλικρινεῖς (πρὸς με) εἶμαι εἰλικρινής, καὶ πρὸς ἐκείνους οἵτινες δὲν εἶναι εἰλικρινεῖς (πρὸς με) εἶμαι ὡσαύτως εἰλικρινής· καὶ οὕτω, πάντες καθίστανται εἰλικρινεῖς (XLIX, 1).— Ὅστις κατέχει ἐν

ἑαυτῷ ἀφθόνως τὰς ιδιότητας (τοῦ Τάο) εἶναι ὅμοιος πρὸς μικρὸν παιδίον. Τὰ δηλητηριώδη ἔντομα δὲν θὰ δήξωσιν αὐτόν· τὰ ἄγρια θηρία δὲν θ' ἀρπάσωσι αὐτόν, τὰ ἀρπακτικὰ ὄργανα δὲν θὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτοῦ (LV.I). Κατέχω τρία πολύτιμα πράγματα ἅτινα ἐκτιμῶ καὶ ζηλοτύπως διαφυλάττω! Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ γλυκύτης, τὸ δευτέρον ἡ οἰκονομία, τὸ τρίτον ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἐπιβολῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἡ γλυκύτης εἶναι βεβαία ὅτι θ' ὀποβῇ νικητρία καὶ ἐν τῇ μάχῃ ἀκόμη καὶ ὅτι κατέχει ἐδραίως τὸ ἔδαφος. Ὁ οὐρανὸς θὰ σώσῃ τὸν κάτοχον αὐτῆς, προστατεύων αὐτὸν δι' (αὐτῆς ταύτης) τῆς γλυκύτητός του (LXVII. 2. 4).

Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπῆρχον ἐκλεκτοὶ μαθηταί, θεωρούμενοι ἄξιοι ἰδιαιτέρας ἐκπαιδεύσεως εἰς οὓς ὁ «Guru»¹ μετεβίβαζε τὰς μυστικὰς διδασκαλίας, ἐν ᾧ οἱ γενικοὶ κανόνες τῆς ἠθικῆς ζωῆς δύνανται νὰ συλλεγῶσιν ἐκ τῶν Ἐντολῶν τοῦ Μανού, τῶν Upanishads, τῆς Mahābhārata καὶ πολλῶν ἄλλων βιβλίων.

Ἄς λέγῃ ὅ,τι εἶναι ἀληθές, ἃς λέγῃ ὅ,τι εἶναι εὐάρεστον, ἃς μὴ προφέρῃ δυσάρεστον ἀλήθειαν, ἃς μὴ προφέρῃ εὐχάριστον ψεῦδος. Οὗτος εἶναι ὁ αἰώνιος Νόμος (Manu, IV. 138). Χωρὶς νὰ προξενῶμεν λύπην εἰς οἰονδήποτε πλάσμα, ἃς ἀφίνωμεν αὐτὸ βραδέως ἂποκτῇ πνευματικὴν ἀξίαν (IV. 238). Διὰ τὸν δις γεννηθέντα ἄνθρωπον, παρ' οὗ οὐδὲ ὁ ἐλάχιστος κίνδυνος προδέγνεται εἰς τὰ πλάσματα, οὐδεὶς κίνδυνος ἐξ οἰονδήποτε (μέρους) θὰ παρουσιασθῇ αὐτῷ. Ἄμα τῇ ἐκ τοῦ σώματος ἀπελευθερώσει του (VI. 40).—Ἄς ὑποφέρῃ καρτερικῶς τὰς βαρείας λέξεις, ἃς μὴ προσβάλλῃ οὐδένα καὶ ἃς μὴ γίνῃ ἐχθρὸς οὐδενὸς ἐξ αἰτίας τοῦ (φθαρτοῦ) τούτου σώματος. Κατ' ἀνθρώπου θυμῶδους ἃς μὴ ἀπαντᾷ, εἰς ἀντάλλαγμα, θυμωδέστερον, ἃς εὐλογῇ ὅταν καταρῶνται αὐτόν. (IV. 47. 48). Ἐλεύθεροι πάθους, φόβου καὶ θυμοῦ σκεπτόμενοι Ἐμέ, καταφεύγοντες εἰς Ἐμέ, ἐξηγνισμένοι διὰ τοῦ πυρὸς τῆς Σοφίας, πολλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ εἶναι μου. (Bhagavad Gītā, IV. 10). Ὑψίστη χαρὰ εἶναι διὰ τὸν Yogī τούτον, οὗτινος τὸ Manas εἶναι εἰρηνικόν, οὗτινος ἡ θυμικὴ φύσις ἔχει καθήσυχάσῃ, ὅστις εἶναι ἀναμάρτητος καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Βράχμαν (VI. 27). Ὅστις δὲν μνησικακεῖ πρὸς οἰονδήποτε ὄν, καὶ διάκειται φιλικῶς καὶ συμπαιθῶς, ἄνευ ἀφοσιώσεως οὐδὲ ἐγωΐσμου, ἀδιάφορος ἐν ἡδονῇ καὶ πόνῳ, καὶ συγχωρῶν, πάντοτε εὐχαριστημένος, ἀρμονικὸς, κυρίως ἑαυτοῦ, ἀποφασισμένος, μὲ τὸ Manas (Διάνοιαν) καὶ τὸ Buddhi (πνεῦμα) ἀφιερωμένον πρὸς Με, αὐτός, πιστέ μου, Μοὶ εἶναι ἀγαπητός (XII. 13.14).

1. Ὁ Διδάσκαλος.

Στρεφόμενοι πρὸς τὸν Βούδδαν, ἀνευρίσκομεν αὐτὸν μετὰ τῶν Arhats Αὐτοῦ, πρὸς οὓς μετεβίβαζε τὰς μυστικὰς διδασκαλίας του. Ἡ φανερὰ ἐξ ἄλλου διδαχὴ του διδάσκει εἰς ἡμᾶς·

Ὁ Σοφὸς διὰ τῆς εἰλικρινείας, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγνότητος, μεταβάλλεται εἰς νῆσον, ἣν οὐδεὶς κατακλισμὸς δύναται νὰ καταποντίσῃ (Udānavarga, IV, 5). Ὁ Σοφὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, διαφυλάττει πολυτίμως τὴν πίστιν καὶ τὴν σοφίαν, αἶνες εἶναι οἱ· μεγαλείτεροι θησαυροὶ του· ἀπορρίπτει δὲ πάντα τὰ ἄλλα πλούτη (X, 9). "Ὅστις μνησικακεῖ πρὸς τοὺς ἔχοντας κακὴν θέλησιν, οὐδέποτε θὰ δινηθῇ ν' ἀποβῇ ἄγνός, ἀλλ' ὅστις δὲν αἰσθάνεται μνησικακίαν εἰρηνεύει τοὺς μισοῦντας· τοῦ μίσους ὄντος πηγὴ δυστυχίας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ σοφὸς δὲν γνωρίζει τὸ μῖσος (XIII, 12). Θριαμβεύει τοῦ θυμοῦ μὴ θυμῶνων, θριαμβεύει τοῦ κακοῦ διὰ τοῦ καλοῦ, θριαμβεύει τῆς φιλαργυρίας διὰ τῆς γενναιοδωρίας, θριαμβεύει τοῦ ψεύδους διὰ τῆς ἀληθείας (XX, 18).

Ὁ ὁπαδὸς τοῦ Ζωροάστρου διδάσκεται νὰ ὑμνῇ τὸν Ahuramazda.

Εἶτα·

Ποῖον εἶναι τὸ ὠραιότατον, τὸ ἀγνόν, τὸ ἀθάνατον, τὸ λαμπρόν; Πᾶν ὅ,τι εἶναι καλόν. Τιμῶμεν τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα, τιμῶμεν τὸ καλὸν βασιλεῖον, τὸν δίκαιον νόμον καὶ τὴν ἀγαθὴν Σοφίαν (Yasna, XXXVII).

Εἶθε νὰ κατέλθωσιν ἐπὶ τῆς κατοικίας ταύτης ἡ εὐχαρίστησις, ἡ εὐλογία, ἡ ἀθωότης καὶ ἡ σοφία τῶν ἀγνῶν (Yasna LIX). Ἡ ἀγνότης εἶναι τὸ ἀριστον ἀγαθόν. Ἡ εὐτυχία, ἡ εὐτυχία εἶναι δι' αὐτόν, διὰ τὸν ἐν ἀγνότητι ἀγνότατον (Ashem-vohu). Πᾶσαι αἱ ἀγαθαὶ σκέψεις, λόγοι καὶ ἔργα ἐκτελοῦνται μὲ γνώσιν· πᾶσαι αἱ κακαὶ σκέψεις, λόγοι καὶ ἔργα δὲν γίνονται μὲ γνώσιν (Misra Kumata). (Συλλεγόντα ἐκ τοῦ Avesta ἐν τῷ Anciant Iranian and Zoroastrian Morals, ὑπὸ Dhunjibhoj Jamsetji Medhora).

Οἱ Ἑβραῖοι εἶχον τὰς «Σχολὰς τῶν Προφητῶν» καὶ τὴν Καββάλαν, καὶ εἰς τὰ ἑξωτερικὰ βιβλία ἀνευρίσκομεν τὰ παραδεδεγμένα ἠθικὰ διδάγματα·

Κύριε τίς παροικῇσιν ἐν τῷ σκηνώματί σου; ἢ τίς κατασκηνώσιν ἐν ὄρει τῷ ἁγίῳ σου; πορευόμενος ἁμωμος, καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην λαλῶν ἀλήθειαν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· ὅς οὐκ ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ,

οὐδὲ ἐποίησε τῷ πλησίον αὐτοῦ κακόν. (Ψαλμ. ιδ' 1—4). Ἡ τὶ Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα, καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου; (Μιχ. σς'. 8) Χεῖλη ἀληθινὰ κατορθοῖ μαρτυρίαν, μάρτυς δὲ ταχύς γλώσσαν ἔχει ὀδίκον. (Παρ. ιβ' 19). Οὐχὶ τοιαύτην νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην, λέγει Κύριος, ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάλυε στραγγαλιάς βιαίων συναλλαγμάτων, ἀπόστελλε τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει καὶ πᾶσαν συγγραφὴν ἁδίκον διάσπα· διάθρυπτε πεινῶναι τὸν ἄρτον σου καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἵσαγε εἰς τὸν οἶκον σου· ἐάν ἴδῃς γυμνὸν περιβίβλε, καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερίψη. (Ἠσ. νη' 6—7).

Ὁ Χριστιανὸς Διδάσκαλος εἶχε καὶ Αὐτὸς μυστικὰς διδασκαλίας διὰ τοὺς μαθητάς Του ¹ καὶ συνιστᾷ εἰς αὐτούς·

Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων (Ματθ. Ζ' 6).

Ὡς πρὸς τὰς δημοσίας διδασκαλίας του, ἀναφερόμεθα εἰς τοὺς μακαρισμοὺς τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίας, καὶ εἰς τὰς ἀκολουθίους διδασκαλίας·

Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς Οὐρανοῖς τέλειός ἐστι (κατὰ Ματθαῖον, Κεφ. ε'. 44—48).—Ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτὴν (ι'. 39).—Ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο οὗτος ἐστὶν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν (ιη'. 4).—Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρῴτης, ἐγκράτεια· κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος (Γαλ. ε'. 22—23).—Ἀγαπητοί, ἀγαπᾶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται καὶ γινώσκει τὸν Θεόν (Ἰωάν. Α'. δ'. 7).

Ἡ Σχολὴ τοῦ Πυθαγόρα καὶ αἱ τῶν Νεο-Πλατωνικῶν διέτηρσαν τὴν παράδοσιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ γνωρίζομεν ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἀπέκτησε μέρος τῶν γνώσεών του ἐν Ἰνδίαις ἐν ᾧ ὁ

Πλάτων ἐμελέτησε καὶ ἐμυήθη ἐν ταῖς Σχολαῖς τῆς Αἰγύπτου. Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολῶν ἔχουσι δημοσιευθῇ αἱ ἀκριβέσταται, πασῶν τῶν λοιπῶν, πληροφοροίαι.

Ἡ τοῦ Πυθαγόρα εἶχεν ἀφ' ἐνὸς μαθητὰς ὑποβληθέντας εἰς ὄρκον, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐξωτερικὴν διδασκαλίαν. Ὁ ἐσωτερικὸς κύκλος ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν βαθμῶν ἀποδιδομένων κατὰ τὸ διάστημα πενταετοῦς δοκιμασίας (Διά πληροφορίας ὄρα «Orpheus» ὑπὸ G. R. S. Mead, σσ. 263 καὶ κατωτέρω). Ἡ ἐξωτερικὴ ἀγωγή ὡς ἐξῆς περιγράφεται

Ἐν πρώτοις ὀφείλομεν νὰ δωρῶμεθα τελείως ἡμᾶς αὐτοὺς τῷ Θεῷ. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσεῦχεται οὐδέποτε πρέπει νὰ ζητῇ ἴδιον ὄφελος, πεπεισμένος ὅτι θὰ δοθῇ αὐτῷ τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον, καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐγωϊστικῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν (Διοδ. Σικελ. IX'. 41).—Ὁ ἄνθρωπος μόνον διὰ τῆς ἀρετῆς φθάνει εἰς τὴν μακαριότητα καὶ αὕτη εἶναι τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον νοητοῦ ὄντος (Ἰπποδάμου, De Felicitate, II, Orelli. Opusc. Graecor. Sent. et Moral., II, 284).—Ἐν ἑαυτῷ, ὡς ἐκ τῆς ἰδίας του φύσεως, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθός, οὔτε εὐτυχής, ἀλλὰ δύναται ν' ἀποβῇ τοιοῦτος διδασκόμενος τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν (μαθήσιος καὶ προνοίας ποτιδέεται). (Ἰπποδ. *ibid.*).

Το ἱερώτερον καθήκον εἶναι ἡ υἱική στοργή. «Ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὸν τιμῶντα καὶ σεβόμενον τὸν δημιουργὸν τῶν ἡμερῶν του» λέγει ὁ Πάμφιλος (de Parentibus, Orelli, op. cit. II. 345). Ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγνωμοσύνη εἶναι τὸ μελανώτερον τῶν ἐγκλημάτων, γράφει ἡ Περικτιόνη (*ibid.* σ. 350), ἥτις θεωρεῖται μήτηρ τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἀγνότης καὶ ἡ λεπτότης ὄλων τῶν Πυθαγορείων συγγραμμάτων ἦτο ἀξιωματώτος (Αἰλιανού, Hist. Var., XIV. 19).—Αἱ ἀρχαὶ τῶν εἶναι ἀπολύτου ἀγνότητος ἐφόσον πρόκειται περὶ ἀποχῆς καὶ γάμου. Πανταχοῦ ὁ μέγας διδάσκαλος συνιστᾷ ἀγνότητα καὶ ἐγκράτειαν ἀλλὰ ταυτοχρόνως ζητεῖ ὅπως οἱ ἐγγαμοὶ γεννῶσι τέκνα πρὶν διαγάγῃσι βίον ἀπολύτου ἐγκρατείας (ἀποχῆς), εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ γεννῶνται τέκνα ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας πρὸς συνέχισιν τοῦ ἱεροῦ βίου καὶ μεταβίβασιν τῆς ἱερᾶς Ἐπιστήμης. (Ἰάμβλιχος, Vit. Pythag. καὶ Ἱεροκλῆς, Ap. Stob. Serm., XLV 14).—Τοῦτο εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον, διότι εἶναι ἐπακριβῶς ὁ αὐτὸς κανὼν, ὁ εὐρισκόμενος ἐν τῷ Mānava Dharma Shāstra, τῷ μεγάλῳ Ἰνδικῷ κώδικι Ἡ μοιχεία ἐτιμωρεῖτο αὐστηρότατα (Ἰάμβλ., *ibid.*). Ἐπὶ πλέον, ἐπεβάλλετο εἰς

τὸν ἄνδρα νὰ μεταχειρίζεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μετὰ τῆς μεγαλυτέρας γλυκύητος. Μήπως δὲν ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύντροφον «ἐνώπιον τῶν Θεῶν;» (δρα Lasscaulx, Zur Geschichte der Ehe bei den Griechen, ἐν ταῖς Mém. de l'Acad. de Bavière, VII. 107, καὶ συνέχ.).

Ὁ γάμος δὲν ἦτο κτηνώδης ἐνώσις, ἀλλὰ πνευματικὸς δεσμός. Διὰ τοῦτο ἡ γυνὴ ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ τὸν σύζυγόν της περισσότερον ἀπὸ ἑαυτήν, καὶ νὰ εἶναι πάντοτε ὀφροσιωμένη καὶ εὐπειθής. Ἐπὶ πλέον εἶναι ἐνδιαφέρουσα ἡ παρατήρησις ὅτι οἱ καλλίτεροι, τῶν ἐμφανιζομένων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, χαρακτηρῆς γυναικῶν ἐπαιδεύθησαν ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Πυθαγόρα. Τοῦτ' αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν. Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιοῦς συμφωνοῦσιν ὅτι ἡ ἀγωγή αὐτῇ ἐπέτυχε τὴν ἐμφάνισιν ὑψίστων παραδειγμάτων ὅχι μόνον ἀγνοιάτης ἐγκρατείας καὶ ἀγνοιάτου αἰσθήματος, ἀλλ' ὡσαύτως ἀπλότης τρόπων, τελείας λεπτότητος καὶ ὀρεξέως, ἄνευ προγενεστέρας, πρὸς σοβαρὰς ἀπασχολήσεις. Τοῦτο ἐπιβεβαιεῖται ἀκόμη καὶ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Συγγραφέων (δρα Ἰουστίνον XX. 4) . . . Ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἴθυνε πάσας τὰς πράξεις τῶν μελῶν τῆς Σχολῆς, μολονότι ἐτήρουν τὴν μεγαλειτέραν ἀνοχὴν καὶ συμπάθειαν κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν σχέσεις. Καθόσον ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἀρχὴ πάσης ἀρετῆς, ὡς ὁ Πῶλος διδάσκει. (aq. Stob. Sermon., VIII, ἐκδοσις Schow σ. 232)· ἡ δικαιοσύνη διατηρεῖ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἰσορροπίαν ἐν τῇ ψυχῇ· αὕτη εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ἀρμονικῆς τάξεως εἰς πάσας τὰς κοινότητας, ἐγκαθιστᾷ τὴν μεταξὺ τῶν συζύγων ὁμόνοιαν, τὴν μεταξὺ κυρίου καὶ ὑπηρετοῦ ἀγάπην.

Ὁ Πυθαγόρειος ἐδεσμεύετο ὑπὸ τοῦ λόγου του καὶ μόνον. Τέλος ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ζῇ εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἐτοιμος νὰ ἀποθάνῃ, (Ἰππολύτου, Philos. VI). (Ibid. σσ. 263—267).

Ὁ τρόπος τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, ἐν ταῖς Νεοπλατωνικαῖς Σχολαῖς, εἶναι λίαν ἐνδιαφέρων. Καθαρὰ διάκρισις ἐγένετο μεταξὺ ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἥ, ὡς ὁ Πλωτῖνος θέτει τὸ ζήτημα «Ὁ σκοπὸς δὲν ἦτο νὰ εἶναι τις ἀναμάρτητος, ἀλλὰ νὰ καταστῇ εἰς Θεός»¹. Ἐν τῇ κατωτέρᾳ βαθμίδι σκοπὸς ἦτο νὰ καταστῇ τις ἀναμάρτητος ἀποκτῶν τὰς «πολιτικὰς ἀρετὰς» αἵτινες ἐτελειοποιοῦν τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ διαγωγῇ του (τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρετῶν ἀποτελουσῶν κατωτέρας ἔτι βαθμίδας),

1. Select Works of Plotinus, μετάφρ. εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ὑπὸ Thomas Taylor, ἔκδ. 1895. σ. 11.

τῆς λογικῆς κυβερνώσης καὶ καλλωπιζούσης τὴν ἄλογον φύσιν. Ὑπεράνω τούτων ἦσαν «αἱ καθαρτικαὶ ἀρεταὶ» ἀνήκουσαι εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ αἵτινες ἀπηλευθέρουν τὴν ψυχὴν τῶν δεσμῶν τῆς ἀναγεννήσεως. Εἶτα «αἱ θεωρητικαὶ» ἀναβιβάζουσιν τὴν ψυχὴν καὶ θέτουσαι αὐτὴν εἰς ἐπαφὴν μετὰ φύσεων ἀνωτέρων αὐτῆς· καὶ αἱ «παραδειγματικαὶ» παρέχουσιν εἰς αὐτὴν τὴν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ ὄντος·

Ἐκ τούτων ἐπεταὶ ὅτι ὅστις ἐνεργεῖ συμφῶνως πρὸς τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος· ἀλλ' ὅστις ἐνεργεῖ συμφῶνως πρὸς τὰς καθαρτικὰς τοιαύτας εἶναι δαιμόνιος ἄνθρωπος, ἢ ἀγαθὸς δαίμων¹. Ἐκεῖνος μόνον ὅστις ἐνεργεῖ συμφῶνως πρὸς τὰς θεωρητικὰς ἀρετὰς εἶναι εἰς Θεός. Καὶ ἐκεῖνος ὅστις ἐνεργεῖ συμφῶνως πρὸς τὰς παραδειγματικὰς ἀρετὰς εἶναι ὁ Πατὴρ τῶν Θεῶν, (Σημείωσις ἐπὶ τῆς Intellectual Prudence, σσ. 325—332).

Διὰ διαφόρων τρόπων οἱ μαθηταὶ ἐδιδάσκοντο πῶς νὰ ἐπιτυγχάνωσι τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἔξοδον καὶ ν' ἀνέρχωνται εἰς ἀνώτερα πεδία. Ὡς τὸ χόρτον ἐκ τοῦ καυλοῦ ἐξέρχεται, οὕτω καὶ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀποσύρῃ ἑαυτὸν τοῦ σωματικοῦ περιβλήματός του². «Τὸ σῶμα τοῦ φωτός» ἢ «ἀκτινοβόλον σῶμα» τῶν Ἰνδῶν εἶναι τὸ «φωτοβόλον σῶμα» τῶν Νεοπλατωνικῶν, καὶ ἐν αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος ἀνυψοῦται πρὸς ἀνεύρεσιν ἑαυτοῦ,

Ὅστις δὲν δύναται νὰ συλληφθῇ οὔτε ὑπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ, οὔτε διὰ λόγων, οὔτε διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, οὔτε διὰ τῆς αὐστηρότητος, οὔτε διὰ τῶν θρησκευτικῶν τυτικῶν. Διὰ τῆς γαληνίου σοφίας, διὰ τῆς ἀγνῆς μόνον οὐσίας δύναται νὰ ἴδῃ τις ἐν βαθεῖ διαλογισμῷ (meditation) τὸ Ἀδιαίρετον Μοναδικόν. Τὸ λεπτὸν τοῦτο ἑαυτὸ δέον νὰ γνωσθῇ διὰ τῆς διανοίας ἐν ᾗ ἡ πενταπλὴ ζωὴ (αἱ πέντε αἰσθήσεις) κοιμᾶται. Ἡ διάνοια πάντων τῶν πλασμάτων κατέχεται ὑπὸ τῆς ζωῆς ταύτης· ἐν αὐτῇ ἀποκαθαρθεῖσθαι ἐκδηλοῦται τὸ ἑαυτό (Mundakopanishad, III, II, 8, 9).

1. Ἀγαθὴ πνευματικὴ ὀντότης, ὡς ὁ δαίμων τοῦ Σωκράτους.

2. Kathopanishad, VI, 17.

Τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν τόπον ὅπου δὲν ὑφίσταται χωρισμός, ὅπου τὸ «πέρας τῶν σφαιρῶν». Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ G. R. S. Mead εἰσαγωγῇ τοῦ ὑπὸ τοῦ Taylor «Plotinus», ἀναφέρεται ἀπόσπασμα τοῦ Πλωτίνου περιγράφοντος σφαίραν ἣτις ἀσφαλῶς εἶναι ἡ Τυρίγυα τῶν Ἰνδῶν.

Οὗτοι παρομοίως βλέπουσι καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον πάντα τὰ πράγματα, ὅχι τὰ ὑποκείμενα εἰς τὴν γέννησιν, ἀλλὰ τὰ εἰς ἃ ἡ οὐσία παρίσταται. Καὶ ἀνιλαμβάνονται οὗτοι ἑαυτοὺς ἐν ἄλλοις. Καθόσον ἐκεῖ ὅλα τὰ πράγματα εἶναι διαφανῇ, καὶ οὐδὲν εἶναι σκοτεινὸν καὶ ἀνθιστάμενον, ἀλλὰ πᾶν εἶναι ὁρατὸν εἰς πάντα ἐσωτερικῶς τε καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη. Διότι τὸ φῶς πανταχοῦ συναντᾷ τὸ φῶς· ἀφοῦ πᾶν πρᾶγμα περιέχει ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ πράγματα καὶ βλέπει ὡσαύτως ἐν παντί πάντα τὰ πράγματα. Οὕτως ὥστε πάντα νὰ πράγματα εἶναι πανταχοῦ καὶ τὸ πᾶν εἶναι τὸ πᾶν.

Παρομοίως ἕκαστον πρᾶγμα εἶναι πᾶν πρᾶγμα. Καὶ ἡ λαμπρότης ἐκεῖ εἶναι ἀπέραντος· καθόσον πᾶν πρᾶγμα ἐκεῖ εἶναι μέγα καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ μικρὸν εἶναι μέγα. Ὁ ἥλιος ἐπίσης, ὅστις εἶναι ἐκεῖ, εἶναι πάντες οἱ ἀστέρες· καὶ ὡσαύτως, ἕκαστος ἀστήρ εἶναι ὁ ἥλιος καὶ πάντες οἱ ἀστέρες. Ἐν ἐκάστῳ, ἐν τούτοις, διάφορος ἰδιότης ἐπικρατεῖ, ἀλλὰ ταυτοχρόνως πάντα τὰ πράγματα εἶναι ὁρατά ἐν ἐκάστῳ. Ἡ κίνησις ὡσαύτως ἐκεῖ εἶναι καθαρά καθόσον ἡ κίνησις δὲν διαταράσσεται ὑπὸ κινήτηρος διαφόρου αὐτῆς (σ. LXXIII).

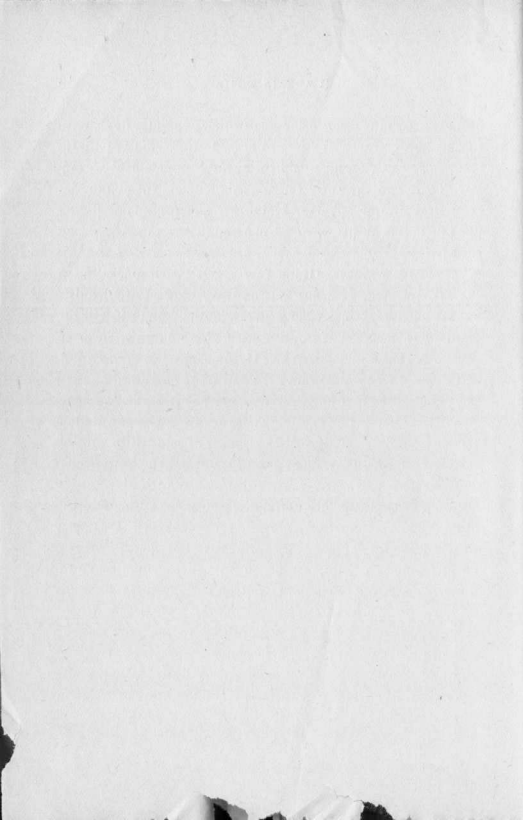
Ἡ περιγραφὴ εἶναι τελείως ἀνεπαρκής, καθόσον ὁ τόπος οὗτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιγραφῇ ὑπὸ γλώσσης θνητῆς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μόνον εἰς ἐκ τῶν ἐχόντων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς θὰ ἡδύνατο νὰ τὸν περιγράψῃ οὕτω.

Τόμον ὀλόκληρον θὰ ἡδύναντο εὐκόλως ν' ἀποτελέσωσιν αἱ μεταξὺ τῶν θρησκειῶν τοῦ κόσμου ὁμοιότητες. Ἡ ἀνωτέρω ὁμῶς ἀτελὴς σκιαγραφία ἐπαρκεῖ πρὸς εἰσαγωγὴν ἡμῶν εἰς τὴν μελέτην τῆς Θεοσοφίας, ἣτις εἶναι νέα καὶ πληρεστέρα διὰ τὸν κόσμον ἔκθεσις τῶν ἀρχαίων ἀληθειῶν, δι' ὧν ποτὲ οὗτος ἐτράφη. Πᾶσαι αἱ ὁμοιότητες αὗται καταδεικνύουσι μίαν μοναδικὴν πηγὴν, ἣτις εἶναι ἡ Ἀδελφότης τῆς Λευκῆς Στοᾶς, ἡ Ἱεραρχία τῶν Μυστῶν, οἵτινες ἐπιτηροῦσι καὶ καθοδηγοῦσι τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀν-

θρωπότητος καὶ οἵτινες διεφύλαξαν ἀνεπάφους τὰς ἀληθείας ταύτας. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν περιστάσεων, αἱ ἀλήθειαι αὗται, ἐπανακηρύττονται εἰς τὰ ὅτα τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ ἄλλους κόσμους, ἀπὸ προηγουμένης ἀνθρωπότητος, οὗτοι, ἐξελιχθέντες κατὰ παρεμφερῆ πρὸς τὸν ἡμέτερον τρόπον, ὅστις θὰ καταστῇ περισσότερον νοητός, παρ' ὅσον νῦν φαίνεται, κατὰ τὸ πέρας τῆς παρούσης μελέτης, κατῆλθον ὅπως βοηθήσωσι τὴν ἡμετέραν σφαίραν. Προσέφερον τὰς βοηθείας των, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ἄνθους τῆς ἡμετέρας ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Διδάσκουσιν εἰσέτι ἐν-θέρμους μαθητάς, δεικνύοντες τὴν ἀτραπὸν καὶ καθοδηγοῦντες τὰ βήματα αὐτῶν. Τούτους δύνανται καὶ σήμερον νὰ συναντήσωσιν οἱ ζητοῦντες Αὐτούς, κομίζοντες, ὡς προσφορὰν θυσίας, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν ἀφιλοκερδῆ ἐπιθυμίαν τῆς γνώσεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἄλλων. Οὗτοι καταδεικνύουσιν ἔτι τὴν ἀρχαίαν ἀγωγὴν, ἀποκαλύπτουσιν ἔτι τὰ ἀρχαῖα μυστήρια. Αἱ δύο στήλαι τῆς εἰσόδου τῆς Στοᾶς Αὐτῶν εἶναι ἡ Ἀγάπη καὶ ἡ Σοφία καὶ διὰ τῆς στενῆς αὐτῆς πύλης δύνανται νὰ διέλθωσι μόνον ἐκεῖνοι ἀπὸ τῶν ὧμων τῶν ὁποίων ἔχει καταπέση τὸ φορτίον τῆς ἐπιθυμίας καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ.

Δυσχερὲς ἀναλαμβάνομεν ἔργον. Ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸ φυσικὸν πεδίον θ' ἀνερχώμεθα βραδέως πρὸς τὰ ἄνω. Πρὶν ἀρχίσωμεν τὴν λεπτομερῆ μελέτην τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς κόσμου, μικρὰ ἐπισκόπησις τοῦ μεγάλου κύκλου τῆς ἐξελίξεως καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ἔσεται χρήσιμος ἡμῖν. Πρὶν τὸ ἡμέτερον σύστημα ἀρχίσῃ ὑφιστάμενον, εἰς Λόγος εἶχε συλλάβῃ τὸ πᾶν ἐν τῇ διανοίᾳ Του. Πᾶσαι αἱ δυνάμεις, πᾶσαι αἱ μορφαί, πάντα ὅσα ἐν δέοντι χρόνῳ ἔδει νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἀντικειμενικῶς ἐν ζωῇ, ὑφίσταντο ὡς ἰδέα Αὐτοῦ. Οὗτος περιδιέγραψε τότε τὸν κύκλον τῆς ἐκδηλώσεως ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπεθύμει νὰ ἐνεργήσῃ, καὶ περιώρισεν Ἐαυτὸν εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποβῇ ἡ ζωὴ τοῦ Σύμπαντός Του. Ἐρευνῶντες παρατηροῦμεν ἐμφανιζόμενα δια-

δοχικῶς στρώματα διαφόρων πυκνοτήτων, μέχρις ὅτου ἐπτά εὐρεῖται ζῶναι καταστῶσι καταφανεῖς. Εἰς τὰ κέντρα ταῦτα τῆς ἐνεργείας, ἐμφανίζονται στρόβιλοι οὐσίας, κχωρισμένοι ἀλλήλων. Τέλος μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ τε χωρισμοῦ καὶ τῆς συμπυκνώσεως—τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον ἐνδιαφέρει ἡμᾶς σήμερον—βλέπομεν ἓνα κεντρικὸν ἥλιον, τὸ φυσικὸν σύμβολον τοῦ Λόγου, καὶ ἐπτά μεγάλας πλανητικὰς ἀλύσεις, ἐκάστης ἀλύσεως ἀποτελουμένης ἐξ ἐπτά σφαιρῶν. Περιορίζοντες τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἀλύσεως, ἥς ἡ ἡμετέρα σφαῖρα ἀποτελεῖ μέρος, βλέπομεν κύματα—ζωῆς περιβάλλοντα ταύτην, σχηματίζοντα τὰ βασίλεια τῆς φύσεως, τὰ τρία στοιχειακά, τὸ ὀρυκτὸν, τὸ φυτικόν, τὸ ζωϊκόν, τὸ ἀνθρώπινον. Περιορίζοντες τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν, ἔτι περισσότερον, ἐπὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν σφαίρας καὶ τῶν περιβαλλουσῶν αὐτὴν ζωνῶν, παρατηροῦμεν τὴν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν καὶ βλέπομεν τὸν ἄνθρωπον ἀναπτύσσοντα αὐτοσυνείδησιν, κατόπιν σειρᾶς πολλῶν περιόδων ζωῆς. Εἶτα συγκεντρώνοντες τὰ βλέμματα ἡμῶν ἐπὶ ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου, παρακολουθοῦμεν τὴν ἀνάπτυξίν του καὶ βλέπομεν ὅτι ἐκάστη περίοδος ζωῆς ἔχει τριπλὴν διαίρεσιν, ὅτι ἐκάστη εἶναι ἡνωμένη μεθ' ὅλων τῶν προγενεστέρων αὐτῆς περιόδων ζωῆς, θερίζουσα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, καὶ μεθ' ὅλων τῶν μεταγενεστέρων αὐτῆς περιόδων ζωῆς, σπεύρουσα τὴν μέλλουσαν συγκομιδὴν αὐτῶν, συμφώνως πρὸς ἓνα ἀπαράβατον Νόμον· βλέπομεν ὡσαύτως ὅτι, οὕτως, ὁ ἄνθρωπος δύναται ν' ἀνέρχεται, μεθ' ἐκάστην περίοδον ζωῆς, διὰ προσθηκῶν εἰς τὴν πείραν αὐτοῦ. Ἐκάστη περίοδος ζωῆς ἐξυψώνει περισσότερον αὐτὸν εἰς ἀγνότητα, εἰς ἀφοσίωσιν, εἰς διάνοιαν, εἰς δυνάμεις πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἄλλων, μέχρις ὅτου φθάσῃ ἐκεῖ ὅπου ἴστανται Ἐκεῖνοι, οὓς ἀποκαλοῦμεν Διδασκάλους, ἕτοιμος νὰ πληρώσῃ πρὸς τοὺς νεωτέρους ἀδελφοὺς τὸ πρὸς Ἐκείνους ὀφειλόμενον χρέος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟΝ ΠΕΔΙΟΝ

Εἶδομεν ἤδη ὅτι ἡ πηγὴ ἐξ ἧς τὸ Σύμπαν ἐκπορεύεται εἶναι ἐν ἐκδηλωθὲν Θεῖον Ὄν, εἰς ὃ ὑπὸ τῆς νεωτέρας μορφῆς τῆς Ἀρχαίας Σοφίας ἀποδίδεται ἡ ὀνομασία Λόγος. Αὕτη ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, ἀποδίδει δὲ πλήρως τὴν ἀρχαϊκὴν ἰδέαν. Ὁ Λόγος ὅστις πηγάζει ἐκ τῆς Σιγῆς, ἡ Φωνή, ὁ Ἦχος διὰ τοῦ ὁποίου αἱ λέξεις γίνονται πράγματα. Θὰ παρακολουθήσωμεν νῦν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πνεύματος—ὑλῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ κατανοήσωμεν μέρος τῆς φύσεως τῶν ὑλικῶν ἅτινα πραγματευόμεθα ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, ἢ φυσικοῦ κόσμου. Καθόσον τὸ δυνατόν τῆς ἐξελίξεως ἔγκειται εἰς τὰς κεκαλυμμένας δυνατότητας αἵτινες εἰσὶ βεβυθισμένοι ἐν τῷ πνεύματι—ὑλῇ ¹ τοῦ φυσικοῦ τούτου κόσμου. Ὀλόκληρος ὁ τρόπος τῆς ἐξελίξεως εἶναι βαθμιαίως, ἔνδον μὲν αὐτόματος, βοηθεῖται ὅμως ἔξωθεν ὑπὸ πνευματικῶν ὄντοτήτων αἵτινες δύνανται νὰ ἐπιβραδύνωσιν ἢ νὰ ἐπιταχύνωσιν τὴν ἐξέλιξιν ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὰς εἰς τὰ ὑλικά ταῦτα συμφυεῖς ἱκανότητας. Καθίσταται ὅθεν ἀναγκαῖος ὁ σχηματισμὸς ἰδέας τῶν πρωτογενῶν ἐποχῶν τῆς τοῦ κόσμου «γενέσεως», καίτοι οἷαδήποτε προσπάθεια λεπτομεροῦς διαφωτίσεως ἠθέλε φέρη ἡμᾶς πέραν τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς στοιχειώδη πραγματείαν, ὥς ἡ παροῦσα, ὀρίων. Βραχυτάτη σκιαγραφία θέλει ἐπαρκέσῃ.

Προερχόμενος ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Μοναδικῆς Ὑπάρξεως, ἐκ τοῦ ἀσυλλήπτου καὶ ἀνεκφράστου Ἐνός, Εἰς Λόγος, θέτων Ἐαυτῷ ἐν ὅριον, περιγράφων ἐθελουσίως τὴν ἑκτασιν τοῦ ἰδίου

1 Ὁ ἄλλοις σελίδας κατωτέρω τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὅρου τούτου

Αὐτοῦ ὄντος, ἀποβαίνει ὁ ἐκδηλωθεὶς Θεός, καὶ χαράττων τὴν περιοριζομένην σφαῖραν τῆς ἐνεργείας Του καθορίζει τὴν ἔκτασιν τοῦ σύμπαντός Του. Ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ τὸ σύμπαν γεννᾶται, ἐξελίσσεται καὶ θνήσκει· ἐν Αὐτῷ ζῇ, κινεῖται, ὑφίσταται· ἡ οὐσία του εἶναι ἐκδήλωσίς Του· αἱ δυνάμεις καὶ ἐνεργεαὶ του εἶναι ῥεύματα τῆς ζωῆς Του. Παρίσταται εἰς ἕκαστον ἄτομον, εἰς τὸ πᾶν εἰσδύων, τὸ πᾶν συντηρῶν, τὸ πᾶν ἀναπτύσσων. Οὗτος εἶναι ἡ πηγὴ καὶ τὸ τέλος, ἡ αἰτία καὶ τὸ ἀντικείμενον, τὸ κέντρον καὶ ἡ περιφέρεια αὐτοῦ, ἐπ' Αὐτοῦ τὸ πᾶν ὠκοδομήθη ὡς ἐπὶ ἰσχυροῦ θεμελίου, ἐν Αὐτῷ ἀποτελοῦντι τὸ περιβάλλον, τὸ πᾶν ἀναπνέει. Ὑπάρχει ἐν παντὶ καὶ πᾶν ἐν Αὐτῷ ὑφίσταται. Ἰδοὺ τὶ οἱ Διδάσκαλοι τῆς Ἀρχαίας Σοφίας ἐδίδαξαν εἰς ἡμᾶς περὶ τῆς ἀπαρχῆς τῶν ἐκδηλωθέντων κόσμων.

Ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς διδασκόμεθα τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνάπτυξιν τοῦ Λόγου εἰς τριπλὴν μορφήν. Τὸν Πρῶτον Λόγον, τὴν Ῥίζαν πάντων τῶν ὄντων· ἔξ αὐτοῦ ὁ Δεύτερος, ἐκδηλῶν τὰς δύο ἀπόψεις τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Μορφῆς, τῆς πρωταρχικῆς δυνάδου, ἀποτελούσης τοὺς δύο πόλους τῆς φύσεως μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑφαίνεται ὁ ἴστος τοῦ Σύμπαντος· Ζωῆς — Μορφῆς, Πνεύματος — Ὑλῆς, Θεικοῦ — Ἀρνητικοῦ, Ἐνεργητικοῦ — Παθητικοῦ, Πατρὸς — Μητρὸς τῶν κόσμων. Εἶτα ὁ Τρίτος Λόγος, ἡ Παγκόσμιος Διάνοια, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑφίστανται τὰ ἀρχέτυπα πάντων, ὅστις εἰναὶ ἡ πηγὴ τῶν ὄντων, ἡ κρήνη τῶν μορφωτικῶν ἐνεργειῶν, τὸ Θησαυροφυλάκιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχουσιν ἀποτεθῆ αἱ ἀρχέτυποι μορφαί, αἵτινες θέλουσιν ὑποστῆ κατεργασίαν εἰς τὰ κατώτερα εἶδη τῆς οὐσίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ σύμπαντος. Τὰ ἀρχέτυπα ταῦτα εἶναι οἱ καρποὶ παρελθόντων κόσμων κομισθέντες ὅπως χρησιμεύσωσι, κατὰ τὸν παρόντα, ὡς σπέρματα.

Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ὕλη, φαινομενικὴ ἐκδήλωσις ἐνὸς σύμπαντος, εἶναι περιορισμένης ἐκτάσεως καὶ παροδικῆς διαρκείας, ἀλλ' αἱ ῥίζαι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης εἶναι αἰώνιαι. Ἡ ῥίζα τῆς

ύλης¹, λέγει βαθὺς συγγραφεύς, εἶναι ὁρατὴ ὑπὸ τοῦ Λόγου, ὡς πέπλος καλύπτων τὴν Μοναδικὴν ὑπαρξιν, τὸ "Υψιστον Βράχμαν² ὡς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκαλεῖτο. Οὗτος εἶναι ὁ «πέπλος» ὁ ὑπὸ τοῦ Λόγου χρησιμοποιούμενος πρὸς ἐκδήλωσιν. Μεταχειρίζεται αὐτὸν ὅπως αὐτοπεριορίσῃ ἑαυτὸν καὶ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν δρᾶσιν. Διὰ τούτου ἐπεξεργάζεται τὴν ὕλην τοῦ Σύμπαντός Του, ὣν αὐτὸς οὗτος ἡ ζωοποιούσα, καθοδηγοῦσα καὶ ἐλέγχουσα ζωή³.

Περὶ τῶν συμβαινόντων ἐπὶ τῶν δύο ὑψηλοτέρων πεδίων τοῦ σύμπαντος, τοῦ ἐβδόμου καὶ τοῦ ἔκτου δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν παρὰ μόνον ἀμυδρὰν ἰδέαν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ Λόγου, ὥσπερ κίνησις στροβίλου ἀσυλλήπτου ταχύτητος, «ἀνασκάπτει ὅπας ἐν τῷ χώρῳ» ἐν τῇ ῥίζᾳ ταύτῃ τῆς ὕλης καὶ ἡ δίνη αὕτη τῆς ζωῆς, ἐγκλεισμένη ἐν μεμβρᾷ τῆς ῥίζης τῆς ὕλης παράγει τὸ πρωταρχικὸν ἄτομον ταῦτα καὶ τὰ συναθροίματα αὐτῶν ἐξαπλούμενα καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ σύμπαντος, σχηματίζουνσι πάσας τὰς ὑποδιαίρέσεις τοῦ πνεύματος — ὕλης τοῦ ὑψηλοτάτου ἢ ἐβδόμου πεδίου.

Τὸ ἕκτον πεδίον σχηματίζεται ὑπὸ τινων τῶν ἀναριθμητῶν μυριάδων τῶν πρωταρχικῶν τούτων ἀτόμων σχηματιζόντων δίνην ἐν τοῖς πλέον πυκνοῖς ἀκατεργάστοις ἀθροίσμασι τοῦ ἰδίου των πεδίου. Τὸ πρωταρχικὸν τοῦτο ἄτομον περιβαλλόμενον ὑπὸ ἐλικοειδοῦς θήκης ἀποτελουμένης ἐκ τῶν πυκνοτέρων συνδυασμῶν τοῦ ἐβδόμου πεδίου, καθίσταται ἡ λεπτοτέρα μονὰς τοῦ πνεύματος — ὕλης ἢ τὸ ἄτομον τοῦ ἔκτου πεδίου. Τὰ

1. Mûlaprakriti.

2. Parabrahman.

3. Ἐκείθεν ὀνομάζεται «ὁ Κύριος τῆς Mâyâ» εἰς τινας Ἀνατολικὰς Γραφάς, τῆς Mâyâ ἡ ἀπάτης οὐσῆς στοιχείου μορφῆς. Ἡ μορφὴ θεωρεῖται ἀπατηλὴ ἐκ τῆς παροδικῆς φύσεως καὶ τῶν διηγεκῶν μεταμορφώσεων τῆς. Ἡ ζωὴ ἥτις ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς μορφῆς εἶναι ἡ πραγματικότης.

ἄτομα ταῦτα τοῦ ἔκτου πεδίου, καὶ οἱ ἀτελείωτοι συνδυασμοὶ αὐτῶν, σχηματίζουνσι τὰς ὑποδιαίρέσεις τοῦ πνεύματος - ὕλης τοῦ ἔκτου πεδίου. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ἄτομον τοῦ ἔκτου πεδίου, σχηματίζει δίνην ἐν τοῖς πλέον πυκνοῖς ἀθροίσμασι τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πεδίου, καί, μετὰ τῶν πυκνοτάτων τούτων ἀθροισμάτων, ἅτινα χρησιμοποιεῖ ὡς ἐπιφάνειαν—κάλυμμα καθίσταται ἡ λεπτότερα μονὰς τοῦ πνεύματος—ὕλης, ἢ τὸ ἄτομον, τοῦ πέμπτου πεδίου. Ἐκ νέου, τὰ τοῦ πέμπτου πεδίου ἄτομα καὶ οἱ συνδυασμοὶ των σχηματίζουνσι τὰς ὑποδιαίρέσεις τοῦ πνεύματος—ὕλης τοῦ πέμπτου πεδίου. Τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται διαδοχικῶς πρὸς σχηματισμὸν τοῦ πνεύματος—ὕλης τοῦ τετάρτου, τοῦ τρίτου, τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ πρώτου πεδίου. Αὗται εἶναι αἱ ἑπτὰ μεγάλαι σφαῖραι τοῦ σύμπαντος, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὕλικήν σύστασίν του. Σαφεστέραν περὶ αὐτῶν ιδέαν θὰ δυνηθῶμεν, ἐν ἀναλογίᾳ, νὰ σχηματίσωμεν εὐθὺς ὡς ἐκμάθωμεν καλῶς τὰς μεταβολὰς τοῦ πνεύματος - ὕλης τοῦ ἰδίου ἡμῶν φυσικοῦ κόσμου¹.

Τοῦ ὅρου «πνεῦμα—ὕλη» γίνεται ἐπίτηδες χρῆσις. Συνεπάγεται οὗτος τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ὑφίσταται πραγμά τι ὡς «νεκρὰ» ὕλη.

Πᾶσα ὕλη εἶναι ζῶσα καὶ τὰ ἐλαχιστομόρια ἀκόμη αὐτῆς εἶναι ζωή. Ἡ ἐπιστήμη ἀληθῶς ὁμιλεῖ βεβαιούσα ὅτι: «δὲν ὑφίσταται δύναμις ἄνευ ὕλης, καὶ ὕλη ἄνευ δυνάμεως». Ἡ δύναμις καὶ ἡ ὕλη ἔχουσι συνέλθῃ εἰς γάμον μὴ ἐπιδεχόμενον διαζυγίου, διὰ μέσου τῶν αἰώνων τῆς ζωῆς ἐνὸς σύμπαντος, καὶ

1. Ὁ σπουδαστὴς πιθανὸν ν' ἀντιληφθῇ τὸ ζήτημα σαφέστερον ἐάν θεωρήσῃ τὰ τοῦ πέμπτου πεδίου ἄτομα ὡς Atmā, τὰ τοῦ τετάρτου πεδίου ὡς Atmā περιβαλλόμενον ὑπὸ Buddhi—ὕλης, τὰ τοῦ τρίτου πεδίου ὡς Atmā περιβαλλόμενον ὑπὸ Buddhi—καὶ Manas—ὕλης, τὰ τοῦ δευτέρου ὡς Atmā περιβαλλόμενον ὑπὸ Buddhi—Manas καὶ Kāma ὕλης, τὰ τοῦ κατωτάτου ὡς Atmā περιβεβλημένον ὑπὸ Buddhi—Manas—Kāma καὶ Sthūla—ὕλης. Μόνον τὸ ἐξωτερικὸν περιβλημα εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ, ἐν ἐκάστη περιπτώσει, ἀλλὰ τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα εἶναι ἐκεῖ, καίτοι ἐν λανθανούσῃ καταστάσει, ἔτοιμα νὰ δράσωσιν ἐν τῷ ἀνίοντι τόξῳ τῆς ἐξελιξέως.

οὐδείς δύναται νὰ τὰς διαχωρίσῃ. Ἡ ὕλη εἶναι μορφή. οὐδεμία δὲ μορφή ἐκδηλοῦται ἄνευ ζωῆς· τὸ πνεῦμα εἶναι ζωή, οὐδεμία δὲ ζωή ὑφίσταται μὴ περιοριζομένη ὑπὸ μορφῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος, ὁ Ὑψιστος Κύριος, ἔχει ὡς μορφήν Του, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκδηλώσεώς του, τὸ σύμπαν, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τοῦ αὐτόμου.

Ἡ ἑλιξις αὕτη τῆς ζωῆς τοῦ Λόγου, ὡς ἐμψυχοῦσα δύναμις ἐν ἐκάστῳ μορίῳ, καὶ τὰ διαδοχικὰ αὐτῆς περικαλύμματα ἐν τῷ πνεύματι—ὕλη ἐκάστου πεδίου,— εἰς τρόπον ὥστε τὰ ὕλικά ἐκάστου πεδίου νὰ ἔχωσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐν ἀποκρύφῳ ἢ λανθανούσῃ καταστάσει, ἐκτὸς τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐνεργειῶν καὶ πάσας τὰς δυνατότητας τῆς μορφῆς καὶ τῆς δυνάμεως, ὅλων τῶν ὑπὲρ αὐτὰ πεδίων, —τὰ δύο ταῦτα γεγονότα καθιστῶσι βεβαίαν τὴν ἐξέλιξιν καὶ παρέχουσιν εἰς τὸ σμικρότατον μόνιον, δυνατότητας αἵτινες, ἐφ' ὅσον μεταβάλλονται εἰς δρώσας δυνάμεις, θέλουσι καταστήσῃ αὐτὸ ἱκανὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς μορφὰς τῶν ἀνωτάτων ὄντων. Πράγματι, ἡ ἐξέλιξις δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς μίαν φράσιν, ὅτι εἶναι μεταβολὴ τῶν λανθανουσῶν δυνατοτήτων εἰς δρώσας δυνάμεις.

Περαιτέρω, θέλομεν πραγματευθῇ τὸ δεύτερον μέγα κῦμα τῆς ἐξελίξεως, ἥτοι τὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς, καὶ τὸ τρίτον μέγα κῦμα ταύτης, ἥτοι τὴν ἐξέλιξιν τῆς αὐτοσυνειδήσεως. Τὰ τρία ταῦτα ῥεύματα τῆς ἐξελίξεως δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς κατασκευὴ τῶν ὑλικῶν, οἰκοδόμησις τῆς οἰκίας, καὶ ἀνάπτυξις τοῦ οἰκοδεσπότου ἢ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἐξέλιξις τοῦ πνεύματος—ὕλης, ἐξέλιξις τῆς μορφῆς, ἐξέλιξις τῆς αὐτοσυνειδήσεως. Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης δυνηθῇ ν' ἀντιληφθῇ καὶ διατηρήσῃ τὴν ἰδέαν ταύτην, θὰ εἶναι τοῦτο δι' αὐτὸν ὑποβοηθητικὸν νῆμα πρὸς ὁδηγίαν του διὰ μέσου τοῦ λαβυρίνθου τῶν γεγονότων.

Δυνάμεθα νῦν νὰ στραφῶμεν πρὸς τὴν λεπτομερεῇ ἐξέτα-

σιν τοῦ φυσικοῦ πεδίου, ἐφ' οὗ ὁ κόσμος ὑφίσταται, καὶ εἰς ὃ τὰ σώματα ἡμῶν ἀνήκουσιν.

Ἐξετάζοντες τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ πεδίου τοῦτο ὑλικά μένομεν ἔκπληκτοι πρὸ τῆς μεγίστης ποικιλίας, πρὸ τῶν ἀναριθμῶν διαφορῶν τῆς συστάσεως τῶν πέριξ ἡμῶν ἀντικειμένων, μετάλλων, φυτῶν, ζώων, πάντων ἐκ διαφόρων συστατικῶν, ἐξ οὐσίας σκληρᾶς καὶ μαλακῆς, διαφανοῦς καὶ ἀδιαφανοῦς, εὐθραύστου καὶ εὐσφυρηλάτου, γλυκείας ἢ πικρᾶς, εὐαρέστου καὶ ἀηδοῦς τὴν γεῦσιν, ἐγχρώμου καὶ ἀχρόου. Ἐκ τῆς συγχύσεως ταύτης προβάλλονται ὡς θεμελιώδεις κατατάξεις τρεῖς ὑποδιαιρέσεις τῆς ὕλης· τὰ στερεά, τὰ ὑγρά καὶ τὰ αἶρια. Περαιτέρω ἐξέτασις καταδεικνύει ὅτι τὰ στερεὰ ταῦτα, τὰ ὑγρά καὶ τὰ αἶρια παράγονται ἐκ συνδυασμῶν πολλῶν ἀπλουστερῶν σωμάτων, καλουμένων ὑπὸ τῶν χημικῶν «στοιχείων», καὶ ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα δύναται νὰ ὑφίστανται ἐν στερεᾷ, ὑγρᾷ ἢ αἰρῶδι καταστάσει χωρὶς νὰ μεταβάλλωσι τὴν ἀντίστοιχον αὐτῶν φύσιν. Οὕτω, τὸ χημικὸν στοιχεῖον ὀξυγόνον εἶναι ἐν τῶν συστατικῶν τοῦ ξύλου, καὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων στοιχείων σχηματίζει τὰς στερεὰς ξυλῶδεις ἵνας· εὐρίσκεται ὡσαύτως ἐν τῷ χυμῷ τῶν φυτῶν μετ' ἐνὸς ἄλλου στοιχείου παράγον ὑγρὸν συνδυασμόν, τὸ ὕδωρ· ὑφίσταται ἐπίσης ἐν αὐτῷ, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς αἶριον. Καὶ ὑπὸ τὰς ῥηθείσας τρεῖς καταστάσεις παραμένει ὀξυγόνον. Ἔτι περαιτέρω, τὸ καθαρὸν ὀξυγόνον δύναται νὰ μεταβληθῇ ἀπὸ αἶριον εἰς ὑγρόν, καὶ ἀπὸ ὑγρὸν εἰς στερεόν, παραμένον πάντοτε καθαρὸν ὀξυγόνον. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα. Ἐχομεν οὕτω ἐν τῷ φυσικῷ πεδίῳ τρεῖς ὑποδιαιρέσεις ἢ καταστάσεις τῆς ὕλης· τὰ στερεά, τὰ ὑγρά, τὰ αἶρια. Ἐρευνῶντες ἔτι περαιτέρω ἀνευρίσκομεν τετάρτην κατάστασιν, τὸν αἰθέρα· λεπτομερεστέρα δὲ ἔρευνα ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ αἰθήρ ὑφίσταται ὑπὸ τέσσαρας καταστάσεις καθοριζομένας τόσῳ σαφῶς, ὅσῳ καὶ αἱ τῶν στερεῶν, ὑγρῶν καὶ αἰρίων. Ἄς λάβωμεν πάλιν τὸ ὀξυγόνον ὡς παράδειγμα· ὡς δύναται τοῦτο νὰ

περισταλῇ ἐκ τῆς ἀερώδους καταστάσεως εἰς τὴν ὑγρὰν καὶ τὴν στερεὰν τοιαύτην, οὕτω δύναται νὰ ἀννυφωθῇ ἐκ τῆς ἀερώδους διὰ τεσσάρων αἰθερικῶν καταστάσεων, ὧν ἡ τελευταία ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐσχάτου φυσικοῦ ἀτόμου. Ἡ διάλυσις τοῦ ἀτόμου τούτου συνεπάγεται τὴν τελείαν ἔξοδον τῆς ὕλης ἐκ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Ἐν τῷ συνημμένῳ σχεδιαγράμματι καταδείκνυνται τρία σώματα ἐν τῇ ἀερίῳδαι καὶ ταῖς τέσσαραις αἰθερिकाῖς καταστάσεσι· θέλει δὲ παρητηρηθῇ ὅτι ἡ σύστασις τοῦ ἐσχάτου φυσικοῦ ἀτόμου εἶναι ἡ αὐτὴ διὰ πάντα, καὶ ὅτι ἡ ποικιλία τῶν χημικῶν «στοιχείων» ὀφείλεται εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν τρόπων δι' ὧν τὰ ἔσχατα φυσικὰ ἄτομα συνδυάζονται. Οὕτως ἡ ἐβδόμη ὑποδιαίρεσις τοῦ φυσικοῦ πνεύματος—ὕλης ἀποτελεῖται ἐξ ὁμοιογενῶν ἀτόμων· ἡ ἕκτη ἀποτελεῖται ἐξ ἀρχετὰ ἀπλῶν ἑτερογενῶν συνδυασμῶν τούτων, ἐκάστου συνδυασμοῦ ἐνεργοῦντος ὡς μονάδος· ἡ πέμπτη ἀποτελεῖται ἐκ συνθετωτέρων συνδυασμῶν καὶ ἡ τετάρτη ἐξ ἔτι συνθετωτέρων, ἀλλ' εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις οἱ συνδυασμοὶ ἐνεργοῦσιν ὡς μονάδες· ἡ τρίτη ὑποδιαίρεσις ἀποτελεῖται ἐξ ἔτι πολυπλοκωτέρων συνδυασμῶν θεωρουμένων ὑπὸ τῶν χημικῶν ὡς ἀερωδῶν ἀτόμων, «τῶν στοιχείων», καὶ ἐπὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης πολλοὶ τῶν συνδυασμῶν ἔλαβον ἰδιαζούσας ὀνομασίας, ὀξυγόνον, ἄζωτον, χλώριον κλπ. καὶ ἕκαστος νεωστὶ ἀνακαλυπτόμενος συνδυασμὸς λαμβάνει νῦν τὸ ὄνομά του. Ἡ δευτέρα ὑποδιαίρεσις ἀποτελεῖται ἐκ συνδυασμῶν ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, θεωρουμένων εἴτε ὡς στοιχείων, ὡς τὸ βρώμιον, εἴτε ὡς συνθέτων, ὡς τὸ ὕδωρ, τὸ οἶνόπνευμα· ἡ πρώτη ὑποδιαίρεσις ἀποτελεῖται ἐκ πάντων τῶν στερεῶν θεωρουμένων πάλιν, εἴτε ὡς στοιχείων, ὡς τὸ ἰώδιον, ὁ χρυσός· ὁ μόλυβδος κλπ., εἴτε ὡς συνθέτων, ὡς τὸ ξύλον, ὁ λίθος, ἡ κιμωλία, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Τὸ φυσικὸν πεδίου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν σπουδαστὴν ὡς ὑπόδειγμα, ἵνα, ἐν ἀναλογίᾳ δυνηθῇ καὶ σχηματίσῃ ἰδέαν τῶν ὑποδιαιρέσεων τοῦ πνεύματος—ὕλης τῶν ἄλλων πε-

δίωκ. Ὄταν εἰς Θεόσοφος ὁμιλῇ περὶ ἐνὸς πεδίου ἐννοεῖ τόπον (χῶρον) ἀποτελούμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ πνεύματος — ὕλης, οὕτινος πάντες οἱ συνδυασμοὶ προῆλθον ἐξ ἐνὸς ἰδιαίτοντος τύπου ἀτόμων· τὰ ἄτομα ταῦτα, ἐξ ἄλλου, εἶναι μονάδες ἔχουσai παρεμφερεῖς ὁργανώσεις, τῶν ὁποίων ζωὴ εἶναι ἢ ζωὴ τοῦ Λόγου περιβαλλομένη ὑπὸ περισσοτέρων ἢ ὀλιγοτέρων καλυμμάτων ἀναλόγως τοῦ πεδίου, καὶ τῶν ὁποίων ἡ μορφή σχηματίζεται ἐκ τῆς στερεᾶς ἢ κατωτάτης ὑποδιαίρέσεως τῆς ὕλης, τοῦ ἀμέσως ἀνωτέρου πεδίου. Οὕτω τὸ πεδὶον δὲν εἶναι μόνον μεταφυσικὴ ἰδέα ἀλλὰ καὶ ὑποδιαίσεις τῆς φύσεως.

Μέχρι τοῦδε ἐμελετήσαμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος—ὕλης ἐν τῷ ἡμετέρῳ φυσικῷ κόσμῳ, πρώτη ἢ κατωτάτῃ ὑποδιαίρεσει τοῦ συστήματος ἡμῶν. Ἐπὶ ἀναριθμήτους αἰῶνας ἡ κατεργασία τῶν ὑλικῶν προχωρεῖ, ὥς ῥεῦμα ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος—ὕλης, καὶ βλέπομεν σήμερον τὸ ἀποτέλεσμα εἰς τὰ ὑλικά τῆς σφαίρας ἡμῶν. Ἄλλ' ἀρχίζοντες νὰ μελετῶμεν τοὺς κατοίκους τοῦ φυσικοῦ πεδίου, φθάνομεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς διὰ κατασκευῆς ὁργανισμῶν ἐκ τῶν ὑλικῶν τούτων.

Ὄταν ἡ ἐξέλιξις τῶν ὑλικῶν ἔφθασεν εἰς ἀρκούντως προχωρημένον στάδιον, τὸ προσερχόμενον ἐκ τοῦ Λόγου δεύτερον μέγα κῦμα ζωῆς ἔδωκε τὴν πρὸς ἐξέλιξιν τῶν μορφῶν ὥθησιν.—Οὗτος ἀπέβη ἡ ὁργανωτικὴ δύναμις¹ τοῦ Σύμπαντός Του, βοηθούμενος ὑπὸ ἀναριθμῆτων φαλάγγων ὄντοτήτων καλουμένων Τεκτόνων², αἵτινες συμμετεῖχον εἰς τὴν κατασκευὴν

1. Ὡς *Atmā—Buddhi*, ἀδιαίρετος, ἐν δρόσει καὶ καλούμενος ὡς ἐκ τούτου Μονάς. Πᾶσαι αἱ μορφαὶ ἔχουσι τὸ *Atmā—Buddhi* ὡς ἐμφυτοῦσαν ζωὴν.

2. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὑψηλαὶ πνευματικαὶ ὀντότητες· ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ὁμως ταύτην περιλαμβάνονται καὶ τὰ παραγωγὰ πνεύματα τῆς φύσεως. Ἐν Κεφαλαίῳ IB' θέλομεν πραγματεῖσθαι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. (Ἀγγλιστὶ Builders).

τῶν μορφῶν διὰ τῶν συνδυασμῶν τοῦ πνεύματος—ύλης. Ἡ ζωὴ τοῦ Λόγου ἣτις ἐδρεύει ἐν ἐκάστη μορφῇ εἶναι ἡ κεντρικὴ, ζωοποιοῦσα καὶ ἰθύνουσα ἐνέργεια. Ἡ κατασκευὴ αὕτη τῶν μορφῶν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων πεδίων δὲν εἶναι δυνατόν ἐνταῦθα λεπτομερῶς· νὰ μελετηθῇ· ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι πᾶσαι αἱ μορφαὶ ὑφίστανται ὡς Ἰδέαι ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Λόγου, καὶ ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον κῦμα—ζωῆς ἐξωτερικεύθησαν ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς ὑποδείγματα εἰς τοὺς Τέκτονας. Ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ δευτέρου πεδίου οἱ πρῶτοι συνδυασμοὶ τοῦ πνεύματος—ύλης διοργανοῦνται εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ σχηματίζωσιν εὐκόλως μορφὰς δυναμένας νὰ ἐνεργῶσιν ὡς μονάδες καὶ προοριζομένας ν' αὐξάνωσι βαθμιαίως τὴν σταθερότητα αὐτοῦ (τοῦ πνεύματος—ύλης) ὅταν ὑπάρχῃ ὑπὸ μόρφην ὀργανισμοῦ—Ὁ τρόπος οὗτος καθορίζει ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ δευτέρου πεδίου τὴν ὑπαρξίν τῶν τριῶν στοιχειακῶν βασιλείων, τῶν σχηματιζομένων ἐκεῖ συνδυασμῶν τῆς ὑλῆς καλουμένων γενικῶς «στοιχειακὴ οὐσία». Ἡ οὐσία αὕτη διαπλάσσεται, διὰ τῆς συναθροίσεως, εἰς μορφάς· αὗται διαρκοῦσιν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εἴτα ἀποσυντίθενται.

Ἡ ἐκ τοῦ Λόγου ἐκπορευομένη ζωὴ ἡ Μονάς, ἐξειλίχθη διὰ τῶν βασιλείων τούτων καὶ ἔφθασεν ἐν καιρῷ εἰς τὸ φυσικὸν πεδίον, ὅπου ἤρχισε νὰ προσελκύῃ περὶ ἑαυτὴν τὰ μόρια αἰθέρος καὶ νὰ συγκρατῇ ταῦτα ἐντὸς μορφῶν ἐκ μεμβράνης, διασχιζομένων ὑπὸ ρευμάτων ζωῆς καὶ ἐν αἷς κατεσκευάζοντο τὰ πυκνότερα ὑλικά, σχηματίσαντα τὰ πρῶτα ὀρυκτά. Ἐν αὐταῖς θαυμασίως καταδείκνυνται—ὡς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἀνατρέχοντες εἰς οἷον δῆποτε σύγγραμμα κρυσταλλογραφίας—αἱ ἀριθμητικαὶ καὶ γεωμετρικαὶ γραμμαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ μορφαὶ κατασκευάζονται, καὶ ἐξ αὐτῶν πλείστας ὅσας μαρτυρίας δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν περὶ τοῦ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἐπὶ τὸ ἔργον εἰς πάντα τὰ ὀρυκτὰ καίτοι «πολὺ περιορισμένη, καθειργμένη καὶ ἀπομεμονωμένη». Ἡ κόπωσις εἰς ἣν ὑπόκεινται τὰ μέταλλα, εἶναι ἑτέρα

δίων. Ὅταν εἷς Θεόσοφος ὁμιλῇ περὶ ἐνὸς πεδίου ἐννοεῖ τόπον (χῶρον) ἀποτελούμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ πνεύματος—ὕλης, οὗ-
τινος πάντες οἱ συνδυασμοὶ προῆλθον ἐξ ἐνὸς ἰδιάζοντος τύπου
αὐτόμων· τὰ ἄτομα ταῦτα, ἐξ ἄλλου, εἶναι μονάδες ἔχουσαι πα-
ρεμφερεῖς ὁργανώσεις, τῶν ὁποίων ζωὴ εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ Λόγου
περιβαλλομένη ὑπὸ περισσοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων καλυμμάτων
ἀναλόγως τοῦ πεδίου, καὶ τῶν ὁποίων ἡ μορφὴ σχηματίζεται
ἐκ τῆς στερεᾶς ἢ κατωτάτης ὑποδιαίρέσεως τῆς ὕλης, τοῦ ἀμέσως
ἀνωτέρου πεδίου. Οὕτω τὸ πεδίου δὲν εἶναι μόνον μεταφυσικὴ
ιδέα ἀλλὰ καὶ ὑποδιαίρεσις τῆς φύσεως.

Μέχρι τοῦδε ἐμελετήσαμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐξελίξεως
τοῦ πνεύματος—ὕλης ἐν τῷ ἡμετέρῳ φυσικῷ κόσμῳ, πρώτη ἢ
κατωτάτῃ ὑποδιαίρεσει τοῦ συστήματος ἡμῶν. Ἐπὶ ἀναριθμή-
τους αἰῶνας ἡ κατεργασία τῶν ὑλικῶν προχωρεῖ, ὡς ρεῦμα ἐξε-
λίξεως τοῦ πνεύματος—ὕλης, καὶ βλέπομεν σήμερον τὸ ἀποτέ-
λεσμα εἰς τὰ ὑλικά τῆς σφαίρας ἡμῶν. Ἀλλ' ἀρχίζοντες νὰ με-
λετῶμεν τοὺς κατοίκους τοῦ φυσικοῦ πεδίου, φθάνομεν εἰς τὴν
ἐξέλιξιν τῆς μορφῆς διὰ κατασκευῆς ὁργανισμῶν ἐκ τῶν ὑλι-
κῶν τούτων.

Ὅταν ἡ ἐξέλιξις τῶν ὑλικῶν ἔφθασεν εἰς ἀρκούντως προκε-
χωρημένον στάδιον, τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ Λόγου δεύτερον
μέγα κῦμα ζωῆς ἔδωκε τὴν πρὸς ἐξέλιξιν τῶν μορφῶν ὥθη-
σιν.—Οὗτος ἀπέβη ἡ ὁργανωτικὴ δύναμις¹ τοῦ Σύμπαντός
Του, βοηθούμενος ὑπὸ ἀναριθμῶν φαλάγγων ὄντοτήτων κα-
λουμένων Τεκτόνων², αἵτινες συμμετεῖχον εἰς τὴν κατασκευὴν

1. Ὡς Atmā—Buddhi, ἀδιαίρετος, ἐν δρώσει καὶ καλούμενος ὡς ἐκ
τούτου Μονάς. Πᾶσαι αἱ μορφαὶ ἔχουσι τὸ Atmā—Buddhi ὡς ἐμφυ-
χοῦσαν ζωὴν.

2. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὑψηλαὶ πνευματικαὶ ὀντότητες· ὑπὸ τὴν
ὀνομασίαν ὅμως ταύτην περιλαμβάνονται καὶ τὰ παραγωγὰ πνεύματα
τῆς φύσεως. Ἐν Κεφαλῇ IB' θέλομεν πραγματεῖσθαι περὶ τοῦ ζητή-
ματος τούτου. (Ἀγγλιστὶ Builders).

τῶν μορφῶν διὰ τῶν συνδυασμῶν τοῦ πνεύματος—ύλης. Ἡ ζωὴ τοῦ Λόγου ἥτις ἐδρεύει ἐν ἐκάστη μορφῇ εἶναι ἡ κεντρικὴ, ζωοποιούσα καὶ ἰθύνουσα ἐνέργεια. Ἡ κατασκευὴ αὕτη τῶν μορφῶν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων πεδίων δὲν εἶναι δυνατόν ἐνταῦθα λεπτομερῶς· νὰ μελετηθῇ· ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι πᾶσαι αἱ μορφαὶ ὑφίστανται ὧς· Ἰδέαι ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Λόγου, καὶ ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον κῆμα—ζωῆς ἐξωτερικεύθησαν ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς ὑποδείγματα εἰς τοὺς Τέκτονας. Ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ δευτέρου πεδίου οἱ πρῶτοι συνδυασμοὶ τοῦ πνεύματος—ύλης διοργανοῦνται εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ σχηματίζωσιν εὐκόλως μορφὰς δυναμένας νὰ ἐνεργῶσιν ὡς μονάδες καὶ προοριζομένας ν' αὐξάνωσι βαθμιαίως τὴν σταθερότητα αὐτοῦ (τοῦ πνεύματος—ύλης) ὅταν ὑπάρχῃ ὑπὸ μορφὴν ὀργανισμοῦ—Ὁ τρόπος οὗτος καθορίζει ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ δευτέρου πεδίου τὴν ὑπαρξίν τῶν τριῶν στοιχειακῶν βασιλείων, τῶν σχηματιζομένων ἐκεῖ συνδυασμῶν τῆς ὑλης καλουμένων γενικῶς «στοιχειακὴ οὐσία». Ἡ οὐσία αὕτη διαπλάσσεται, διὰ τῆς συναθροίσεως, εἰς μορφάς· αὗται διαρκοῦσιν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εἴτα ἀποσυντίθενται.

Ἡ ἐκ τοῦ Λόγου ἐκπορευομένη ζωὴ ἡ Μονάς, ἐξειλίχθη διὰ τῶν βασιλείων τούτων καὶ ἔφθασεν ἐν καιρῷ εἰς τὸ φυσικὸν πεδίον, ὅπου ἤρχισε νὰ προσελκύῃ περὶ ἑαυτὴν τὰ μόρια αἰθέρος καὶ νὰ συκρατῇ ταῦτα ἐντὸς μορφῶν ἐκ μεμβράνης, διασχιζομένων ὑπὸ ρευμάτων ζωῆς καὶ ἐν αἷς κατασκευάζοντο τὰ πυκνότερα ὑλικά, σχηματίζοντα τὰ πρῶτα ὀρυκτά. Ἐν αὐταῖς θαυμασιῶς καταδείκνυνται—ὡς δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἀνατρέχοντες εἰς οἷον δῆποτε σύγγραμμα κρυσταλλογραφίας—αἱ ἀριθμητικαὶ καὶ γεωμετρικαὶ γραμμαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ μορφαὶ κατασκευάζονται, καὶ ἐξ αὐτῶν πλείστας ὅσας μαρτυρίας δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν περὶ τοῦ ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἐπὶ τὸ ἔργον εἰς πάντα τὰ ὀρυκτὰ καίτοι «πολὺ περιορισμένη, καθειργμένη καὶ ἀπομεμονωμένη». Ἡ κόπωσις εἰς ἣν ὑπόκεινται τὰ μέταλλα, εἶναι ἐτέρα

χορηγεί λεπτότερα ἢ χονδροειδέστερα ὑλικά· συγκρίνατε τὰ σώματα ἑνὸς κρεοπώλου καὶ ἑνὸς λεπτοφυοῦς σπυδαστοῦ. Ἀμφότερα περιέχουσι στερεὰ ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' ὅποια διαφορὰ ποιότητων! Γνωρίζομεν προσέτι ὅτι χονδροειδὲς σῶμα δύναται νὰ ἐκλεπτυνθῇ καὶ λεπτοφυὲς τοιοῦτον νὰ καταστῇ χονδροειδές. Τὸ σῶμα συνεχῶς μεταβάλλεται· ἕκαστον μῦρον εἶναι ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ εὐρίσκεται διαρκῶς ἐν κινήσει. Ἐλκεται ὑπὸ σώματος ἑναρμονιζομένου πρὸς αὐτήν, καὶ ἀπωθεῖται ὑπὸ ἀντιθέτου τοιούτου. Ὅλα τὰ πράγματα ζῶσι διὰ ῥυθμικῶν παλμῶν. Πάντα ζητοῦσι τὴν ἁρμονίαν ἀποκρούοντα τὴν παραφωνίαν.

Τὸ ἄγνόν σῶμα ἀπωθεῖ τὰ χονδροειδῆ μύρια, καθόσον ταῦτα δὲν πάλλουνσιν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς αὐτό, ἀντιθέτως δὲ τὸ χονδροειδὲς σῶμα προσελκύει ταῦτα καθόσον οἱ παλμοὶ του συμφωνοῦσι πρὸς τοὺς ἰδικούς του. Ἐκ τούτου ἐπεται ὅτι ἐὰν τὸ σῶμα μεταβάλλῃ ἀναλογίαν παλμῶν, ἀποδιώκει βαθμιαίως τὰ συστατικά ἅτινα δὲν δύνανται ν' ἀκολουθήσωσι τὸν νέον ῥυθμόν, καὶ ἀντικαθιστᾷ ταῦτα προσελκῦον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως νέα, ἐν ἁρμονίᾳ, πρὸς αὐτὸ διατελοῦντα.

Ἡ φύσις προμηθεύει ὑλικά πάλλοντα καθ' ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους, καὶ ἕκαστον σῶμα ἐξασκεῖ τὴν ἰδίαν αὐτῷ πρὸς ἐπιλογὴν ἐνέργειαν.

Κατὰ τὴν ἀρχικὴν κατασκευὴν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, ἡ πρὸς ἐπιλογὴν ἐνέργεια αὕτη, ὠφείλετο εἰς τὴν Μονάδα τῆς μορφῆς, ἀλλὰ νῦν ὅποτε ὁ ἄνθρωπος εἶνε αὐτοσυνειδητὴ Ὀντότης, προΐσταται αὐτὸς οὗτος εἰς τὴν κατασκευὴν του ταύτην. Διὰ τῆς σκέψεώς του κτυπᾷ τὰ πλήκτρα τῆς μουσικῆς του καὶ καθορίζει τοὺς ῥυθμοὺς οὔτινες εἶναι οἱ ἰσχυρότεροι παράγοντες κατὰ τὰς συνεχεῖς μεταβολάς, αἱ ὑφίσταται ἐν τῷ φυσικῷ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ σώμασι. Ἐφόσον ἡ γνῶσις αὐτοῦ αὐξάνει, μανθάνει τίνι τρόπῳ νὰ δομῇ τὸ φυσικὸν αὐτοῦ σῶμα, διὰ καθαρᾶς τροφῆς, διευκολύνων οὕτω τὴν ἐν αὐτῷ ἁρμονίαν. Μανθάνει νὰ ζῇ συμφώνως πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἀγνότητος· «ἀγνή

τροφή, ἀγνή διάνοια, καὶ συνεχὲς ἀνάμνησις τοῦ Θεοῦ». Ὡς τὸ ἀνώτατον ἐν τῷ φυσικῷ πεδίῳ ζῶν ὄν, εἶναι ὑπεύθυνον, κατὰ τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων του, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ τάξιν. εἰρήνην καὶ χρηστὴν διοίκησιν, καὶ τοῦ καθήκοντος τούτου ἀδυνατεῖ ν' ἀπαλλαγῇ χωρὶς νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ῥηθέντας τρεῖς ὅρους.

Τὸ φυσικὸν σῶμα, ἀποτελούμενον οὕτως ἐκ στοιχείων λαμβανομένων ἐξ ὅλων τῶν ὑποδιαίρέσεων τοῦ φυσικοῦ πεδίου, εἶναι ἱκανὸν νὰ δέχεται ἐντυπώσεις οἷουδῆποτε εἰδους καὶ νὰ ἀπαντᾷ εἰς ταύτας. Αἱ πρῶται αὐτοῦ ἐπαφαὶ εἶναι ἀπλουστάτου καὶ χονδροειδοῦς τρόπου καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐν αὐτῷ ζωὴ δονεῖται, εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐκ τῶν ἔξω ἐρεθισμοῦ, ὠθοῦσα τὰ μόρια αὐτῆς εἰς ἀντιστοιχοὺς παλμούς, ἀναπτύσσεται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος ἡ αἰσθησις τῆς ἀφῆς, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀναγνώρισιν οἷουδῆποτε ἀντικειμένου, ἐρχομένου εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ σῶμα. Ἐφ' ὅσον ἀναπτύσσονται εἰδικὰ αἰσθητήρια ὄργανα, ἱκανὰ ὅπως ἀντιλαμβάνονται εἰδικοὺς παλμούς, ἡ ἀξία τοῦ σώματος αὐξάνει καὶ καθίσταται τοῦτο ἱκανώτερον ὅπως χρησιμεύσῃ. ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, ὡς φορεὺς συνειδητῆς ὀντότητος. Εἰς ὅσῳ περισσοτέρως ἐντυπώσεις δύναται νὰ ἀποκρίνηται τόσῳ χρησιμώτερον καθίσταται. καθόσον μόνον ἐκεῖνα τὰ σώματα ἅτινα δύνανται ν' ἀπαντῶσι, θὰ ἐπιτύχωσι τὴν αὐτοσυνείδησιν. Σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσι μυριάδες παλμῶν περίξ ἡμῶν. ἐν τῷ φυσικῷ πεδίῳ, ἀποκλειομένης πάσης ὑφ' ὑμῶν γνώσεως αὐτῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ἀνικανότητος τοῦ φυσικοῦ ἡμῶν φορέως, ἀδυνατοῦντος νὰ δέχεται τούτους καὶ νὰ πάλῃ ἐν ἀρμονίᾳ μετ' αὐτῶν. Ἐφάνταστοι ὥραιότητες, γλυκύτατοι ἤχοι, λεπτοφυᾶ ἀντικείμενα ἄπτονται τῶν τειχῶν τῆς φυλακῆς μας καὶ δέρονται ἀπαράτηρητοι. Δὲν ἀνεπτύχθη εἰσέτι τὸ τέλειον σῶμα ὅπερ θὰ δονῇται εἰς ἕκαστον τῆς φύσεως παλμόν, ὡς ἡ Αἰολικὴ φόρμιγξ εἰς τὴν πνοὴν τοῦ ζεφύρου.

Τοὺς παλμούς, οὓς τὸ σῶμα εἶναι ἱκανὸν νὰ δέχεται, μετα-

βιβάζει εἰς φυσικά κέντρα, ἀνήκοντα εἰς τὸ πολυπλοκώτατον νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα. Οἱ αἰθερικοὶ παλμοί, οἵτινες ἀκολουθοῦσι πάντας τοὺς παλμοὺς τῶν χονδροειδεστέρων φυσικῶν συστατικῶν, παραλαμβάνονται κατὰ παρεμφερῆ τρόπον, ὑπὸ τοῦ διπλοῦ καὶ διαβιβάζονται εἰς τὰ ἀντίστοιχα αὐτοῦ κέντρα. Πλεῖστοι τῶν παλμῶν, ἐν τῇ χονδροειδεῖ ὕλῃ, μεταβάλλονται εἰς χημικὴν ἐνέργειαν, θερμότητα, καὶ ἄλλα εἴδη φυσικῆς ἐνεργείας. Οἱ αἰθερικοὶ τοιοῦτοι, παράγουσι μαγνητικὰς καὶ ἠλεκτρικὰς ἐνεργείας· διοχετεύονται ὡσαύτως εἰς τοὺς παλμοὺς τοῦ ἀστρικοῦ σώματος, ὁπόθεν, ὡς θέλομεν ἴδῃ βραδύτερον. ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς διανοίας. Οὕτω πως, αἱ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰδήσεις, φθάνουσιν εἰς τὴν ἐν τῷ σώματι ἐνθρονισμένην συνειδητὴν ὄντοτητα, τὸν Κύριον τοῦ σώματος, ὡς ἐνίοτε αὕτη ἀποκαλεῖται.

Ἐφ' ὅσον τὰ μέσα τῆς μεταβιβάσεως τῶν εἰδήσεων ἐξασκῶνται, ἡ συνειδητὴ ὄντοτης ἀναπτύσσεται, διὰ τῶν παρεχομένων ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν σκέψιν τῆς ὑλικῶν, ἀλλὰ τόσον ὀλίγον εἶναι σήμερον ἀνεπτυγμένος ὁ ἄνθρωπος, ὥστε τὸ διπλοῦν αἰθερικόν, δὲν ἔχει ἀρκούντως ἐναρμονισθῆ διὰ νὰ διαβιβάζῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰς δεχομένας ὑπ' αὐτοῦ ἐντυπώσεις, ἀνεξαρτήτως τοῦ χονδροειδεστέρου συντρόφου του, ἢ ν' ἀποτυπώσῃ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου του. Ἐνίοτε ἐπιτυγχάνει τοῦτο καὶ τότε ἔχομεν τὴν κατωτάτην περίπτωσιν τῆς διοράσεως¹, τὴν ὅρασιν τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἔχουσιν ὡς κατώτατα αὐτῶν περιβλήματα τὰ αἰθερικά σώματα.

Ὁ ἄνθρωπος κατοικεῖ, ὡς θέλομεν ἴδῃ, ἐντὸς διαφόρων φορέων, φυσικοῦ, ἀστρικοῦ καὶ νοητικοῦ, καὶ ἐπιβάλλεται νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐξελισσόμεθα πρὸς τὰ ἄνω, ὁ κατώτατος τῶν φορέων, τὸ χονδροειδὲς φυσικὸν σῶμα, εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ τὸ πρῶτον ἐλέγχεται καὶ ἰθύνεται ὑπὸ

τῆς συνειδήσεως Ὁ φυσικὸς ἐγκέφαλος εἶναι, ἐν ἐργηγόρσει, τὸ ὄργανον τῆς συνειδήσεως ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, καὶ εἰς τὸν μὴ ἀνεπτυγμένον ἄνθρωπον, ἡ συνείδησις ἐπενεργεῖ ἀποτελεσματικώτερον ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου παρὰ ἐπὶ οἵουδήποτε ἄλλου. Αἱ δυνητικότητες αὐτοῦ εἶναι κατώτεραι τῶν τῶν λεπτοτέρων φορέων, ἀλλ' αἱ πραγματικότητες εἶναι μεγαλύτεραι, καὶ ὁ ἄνθρωπος γινώσκει ἑαυτὸν ὡς «ἐγώ» ἐν τῷ φυσικῷ πεδίῳ, προτοῦ ἀνέυρῃ ἑαυτὸν ἄλλαχού. Καὶ ἐὰν ἀκόμη εἶναι πολὺ περισσότερον ἀνεπτυγμένος τοῦ μετρίας ἀναπτύξεως ἀνθρώπου, δὲν θὰ δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ἑαυτὸν ἐν τῷ φυσικῷ πεδίῳ περισσότερον ἢ ὅσον τῷ ἐπιτρέπει ὁ φυσικὸς ὁργανισμός, καθόσον ἡ συνείδησις δὲν δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου παρὰ μόνον ὅσα ὁ φυσικὸς φορεὺς δύναται νὰ δέχεται.

Τὸ χονδροειδὲς καὶ τὸ αἰθερικὸν σῶμα δὲν ἀποχωρίζονται φυσιολογικῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς· λειτουργοῦσιν ἀπὸ κοινοῦ φυσιολογικῶς ὡς ὀξεῖται καὶ βαθεῖται χορδαὶ τοῦ αὐτοῦ ὁργάνου, ὅταν πλήττονται ἐν ἀρμονίᾳ, ἀλλὰ ἐξ ἄλλου δρῶσι καὶ μεμονωμένως, καί τι εἶναι συμπράττουσαι ἐνέργειαι. Ὑπὸ συνθήκας ἀσθενείας ἢ νευρικῆς διεγέρσεως τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν δύναται κατὰ μέγα μέρος ν' ἀποχωρίζεται ἀνωμάλως τοῦ ἀντιστοίχου τοῦ φυσικοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι τότε ἢ ἐλάχιστα συνειδητὸν ἢ ἐν ἐκστάσει, ἀναλόγως τῆς ἀποχωρισθείσης μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ποσότητος αἰθερικῆς οὐσίας. Τὰ ἀναισθητικὰ παρασύρουν ἐξω τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ, οὕτως ὥστε ἡ συνείδησις δὲν δύναται οὔτε νὰ ἐπηρεάσῃ οὔτε νὰ ἐπηρεασθῇ ὑπὸ τοῦ χονδροειδοῦς σώματος, καταστροφομένης τῆς πρὸς ἐλικοινωνίαν γεφύρας. Εἰς τὰ ἀνωμάλως ἀνεπτυγμένα πρόσωπα, τὰ καλούμενα μεσάζοντα (mediums), ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ αἰθερικοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ ἐπιτυγχάνεται εὐκόλως, καὶ τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν ἐξωτερικευόμενον παρέχει κατὰ μέγιστον ὅρον τὴν φυσικὴν βάσιν τῶν «ὑλοποιήσεων».

Κατὰ τὸν ὕπνον, ὅταν ἡ συνείδησις ἐγκαταλείπη τὸν φυσικὸν φορέα ὃν χρησιμοποιεῖ ἐν ἐγρηγόρσει. τὸ χονδροειδὲς καὶ τὸ αἰθερικὸν σῶμα παραμένουσιν ἡνωμένα, ἀλλ' ἐν τῇ ζωῇ τοῦ φυσικοῦ ὀνείρου ἐνεργοῦσι κεχωρισμένως μέχρις ἐνὸς ὁρίου. Αἱ κτηθεῖσαι κατὰ τὴν ἔγερσιν ἐντυπώσεις ἐπαναπαράγονται διὰ τῆς αὐτομάτου ἐνεργείας τοῦ σώματος, καὶ ἀμφοτέροι, ὃ τε φυσικὸς καὶ ὁ αἰθερικὸς ἐγκέφαλος, πληροῦνται μὲ ἀσυναρτήτους τμηματικὰς εἰκόνας, οἱ δὲ παλμοὶ τῶν ἀλληλοσυγκρουόμενοι παρὰ γούσι τοὺς πλέον παραδόξους συνδυασμούς. Ἐξωτερικοὶ ἐξ ἄλλου παλμοὶ ἐπηρεάζουσιν ἐπίσης ἀμφοτέρους καὶ συνδυασμοὶ ἐπαναληφθέντες συχνάκις κατὰ τὴν ἔγερσιν ἀνακαλοῦνται εὐκόλως εἰς τὴν ἐνέργειαν ὑπὸ ρευμάτων τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου ἀναλόγου φύσεως. Ἡ ἀγνότης ἢ μὴ τῶν ἐν ἐγρηγόρσει σκέψεων μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ἐν ὀνείρῳ παραγωγὴν εἰκόνων, εἴτε αὐτομάτως γεννῶνται αὗται, εἴτε προέρχονται ἐξ ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως.

Κατὰ τὸ φαινόμενον ὅπερ καλεῖται θάνατος, ἡ συνείδησις ἀποχωροῦσα παρασύρει τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν ἔξω τοῦ χονδροειδοῦς ἀντιστοίχου σώματος· ὁ μαγνητικὸς δεσμὸς ὅστις ὑφίσταται μετὰ τῶν αὐτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς κόπτεται εἰς δύο, καὶ ἡ συνείδησις παραμένει κεκαλυμμένη ἐπὶ τινας ὥρας διὰ τοῦ αἰθερικοῦ ἱματισμοῦ. Δι' αὐτοῦ ἐμφανίζεται ἐνίοτε, εἰς ἐκείνους μετ' ὧν στενῶς συνδέετο, ὡς μία νεφελώδης μορφή, σχεδὸν οὐδόλως συνειδητὴ καὶ βωβή, τὸ φάντασμα. Τὸ αἰθερικὸν σῶμα δύναται ὡσαύτως νὰ καταστῇ ὁρατόν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς συνειδητῆς ὀντότητος ἐγκατάλειψίν του, ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ τάφου ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ἀντίστοιχόν του χονδροειδὲς ἐναπετέθη, ἀποσυντιθέμενον σὺν τῷ χρόνῳ βραδέως.

Ὅταν ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς ἀναγεννήσεως, τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν σῶμα παρασκευάζεται πρὸ τοῦ φυσικοῦ τοιοῦτον, τοῦ τελευταίου ἐπακριβῶς ἀκολουθοῦντος αὐτὸ κατὰ τὴν πρὸ τῆς γεν-

νήσεως ἀνάπτυξίν του. Τὰ σώματα ταῦτα, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, καθορίζουσι τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡ συνειδητὴ ὄντοτης θὰ ἔχῃ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἐργασθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς της. Τὸ ἀντικείμενον ὅμως τοῦτο θέλει πολὺ περισσότερον διευκρινισθῇ ἐν τῷ περὶ «Κάρμα» Θ'. Κεφαλαίῳ.

ΚΕΦΑΛΛΑΙΟΝ Β'.

ΤΟ ΑΣΤΡΙΚΟΝ ΠΕΔΙΟΝ

Τὸ Ἀστρικὸν πεδίον εἶναι τὸ τμήμα τοῦ σύμπαντος τὸ ἐπόμενον τοῦ φυσικοῦ τοιούτου, ἔαν ἡ λέξις «ἐπόμενον» δύ-
ταται νὰ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν. Ἐκεῖ ἡ ζωὴ εἶναι
ἐνεργητικωτέρα καὶ ἡ μορφὴ πλαστικωτέρα τῆς τοῦ φυσικοῦ
πεδίου. Τὸ πνεῦμα—ὕλη τοῦ πεδίου ἐκείνου εἶναι εἰς πολὺ ὑψη-
λότερον βαθμὸν ζωοποιημένον καὶ λεπτότερον οἷονδῆποτε βαθ-
μοῦ πνεύματος—ὕλης τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Καθόσον, ὡς ἔχομεν
ἴδῃ, τὸ ἔσχατον φυσικὸν ἄτομον, τὸ συνιστῶν τὸν λεπτότερον
φυσικὸν αἰθέρα, ἔχει ὡς ἐπιφάνειαν—κάλυμμα ἀναρίθμητα
ἄθροίσματα πυκνοτάτης ἀστρικῆς ὕλης. Ἡ λέξις «ἐπόμενον»
εἶναι ἐν τούτοις ἀκατάλληλος, ὡς ἐξυπακούουσα τὴν ἰδέαν
ὅτι τὰ πεδία τοῦ σύμπαντος ἔχουσι τοποθετηθῇ ὡς ὁμό-
κεντροι κύκλοι. τοῦ ἐνὸς περατομένου ἐκεῖ ὕπου ἀρχίζει ὁ
ἄλλος. Μᾶλλον πρόκειται περὶ ὁμοκέντρων σφαιρῶν, αἵτινες
διεισδύουσιν αἱ μὲν ἐντὸς τῶν δὲ καὶ εἶναι κεχωρισμέναι ἀλλή-
λων, οὐχὶ διὰ τῆς θέσεώς των, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν
συστατικῶν. Ὡς ὁ ἀῆρ διαπερᾷ τὸ ὕδωρ, ὡς ὁ αἰθήρ διαπερᾷ
τὰ πυκνότερα στερεά, οὕτω πῶς, ἡ ἀστρικὴ ὕλη διαπερᾷ
πᾶσαν φυσικὴν τοιαύτην. Ὁ ἀστρικὸς κόσμος κεῖται ὑπεράνω
ἡμῶν, ὑποκάτω ἡμῶν, πέριξ ἡμῶν, ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν· ζῶμεν
καὶ κινούμεθα ἐν αὐτῷ ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ ψαύσωμεν,
οὔτε νὰ ἴδωμεν, οὔτε νὰ αἰσθανθῶμεν αὐτόν, διότι ἡ φυλακὴ
τοῦ φυσικοῦ σώματος χωρίζει ἡμᾶς τελείως ἀπ' αὐτοῦ, τῶν φυ-
σικῶν μορίων, ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους αὐτῶν, μὴ δυναμένων νὰ
πάλλωσιν ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀστρικῆς ὕλης.

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ θέλομεν μελετήσῃ τὸ πεδίον τοῦτο

ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως, ἀφίνοντες κατὰ μέρος δι' ἰδιαιτέραν ἐρευναντὰς εἰδικὰς περιπτώσεις τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου τῶν ἀνθρωπίνων ὀντοτήτων, αἵτινες διέρχονται δι' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανόν ¹ μετάβασίν των.

Τὸ πνεῦμα—ὕλη τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ὑφίσταται εἰς ἑπτὰ ὑποδιαίρέσεις, ἀναλόγους πρὸς τὰς τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Καὶ ἐκεῖ, ὡς καὶ ἐδῶ, ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι συνδυασμοί, σχηματίζοντες τὰ ἀστρικά στερεά, ὑγρά, αἶρια καὶ αἰθέρας. Ἄλ' ἐκεῖ, αἱ πλεῖσται τῶν ὕλικῶν μορφῶν ἔχουσι μίαν λαμπρότητα, μίαν διαφάνειαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τοῦ φυσικοῦ πεδίου, δι' ὃ καὶ ἔτυχον τοῦ ἐπιθέτου ἀστρικῶν ἢ ἀστεροεσσῶν, ἐπιθέτου ὅπερ γενικῶς εἶναι ἀκατάλληλον, ἀλλ' ἔχει τόσον σταθερῶς ὑπὸ τῆς χρήσεως υἱοθετηθῇ, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ μεταβάλωμεν. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουσιν εἰδικαὶ ὀνομασίαι διὰ τὰς ὑποδιαίρέσεις τοῦ ἀστρικοῦ πνεύματος—ὕλης, θέλομεν χρησιμοποίησιν τὰς γηγίνους τοιαύτας. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα ἦν πρέπει νὰ συλλάβωμεν εἶναι ὅτι, τὰ ἀστρικά ἀντικείμενα εἶναι συνδυασμοὶ τῆς φυσικῆς ὕλης καὶ ὅτι, ὁ σκηνικὸς διάκοσμος τοῦ ἀστρικοῦ ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὸν τῆς γῆς. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τῶν ἀστρικῶν διπλῶν (διπλοτύπων) τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων. Μία ἰδιότης ἐν τούτοις σταματᾷ καὶ συγχύζει τὸν μὴ πεπειραμένον παρατηρητήν. Αὕτη εἶναι ἐν μέρει ἡ διαφάνεια τῶν ἀστρικῶν ἀντικειμένων, καὶ ἐν μέρει ἡ φύσις τῆς ἀστρικῆς ὁράσεως, τῆς συνειδήσεως οὔσης ὀλιγώτερον περιορισμένης ὑπὸ τῆς λεπτότερας ἀστρικῆς ὕλης παρ' ὅσον ὅταν αὕτη εἶναι φυλακισμένη ἐν τῇ γῇ. Ἐκεῖ τὸ πᾶν εἶναι διαφανές, τὸ ὀπισθεν τῶν ἀντικειμένων μέρος εἶναι ὡς καὶ τὸ ἔμπροσθεν ὁρατόν, καὶ τὸ ἐσωτε-

1. Τὸ Devachan (Δεβαχάν), ἡ εὐτυχὴς ἢ λαμπρὰ κατάστασις, εἶναι ἡ θεοσοφικὴ ὀνομασία τοῦ Οὐρανοῦ. Kāmaloka (Καμαλόκα), ὁ τόπος τῆς ἐπιθυμίας, εἶναι ἡ ὀνομασία ἣτις ἀποδίδεται εἰς τὰς καταστάσεις τῆς διαμέσου ζωῆς ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου.

ρικὸν αὐτῶν ὡς καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ποιά τις πείρα, διὰ νὰ δύναται τις νὰ βλέπῃ ἐπακριβῶς τὰ ἀντικείμενα, ἐὰν δὲ πρόσωπόν τι ἀναπτύξῃ τὴν ἀστρικὴν ὄρασιν, μὴ ἔχον εἰσέτι ἀρκετὴν πείραν ὅπως χρησιμοποιῇ ταύτην, θέλῃ δέχεται τὰς πλέον συγκεχυμένας ἐντυπώσεις καὶ ὑποπίπτῃ εἰς τὰ πλέον χονδροειδῆ σφάλματα.

Ἐτερον καταπληκτικὸν καὶ κατὰ πρῶτον προκαλοῦν σύγχυσιν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου εἶναι ἡ ταχύτης μεθ' ἧς αἱ μορφαὶ—ιδίως ὅταν δὲν συνδέωνται μὲ γῆνιν τινα μήτραν—ἀλλάσσουσι γραμμάς.

Ἡ ἀστρικὴ ὀντότης δύναται ν' ἀλλάξῃ ὁλόκληρον τὴν ἐμφάνισίν της διὰ τῆς πλέον καταπληκτικῆς ταχύτητος, καθόσον ἡ ἀστρικὴ ὕλη λαμβάνει μορφήν εἰς οἵανδήποτε τάσιν τῆς σκέψεως, τῆς ζωῆς εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἀνασχηματιζούσης μορφήν εἰς τρόπον ὥστε νὰ δίδῃ αὕτη νέαν ἔκφρασιν. Ὅταν τὸ μέγα κύμα—ζωῆς τῆς ἐξελιξέως τῆς μορφῆς κατῆλθε πρὸς τὰ κάτω διὰ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, καὶ συνέστησεν ἐκεῖ τὸ τρίτον στοιχειακὸν βασίλειον, ἡ Μονάς συνέλεξε περὶ ἑαυτὴν συνδυασμοὺς ἀστρικῆς ὕλης, δώσασα εἰς τούτους—γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀστρικὴ οὐσία—ιδιάζουσας ζωτικότητας καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν νὰ λαμβάνωσι στιγμιαίως μορφήν, ἀποκρινόμενοι εἰς τὴν τάσιν τῶν παλμῶν τῆς σκέψεως. Ἡ ἀστρικὴ αὕτη οὐσία ὑφίσταται ἀνὰ ἑκατοντάδας ποικιλιῶν ἐφ' ἑκάστης ὑποδιαίρεσεως τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου. Διὰ νὰ σχηματίσωμεν ποιάν τινα ἰδέαν, ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἀῆρ φαίνεται, ὡς πράγματι συμβαίνει κατὰ τοὺς μεγάλους καύσωνας καθιστάμενος ὁρατὸς ὡς δονούμενα κύματα, καὶ εὐρίσκεται ἐν σταθερᾷ περιστροφικῇ κινήσει, ἐναλάσσων χρώματα ὡς μάργαρος.

Ἡ εὐρεῖα αὕτη ἀτμοσφαῖρα στοιχειακῆς οὐσίας ἀποκρίνεται ἀδιακόπως εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν σκέψεων, αἰσθημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐκπεμπομένους παλμούς, αἱ δὲ μορφαὶ ἐμφανίζονται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν δυνάμεων τούτων ὡς αἱ πομφόλυγες ἐν πῶ

ζέοντι ὕδατι ¹. Ἡ δ' ἄρχεια τῆς μορφῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς ὀρμῆς εἰς ἣν ὀφείλει τὴν γέννησίν της· ἡ καθαρότης τῶν γραμμῶν της ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας τῆς σκέψεως, καὶ τὸ χρῶμα ἐκ τῆς—διανοητικῆς, θυμικῆς, κ.λ.π.—ποιότητος αὐτῆς.

Αἱ ἀόριστοι καὶ ἀσταθεῖς σκέψεις, αἱ τόσον ἀφθόνως παραγόμεναι ὑπὸ τῶν μὴ ἀνεπτυγμένων διανοιῶν, συλλέγουσι περὶ αὐτὰς κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ ἄφιξίν των περιττὰ νέφη στοιχειακῆς οὐσίας. Περιτριγυρίζουσι τότε ταῦτα τῇδε κακεῖσε, καί, προσελκνόμενα πρὸς ἄλλα νέφη ἀναλόγου φύσεως, προσκολλῶνται πέραν τῶν ἀστρικῶν σωμάτων τῶν προσώπων, ὧν ὁ μαγνητισμός, καλὸς ἢ κακός, τὰ προσελκύει. Ταῦτα ἀποσυντίθενται μετὰ τινος στιγμᾶς, ἵνα ἀποτελέσωσι πάλιν μέρος τῆς γενικῆς ἀτμοσφαίρας τῆς στοιχειακῆς οὐσίας. Ἐν ὅσῳ ἀποτελοῦσι κεχωρισμένην ὑπαρξιν εἶναι ζῶσαι ὀντότητες, ἔχουσαι σώματα ἐξ ἀστρικῆς οὐσίας καὶ ὡς ἐμπυχοῦσαν ζωὴν τὰς σκέψεις· καλοῦνται τότε τεχνητὰ στοιχειακά, ἢ μορφαὶ—σκέψεις.

Αἱ διανυγεῖς καὶ σταθεραὶ σκέψεις ἔχουσιν ἰδίας καθωρισμένας μορφάς, μὲ λεπτὰς καθαρὰς γραμμάς, ἀποτελοῦσι δὲ ἀτελείωτον ποικιλίαν σχημάτων. Διαμορφοῦνται παρὰ τῶν ὑπὸ τῆς σκέψεως ἐκπεμπομένων παλμῶν, ὡς ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου διαμορφοῦνται εἰσόνες ὑπὸ τῶν ἡχητικῶν κυμάτων. Αἱ «ἡχητικαὶ εἰκόνες» παρουσιάζουσι μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὰς «νοητικὰς εἰκόνας», καθόσον ἡ φύσις, παρ' ὅλην τὴν ἀναρίθμητον ποικιλίαν της, οὕσα πολὺ συντηρητικῶν ἀρχῶν, μεταχειρίζεται τὰς αὐτὰς μεθόδους παραγωγῆς ἐφ' ὅλων τῶν διαδοχικῶν πεδίων τοῦ βασιλείου της. Τὰ σαφῶς καθορισθέντα τεχνητὰ στοιχειακά ἔχουσι μακροτέραν καὶ πολὺ ἐνεργητικωτέραν ζωὴν τῶν νεφελωδῶν ἀδελφῶν των, ἐξασκοῦντα πολὺ ἰσχυροτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἀστρικῶν σωμάτων (καὶ δι' αὐτῶν ἐπὶ τῶν

διανοιῶν) ἐκείνων πρὸς οὓς προσελκύονται. Παράγουσιν ἐν αὐτοῖς παλμοὺς ἀναλόγους πρὸς τοὺς ἰδικούς των, καὶ οὕτως αἱ σκέψεις διαδίδονται ἀπὸ διανοίας εἰς διάνοιαν ἄνευ γήϊνης ἐκφράσεως. Ἔτι περισσότερον τούτου, δύνανται νὰ διευθυνθῶσιν ὑπὸ τοῦ διανοητοῦ ¹ πρὸς οἷονδῆποτε πρόσωπον ὕπερ οὗτος ἐπιθυμεῖ νὰ συναντήσῃ ταῦτα, τῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐντάσεως τῆς διανοητικῆς του δυνάμεως.

Παρὰ τοῖς μετρίως ἀνεπτυγμένοις ἀνθρώποις, τὰ ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ἢ τῆς ἐπιθυμίας παραγόμενα τεχνητὰ στοιχειακὰ εἶναι σθεναρότερα καὶ πλέον ὠρισμένα τῶν ὑπὸ τῆς σκέψεως παραγομένων τοιούτων. Οὕτως, ἡ ἐκρηξις θυμοῦ θὰ παραγάγῃ ἰσχυρὰν ἐρυθρὰν ἀναλαμπήν, διαυγέστατα διαγραφομένην, καὶ ὁ διαρκὴς θυμὸς θὰ πλάσῃ ἐπικίνδυνον στοιχειακόν, χρώματος ἐρυθροῦ, μὲ ἀκίδας, ἢ ἄλλως πως ἐσχηματισμένον διὰ νὰ βλάβῃ.

Ὁ ἔρως, ἀναλόγως τοῦ εἶδους αὐτοῦ, παράγει μορφὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὠραίων χρωμάτων καὶ σχημάτων, ἀπὸ τοῦ βαθέος ἐρυθροῦ μέχρι τῶν λεπτοτέρων καὶ γλυκυτέρων ἀποχρώσεων τοῦ ῥοδόχρου, ὁμοίως πρὸς τὰς ὠχρὰς ἀποχρώσεις τοῦ λυκαυγοῦς καὶ τοῦ λυκόφωτος, νέφη διάχυτα ἢ μορφὰς τρυφερὰς, προστατευτικὰς καὶ ἰσχυρὰς. Πολλάκις αἱ προσευχαὶ ἀγαπώσης μητρὸς πτερυγίζουσι περὶ τὸ τέκνον της, ὡς μορφαὶ ἀγγέλων, ἀπομακρύνουσαι ἀπ' αὐτοῦ τὰς κακὰς ἐπιρροὰς ἃς ἐνδεχόμενον αἱ ἴδιαι αὐτοῦ σκέψεις νὰ προσελκύωσι.

Χαρακτηριστικὸν τῶν στοιχειακῶν τούτων εἶναι ὅτι, ὅταν ἐξαποστέλλωνται ὑπὸ τῆς θελήσεως πρὸς ἓν πρόσωπον, ἐμψυχοῦνται ὑπὸ μόνῃς τῆς τάσεως πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεως τοῦ δημιουργοῦ των. Ἐν προστατευτικὸν στοιχειακὸν θὰ πτερυγίζῃ περὶ τὸ ἀντικείμενόν του, ζητοῦν εὐκαιρίαν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ κακοῦ ἢ προσέλκυσιν τοῦ καλοῦ, οὐχὶ συνειδητῶς, ἀλλὰ

1. Ἀγγλιστὶ thinker.

μηχανικῶς, ὥς νὰ εὑρίσκειν ἐκεῖ γραμμὴν ἐλαχίστης ἀντιστάσεως. Ὡσαύτως ἐν στοιχειακὸν ἐμπυκνωθὲν ὑπὸ κακοβούλου σκέψεως θὰ ἵπταται περὶ τὸ θῦμα του ζητοῦν εὐκαιρίαν νὰ βλάβῃ. Ἀλλὰ οὔτε τὸ μὲν οὔτε τὸ δὲ δύνανται νὰ παραγάγουν ἐντύπωσιν τινα, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχῃ, ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι τοῦ ἀντικειμένου, συγγενές τι πρὸς αὐτά, πρᾶγμά τι δυνάμενον ν' ἀποκρίνηται ἐν ἀρμονίᾳ εἰς τοὺς παλμούς των, ἐπιτρέπον οὕτω εἰς αὐτὰ νὰ προσκολληθῶσιν. Ἐὰν δὲν ὑφίσταται ἐν αὐτῷ ἀνάλογος ὕλη τῆς ἰδικῆς των, τότε, συμφώνως πρὸς νόμον τῆς φύσεώς των, ἀναπηδῶσιν ἐξ αὐτοῦ διὰ μέσου τῆς ἀτραποῦ ἣν ἠκολούθησαν βαίνοντα πρὸς αὐτό—διὰ τῶν μαγνητικῶν ἰχνῶν ἅτινα ἀφῆκαν—καὶ ῥίπτονται ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ των μετὰ δυνάμεως ἀναλόγου πρὸς τὴν τῆς ἐκπομπῆς των. Οὕτω σκέψις θανάσιμου μίσους, μὴ ἐπιτυχοῦσα νὰ προσβάλλῃ τὸ ἀντικείμενον πρὸς ὃ εἶχεν ἐξακοντισθῇ, ἐγνώσθη ὅτι ἐφόνευσε τὸν ἐξαποστείλαντα αὐτήν, ἐν ᾧ ἀγαθαὶ σκέψεις ἐκπεμπόμεναι πρὸς ἀναξίους ἐπανέρχονται ὥς εὐλογίαι πρὸς τὸν ἐκλέμψαντα ταύτας.

Ἀσήμαντος ἔστω κατανόησις τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου θέλει ἐπενεργήσῃ ἐν ἡμῖν ὥς ἰσχυρότατον ἐλατήριο ὀρθῆς σκέψεως καὶ θέλει δημιουργήσῃ ἐν ἡμῖν βαρὺ τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἃς ἐξαπελύσαμεν ἐν τῷ ἀστρικῷ βασιλείῳ. Πλεῖσται ὅσαι τῶν σκέψεων τούτων, δι' ὧν οἱ ἄνθρωποι πληροῦσι τὸ ἀστρικὸν πεδίον, εἶναι ἀρπακτικὰ ἄγρια θηρία κατασπαράσσοντα καὶ καταβροχθίζοντα. Ἀλλὰ λανθάνονται ἐξ ἀγνοίας, δὲν γνωρίζουσι τί πράττουσιν οἱ ἄνθρωποι.

Εἰς τῶν σκοπῶν τῆς Θεοσοφικῆς διδασκαλίας, ἀφαιρούσης ἐν μέρει τὸν πέπλον τοῦ ἀοράτου κόσμου, εἶναι νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑγιεστέραν βάσιν διαγωγῆς καὶ λογικωτέραν ἐκτίμησιν τῶν αἰτιῶν, ὧν μόνον τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ὄρατὰ ἐν τῷ γήϊνῳ κόσμῳ. Καὶ τινὲς τῶν διδασκαλιῶν της εἶναι σπουδαιότεραι διὰ τὴν ἡθικὴν βάσιν των, ἀπὸ τὰς τῆς δημιουργίας καὶ

κατευθύνσεως τῶν μορφῶν — σκέψεων, ἢ τεχνητῶν στοιχειακῶν. Δι' αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος διδάσκεται ὅτι ἡ διάνοιά του δὲν ἀφορᾷ εἰς αὐτὸν μόνον, ὅτι αἱ σκέψεις του δὲν ἐπηρεάζουσιν αὐτὸν μόνον, ἀλλ' ὅτι ἐξαποστέλλει ἀδιακόπως ἀγγέλους καὶ δαίμονας ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ὁποίων εἶναι ὑπεύθυνος καὶ διὰ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ὁποίων τηρεῖται ὑπόλογος. Ἄς μάθωσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν νόμον καὶ ἅς κατευθύνωσιν ἐκ συμφώνου πρὸς τοῦτον τὰς σκέψεις των.

Ἐάν, ἀντὶ νὰ θεωρήσωμεν τὰ τεχνητὰ στοιχειακὰ ἀνὰ ἐν ἑκαστον ἰδιαιτέρως, ἐξετάσωμεν ταῦτα ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν, θὰ κατανοήσωμεν εὐκόλως τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματά των ἐπὶ τῆς δημιουργίας ἐθνικῶν συναισθημάτων ὡς καὶ φυλετικῶν τοιούτων, καὶ συνεπῶς ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ προκαταλήψεων καὶ προλήψεων. Μεγαλύνομεν, πάντες, περιβαλλόμενοι ὑπὸ ἀτμοσφαιρας βροιθούσης στοιχειακῶν ἐνσαρκούντων ἰδέας· ἐθνικὰς προκαταλήψεις, ἐθνικοὺς τρόπους ἐπισκοπήσεως πάντων τῶν ζητημάτων, ἐθνικοὺς τύπους συναισθημάτων καὶ σκέψεων· πάντα ταῦτα ἐπιδρῶσιν ἐφ' ἡμῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς μας, καὶ δὴ πρὸ αὐτῆς. Παρατηροῦμεν τὸ πᾶν διὰ μέσου τῆς ἀτμοσφαιρας ταύτης· ἐκάστη σκέψις ἡμῶν διαθλάται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπ' αὐτῆς καὶ τὰ ἀστρικὰ ἡμῶν σώματα πάλλουσιν ἐκ συμφώνου μετ' αὐτῆς. Ὡς ἐκ τούτου ἡ αὐτὴ ἰδέα θέλει φανῇ ἐντελῶς διάφορος εἰς τὸν Ἰνδόν, τὸν Ἀγγλον, τὸν Ἰσπανόν καὶ τὸν Ῥώσσον· συλλήψεις τινὲς εὐκόλοι εἰς τὸν μὲν θὰ ὦσιν ἐντελῶς ἀδύνατοι εἰς τὸν ἄλλον, ἔθιμα, ὡς ἐξ ἐνστίκτου ἐλκύοντα τὸν μὲν, εἶναι ὡς ἐξ ἐνστίκτου ἀντιπαθῇ εἰς τὸν ἄλλον. Κυριαρχούμεθα πάντες ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀτμοσφαιρας, τ. ἔ. ὑπὸ τοῦ τμήματος ἐκείνου τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου τοῦ ἀμέσως περιβάλλοντος ἡμᾶς. Αἱ σκέψεις τῶν ἄλλων, διαπλασσόμεναι πᾶσαι ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ, ἐπιδρῶσιν ἐφ' ἡμῶν καὶ παράγουσιν ἐν ἡμῖν συγχρόνους παλμούς· ἰσχυροποιοῦσι τὰ σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων συμφωνοῦμεν μετὰ τοῦ περιβάλλοντος ἡμῶν καὶ ἐξαφανίζουν τὰς διαφο-

ράς, ἡ συνεχὴς δὲ αὕτη ἐπίδρασις χαράσσει ἐφ' ἡμῶν, διὰ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος, τὴν ἐθνικὴν σφραγίδα καὶ διαγράφει αὐλάκας διὰ τῶν ὁποίων ῥέουσιν εὐκόλως αἱ νοητικαὶ ἐνέργειαι ἡμῶν. Νύκτα καὶ ἡμέραν, τὰ ρεύματα ταῦτα ἐπενεργοῦσιν ἐφ' ἡμῶν· ἡμεῖς ὅμως, μὴ ἔχοντες συνείδησιν τῆς ἐπιδράσεώς των, καθιστῶμεν ἐνεργητικώτερα ταῦτα. Ἐπειδὴ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐκ φύσεως μᾶλλον ἐπιδεκτικοὶ καὶ δημιουργικοί, ἀναπαράγουσι σχεδὸν αὐτομάτως τὰς σκέψεις αἵτινες συναντῶσιν αὐτοὺς καὶ οὕτως ἡ ἐθνικὴ ἀτμοσφαῖρα συνεχῶς ἰσχυροποιεῖται.

Ὅταν πρόσωπόν τι ἀρχίξῃ νὰ εἶναι εὐαίσθητον εἰς τὰς ἀστρικὰς ἐπιρροάς, θέλει ἴδῃ ἑαυτό, εἰς τινὰς περιστάσεις, ἀποτόμως καταβαλλόμενον ἢ προσβαλλόμενον ὑπὸ τινος ἀνεξηγήτου καὶ φαινομενικῶς παραλόγου τρόμου, καταλαμβάνοντος αὐτὸ μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς νὰ τὸ παραλύσῃ. Οἰαδήποτε κατ' αὐτοῦ πάλῃ, ὑπὸ τοῦ προσβαλλομένου, εἶναι ματαία· οὗτος δὲν δύναται παρὰ νὰ αἰσθανθῇ αὐτόν, ἴσως καὶ νὰ δυσφορήσῃ. Προφανῶς ὀλίγοι εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες δὲν ἐδοκίμασαν, μέχρις ἐνὸς ὁρίου, τὸν τρόπον τοῦτον, τὸν ἀόριστον φόβον δι' ἀόρατόν τι, τὸ συναίσθημα μιᾶς μυστηριώδους παρουσίας, ὅτι «δὲν εὐρίσκονται μόνοι».

Τὸ συναίσθημα τοῦτο προέρχεται, ἐν μέρει, ἐξ ὠρισμένης ἐχθρότητος ἣτις ἐμψυχοῖ τὸν φυσικὸν στοιχεισκὸν κόσμον ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπίνου, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ἀντίδρασιν τῶν, ἐκ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, ἐκπορευομένων φθοροποιῶν δυνάμεων καὶ εἰς τὴν παρουσίαν πλήθους τεχνητῶν στοιχειακῶν ἐχθρικῆς φύσεως ἐκπορευθέντων ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Σκέψεις μίσους, ζηλοτυπίας, ἐκδικήσεως, πικρίας, ὑπονοίας, δυσαρεσκείας, καθ' ἑκατομμύρια ἐκπορεύονται, εἰς τρόπον ὥστε τὸ πεδίου πληροῦται τεχνητῶν στοιχειακῶν, ὧν ὁλόκληρος ἡ ζωὴ σύγκειται ἐκ τοιούτων συναισθημάτων. Ὅπόσῃν ἄλλωστε ἀνευρίσκομεν ἐκεῖ

ἀόριστον δυσπιστίαν καὶ ὑποψίαν, ἐκπεμπομένας ὑπὸ τοῦ ἀμα-
 θοῦς ἐναντίον πάντων ἐκείνων ὧν οἱ τρόποι καὶ ἡ ἐμφάνις
 φαίνονται εἰς αὐτὸν περίεργοι καὶ ἐλάχιστα οἰκεῖοι. Ἡ τυφλὴ
 δυσπιστία πρὸς πάντας τοὺς ξένους, ἡ βάναντος περιφρόνησις,
 εἰς πολλὰς χώρας, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς κατόικους τοῦ ὁμόρου
 κράτους, συντελοῦσιν ὡσαύτως εἰς τὰς κακὰς ἐπιρροὰς τοῦ ἀστρι-
 κοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ πάμπολλαι τοιαῦται σκέψεις ἀπορρέουσιν
 ἐξ ἡμῶν, δημιουργοῦμεν τυφλῶς στρατιάς ἐχθρικὰς ἐπὶ τοῦ
 ἀστρικοῦ πεδίου, καὶ τοῦτο ἔχει ὡς ἀντίκτυπον εἰς τὰ ἡμέτερα
 ἀστρικά σώματα συναίσθημα τρόμου, προερχόμενον ἐκ τῶν
 ἀνταγωνιστικῶν παλμῶν, οὓς αἰσθανόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦμεν.

Ἡ τάξις τῶν τεχνητῶν στοιχειακῶν, δὲν εἶναι οἱ μόνοι κά-
 τοικοι τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου. Οὗτος κατοικεῖται πυκνῶς καὶ ὑπὸ
 πλείστων ἄλλων, μὴ συμπεριλαμβανομένων ἀκόμη, ὡς ἐπὶ τοῦ
 παρόντος συμβαίνει, πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων ὄντοτήτων, αἵτινες
 ἀπώλεσαν διὰ τοῦ θανάτου τὸ φυσικόν των σῶμα. Ὑπάρχουσιν
 ἐκεῖ μακραὶ φάλαγγες φυσικῶν στοιχειακῶν, ἢ πνευμάτων τῆς
 φύσεως, διαιρουμένων εἰς πέντε κυρίας τάξεις, εἰς τὰ στοιχειακὰ
 τοῦ αἰθέρος, τοῦ πυρός, τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς· αἱ
 τελευταῖαι τέσσαρες ὁμάδες ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀπο-
 κρυφισμοῦ, Σαλαμάνδραι, Σουλφίδες, Νηρηίδες, καὶ Δαίμονες
 (gnomes). (Περὶ τὸν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἄλλαι δύο
 τάξεις, συμπληρουμένων οὕτως ἐπτά, μὴ ἐνδιαφέρεισαι ὁμῶς
 ἡμᾶς ἐνταῦθα, ὡς μὴ εἰσέτι ἐκδηλωθεῖσαι).

Ταῦτα εἶναι τὰ ἀληθῆ στοιχειακὰ ἢ πλάσματα τῶν στοι-
 χείων, τῆς γῆς, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀέρος, τοῦ πυρός καὶ τοῦ αἰθέ-
 ρος, καὶ ἔχουσιν ὡς προσρισμὸν νὰ θέτωσιν εἰς ἐνέργειαν τὰς
 σχετικὰς πρὸς τὰ ἀντίστοιχα στοιχεῖα αὐτῶν ἐργασίας. Εἶναι αἱ
 διώρυγες δι' ὧν δρῶσιν αἱ θεῖαι ἐνέργειαι καὶ αἱ ζῶσαι ἐκφρά-
 σεις τοῦ νόμου εἰς τὰ διάφορα ταῦτα πεδία. Ἐπὶ κεφαλῇς ἐκά-
 στης ὑποδιαίρεσεως εὐρίσκεται μέγα Ὄν, ὁ ἀρχηγὸς ἰσχυρὰς

φάλαγγος¹, ἡ ἰθύνουσα καὶ καθοδηγοῦσα διάνοια τοῦ ὅλου τμήματος τῆς φύσεως, ὅπερ διαχειρίζεται καὶ θέτει εἰς ἐνέργειαν τὸ τάγμα τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ στοιχειακῶν. Οὕτως ὁ Agnī, ὁ Θεὸς τοῦ πυρός, εἶναι μεγάλη πνευματικὴ ὄντοτης, ἡγουμένη τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ πυρός ἐφ' ὅλων τῶν πεδίων τοῦ σύμπαντος καὶ κυβερνῶσα διὰ τῶν φαλάγγων τῶν στοιχειακῶν τοῦ πυρός. Διὰ τῆς κατανοήσεως τῆς φύσεως τούτων, ἡ τῆς γνώσεως τῶν μεθόδων τῆς ἐνεργείας των, τὰ λεγόμενα θαύματα ἢ μαγικά κατορθώματα, ἅτινα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀπασχολοῦσι τὸν τύπον, καθίστανται καταληπτὰ καὶ δυνατά. Τὰ φαινόμενα ταῦτα, ὁμολογουμένως, εἴτε εἶναι ἀποτελέσματα μαγικῶν τεχνῶν, εἴτε ἐπιτυχάνονται τῇ βοηθείᾳ τῶν «πνευμάτων», ὥς ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ μακαρίτου M. Home, ὅστις ἠδύνατο ἀβλαβῶς νὰ λαμβάνῃ ἐκ τῆς πυρᾶς διὰ τῶν δακτύλων του καὶ νὰ κρατῇ ἐπὶ τῆς παλάμης του τεμάχιον πεφυρακτωμένου ἄνθρακος. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀνυψώσεως (Levitation) (ἀναρτήσεως βαρέος σώματος ἐν τῷ ἀέρι ἄνευ ὁρατῆς ὑποστηρίξεως) καὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ ὕδατος βαδίσματος ἐγένοντο τῇ βοηθείᾳ τῶν στοιχειακῶν τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, καίτοι ἑτέρα μέθοδος συχνότερον ἀκολουθεῖται.

Ἀφοῦ τὰ στοιχεῖα ὑπεισέρχονται εἰς τὰ ἀνθρώπινα σώματα, καὶ ἐπικρατεῖ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ προσώπου, ἕκαστον ἀνθρώπινον ὃν εὐρίσκεται εἰς σχέσεις μετὰ τῶν στοιχειακῶν τούτων, φιλικώτερον πρὸς αὐτὸ διακειμένων ἐκείνων, ὧν τὸ στοιχεῖον ὑπερτερεῖ ἐν αὐτῷ. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ γεγονότος τούτου συχνάκις καθίστανται καταφανῇ καὶ ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν «τύχην». Ἐπὶ παραδείγματι, πρόσωπόν τι ἔχει «τυχηρὰν χεῖρα», ἐπιτυχάνον τὴν ἀνάπτυξιν φυ-

1. Τοῦτο καλεῖται Deva ἡ Θεὸς ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν. Ὁ σπουδαστὴς θὰ ἐπεθύμει ἴσως νὰ μάθῃ τὰ σανσκριτικά ὀνόματα τῶν πέντε θεῶν τῶν ἐκδηλωθέντων στοιχειακῶν. Ταῦτα εἶναι Indra, ὁ Θεὸς τοῦ Akâsha, ἡ αἰθέρος τοῦ χώρου, Agnī, ὁ Θεὸς τοῦ πυρός, Pavana, ὁ Θεὸς τοῦ ἀέρος, Vâgna, ὁ Θεὸς τοῦ ὕδατος, Kshiti ὁ Θεὸς τῆς γῆς.

τῶν, τὸ ἀναμμα πυρῶν, τὴν ἀνεύρεσιν ὑπογείων ὑδάτων, κλπ. κλπ. Ἡ φύσις μὲ τὰς ἀποκρύφους αὐτῆς δυνάμεις ὠθεῖ ἡμᾶς, ἀλλ' ἡμεῖς λίαν βραδέως ἀντιλαμβανόμεθα τὰς νύξεις τῆς. Ἐνίοτε ἡ παράδοσις ὑποκρύπτει μίαν ἀλήθειαν ὑπὸ μίαν παροιμίαν ἢ ἓνα μῦθον, ἀλλ' ὑπερέβημεν ἤδη τὴν ἡλικίαν τῶν τοιούτων «δεισιδαιμονιῶν».

Ἀνευρίσκομεν ὡσαύτως, ἐν τῷ ἀστρικῷ πεδίῳ, πνεύματα τῆς φύσεως—καλούμενα, οὐχὶ ὀρθῶς, στοιχειακά—ἀσχολούμενα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν μορφῶν ἐν τῷ ὀρυκτῷ, τῷ φυτικῷ καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ βασιλείῳ. Ὑπάρχουσιν ἐκεῖ πνεύματα τῆς φύσεως ἅτινα κατασκευάζουσι τὰ μέταλλα, καθοδηγοῦσι τὰς ζωϊκὰς ἐνεργείας εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἅτινα διαμορφοῦσι μόριον πρὸς μόριον τὰ σώματα τοῦ ζωικοῦ βασιλείου· αὐτὰ καθοδηγοῦσι τὴν κατασκευὴν τῶν ἀστρικῶν σωμάτων τῶν μετᾶλλων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ὡς καὶ τὴν τῶν φυσικῶν σωμάτων τούτων. Αὐτὰ εἶναι αἱ νύμφαι καὶ αἱ ἐλφίδες τῶν θρύλων, «ὁ μικρὸς κόσμος» ὅστις διαδραματίζει ἐν τόσον σπουδαῖον μέρος εἰς τὰς λαογραφίας τῶν ἐθνῶν, τὰ θελκτικὰ ἀνεύθυνα τέκνα τῆς φύσεως, ἅτινα ἡ ἐπιστήμη ψυχρῶς παρεχώρησεν εἰς τὰς τροφούς, τὰς ὁποίας θ' ἀντικαταστήσωσι μίαν ἡμέραν, ὅταν θ' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὰ ἡ ἀρμόζουσα θέσις ἐν τῇ φυσικῇ τάξει, οἱ σοφώτεροι ἐπιστήμονες.

Μόνον οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἀποκρυφισταὶ πιστεύουσι σήμερον εἰς ταῦτα, οἱ ποιηταὶ ὡς ἐκ τῆς ἐνοράσεως τοῦ πνεύματός των, οἱ ἀποκρυφισταὶ ὡς ἐκ τῆς ὀράσεως τῶν ἡσκημένων ἐσωτέρων αἰσθητέων των.

Τὸ πλῆθος γελᾷ εἰς βάρος ἀμφοτέρων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς βάρος τῶν ἀποκρυφιστῶν· τί τὸ ὄφελος ὅμως; ἡ Σοφία θὰ δικαιολογηθῇ μίαν ἡμέραν ὑπὸ τῶν τέκνων τῆς.

Ἡ ἐνέργεια τῶν ῥευμάτων τῆς ζωῆς ἐπὶ τῶν διπλῶν αἰθερικῶν τῶν μορφῶν τοῦ ὀρυκτοῦ, φυτικοῦ καὶ ζωικοῦ βασιλείου διεγείρει, ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεώς της, τὴν ἀστρικὴν

ἕλην τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς τὰ συνιστῶντα ταῦτα ἄτομα καὶ μόρια. Ἡ ἀστρικὴ αὕτη ἕλη ἀρχίζει νὰ δονῇται ἀσθενέστατα εἰς τὰ μέταλλα, καὶ ἡ Μονὰς τῆς μορφῆς, ἐξασκοῦσα τὴν ὁργανωτικὴν αὐτῆς δύναμιν, ἐπισύρει περὶ ἑαυτὴν ὑλικά τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων τὰ πνεύματα τῆς φύσεως οἰκοδομοῦσι τὸ ἀστρικὸν σῶμα τῶν μετάλλων, μαῖζαν νεφελώδη ἄνευ καθωρισμένης ὁργανώσεως. Ἐν τῷ φυτικῷ κόσμῳ, τὰ ἀστρικά σώματα εἶναι ὀλίγον τι περισσότερον ὁργανωμένα, καὶ τὸ εἰδικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς «αἰσθήσεως» ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται. Βραδεῖται καὶ συγκεχυμέναι αἰσθήσεις εὐζωΐας καὶ στενοχωρίας παρατηροῦνται εἰς πλεῖστα φυτὰ ὡς ἀποτελέσματα τῆς αὐξανομένης ἐνεργείας τοῦ ἀστρικοῦ σώματος. Ἀμυδρῶς ἀπολαύουσι τὸν ἀέρα, τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἥλιον καὶ ψηλαφῶντα ἀναζητοῦσι τὸ φῶς, τινὰ δὲ τὸ σκότος ἀποκρίνονται εἰς τοὺς ἐρεθισμούς, καὶ προσαρμόζουσιν ἑαυτὰ πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς καταστάσεις· τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐμφανίζουσι πλήρως τὴν αἴσθησιν τῆς ἀφῆς. Ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ τὸ ἀστρικὸν σῶμα εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένον, συναντωμένης, εἰς τὰ πλεόν ἀνεπτυγμένα μέλη τοῦ του, ἀρκούντως καθωρισμένης ὁργανώσεως χάρις εἰς τὴν ὁποίαν τοῦτο διατηρεῖ ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν συνοχὴν τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φυσικοῦ σώματος, καὶ διάγει ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου.

Τὰ πνεύματα τῆς φύσεως, τὰ ἰθύνοντα τὰ τῆς διατηρήσεως τῶν ζωϊκῶν καὶ ἀνθρωπίνων ἀστρικῶν σωμάτων, ἀποκαλοῦνται εἰδικῶς στοιχειακὰ τῆς ἐπιθυμίας¹, διότι ἰσχυρῶς ἐμψυχοῦνται ὑπὸ πάσης φύσεως ἐπιθυμιῶν, καὶ συνεχῶς εἰσέρχονται ἐντὸς τῶν ἀστρικῶν σωμάτων τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ταῦτα χρησιμοποιοῦσιν ὡσαύτως, πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀστρικῶν σωμάτων τῶν ζώων, ποικιλίας τῆς στοιχειακῆς οὐσίας, ἀναλόγους πρὸς ἐκείνην ἐκ τῆς ὁποίας αἱ ἴδιαι αὐτῶν μορφαὶ ἀποτελοῦνται,

1. Ταῦτα καλοῦνται Kāmadevas «θεοὶ τῆς ἐπιθυμίας».

εἰς τρόπον ὥστε τὰ σώματα ταῦτα ν' ἀποκτῶσιν, ὡς συναφῇ μέρη, τὰ κέντρα τῆς αἰσθήσεως καὶ τῶν διαφόρων λειτουργιῶν τῶν παθῶν. Τὰ κέντρα ταῦτα τίθενται εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ πίεσεων παραγομένων ὑπὸ τῶν χονδροειδῶν φυσικῶν ὀργάνων, καὶ μεταβιβαζομένων, διὰ τῶν αἰθερικῶν φυσικῶν ὀργάνων, εἰς τὸ ἀστρικὸν σῶμα. Μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ἀστρικὸν κέντρον προσβάλλεται, τὸ ζῶον αἰσθάνεται ἡδονὴν ἢ πόνον. Ὁ λίθος καταπίπτων δὲν θὰ αἰσθανθῇ πόνον· ἔχει καὶ χονδροειδῆ καὶ αἰθερικά φυσικά μόρια, ἀλλὰ τὸ ἀστρικὸν αὐτοῦ σῶμα δὲν ἔχει ὀργανωθῆ· τὸ ζῶον κτυπούμενον αἰσθάνεται πόνον, καθόσον κατέχει τὰ ἀστρικά κέντρα τῆς αἰσθήσεως, καὶ τὰ στοιχειακὰ τῆς ἐπιθυμίας ἔχουσι συνυφάνη ἐν αὐτῷ τὴν ἰδίαν των φύσιν.

Δεδομένου ὅτι νέα ἄποψις συναντᾶται κατὰ τὴν ἐργασίαν τῶν στοιχειακῶν τούτων ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ ἀστρικῷ σώματι, θὰ περατώσωμεν τὴν ἐπισκόπησιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν κατοίκων τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου πρὶν ὑπεισέλθωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν πολυπλοκωτέρων ἀστρικῶν μορφῶν

Τὰ σώματα τῆς ἐπιθυμίας ¹ ἢ ἀστρικά σώματα τῶν ζώων ἀνευρίσκονται, ὡς ἦδη ἐλέχθη, διάγοντα ἀνεξάρτητον βίον καί-τοι ἐφήμερον ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, ἀφοῦ ὁ θάνατος καταστρέψῃ τὰ φυσικά αὐτῶν ἀντίστοιχα μέρη. Ἐν ταῖς «πεπολιτισμέναις» χώραις τὰ ἀστρικά ταῦτα σώματα τῶν ζώων συντελοῦσι κατὰ πολὺ εἰς τὸ γενικὸν συναίσθημα τῆς ἐχθρότητος περὶ τῆς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καθόσον ἡ ὀργανωμένη σφαγὴ τῶν ζώων εἰς τὰ σφαγεῖα καὶ εἰς τὰ κυνήγια ἐξαποστέλλει ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος εἰς τὸν ἀστρικὸν κόσμον, ἐμπλέων φορίκης, τρόμου καὶ ἀντιπαθείας κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ἐν συγκρίσει ἐλάχιστα πλάσματα ἄτινα, ἀφίενται καὶ θνήσκουσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, ἀπόλλυνται πρὸ τοῦ μεγάλου πλήθους

1. Το τεχνικὸν ὄνομα τοῦ ἀστρικοῦ σώματος εἶναι Kāmaḡāra, ἐκ τοῦ Kāma, ἐπιθυμία καὶ rūpa μορφή.

τῶν δολοφονουμένων, καὶ λόγῳ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκπορευομένων ῥευμάτων ἐπέρχονται ἐπὶ τῶν φυλῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ἐκ τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου ἐπιρροαὶ αἵτινες διαιροῦσιν ἔτι μᾶλλον ταύτας, καὶ προξενοῦσιν ἀφ' ἐνὸς μὲν «ἐνστίκτως» δυσπιστίαν καὶ φόβον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιθυμίαν πρὸς ἐπιβολὴν σκληροτητος.

Τὰ συναισθήματα ταῦτα ἐνετάθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τῶν ψυχρῶς ἐπισηθιστῶν μεθόδων τῆς ἐπιστημονικῆς τυραννίας, τῆς καλουμένης ζωοτομίας. Αἱ ἀνήκουστοι βαρβαρότητες τούτων εἰσήγαγον νέαν φρίκην ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ διὰ τῆς ἐπὶ τῶν ἐνόχων¹ ἀντιδράσεως τῶν θυμάτων, ἐν ᾧ συγχρόνως ἡῦρυνον τὸ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν «πτωχῶν συγγενῶν» των χάσμα.

Ἐκτὸς τοῦ λεγομένου τακτικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου, διέρχονται δι' αὐτοῦ ταξειδιῶται μεταβαίνοντες ἐκεῖ, ὡς εἰς τὰς ἐργασίας των, οὓς δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἀναφέρωμεν. Τινὲς ἐκ τούτων προέρχονται ἐκ τοῦ ἰδίου ἡμῶν γηίνου κόσμου, ἐν ᾧ ἄλλοι εἶναι ἐπισκέπται ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων περιοχῶν.

Ἐκ τῶν πρώτων, πολλοὶ εἶναι Μεμνημένοι διαφόρων βαθμῶν, τινὲς ἕξ αὐτῶν ἀνήκοντες εἰς τὴν Μεγάλην Λευκὴν Στοὰν—τὴν Ἀδελφότητα τῶν Ἰμαλαίων ἢ τοῦ Θιβέτ, ὡς συχνάκις ἀποκαλεῖται²—ἐνῷ ἄλλοι εἶναι μέλη διαφόρων ἀνὰ τὸν κόσμον ἀποκρύφων στοῶν, ὧν τὰ χαρακτηριστικὰ χρώματα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ λευκοῦ καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸ μέλαν, διερχόμενα δι' ὕλων τῶν ἀποχρώσεων τοῦ φαιόχρου³.

1. Ὅρα Κεφάλαιον Γ' περὶ «Καμολόκας».

2. Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρεία ὀφείλει τὴν ἰδρυσίν της εἰς τινὰ μέλη τῆς Στοᾶς ταύτης.

3. Οἱ Ἀποκρυφισταί, οἵτινες εἶναι ἀνιδιοτελεῖς καὶ ἐντελῶς ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς Θείας Ἐντολῆς ἢ ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀρετῶν τούτων, καλοῦνται «λευκοί».—Ἐκεῖνοι οἵτινες εἶναι ἐγωῖσται καὶ ἐργάζονται κατὰ τοῦ ἐν τῷ Σύμπαντι Θείου Σκοποῦ καλοῦνται «μέλανες». Ἀπέραντος αὐταπάρνησις, ἀγάπη καὶ ἀφοσί-

Πάντες οὗτοι εἶναι ἄνθρωποι ζῶντες ἐντὸς φυσικῶν σωμάτων, ἐκμαθόντες νὰ ἐγκαταλείπωσι κατὰ βούλησιν τὸ φυσικὸν περίβλημά των καὶ νὰ δρῶσιν ἐν πλήρει συνειδήσει διὰ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος. Ἐξ αὐτῶν, συναντῶνται ἐκεῖ, πάντων τῶν βαθμῶν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀγαθοποιοὶ καὶ κακοποιοί, ἰσχυροὶ καὶ ἀδύνατοι, πρᾶοι καὶ θηριώδεις. Εὗρισκονται ὡσαύτως πολλοὶ νεώτεροι ἐπίδοξοι, ἀμύητοι ἔτι, οἵτινες ἐκμανθάνουσι νὰ χρησιμοποιῶσι τὸν ἀστρικὸν φορέα εἰς ἔργα ἀγαθοποιίας ἢ κακοβουλίας, ἀναλόγως τῆς ἀτραποῦ ἣν ζητοῦσι ν' ἀκολουθήσωσι.

Ἐκτὸς αὐτῶν ἀνευρίσκομεν ψυχικοὺς τινας διαφόρων βαθμῶν ἀναπτύξεως, τινὰς ὅπωςδὴποτε ἐν ἐγρηγόρσει, ἄλλους ὄνειροπολοῦντας καὶ ἐν συγχύσει, περιπλανωμένους καθ' ὃν χρόνον τὰ φυσικὰ αὐτῶν σώματα κοιμῶνται ἢ εἶναι ἐν ἐκστάσει.

Μὴ ἔχοντα συνειδήσιν τοῦ περιβάλλοντος αὐτὰ κόσμου, βεβυθισμένα εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν σκέψεις, ἐξερχόμενα διὰ τοῦ ἀστρικοῦ κελύφους ἐκ τῶν βαθέως κοιμωμένων φυσικῶν πλαισίων των, ἑκατομύρια ἀστρικῶν σωμάτων κατοικουμένων ὑπὸ συνειδητῶν ὄντοτήτων πλανῶνται ἐκεῖ, τῇδε κακεῖσε. Ὡς θέλομεν εὐθὺς ἴδῃ, ὅταν τὸ σῶμα περιπίπτῃ εἰς ὕπνον, ἡ συνειδήσις διὰ τοῦ ἀστρικοῦ φορέως τῆς ἀποχωρεῖ καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ ἀστρικῷ πεδίῳ· δὲν ἔχει ὅμως ἀντίληψιν τῶν περιβαλλόντων αὐτὴν μέχρις ὅτου τὸ ἀστρικὸν σῶμα, ἀρκούντως ἀναπτυσσόμενον, ἀρχίσῃ νὰ δρᾷ ἀνεξαρτήτως τοῦ φυσικοῦ.

οἰς εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μιᾶς τάξεως· ἰδιοτελὲς ἐγωϊσμός, μίσος καὶ τραχεῖα ἀλαζονία εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐτέρας. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσιν αἱ τάξεις ὧν τὰ ἐλατήρια εἶναι ἀνάμικτα, οἱ μὴ ἀντιληφθέντες ἔτι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξελέξεως εἴτε πρὸς τὸ Μοναδικὸν Ἐαυτὸ εἴτε πρὸς τοὺς μεμονωμένους ἑαυτοὺς των· τούτους ἀπεκάλεσα φαιόχρους. Οἱ ὁπαδοὶ αὐτῶν βαθμὴδὸν ἡ παρασύρονται ἢ οἰκεῖς βουλήσει γίνονται μέλη μιᾶς τῶν μεγάλων τούτων ὁμάδων, ἀποβλέποντες εἰς ὥρισμένον σκοπόν.

Ἐνίοτε βλέπομεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου μαθητὴν τινα ¹ διελθόντα διὰ τοῦ θανάτου καὶ ἀναμένοντα ἐκεῖ σχεδὸν ἄμεσον μετενσάρκωσιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Διδασκάλου του. Χαίρει πράγματι ἐκεῖ πλήρους συνειδήσεως καὶ ἐργάζεται ὥς καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ οἵτινες ἀπλῶς ἐγκαταλείπουσιν τὸ σῶμα αὐτῶν κοιμώμενοι. Εἰς ὠρισμένον βαθμὸν ² ἐπιτρέπεται ὁ μαθητὴς νὰ μετενσαρκουῖται τάχιστα μετὰ τὸν θάνατον, καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας δὲν ἔχει εἰμὴ ν' ἀναμείνῃ ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου εὐνοϊκὴν περιστάσιν πρὸς ἀναγέννησιν.

Διέρχονται ὡσαύτως διὰ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου τὰ ἀνθρώπινα ὄντα τὰ βαίνοντα πρὸς ἀναγέννησιν· θέλει ἐκ νέου γίνῃ περὶ αὐτῶν μνεῖα βραδύτερον ³. τὰῦτα οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν γενικὴν ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ ζωὴν. Τὰ στοιχειακὰ τῆς ἐπιθιμίας ἐν τούτοις. ἅτινα ἔχουσι συνδεθῇ μετ' αὐτῶν, διὰ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ τῶν συναισθημάτων τούτων διαπραχθέντων, συγκεντροῦνται πέριξ αὐτῶν, βοηθοῦντα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου ἀστρικοῦ σώματος, τῆς ἐπὶ θύραις ἐπιγείου ζωῆς.

Ὅφείλομεν νῦν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἀστρικὸν ἀνθρώπινον σῶμα κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπάρξεώς του, καὶ νὰ μελετήσωμεν τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ὥς καὶ τὰς μετὰ τοῦ ἀστρικοῦ βασιλείου σχέσεις του. Πρὸς τοῦτο θὰ λάβωμεν διαδοχικῶς τὰ ἀστρικά σώματα α) τοῦ μὴ ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου, β) τοῦ κοινῆς ἀναπτύξεως ἀνθρώπου καὶ γ) τοῦ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένου τοιούτου.

α) Τὸ ἀστρικὸν σῶμα τοῦ μὴ ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου εἶναι νεφελώδης, χαλαρῶς ὀργανωμένα καὶ ἀορίστως διαγραφομένη μαῖα ἀστρικοῦ πνεύματος—ὑλης, περιέχουσα ὑλικά ἀστρικῆς ὑ-

1. Chelâ, παραδεδεγμένον μαθητὴν Μύστου.

2. Ὅρα Κεφάλαιον ΙΑ' περὶ τῆς «Ἀνόδου τοῦ Ἀνθρώπου».

3. Ὅρα Κεφάλαιον Ζ' περὶ «Μετενσαρκώσεως».

λης καὶ στοιχειακῆς οὐσίας, ληφθέντα ἐκ πασῶν τῶν ὑποδια-
 ρέσεων τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ὑπεροχὴν συστα-
 τικῶν τῆς κατωτάτης. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι πυκνὸν καὶ τραχὺ τὴν
 ὑφήν, ἱκανὸν ν' ἀνταποκρίνηται εἰς πάσας τὰς διεγέρσεις, τὰς ἐκ
 τῶν παθῶν καὶ τῶν ὀρέξεων προερχομένας. Τὰ ὑπὸ τῶν παλμι-
 κῶν ῥυθμῶν παραγόμενα χρώματα εἶναι ἄμαυρά, θολά, σκοτεινά·
 αἱ καστανόχρωμοι, αἱ ἄμαυραί, αἱ ἐρυθραί, αἱ θολαὶ πράσιναι εἶ-
 ναι αἱ ἐπικρατοῦσαι ἀποχρώσεις. Οὐδεμία λάμψις ἢ ταχέως
 ἐναλλασσομένη ἀναλαμπὴ χρωμάτων παρατηρεῖται εἰς τοιοῦτον
 ἀστρικὸν σῶμα, ἀλλὰ τὰ διάφορα πάθη καταδεικνύονται ὡς με-
 γάλα κύματα, ἢ ὡς ἀναλαμπαί, ὅταν εἶναι βίαια. Οὕτως ἡ γεν-
 νετήσιος ὀρμὴ θὰ ἐξαποστείλῃ κῦμὰ χρώματος θολοῦ καρμινίου
 ἢ μανία ἀστραπὴν ζοφεροῦ ἐρυθροῦ.

Τὸ ἀστρικὸν σῶμα εἶναι μεγαλύτερον τοῦ φυσικοῦ, ἐπεκτει-
 νόμενον περίξ αὐτοῦ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις κατὰ 25 ἢ 30
 ἑκατοστὰ ἐν τῇ περιπτώσει τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν. Τὰ κέντρα
 τῶν ὀργάνων τῶν αἰσθήσεων ἔχουσι σαφῶς καθορισθῆ καὶ εἶναι
 ἐν ἐνεργείᾳ ἐφ' ὅσον ὑφίστανται ἔξωθεν ἐπίδρασιν τινα, ἐν ἀνα-
 παύσει ὅμως τὰ δυνάμει τῆς ζωῆς εἶναι ἀπαθῆ, καὶ τὸ ἀστρι-
 κὸν σῶμα, μὴ διεγερνόμενον οὔτε ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ οὔτε ὑπὸ
 τοῦ νοητικοῦ κόσμου, παραμένει νυσταλέον καὶ ἀδιάφορον¹.
 Σταθερὸν χαρακτηριστικὸν τῆς μὴ ἀνεπτυγμένης καταστάσεως εἶ-
 ναι ὅτι ἡ ἐνέργεια παρακινεῖται ἐκ τῶν ἔξω μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς ἐνδο-
 τέρας συνειδήσεως. Διὰ τὰ κινηθῆ ὁ λίθος πρέπει νὰ ὠθηθῇ.
 Τὸ φυτὸν κινεῖται ἐλκόμενον ὑπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ὑγρασίας·
 τὸ ζῶον ἐνεργεῖ ἐνοχλούμενον ὑπὸ τῆς πείνης, ὁ ἐλάχιστος ἀνε-
 πτυγμένος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην παρεμφερῶν παρακινήσεων.
 Ἐφ' ὅσον ἡ διάνοια ἐν μέρει μόνον ἔχει ἀναπτυχθῆ δὲν δύνα-
 ται νὰ ἔχῃ πρωτοβουλίαν ἐνεργείας. Τὰ κέντρα τῶν ὑψηλοτέ-

1. Ὁ σπουδαστὴς θ' ἀναγνωρίσῃ ἐνταῦθα τὴν ἐπικράτησιν τῆς
 Tāmasic Guna, τῆς ιδιότητος τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀδρανείας τῆς ὕλης.

ρων ἐνεργειῶν², συνδεόμενα μὲ τὴν ἀνεξάρτητον δρᾶσιν τῶν ἀστρικῶν αἰσθήσεων, μόλις εἶναι ὁρατά. Βαρέα κτυπήματα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἡδονῆς καὶ πόνου, ἀπαιτοῦνται διὰ τὰ διεγείρωσι καὶ κεντήσωσιν αὐτὸν πρὸς δρᾶσιν. Ὅσῳ πολυαριθμότεραι καὶ βιαιότεραι εἶναι αἱ αἰσθήσεις, τόσῳ περισσοτέρας τοιαύτας αἰσθάνεται, τόσον περισσότερον ἀναπτύσσεται. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἡ ποιότης ὀλίγον ἐνδιαφέρει, ἡ ποσότης καὶ ἡ ἀντοχὴ εἶναι τὰ κυρίως ἀπαιτούμενα. Ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἡθικῆς τοῦ ἀνθρώπου προέρχεται ἐκ τῶν παθῶν του· ἀσήμεντος δόσις αὐταπαρνήσεως εἰς τὰς μετὰ τῆς συζύγου, τοῦ τέκνου ἢ τοῦ φίλου σχέσεις, εἶναι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὰ ἄνω, διὰ τῆς παραγωγῆς παλμῶν ἐν τῇ λεπτοτέρᾳ ὕλῃ τοῦ ἀστρικοῦ του σώματος καὶ τῆς πρὸς αὐτὸ προσελκύσεως περισσοτέρας στοιχειακῆς οὐσίας παρεμφεροῦς ποιότητος. Τὸ ἀστρικὸν σῶμα μεταβάλλει συνεχῶς τὰ ὕλικά αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παθῶν, τῶν ὁρέξεων, τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν συγκινήσεων.

Πᾶσαι αἱ ἀγαθαὶ ἐπιδράσεις ἰσχυροποιοῦσι τὰ λεπτότερα μέρη τοῦ σώματος, ἀποδιώκουσι τινὰ τῶν χονδροειδεστέρων συστατικῶν, παρασύρουσιν ἐν αὐτῷ τὰ λεπτότερα ὕλικά, καὶ προσελκύουσι πέριξ αὐτοῦ ἀγαθοεργὰ στοιχειακά, ἐπικουρικά τῆς πρὸς ἀνανέωσιν προόδου. Πᾶσαι αἱ κακαὶ τοιαῦται ἔχουσιν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἰσχυροποιοῦσι τὰ χονδροειδέστερα συστατικά, ἐκδιώκουσι τὰ λεπτότερα, παρασύρουσιν ἐν τῷ σώματι περισσότερα ἐκ τῶν πρώτων, καὶ προσελκύουσι στοιχειακὰ συντελοῦντα εἰς τὴν φθοράν. Αἱ ἡθικαὶ καὶ διανοητικαὶ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις, ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, εἶναι τόσον ἐμβρυώδεις, ὥστε δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ κατασκευὴ ἢ αἱ μεταβολαὶ τοῦ ἀστρικοῦ σώματός του γίνονται μᾶλλον χάριν αὐ-

2. Οἱ ἐπτά Chakras ἢ τροχοί, καλούμενοι οὕτως ὡς ἐκ τῆς περιστροφικῆς ἐμφανίσεώς των, ὄντες ὅμοιοι πρὸς τροχοὺς ζωηροῦ πυρὸς ὅταν εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ.

τοῦ παρὰ ὑπ' αὐτοῦ. Τοῦτο ἐξαρτᾶται μᾶλλον ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων παρὰ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θελήσεως, καθόσον, ὡς ἀκριβῶς ἐλέχθη, εἶναι χαρακτηριστικὸν κατωτάτου βαθμοῦ ἀναπτύξεως νὰ κινῆται ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν ἔξω καὶ ὑπὸ τοῦ σώματος μᾶλλον παρὰ ἐκ τῶν ἔνδον καὶ ὑπὸ τῆς διανοίας. Εἶναι σημεῖον σημαντικῆς προόδου, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίξῃ νὰ κινῆται ὑπὸ τῆς θελήσεως, ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ οὐχὶ παρακινούμενος ὑπὸ ἐπιθυμίας, τ. ἔ. διὰ τῆς ἀποκρίσεως εἰς ἐξωτερικὴν ἑλξιν ἢ ὥθησιν.

Κατὰ τὸν ὕπνον, τὸ ἀστρικὸν σῶμα, περιβάλλον τὴν συνείδησιν, ἐκφεύγει τοῦ φυσικοῦ φορέως, ἀφίνον τό τε χονδροειδές καὶ τὸ αἰθερικὸν σῶμα κοιμώμενα. Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ἐν τούτοις, ἡ συνείδησις δὲν εἶναι ἐν ἐγρηγόρσει ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι, διότι ἐλλείπουσιν αἱ ἰσχυραὶ ἐπαφαὶ αἵτινες κεντῶσιν αὐτὴν ἔφ' ὅσον εὐρίσκεται ἐν τῷ φυσικῷ πλαισίῳ καὶ τὰ μόνα πράγματα ἅτινα ἐπηρεάζουσι τὸ ἀστρικὸν σῶμα εἶναι τὰ χονδροειδεστεράς μορφῆς στοιχειακά, τὰ ὅποια ἐξαποστέλλουσιν εἰς αὐτὸ παλμούς, οἵτινες ἀντανακλῶσι πρὸς τὸν αἰθερικὸν καὶ τὸν χονδροειδῆ ἐγκέφαλον, καὶ γίνωνται αἰτία ὀνείρων κτηνωδῶν ἀπολαύσεων. Τὸ ἀστρικὸν σῶμα ἐπιπλέει ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ φυσικοῦ, συγκρατούμενον ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς ἑλξεως τούτου καὶ ἀδυνατεῖ ν' ἀπομακρυνθῇ αὐτοῦ.

β) Εἰς τὸν κοινῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἄνθρωπον, τὸ ἀστρικὸν σῶμα παρουσιάζει μεγίστην πρόοδον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ περιγραφέν τοιοῦτον. Εἶναι κατὰ τὸ μέγεθος μεγαλύτερον, τὰ διάφορα ὕλικά αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον ἐν ἰσορροπία, ἡ παρουσία δὲ σπανιωτέρων εἰδῶν δίδει φωτεινότητά τινα εἰς τὸ σύνολον, μολονότι ἡ ἔκφρασις τῶν ἀνωτέρων συγκινήσεων ἐπιδρῶσα δι' αὐτοῦ, ἐξαποστέλλει ὥραϊα κυμάτια χρωμάτων. Αἱ γραμμαὶ του εἶναι καθαραὶ καὶ καθωρισμέναι ἀντὶ ἀορίστων καὶ μεταβλητῶν, ὡς ἐν τῇ προηγούμενῃ περιπτώσει, καὶ προσομοιάζει τοῦτο πρὸς τὸν κτήτορα. Καθίσταται

προφανῶς φορεὺς τοῦ ἐνδοτέρου ἀνθρώπου, μὲ ὀριστικὴν ὀργάνωσιν καὶ σταθερότητα, μὲ σῶμα κατάλληλον καὶ ἑτοιμον πρὸς ἐνέργειαν, ἱκανὸν νὰ συντηρῇ ἑαυτὸ κεχωρισμένως τοῦ φυσικοῦ τοιούτου. Καίτοι διατηρεῖ μεγάλην πλαστικότητα, ἔχει ἐν τούτοις φυσιολογικὴν μορφήν. ἦν συνεχῶς ἐπανακτᾷ εὐθὺς ὡς παύη ἢ συντελοῦσα εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν γραμμῶν του πίεσις. Ἡ ἐνεργητικότης του εἶναι σταθερά, καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐρίσκεται εἰς διηνεκὴ παλμικὴν κίνησιν, ἐμφανίζον ἀτελειώτους ποικιλίας μεταβλητῶν ἀποχρώσεων. Ὡσαύτως οἱ «τροχοὶ» εἶναι εὐκρινῶς ὄρατοὶ καίτοι δὲν εἶναι ἀκόμη ἐν ἐνεργείᾳ¹. Ἀποκρίνεται ταχέως εἰς πάσας τὰς πρὸς αὐτὸ διὰ τοῦ φυσικοῦ σώματος διαβιβαζομένας ἐπαφὰς καὶ διεγείρεται ὑπὸ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιρροῶν τῆς συνειδητῆς ὄντοτης. Ἡ μνήμη καὶ ἡ φαντασία τότε, ἀντὶ τοῦ σώματος, παρακινοῦσιν αὐτὸ πρὸς ἐνέργειαν, καὶ ὠθοῦσιν αὐτὸ πρὸς δρᾶσιν.

Ὁ καθαρμὸς καὶ τοῦ ἀστρικοῦ τούτου σώματος διενεργεῖται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καθ' ὃν καὶ κατὰ τὴν προηγούμενην περίπτωσιν—διὰ τῆς ἀπωθήσεως τῶν κατωτέρων συστατικῶν, διὰ τῆς παραγωγῆς ἀνταγωνιστικῶν πρὸς αὐτὰ παλμῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς λεπτοτέρων ὕλικῶν πρὸς ἀντικατάστασίν των. Ἀλλὰ νῦν, ἡ αὐξανομένη ἡθικὴ καὶ διανοητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου θέτει τὴν δόμησιν σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς ὑπὸ τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἔλεγχον, καθόσον δὲν παρασύρεται ἐπὶ μακρότερον τῆδε κακεῖσε, ὑπὸ διεγέρσεων ἐξωτερικῆς φύσεως, ἀλλὰ σκέπτεται, κρίνει, ἀνθίσταται ἢ ὑποχωρεῖ ἐφ' ὅσον θεωρεῖ τοῦτο ὀρθόν. Διὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς καλῶς διευθυνομένης σκέψεως, θὰ δυνηθῇ ταχέως νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἀστρικὸν αὐτοῦ σῶμα. Ἐκεῖθεν ἢ τελειοποιήσῃς του θὰ προχωρήσῃ ταχέως. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κατανοήσῃ ὁ ἄνθρω-

1. Ὁ σπουδαστὴς ἐνταῦθα θὰ σημειώσῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς rājasic guna, τῆς ιδιότητος τῆς ἐνεργείας ἐν τῇ φύσει.

πος τὸ «modus operandi», ὅπως δὲν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κατανοήσῃ τοὺς νόμους τοῦ φωτὸς διὰ νὰ βλέπῃ.

Κατὰ τὸν ὕπνον, τὸ καλῶς ἀνεπτυγμένον ἀστρικὸν τοῦτο σῶμα ἐκφεύγει, ὥς συνήθως, ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβλήματός του, ἀλλ' οὐδέποτε κρατεῖται ὑπ' αὐτοῦ αἰχμάλωτον, ὥς ἐν τῇ προηγούμενῃ περιπτώσει. Περιπλανᾶται ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ, φερόμενον τῇδε κακεῖσε ὑπὸ τῶν ἀστρικῶν ῥευμάτων, καὶ ἐν ᾧ ἡ ἐν αὐτῷ συνείδησις, μήπω ἱκανὴ νὰ ἰθύνῃ τὰς κινήσεις του, εἶναι ἄγρυπνος, ἀπασχολουμένη εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἰδίων αὐτῆς νοητικῶν δράσεων, εἶναι ἐν τούτοις ἱκανὴ νὰ δέχεται ἐντυπώσεις διὰ τοῦ ἀστρικοῦ καλύμματος της καὶ νὰ μεταβάλλῃ ταύτας εἰς διανοητικὰς εἰκόνας. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, ὁ ἄνθρωπος δύναται ν' ἀποκτῇ γνώσεις καὶ ἐκτὸς τοῦ φυσικοῦ σώματος καὶ ν' ἀποτυπώνῃ ἀκολούθως ταύτας ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ὑπὸ μορφὴν ζωηροῦ ὀνείρου ἢ ὁράματος, ἡ ἂν δὲν ὑπάρχῃ τοιαύτη συνοχὴ μνήμης νὰ τὰς μεταβιβάζῃ εἰς τὴν ἐν ἐγρηγόρσει συνείδησιν ¹.

γ') Τὸ ἀστρικὸν σῶμα τοῦ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοτάτων μορίων ἐκάστης ὑποδιαίρεσεως τῆς ἀστρικῆς ὕλης, τῶν λεπτοτάτων εἰδῶν περισσότερον ἐπικρατούντων ἐν αὐτῷ. Εἶναι, ὥς ἐκ τούτου, ὥραϊον ἀντικείμενον, φωτεινὸν καὶ ἔγχρωμον, μὲ ἀποχρώσεις ἀγνώστους ἐπὶ γῆς αἵτινες ἐμφανίζονται ἅμα τῇ ἐπιδράσει τῶν ἐν αὐτῷ παραγομένων πιέσεων τῆς ἀποκαθαρθείσης διανοίας. Οἱ πύρινοι τροχοὶ δικαιολογούσι πλήρως τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν, καὶ ἡ περιστροφικὴ κίνησίς των καταδεικνύει τὴν ἐνεργητικότητα τῶν ἀνωτέρων αἰσθήσεων. Τοιοῦτον σῶμα εἶναι, ὑπὸ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῶν λέξεων, φορεὺς συνειδήσεως, καθόσον ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐξελιξεως ἐξωογονήθη ἐν ἐκάστῳ τῶν ὀργάνων του καὶ ὑπῆχθη ὑπὸ τὸν πλήρη ἔλεγχον τοῦ κτήτορος. Ὅταν ἐν αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείπει τὸ φυ-

1. Ὅπου θέλουσιν ἐκδηλωθῇ αὐταὶ ὑπὸ μορφὴν διαισθήσεως, προαισθημάτων, κτλ. (Σ. Μ.).

σικὸν σῶμα, δὲν ὑφίσταται ἀπώλειαν συνοχῆς τῆς συνειδήσεως, ἀπλῶς ἀποβάλλει τὸ βαρύτερον ἔνδυμά του καὶ ἀπελευθεροῦται μεγάλου βάρους. Δύναται νὰ κινῆται ὅπουδῆποτε τῆς ἀστρικῆς σφαίρας μετὰ μεγίστης ταχύτητος, καὶ δὲν εἶναι αἰχμάλωτος τῶν περιορισμένων γήινων συνθηκῶν. Τὸ σῶμά του ἀποκρίνεται εἰς τὴν θέλησίν του, ἀντανεκλᾷ τὴν σκέψιν του καὶ ὑπακούει εἰς ταύτην. Τοιοῦτοτρόπως αἱ εὐκαιρίαι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος καταπληκτικῶς αὐξάνουσι καὶ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ κατεϋνύονται ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγαθοεργίας. Ἡ ἔλλειψις χονδροειδῶν μορίων ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι καθιστᾷ αὐτὸ ἀνίκανον νὰ ἀποκρίνηται εἰς τὰς παρακινήσεις τῶν κατωτέρων ἀντικειμένων τῆς ἐπιθυμίας, αἵτινες ἀπομακρύνονται τούτου ὡς οὐσαι ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν. Τὸ ὅλον σῶμα πάλλει ἀποκρινόμενον εἰς τὰς ὑψηλότερας συγκινήσεις. Ἡ ἐν αὐτῷ ἀγάπη ἀνεπτύχθη εἰς ἀφοσίωσιν, ἡ ἐνέργειά του ἐχαλιναγωγήθη ὑπὸ τῆς ὑπομονῆς. Προσηνής, πρᾶος, ἡρεμος, πλήρης δυνάμεως, μὲ οὐδὲν ἴχνος ἀνησυχίας, ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος, «ὃν πάντα τὰ Siddhis εἶναι ἔτοιμα νὰ ὑπηρετήσωσι» ¹.

Τὸ ἀστρικὸν σῶμα σχηματίζει τὴν ὑπεράνω τοῦ χωρίζοντος τὴν συνείδησιν καὶ τὸν φυσικὸν ἐγκέφαλον χάσματος γέφυραν. Αἱ συλλαμβανόμεναι ἐντυπώσεις ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν αἰσθήσεων καὶ μεταβιβαζόμεναι, ὡς εἶδομεν ἤδη, εἰς τὰ χονδροειδῆ καὶ αἰθερικὰ κέντρα, μεταβαίνουν εἰς τὰ ἀντίστοιχα ἀστρικὰ κέντρα. Ἐκεῖ ὑφίστανται κατεργασίαν ὑπὸ τῆς στοιχειακῆς οὐσίας καὶ μεταβάλλονται εἰς συναισθήματα, ἐκεῖθεν παρουσιάζονται εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον ὡς ἀντικείμενα τῆς συνειδήσεώς του, τῶν ἀστρικῶν παλμῶν παραγόντων ἀντιστοίχους

1. Ἐνταῦθα ἡ Sāttvic guna, ἡ ιδιότης τῆς ἁρμονίας, τῆς εὐχαριστήσεως καὶ τῆς ἀγνότητος ἐν τῇ φύσει, εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα. Siddhis εἶναι αἱ ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις.

παλμούς εἰς τὰ ὑλικά τοῦ νοητικοῦ σώματος¹. Διὰ τῶν διαδοχικῶν τούτων διαβαθμίσεων λεπτότητος τοῦ πνεύματος—ὑλῆς, αἱ βαρεῖαι ἐντυπώσεις τῶν γηίνων ἀντικειμένων μεταβιβάζονται εἰς τὴν συνειδητὴν ὄντοτητα· καὶ ἀντιστρόφως. οἱ παλμοὶ οἱ γεννώμενοι ὑπὸ τῶν σκέψεων μεταβαίνουν διὰ τῆς αὐτῆς γεφύρας εἰς τὸν φυσικὸν ἐγκέφαλον καὶ ἐκεῖ παράγουσι φυσικοὺς παλμούς ἀντιστοίχους πρὸς τοὺς νοητικούς. Οὗτος εἶναι ὁ κανονικὸς φυσιολογικὸς τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ἡ συνείδησις συλλαμβάνει ἐντυπώσεις ἐκ τῶν ἔξω καὶ ἐξαποστέλλει ἀντιστρόφως ἐντυπώσεις πρὸς τὰ ἔξω. Διὰ τῆς συνεχοῦς ταύτης διόδου παλμῶν, κυρίως, τὸ ἀστρικὸν σῶμα ἀναπτύσσεται· τὸ ῥεῦμα τοῦτο ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ τόσῳ ἐκ τῶν ἔσω ὅσῳ καὶ ἐκ τῶν ἔξω, ἀνελίσσει τὴν ὀργάνωσίν του καὶ ἐξυπηρετεῖ τὴν γενικὴν ἀνάπτυξίν του. Διὰ τοῦτο καθίσταται μεγαλύτερον, λεπτότερον τὴν ὑφήν, καθορισμένων γραμμῶν καὶ πλέον ὀργανωμένον ἐσωτερικῶς, ἀποκτῶν σταθερωτέρας γραμμάς.

Ἐξασκούμενον οὕτω ν' ἀποκρίνηται εἰς τὴν συνείδησιν, καθίσταται βαθμιαίως ἱκανὸν νὰ δρᾷ ὡς κηχωρισμένος φορεὺς τῆς καὶ νὰ μεταβιβάζῃ εἰς αὐτὴν εὐκρινῶς τοὺς ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου συλλαμβανομένους παλμούς. Πλεῖστοι ἀναγνώσται θὰ ἔχωσι μικράν τινα πείραν τοῦ ὅτι ἐντυπώσεις τινές, καθιστάμεναι συνειδηταὶ ἐκ τῶν ἔξω, δὲν προέρχονται ἐκ φυσικῆς τινος ἐπαφῆς, καίτοι ταχέως ἐπιβεβαιοῦνται ὑπὸ ἐξωτερικοῦ τινὸς συμβάντος. Αὗται εἶναι συνήθεις ἐντυπώσεις, συναντῶσαι ἀπ' εὐθείας τὸ ἀστρικὸν σῶμα καὶ μεταβιβαζόμεναι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν συνείδησιν. Αἱ ἐντυπώσεις αὗται συχνάκις ἐμφανίζονται ὡς προβλέψεις, ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιβεβαιούμεναι. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὰ μάλιστα ἀναπτυχθῇ—καίτοι οἱ βαθμοὶ τῆς ἀναπτύξεως ποικίλλουσι πολὺ, ἔνεκεν ἄλλων λόγων—ἐγκαθιδρύονται δε-

1. Ὅρα Κεφάλαιον Δ' περὶ τοῦ «Νοητικοῦ Πεδίου».

σμοὶ μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ σώματος καὶ τοῦ ἀστρικοῦ τοιούτου, ὥς καὶ μεταξὺ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος καὶ τοῦ νοητικοῦ τοιούτου, εἰς τρόπον ὥστε ἡ συνειδήσις ἀδιασπάστως λειτουργεῖ καὶ εἰς τὴν μίαν κατάστασιν καὶ εἰς τὴν ἄλλην, τῆς μνήμης μὴ παρουσιαζούσης τὰ κενὰ ἅτινα ἐν τῷ κοινῷ ἀνθρώπῳ παρεμβάλλει περίοδος μὴ συνειδητῇ, κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐνὸς πεδίου εἰς τὸ ἄλλο. Ὁ ἄνθρωπος δύναται ὡσαύτως ἐλευθέρως νὰ χρησιμοποιῇ τὰς ἀστρικὰς αἰσθήσεις, ἐν ὅσῃ ἡ συνειδήσις λειτουργεῖ ἐν τῷ φυσικῷ σώματι· οὕτως εὐρύτεραι λεωφόροι γνώσεως θὰ ὦσι τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐν ἐγρηγόρσει συνειδήσεώς του. Πράγματα, ἅτινα ἦσαν πρότερον ἀντικείμενα πίστεως, καθίστανται ἀντικείμενα γνώσεως, καὶ δύναται οὕτως αὐτοπροσώπως νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀκρίβειαν πολλῶν Θεοσοφικῶν διδασκαλιῶν περὶ τῶν κατωτέρων τμημάτων τοῦ ἀοράτου κόσμου.

*
* *

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀναλυθῇ εἰς «στοιχεῖα», τ. ἔ. εἰς τρόπους ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς, τὰ τέσσαρα κατώτερα στοιχεῖα αὐτοῦ, καλούμενα ἢ «Κατώτερα Τετρακτὺς», θεωροῦνται ὡς λειτουργοῦντα ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Τὸ τέταρτον στοιχεῖον εἶναι τὸ Kâma, ἡ ἐπιθυμία, ὃ ἐστὶν ἡ ζωὴ ἐκδηλουμένη ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι καὶ διεπομένη ὑπ' αὐτοῦ· τὸ στοιχεῖον τοῦτο χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ιδιότητος τοῦ αἰσθάνεσθαι, εἴτε τοῦτο ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν πρωτόγονον μορφήν τοῦ συναισθημάτος, εἴτε ὑπὸ τὴν πολύπλοκον μορφήν τῆς συγκινήσεως, εἴτε ὑπὸ οἰονδήποτε τῶν διαμέσων τρόπων. Πάντα ταῦτα καθορίζονται ὑπὸ τοῦ ὅρου «ἐπιθυμία»· ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔλκεται ἢ ἀπωθεῖται ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων, ἀναλόγως τῶν παρεχομένων εἰς τὸ προσωπικὸν ἐγὼ ἡδονῶν ἢ πόνων. Τὸ τρίτον στοιχεῖον εἶναι τὸ Prâna, ἡ ζωὴ εἰδικολογημένη πρὸς συντήρησιν τοῦ φυσικοῦ οργανισμοῦ. Τὸ δεύτερον στοιχεῖον εἶναι τὸ διπλοῦν αἰθερικόν, καὶ τὸ πρῶτον εἶναι τὸ φυσικὸν σῶμα. Τὰ τρία ταῦτα λειτουργ-

γοῦσιν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Εἰς τὰς μεταγενεστέρας κατατάξεις της, ἡ H. P. Blavatsky διέγραψε καὶ τὸ Prâna καὶ τὸ χονδροειδὲς φυσικὸν σῶμα ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν στοιχείων, καθόσον τὸ Prâna εἶναι ἡ παγκόσμιος ζωή, καὶ τὸ χονδροειδὲς φυσικὸν σῶμα ἀπλῶς ἀντίστοιχον τοῦ αἰθερικοῦ, κατεσκευασμένον ἐκ συνεχῶς μεταβαλλομένων ὕλικῶν τοποθετουμένων ἐντὸς τῆς αἰθερικῆς μήτρας. Υἱοθετοῦντες τὴν ἄποψιν ταύτην, ἔχομεν τὴν μεγαλειώδη φιλοσοφικὴν σύλληψιν τῆς Μοναδικῆς Ζωῆς, τοῦ Μοναδικοῦ Ἑαυτοῦ, ἐκδηλουμένου ὡς ἀνθρώπου, καὶ παρουσιάζοντος ποικίλας καὶ παροδικὰς διαφοράς, ἀναλόγως τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτῷ καταστάσεων ὑπὸ τῶν σωμάτων, ἅτινα ζωογονεῖ. Τοῦτο παραμένει αὐτούσιον ἐν τῷ κέντρῳ, ἀλλὰ παρουσιάζει διαφόρους ἀπόψεις παρατηρούμενον ἐκ τῶν ἔξω, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν τῆς ὕλης τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου σώματος. Ἐν τῷ φυσικῷ σώματι εἶναι τὸ Prâna, ὅπερ ζωογονεῖ, ἐλέγχει, συντάσσει.

Ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι εἶναι τὸ Kâma, ὅπερ αἰσθάνεται, εὐχαριστεῖται, ὑποφέρει. Θ' ἀνεύρωμεν αὐτὸ καὶ ὑπὸ ἄλλας εἰσέτι μορφάς, ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα εἰς ὑψηλότερα πεδία, ἀλλ' ἡ θεμελιώδης ἰδέα παραμένει πανταχοῦ ἡ αὐτή, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι μία τῶν βασικῶν ἰδεῶν τῆς Θεοσοφίας, ἥτις, καθισταμένη καλῶς ἀντιληπτή, χρησιμεύει ὡς μίτος καθοδηγῶν ἡμᾶς διὰ μέσου τοῦ λαβυρίνθου τούτου, τοῦ κόσμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Η ΚΑΜΑΛΟΚΑ

Καμαλόκα, σημαίνει ὁ τόπος ἢ ἡ διαμονὴ τῆς ἐπιθυμίας, καὶ αὕτη εἶναι, ὥς εἶδομεν ἤδη, μέρος τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, οὐχὶ κεχωρισμένον αὐτοῦ, ὥς ἰδιαιτέρα τοποθεσία, ἀλλὰ κεχωρισμένον τούτου διὰ τῶν καταστάσεων τῆς συνειδήσεως τῶν ἐν αὐτῷ ὄντοτήτων ¹. Αὗται εἶναι ἀνθρώπινα ὄντα, ἀπολέσαντα τὰ φυσικὰ αὐτῶν σώματα κατὰ τὸν θάνατον, μέλλοντα νὰ ὑποστῶσιν ἐξαγνιστικὰς τινὰς μεταβολάς, πρὶν δυνηθῶσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν εὐτυχὴ καὶ εἰρηρικὴν περιόδον, τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καθ' ἑαυτόν, ἥτοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ².

Τὸ τμήμα τοῦτο ἀντιπροσωπεύει καὶ περιλαμβάνει τὰς καταστάσεις, ὥς περιγράφονται εἰς τὰς διαφόρους κολάσεις, τὰ καθαρτήρια, καὶ τοὺς διαμέσους τόπους, οἵτινες ὥς διατείνονται πᾶσαι αἱ μεγάλαι θρησκεῖαι εἶναι ἡ προσωρινὴ διαμονὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ φυσικοῦ σώματος καὶ πρὸ τῆς εἰς τὸν «οὐρανόν» ἀνόδου. Δὲν περικλείει τόπον τινὰ αἰώνιων βασάνων, τὴν ἀτελεύτητον κόλασιν, εἰς ἣν εἰσέτι πι-

1. Οἱ Ἰνδοὶ ὀνομάζουσι τὴν κατάστασιν ταύτην Pretaloka, ἡ διαμονὴ τῶν Pretas. Preta εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ὃν ὅπερ ἀπώλεσε τὸ φυσικὸν αὐτοῦ σῶμα, ἀλλὰ δὲν ἀπέβαλεν εἰσέτι τὸ ἔνδυμα τῆς ζωικῆς φύσεώς του. Δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω φέρον αὐτό, μέχρι δὲ τῆς ἀποσυνθέσεώς του παραμένει αἰχμάλωτον τούτου.

2. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια, ὃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μεταξὺ τοῦ Θείου Πνεύματος καὶ τῆς κατωτέρας προσωπικότητος αὐτοῦ δεσμός. Εἶναι τὸ Ἐγώ, τὸ ἄτομον, τὸ «ἐγώ» ὅπερ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς ἐξελίξεως. Ἐν τῇ θεοσοφικῇ γλώσσῃ εἶναι τὸ Manas, ὁ Σκεπτόμενος, ὁ Διανοητής. Ὁ Νοῦς εἶναι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, δρῶσα ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ φυσικοῦ ἐγκεφάλου ἢ τῶν ἀστρικῶν καὶ νοητικῶν σωμάτων.

στεύουσιν ἀνελεύθεροί τινες θρησκόληπτοι, ἧτις εἶναι μόνον ὁ ἐφιάλτης τῆς ἀγνοίας, τοῦ μίσους καὶ τοῦ φόβου, ἀλλὰ περιλαμβάνει καταστάσεις πόνου, προσωρινὰς καὶ ἐξαγνιστικὰς τὴν φύσιν, ἀποτελέσματα τῶν αἰτιῶν ἃς ἐδημιούργησε, κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν, ὁ ἄνθρωπος ὅστις ὑφίσταται ταύτας. Αὗται εἶναι φυσικαὶ καὶ ἀναπόφευκτοι, ὡς ἀποτελέσματα διαπραχθέντων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀδικημάτων, καθόσον ζῶμεν ἐν εὐνομουμένῳ τόπῳ καὶ ἕκαστον σπέρμα θὰ καρποφορήσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν. Ὁ θάνατος οὐδεμίαν φέρει μεταβολὴν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ νοητικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ ἡ ἐπερχομένη, διὰ τῆς διόδου ἐξ ἐνὸς κόσμου εἰς ἕτερον, μεταβολὴ καταστάσεως ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὸ φυσικὸν σῶμα, ἀλλ' ἀφίνει αὐτὸν οἷος ἦτο.

Ἡ καμαλοκικὴ κατάστασις εὗρηται ἐν οἰαδήποτε ὑποδιαίρεσει τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, ὡς ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ἀποτελεῖται ἐξ ἐπτὰ τμημάτων, ἅτινα καλοῦμεν πρῶτον, δεύτερον, τρίτον μέχρι τοῦ ἑβδόμου, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ κατωτάτου καὶ ἀριθμοῦντες ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ¹. Εἶδομεν ἤδη ὅτι ὑλικά ἐξ ὅλων τῶν ὑποδιαίρέσεων τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ἀποτελοῦσι τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀστρικοῦ σώματος καὶ μόνον ἰδιάζουσα ἐπανευθέτησις τῶν ὑλικῶν τούτων, ἣν θέλομεν ἐξηγήσῃ μετ' ὀλίγον, χωρίζει τοὺς κατοικοῦντας εἰς ἓν τμήμα ἐκ τῶν κατοικούντων εἰς ἕτερον, ἐν ᾧ οἱ ἐν τῷ αὐτῷ τμήματι δύνανται νὰ ἐπικοινωνῶσι.

Τὰ τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ μίαν τῶν ὑποδιαίρέσεων τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, διαφέρουσι κατὰ τὴν πυκνότητά, ἡ δὲ πυκνότης τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς τῆς καμαλοκικῆς

1. Συχνάκις τὰ τμήματα ταῦτα ἀριθμοῦνται ἀντιστρόφως, λαμβανομένου ὡς πρώτου τοῦ ἀνωτάτου, καὶ ὡς ἑβδόμου τοῦ κατωτάτου. Ἐπειδὴ τοῦτο ὀλίγον ἐνδιαφέρει, ἀριθμῶ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἵνα διατελῶσι ταῦτα ἐν ἀρμονίᾳ μὲ τὰ πεδία καὶ τὰ στοιχεῖα.

ὄντότητος προσδιορίζει τὸ τμήμα εἰς ὃ θέλει περιορισθῇ αὕτη. Αἱ διαφοραὶ αὗται τῆς ὕλης εἶναι οἱ φραγμοὶ οἷτινες ἐμποδίζουν τὴν ἐξ ἑνὸς τμήματος εἰς ἕτερον δίοδον· πρόσωπα κατοικοῦντα εἰς ἓν ἐκ τούτων δὲν δύνανται νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ προσώπων κατοικούντων εἰς ἄλλο, ὥς ἀκριβῶς τὸ κῆτος τῆς θαλάσσης δὲν δύναται νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τοῦ ἀετοῦ, τοῦ ἀναγκαίου περιβάλλοντος διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἐνὸς ὄντος καταστρεπτικοῦ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἑτέρου.

Ὅταν τὸ φυσικὸν σῶμα καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ θανάτου, τὸ αἰθερικὸν σῶμα, φέρον μεθ' ἑαυτοῦ τὸ Prâna, καὶ ἀκολουθοῦμενον ὑπὸ τῶν ὑπολοίπων στοιχείων — ἅτινα εἶναι ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος, ἄνευ τοῦ χονδροειδοῦς σώματος — ἀποσύρεται τοῦ «σκηνώματος τῆς σαρκός», ὥς καταλληλότατα ὀνομάζεται τὸ ἔξω-τερικὸν περίβλημα. Πᾶσαι αἱ πρὸς τὰ ἔξω βαίνουσαι ἐνέργειαι τῆς ζωῆς ἐλκύουσιν ἑαυτὰς πρὸς τὰ ἔσω, καὶ «συλλέγονται ὑπὸ τοῦ Prâna», τῆς ἀποχωρήσεως αὐτῶν ἐκδηλουμένης διὰ τῆς νάρκης ἣτις καταλαμβάνει τὰ φυσικὰ ὄργανα τῶν αἰσθήσεων. Τὰ ὄργανα εὐρίσκονται ἐκεῖ, ἀνέπαφα, φυσικῶς πλήρη, ἔτοιμα πρὸς δρᾶσιν ὥς πάντοτε ἦσαν· ἀλλ' ὁ «Ἐνδότερος Ἀρχων», ὅστις δι' αὐτῶν ἔβλεπεν, ἤκουεν, ἡσθάνετο, ὠσφραίνετο, ἐγεύετο, ἀπέρχεται· πράγματι ζῶν ἀλλ' ἄνευ δυνάμεως πρὸς ἐνεργὸν δρᾶσιν. Ὁ Κύριος τοῦ σώματος ἀποσύρεται βραδέως μακράν, περιβεβλημένος τὸ ἱοτεφρῶδες αἰθερικὸν αὐτοῦ σῶμα καὶ ἀπερροφημένος εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ πανοράματος τῆς παρελθούσης ζωῆς του, ἣτις κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου ἐκτυλίσσεται πρὸ αὐτοῦ μετὰ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ τῆς ζωῆς παρουσιάζονται πάντα τὰ κατ' αὐτὴν συμβάντα, μικρά τε καὶ μεγάλα· βλέπει τὰς φιλοδοξίας του, τὴν ἐπιτυχίαν ἢ τὴν ματαίωσιν αὐτῶν, τὰς προσπαθείας του, τοὺς θριάμβους του, τὰς ἀποτυχίας του, τοὺς ἔρωτάς του, τὰ μίση του. Ἡ ἐπικρατοῦσα τάσις τοῦ ὅλου εὐκρινῶς διασαφηνίζεται, ἢ διέπουσα σκέψις τῆς ζωῆς ἰσχυροποιεῖται καὶ ἀποτυποῦται βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ, σημειοῦσα τὸ

τμήμα ἐν τῷ ὁποίῳ θέλει δαπανήσῃ αὕτη τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς μετὰ τὸν θάνατον ὑπάρξεως. Ἰερὰ ἡ στιγμή, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἱστάμενος πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀπέναντι τῆς ζωῆς του, ἀκούει ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ παρελθόντος του τὸ προμήνυμα τοῦ μέλλοντός του. Ἐπὶ βραχύ τι διάστημα βλέπει ἑαυτὸν οἷος εἶναι, γνωρίζει τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ὁ Νόμος εἶναι ἰσχυρὸς, δίκαιος καὶ ἀγαθός. Τότε ὁ μεταξὺ τοῦ χονδροειδοῦς καὶ τοῦ αἰθερικοῦ σώματος μαγνητικὸς δεσμὸς θραύεται. Οἱ σύντροφοι μιᾶς ὁλοκλήρου περιόδου ζωῆς διαχωρίζονται, καὶ—ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων—ὁ ἄνθρωπος περιπίπτει εἰς κατάστασιν εἰρηνικῆς ἀσυνειδησίας.

Ἡρεμία καὶ εὐλάβεια δέον νὰ διέπωσι τὴν διαγωγὴν τῶν συγκεντρουμένων πέραξ ἀποθνήσκοντος σώματος, εἰς τρόπον ὥστε ἀπόλυτος σιγὴ ν' ἀφίγη ἄνευ διακοπῆς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀποχωροῦντος ἀνθρώπου θεωρίαν τοῦ παρελθόντος.

Ὁδυρμοί, κλαυθμοὶ καὶ θρήνοι δὲν δύνανται εἰμὴ νὰ παρακωλύσωσι καὶ νὰ παρενοχλήσωσι τὴν συγκεντρουμένην προσοχὴν τῆς ψυχῆς· εἶναι ἔξ ἄλλου ἐγωϊστικὸν καὶ ἀνόητον νὰ διακόπτωμεν διὰ τῆς, ἔνεκα μιᾶς προσωπικῆς ἀπωλείας, λύπης μας, τὴν ἡρεμίαν ἣτις βοηθεῖ καὶ καταπραΰνει τὴν ψυχὴν. Σοφῶς ἡ θρησκεία διέταξε προσευχὰς ὑπὲρ τοῦ θνήσκοντος, καθόσον αὗται διατηροῦσι τὴν ἡρεμίαν καὶ γεννῶσιν ἀνιδιοτελεῖς ἐφέσεις ἀποσκοπούσας τὴν βοήθειαν αὐτοῦ· αὗται δέ, ὅπως πᾶσαι αἱ τῶν ἀγαπώντων σκέψεις, προστατεύουσι καὶ προασπίζουσιν.

Ὡρας τινὰς μετὰ τὸν θάνατον, κατὰ γενικόν, ὥς λέγουσι, κανόνα οὐχὶ περισσοτέρας τῶν τριάκοντα ἔξ, ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείπει τὸ αἰθερικὸν αὐτοῦ σῶμα, ὅπερ, ἀναίσθητον πλέον πτώμα, παραμένει πλησίον τοῦ χονδροειδοῦς ἀντιστοίχου του καὶ συμμερίζεται τὴν τύχην αὐτοῦ.

Ἐὰν τὸ χονδροειδὲς σῶμα ταφῇ, τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν αἰωρεῖται ὑπεράνω τοῦ τάφου ἀποσυντιθέμενον βραδέως, τὰ δὲ δυσάρεστα συναισθήματα, ἅτινα καταλαμβάνουσι πολλοὺς εἰσερχο-

μένους εἰς νεκροταφεῖον, ὀφείλονται κατὰ πολὺ εἰς τὴν παρουσίαν τῶν φθινόντων αἰθερικῶν πτωμάτων. Ἐὰν τὸ σῶμα καὶ, τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν διαλύεται τάχιστα, ὡς στερούμενον τοῦ ἐρείσματός του, τοῦ φυσικοῦ κέντρου τῆς ἔλξεως, καὶ οὗτος εἶναι εἰς τῶν πολλῶν λόγων δι' ὃν ἡ καῦσις εἶναι προτιμότερα τῆς ταφῆς, ὡς τρόπος διαθέσεως τῶν πτωμάτων.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀποχώρησιν τοῦ Prâna, ὅπερ τότε ἐπανερχεται εἰς τὴν μεγάλην δεξαμενὴν τῆς παγκοσμίου ζωῆς, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος, ἔτοιμος ἤδη ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν Καμαλόκαν, ὑφίσταται ἐπιδιευθέτησιν τινα τοῦ ἀστρικοῦ του σώματος, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν τοῦτο θὰ δυνηθῇ νὰ ὑποστῇ τὰς ἀπαιτουμένας καθαρτικὰς μεταβολὰς πρὸς ἀπολύτρωσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρώπου¹.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιγείου ζωῆς, τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἀστρικῆς ὕλης ἀναμιγνύονται πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἀστρικοῦ σώματος, ὡς πράττουσι τὰ στερεά, τὰ ὑγρά, τὰ ἀέρια, καὶ οἱ αἰθέρες πρὸς κατασκευὴν τοῦ φυσικοῦ τοιούτου. Ἡ μεταβολή, ἐν τῇ διευθετήσει τοῦ ἀστρικοῦ σώματος μετὰ τὸν θάνατον, συνίσταται ἐν τῷ χωρισμῷ τῶν ὑλικῶν τούτων, ἀναλόγως τῶν ἀντιστοίχων πυκνοτήτων αὐτῶν, εἰς σειρὰς συγκεντρωτικῶν κελυφῶν, ὧν αἱ λεπτότεραι πρὸς τὰ ἔνδον, αἱ πυκνότεραι πρὸς τὰ ἔξω, ἐκάστου κελύφους σχηματιζομένου ἀπὸ τὰ ἐκ μιᾶς μόνον ὑποδιαίρέσεως τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου λαμβανόμενα ὑλικά· τὸ ἀστρικὸν σῶμα μεταβάλλεται οὕτως εἰς σύνολον ἑπτὰ ὑπερτιθεμένων στρωμάτων, ἡ εἰς ἑπτακέλυφον περικάλυμμα ἀστρικῆς ὕλης, ἐν τῷ ὁποίῳ, κάλλιστα, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ ἄνθρω-

1. Αἱ μεταβολαὶ αὗται συντελοῦσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν καλουμένου Yâtanâ, ἡ ὑποφέροντος σώματος, ἡ ἐν περιπτώσει κακοηθεστάτων ἀνθρώπων, εἰς ὧν τὰ ἀστρικά σώματα ὑπερτερεῖ ἡ χονδροειδεστέρα ὕλη, τοῦ Dhruvam, ἡ δυνατοῦ σώματος.

πος φυλακίζεται, καθόσον μόνον ἡ συντριβὴ τούτου δύναται νὰ τὸν ἀπελευθερώσῃ. Νῦν θὰ καταφανῇ ἡ μεγίστη ἀνάγκη τοῦ καθαρμοῦ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν, διότι ὁ ἄνθρωπος κρατεῖται ἐν ἐκάστη ὑποδιαίρεσει τῆς Καμαλόκας ἐφ' ὅσον τὸ κέλφος τῆς ὕλης, τὸ ἀγῆκον εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ἐκείνην, δὲν ἀποσυντίθεται ἀρκοῦντως, διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν πρὸς τὴν ἐπομένην τοιαύτην δίοδόν του. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἔκτασις ἐκάστου εἶδους τῆς ὕλης, ἐν ἣ ἡ συνείδησις εἰργάσθη καθορίζει κατὰ πόσον θὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐν ἐργηγόρσει καὶ ἐν συνειδήσει εἰς δοθὲν τμήμα, ἢ θὰ διέλθῃ δι' αὐτοῦ ἄνευ συνειδήσεως, «βλέπων γλυκέα ὄνειρα» καὶ ἀπλῶς κρατούμενος ἐκεῖ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ μηχανικὴ ἀποσάθρωσις τοῦ ἀντιστοίχου κελύφους.

Ὁ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος, ὅστις ἔχει τόσον ἀποκαθάρῃ τὸ ἀστρικόν του σῶμα, ὥστε τὰ συστατικά τούτου νὰ λαμβάνωνται μόνον ἐκ τοῦ λεπτοτάτου βαθμοῦ ἐκάστης ὑποδιαίρεσεως τῆς ἀστρικῆς ὕλης, διέρχεται ἀπλῶς διὰ τῆς Καμαλόκας ἄνευ καθυστερήσεως, τοῦ ἀστρικοῦ σώματος ἀποσυντιθεμένου μετὰ μεγίστης ταχύτητος, καὶ προχωρεῖ ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ὁ προορισμός του. ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξελιξεώς του. Ὁ ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος, οὗτινος ὁμως ἡ ζωὴ ὑπῆρξεν ἀγνή καὶ μεμειρημένη καὶ ὅστις δὲν συνεδέθη μὲ τὰ γήινα πράγματα, θὰ διέλθῃ δι' ὀλιγώτερον ταχείας πτήσεως διὰ τῆς Καμαλόκας· ἐκεῖ θὰ ὀνειρεύηται ἐν εἰρήνῃ, μὴ ἔχων συνειδήσιν τοῦ περιβάλλοντος, καθόσον τὸ νῆτικόν του σῶμα, ἀποβάλλον διαδοχικῶς τὰ ἀστρικά κελύφη, θὰ ἀφυπνισθῇ μόνον ὅταν φθάσῃ εἰς τὰ οὐράνια τοπία.

Ἄλλοι, ἔτι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένοι, θὰ ἀφυπνισθῶσιν, ἀφοῦ διέλθωσι τὰ κατώτερα τμήματα τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, ἀνακτώντες τὴν συνείδησιν ἐν τῇ ὑποδιαίρεσει ἐκείνῃ, ἥτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν συνειδητὴν δρεῖσίν των, καθόσον τὸ ὄν θὰ ἀφυπνισθῇ εὐθὺς ὡς δεχθῇ τὰς οἰκείας αὐτῷ ἐντυπώσεις, καί-

τοι δέχεται ταύτας νῦν ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος, ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ φυσικοῦ τοιούτου. Ὅσοι διῆλθον τὸν βίον των εἰς κτηνώδη πάθη θὰ ἀφυπνισθῶσιν ἐν τῇ ἀντιστοιχούσῃ εἰς αὐτὰ ὑποδιαίρέσει, ἐκάστου ἀνθρώπου κυριολεκτικῶς μεταβαίνοντος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῷ θέσιν.

Ἡ περίπτωσις ἀνθρώπων στερηθέντων αἰφνιδίως τῆς φυσικῆς ζωῆς των, κατόπιν ἀτυχήματος, αὐτοκτονίας, δολοφονίας ἢ αἰφνιδίου θανάτου οἷαςδήποτε μορφῆς, διαφέρει τῆς τῶν προσώπων, ἅτινα ἀπέρχονται λόγῳ ἐξασθενήσεως τῶν ἐνεργειῶν τῆς ζωῆς, κατόπιν ἀσθενείας ἢ γήρατος. Ἐὰν εἶναι ἀγνοοὶ καὶ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένοι θὰ παραμείνωσιν ἐν ἰδίῳ τόπῳ, καὶ θὰ κοιμηθῶσι μακαρίως τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς φυσικῆς ζωῆς των. Ἀλλ' εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ἐξακολουθοῦσιν ἔχοντες συνείδησιν—συχνάκις ἀναμειγνύμενοι ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ τελικῇ σκηνῇ τῆς ἐπιγείου ζωῆς των, καὶ μὴ ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι ἀπώλεσαν τὸ φυσικὸν αὐτῶν σῶμα,— νὰ κρατῶνται ἐν τῷ τμήματι πρὸς ὃ εἶναι συγγενὲς τὸ ἐξωτερικώτερον στρώμα τοῦ ἀστρικοῦ των σώματος· ἡ φυσιολογικὴ καμαλοκικὴ ζωὴ των δὲν ἀρχίζει ἂν δὲν ἐκτυλιχθῇ τελείως τὸ φυσικὸν νῆμα τῆς ἐπιγείου ζωῆς των· ἔχουσι δὲ ζωηροτάτην συνείδησιν ἀμφοτέρων, τοῦ τε ἀστρικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἀνθρωπος διαπράξας δολοφονίαν καὶ ἐκτελεσθεὶς διὰ τὸ ἔγκλημα του, ἔζη, ὥς ἐλέγετο ὑφ' ἐνὸς τῶν Διδασκάλων τῆς H. P. Blavatsky, ἐν τῇ Καμαλόκα διαρκῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν σκηνῶν τῆς δολοφονίας καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων αὐτὴν γεγονότων, ἐπαναλαμβάνων ἀδιακόπως τὴν διαβολικὴν αὐτοῦ πρᾶξιν καὶ ὑφιστάμενος τὸν τρόμον τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ἐκτελέσεώς του. Ὁ αὐτόχειρ ἐπαναλαμβάνει αὐτομάτως τὰ συναισθήματα τῆς ἀπελπισίας καὶ τοῦ φόβου ἅτινα προηγήθησαν τῆς αὐτοκτονίας του, καὶ διέρχεται ἐπιμόνως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰς στιγμὰς τῆς πράξεώς του καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου. Γυνή, ἣτις ἐτελεύτησεν ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν, ἔμπλεως ἀγρίου τρόμου, καὶ κατόπιν μανιωδῶν προσπα-

θειῶν ὥπως διασωθῇ, διέπλασε τοιαύτην δίνην συγκινήσεων, ὥστε πέντε ἡμέρας βραδύτερον ἡγωνίζετο ἀπελπιστικῶς, φανταζομένη ἑαυτὴν εἰσεῖν ἐν μέσῳ τοῦ πυρὸς καὶ ἀπωθοῦσα ἀγρίως πάσας τὰς πρὸς καταπραΰνσιν αὐτῆς προσπαθείας· ἐν ᾧ ἑτέρα γυνή, ἣτις ἐπνίγετο ἐν τῇ δίνῃ τῶν ὑδάτων μεγάλης τρικυμίας, ἔχουσα τὸ μικρὸν αὐτῆς τέκνον ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τὴν καρδίαν ἤρεμον καὶ πλήρη στοργῆς, ἐκοιμήθη εἰρηνικῶς εἰς τὸ ἐπέκεινα τοῦ θανάτου, ὄνειρευομένη τὸν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα της καὶ φανταζομένη τὰ ὄνειρα αὐτῆς ὡς πραγματικότητα. Εἰς ἔτι κοινοτέρας περιπτώσεις, ὁ θάνατος ἐξ ἀτυχήματος δὲν παύει νὰ ἀποτελῇ μειονέκτημα, ἐπιβαλλόμενος εἰς τὸ πρόσωπον τοῦτο διὰ σοβαρὸν τι σφάλμα¹, καθόσον ἡ πλήρης συνείδησις εἰς τὰ κατώτερα καμαλοκικὰ τμήματα, τὰ στενῶς συνδεδεμένα μετὰ τῆς γῆς, δὲν εἶναι ἄμοιρος πολλῶν ἐνοχλήσεων καὶ κινδύνων. Ὁ ἄνθρωπος ἀπασχολεῖται εἰς πάντα τὰ σχέδια καὶ συμφέροντα αἵτινα ἦσαν σκοπὸς τῆς ζωῆς του, καὶ ἔχει συνείδησιν τῆς παρουσίας τῶν σχετικῶν πρὸς ταῦτα προσώπων καὶ ἀντικειμένων. Ὡθεῖται σχεδὸν ἀκράτητος ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν του καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων, εἰς αἷς τὰ πάθη καὶ τὰ συναισθήματα αὐτοῦ προσκολλῶνται εἰσέτι, καὶ εἶναι δεδεδεμένος μετὰ τῆς γῆς, καίτοι ἔχει ἀπολέσῃ πάντα τὰ οἰκεῖα ὄργανα τῆς ἐνεργείας ἢ μόνῃ ἐλπίς εἰρήνης δι' αὐτὸν ἔγκειται εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τῶν ἐπιγείων καὶ συγκέντρωσιν τῆς διανοίας του πρὸς ὑψηλότερα πράγματα, ἀλλ' ὀλίγοι σχετικῶς εἶναι ἀρκούντως ἰσχυροὶ διὰ νὰ ἐπιχειρῶσι τὴν προσπάθειαν ταύτην, παρὰ τὴν προσφερομένην ἀκόμη εἰς αὐτοὺς βοήθειαν ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ἐργατῶν, ὧν καθήκον εἶναι ἡ βοήθεια καὶ ἡ καθοδήγησις τῶν ἐγκαταλειπόντων

1. Οὐχὶ ἀναγκαίως διαπραχθέντος κατὰ τὴν παροῦσαν ζωήν. Ὁ Νόμος τοῦ Αἰτίου καὶ τοῦ Ἀποτελέσματος θέλει ἐρμηνευθῇ ἐν τῷ «Περὶ Κόσμου» Κεφαλαίῳ Θ'.

τὸν κόσμον τοῦτον¹. Συχνάκις οἱ οὕτως ὑποφέροντες ἀνίκανοι νὰ ὑφίστανται τὴν ἀπέλπιδα ἀδράνειάν των, ἐπιζητοῦσι τὴν βοήθειαν εὐαισθητῶν προσώπων, μεθ' ὧν δύνανται νὰ ἐπικοινωνῶσι, καὶ ἀναμιγνύουσιν ἑαυτοὺς ἅπαξ ἔτι εἰς τὰς γήϊνους ὑποθέσεις. Ἐνίοτε προσπαθοῦσι νὰ παρασύρῳσι καταλλήλους μεσάζοντας (mediums) καὶ οὕτω νὰ χρησιμοποιοῦσι τὰ σώματα τῶν ἄλλων διὰ τὰς ἰδίας των προθέσεις, ὑπέχοντες οὕτω ἐν τῷ μέλλοντι πλείστας εὐθύνας. Οὐχὶ ἄνευ ἀποκρύφου λόγου ἡ Ἐκκλησία διδάσκει τὴν προσευχὴν. «Διαφύλαξον ἡμᾶς, Κύριε, ἀπὸ μάχης, φόνου καὶ αἰφνιδίου θανάτου».

Δυνάμεθα νῦν νὰ ἐξετάσωμεν μίαν πρὸς μίαν τὰς ὑποδιαίρεσεις τῆς Καμαλόκας, καὶ νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν συνθηκῶν, ἃς ὁ ἄνθρωπος παρεσκεύασεν δι' ἑαυτόν, ἐν τῇ διαμέσῳ καταστάσει, διὰ τῶν ἐπιθυμιῶν ἃς ἐκαλλιέργησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς φυσικῆς ζωῆς του. Δέον ὅμως νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν ὅτι ἡ εἰς ζωτικότητα ποσότης ὠρισμένου κελύφους—καὶ κατ' ἀναλογίαν ἡ ἐν αὐτῷ φυλάκισις—ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς, κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν, ἐξαποσταλείσης ποσότητος ἐνεργείας εἰς τὸ εἶδος τῆς ὕλης ἐξ ἧς τὸ κέλυφος τοῦτο ἀποτελεῖται. Ἐὰν τὰ κατώτατα πάθη ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ, ἡ χονδροειδεστερὰ ὕλη μεγάλως θὰ ζωογονηθῇ καὶ ἡ ποσότης αὐτῆς θὰ εἶναι σχετικῶς μεγάλη. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διέπει πάντα τὰ καμαλοκικὰ τμήματα, οὕτως ὥστε ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιγείου ζωῆς δύναται ἐπακριβέστατα νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ ἀμέσου μέλλοντος, ὅπερ παρασκευάζει δι' ἑαυτόν ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ὁχθῆς τοῦ θανάτου.

Ἡ πρώτη, ἡ κατωτάτη ὑποδιαίρεσις, περιλαμβάνει τὰς συνθήκας τὰ ἀνταποκρινομένας εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῆς «Κολάσεως», ἥτις περιγράφεται εἰς πολλὰς Ἰνδικὰς καὶ Βουδδιστικὰς Γραφάς.

1. Οἱ ἐργάται οὗτοι εἶναι μαθηταὶ ἐνίων τῶν Μεγάλων Ἐκπαιδευτῶν, οἵτινες καθοδηγοῦσι καὶ βοηθοῦσι τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ εἰδικὸν τοῦτο καθήκον, τῆς βοηθείας τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἀνάγκῃ εὐρισκομένων ψυχῶν.

Δέον νὰ κατανοηθῇ ὅτι ὁ ἄνθρωπος, εἰσερχόμενος εἰς μίαν τῶν καταστάσεων τούτων, δὲν ἀποβάλλει τὰ πάθη καὶ τὰς εὐτελεῖς ἐπιθυμίας, αἵτινες ἔφερον αὐτὸν ἐκεῖ. Αὗται ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ, καὶ παραμένουνσιν, ἐν λανθανούσῃ ἐν τῷ νῷ καταστάσει, ὡς σπέρματα, διὰ νὰ ἐκκολαφθῶσιν ἐκ νέου πρὸς σχηματισμὸν τῆς θυμικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν θὰ εἶναι οὗτος ἑτοιμος πρὸς ἀναγέννησιν ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ¹. Ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ κατωτάτῳ τμήματι τῆς Καμουλόκας ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν τῷ καμικῷ αὐτοῦ σώματι ὑπαρξιν ὕλης ἀνηκούσης εἰς τὸ τμήμα τοῦτο, κρατεῖται δὲ οὗτος ἐκεῖ αἰχμάλωτος μέχρις ὅτου τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς ὕλης ἐκείνης ἀπομακρυνθῇ, μέχρις ὅτου τὸ ἐξ αὐτῆς ἀποτελούμενον κέλυσος ἀποσυντεθῇ ἀρκούντως, ἐπιτρέπον εἰς αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀμέσως ἀνωτέρου τμήματος.

Ἡ ἀτμοσφαῖρα τοῦ μέρους τούτου εἶναι σκοτεινὴ, βαρεῖα, μονότονος, καταθλιπτικὴ εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον. Φαίνεται ἐμπεποτισμένη δι' ὅλων τῶν ἐπιρροῶν, τῶν τὰ μάλιστα ἐχθρικῶν πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὡς πράγματι εἶναι. Ἡ κατάστασις αὕτη προέρεχεται ἐκ τῆς παρουσίας τῶν προσώπων ὧν τὰ κοινὰ ἐλαττώματα ἔφερον αὐτὰ εἰς τὸ σκοτεινὸν τοῦτο μέρος. Πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι καὶ τὰ συναισθήματα ἅτινα προξενοῦσι τὴν φρίκην εὐρίσκουσιν ἐδῶ τὰ πρὸς ἐκφρασιν αὐτῶν ὕλικα· εἶναι, πράγματι, ἡ κατωτάτη πτωχοσυννοκία, μὲ ὅλας τὰς διαφευγούσας τὴν φυσικὴν ὕρσιν δυστυχίας, παρελαινούσας ἐν τῇ εἰδεχθεῖ γυμνότητί των.

Ἡ ἐν αὐτῷ ἀπέχθεια αὐξάνει περισσότερον διότι ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ ὁ χαρακτὴρ ἐκφράζεται διὰ μορφῆς, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ πλήρης κακῶν παθῶν βλέπει τὸ σύνολον αὐτῶν. Αἱ κτηνώδεις ὁρέξεις διαπλάσσουν τὸ ἀστρικὸν σῶμα εἰς κτηνώδεις μορφάς, ἀντιπαθεῖς δὲ ἀνθρωποζωώδεις μορφαὶ εἶναι τὰ συνήθη περιβλήματα τῶν ἀποκτηνωθειῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Οὐδεὶς ὑπο-

1. Ὁρα Κεφάλαιον Ζ' περὶ «Μετενουργώσεως».

κριτῆς ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ δύναται ν' ἀποκρύπτῃ τὰς κακοήθεις σκέψεις του ὑπὸ τὸν πέπλον ἐναρέτου ἐξωτερικοῦ. Οἷος δὴ ποτε καὶ ἂν εἶναι, ὁ ἄνθρωπος ἐμφανίζει ἑαυτὸν ἐξωτερικῶς οἷος εἶναι, ἀκτινὸβολῶν ὡραιότητα, ἐὰν ὁ νοῦς του εἶναι εὐγενής, ἀντιπαθέστατα εἰδεχθῆς, ἐὰν φύσει εἶναι φαῦλος. Δύναται ὅθεν εὐκόλως νὰ ἐννοηθῇ, διατὶ Μεγάλοι Ἐκπαιδευταὶ ὡς ὁ Βούδδας—πρὸ τῆς ἀλαθιῆτος ὁράσεως τῶν ὁποίων οὐδὲν δύναται νὰ ἀποκρυβῇ—περιέγραψαν ὅσα εἰς τὰς κολάσεις ταύτας εἶναι ὁρατὰ ἐν τῇ ζωντανῇ γλώσσῃ τῆς τρομερᾶς πραγματικότητος, ὥστε ταῦτα νὰ φαίνωνται ἀπίστευτα εἰς τοὺς συγχρόνους ἀναγνώστας, λησμονοῦντας ὅτι πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐμφανίζονται διὰ τῆς πραγματικῆς αὐτῶν μορφῆς καὶ φαίνονται οἷαι ἀκριβῶς εἶναι, ἅπαξ ἀποχωρήσασαι ἐκ τῆς βαρείας καὶ μὴ πλαστικῆς ὕλης τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἀφοῦ, ἀκόμη καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὁ πλέον ἐξηυτελισμένος καὶ ἀπομεμωραμένος κακοῦργος δίδει εἰς τὸ πρόσωπόν του ἀντιπαθῇ ὄψιν, πόσον μᾶλλον τρομερωτέρα θὰ εἶναι ἡ μορφή τοῦ ἀνθρώπου τούτου ὅταν ἡ πλαστικὴ ἀστρικὴ ὕλη λαμβάνῃ μορφήν εἰς ἐκάστην ὥθῃσιν τῶν ἐγκληματικῶν ἐπιθυμιῶν του, ἀποκτῶσα ἐκάστοτε ἀντιπαθῇ στοιχεῖα ;

Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι τὸν πληθυσμὸν—ἐὰν ἡ λέξις αὕτη ἐπιτρέπηται—τοῦ κατωτάτου τούτου τμήματος ἀποτελοῦσι τὰ καθάρματα τῆς ἀνθρωπότητος· οἱ δολοφόνοι, οἱ κακοῦργοι, οἱ βίαιοι ἐγκληματαῖοι παντὸς εἶδους, οἱ οἰνόφυλγες, οἱ ἄσωτοι, ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ φαυλότεροι ἄνθρωποι. Οὐδεὶς ἔχει ἐδῶ συνειδησιν τοῦ περιβάλλοντος, ἐκτὸς τῶν ἐνόχων θηριωδῶν ἐγκλημάτων, ἢ ἐσκεμμένης ἐνόχου ἐγκληματικότητος, ἢ τῶν κατεχομένων ὑπὸ φαύλων ἐπιθυμιῶν. Τὰ μόνα πρόσωπα, ἅτινα πιθανὸν νὰ εἶναι καλλιτέρου γενικοῦ τύπου καὶ ἅτινα ἐν τούτοις κρατοῦνται ἐκεῖ ἐπὶ τινα χρόνον, εἶναι οἱ αὐτόχειρες, οἵτινες προσεπάθησαν δι' αὐτοκτονίας ν' ἀποφύγωσι τὰς γῆνους ποινὰς διὰτὰ διαπραχθέντα ὑπ' αὐτῶν ἐγκλήματα, καὶ οἵτινες δὲν ἔπραξαν ἄλλο τι εἰμὴ νὰ χειροτερεύσωσιν, εἰς ἀντάλλαγμα,

τὴν θέσιν των. Ἐννοεῖται, οὐχὶ πάντες οἱ αὐτόχειρες, καθόσον ἡ αὐτοκτονία προέρχεται ἐκ πολλῶν λόγων, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι οἵτινες ἐγκληματήσαντες ἡυτοκτόνησαν διὰ ν' ἀποφύγῃσι τὰς συνεπείας.

Ἐκτὸς τοῦ σκοτεινοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς μυσαρότητος τῶν συντρόφων του, ἕκαστος ἄνθρωπος εἶναι ἐνταῦθα ὁ ἄμεσος δημιουργὸς τῶν ἰδίων δυστυχιῶν του. Ἀναλλοίωτοι, ἐξαιρέσει τῆς ἀπωλείας τοῦ σωματικοῦ των πέπλου, οἱ ἄνθρωποι ἐπιδεικνύουσι τὰ πάθη των ἐν ὅλῃ τῇ ἐμφύτῳ εἰδεχθείᾳ τούτων καὶ γυμνῇ τὴν κτηνωδίαν των. Πλήρεις θηριωδιῶν, ἀκορέστων ὀρέξεων, φλεγόμενοι ἐξ ἐκδικήσεως, μίσους, ὑπερεπιθυμοῦντες φυσικὰς ἡδονάς, ὧν ἡ ἀπώλεια τῶν φυσικῶν ὀργάνων καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἀπόλαυσιν, πλανῶνται, λυσσῶντες καὶ μαινόμενοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου τόπου, συγκεντρούμενοι πέριξ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς κέντρων διαφθορᾶς, τῶν χαμαιτυπείων καὶ οἰνοποιείων, προτρέποντες τοὺς θαμῶνας αὐτῶν εἰς πράξεις καταισχύνης καὶ βίας, ζητοῦντες εὐκαιρίας ὅπως καταλάβωσιν αὐτούς, καὶ οὕτω τοὺς παρασύρῃσιν εἰς τὰς χειρότερας παρεκτροπὰς. Ἡ νοσηρὰ ἀτμοσφαῖρα, ἣν αἰσθανόμεθα πέριξ τῶν τοιούτων κέντρων, προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μετὰ τῆς γῆς συνδεδεμένων ἀστρικῶν ὄντοτήτων, αἵτινες κατέχονται ὑπὸ φαύλων παθῶν καὶ αἰσchrῶν ἐπιθυμιῶν.

Ἀντικείμενα τῆς προσβολῆς των εἶναι συνήθως οἱ μεσάζοντες — ἐκτὸς ἐὰν οὗτοι εἶναι ἀγνοοῦ καὶ εὐγενοῦς χαρακτῆρος — συχνότατα δὲ οἱ ἀσθενέστεροι τούτων, ἐξασθενούμενοι ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς παθητικῆς ὑποχωρήσεως τῶν σωμάτων των πρὸς προσωρινὴν ἐγκατάσταςιν ἐν αὐτοῖς ἄλλων ἀσάρκων ψυχῶν. Οὗτοι ταπεινοῦνται ὑπὸ τῶν πλασμάτων τούτων καὶ ὠθοῦνται πρὸς τὴν ἀκολασίαν ἢ τὴν παραφροσύνην. Οἱ ἐκτελεσθέντες κακοῦργοι, ματιώδεις, ἔμπλεοι τρόμου καὶ ἐμπαθείας, μίσους καὶ ἐκδικήσεως, ἐπαναλαμβάνοντες, ὥς εἵπομεν ἤδη, τὸ ἐγκλημά των, καὶ ἐπαναπλάττοντες νοητικῶς τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματα τούτου, περι-

βάλλουσιν ἑαυτοὺς δι' ἀτμοσφαίρας ἀγρίων μορφῶν—σκέψεων, αἵτινες, προσελκνύμεναι πρὸς τοὺς βυσσοδομοῦντας σχέδια βίας καὶ ἐκδικήσεως, ὑποκινούσιν αὐτοὺς εἰς πραγματοποίησιν τῶν μελετωμένων ἐγκλημάτων. Ἐνίστε βλέπομεν ἐκεῖ ἄνθρωπον ἀδιακόπως παρακολουθούμενον ὑπὸ τοῦ δολοφονηθέντος θύματος του, μὴ δυνάμενον νὰ διαφύγῃ τὴν ὀκληρὰν παρουσίαν του, ὅπερ καταδιώκει αὐτὸν μετὰ μεγάλης ἐπιμονῆς, ὅσονδῃποτε καὶ ἂν προσπαθῇ νὰ τὸ ἀποφύγῃ. Τὸ δολοφονηθὲν πρόσωπον οὐδεμίαν ἔχει συνείδησιν, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι καὶ αὐτὸ κατωτάτου τύπου, ἢ ἔλλειψις δὲ αὕτη τῆς συνειδήσεως προσθέτει, ὥς φαίνεται, νέαν φρίκην εἰς τὴν μηχανικὴν παρακολούθησιν εἰς ἣν προβαίνει.

Ἐδῶ ὡσαύτως εἶναι καὶ ἡ κόλασις τοῦ ζωοτόμου, καθόσον ἡ σκληρότης παρασύρει ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι τὰ χονδροειδέστερα ὕλικά καὶ τοὺς ἀποκρούστικώτερος συνδυασμοὺς τῆς ἀστρικῆς ὕλης, καὶ ζῇ οὗτος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν μορφῶν τῶν ἀκρωτηριασθέντων ὑπ' αὐτοῦ θυμάτων, οἰμωζόντων, ῥιγούντων, ὀρυζόμενων (ταῦτα δὲν ζωογονοῦνται ὑπὸ τῶν ψυχῶν τῶν ζώων ἀλλ' ὑπὸ τῆς στοιχειακῆς ζωῆς), ἐπιπιπτόντων μετὰ μίσους κατὰ τοῦ βασανιστοῦ, ὅστις ἐπαναλαμβάνει τὰ σκληρότερα τῶν πειραμάτων του μετ' αὐτομάτου κανονικότητος, ἐν ᾧ δὲ ἔχει συνείδησιν τῆς φρίκης, ἐπιτακτικῶς ἐν τούτοις ὠθεῖται εἰς τὸ αὐτο-βασανιστήριον τοῦτο ὑπὸ τῆς κτηθείσης κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν συνηθείας.

Καλὸν εἶναι πρὶν ἐγκαταλείψωμεν τὸν σκοτεινὸν τοῦτον τόπον νὰ ἐνθυμηθῶμεν ἅπαξ ἔτι, ὅτι δὲν ὑφίστανται ποινὰι αὐθαίρετως ἐπιβαλλόμεναι ἔξωθεν, ἀλλὰ μόνον ἢ ἀναπόφευκτος ἀνταπόδοσις τῶν δημιουργηθεισῶν ὑφ' ἐκάστου προσώπου αἰτιῶν. Οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες κατὰ τὴν φυσικὴν ζωὴν ὑπεχώρησαν πρὸ τῶν φαυλοτέρων παροτρύνσεων, ἐδόμησαν τὰ ἀστρικά αὐτῶν σώματα μόνον διὰ τῶν ὑλικῶν, ἅτινα ἠδύναντο νὰ πάλλωσιν ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τούτων. Τὸ αὐτο-δομηθὲν τοῦτο σῶμα καθίστα-

ται ἡ φυλακὴ τῆς ψυχῆς, πρέπει δὲ νὰ μεταβληθῇ εἰς ἐρείπια διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ ψυχὴ νὰ διαφύγῃ. Ὡς, ἀναποφεύκτως, ὁ οἰνώφλυξ ζῇ ἐδῶ ἐν τῷ ἀποκρουστικῷ καὶ δι' οἰνοπνεύματος ἐμπυετισμένῳ σώματι αὐτοῦ, οὕτως ὑποχρεοῦται νὰ ζῇ καὶ ἐκεῖ ἐν τῷ ἐξ ἴσου ἀποκρουστικῷ ἀστρικῷ αὐτοῦ σώματι. Ἡ σπαρεῖσα συγκομιδὴ θερίζεται ἀναλόγως τοῦ εἶδους αὐτῆς. Τοιοῦτος εἶναι ὁ νόμος ὁ ἰσχύων εἰς πάντας τοὺς κόσμους, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ διαφύγῃ. Οὕτε, τῇ ἀληθείᾳ, τὸ ἀστρικὸν σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐκεῖ περισσύτερον ἀτίθασσον καὶ φρικτὸν παρ' ὅ,τι ἦτο ὅταν οὗτος ἔζη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐδημιούργει τὴν περὶ αὐτὸν ἀτμοσφαῖραν, δυσώδη διὰ τῶν ἀστρικῶν προϊόντων του. Ἀλλὰ γενικῶς τὰ ἐπὶ γῆς πρόσωπα δὲν ἀναγνωρίζουσι τὴν ἀσχημίαν, ὄντα ἀστρικῶς τυφλά.

Ἐξ ἄλλου δυνάμεθα νὰ παρηγορώμεθα, ὅταν παρατηροῦμεν τοὺς ἀτυχεῖς τούτους ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἐνθυμούμενοι, ὅτι τὰ παθήματα αὐτῶν εἶναι προσωρινὰ καὶ παρέχουσιν ἐν χρησιμώτατον μάθημα εἰς τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς. Ὑπὸ τὴν τρομακτικὴν ἀντίδρασιν τῶν παραβιασθέντων νόμων τῆς Φύσεως, καταμαρτυροῦσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν ὑπαρξίν τῶν νόμων τούτων καὶ τὴν ἐξ ἀγνοίας καὶ μὴ τηρήσεως αὐτῶν, κατὰ τὸν βίον καὶ τὴν διαγωγὴν, ἐπακολουθοῦσαν δυστυχίαν. Τὸ μάθημα ὅπερ δὲν ἐξεμάθηον κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν, παρασυρθέντες μακρὰν ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τῶν ἀσελγειῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν, ἐξασκεῖ καὶ ἰδὰ ἐξασκήσῃ ἐπ' αὐτῶν πίεσιν καὶ ἐνταῦθα καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα βίους, μέχρις ὅτου ἐκριζωθῇ τὸ κακὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἄνωτέραν ζωὴν. Τὰ μαθήματα τῆς φύσεως εἶναι αὐστηρὰ ἀλλὰ καὶ φιλεύσπλαχνα, καθόσον παρέχονται κατὰ τὴν διάρκειαν μακρᾶς περιόδου ζωῆς. Ἀποβλέπουσι δὲ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ψυχῆς καὶ ὁδηγοῦσιν αὐτὴν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀθανασίας.

Ἄς ἔλθωμεν νῦν εἰς φαιδρότερον τόπον. Ἡ δευτέρα ὑποδιαίρεσις τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι εἶναι τὸ διπλοῦν ἀστρικὸν μέρος τοῦ φυσικοῦ τοιούτου, καθόσον πᾶ

ἀστρικὰ σώματα πάντων τῶν πραγμάτων καὶ πολλῶν ἀνθρώπων ἀποτελοῦνται, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ὕλης, καὶ ὥς ἐκ τούτου αὕτη εἶναι περισσότερον στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἀπὸ οἰανδήποτε ἄλλην ὑποδιαίρεσιν τοῦ ἀστρικοῦ τοιούτου. Ἡ πλειονότης τῶν ἀνθρώπων ἴσταται ἐπὶ τινα χρόνον ἐν ταῦτα, καὶ ἐκ ταύτης μεγίστη μερὶς εἶναι ἐν συνειδητῇ ἐγρηγόρσει. Ἡ τελευταία αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἐκείνων οἷτινες εἶχον προσδεθῇ εἰς τὰ εὐτελῆ καὶ ἀσήμαντα ἀντικείμενα τῆς ζωῆς καὶ συνδέσῃ τὰς καρδίας των μετὰ τούτων, καθὼς καὶ ἐξ ἐκείνων οἷτινες ἐπέτρεψαν εἰς τὴν κατωτέραν φύσιν των νὰ κυβερνᾷ ἑαυτούς, καὶ ἀπεβίωσαν μὲ τὰς ὁρέξεις ἐν ἐνεργείᾳ καὶ μὲ τὰς ἐπιθυμίας τῶν φυσικῶν ἀπολαύσεων. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην δαπανήσαντες κυρίως τὴν ζωὴν των καὶ δομήσαντες οὕτω κατὰ μέγα μέρος τὰ ἀστρικὰ αὐτῶν σώματα διὰ τῶν ὕλικῶν ἅτινα ἀπεκρίκνιντο εὐχερέστετα εἰς τὰς ὕλικὰς ἐπαφάς, κρατοῦνται, ὑπὸ τῶν σωματίων τούτων, ἐν τῇ γειτονίᾳ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων ὑφ' ὧν ἔλκονται. Οὗτοι, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἶναι ἐκεῖ δυσηρεστημένοι, ἀνήσυχτοι, τεταραγμένοι, περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον ὑποφέροντες, ἀναλόγως τῆς ἰσχύος τῶν ἐπιθυμιῶν, ἃς ἀδυνατοῦσι νὰ ἱκανοποιήσωσι· τινὲς μάλιστα αἰσθάνονται πραγματικὸν πόνον ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης, καὶ ἐπὶ μακρὸν καθυστεροῦσιν ἐκεῖ μέχρις ὅτου αἱ γίγναι αὐταὶ ἐπιθυμίαι ἐξαντληθῶσι. Πολλοί, ἄνευ λόγου, ἐπιμηκύνουσι τὴν ἐκεῖ παραμονὴν των, προσπαθοῦντες νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τῆς γῆς, εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ὁποίας ἔχουσιν ἐμτλακῇ, διὰ τῶν μεσαζόντων, οἷτινες, ἐπιτρέποντες εἰς αὐτοὺς νὰ χρησιμοποιοῦσι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ φυσικὰ αὐτῶν σώματα, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἰδίου αὐτῶν τοιούτου. Ἐξ αὐτῶν προέρχεται τὸ πλεῖστον τῶν φλυαριῶν, τῶν τόσφ γνωστῶν εἰς τοὺς ἔχοντας πείραν τῶν δημοσίων πνευματιστικῶν συνεδριῶν, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ κακολογιῶν καὶ συμβουλῶν τετριμμένης ἠθικῆς, γυναικειᾶς ὥς ἐπὶ

τὸ πλεῖστον προελεύσεως. Δεδομένου ὅτι αἱ τόσῳ μετὰ τῆς γῆς συν-
 δεδεμέναι ψυχαὶ εἶναι μικρᾶς γενικῶς ἀντιλήψεως, αἱ ἀνακοινώ-
 σεις των, διὰ τοὺς ἤδη πεπεισμένους περὶ τῆς μετὰ θάνατον
 ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς, δὲν εἶναι μεγαλειτέρου ἐνδιαφέροντος παρ'
 ὅ,τι ἦτο ἡ συνομιλία των κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν των· καί, —
 ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖ ὡς ποτὲ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς— αὗται, μετὰ θετικό-
 τητος ἀναλόγου τῆς ἀγνοίας των, παρουσιάζουσιν ὁλόκληρον τὸν
 ἀστρικὸν κόσμον ὑπὸ τὴν περιορισμένην ἰδίαν αὐτῶν ἀντίλη-
 ψιν. Καὶ ἐκεῖ ὡς καὶ ἐδῶ·

*Εκλαμβάνουσι τὸν περιορισμένον θόρυβον τοῦ χωρίου των, ὡς τὸν
 ψίθυρον τοῦ σύμπαντος.

Ἐκ τῆς ὑποδιαίρέσεως ταύτης, ὅσοι ἀπέθανον ἀφίσαντες
 ἐκκρεμότητά τινα, προσπαθοῦσιν, ἐνίστε, νὰ ἐπικοινωνήσωσι
 μετὰ τῶν φίλων των, ἵνα κανονίσωσι τὰς ἀνησυχούσας αὐτοὺς
 γηΐνας ὑποθέσεις. Ἐὰν δὲν κατορθώσωσι νὰ ἐμφανισθῶσιν ἢ
 νὰ καταστήσωσι γνωστὰς τὰς ἐπιθυμίας των διὰ τινος ὀνείρου
 εἰς τινα φίλον, γίνονται συχνάκις πρόξενοι μεγάλης ἀνησυχίας
 διὰ κτυπημάτων καὶ ἄλλων θορύβων, παραγομένων ἐνίστε ἀσυ-
 νειδήτως διὰ τῶν ματαίων προσπαθειῶν των.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔργον εὐσπλαχνίας εἶναι νὰ ἐπι-
 κοινωνήσῃ ὁ δυνάμενος μετὰ τῆς ταλαιπώρου ταύτης ὄντοτητος
 καὶ νὰ μάθῃ τὰς ἐπιθυμίας της, καθόσον οὕτω πως αὕτη θ' ἀπαλ-
 λαγῇ τῆς ἀνησυχίας ἣτις ἐμποδίζει αὐτὴν ν' ἀνέλθῃ ὑψηλότε-
 ρον. Ἡ προσοχὴ τῶν ἐν τῇ ὑποδιαίρει ταύτῃ ψυχῶν δύναται
 εὐκόλως νὰ στραφῇ πρὸς τὴν γῆν, ἔστω καὶ ἂν αἱ ψυχαὶ αὗται
 δὲν ἐπιδιώξωσιν οἰκειοθελῶς τοῦτο, ἢ κακῇ δὲ αὕτη ὑπηρεσία
 προσφέρεται εἰς αὐτοὺς συχνάκις ὑπὸ τῶν φίλων, τῶν ἐγκατα-
 λειφθέντων ἐπὶ τῆς γῆς, οἵτινες μεγάλως λυποῦνται ἐπὶ τῇ
 ἀπολείᾳ των καὶ ποθοῦσι τὴν παρουσίαν αὐτῶν.

Αἱ μορφαὶ—σκέψεις, αἱ δημιουργούμεναι ὑπὸ τῶν ἐπιθυ-
 μιῶν τούτων, συγκεντροῦνται πέραξ τῶν ὄντοτήτων τούτων,
 προσβάλλουσιν αὐτὰς καὶ συνήθως ἢ ἀφυπνίζουσι ταύτας ἐὰν

κοιμῶνται ἐν εἰρήνῃ ἢ παρασύρουν βιαίως τὰς σκέψεις των πρὸς τὴν γῆν, ἐὰν εἶναι ἤδη συνειδηταί. Εἰδικῶς ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ὁ μὴ ἐνσυνείδητος ἐγωϊσμός τῶν ἐπὶ γῆς φίλων βλάπτει τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτῶν, ἐν ᾧ, ἐὰν οἱ φίλοι οὗτοι ἐγνώριζον τὸ τοιοῦτον, θὰ ἦσαν οἱ πρῶτοι οἵτινες θὰ ἐλυποῦντο ἐπὶ τούτῳ, καὶ πιθανὸν ἦ γινῶσις τῶν περιττῶν βασάνων ἅτινα προσενοῦσιν εἰς τοὺς διελθόντας τὸ κατώφλιον τοῦ θανάτου νὰ ἡδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ τὴν αὐθεντίαν τῶν θρησκευτικῶν διδασκαλιῶν, αἵτινες ἐπιτάσσουσιν ὑποταγὴν εἰς τὸν θεῖον νόμον καὶ περιορισμὸν τῆς ὑπερβολικῆς καὶ ματαίας λύπης.

Ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη ὑποδιαίρεσις τοῦ καμαλοκικοῦ κόσμου ὀλίγον διαφέρουσι τῆς δευτέρας καὶ θὰ ἡδύναντο νὰ περιγραφῶσιν ὥς αἰθέρια περίπου ἀντίγραφα αὐτῆς, τῆς τετάρτης οὗσης πλέον ἐξηυγενισμένης τῆς τρίτης, τῶν γενικῶν χαρακτηρηστικῶν καὶ τῶν τριῶν ὑποδιαιρέσεων ὄντων πολὺ ἀναλόγων. Ψυχαί, τύπου περισσότερον κατὰ τι προωδευμένου, εὐρίσκονται ἐκεῖ, καὶ ἐν ᾧ κρατοῦνται ἐκ τοῦ, ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐπιγείων συμφερόντων, δομηθέντος περιβλήματος, ἔχουσι τὴν προσοχὴν των ἐστραμμένην κατὰ μέγιστον μέρος μᾶλλον πρὸς τὰ ἐμπρὸς παρὰ πρὸς τὰ ὀπίσω, καί, ἐὰν δὲν κληθῶσι βίᾳ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς, θὰ προχωρήσωσι πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἄνευ μεγάλης καθυστερήσεως. Ἐν τούτοις εἶναι εἰσέτι ἐπιρρεπεῖς εἰς τὰς ἐπὶ τῆς γῆς κινήσεις, καὶ τὸ ἐλαττούμενον ἐνδιαφέρον των διὰ τὰς ἐκεῖ ὑποθέσεις δύναται ν' ἀναζωογονηθῇ διὰ τῶν ἐκ τῶν κάτω φωνῶν. Μέγας ἀριθμὸς πεπαιδευμένων καὶ διανοουμένων ἀνθρώπων οἵτινες ἡσχολοῦντο πρὸ παντὸς εἰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, κατὰ τὴν φυσικὴν ζωὴν των, εἶναι συνειδητὸς ἐν τῇ ὑποδιαίρεσει ταύτῃ, καὶ δύνανται οὗτοι παροτρυνόμενοι νὰ ἐπικοινωνήσωσι διὰ μεσαζόντων, σπανιώτατα ὅμως ἐπιζητοῦσιν οἰκοθεν τοιαύτας ἐπικοινωνίας. Αἱ ἀνακοινώσεις των εἶναι, φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἀνωτέρου τύπου τῶν προερχομένων ἐκ τῆς δευτέρας ὑποδιαιρέσεως τοιούτων, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζουσι χαρακτηριστικά

τινα καθιστῶντα αὐτὰς ἀξιολογωτέρας παρομοίων ἀνακοινώσεων, γιγνομένων ὑπὸ προσώπων κατεχόντων τὸ φυσικόν των σώμα. Τὸ πνευματικόν φῶς δὲν προέρχεται ἐκ τῆς Καμαλόκας.

Ἡ πέμπτη ὑποδιαίρεσις τῆς Καμαλόκας ἐμφανίζει πολλὰ νέα χαρακτηριστικά. Παρουσιάζει διάκριτον φωτεινὴν καὶ ἀκτινοβόλον ἐμφάνισιν, τὰ μέγιστα προσελκύουσαν τοὺς εἰθισμένους μόνον εἰς τὰς σκοτεινὰς ἀποχρώσεις τῆς γῆς, καὶ διακαιολογοῦσαν τὴν ὀνομασίαν ὡς «ἀστρικοῦ», «ἀστερόεντος», ὀλοκλήρου τοῦ πεδίου. Ἐδῶ εὐρίσκονται πάντες οἱ ὕλιστικοὶ οὐρανοί, οἵτινες διαδραματίζουσι τόσῳ σπουδαῖον μέρος εἰς ἀπάσας τὰς θρησκείας τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Τὰ εὐτυχῇ οὐράνια κυνήγια τοῦ ἐρυθροδέριμου Ἰνδοῦ, ἡ Βαλχάλλα τῶν Βορείων, ὁ πλήρης οὐρὶ παράδεισος τοῦ Μουσουλμάνου, ἡ χρυσῇ Νέα Ἱερουσαλὴμ μετὰ τῆς διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένης πύλης τοῦ Χριστιανοῦ, ὁ πλήρης λυκείων οὐρανὸς τοῦ ὕλιστοῦ ἀνακαινιστοῦ, πάντες ἔχουσι τοποθετηθῇ ἐδῶ. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες οἵτινες ἀπελπιστικῶς προσεκολλήθησαν εἰς τὸ «γράμμα ποῦ φονεύει» εὐρίσκουσιν ἐνταῦθα κυριολεκτικῶς ἱκανοποιήσιν τῶν ἐπιθυμιῶν των, πλάττοντες ἀσυνειδήτως ἐν τῇ ἀστρικῇ ὕλῃ, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ὑπὸ τῆς ἐξωτερικότητος τῶν Ἱερῶν Γραφῶν τοῦ κόσμου τροφοδοτηθείσης φαντασίας των, τοὺς «Ἰσπανικοὺς Πύργους» οὓς ὤνειρεύθησαν. Αἱ περιεργότεραι θρησκευτικαὶ δοξασίαι εὐρίσκουσιν ἐνταῦθα προσωρινὴν καὶ νεφελώδη πραγματικότητα, καὶ οἱ κατὰ γράμμα ἀκολουθοῦντες ἐκάστην πίστιν, οἵτινες ἐγωϊστικῶς προσηύχοντο διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν καὶ μόνον ἐν τῷ ὕλιστικωτέρῳ οὐρανῷ, εὐρίσκουσιν ἐνταῦθα ἱκανοποιητικὴν καὶ εὐχάριστον διαμονήν, διαβιοῦντες ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τούτων τῶν καταστάσεων εἰς τὰς ὁποίας ἐπίστευον. Οἱ εὐσεβεῖς καὶ φιλάνθρωποι πολυπράγμονες οἵτινες περισσότερον ἐφρόντιζον νὰ πραγματοποιῶσι τὰς φαντασιοπληξίας των καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι τὰς ἰδέας των εἰς τὸν πλησίον των, παρὰ νὰ ἐργάζωνται ἀνιδιοτελῶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς καὶ εὐτυχίας, ἐμφα-

νίζονται ἐνταῦθα εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Πρὸς μεγάλην αὐτῶν χαρὰν ἰδρύνουσιν σωφρονιστήρια, ἄστυα, σχολεῖα. Μεγάλην ὡσαύτως εὐχαρίστησιν αἰσθάνονται θέτοντες ἀστρικόν τινα δάκτυλον εἰς γῆνιν τινα ὑπόθεσιν, τῇ βοηθείᾳ ὑπηρετικοῦ τινος μεσάζοντος, ὃν ἂφ' ὑψηλοῦ συγκατατίθενται ὅπως κηδεμονεύωσιν. Οἰκοδομοῦσιν ἐν τῷ ἀστρικῷ πεδίῳ ναοὺς, σχολεῖα καὶ οἰκίας, ἀναπαράγοντες τοὺς ὑλιστικούς, οὐρανοὺς οὓς ἐπωφθαλμίζουν· καίτοι δέ, εἰς τὰς δέξυτέρας ὁράσεις, αἱ οἰκοδομαὶ των φαίνονται ἀτελεῖς, καὶ μάλιστα ἐλεεινῶς χονδροειδεῖς, ὅμως οὗτοι εὐρίσκουσι ταύτας τελείας. Οἱ ὁμόθρησκοι ἄνθρωποι συγκεντροῦνται καὶ συνεργάζονται μεταξύ των διαφοροτρόπως, οὕτως ὥστε σχηματίζουνσι μεταξύ των κοινότηας, αἵτινες διαφέρουν τόσῳ πολὺ ἢ μία τῆς ἄλλης, ὅσῳ καὶ αἱ ἀνάλογοι ἐπὶ τῆς γῆς τοιαῦται. Ὅταν προσελκύωνται πρὸς τὴν γῆν ἐπιζητοῦσι κατὰ μέγιστον μέρος νὰ ἐπικοινωνήσωσι μὲ ὁμοθρήσκους καὶ συμπατριώτας, ἀναμφιβόλως λόγῳ τῆς φυσικῆς συγγενείας πρὸ παντός, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ διότι ὑφίσταται καὶ εἰς τὴν Καμαλόκαν διαφορὰ γλωσσῶν, ὡς δύναται νὰ ἔχῃ τοῦτο σημειωθῇ ἐκ τῶν λαμβανομένων εἰς τοὺς πνευματικούς κύκλους μηνυμάτων. Αἱ ψυχαὶ τῆς ὑποδιαίρεσεως ταύτης συχνάκις δεικνύουσι ζωηρότατον ἐνδιαφέρον διὰ τὰς πρὸς ἐγκατάστασιν ἐπικοινωνίας μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπομένου κόσμου προσπαθείας. Ἐκ τῆς ὑποδιαίρεσεως ταύτης ὡς καὶ τῆς ἀμέσως ἀνωτέρας τοιαύτης προέρχονται οἱ «ὁδηγοὶ — πνεύματα» ἱκανοῦ ἀριθμοῦ μεσαζόντων. Οὗτοι γενικῶς εἶναι ἐν γνώσει ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ πρὸ αὐτῶν δυνατότητες ἀνωτέρας ζωῆς καὶ ὅτι θᾶπτον ἢ βράδιον θὰ μεταβῶσιν εἰς κόσμους ἐκ τῶν ὁποίων πᾶσα μετὰ τῆς γῆς ἐπικοινωνία ἔσται ἀδύνατος.

Ἡ ἕκτη Καμαλοκικὴ ὑποδιαίρεσις ὁμοιάζει πρὸς τὴν πέμπτην ἀλλ' εἶναι πολὺ περισσότερον λεπτοτέρα. Κατοικεῖται αὕτη πλήρως ὑπὸ ψυχῶν πολὺ προωδευμένου τύπου, αἵτινες φέρουσι τὸ ἀστρικὸν ἔνδυμα διὰ τοῦ ὁποίου πολλὰ τῶν νοητικῶν ἐνεργειῶν των εἶχον ἐργασθῇ, ἐνόσφ εὐρίσκοντο ἐν τῷ

φυσικῷ σώματι. Ἡ ἐνταῦθα καθυστέρησις των ὀφείλεται, κατὰ μέγα μέρος, εἰς τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἰδιοτέλειάν των, ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ καὶ διανοητικῷ βίῳ των, καὶ εἰς τὴν ἐκπόρνευσιν τῶν ταλάντων των δι' εὐγενῶν ἔστω καὶ λεπτῶν τρόπων, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐκ φύσεως ἐπιθυμιῶν των. Τὸ περιβάλλον αὐτῶν εἶναι τὸ κάλλιστον ἐκ τῶν ἐν τῇ Καμαλόκα, καθόσον αἱ δημιουργικαὶ σκέψεις των διαπλάττουσι τὰ φωτεινὰ ὑλικά τῆς προσωρινῆς διαμονῆς των εἰς θαυμάσια τοπία, ὠκεανούς φωτός, χιονοσκεπῇ ὄρη, γονίμους πεδιάδας, σκηναὶς αἵτινες εἶναι ἀφαντάστου φαντασμαγορικῆς ὠραιότητος, συγκρινόμεναι μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων ἐξ ὧσων ἡ γῆ δύναται νὰ παρουσιάσῃ.

Εὐρίσκονται ἐπίσης ἐνταῦθα θρησκόληπτοι, ἀνωτέρου ὅμως ὁπωσδήποτε τύπου τῶν ἐν τῇ ἀμέσως κατωτέρᾳ ὑποδιαίρεσει τοιούτων, καὶ μὲ εὐρυτέρας μᾶλλον ἀντιλήψεις. Ἀναμένουσι μετὰ πεποιθήσεως τὴν ἐκ τῆς σφαίρας ταύτης ἀποχώρησιν πρὸς ἄνοδον εἰς ὑψηλότεραν τοιαύτην.

Ἡ ἐβδόμη, ἡ ἀνωτάτη ὑποδιαίρεσις τῆς Καμαλόκας, ἔχει καταληφθῇ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ διανοουμένων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, οἵτινες ἢ ἦσαν δεδηλωμένοι ἐπὶ τῆς γῆς ὑλισταί, ἢ εἶχον τοσούτῳ παραδεχθῇ τοὺς τρόπους δι' ὧν νομίζουσιν οὗτοι ὅτι ἡ γνῶσις ἀποκτᾶται ὑπὸ τῆς κατωτέρας διανοίας τοῦ φυσικοῦ σώματος, ὥστε ἐξακολουθοῦσι τὰς ἐρεῦνας των διὰ τῶν ἰδίων μέσων, καὶ μὲ ἔτι ηὐξημένας δυνάμεις. Ἐνθυμεῖται τις πόσον ὁ Charles Lamb ἀπεστρέφετο τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἐν τῷ οὐρανῷ γνῶσις θὰ ἔπρεπε ν' ἀποκτηθῇ «διὰ τινος περιέργου τρόπου ἐνοράσεως» καὶ οὐχὶ διὰ τῶν ἡγαπημένων του βιβλίων. Πολλοὶ σπουδασταὶ ζῶσιν ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐνίοτε ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας—κατὰ τὴν H. P. Blavatsky—κυριολεκτικῶς ἐντὸς μιᾶς ἀστρικῆς βιβλιοθήκης, μελετῶντες μετὰ ζήλου πάντα τὰ περιγράφοντα, τὰ εὐνοούμενα αὐτῶν ἀντικείμενα συγγράμματα καὶ ὄντες τελείως εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς τύχης των. Οἱ ἄνθρωποι οἵτινες μετὰ ζέσεως εἶχον ἀναλάβῃ διανοητικῶς τὴν

ἔρευναν κλάδου τινὸς καὶ ἀπεινάζαν τὸ φυσικὸν αὐτῶν σῶμα μὲ ἀκόρεστον τὴν πρὸς γνῶσιν δίψαν, παρακολουθοῦσι τὸ ἀντικείμενόν των μετ' ἔτι μεγαλειτέρας ἐπιμονῆς, δεσμευόμενοι ἐκ τῆς εἰς τοὺς φυσικοὺς τρόπους τῆς μελέτης προσκολλήσεώς των. Συχνάκις οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶναι οἱ εἰσέτι ἐνδοιάζοντες ὡς πρὸς τὰς ὑψηλότερας δυνατότητας, αἵτινες κεῖνται πρὸ αὐτῶν, καὶ οἱ ὑποχωροῦντες ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ἐκείνου, ὅπερ πράγματι εἶναι δεύτερος θάνατος, δηλαδὴ τῆς ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως πρὸ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς εἰς ἀνωτέραν ἐν τῷ οὐρανῷ ζωὴν. Πολιτικοὶ ἄνδρες, πολιτευταί, ἐπιστήμονες, διαμένουσιν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ ὑποδιαίρέσει ταύτῃ, βραδέως ἀποχωριζόμενοι τοῦ ἀστρικοῦ των σώματος, κρατούμενοι προσηλωμένοι εἰς τὴν κατωτέραν ζωὴν, ἐκ μεγάλου καὶ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῶν κινήσεων εἰς ἃς διεδραμάτισαν τόσῳ σπουδαῖον προσωπον, καὶ προσπαθοῦντες νὰ πραγματοποιήσωσιν ἀστρικῶς τινὰ τῶν σχεδίων των ἐξ ὧν ἀπέσπασεν αὐτοὺς ὁ θάνατος πρὶν εἰσέτι ταῦτα καρποφορήσωσι.

Διὰ πάντας, ἐν τούτοις, θᾶττον ἢ βράδιον—ἐκτὸς τῆς μικρᾶς μειονότητος ἥτις κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν οὐδέποτε ἠσθάνθη ἐλαχίστην ἀνιδιοτελεῆ ἀγάπην ἢ διανοητικὴν ἔφεσιν ἀναγνωρίσεως πραγμάτων τινος ἢ προσώπου τινὸς ἀνωτέρου αὐτῶν—φθάνει στιγμή καθ' ἣν οἱ δεσμοὶ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος θραύονται ἐν τέλει καὶ ἡ ψυχὴ χάνει ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα τὴν συνείδησιν τοῦ περιβάλλοντος, ὡς συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπωλείας τοῦ φυσικοῦ σώματος, διὰ νὰ ἐξυπνήσῃ κατόπιν συναισθήματος εὐτυχίας μεγάλης, ἀπείρου, ἣν οὐδέποτε εἶχεν ὄνειρευθῆ, τῆς εὐτυχίας τοῦ οὐρανίου κόσμου, τοῦ κόσμου εἰς ὃν, ὡς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς φύσεως, ἡ ψυχὴ ἀνήκει. Ὅσα χυδαῖα καὶ εὐτελεῖ ἂν ἦσαν πολλὰ τῶν παθῶν της, εὐτελεῖς καὶ χυδαῖαι πολλαὶ τῶν ἐπιθυμιῶν της, εἶχεν ἐν τούτοις ἐν αὐτῇ ἀμυδρὰς ἀκτῖνας ἀνωτέρας φύσεως, ἡμίφωτα ἐκ τῆς ἀγνοτέρας ὑποδιαίρεσεως· ταῦτα, ὡς σπέρματα, ὠριμάζουσι κατὰ τὴν ἐποχὴν

τῆς συγκομιδῆς καί, ὅσφδῆποτε πενιχρὰ καὶ ὀλίγα καὶ ἂν εἶναι, πρέπει νὰ προσκομίσωσι τὸν δίκαιον καρπὸν. Ὁ ἄνθρωπος προχωρεῖ διὰ ν' ἀποκομίσῃ τὴν συγκομιδὴν, νὰ συλλέξῃ τοὺς καρποὺς καὶ ν' ἀφομοιώσῃ αὐτούς ¹.

Τὸ ἀστρικὸν πτώμα, ὡς ἐνίοτε ἀποκαλεῖται, ἢ τὸ «κέλυφος» τῆς ἀποχωρησάσης ὀντότητος, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑπτὰ συγκεντρωτικῶν κελυφῶν, ἅτινα περιεγράψαμεν ἤδη, συγκροτουμένων διὰ τοῦ ὑπολειπόμενου μαγνητισμοῦ τῆς ψυχῆς. Ἐκαστον κέλυφος κατὰ σειρὰν ἀποσυντίθεται, μέχρις ὅτου δὲν ὑπολείπονται εἰμὴ μόνον ἀπλᾶ διεσκορπισμένα τεμάχια. Ταῦτα συγκροτοῦνται ἡνωμένα μὲ τὰ ὑπολειπόμενα κελύφη διὰ τῆς μαγνητικῆς ἑλξεως, καὶ ὅταν ἕκαστον, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, περιέλθῃ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν καὶ ἔλθῃ ἢ σειρὰ τοῦ ἐβδόμου ἢ ἐνδοτάτου καὶ ἀποσυντεθῇ καὶ τοῦτο, ὁ ἄνθρωπος ἐκφεύγει. Ἐγκαταλείπων ὀπισθὲν τοῦ ὅ,τι ἀπομένει. Τὸ κέλυφος πλανᾶται τῇδε κακεῖσε, ἀνὰ τὸν καμαλοκικὸν κόσμον, ἐπαναλαμβάνον αὐτομάτως καὶ ἀσθενῶς τοὺς συνήθεις αὐτοῦ παλμούς· ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑπολειπόμενος αὐτῷ μαγνητισμὸς βαθμηδὸν διασκορπίζεται, περιπίπτει εἰς κατάστασιν μαρασμοῦ καὶ τέλος ἀποσυντίθεται τελείως, ἐπιστρέφον τ' ἀποτελοῦντα αὐτὸ ὕλικα εἰς τὴν γενικὴν μᾶζαν τῆς ἀστρικῆς ὕλης, ἀκριβῶς ὡς πράττει τὸ φυσικὸν σῶμα ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ. Τὸ κέλυφος τοῦτο, ἐν τούτοις, περιάγεται ὅπουδῆποτε τὰ ἀστρικά ρεύματα ἤθελον τὸ ἐξαποστείλῃ καὶ δύναται νὰ ζωογονηθῇ, ἐὰν δὲν ἔχῃ ἀρκούντως ἀποσυντεθῇ ὑπὸ τοῦ μαγνητισμοῦ τῶν ἐπὶ γῆς ἐνσάρκων ψυχῶν, καὶ οὕτω νὰ ἐπανακτήσῃ δυνάμιν τινα ἐνεργείας. Ἀπορροφᾷ τὸν μαγνητισμόν, ὡς ὁ σπόγγος τὸ ὕδωρ, καὶ λαμβάνει ἀπατηλὴν ἐμφάνισιν ζωτικότητος, ἐπαναλαμβάνον ἰσχυρότερον παλμούς τινας εἰς οὓς ἦτο εἰθισμένον. Οὗτοι τίθενται συνήθως εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν σκέψεων κοι-

1. Ὁρα Κεφάλαιον Ε'. «Περὶ Δεβαχάν».

νῶν τῆς τε ἀποχωρησάσης ψυχῆς καὶ τῶν ἐπὶ γῆς φίλων, τὸ δὲ οὕτω ζωογονούμενον κέλφος δύναται νὰ διαδραματίσῃ ἀρχούντως καλῶς τὸ μέρος ἐπικοινωνούσης ὀντότητος· πᾶς τις ὅμως δύναται νὰ διακρίνῃ αὐτὸ—ἐκτὸς τῶν χρησιμοποιούντων τὴν ἀστρικὴν ὄρασιν — ἐκ τῆς αὐτομάτου ἐπαναλήψεως τῶν οἰκείων σκέψεων, ἐκ τῆς ἐξ ὀλοκλήρου ἐλλείψεως πρωτοτυπίας καὶ ἐκ δειγμάτων τινῶν γνώσεως μὴ ἀποκτηθείσης κατὰ τὴν φυσικὴν ζώην.

Ὅσοφ ἀκριβῶς δύναται νὰ καθυστερήσῃ ἢ πρόοδος τῶν ψυχῶν ὑπὸ ἀνοήτων καὶ ἀπερισκέπτων φίλων, τοσούτῳ δύναται νὰ βοηθηθῇ ὑπὸ σοφῶν καὶ καλῶς κατευθυνομένων προσπαθειῶν. Διὰ τοῦτο, πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι, αἵτινες διετήρησαν ἔχνη τινὰ τῆς ἀποκρύφου σοφίας τῶν Ἰδρυτῶν των, συνιστῶσι «προσευχὰς ὑπὲρ τῶν νεκρῶν». Αἱ προσευχαὶ αὗται μετὰ τῶν συνοδευουσῶν αὐτὰς τελετουργιῶν εἶναι μείζονος ἢ ἥττονος χρησιμότητος ἀναλόγως τῆς γνώσεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως τῶν ἐμψυχούντων αὐτάς. Βασίζονται ἐπὶ τῆς παγκοσμίου ταύτης ἀληθείας τῶν κραδασμῶν διὰ τῶν ὁποίων τὸ σύμπαν ἐγεννήθη, διεμορφώθη καὶ συνετηρήθη. Ὑπὸ τῶν προφερομένων ἤχων τῶν προσευχομένων, ἐκπέμπονται παλμοὶ διαπλάττοντες τὴν ἀστρικὴν ὕλην καθ' ὠρισμένας μορφάς, ἐμψυχουμένας ὑπὸ τῆς διὰ τῶν λέξεων ἐκφραζομένης σκέψεως. Αὗται διευθύνονται πρὸς τὴν καμαλοκικὴν ὀντότητα, καί, ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ σώματός της, ἐπιταχύνουσι τὴν ἀποσύνθεσίν του. Μὲ τὴν, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπώλειαν τῶν ἀποκρύφων γνώσεων αἱ τελετουργίαι αὗται ἀπέβησαν ὅλον ἐν καὶ ὀλιγότερον δραστικά, μέχρις ὅτου ἡ χρησιμότης των κατῆλθεν εἰς τὸ μηδέν. Ἐν τούτοις ἐνεργούμεναι ἐνίοτε ὑπὸ εἰδημόνων ἐξασκοῦσι τὴν δέονσαν ἐπιρροήν. Ἐκτὸς τούτου, πᾶς τις δύναται νὰ ἔλθῃ ἄρωγὸς εἰς τοὺς ἀπελθόντας ἀγαπητοὺς του ἐξαποστέλλων πρὸς αὐτοὺς σκέψεις ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ εἰλικρινῶς εὐχόμενος τα-

χειαν τὴν ἐν τῷ καμαλοικῷ κόσμῳ πρόοδόν των καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀστρικῶν δεσμῶν ἀπολύτρωσίν των. Δὲν πρέπει ν' ἀφήνωμεν τοὺς «νεκροὺς» νὰ βαδίζωσι μόνοι των, μὴ ἀποστέλλοντες πρὸς αὐτοὺς φάλαγγας ἀγαπώντων φυλάκων ἀγγέλων, «μορφῶν—σκέψεων», βοηθούντων αὐτοὺς πρὸς ἄνοδον καὶ ἀνεύρεσιν τῆς χαρᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΤΟ ΝΟΗΤΙΚΟΝ ΠΕΔΙΟΝ

Τὸ νοητικὸν πεδίου, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὀνομασίας αὐτοῦ, εἶναι ἡ διαμονὴ τῆς ὡς σκέψεως δρώσης συνειδήσεως, οὐχὶ τῆς διανοίας ὡς διὰ τοῦ ἐγκεφάλου αὕτη ἐνεργεῖ, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς κόσμῳ δρᾷ, ἀπελευθερωθεῖσα τῶν δεσμῶν τοῦ φυσικοῦ πνεύματος — ὕλης. Ὁ κόσμος οὗτος εἶναι ὁ κόσμος τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώπου. Ἡ ἀγγλικὴ λέξις «man» (=ἄνθρωπος) προέρχεται ἐκ τῆς Σανσκριτικῆς ῥίζης «man», ῥίζης τοῦ σανσκριτικοῦ ῥήματος «σκέπτεσθαι, διανοεῖσθαι». Οὕτως, ἡ λέξις man (ἄνθρωπος) σημαίνει ὁ σκεπτόμενος, ὁ διανοητής, τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλουμένου οὕτω πῶς διὰ τῆς χαρακτηριστικωτάτης ιδιότητός του, τῆς διανοήσεως, τῆς σκέψεως. Εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἡ λέξις «mind» σημαίνει, συγχρόνως, αὐτὴν ταύτην τὴν διανοητικὴν συνείδησιν, καθὼς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐγκεφάλου ἀποτελέσματα τῶν παλμῶν τῆς συνειδήσεως ἐκείνης· ἔχομεν ὅμως νῦν ν' ἀντιληφθῶμεν τὴν διανοητικὴν συνείδησιν ὡς ὄντοτητα, ὡς ἄτομον, ὡς ἓν ὄν, τοῦ ὁποίου οἱ παλμοὶ τῆς ζωῆς εἶναι σκέψεις, σκέψεις αἰτίνες εἶναι εἰκόνες καὶ οὐχὶ λέξεις. Τὸ ἄτομον τοῦτο εἶναι τὸ Manas ἢ ὁ Διανοητής¹, εἶναι ὁ ἑαυτός, περιβεβλημένος διὰ τῆς ὕλης, τῶν ἀνωτέρων ὑποδιαιρέσεων τοῦ νοητικοῦ πεδίου καὶ ἐνεργῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ. Ἀποκαλύπτει τὴν παρουσίαν του ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου διὰ τῶν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ τῷ νευρικῷ συστήματι παραγομένων παλμῶν. Τὰ ὄργανα ταῦτα ἀνταποκρίνονται εἰς τοὺς παλμοὺς τῆς

1. Ἐκ τῆς λέξεως Manas προέρχεται ὁ τεχνικὸς ὅρος Μανασικὸν πεδίου, μεταφραζόμενον «νοητικὸν πεδίου». Δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν τοῦτο πεδίου τῆς κυρίας διανοίας πρὸς διάκρισιν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐν τῇ σαρκὶ ἐργαζομένου νοός.

ζωῆς του, διὰ συμπαθητικῶν παλμῶν ἐξ αἰτίας ὅμως τῆς χονδροειδοῦς ποιότητος τῶν ὑλικῶν τῶν ὀργάνων τούτων, μικρὰν μόνον μερίδα τῶν παλμῶν του δύνανται ταῦτα ν' ἀναπαράγῳσι, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀτελέστατα. Ὡς ἀκριβῶς ἡ ἐπιστήμη βεβαιοῖ τὴν ὑπαρξιν πολλῶν σειρῶν αἰθερικῶν κυμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων μικρὸν μόνον τμήμα, τὸ ἡλιακὸν φάσμα, δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ὀφθαλμός, καὶ τοῦτο διότι ἐντὸς ὠρισμένων μόνον ὁρίων δύναται νὰ πάλλῃ, οὕτω καὶ τὰ φυσικὰ ὄργανα τῆς σκέψεως, ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα, μικρὸν μόνον τμήμα τῶν πολλῶν σειρῶν τῶν νοητικῶν παλμῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Διανοητοῦ παραγομένων ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κόσμῳ, δύνανται ν' ἀντιληφθῶσι. Οἱ μεγαλειτέρας ἐπιδεκτικότητος ἐγκέφαλοι ἀνταποκρίνονται μέχρι τοῦ βαθμοῦ, ὃν ἀποκαλοῦμεν «μεγάλῃν διανοητικῇν δύναμιν». Οἱ ἐξαιρετικῆς ἐπιδεκτικότητος ἐγκέφαλοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν βαθμὸν ὃν ἀποκαλοῦμεν «μεγαλοφυΐαν» καὶ οἱ ἐξαιρετικῶς ἀνεπίδεκτοι ἐγκέφαλοι ἀνταποκρίνονται μόνον εἰς τὸν βαθμὸν ὃν ἀποκαλοῦμεν «ἡλιθιότητα». Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἐξαποστέλλει ἑκατομμύρια νοητικῶν κυμάτων, ἐπιδρώντων ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου, εἰς ᾧ ὅμως οὗτος ἀδυνατεῖ ν' ἀποκριθῇ, ὥς ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ὑλικῶν του, καὶ ἀκριβῶς ἀνάλογοι τῆς εὐαισθησίας αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ νοητικαὶ δυνάμεις ἐκάστου. Πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Διανοητοῦ, καλὸν θὰ εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν τὸν κόσμον αὐτοῦ, αὐτὸ τοῦτο τὸ νοητικὸν πεδίον.

Τὸ νοητικὸν πεδίον εἶναι τὸ ἐπόμενον τοῦ ἀστρικοῦ τοιούτου, καὶ εἶναι κεχωρισμένον ἀπ' αὐτοῦ μόνον διὰ τῆς διαφορᾶς τῶν ὑλικῶν, ἀκριβῶς ὡς τὸ ἀστρικὸν εἶναι ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ τοιούτου. Ὅ,τι ἐλέχθη κατὰ τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀστρικοῦ πρὸς τὸ φυσικὸν δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ κατὰ τὴν σύγκρισιν τοῦ νοητικοῦ πρὸς τὸ ἀστρικόν.

Ἡ ζωὴ ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου εἶναι ἐνεργητικωτέρα τῆς ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ, ἢ δὲ μορφὴ πλαστικωτέρα. Τὸ πνεῦμα—ὑλὴ

τοῦ πεδίου τούτου εἶναι πολὺ ὑψηλότερας ζωτικότητος καὶ λεπτότερον οἰουδήποτε βαθμοῦ πυκνότητος τῆς ὕλης τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου. Τὸ ἔσχατον ἄτομον τῆς ἀστρικῆς ὕλης περιέχει ἐντὸς τοῦ σφαιρικοῦ αὐτοῦ περικαλύμματος ἀναρίθμητα συναθροίσματα τῆς χονδροειδεστάτης νοητικῆς ὕλης, οὕτως ὥστε ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ ἀστρικοῦ ατόμου ἀπελευθεροῖ ποσότητα τινὰ νοητικῆς ὕλης τοῦ χονδροειδεστέρου εἶδους. Ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας θέλει ἐννοηθῇ ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν ζωϊκῶν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου αὐξάνει τὰ μέγιστα εἰς ἐνέργειαν, καθόσον ἡ ὑπ' αὐτῶν εἰς κίνησιν τιθεμένη μᾶζα εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγωτέρα. Ἡ ὕλη εὐρίσκεται ἐν συνεχεῖ καὶ ἀδιακόπῳ κινήσει, λαμβάνουσα μορφήν εἰς ἕκαστον παλμὸν τῆς ζωῆς καὶ προσαρμοζομένη ἀδιστακτως εἰς πᾶσαν μεταβαλλομένην κίνησιν. Ἡ «νοητικὴ οὐσία», ὡς ἀποκαλεῖται, καθιστᾷ τὸ ἀστρικὸν «πνεῦμα—ὕλη» χονδροειδές, βαρὺ καὶ ἁμαυρόν, καίτοι τοῦτο, συγκρινόμενον πρὸς τὸ φυσικὸν πνεῦμα—ὕλη, εἶναι φαντασμαγορικῶς φωτεινὸν καὶ λαμπρόν. Ἀλλ' ὁ νόμος τῆς ἀναλογίας τηρεῖ πανταχοῦ τὴν ἰσχύν του καὶ παρέχει ἡμῖν τὸν μῖτον πρὸς ὁδηγίαν ἡμῶν, διὰ μέσου τῆς ὑπεραστρικῆς ταύτης ὑποδιαιρέσεως, ὑποδιαιρέσεως ἣτις εἶναι ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μας καὶ ὁ οἶκος μας, καίτοι ἀγνοοῦμεν τοῦτο, ὡς ὄντες φυλακισμένοι εἰς γῆν ἐξορίας, καὶ ἀτενίζομεν, ὡς ξένοι, τὰς περὶ ταύτης περιγραφάς.

Καὶ ἐδῶ, ἅπαξ ἔτι ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δύο κατωτέρων πεδίων, αἱ ὑποδιαιρέσεις τοῦ πνεύματος—ὕλης εἶναι ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν. Ἄπαξ ἔτι, αἱ ποικιλίαι αὗται ἀποτελοῦνται ἐξ ἀναριθμῆτων συνδυασμῶν, συνιστώντων ἀναλόγως τῆς πυκνότητος αὐτῶν τὰ στερεά, τὰ ὑγρά, τὰ ἀέρια καὶ τοὺς αἰθέρας τοῦ νοητικοῦ πεδίου. Ἡ λέξις «στερεά» φαίνεται πράγματι ἄτοπος, καὶ ὅταν ἀκόμη ὁμιλῶμεν περὶ τῶν πυκνοτέρων μορφῶν τῆς οὐσίας ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ταῦτα εἶναι χονδροειδῆ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα εἶδη τῶν νοητικῶν ὕλικῶν καὶ ἐπειδὴ στεροῦμεθα περιγραφικῶν ὄρων ἄλλων ἐκτὸς τῶν βασιζομένων ἐπὶ τῶν φυσικῶν κατα-

στάσεων, ἀναγκάζομεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν αὐτούς, ἑλλείψει καλλιτέρων. Ἀρκεῖ ἄλλωστε νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὸ πεδῖον τοῦτο ἀκολουθεῖ τοὺς γενικοὺς νόμους καὶ τὰς τάξεις τῆς φύσεως, οἷτινες εἶναι, διὰ τὴν ἡμετέραν σφαῖραν, ἡ ἑπταδικὴ βᾶσις, καὶ ὅτι αἱ ἑπτὰ ὑποδιαιρέσεις τῆς ὕλης παρουσιάζουσι μικροτέραν πυκνότητα, συγκρινόμεναι αἱ μὲν πρὸς τὰς δέ, ὡς τὰ φυσικὰ στερεά, ὑγρά, ἀέρια, καὶ αἰθέρες, τῆς ἐβδόμης ἢ ἀνωτάτης ὑποδιαιρέσεως ἀποτελουμένης ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐσχάτων νοητικῶν ἀτόμων. Αἱ ὑποδιαιρέσεις αὗται ἔχουσι διαιρεθῇ εἰς δύο ομάδας, εἰς ἃς ἔχουσι δοθῇ τὰ ὁπωσδήποτε ἀνεπαρκῆ καὶ ἀκατανόητα ἐπίθετα «ἄμορφοι» καὶ «ἔμμορφοι»¹.

Αἱ τέσσαρες κατώτεραι ὑποδιαιρέσεις, ἥτοι ἡ πρώτη, ἡ δευτέρα, ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη ἀποτελοῦσι τὴν ὁμάδα τῶν «ἔμμορφων», αἱ δὲ ἀνώτεραι τρεῖς, ἥτοι ἡ πέμπτη, ἡ ἕκτη καὶ ἡ ἐβδόμη τὴν τῶν «ἄμορφων». Ἡ κατὰτάξις εἰς δύο ομάδας εἶναι ἀναγκαία καθόσον ἡ διάκρισις εἶναι πραγματικὴ, καίτοι εἶναι δύσκολος ἡ περιγραφὴ, καὶ αἱ ὑποδιαιρέσεις ἀναλογοῦσιν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει πρὸς τὰς ὑποδιαιρέσεις αὐτῆς ταύτης τῆς διανοίας, ὡς θέλει καταδειχθῇ σαφέστερον περαιτέρω. Ἡ διαφορὰ δύναται ἴσως καλλίτερον νὰ καταδειχθῇ, ἐὰν εἴπωμεν ὅτι εἰς τὰς κατωτέρας τέσσαρας ὑποδιαιρέσεις οἱ παλμοὶ τῆς συνειδήσεως γεννῶσι μορφάς, εἰκόνας ἢ παραστάσεις καὶ ἐκάστη σκέψις παρουσιάζεται ὡς μορφὴ ζωσα' ἐνῶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τρεῖς, ἡ συνειδήσις, καίτοι καὶ ἐκεῖ παράγει παλμούς, φαίνεται, μᾶλλον ἐξαποστέλλουσα αὐτοὺς ὡς ἰσχυρὸν χεῖμαρρον ζωσῆς ἐνεργείας, μὴ διαμορφούμενον εἰς διακρίτους εἰκόνας ἐν ὧσφ οὗτος παραμένει ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τμήματι, ἀλλ' ἐκπέμποντα ποικιλίαν μορφῶν συνδεομένων μετὰ τῶν ὑπὸ κοινῆς τινος καταστάσεως, ὅταν οὗτος κατέρχεται εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους. Ἡ πληρεστέρα ἀναλογία, ἣν ἡδυ-

1. Agûra, ἄμορφος· Rûpa, μορφή. Rûpa, εἶναι ἡ μορφὴ, ἡ παράστασις, τὸ σῶμα.

νήθην ν' ἀνεύρω πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀντικειμένου ὅπερ προ-
 σπαθῶ νὰ ἐκθέσω, εἶναι ἡ τῶν ἀφηρημένων καὶ συγκεκρι-
 μένων ἐγνοιῶν· μία ἀφηρημένη ἔννοια τριγώνου δὲν ἔχει μορ-
 φήν, ἀλλὰ παριστάνει ἐν οἷονδήποτε ἐπίπεδον σχῆμα περιλαμ-
 βανόμενον ἐντὸς τριῶν γραμμῶν, τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν
 τοῦ ὁποίου ἰσοῦται μὲ δύο ὀρθάς· τοιαύτη ἔννοια καθωρισμένη
 ἀλλ' ἄνευ μορφῆς, προβαλλομένη ἐν τῷ κατωτέρῳ κόσμῳ, δύ-
 νатаи νὰ παραγάγῃ μεγάλην ποικιλίαν τοιούτων σχημάτων,
 ὀρθογωνίων, ἰσοσκελῶν, σκαληνῶν, οἷονδήποτε χρώματος καὶ
 ἐπιφανείας, ἀλλὰ πάντων ἐκπληρούντων τοὺς ὅρους συγκεκρι-
 μένου τριγώνου, ἐκάστου ἔχοντος ὠρισμένον ἴδιον σχῆμα. Ἡ
 ἀδυναμία τοῦ νὰ δώσῃ τις διὰ λέξεων σαφῇ ἔκθεσιν τῆς δια-
 φορᾶς τῆς ἐνεργείας τῆς συνειδήσεως εἰς τὰ δύο τμήματα ὀφεί-
 λεται εἰς τὸ ὅτι αἱ λέξεις εἶναι τὰ σύμβολα τῶν εἰκόνων καὶ
 ἀνήκουσιν εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ κατωτέρου νοητικοῦ ἐν τῷ
 ἔγκεφάλῳ, βασιζονται δὲ ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν
 τούτων· ἐν ᾧ τὸ «ἄμορφον» τμήμα ἀνήκει εἰς τὸν Καθαρόν
 Λόγον, ὅστις οὐδέποτε λειτουργεῖ ἐντὸς τῶν περιορισμένων
 ὁρίων τῆς γλώσσης.

Τὸ νοητικὸν πεδίον εἶναι τὸ ἀντανακλῶν τὴν Παγκόσμιον
 Διάνοιαν τῆς Φύσεως, τὸ πεδίον ὅπερ ἐν τῷ μικρῷ ἡμῶν συ-
 στήματι ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τῆς Μεγάλης ἐν τῷ Κόσμῳ Δια-
 νοίας¹. Εἰς τὰ ἀνώτερα αὐτοῦ τμήματα ὑπάρχουσι πᾶσαι αἱ ἀρ-
 χέτυποι ἰδέαι, αἵτινες εὐρίσκονται νῦν ἐν συγκεκριμένῃ ἐξελίξει.
 Αὗται ὑφίστανται ἐπεξεργασίας εἰς τὰ κατώτερα τμήματα ἐν δια-
 δοχικαῖς μορφαῖς, διὰ νὰ ἐπαναπαραχθῶσι δεόντως ἐν τῷ ἀ-
 στρικῷ καὶ τῷ φυσικῷ κόσμῳ. Τὰ ὑλικά τοῦ πεδίου ἔχουσι τὴν
 ἱκανότητα νὰ συνδυάζωνται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν νοητικῶν παλ-

1. Mahat ἢ Τρίτος Λόγος, ἡ Θεία Δημιουργικὴ Διάνοια, ὁ Brahman
 τῶν Ἰνδῶν, ὁ Mandjusri τῶν Βορείων Βουδδιστῶν, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
 τῶν Χριστιανῶν.

μῶν, καὶ δύνανται νὰ σχηματίζωσιν οἰονδήποτε συνδυασμὸν ὃν ἡ σκέψις δύναται νὰ δομήσῃ. Ὡς ὁ σίδηρος δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς σκαπάνην πρὸς ἐκσκαφήν, ἢ εἰς σπάθην πρὸς σφαγὴν, οὕτω πῶς ἡ νοητικὴ οὐσία δύναται νὰ διαπλασθῇ εἰς μορφὸς — σκέψεις δυναμένας νὰ βοηθήσωσι ἢ νὰ βλάψωσιν. Ἡ ζωὴ τοῦ Διανοητοῦ διηνεκῶς πάλλουσα διαπλάττει τὰ πέριξ αὐτοῦ ὑλικά καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι ἀνάλογον τῆς βουλήσεως. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ σκέψις καὶ ἐνέργεια, βούλησις καὶ πράξις εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα, τοῦ πνεύματος — ὕλης ἀποβαίνοντος ἑνταῦθα εὐπειθοῦς τῆς ζωῆς ὑπηρετόν, καὶ προσαρμοζομένου εἰς πᾶσαν δημιουργικὴν ὥθησιν.

Οἱ παλμοὶ οὗτοι, οἷτινες διαπλάττουνσι διὰ τῆς λεπτότητος καὶ ταχύτητος αὐτῶν τὴν ὕλην τοῦ πεδίου εἰς μορφὰς — σκέψεις, παράγουσιν ὡσαύτως τὰ ὠραιότατα καὶ διαρκῶς ἐναλλασσόμενα χρώματα· κύματα ποικίλων ἀποχρώσεων, ὁμοίων πρὸς τὰς ἱριώδεις τοιαύτας τοῦ μαργάρου, ἀλλὰ πλεόν αἰθερίων καὶ λαμπρῶν εἰς ἀσυγκρίτως μεγαλύτερον βαθμὸν, διαχεόμενα ἐξ ὅλων τῶν ἐπιφανειῶν καὶ διὰ μέσου πάσης μορφῆς, οὕτως ὥστε ἐκάστη τούτων παρουσιάζει ἁρμονίαν κυμαινομένων ζωντανῶν, φωτεινῶν καὶ λεπτῶν χρωμάτων, περιέχουσιν πολλοὺς ἀγνώστους εἰς τὴν γῆν χρωματισμούς. Δὲν δυνάμεθα διὰ λέξεων νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τῆς θαυμασίας ὠραιότητος καὶ τῆς λαμπρότητος τῶν συνδυασμῶν τῆς λεπτεπιλέπτου ταύτης ὕλης, τῆς πλήρους ζωῆς καὶ κινήσεως. Πάντες οἱ ὁρατικοὶ οἷτινες ἐγένοντο αὐτόπται μάρτυρες ταύτης, Ἰνδοί, Βουδδισταί, Χριστιανοί, μετὰ θαυμασμοῦ ὁμιλοῦσι περὶ τῆς ἐξόχου ὠραιότητος καὶ ἐξομολογοῦνται πάντοτε τὴν παντελῆ ἀδυναμίαν αὐτῶν ὅπως τὴν περιγράψωσι. Αἱ λέξεις, ὡς φαίνεται, μᾶλλον ὑποβιβάζουσι καὶ ἐλαττώνουσι τὴν λαμπρότητα αὐτῆς, ὅσονδήποτε λαμπρῶς καὶ ἂν ἔχη συνταχθῇ ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν τὸ ἐγκώμιον.

Αἱ μορφαὶ — σκέψεις διαδραματίζουσι φυσικὰ μέγα μέρος μεταξὺ τῶν ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου δρώντων ζώντων πλασμάτων.

Ὅμοιάζουσι πρὸς ἐκεῖνας ἅς συνηγήσαμεν ἤδη ἐν τῷ ἀστρικῷ πεδίῳ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶναι περισσότερον φωτοβόλοι καὶ λαμπρότερον ἐχρωματισμέναι, ἰσχυρότεραι, μεγαλειτέρας διαρκείας καὶ πληρέστερον ζωοποιημέναι. Ἐφ' ὅσον αἱ ἀνώτεραι διανοητικαὶ ιδιότητες σαφέστερον ἐμφανίζονται, αἱ μορφαὶ αὗται παρουσιάζουσι πολὺ ὀξυτέρας γραμμὰς. καὶ τείνουσιν εἰς ἰδιάζουσαν τελειότητα γεωμετρικῶν σχημάτων, ἀκολουθουμένην ὑπὸ ἕξ ἴσου ἰδιαζούσης καθαρότητος φωτεινῶν χρωμάτων. Ἄλλ' εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι, κατὰ τὸ παρὸν στάδιον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπικρατοῦσιν εὐρέως αἱ νεφελώδεις καὶ ἀκανονίστως διαπεπλασμέναι σκέψεις, παραγωγῆς κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν κακῶς παιδευθεισῶν διανοιῶν. Ἐπίσης, ἀλλὰ σπανίως, συναντῶνται ἐνταῦθα ὥραϊαι καλλιτεχνικαὶ σκέψεις, καὶ δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν ὅτι ζωγράφοι, συλλαβόντες, ἐν ὀνειροπολήσει, διάφασιν τινα τοῦ ἰδανικοῦ των, ἐδυσφόρησαν ἐπανελημμένως κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀνικανότητος, πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῆς ἐξόχου ὥραιότητος ταύτης διὰ τῶν κοινῶν ἐπὶ γῆς χρωμάτων. Αἱ μορφαὶ—σκέψεις αὗται κατασκευάζονται ἐκ τῆς στοιχειακῆς οὐσίας τοῦ πεδίου. Οἱ κραδασμοὶ τῆς σκέψεως κατεργάζονται τὴν στοιχειακὴν οὐσίαν εἰς ἀντίστοιχον μορφήν, ἥς ἐμψυχοῦσα ζωὴ εἶναι ἡ σκέψις. Οὕτω πῶς ἔχομεν πάλιν «τεχνητὰ στοιχειακὰ» δημιουργούμενα κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον, καθ' ὃν πλάττονται καὶ εἰς τὰ ἀστρικά τμήματα. Πᾶν ὅ,τι ἐλέχθη ἐν τῷ Κεφαλαίῳ Β' περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ διὰ τὰ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, λαμβανομένης μόνον ὑπ' ὅψιν τῆς ἐπιπροστιθεμένης εὐθύνης ἐπὶ τῶν δημιουργῶν των, ἕξ αἰτίας τῆς μεγαλειτέρας δυνάμεως καὶ διαρκείας ἧτις χαρακτηρίζει τὰ στοιχειακὰ τοῦ ἀνωτέρου τούτου κόσμου. Ἡ στοιχειακὴ οὐσία τοῦ νοητικοῦ πεδίου σχηματίζεται ὑπὸ τῆς Μονάδος ἐν τῷ σταδίῳ τῆς καθόδου αὐτῆς, τῷ ἀμέσως προηγουμένῳ τῆς ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ εἰσόδου της. Αὕτη σχηματίζει, ἐπὶ τῶν τεσσάρων κατωτέρων ὑποδιαίρέσεων τοῦ νοητι-

κοῦ πεδίου, τὸ δεύτερον στοιχειακὸν βασιλείον. Αἱ τρεῖς ἀνώτεραι ὑποδιαίρεσεις, αἱ «ἄμορφοι», ἔχουσι καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ πρώτου στοιχειακοῦ βασιλείου, τῆς στοιχειακῆς οὐσίας διαπλασσομένης ἐκεῖ ὑπὸ τῆς σκέψεως εἰς λαμπράς ἀντανανκλάσεις, ἐγχρώμα θεύματα καὶ ἀναλαμπάς ζωντανοῦ πυρός, ἀντὶ νὰ προσλάβῃ αὕτη ὠρισμένης μορφάς, ὡς ἐὰν νὰ ἐλάμβανεν ἐκεῖ τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς συνδεδυασμένης ἐνεργείας, μὴ περιοριζόμενη ὅμως ἀκόμη εἰς συγκεκριμένας μορφάς.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς μεγάλας διαίρεσεις τοῦ νοητικοῦ πεδίου ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι ὄντοτες, ὧν τὰ κατώτερα σώματα σχηματίζονται ἐκ τῆς φωτεινῆς ὕλης καὶ τῆς στοιχειακῆς οὐσίας τοῦ πεδίου. Λάμποντα ὄντα, ἅτινα καθοδηγοῦσι τὴν πρόοδον τῆς φυσικῆς τάξεως, ἐπιβλέποντα τὰς φάλαγγας τῶν κατωτέρων ὄντοτήτων περὶ ὧν ὁμιλήσαμεν ἥδη, καὶ ὑπακούοντα ἐν ταῖς πολλαπλαῖς ἱεραρχίαις τῶν εἰς τοὺς ὑπερτάτους αὐτῶν Κυρίους τῶν ἐπὶ Στοιχείων¹. Αὗται εἶναι, ὡς εὐκόλως δύναται νὰ νοηθῇ, ὄντα εὐρείας γνώσεως, μεγάλης ἰσχύος καὶ λαμπροτάτης ἐμφανίσεως, λάμποντα καὶ φωτοβόλα πλάσματα μυριάδων ἀποχρώσεων, ὁμοίων πρὸς τὰς τοῦ οὐρανίου τόξου μὲ ὑπέροχα ἐναλλασσόμενα χρώματα, μεγαλοπρεπῶν ἐπιβλητικῶν τρόπων, ἐνσαρκώσεις ἡρέμου ἐνεργείας, προσωποποιήσεις ἀκαθέκτου ἰσχύος.

Καὶ ἀναμνηστικόμεθα ἐνταῦθα τῆς περιγραφῆς τοῦ μεγάλου Χριστιανοῦ Ὁρατικοῦ, γράφοντος περὶ τοῦ ἰσχυροῦ ἀγγέλου ὅτι «ἡ ἱρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στύλος πυρός»². Ὡς κελάρυσμα ῥεόντων ὑδάτων εἶναι αἱ φωναί των, ὡς ἡχὸ τῆς ἀρμονίας τῶν σφαιρῶν. Καθοδηγοῦσι τὴν φυσικὴν τάξιν, καὶ κυβερνῶσι

1. Αὗται εἶναι οἱ Arûpa καὶ Rûpa Devas τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Βουδδιστῶν. Οἱ «Κύριοι τῶν Οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς» τῶν Ζωροαστρειῶν. Οἱ ἀρχάγγελοι καὶ οἱ ἄγγελοι τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Μωαμεθανῶν.

2. Ἀποκάλυψις, ι'. 1.

τὰς μεγάλας λεγεῶνας τῶν στοιχειακῶν τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου, οὕτως ὥστε αἱ φάλαγγες αὐτῶν συντελοῦσιν ἀδιακόπως εἰς τὴν πρόωδον τῆς φύσεως μετ' ἀλαθήτου κανονικότητος καὶ ἀκριβείας.

Ἐπὶ τοῦ κατωτέρου νοητικοῦ πεδίου εὐρίσκομεν πολλοὺς Chelâs ἐργαζομένους διὰ τῶν νοητικῶν σωμάτων των ¹, ἀπελευθερωθέντας ἐπὶ τινα χρόνον τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἐνδυμασιῶν. Ὅταν τὸ σῶμα περιπέσῃ εἰς βαθὺν ὕπνον ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος, ὁ Διανοητής, δύναται ν' ἀποχωρήσῃ αὐτοῦ, καὶ νὰ ἐργασθῇ, ἐλευθερῶς τῶν δεσμῶν του, εἰς τὰ ὑψηλότερα ταῦτα τμήματα. Ἐκεῖθεν δύναται νὰ βοηθῇ καὶ νὰ παρηγορῇ τοὺς ὁμοίους του ἐπιδρωῶν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν διανοιῶν των, ὑποβάλλων ἐπικουρικὰς σκέψεις, προτείνων εὐγενεῖς ιδέας, ἀποτελεσματικώτερον καὶ ταχύτερον παρ' ὅσον ἐὰν ἦτο ἐγκεκλεισμένος ἐν τῷ σώματι. Βλέπει ἀκριβέστερον τὰς ἀνάγκας αὐτῶν καὶ ὥς ἐκ τούτου δύναται νὰ ἐρχεται ἀποτελεσματικώτερον ἁρωγὸς πρὸς αὐτοὺς. Εἶναι δι' αὐτὸν ὕψιστον προνόμιον καὶ χαρὰ νὰ βοηθῇ οὕτω πῶς τοὺς ἀγωνιζομένους ἀδελφούς του, ἀγνοοῦντας τὰς ὑπηρεσίας του καὶ μὴ ἔχοντας τὴν παραμικροτέραν ιδέαν περὶ τοῦ ἰσχυροῦ βραχίονος ὅστις ὑποβαστάζει τὸ φορτίον των, ἢ τῆς γλυκείας φωνῆς ἣτις παρηγορεῖ αὐτοὺς κατὰ τὸν πόνον των. Ἀόρατος, ἄγνωστος, ἐργάζεται ἐξυπηρετῶν τοὺς ἐχθρούς του μετὰ τῆς αὐτῆς χαρᾶς καὶ ἐλευθερίας μεθ' ἧς καὶ τοὺς φίλους του, διαμοιράζων εἰς τὰ ἅτομα τὸ ρεῦμα τῶν ἀγαθοποιῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐκπορεύονται ἐκ τῶν Μεγάλων Βοηθῶν εἰς τὰς ἀνωτέρας σφαίρας. Ἐνίοτε ἐδῶ βλέπομεν καὶ τὰ ἐνδοξα πρόσωπα τῶν Διδασκάλων, καίτοι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Οὗτοι διαμένουσιν ἐπὶ τοῦ ὑψίστου ἐπιπέδου τῆς «ἀμόρφου» διαιρέσεως τοῦ νοητικοῦ πεδίου· καὶ ἄλλα Μεγάλα Ὅντια κατέρχονται ἔστιν ὅτε δι' εὐεργετικὴν τινὰ ἀποστολὴν ἀπαποῦσαν τοιαύτην κατωτέραν ἐκδήλωσιν.

1. Συνήθως καλεῖται τοῦτο Mâyâni Rûpa ἡ ἀπατηλὸν σῶμα, ὅταν διευθετῇται πρὸς ἀνεξάρτητον ἐν τῷ νοητικῷ κόσμῳ δρασιν.

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ συνειδητῶς ἐνεργουσῶν ὄντοτήτων, εἴτε ἀνθρωπίνων εἴτε ὄχι, εἴτε ἐν τῷ σώματι εἴτε ἐκτὸς αὐτοῦ, εἶναι σχεδὸν ἀκαριαία, καθόσον ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν «ταχύτητα τῆς σκέψεως». Οἱ φραγμοὶ τοῦ χώρου δὲν ἔχουσιν ἐνταῦθα τὴν δύναμιν νὰ διαχωρίζωσι, καὶ οἰαδήποτε ψυχὴ δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ οἰανδήποτε ἄλλην, ἀπλῶς καὶ μόνον κατευθύνουσα τὴν προσοχὴν τῆς πρὸς ταύτην. Ὅχι μόνον ταχεῖα εἶναι ἡ ἐπικοινωνία, ἀλλὰ καὶ τελεία, ἐὰν αἱ ψυχαὶ εἶναι τοῦ αὐτοῦ περιῖπου βαθμοῦ ἀναπτύξεως αἱ λέξεις δὲν δύνανται οὔτε νὰ δυσχεράνωσιν οὔτε νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν συνεννόησιν, καθόσον ὁλόκληρος ἡ σκέψις ἐκσφενδονίζεται ἐκ τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην, ἢ, ἀκριβέστερον ἴσως, ἐκάστη βλέπει τὴν σκέψιν ὥς αὐτὴ αὕτη ὑπὸ τῆς ἄλλης συλλαμβάνεται. Οἱ πραγματικοὶ μεταξὺ τῶν ψυχῶν φραγμοὶ εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ὀλιγώτερον ἐξελιχθεῖσα ψυχὴ γνωρίζει ἐκ τῆς περισσότερον ἐξελιχθείσης τοιαύτης τόσον μόνον ὅσον αὕτη εἶναι ἱκανὴ νὰ συλλάβῃ. Τὸ ὅριον τοῦτο γίνεται προφανῶς ἀντιληπτὸν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων ψυχῶν, καθόσον αἱ κατώτεραι δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ δέχωνται ἐντυπώσεις ὑπὲρ τὰς δυνάμεις των. Ὅσῳ περισσότερον ἔχει ἐξελιχθῇ μία ψυχὴ, τόσῳ περισσότερα γνωρίζει περὶ πάντων τῶν πέριξ αὐτῆς, τόσῳ περισσότερον πλησιάζει πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι καὶ τὸ νοητικὸν πεδίου περιβάλλεται ὑπὸ ἀπατηλῶν πέπλων, καίτοι οὗτοι εἶναι κατὰ πολὺ ὀλιγώτεροι καὶ λεπτότεροι τῶν τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἐκάστη ψυχὴ περιβάλλεται ὑπὸ ἰδίας νοητικῆς ἀτμοσφαίρας, καί, ἐπειδὴ αἱ ἐντυπώσεις δεόν νὰ διέλθωσι διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας ταύτης, ἅπασαι αὗται παραμορφοῦνται καὶ χρωματίζονται ἀναλόγως. Ὅσῳ περισσότερον διανγεστέρα καὶ ἀγνωτέρα εἶναι ἡ ἀτμοσφαῖρα τόσῳ ὀλιγώτερον χρωματίζεται ὑπὸ τῆς προσωπικότητος. τόσῳ ὀλιγώτεροι εἶναι αἱ ἀπάται εἰς ἃς δυνατόν ἡ ψυχὴ νὰ ὑποπέσῃ.

Εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας ὑποδιαίρέσεις τοῦ νοητικοῦ πεδίου

εὐρίσκεται ἡ κατοικία αὐτοῦ τούτου τοῦ Διανοητοῦ, διαμένοντος εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἐκ τούτων, ἀναλόγως τοῦ σταδίου τῆς ἐξελιξέως του. Ἡ μεγάλη πλειονότης ἐξελιχθεῖσα εἰς διαφόρους βαθμοὺς ζῇ ἐπὶ τοῦ κατωτάτου ἐπιπέδου. Ὀλίγαι, ἐν συγκρίσει, τῶν ὑψηλότερον διανοουμένων ψυχῶν κατοικοῦσιν ἐπὶ τοῦ δευτέρου πεδίου, τοῦ Διανοητοῦ ἀνερχομένου ἐκεῖ—μεταχειριζόμεθα φράσιν μᾶλλον ἁρμόζουσαν εἰς τὸ φυσικὸν παρὰ εἰς τὸ νοητικὸν πεδίου—ὅταν ἡ λεπτοτέρα ὕλη τοῦ τμήματος ἐκείνου ἐπικρατεῖ ἐν αὐτῷ· καὶ ἐξαναγκάζει τὴν τοιαύτην μεταβολήν· δὲν ὑποβάλλεται, τῇ ἀληθείᾳ, εἰς οὐδεμίαν «ἀνοδον», εἰς οὐδεμίαν ἀλλαγὴν τόπου, ἀλλὰ δέχεται τοὺς παλμοὺς τῆς λεπτοτέρας ἐκείνης ὕλης, καθιστάμενος ἱκανὸς ν' ἀποκρίνηται εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ εἶναι αὐτὸς οὗτος εἰς θέσιν νὰ ἐξαποστέλλῃ δυνάμεις, θετούσας εἰς παλμικὴν κίνησιν τὰ ἄραια μόρια τοῦ ῥηθέντος ἐπιπέδου. Ὁ σπουδαστὴς θέλει ἐξοικειωθῇ μὲ τὸ γεγονὸς, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς κλίμακος τῆς ἐξελιξέως ἀνοδος δὲν μετακινεῖ τοῦτον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλὰ καθιστᾷ αὐτὸν ὅλον ἐν καὶ ἱκανώτερον πρὸς λῆψιν ἐντυπώσεων. *Πᾶσαι αἱ σφαῖραι* εἶναι πέραξ ἡμῶν, ἡ ἀστρική, ἡ νοητική, ἡ βουδδική, ἡ νιρβανική καὶ οἱ ἔτι ὑψηλότεροι κόσμοι, ἢ ζωὴ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ· δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ τεθῶμεν εἰς κίνησιν πρὸς ἀνεύρεσίν των, καθόσον εὐρίσκονται ἐνταῦθα· ἀλλ' ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἀνικανότης ἡμῶν πρὸς σύλληψιν διαχωρίζει ἡμᾶς, ἀποτελεσματικώτερον παρ' ὅσον ἐὰν παρενετίθετο ἑκατομμυρίων χιλιόμετρων ἀπόστασις.

Ἐχομεν συνείδησιν μόνον ἐκείνου ὅπερ ἐπηρεάζει ἡμᾶς, ὅπερ διεγείρει ἐν ἡμῖν ἀντιστοίχους παλμούς, καὶ ἐφ' ὅσον ἀποβαίνομεν ἐπιδεκτικώτεροι, ἐφ' ὅσον προσελκύομεν ἐν ἡμῖν ὅλον καὶ καλυτέρας ποιότητος ὕλην, ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν μεθ' ὅλον καὶ λεπτοτέρων κόσμων. Ἐκεῖθεν, ἀνοδος ἐξ ἐνὸς ἐπιπέδου εἰς ἕτερον σημαίνει ὅτι ὑφαίνομεν τὰ ἐνδύματα ἡμῶν ἐκ καλυτέρων ὕλικῶν καὶ δυνάμεθα νὰ ἐρχώμεθα δι' αὐτῶν εἰς ἐπαφὴν μὲ λεπτοτέρους κόσμους, ἔτι δὲ περαιτέρω σημαίνει ὅτι αἱ, ἐν

τῷ διὰ τῶν ἐνδυμάτων τούτων περιβαλλομένῳ Ἐαυτῷ, θεῖαι δυνάμεις ἀφυπνίζονται ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεως καὶ ἑξαποστέλλουσι πρὸς τὰ ἔξω τοὺς λεπτοτέρους τῶν παλμούς τῆς ζωῆς.

Εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἐξελίξεως εἰς ὃν ἀνῆλθε νῦν ὁ Διανοητὴς εἶναι ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν περιβαλλόντων αὐτῶν καὶ κατέχει τελείως τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος του. Γνωρίζει τὰ σώματα ἅτινα φέρει, δι' ὧν ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ κατώτερα πεδία, καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπηρεάξῃ καὶ νὰ ὀδηγῇ αὐτὰ ἀπεριορίστως. Βλέπει τὰς δυσκολίας, τὰ ἐμπόδια ἅτινα ταῦτα συναντῶσιν—ἀποτελέσματα παρελθούσης ἀφρόντιδος ζωῆς—καὶ ἐνεργεῖ εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσκομίξῃ εἰς αὐτὰ δυνάμεις δι' ὧν θὰ εἶναι καλλίτερον ἐφωδιασμένα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς προσπαθείας τῶν. Ἡ καθοδήγησίς του εἶναι ἐνίοτε αἰσθητὴ ἐν τῇ κατωτέρᾳ συνειδήσει ὡς ἐπιτακτικὴ καὶ ἀκαταμάχητος δύναμις, καταρρίπτουσα πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ ἐπιβάλλουσα πορείαν κατευθύνσεως, καίτοι πάντα τὰ αἷτια δὲν ἐμφανίζονται καθαρὰ εἰς τὴν ἀμυδροτέραν ὄρασιν τῶν νοητικῶν καὶ ἀστρικῶν φορέων. Ἄνθρωποι οἵτινες ἔφερον εἰς πέρας μεγάλα ἔργα ἔχουσι πολλάκις μαρτυρήσῃ ὅτι εἶχον συνειδήσιν ἐνδοτέρας, ἀνωτέρας καὶ ἀκαταμάχητου δυνάμεως, ἣτις δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐνεργήσωσιν ἄλλως πως, εἰμὴ καθ' ὃν τρόπον ἐνήργησαν. Τότε ἔδρων ὡς ἀληθεῖς ἄνθρωποι, τῶν Διανοητῶν, οἵτινες εἶναι οἱ ἐσωτερικοὶ ἄνθρωποι, ἐργαζομένων συνειδητῶς διὰ τῶν σωματικῶν, ἅτινα τοιοῦτοτρόπως ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πραγματοποιήσωσι τὰς ἰδίας αὐτῶν βουλήσεις, ὡς φορεῖς τοῦ ατόμου. Τὰς ὑψηλὰς ταύτας δυνάμεις πάντες θὰ ἀποκτήσωμεν διὰ τῆς προόδου τῆς ἐξελίξεως.

Ἐπὶ τοῦ τρίτου ἐπιπέδου τῆς ἀνωτέρας διαιρέσεως τοῦ νοητικοῦ πεδίου, κατοικοῦσι τὰ Ἐγὼ τῶν Διδασκάλων, καὶ τῶν Μεμνημένων οἵτινες εἶναι μαθηταὶ (chelâs) Αὐτῶν, τῶν σωματικῶν τῶν Διανοητῶν συνισταμένων ἐνταῦθα κατὰ μεγαλείτερον

μέρος ἐξ ὕλης τῆς διαιρέσεως ταύτης. Ἐκ τοῦ κόσμου τούτου τῶν λεπτοτάτων διανοητικῶν δυνάμεων οἱ Διδάσκαλοι ἐξασκοῦσι τὴν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἀγαθοποιὸν Αὐτῶν ἐπίδρασιν, ἀποστέλλοντες πρὸς τὰ κάτω εὐγενῇ ἰδανικά, ἐμπνεούσας σκέψεις, εὐλαβεῖς ἐφέσεις, ῥεύματα πνευματικῆς καὶ διανοητικῆς βοηθείας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκάστη δύναμις παράγει ἐκεῖ ἀκτῖνας διαχεομένας εἰς μυριάδας κατευθύνσεων, καὶ αἱ εὐγενέσταται, αἱ ἀγνόταται ψυχαὶ συλλαμβάνουσιν εὐκολώτατα τὰς εἰς βοήθειαν ἐρχομένας ἐπιρροὰς ταύτας. Μία ἀνακάλυψις γεννᾶται αἴφνης ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ὑπομονητικοῦ ἐρευνητοῦ τῶν μυστικῶν τῆς φύσεως· μία νέα μελωδία θέλγει τὰ ὦτα τοῦ μεγάλου μουσικοῦ, ἡ λύσις τοῦ ἐπὶ πολὺ μελετηθέντος προβλήματος διαφωτίζει τὴν διάνοιαν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Νέα ἐνέργεια ἀγάπης καὶ ἐλπίδος θερμαίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἀκαταπονήτου φιланθρώπου. Καὶ ὅμως οἱ ἀνθρώποι νομίζουν ὅτι ἔχουσιν ἐγκαταλειφθῆ, καίτοι αὐταὶ αὐταὶ αἱ φράσεις ἅς μεταχειρίζονται «μοὶ ἐγεννήθη ἡ σκέψις αὕτη», «μοὶ ἦλθεν ἡ ἰδέα αὕτη», «μοὶ ἐφανερώθη ἡ ἀνακάλυψις αὕτη» ἀσυνειδήτως μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ ἀλήθεια ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἑαυτοὺς τῶν καίτοι οἱ ἐξωτερικοὶ ὀφθαλμοὶ ἦσαν τυφλοί.

Ἄς προβῶμεν νῦν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Διανοητοῦ καὶ τοῦ φορέως αὐτοῦ, ὡς ἀπαντῶμεν τούτους ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ σῶμα τῆς συνειδήσεως ὅπερ διέπει ταύτην ἐπὶ τῶν τεσσάρων κατωτέρων ὑποδιαίρέσεων τοῦ νοητικοῦ πεδίου, τὸ νοητικὸν σῶμα, ὡς καθορίζομεν αὐτό, ἀποτελεῖται ἐκ συνδυασμῶν τῆς ὕλης τῶν ὑποδιαίρέσεων τούτων. Ὁ Διανοητής, τὸ Ἄτομον, ἡ Ἀνθρωπίνη ψυχὴ—σχηματιζόμενος καθ' ὃν τρόπον θέλει περιγραφῆ κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου—ὅταν κατὰ πρῶτον βαίνει πρὸς ἐνσάρκωσιν ἐκπέμπει μέρος τῆς ἐνεργείας του εἰς παλμούς, οἵτινες ἐκλύουσι περίξ αὐτοῦ ὕλην λαμβανομένην ἐκ τῶν τεσσάρων κατωτέρων ὑποδιαίρέσεων τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πεδίου καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν διὰ ταύτης. Ἀνάλογα τῆς

φύσεως τῶν παλμῶν εἶναι καὶ τὰ εἶδη τῆς ὕλης ἅτινα οὗτοι προσελεύουσιν· τὰ καλλιτέρας ποιότητος ὕλικά ἀποκρίνονται εἰς τοὺς ταχυτέρους παλμούς καὶ λαμβάνουσι μορφήν ὑπὸ τὴν ἐπήρειάν των· τὰ χονδροειδέστερα ὕλικά ἀποκρίνονται εἰς τοὺς βραδυτέρους τοιούτους. Ἀκριβῶς ὅπως ἡ χορδὴ ἐκπέμπει ἓνα φθόγγον—τ. ἔ. ὥρισμένον ἀριθμὸν κυμάτων—ἐκ συμπαθείας πρὸς παρομοίαν τοιαύτην τοῦ αὐτοῦ πάχους καὶ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως, παραμένει δὲ βωβὴ ἐν μέσῳ χοροῦ ἀνομοίων φθόγγων, οὕτω καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῆς ὕλης, ταξινομούμενα ἀναλόγως, ἀποκρίνονται μόνον εἰς τοὺς σχετικούς πρὸς ταῦτα παλμούς. Ἀκριβῶς δὲ ἀνάλογος τῶν ἐκπεμπομένων ὑπὸ τοῦ Διανοητοῦ παλμῶν εἶναι καὶ ἡ φύσις τοῦ νοητικοῦ σώματος, ὅπερ οὕτω περὶ αὐτὸν διαπλάττεται. Τὸ νοητικὸν τοῦτο σῶμα εἶναι τὸ καλούμενον κατωτέρα Διάνοια, κατώτερον μέρος, καθόσον τοῦτο εἶναι ὁ Διανοητὴς περιβεβλημένος διὰ τῆς ὕλης τῶν κατωτέρων ὑποδιαίρέσεων τοῦ νοητικοῦ πεδίου καὶ διεπόμενος ὑπὸ τῆς ὕλης ταύτης ἐν τῇ περαιτέρῳ δράσει του. Οὐδεμία τῶν ἐνεργειῶν του, λεπτοτάτων ἄλλωστε πρὸς κίνησιν τῆς ὕλης ταύτης, ταχυτάτων πρὸς λῆψιν ἐντυπώσεων, δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ δι' αὐτοῦ· διὰ τοῦτο περιορίζεται ὑπ' αὐτοῦ, διέπεται ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκδηλώσει τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἶναι ἡ πρώτη τῶν φυλακῶν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνσάρχου ζωῆς του, καί, μολονότι αἱ ἐνέργειαι του δρῶσιν ἐν αὐτῷ, μεγάλως ἀποξενοῦνται τοῦ ὑψηλοτέρου ἰδίου αὐτοῦ κόσμου, καὶ τοῦτο διότι ἡ προσοχὴ του στρέφεται πρὸς τὰς ἐχούσας τάσιν πρὸς τὰ ἔξω ἐνεργείας καὶ ἡ ζωὴ του προβάλλεται μετ' αὐτῶν ἐν τῷ νοητικῷ σώματι, ὅπερ συνήθως καλεῖται ἐνδυμα, κάλυμμα ἢ φορεὺς—πάσης ἐκδηλώσεως ἐχούσης ὡς σκοπὸν τὴν κατάδειξιν τῆς ἰδέας ὅτι ὁ Διανοητὴς δὲν εἶναι τὸ νοητικὸν σῶμα, ἀλλ' ὅτι οὗτος ἐσχημάτισε καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτὸ πρὸς ἐκδήλωσιν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειτέρου μέρους τοῦ ἑαυτοῦ του ἐν τῷ κατωτέρῳ νοητικῷ τμήματι. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι αἱ ἐνέργειαι τούτου, τείνουσαι ἔτι πρὸς τὰ ἔξω, προσελεύουσιν

ἐπίσης περὶ αὐτὸν τὰ χονδροειδέστερα ὕλικά τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἀστρικοῦ τοῦ σώματος· κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς ἐνσάρκου ζωῆς του, αἱ ἐκδηλούμεναι διὰ τῶν κατωτέρων ποιοτήτων τῆς νοητικῆς ὕλης ἐνέργειαι μεταβάλλονται ὑπ' αὐτοῦ εὐκολώτερον εἰς βραδυτέρους παλμούς, εἰς οὓς ἀνταποκρίνεται ἡ ἀστρική ὕλη, οὕτως ὥστε ἀμφότερα τὰ σώματα ταῦτα πάλλουσι συνεχῶς ἁρμονικῶς καὶ συνυφαίνονται στενότητα. "Ὁσφ χονδροειδεστέρα εἶναι ἡ ποιότης τῆς ὕλης δι' ἧς ἔχει δομηθῇ τὸ νοητικὸν σῶμα, τόσφ στενότερα καθίσταται ἡ ἔνωσις αὕτη, οὕτως ὥστε τὰ δύο ταῦτα σώματα ταξινομοῦνται ἐνίστε ὁμοῦ, θεωρούμενα ὡς ἓν¹. "Ὅταν θὰ προβῶμεν εἰς τὴν μελέτην τῆς μετενσαρκώσεως θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔχει κεφαλαιώδη σημασίαν.

Ἀνάλογος τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξελίξεως εἰς ὃν ἔχει φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ ὁ τύπος τοῦ νοητικοῦ σώματος, ὅπερ σχηματίζει κατὰ τὴν πρὸς νέαν ἐνσάρκωσιν πορείαν του· δυνάμεθα δὲ νὰ μελετήσωμεν, ὡς ἐπράξαμεν ἤδη καὶ διὰ τὸ ἀστρικὸν σῶμα, τὰ ἀντίστοιχα νοητικὰ σώματα τριῶν τύπων ἀνθρώπων· α) τοῦ μὴ ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου· β) τοῦ κοινῆς ἀναπτύξεως ἀνθρώπου· γ) τοῦ πνευματικῶς προηγμένου ἀνθρώπου.

α'). Τὸ νοητικὸν σῶμα τοῦ μὴ ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου μόλις διακρίνεται, καθόσον δὲν ἀποτελεῖται εἰμὴ ἐκ μικρᾶς ποσότητος μὴ ὀργανωμένης νοητικῆς ὕλης, ἐκ τῆς κατωτάτης πρὸς

1. Ὁ Θεόσοφος ὁμιλεῖ οὕτω περὶ τοῦ Kama—Manas, ὅπερ ἰσχυρὰ μὲ τὴν διάνοιαν δρῶσαν ἐντὸς καὶ μετὰ τῆς φύσεως τῆς ἐπιθυμίας, ἐπηρεάζουσιν καὶ ἐπηρεαζομένην ὑπὸ τῆς ζωῆς φύσεως. Οἱ Βεδαντινοὶ ταξινομοῦσιν ἀμφότερα τὰ σώματα ὁμοῦ καὶ ὁμιλοῦσι περὶ τοῦ Ἐαυτοῦ ὡς ἐργαζομένου ἐν τῷ Manomayakosha, περιβλήματι ἀποτελουμένῳ ἐκ τῆς κατωτέρας διανοίας, τῶν συγκινήσεων καὶ τῶν παθῶν. Ὁ Εὐρωπαῖος ψυχολόγος θεωρεῖ «τὰ αἰσθήματα» ὡς μέρος τῆς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τρία διαιρουμένης «διανοίας» καὶ περιλαμβάνει ὡς αἰσθήματα τὰς τε συγκινήσεις καὶ τὰ συναισθήματα.

παντὸς ὑποδιαίρεσεως τοῦ πεδίου. Δύναται γὰ ἐπηρεασθῇ σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῶν κατωτέρων σωμάτων, τιθεμένων ἀσθενῶς εἰς παλμικὴν κίνησιν ὑπὸ τῶν ἀστρικῶν θυελλῶν, αἵτινες γεννῶνται ἐκ τῶν, μετὰ τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων διὰ τῶν ὀργάνων τῶν αἰσθήσεων, ἐπαφῶν. Ὅσάκις δὲν διεγείρεται ὑπὸ τῶν ἀστρικῶν τούτων παλμῶν, διατελεῖ σχεδὸν ἐν ἀδρανείᾳ, ἀφοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐρεθισμοὺς ἀποκρίνεται σχεδὸν ἀπαθῶς. Οὐδεμία ὥρισμένη δρᾶσις προέρχεται ἐκ τῶν ἐνδον, τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου κρούσεων οὓσων ἀπαραιτήτων πρὸς ἐπίτευξιν διακρίτου ἀπαντήσεως. Ὅσῳ ἰσχυρότεροι εἶναι αἱ κρούσεις αὗται, τόσῳ περισσότερον συντελοῦσιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου, καθόσον ἕκαστος ἀντίστοιχος παλμὸς ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει νοητικοῦ σώματος. Αἱ κοσμικαὶ διασκεδάσεις, ὁ θυμὸς, ἡ λύσσα, ὁ πόνος, ὁ τρόμος, πάντα τὰ πάθη ταῦτα παράγοντα ἀνεμοστροβίλους ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι διεγείρουσιν ἀδυνάτους παλμοὺς ἐν τῷ νοητικῷ, οἵτινες, παρακινουῦντες βαθμηδὸν τὴν ἀρχομένην γὰ ἐνεργῇ νοητικὴν συνείδησιν, γίνονται αἰτία ὅπως προστίθενται εἰς αὐτὸ καὶ ἴδιαι ἐντυπώσεις ἐκτὸς τῶν ἐκ τῶν ἐξω προερχομένων τοιούτων. Εἶδομεν ὅτι τὸ νοητικὸν σῶμα ἔχει τόσον στενῶς συμμιγῇ μετὰ τοῦ ἀστρικοῦ ὥστε ἀμφότερα ἐνεργοῦσιν ὡς ἐν καὶ μόνον σῶμα, ἀλλ' αἱ ἀναπτυσσόμεναι νοητικαὶ δυνάμεις προσθέτουσιν εἰς τὰ ἀστρικά πάθη ὥρισμένας δυνάμεις καὶ ἰδιότητας, μὴ καταφανεῖς, ὅταν δρῶσιν ὡς καθαρῶς, ζφώδεις ὀρέξεις. Αἱ ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ σώματος ἀποτυπούμεναι ἐντυπώσεις εἶναι διαρκέστεραι τῶν ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ ἀποτυπουμένων τοιούτων καὶ ἐπαναπαράγονται συνειδητῶς ὑπ' αὐτοῦ. Νῦν ἄρχεται ἡ δρᾶσις τῆς μνήμης καὶ τῆς φαντασίας, τῆς τελευταίας βαθμηδὸν ὀργανουμένης ἐφόσον αἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰκόνες ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ὕλης τοῦ νοητικοῦ σώματος καὶ σχηματίζουσι τὰ ὑλικά αὐτοῦ καθ' ὁμοίωσιν πρὸς ταύτας. Αἱ εἰκόνες αὗται, προερχόμεναι ἐκ τῶν ἐπαφῶν τῶν αἰσθήσεων, προσελκύουσι περὶ αὐτάς τὴν χον-

δροειδεστάτην νοητικὴν ὕλην· αἱ δὲ ἀνατέλλουσαι δυνάμεις τῆς συνειδήσεως ἐπαναπαράγουσι τὰς εἰκόνας ταύτας· οὕτω πως σισσωρεύεται πλῆθος εἰκόνων αἵτινες ἀρχίζουσι νὰ προκαλῶσι τὴν ἐκ τῶν ἔνδον γέννησιν τῆς δράσεως, τῆς συνειδήσεως ἐπιθυμοῦσης νὰ δοκιμάσῃ ἐκ νέου, διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ὀργάνων, τοὺς κριθέντας ὡς εὐαρέστους παλμοὺς καὶ γ' ἀποφύγῃ τοὺς προξενήσαντας πόνον τοιοῦτους. Τὸ νοητικὸν σῶμα ἀρχίζει τότε νὰ διεγείρῃ τὸ ἀστρικὸν καὶ νὰ γεννᾷ ἐν αὐτῷ ἐπιθυμίας, αἵτινες ἐν τῷ ζῶφ ὑπνώττουσι μέχρι τῆς ἐγρηγόρσεως τούτων κατόπιν φυσικῆς ὑποκινήσεως· ὡς ἐκ τούτου, παρατηροῦμεν ἐν τῷ μὴ ἀνεπτυγμένῳ ἀνθρώπῳ συνεχῇ προσπάθειαν πρὸς ἀνεύρεσιν ἀπολαύσεων, ἣν οὐδέποτε συναντῶμεν εἰς τὰ κατώτερα ζῶα, καὶ ἐπιθυμίας, σκληρότητας, πονηρίας, ἃς ταῦτα τελείως ἀγνοοῦσιν. Αἱ ἀνατέλλουσαι δυνάμεις τῆς διανοίας, τιθέμεναι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν αἰσθήσεων, καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον κατὰ πολὺ ἐπικυνδυνωδέστερον καὶ ἀγριώτερον οἰουδήποτε ζῶον· αἱ δὲ ἰσχυρότεραι καὶ λεπτότεραι δυνάμεις, συνυφαινόμεναι ἐν τῷ νοητικῷ πνεύματι—ὕλη, δανείζουσιν εἰς τὴν θυμικὴν φύσιν δυνάμεις πρὸς δρᾶσιν καὶ σκληρότητα ἃς εἰς οὐδὲν τῶν ζώων ἀνευρίσκομεν.

Ἄλλ' αἱ παρεκτροπαὶ αὗται φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς, χάρις εἰς τοὺς πόνους ὧν αὗται αὗται εἰσὶν ἡ αἰτία, τὸ σπέρμα τῆς διορθώσεως, ἡ δὲ ἀποκτωμένη πείρα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς συνειδήσεως καὶ γεννᾷ νέας εἰκόνας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐργάζεται ἡ φαντασία. Αὗται προτρέπουσι τὴν συνείδησιν γ' ἀνθίσταται ἐναντίον πολλῶν παλμῶν, οἵτινες φθάνουσι μέχρι αὐτῆς, διὰ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐξασκῇ τὴν βούλησίν της, χαλινάγωγοῦσα τὰ πάθη ἀντὶ γ' ἀφίγῃ εἰς αὐτὰ ἐλευθέρα τὰ ἡνία. Τοιοῦτοι ἀνθιστάμενοι παλμοὶ γεννῶνται ἐντὸς τοῦ νοητικοῦ σώματος, προσελκύουσι λεπτοτέρους συνδυασμοὺς νοητικῆς ὕλης, καὶ τείνουσιν ὡσαύτως εἰς τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀποπομπὴν τῶν χονδροειδεστέρων συνδυασμῶν οἵτινες πάλλουσιν ἀποκρινόμενοι εἰς τοὺς ἐν τῷ ἀστρικῷ σώματι παραγομένους θυμικοὺς φθόγ-

γους· διὰ τῆς συναπτομένης πάλης, μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν εἰκό-
νων τῶν παθῶν καὶ τῶν ὑπὸ τῆς εὐφραντάστου ἐπαναπαραγω-
γῆς τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν κτηθείσης πείρας γεννηθέντων παλμῶν,
τὸ νοητικὸν σῶμα αὐξάνει, ἀρχίζει ν' ἀναπτύσσει ὀριστικὴν
ὀργάνωσιν καὶ ἡ ἔχῃ ὅλον ἐν καὶ περισσοτέραν πρωτοβουλίαν ὅσον
ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐνεργείας. Ἐν ὅσῳ ἡ ἐπίγειος ζωὴ
δαπανᾶται πρὸς ἀπόκτησιν πείρας καὶ ἡ διάμεσος ζωὴ πρὸς
ἀφομοίωσιν ταύτης, ὡς θέλομεν λεπτομερῶς ἴδῃ ἐν τῷ ἐπομένῳ
κεφαλαίῳ, καθ' ἑκάστην εἰς τὴν γῆν ἐπάνοδον ὁ Διανοητὴς
θὰ ἔχῃ ἡϋξημένον ἀπόθεμα πνευματικῶν δυνάμεων πρὸς δια-
μόρφωσιν τοῦ νοητικοῦ σώματός του. Οὕτως ὁ μὴ πνευματικῶς
ἀνεπτυγμένος ἄνθρωπος, οὕτινος ἡ διάνοια εἶναι δούλη τῶν
παθῶν του, μεταβάλλεται εἰς κοινῆς ἀναπτύξεως τοιοῦτον, ἡ
διάνοια τοῦ ὁποίου εἶναι πεδίον μάχης, ἐφ' οὗ τὰ πάθη καὶ αἱ
νοητικαὶ δυνάμεις διεξάγουσι πόλεμον μὲ ἴσας περίπου δυνάμεις
καὶ μὲ διάφορα ἀποτελέσματα. Οὕτως, ὁ ἄνθρωπος βαθμηδὸν
ἀρχίζει νὰ ἐπιβάλληται ἐπὶ τῆς κατωτέρας φύσεώς του.

β'). Εἰς τὸν κοινῆς ἀναπτύξεως ἄνθρωπον, τὸ νοητικὸν σῶμα
εἶναι πολὺ μεγαλειτέρου μεγέθους, καταδεικνύει ποιὰν τινα ὀρ-
γάνωσιν καὶ περιέχει ἱκανὴν ἀναλογίαν ὕλης ληφθείσης ἐκ τῆς
δευτέρας, τῆς τρίτης καὶ τῆς τετάρτης ὑποδιαίρέσεως τοῦ νοητι-
κοῦ πεδίου. Ὁ γενικὸς νόμος ὅστις διέπει τὰ τῆς δομήσεως καὶ
μετατροπῆς τοῦ νοητικοῦ σώματος δύναται ἐνταῦθα καταλήλως
νὰ μελετηθῇ, καίτοι βασίζεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἣν ἀπηντή-
σαμεν ἥδη ὡς διέπουσιν τὰ κατώτερα βασίλεια τοῦ ἀστρικοῦ καὶ
φυσικοῦ κόσμου. Ἡ ἐνέργεια ἀναπτύσσει, ἡ ἀδράνεια ἀτροφεῖ
καὶ τέλος καταστρέφει. Ἐκαστος παλμὸς γεννώμενος ἐν τῷ νοη-
τικῷ πεδίῳ ἐπιφέρει μεταβολὴν εἰς τὰ συστατικά του, ἀποπέμ-
πων ἐξ αὐτοῦ, ἐν τῷ ἐπηρεασθέντι τμήματι, τὴν ὕλην ἣτις δὲν
δύναται νὰ πάλλῃ ἐκ συμπαθείας, καὶ ἀναπληρῶν αὐτὴν διὰ κα-
ταλήλων ὕλικῶν λαμβανομένων ἐκ τῶν πέριξ ἀπεριορίστων
πράγματι ἀποθεμάτων. Ὅσῳ περισσότερον ἐπαναλαμβάνεται μία

σειρὰ παλμῶν, τόσῳ τὸ ἐπηρεαζόμενον ὑπ' αὐτῶν τμήμα αὐ-
 ξάνει ἀναπτυσσόμενον· ἐκεῖθεν προέρχεται, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ,
 ἡ προξενουμένη εἰς τὸ νοητικὸν σῶμα βλάβη διὰ τῆς κατὰ πολὺ
 εἰδικεύσεως τῶν νοητικῶν ἐνεργειῶν. Τοιαύτη λελανθασμένη κα-
 τεύθυνσις τῶν δυνάμεων τούτων προκαλεῖ μονομερῆ ἀνάπτυξιν
 τοῦ νοητικοῦ σώματος· τοῦτο ἀποβαίνει, ἀναλόγως, ὑπὲρ τὸ
 δέον ἀνεπτυγμένον ἐν τῷ τμήματι ἐν ᾧ αἱ δυνάμεις αὗται συνε-
 χῶς δρῶσι, καί, ἀναλόγως, οὐδόλως ἀνεπτυγμένον εἰς τὰ ἴσως ἐξ
 ἴσου σπουδαῖα ὑπόλοιπα τμήματα. Ἀρμονικῇ, ἀναλογικῇ, γε-
 νικῇ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος τούτου δέον νὰ ἐπιδιώκηται πάν-
 τοτε, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡρεμος αὐτοῦ ἀνάλυσις καὶ συγ-
 κεκριμένη υἱοθεσία μέσων πρὸς ἐπιτυχίαν. Ἡ γνῶσις τοῦ νό-
 μου τούτου ἐρμηνεύει περαιτέρω ὠρισμένας οἰκείας δοκιμασίας
 καὶ παρέχει βεβαίαν ἐλπίδα προόδου. Ὅταν ἀρχίζῃ τις τὴν με-
 λέτην νέου ζητήματος ἢ ὑφίσταται μεταβολὴν τινα πρὸς τὸν
 σκοπὸν ἀνωτέρας ἡθικῆς ἀναπτύξεως, εὕρισκει τὰ πρῶτα στάδια
 κατάφορτα δυσχερειῶν· ἐνίοτε ἐγκαταλείπει καὶ αὐτὴν τὴν προσ-
 πάθειαν διότι τὰ ἐμπόδια τῆς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν ὁδοῦ φαίνον-
 ται ἀνυπέρβλητα.

Ἐν ἀρχῇ οἰασδήποτε νοητικῆς ἐπιχειρήσεως, ὁλόκληρος ὁ αὐτο-
 ματισμὸς τοῦ νοητικοῦ σώματος ἐμποδίζει ταύτην· τὰ εἰθισμένα
 νὰ πάλλωσι κατ' ἴδιον τρόπον ὑλικά ἀδυνατοῦσι νὰ συμμορ-
 φωθῶσι πρὸς τὰς νέας ὠθήσεις, καὶ τὸ πρῶτον στάδιον συνί-
 σταιται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἀποστολὴν
 προσπαθειῶν αἵτινες ἀποτυγχάνουσι μὴ κατορθώνουςαι νὰ διε-
 γείρῳσιν ἐν τῷ νοητικῷ σώματι ἀντιστοίχους παλμούς, ἀλλ'
 αἵτινες εἶναι τὰ ἀναγκαῖα προκαταρκτικὰ οἰωνδήποτε συμπαθη-
 τικῶν παλμῶν, καθόσον ἀποτινάσσουσιν ἐκ τοῦ σώματος τὰ πα-
 λαῖα ἀπειθῇ, ὑλικά καὶ παρασύρουσι συμπαθητικὰ εἶδη τοιούτων.
 Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει συνείδησιν οἰασ-
 δήποτε προόδου, ἔχει συνείδησιν μόνον τῆς ἀποτυχίας τῶν προ-
 σπαθειῶν του, καὶ τῆς χαλαρᾶς ἀντιστάσεως ἣν συναντᾷ. Μετ'

οὐ πολὺ ὁμως, ἐὰν ἐπιμείνῃ, ἐπειδὴ τὰ νεωστὶ εἰσαχθέντα ὑλικά ἀρχίζουσι νὰ ἐνεργῶσιν, ἐπιτυγχάνει καλλίτερα ἀποτελέσματα καὶ τέλος, ὅταν ὅλα τὰ παλαιὰ ὑλικά ἐκβληθῶσι καὶ ἀρχίσωσι τὰ νέα νὰ ἐργάζωνται, ἐπιτυγχάνει ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προσπαθείας καὶ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἐκπληροῦται. Ἡ κρίσιμος περίοδος ἔγκειται ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ· ἀλλ' ἂν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν νόμον, ἀλάθητον ὡς πάντες οἱ Νόμοι τῆς Φύσεως, καὶ μετ' ἐπιμονῆς ἐπαναλαμβάνῃ τὰς προσπαθείας του **κατ' ἀνάγκην** θὰ ἐπιτύχῃ· ἡ γνῶσις δὲ τοῦ γεγονότος τούτου δύναται νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτόν, ἐνῶ τὸ ἐναντίον θὰ τὸν ἐβύθιζεν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τότε, ὁ κοινῆς ἀναπτύξεως ἄνθρωπος δύναται νὰ προσδεύσῃ ἀνακαλύπτων μετὰ χαρᾶς, ὅτι ἐφ' ὅσον σθεναρῶς ἀνθίσταται εἰς τὰ ἐλαττήρια τῆς κατωτέρας φύσεως, ταῦτα χάνουσι τὴν ἐπ' αὐτοῦ δυνάμιν των, καθόσον ἐκβάλλει ἐκ τοῦ νοητικοῦ αὐτοῦ σώματος πάντα τὰ ὑλικά, ἅτινα εἰσὶν ἱκανὰ νὰ τεθῶσιν ὑπ' αὐτῶν εἰς συμπαθητικὴν παλμικὴν κίνησιν.

Οὕτω τὸ νοητικὸν σῶμα καταλήγει βαθμηδὸν ν' ἀποτελεῖται ἐκ τῶν καλλιτέρων συστατικῶν τῶν τεσσάρων ὑποδιαίρέσεων τοῦ νοητικοῦ πεδίου, μέχρις ὅτου ἀποβῇ ἡ ἀκτινοβολία καὶ ἐξαιρετικῶς ὡραία μορφή ἣτις εἶναι τὸ νοητικὸν σῶμα τοῦ

γ'). πνευματικῶς ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου. Ἐκ τοῦ σώματος τούτου πάντες οἱ χονδροειδεῖς συνδυασμοὶ ἔχουσιν ἐκβληθῇ, οὕτως ὥστε τὰ ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων δὲν ἀνευρίσκουσιν ἐν αὐτῷ ἢ ἐν τῷ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένῳ ἀστρικῷ σώματι ὑλικά μετὰ συμπαθείας ἀποκρινόμενα εἰς τοὺς παλμούς των. Τὸ σῶμα τοῦτο περιέχει μόνον τοὺς καλλιτέρους συνδυασμοὺς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὰς τέσσαρας ὑποδιαίρέσεις τοῦ κατωτέρου νοητικοῦ κόσμου, καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν τὰ ὑλικά τῆς τρίτης καὶ τῆς τετάρτης ὑποδιαίρέσεως ἐπικρατοῦσι κατὰ πολὺ περισσότερον εἰς τὴν σύνθεσίν του, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑλικά τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης· καθίσταται τοῦτο ἱκανὸν ν' ἀποκρίνη-

ται εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρας ἐνεργείας τοῦ νοός, εἰς τὰς λεπτὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀνωτέρων τεχνῶν, εἰς πάντας τοὺς ἄγνους παλμοὺς τῶν ὑψηλοτέρων συγκινήσεων. Τοιοῦτον σῶμα ἐπιτρέπει εἰς τὸν Διανοητὴν, ὅστις ἔχει δι' αὐτοῦ ἐνδυθῆ, νὰ ἐκφράζηται πολὺ πληρέστερον ἐν τῷ κατωτέρῳ νοητικῷ τμήματι καὶ ἐν τῷ ἀστρικῷ καὶ τῷ φυσικῷ κόσμῳ· τὰ ὕλικά του εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀποκρίνονται εἰς πολὺ εὐρύτεραν κλίμακα ἀντιστοίχων παλμῶν καὶ αἱ ἐξ ὑψηλοτέρου βασιλείου προερχόμεναι ὠθήσεις διαπλάσσουν ἐν αὐτῷ εὐγενεστέραν καὶ λεπτοτέραν ὀργάνωσιν. Τοιοῦτον σῶμα ταχέως καθίσταται ἕτοιμον νὰ ἐπαναπαραγάγῃ ἐκαστην ὠθησιν τοῦ Διανοητοῦ, ἱκανὴν πρὸς ἐκφρασιν εἰς τὰς κατωτέρας ὑποδιαίρέσεις τοῦ νοητικοῦ πεδίου καὶ ἀναπτύσσεται εἰς τέλειον ὄργανον πρὸς δρᾶσιν ἐν τῷ κατωτέρῳ τούτῳ νοητικῷ κόσμῳ.

Ἡ σαφὴς κατανόησις τῆς φύσεως τοῦ νοητικοῦ σώματος μεγάλως θέλει τροποποιήσῃ τὴν σύγχρονον ἀνατροφὴν καὶ προσαρμόσῃ αὐτὴν ὅπως ἀποβῇ πολὺ χρησιμωτέρα εἰς τὸν Διανοητὴν παρ' ὅ,τι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικά τοῦ σώματος τούτου ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν παρελθόντων βίων τοῦ Διανοητοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς θέλει τελείως κατανοηθῇ μετὰ τὴν μελέτην τῆς Μετενσαρκώσεως καὶ τοῦ Κάρμα. Τὸ σῶμα δομεῖται ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, τὰ δὲ ὕλικά αὐτοῦ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἰδιοτήτων ἃς ὁ Διανοητὴς συνήθροισεν ἐν ἑαυτῷ ὡς ἀποτελέσματα τῶν παρελθουσῶν δοκιμασιῶν. Ἐκεῖνο, ὅπερ ἡ ἀνατροφὴ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ, εἶναι νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν παραγωγὴν τοιούτων ἐξωτερικῶν διεγέρσεων, νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χρησίμων πνευματικῶν δυνάμεων ἃς ἤδη κατέχει, καὶ νὰ περιστέλλῃ καὶ νὰ βοηθῇ εἰς τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἀνεπιθυμητῶν τοιούτων. Ἡ ἐξωτερικεὺς τῶν ἐμφύτων τούτων πνευματικῶν δυνάμεων καὶ οὐχὶ ἡ ὑπερπλήρωσις τῆς διανοίας διὰ γεγονότων εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀληθοῦς ἀνατροφῆς. Δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ καλλιεργῇται ἡ μνήμη ὡς ἰδιαιτέρα πνευματικὴ δύ-

ναμς, καθόσον αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προσοχῆς, τ.ἔ. ἐκ τῆς σταθερᾶς συγκεντρώσεως τῆς διανοίας ἐπὶ τοῦ μελετηθέντος αντικειμένου καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς συγγενείας μεταξὺ τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς διανοίας. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον ἀγαπᾶται — ἦτοι, ἐὰν ἡ διάνοια ἔχῃ ποιάν τινα προτίμησιν εἰς τοῦτο — ἡ μνήμη δὲν σφάλει, ἀρκεῖ νὰ δοθῇ ἡ δέουσα προσοχή. Διὰ τοῦτο, διὰ τῆς ἀνατροφῆς θὰ ἔπρεπε νὰ καλλιεργῇται ἡ συνήθεια τῆς σταθερᾶς συγκεντρώσεως, τῆς διαρκοῦς προσοχῆς, καὶ νὰ κατευθυνῇται αὕτη ἀναλόγως τῶν ἐμφύτων πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ μαθητοῦ.

Ἄς εἰσέλθωμεν ἤδη εἰς τὰς «ἀμόρφους» διαιρέσεις τοῦ νοητικοῦ πεδίου, εἰς τὸ τμήμα ὅπερ εἶναι ἡ ἀληθῆς κατοικία τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κύκλου τῶν ἐνσαρκώσεών του, ὅπου γεννᾶται ὡς ψυχὴ νηπίου, ὡς Ἐγὼ βρέφος, ὡς ἐμβρυώδης ἀτομικότης, ὅταν ἀρχίζῃ τὴν καθαρῶς ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν του ¹.

Ἡ μορφή τοῦ Ἐγὼ τούτου τοῦ Διανοητοῦ, εἶναι ὡσειδῆς τὸ σχῆμα. Διὰ τοῦτο, ἡ H. P. Blavatsky ὀνομάζει «Αὔριον φόν» τὸ σῶμα τοῦ Μανας ὅπερ παραμένει καθ' ὅλας τὰς ἐνσαρκώσεις. Σχηματιζόμενον ἐκ τῆς ὕλης τῶν τριῶν ἀνωτάτων ὑποδιαίρέσεων τοῦ νοητικοῦ πεδίου, τὸ Ἐγὼ εἶναι ἐξαιρετικῶς ὠραῖον, μεμβράνη σπανιωτάτης λεπτότητος, καὶ δὴ ἐν τῇ ἀπαρχῇ του· ἐφ' ὅσον ἀναπτύσσεται, ἀποβαίνει ἀκτινοβόλον ἀντικείμενον ὑπερτάτης ὠραιότητος καὶ λαμπρότητος, τὸ φωτοβόλον ὄν, ὡς δικαίως ὠνομάσθη ².

Τὶ εἶναι λοιπὸν ὁ Διανοητής; Εἶναι τὸ θεῖον Ἐαυτό, ὡς ἐλέχθη ἤδη, περιορισθὲν ἢ ἀτομικοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ λεπτοῦ τούτου σώματος τοῦ δομηθέντος ἐκ τῶν ὕλικῶν τοῦ «ἀμόρφου»

1. Ὅρα Κεφάλαια Ζ' καὶ Η' περὶ «Μετενσαρκώσεως»

2. Τοῦτο εἶναι τὸ «αὐγοειδὲς σῶμα» τῶν Νεοπλατωνικῶν, τὸ «πνευματικὸν σῶμα» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

τιμήματος τοῦ νοητικοῦ πεδίου¹. Ἡ ὕλη αὕτη, ἐλκνομένη περίε μιᾶς ἀκτίνος τοῦ Ἐαυτοῦ, μιᾶς ζώσης ἀκτίνος τοῦ Μοναδικοῦ Φωτὸς καὶ τῆς Ζωῆς τοῦ σύμπαντος, ἀπομονώνει τὴν ἀκτῖνα ταύτην ἀπὸ τὴν Πηγὴν τῆς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, περικλείει αὐτὴν ἐντὸς μεμβρανῶδους κελύφους ἐξ ἑαυτῆς καὶ μεταβάλλει ταύτην εἰς «ἄτομον». Ἡ ζωὴ εἶναι ἡ Ζωὴ τοῦ Λόγου, ἀλλ' ὅλαι αἱ δυνάμεις τῆς Ζωῆς ἐκείνης κείνται λανθάνουσαι, κεκρυμμέναι. Τὸ πᾶν εὐρίσκεται δυνητικῶς ἐκεῖ, ἐν καταστάσει σπέρματος, ὡς τὸ δένδρον εὐρίσκεται κεκρυμμένον ἐν τῷ μικροσκοπικῷ σπέρματι, ἐν τῷ σπόρῳ. Ὁ σπόρος οὗτος φυτεύεται ἐντὸς τοῦ ἑδάφους τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἵνα αἱ λανθάνουσαι αὐτοῦ δυνάμεις τεθῶσι ταχέως εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς χαρᾶς καὶ τῆς βροχῆς τῶν δακρύων, ἵνα τραφῇ διὰ τῶν χυμῶν εἰς τὸ ἑδάφος τῆς ζωῆς, ὅπερ καλοῦμεν πείραν, μέχρις ὅτου τὸ σπέρμα αὐξηθῇ καὶ καταστῇ δένδρον ἰσχυρόν, ἡ εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος αὐτὸ Πατρός. Ἡ ἀνθρωπίνη ἐξέλιξις εἶναι ἡ ἐξέλιξις τοῦ Διανοητοῦ. Προσλαμβάνων οὗτος σώματα ἐκ τοῦ κατωτέρου νοητικοῦ, τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, φέρει αὐτὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γῆτινς, τῆς ἀστρικῆς καὶ τῆς κατωτέρας νοητικῆς ζωῆς, διαδοχικῶς δὲ ἀποβάλλει ταῦτα κατὰ τὰ κανονικὰ στάδια τοῦ κύκλου τούτου τῆς ζωῆς καὶ κατὰ τὴν δίοδον ἐκ τοῦ ἐνὸς κόσμου εἰς τὸν ἕτερον. Ἐναποθέτει ὅμως πάντοτε ἐν ἑαυτῷ τοὺς καρποὺς οὓς ἀποκομίζει ἐκ τῆς ἐφ' ἐκάστου πεδίου χρησιμοποίησεως αὐτῶν. Οὗτος, κατ' ἀρχάς, ἦκιστα συνειδητός, ὡς τὸ γήινον σῶμα τοῦ νηπίου, παραμένει σχεδὸν κοιμώμενος, ἀπὸ ζωῆς εἰς ζώην, ἕως ὅτου ἡ πείρα, ἐπιδρωσα ἐπ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐξωθεν, ἀφυπνήσῃ τινὰς τῶν δυνάμεων τοῦ ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεως. Σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, ὅμως, διαδραματίζει

1. Τὸ ἑαυτό, ἐργαζόμενον ἐν τῷ Vignyanamayakosha, τῷ περιβλήματι τῆς διακριτικῆς γνώσεως, κατὰ τὴν Βεδαντίνην κατὰταξιν.

όλον ἐν καὶ σπουδαιότερον πρόσωπον ἐν τῇ ῥυθμίσει τῆς ζωῆς του, μέχρις οὗτου, ἀποβαίνων ἀνὴρ, κανονίῃ ταύτην διὰ τῶν ιδίων αὐτοῦ χειρῶν, ἀποκτῶν διαρκῶς αὖξουσιν δύναμιν πρὸς ἔλεγχον τῆς μελλούσης εἰμαρμένης του.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ διαρκοῦς σώματος, ὅπερ μετὰ τῆς θείας συνειδήσεως ἀποτελεῖ τὸν Διανοητήν, εἶναι ἐξαιρετικῶς βραδεῖα. Αἰτιατὸν σῶμα εἶναι ὁ τεχνικὸς αὐτοῦ ὅρος, καθόσον συγκεντρώνει ἐν αὐτῷ τὰ ἀποτελέσματα πασῶν τῶν δοκιμασιῶν, αἵτινες ἐνεργοῦσιν ὡς αἰτίαι, καθορίζουσαι τοὺς μέλλοντας βίους. Εἶναι τὸ μόνον διαρκές τῶν κατὰ τὴν ἐνσάρκωσιν χρησιμοποιουμένων σωμάτων, τοῦ νοητικοῦ, τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ τοιούτου ἀνασυνιστωμένων καθ' ἑκάστην νέαν ζωὴν· καθόσον ἕκαστον ἐκ περιτροπῆς τελευτῶν σῶμα παραδίδει τὴν συγκομιδὴν εἰς τὸ ὑπεράνω αὐτοῦ τοιοῦτον, ἐναποτιθεμένων οὕτω τέλος πασῶν τῶν συγκομιδῶν ἐν τῷ διαρκεῖ σώματι.

Ὅταν ὁ Διανοητὴς ἐπιστρέφῃ διὰ νὰ ἐνσαρκωθῇ, ἐξαποστέλλει τὰς ἐνεργείας του, ἀποτελουμένας ἐκ τῶν συγκομιδῶν τούτων, εἰς ἕκαστον διαδοχικὸν πεδῖον, καὶ οὕτω πῶς σχηματίζει περὶ ἑαυτόν, τὸ ἐν μετὰ ἄλλο, σώματα ἀρμόζοντα εἰς τὸ παρελθόν του. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ τούτου τοῦ αἰτιατοῦ σώματος, ὡς ἤδη ἐλέγχθη, εἶναι βραδυτάτη, καθόσον τοῦτο δύναται νὰ πάλλῃ μόνον εἰς ἀπάντησιν τῶν δυναμένων νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἐν τῇ λεπτοτάτῃ ὕλῃ, ἐξ ἧς ἀποτελεῖται, παλμῶν, καὶ οὕτω πῶς μόνον οἱ παλμοὶ οὗτοι ἀφομοιοῦνται ὑπ' αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν τὰ πάθη, ἅτινα διαδραματίζουσι τόσῳ σπουδαῖον μέρος, κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, ἀδυνατοῦσι νὰ ἐπηρεάσωσιν ἀπ' εὐθείας τὴν ἀνάπτυξίν του. Ὁ Διανοητὴς δύναται νὰ καταργᾶται ἐν ἑαυτῷ μόνον τὰς δοκιμασίας αἵτινες δύνανται νὰ ἐπαπαραχθῶσιν διὰ τῶν παλμῶν τοῦ αἰτιατοῦ σώματος. Αὗται πρέπει νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὴν νοητικὴν διαίρεσιν καὶ νὰ εἶναι ἐξόχως διανοητικαὶ καὶ ὑψηλῶς ἠθικαὶ τὸν χαρακτῆρα, ἄλλως ἢ λεπτὴ ὕλη δὲν θὰ δύναται νὰ ἀποκριθῇ διὰ συμπαθητικῶν παλμῶν.

Ἡ μικροτέρα σκέψις ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ εἰς οἷονδήποτε, πόσον μικρὰ ποσότης ὕλικῶν, καταλλήλων πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σώματος, παρέχεται διὰ τῆς ἑφημέρου ζωῆς του· ἐκεῖθεν προέρχεται ἡ βραδύτης τῆς ἐξελίξεως καὶ ἡ ἐλαχίστη σχετικῶς πρόοδος ἣν παρουσιάζει. Ἐν ἡ περιπτώσει ὁ Διανοητὴς ἠδύνατο νὰ ἐξωτερικευθῇ περισσότερον, καθ' ἑκάστην διαδοχικὴν ζωὴν, ἡ ἐξελίξις θὰ ἔβαινε ταχέως πρὸς τὰ πρόσω. Ἡ ἔμμονὴ εἰς τὴν κακὴν κατεύθυνσιν ἀντιδρᾷ κατὰ τρόπον ἔμμεσον ἐπὶ τοῦ αἰτιατοῦ σώματος καὶ προξενεῖ μεγαλειτέραν ζημίαν ἀπὸ τὴν ἀπλὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς ἀναπτύξεως. Μετὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, καταφαίνεται ὅτι συνετέλεσεν εἰς ὠρισμένην ἀνικανότητα πρὸς ἀπόκρισιν εἰς τοὺς παραγομένους ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου ἀγαθοῦ παλμοὺς καὶ καθυστέρησεν οὕτω ἐφ' ἱκανὴν περιόδον τὴν ἀνάπτυξιν, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἀπάρνησιν τοῦ κακοῦ. Διὰ τὰ προξενηθῇ ἀμέσως βλάβη εἰς αἰτιατὸν σῶμα ὑψηλῆς διανοητικότητος καὶ ἐκλεκτοῦ εἶδους παρίσταται ἀνάγκη, ἀπαιτεῖται, νὰ διαπραχθῇ τὸ «πνευματικὸν ἁμάρτημα» τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς διαφόρους Γραφὰς τοῦ κόσμου. Τοῦτο εὐτυχῶς εἶναι σπάνιον, σπάνιον ὅσῳ καὶ τὸ πνευματικὸν ἀγαθόν, καὶ ἀπαντᾷ μόνον μεταξὺ τῶν τὰ μάλιστα προοδευσάντων, εἴτε οὗτοι ἠκολούθησαν τὴν εὐθεῖαν εἴτε τὴν κακὴν ὁδόν¹.

Ἡ κατοικία τοῦ Διανοητοῦ, τοῦ Αἰωνίου Ἀνθρώπου, εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς πέμπτης ὑποδιαίρεσεως, τοῦ κατωτάτου ἐπιπέδου τοῦ «ἁμόρφου» τμήματος τοῦ νοητικοῦ πεδίου. Αἱ μεγάλαι ἀνθρώπιναι μᾶζαι εὐρίσκονται ἐκεῖ σχεδὸν μόλις ἐν ἔγρηγόρσει ἐν τῇ βρεφικῇ εἰσέτι τῆς ζωῆς αὐτῶν ἡλικίᾳ. Ὁ Διανοητὴς ἀναπτύσ-

1. Ἡ εὐθεῖα ἀτραπὸς εἶναι ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν θεῖαν ἀνθρωπότητα, εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας· ἑαυτοὺς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν κόσμων Μύστας. Ἡ κακὴ ἀτραπὸς ἄγει καὶ αὕτη πρὸς τοὺς Μύστας, ἀλλ' εἰς τοὺς Μύστας οὔτινες ματαιοῦσι τὴν πρόοδον τῆς ἐξελίξεως καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἐπιτύχωσιν ἰδιοτελεῖς ἀτομικοὺς σκοποὺς. Αὗται ἀποκαλοῦνται ἐνίστε ἡ Λευκὴ Ἀτραπὸς καὶ ἡ Μέλαινα.

σει συνείδησιν βραδέως, ἐφ' ὅσον αἱ ἐνέργειαι του, δρῶσαι ἐπὶ τῶν κατωτέρων πεδίων, συλλέγουσιν ἐκεῖ τὴν πεῖραν, ἣτις συνυφαίνεται μετὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ὅταν ἐπανέρχωνται εἰς αὐτὸν ἐκ νέου πεφορτωμένοι μὲ τὴν συγκομιδὴν μιᾶς ζωῆς. Ὁ αἰώνιος οὗτος ἄνθρωπος, ὁ ἀτομικοποιηθεὶς Ἑαυτός, εἶναι τὸ δρῶν πρόσωπον, οἶονδῆποτε ἔνδυμα καὶ ἄν φέρῃ· ἡ παρουσία του γεννᾷ τὸ συναίσθημα τοῦ «Ἐγώ», τόσῳ εἰς τὸ σῶμα, ὅσῳ καὶ εἰς τὴν διάνοιαν, τοῦ «Ἐγώ» ὄντος ἐκείνου ὅπερ εἶναι αὐτοσυνειδητὸν καὶ ἐκ πλάνης ταυτίζει ἑαυτὸ μετὰ τοῦ φορέως διὰ τοῦ ὁποῖου ἐνεργότατα δρᾷ. Διὰ τὸν ἄνθρωπον τῶν αἰσθήσεων, τὸ «Ἐγώ» εἶναι τὸ φυσικὸν σῶμα καὶ τὸ σῶμα τῶν ἐπιθυμιῶν· ἐξ αὐτῶν ἀρύεται τὰς ἀπολαύσεις του καὶ θεωρεῖ αὐτὰ ὡς ἑαυτόν, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ του ἔγκειται εἰς ταῦτα. Διὰ τὸν σοφόν, τὸ «Ἐγώ» εἶναι ἡ διάνοια, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐξασκήσει ταύτης ἔγκειται ἡ χαρὰ του, καὶ ἐν αὐτῇ ἡ ζωὴ του ὁλόκληρος ἔχει συγκεντρωθῇ.

Ὀλίγοι δύνανται ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὰ ἀφηρημένα ὕψη τῆς πνευματικῆς φιλοσοφίας, καὶ νὰ αἰσθανθῶσι τὸν αἰώνιον αὐτὸν ἄνθρωπον ὡς «Ἐγώ», διατηροῦντες τὴν ἀνάμνησιν τῶν παρελθόντων βίων καὶ βλέποντες πρὸς τὰ ἐμπρὸς πλήρεις ἐλπίδων τὰς μελλούσας γεννήσεις των. Οἱ φυσιολόγοι λέγουσιν εἰς ἡμᾶς ὅτι, ἐὰν ἀποκόψωμεν ἓνα τῶν δακτύλων μας, δὲν αἰσθανόμεθα τὸν πόνον ἐκεῖ ὅπου ῥέει τὸ αἷμα, ἀλλ' ὅτι ὁ πόνος γίνεται αἰσθητὸς ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ μεταφέρεται ὑπὸ τῆς φαντασίας εἰς τὸ μέρος τῆς πληγῆς. Τὸ αἶσθημα τοῦ πόνου εἰς τὸν δάκτυλον εἶναι, ὡς λέγουσιν, ἀπάτη. Μεταφέρεται ὑπὸ τῆς φαντασίας εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ προξενήσαντος τὴν βλάβην ἀντικειμένου· κατὰ τὸν αὐτὸν ὡσαύτως τρόπον ὁ ἄνθρωπος θὰ αἰσθανθῇ πόνον ἐν τῷ ἀποκολέντι ποδί αὐτοῦ, ἢ μᾶλλον ἐν τῷ χῶρῳ ὃν ὁ ποὺς αὐτοῦ κατεῖχε. Κατ' ἀναλογίαν πράττει καὶ τὸ μοναδικὸν «Ἐγώ», ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος. Αἰσθάνεται πόνον ἢ γὰρ ἐν εἰς τὰ περιβάλλοντα αὐτὸν σώματα, εἰς τὰ μετὰ τοῦ

ἐξωτερικοῦ κόσμου σημεῖα ἐπαφῆς, καὶ θεωρεῖ τὸ κάλυμμά του ὡς ἑαυτόν, ἀγνοῶν ὅτι τὸ συναίσθημα εἶναι ἀπάτη, καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ μόνον δρῶν καὶ δοκιμαζόμενον ἐν ἐκάστῳ περιβλήματι πρόσωπον.

Ἄς θεωρήσωμεν νῦν, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦτο, τὰς μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας καὶ τῆς κατωτέρας διανοίας ἐν αὐτῷ σχέσεις καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου δρᾶσιν του. Ἡ διάνοια, Manas, ὁ Διανοητῆς εἶναι εἰς καὶ εἶναι τὸ Ἑαυτὸ ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι εἶναι ἡ πηγὴ ἀναριθμήτων ἐνεργειῶν. Ἐξαποστέλλει πέραξ ἑαυτοῦ ἀκτινοειδῶς τὰς ἐνεργείας του. Αἱ λεπτόταται καὶ ὥραίοταται ἐκ τούτων ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ ὕλῃ τοῦ αἰτιατοῦ σώματος, ἥτις μόνη εἶναι ἀρκούντως εὐαίσθητος διὰ ν' ἀποκρίνηται εἰς αὐτάς· αὐτοὶ ἀποτελοῦσιν ἐκεῖνο ὅπερ καλοῦμεν Καθαρὸν Λόγον, οὗτινος αἱ σκέψεις εἶναι ἀφηρημέναι, οὗτινος ἡ μέθοδος πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεως εἶναι ἡ ἐνόρασις· ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ «φύσις εἶναι ἡ γνῶσις» καὶ ἀναγνωρίζει ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ὁμοιότητος του πρὸς αὐτήν.

Οἱ ὀλιγώτερον λεπτοὶ παλμοὶ ἐξέρχονται τούτου προσελκύοντες τὴν ὕλην τῆς κατωτέρας διανοητικῆς διαιρέσεως, σχηματιζομένου οὕτω τοῦ κατωτέρου Manas ἢ κατωτέρας Διανοίας, ὅπερ εἶναι ἐν τῇ πυκνοτέρᾳ ὕλῃ ἐκφρασις τῶν χονδροειδεστερῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνωτέρου Manas. Τοῦτο καλοῦμεν διάνοιαν περιλαμβάνουσαν τὸν λόγον, τὴν κρίσιν, τὴν φαντασίαν, τὴν σύγκρισιν καὶ τὰς λοιπὰς διανοητικὰς δυνάμεις. Αἱ σκέψεις τῆς εἶνε συγκεκριμέναι καὶ ἡ μέθοδός τῆς λογικὴ. Συζητεῖ, κρίνει, συμπεραίνει. Οἱ ῥηθέντες παλμοὶ ἐπιδρῶντες, διὰ τῆς ἀστρικῆς ὕλης, ἐπὶ τοῦ αἰθερικοῦ ἐγκεφάλου καὶ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χονδροειδοῦς φνσικοῦ τοιούτου, παράγουσιν ἐν αὐτῷ ἑτέρους παλμούς, οἵτινες δὲν εἶναι εἰμὴ αἱ βαρεῖαι καὶ βραδεῖαι ἀναπαργωγαὶ αὐτῶν τούτων—βαρεῖαι καὶ βραδεῖαι, καθόσον αἱ ἐνέργειαι χάνουσι μέγα μέρος τῆς δυνάμεώς των, κινεῖσθαι τὴν βαρυτέραν ὕλην. Ἡ ἀδυναμία πρὸς ἀπόκρισιν παλμῶν γεν-

νωμένων ἐν λεπτῷ περιβάλλοντι καὶ ἐκείθεν μεταβαινόντων εἰς πυκνὸν τοιοῦτον εἶναι γνωστὴ εἰς πάντα τοὺς σπουδαστὰς τῆς φυσικῆς. Κτυπήσατε ἓνα κώδωνα ἐν τῷ ἀέρι καὶ θὰ ἡχήσῃ οὗτος διαυγέστατα, κτυπήσατε αὐτὸν ἐν τῷ ὑδρογόνῳ καὶ θὰ ἴδητε, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ κύματα τοῦ ὑδρογόνου παραγάγωσιν ἀτμοσφαιρικὰ τοιαῦτα, πόσον ἀδύνατα θὰ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα. Ἐξ ἴσου ἀδύνατοι εἶναι καὶ αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς ἀπόκρισιν εἰς τὰς ταχεῖας καὶ λεπτὰς προτροπὰς τῆς διανοίας. Ἐν τούτοις τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ ἡ μεγάλη πλειονότης θεωρεῖ ὡς «συνειδήσιν» τῆς ¹.

Ἡ μεγίστη σπουδαιότης τῶν νοητικῶν ἐνεργειῶν τῆς «συνειδήσεως» ταύτης ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ συνειδήσις αὕτη εἶναι τὸ μόνον μέσον δι' οὗ ὁ Διανοητὴς δύναται νὰ συλλέξῃ τὴν συγκομιδὴν τῆς πείρας, διὰ τῆς ὁποίας ἀναπτύσσεται. Ἐν ὅσῳ αὕτη κυριαρχεῖται ὑπὸ τῶν παθῶν, κλυδωνίζεται τῇδε κακεῖσε καὶ ἀφίεται οὕτως ὁ Διανοητὴς ἄνευ τροφῆς καὶ συνεπῶς δὲν δύναται νὰ ἀναπτηχθῇ. Ἐν ὅσῳ αὕτη ἀπασχολεῖται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς νοητικὰς ἐργασίας, σχετικὰς πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, δύναται ν' ἀναπτύξῃ μόνον τὰς κατωτέρας ἐνεργείας τῆς· μόνον ὅταν ὁ Διανοητὴς εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀποτυπώσῃ ἐπ' αὐτῆς τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς ζωῆς τῆς, ἀρχίζει αὕτη νὰ ἐκπληρῇ τὰς σημαντικωτάτας ἐνεργείας τῆς, συλλέγουσα πᾶν ὅ,τι διεγείρει καὶ διατρέφει τὰς ὑψηλοτέρας ἐνεργείας του. Ἐφ' ὅσον ὁ Διανοητὴς ἀναπτύσσεται, ἀποκτᾷ ὁλονὲν καὶ περισσοτέραν συνειδήσιν τῶν ἰδίων του συμφωτῶν δυνάμεων ὡς καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐνεργειῶν του ἐπὶ τῶν κατωτέρων πεδίων, τῶν προερχομένων ἐκ τῶν σωμάτων ἅτινα αἱ ἐνέργειαι αὗται ἔχουσι προσελκύσῃ πέριξ αὐτοῦ. Ἀρχίζει οὕτως, τέλος, νὰ προσπαθῇ νὰ ἐπηρεάξῃ αὐτά, χρησιμοποιοῦν πρὸς καθοδήγησιν τῆς βουλῆσεώς του τὴν ἀνάμνησιν

τοῦ παρελθόντος. Τὰς ἐντυπώσεις του ταύτας καλοῦμεν «συνείδησιν».¹ ὅταν ἀφορῶσιν εἰς τὴν ἡθικὴν, «ἀναλαμπὰς δὲ τῆς ἐνοράσεως» ὅταν διαφωτίζωσι τὸν νοῦν. Τὰς ἐντυπώσεις ταύτας, ὅταν εἶναι ἀρκούντως συνεχεῖς ὥστε νὰ εἶναι φυσιολογικαί, ἀποκαλοῦμεν, ἐν συνόλῳ, «μεγαλοφυΐαν». Ἡ ἀνωτέρα ἀνάπτυξις τοῦ Διανοητοῦ σημειοῦται διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐπὶ τῶν κατωτέρων φορέων του ἐλέγχου, διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς εἰς τὴν ἐπιρροήν του εὐπαθείας τούτων, καὶ διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς πρὸς ἀνάπτυξίν του συμμετοχῆς των.

Ἐκεῖνοι οἵτινες θέλουσιν ἐσκεμμένως νὰ βοηθήσωσιν ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο διὰ προσεκτικῆς ἀσκήσεως τῆς κατωτέρας διανοίας καὶ τοῦ ἡθικοῦ χαρακτήρος, διὰ σταθερᾶς καὶ καλῶς κατευθυνομένης προσπαθείας.

Ἡ ἔξις ἡρέμων, συντηρητικῆς, συνεχοῦς σκέψεως κατευθυνομένης πρὸς μὴ κοσμικὰ ἀντικείμενα, βαθέος διαλογισμοῦ, μελέτης, ἀναπτύσσει τὸ σῶμα τῆς διανοίας καὶ καθιστᾷ αὐτὸ καλύτερον ὄργανον· ἡ προσπάθεια πρὸς καλλιέργειαν ἀφηρημένων σκέψεων εἶναι ὡσαύτως χρήσιμος, καθόσον αὕτη ἀνυψώνει τὴν κατωτέραν διάνοιαν πρὸς τὴν ἀνωτέραν τοιαύτην, καὶ προσελκύει ἐν αὐτῇ τὰ λεπτότατα ὕλικά τοῦ κατωτέρου νοητικοῦ πεδίου. Διὰ τοιούτων καὶ παρομοίων τρόπων δύνανται πάντες νὰ συν-

1. Conscience. Ὁ Ἄγγλος ἔχει δύο λέξεις ἀντιστοίχους τῆς ἑλληνικῆς λέξεως «συνείδησις». Ἡ μία «Consciousness», χρησιμοποιουμένη ὀλίγον ἀνωτέρω, σημαίνει τὴν συνείδησιν ἐν τῇ ἐννοίᾳ συνειδητῆς καταστάσεως (ἀντιλήψεως ἣν ἔχει τις περὶ ἑαυτοῦ). Ἡ ἑτέρα «Conscience» χρησιμοποιουμένη ἐνταῦθα σημαίνει τὴν καθοδηγοῦσαν τὴν διαγωγὴν τοῦ ἡθικοῦ ἀνθρώπου συνείδησιν. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐννοίᾳ εὐρίσκομεν τόσας συνειδήσεις ὅσοι εἶναι καὶ οἱ τρόποι τῆς ἐνεργείας τοῦ Ἐγὼ (συνείδησιν φυσικὴν, ἀστροφικὴν, κλπ.). Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐννοίᾳ δὲν ὑπάρχει παρὰ μία «συνείδησις», ἐπιρροή, μᾶλλον ἢ ἥττον γινομένη αἰσθητή, τοῦ Ἐγὼ ὅπερ προσπαθεῖ νὰ καθοδηγήσῃ τὴν δρᾶσιν τῶν κατωτέρων ἐκδηλώσεών του.

τείνωσιν ἐνεργῶς εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ἰδίαν αὐτῶν ἐξέλιξιν, ἐκάστου βήματος πρὸς τὸ ἐμπρὸς καθιστῶντος τὰ διαδοχικὰ βήματα ταχύτερα. Οὐδεμία προσπάθεια, οὐδὲ αὐτὴ ἡ ἐλαχίστη ἀπόλνται, ἀλλὰ συνοδεύεται ὑπὸ πλήρους ἀποτελέσματος, ἐκάστη δὲ συμβολὴ συλλεγεῖσα καὶ παραδοθεῖσα εἰς τὰ ἔνδον, ἐναποτίθεται ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τοῦ αἰτιατοῦ σώματος πρὸς μέλλουσαν χρῆσιν. Οὕτως ἡ ἐξέλιξις, καίτοι βραδεῖα καὶ στάσιμος, βαίνει ἐν τούτοις ὅλον ἐν πρὸς τὰ ἐμπρὸς, καὶ ἡ θεία Ζωή, ἀναπτυσσομένη πάντοτε ἐν ἐκάστη ψυχῇ ὑποτάσσει βραδέως εἰς ἑαυτὴν πάντα τὰ πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΤΟ ΔΕΒΑΧΑΝ

Δεβαχάν (Devachan) εἶναι ἡ θεοσοφικὴ ὀνομασία τοῦ οὐρανοῦ, κυριολεκτικῶς δὲ μεταφραζομένη σημαίνει ἡ Λάμπουσα Χώρα, ἢ ἡ Χώρα τῶν Θεῶν¹. Εἶναι εἰδικῶς προφυλασσόμενος τόπος τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ὁπόθεν ἔχουσιν ἀποβληθῇ πᾶσα λύπη καὶ πᾶν κακὸν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν μεγάλων πνευματικῶν Ὀντοτήτων αἵτινες ἐπιβλέπουν τὴν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν.

Κατοικεῖται ὑπὸ ἀνθρωπίνων ὄντων ἅτινα ἔχουσιν ἀποβάλλῃ τὰ φυσικὰ καὶ ἀστρικὰ αὐτῶν σώματα καὶ ἅτινα εἰσέρχονται ἐκεῖ ἀφοῦ λήξῃ ἡ ἐν τῇ Καμαλόκα διαμονή των. Ἡ δεβαχανικὴ ζωὴ συνίσταται ἐκ δύο σταδίων, ἐξ ὧν τὸ ἓν διέρχεται τις εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας ὑποδιαίρέσεις τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ὅπου ὁ Διανοητὴς φέρει εἰσέτι τὸ νοητικὸν σῶμα καὶ διέπεται ὑπ' αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦ δὲ τοῦτο πρὸς ἀφομοίωσιν τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γήϊνης ζωῆς, ἐξ ἧς μόλις ἀνεδύθη, συλλεγέντων ὕλικῶν.

Τὸ δεύτερον στάδιον δαπανᾶται ἐν τῷ «ἁμόρφῳ» κόσμῳ, τοῦ Διανοητοῦ ἐκφεύγοντος ἐκ τοῦ νοητικοῦ σώματος καὶ ζῶντος, ἄνευ ἐμποδίων, τὴν εἰς αὐτὸν ἰδίαν ζωὴν ἐν τῷ πλήρει μέτρῳ τῆς αὐτοσυνειδήσεως καὶ τῆς γνώσεως ἧς ἔχει ἀποκτήσει.

Τὸ δαπανώμενον ἐν τῷ Δεβαχάν ὀλικὸν χρονικὸν διάστημα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πρὸς δεβαχανικὴν ζωὴν συλλεγείσης ποσότητος ὕλικῶν, ἣν ἡ ψυχὴ κομίζει ἐκεῖ μετ' αὐτῆς ἐκ τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς της. Ἡ συγκομιδὴ τῶν καρπῶν πρὸς ἀνάλωσιν καὶ ἀφομοίωσιν ἐν

1. Devasthan, ἡ διαμονὴ τῶν Θεῶν, εἶναι ἡ ἀντίστοιχος σανσκριτική. Εἶναι τὸ Svargh τῶν Ἰνδῶν, τὸ Sukhāvatī τῶν Βουδδιστῶν, ὁ Οὐρανὸς τῶν Ζωροαστρειῶν, τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ὀλιγώτερον ὕλιστῶν ἐκ τῶν Μωαμεθανῶν.

τῷ Δεβαχᾶν συνίσταται ἐκ πασῶν τῶν ἀγνῶν σκέψεων καὶ συγκινήσεων, τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς ἐκδηλωθεισῶν, ἐκ πασῶν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν προσπαθειῶν καὶ ἐφέσεων, πασῶν τῶν ἀναμνήσεων τῶν χρησίμων ἔργων καὶ σχεδίων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος— ἐκ παντὸς τοῦ δυναμένου νὰ μετατραπῇ εἰς διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις, συντελοῦντος οὕτως εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ψυχῆς. Οὐδὲν ἀπόλλυται ὅσφ δήποτε ἀσθενές, ὅσφ δήποτε ἐφήμερον καὶ ἂν ἦτο· ἀλλὰ τὰ ἐγώιστικά κτηνώδη πάθη δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθωσι, καθόσον δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ ὕλικά διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκφρασθῶσιν. Οὔτε δύναται ὁλόκληρον τὸ κατὰ τὸν παρελθόντα βίον διαπραχθὲν κακόν, καίτοι μεγάλως βαρύνει ἐπὶ τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν πλήρη θερισμὸν οἵας· δήποτε καὶ ὅσονδῆποτε μικρᾶς συγκομιδῆς ἀγαθοῦ· ἡ πενηρότης τῆς συγκομιδῆς καθιστᾷ τὴν δεβαχανικὴν ζωὴν βραχυτάτην, ἀλλὰ καὶ ὁ φαυλότατος ἄνθρωπος, ἐὰν εἶχεν ἐλαχίστην πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἔφεσιν καὶ ἡσθιάνθη στιγμὰς τρυφερότητος, θὰ διέλθῃ περιόδον τινα δεβαχανικῆς ζωῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ σπόρος τοῦ ἀγαθοῦ θὰ δυνηθῇ νὰ βλαστήσῃ τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς του, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ σπινθὴρ τοῦ ἀγαθοῦ θὰ δυνηθῇ ἡσύχως νὰ μετατραπῇ εἰς σμικροτάτην φλόγα.

Ὅταν, κατὰ τὸ παρελθόν, οἱ ἄνθρωποι ἔζων μὲ τὰς καρδίας προσηλωμένας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκανόνιζον τὴν ζωὴν των, τάσσοντες ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἐν αὐτῷ χαρᾶς, διήρχοντο ἐν τῷ Δεβαχᾶν μακροτάτην περίοδον χρόνου, διαρκοῦσαν ἐνίοτε πολλὰς χιλιετηρίδας. Σήμερον, ὅμως, ὅπότεν αἱ διάνοιαι τῶν ἀνθρώπων ἔχουσι τοσούτῳ προσηλωθῇ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τόσφ, ἐν συγκρίσει, ὀλίγαι τῶν σκέψεων των κατευθύνονται πρὸς τὴν ἀνωτέραν ζωὴν, αἱ δεβαχανικαὶ περίοδοι αὐτῶν σμικρύνονται κατ' ἀναλογίαν. Παρομοίως ὁ δαπανώμενος ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ κατωτέρων τμημά-

των¹ τοῦ νοητικοῦ πεδίου χρόνος εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐκτάσεως τῆς πολλαχῶς ἐκδηλωθείσης σκέψεως ἐν τῷ νοητικῷ καὶ τῷ αἰτιατῷ σώματι· καθόσον πᾶσαι αἱ σκέψεις αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ προσωπικὸν ἐγώ, εἰς τὴν τελευτήσασαν ἤδη ζωὴν—μεθ' ὅλων τῶν φιλοδοξιῶν, συμφερόντων, ἐρώτων, ἐλπίδων καὶ φόβων της—πᾶσαι αὐταὶ καρποφοροῦσιν ἐν τῷ Δεβαχάν, ὅπου ὑφίστανται αἱ μορφαί· ἐν ᾧ αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν διάνοιαν, εἰς τὰ μέρη τῆς ἀφηρημένης ἀπροσώπου σκέψεως, θέλουσι κατεργασθῇ ἐν τῷ «ἀμόρφῳ» δεβαχανικῷ τμήματι. Ἡ πλειονότης τῶν ἀνθρώπων μόλις εἰσέρχεται εἰς τὸ ἔξοχον τοῦτο μέρος διὰ τὰ ἐξέλθη πάλιν ταχύτατα. Ὀλίγοι παραμένουσιν ἐκεῖ ἐφ' ἱκανὸν διάστημα τῆς δεβαχανικῆς υπάρξεώς των· ἐλάχιστοι δὲ δαπανῶσιν ἐκεῖ ταύτην σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου.

Πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, ἃς προσπαθήσωμεν ἂν ἀντιληφθῶμεν τινὰς τῶν κυρίων ἰδεῶν αἵτινες διέπουν τὴν δεβαχανικὴν ζωὴν, καθόσον αὕτη διαφέρει τόσῳ πολὺ τῆς φυσικῆς τοιαύτης, ὥστε οἱ αἰσθητικοὶ περιγραφή εἶναι ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ παρεξηγήσεις καὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς παράδοξος. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τόσῳ μικρὰν ἀντίληψιν τῆς νοητικῆς ζωῆς των, ἔστω καὶ ὡς συναντᾶται αὕτη ἐν τῷ σώματι, ὥστε, ὅταν παρουσιασθῇ εἰς αὐτοὺς εἰκὼν τις τῆς νοητικῆς ζωῆς ἐκτὸς τοῦ σώματος, χάνουσι πᾶσαν αἴσθησιν πραγματικότητος, καὶ νομίζουν ὅτι εἰσέρχονται εἰς κόσμον ὀνειρώτων.

Τὸ πρῶτιστον πρὸς κατανόησιν εἶναι ὅτι ἡ νοητικὴ ζωὴ εἶναι κατὰ πολὺ ἐντονωτέρα, ζωηροτέρα καὶ πλησιεστέρα πρὸς τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν αἰσθήσεων. Πᾶν ὅ,τι βλέπομεν, ἐγγίζομεν, ἀκούομεν, δοκιμάζομεν καὶ χειριζόμεθα ἐδῶ ἀπέχει κατὰ δύο βαθμοὺς περισσότερον τῆς πραγματικότητος ἀπὸ οἰονδήποτε πράγμα παρατηρούμενον ἐν τῷ Δεβαχάν. Δὲν

1. Καλούμενα τεχνικῶς Arûpa καὶ Rûpa Devachan ὑπάρχοντα ἐπὶ τῶν arûpa καὶ rûpa ἐπιπέδων τοῦ νοητικοῦ πεδίου.

βλέπομεν, βεβαίως, οὔτε ἐκεῖ, τὰ πράγματα οἷα εἶναι, ἀλλ' ἐκεῖ-
 να ἅτινα βλέπομεν ἐδῶ κάτω περιβάλλονται ὑπὸ δύο ἐτι πέπλων
 ἀπάτης. Ἡ αἰσθησις ἡμῶν περὶ πραγματικότητος ἐνταῦθα εἶναι
 τελείως ἀπατηλή· δὲν γνωρίζομεν τίποτε περὶ τῶν πραγμάτων,
 τῶν ἀνθρώπων, ὡς οὗτοι εἶναι· πᾶν ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ αὐτῶν
 εἶναι αἱ ἐντυπώσεις ἃς προξενοῦσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, καὶ
 τὰ συμπεράσματα, τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λελανθασμένα, ἅτινα
 ἡ λογικὴ ἡμῶν ἐξάγει ἐκ τοῦ συναθροίσματος τῶν ἐντυπώσεων
 τούτων. Συγκεντρώσατε καὶ συγκρίνατε τὰς γνώμας, ἃς ἔχουσι
 περὶ τινος ἀνθρώπου, ὁ πατὴρ του, ὁ στενωτέρος αὐτοῦ φίλος,
 ἡ κόρη ἥτις τὸν λατρεύει, ὁ ἀνταγωνιστὴς του εἰς τὰς ἐπιχειρή-
 σεις, ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς του, καὶ τυχαῖος τις γνώριμος· καὶ θὰ
 ἴδητε πόσον διάφοροι εἶναι αἱ σχηματιζόμεναι εἰκόνες. Ἐκαστος
 θὰ ἐκφέρῃ μόνον τὰς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ διανοίᾳ σχηματισθείσας
 ἐντυπώσεις, αἵτινες πόρρω ἀπέχουσι τῆς πραγματικότητος, τ. ἔ.
 τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ παρατηρουμένου ὁλοκληρωτικῶς διὰ τῶν
 ὀφθαλμῶν οἷτινες δύνανται νὰ διαπερῶσι πάντας τοὺς πέπλους.
 Ἔχομεν μόνον τὴν ἐντύπωσιν ἣν προξενεῖ ἕκαστος τῶν φίλων
 μας εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἥτις εἶνε τελείως περιορισμένη, λόγῳ
 τῆς μικρᾶς πρὸς σύλληψιν ἱκανότητος ἡμῶν. Ἐν μικρὸν παιδίον
 δυνατόν νὰ ἔχῃ ὡς πατέρα μέγαν πολιτικὸν ἄνδρα, μὲ ὑψη-
 λοὺς σκοποὺς καὶ μεγάλας βλέψεις, ἀλλ' αὐτόν, ὅστις καθοδη-
 γεῖ τὰς τύχας ἑνὸς ἔθνους, τοῦτο τὸν θεωρεῖ ὡς τὸν πλέον εὐχά-
 ριστον σύντροφον τῶν παιγνιδίων του, ὡς τὸν γοητευτικώτερον
 ἀφηγητὴν μύθων. Ζῶμεν ἐν τῇ ἀπάτῃ, ἀλλ' εἴμεθα εὐχαριστη-
 μένοι ἔχοντες ἐν συναισθημα πραγματικότητος. Ὡσαύτως καὶ
 ἐν τῷ Δεβαχάν, θὰ εὐρισκώμεθα ἐν τῇ ἀπάτῃ, μολονότι θὰ εἴμεθα
 κατὰ δύο βαθμοὺς πλησιέστερον πρὸς τὴν πραγματικότητα, καὶ
 ἐκεῖ ὡσαύτως θὰ μένωμεν εὐχαριστημένοι, δοκιμάζοντες παρό-
 μοιον συναισθημα πραγματικότητος.

Αἱ γῆναι ἀπάται, ὅσῳ καὶ ἂν σμικρυνθῶσι, δὲν παύουσιν ὑφι-
 στάμεναι εἰς τοὺς κατωτέρους οὐρανούς, καίτοι ἡ ἐπαφὴ τῶν ὄντων

εἶναι πραγματικώτερα καὶ ἀμεσωτέρα. Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι οἱ οὐρανοὶ οὗτοι εἶναι μέρος τοῦ μεγάλου σχεδίου τῆς ἐξελέξεως, μέχρις οὗτου δὲ ὁ ἄνθρωπος δυνηθῇ ν' ἀνεύρῃ τὸ πραγματικὸν Ἐαυτό, ἢ μὴ πραγματικότης αὐτοῦ τούτου καθιστᾷ αὐτὸν ἀντικείμενον ἀπάτης. Ἐκεῖνο, ἐν τούτοις, ὅπερ γεννᾷ τὸ συναίσθημα τῆς πραγματικότητος κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν καὶ τῆς μὴ πραγματικότητος κατὰ τὴν μελέτην τοῦ Δεβαχάν, εἶναι τὸ ὅτι παρατηροῦμεν τὴν μὲν γήϊνην ζωὴν ἐκ τῶν ἑνδον, ὑπὸ τὴν πλήρη ἐπίδρασιν τῆς ἀπάτης, τὸ δὲ Δεβαχάν ἐκ τῶν ἔξωθεν, ἀπαλλασσόμενοι πρὸς στιγμὴν τοῦ πέπλου τῆς māyā¹.

Ἡ ἐν τῷ Δεβαχάν πρόοδος συντελεῖται ἀντιστροφῶς ἀναλόγως. Οἱ κάτοικοι δὲ αὐτοῦ αἰσθάνονται ὅτι ἡ ἰδίᾳ αὐτῶν ζωὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ καὶ ὅτι ἡ ἐπίγειος τοιαύτη εἶναι πλήρης ἀπάτης καὶ παρεξηγήσεων. Τέλος, οὗτοι εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐπὶ γῆς κατακριτῶν τοῦ οὐρανίου τῶν κόσμου.

Ὁ Διανοητής, ἄλλως τε, φέρων ὡς ἑνδυμα μόνον τὸ νοητικὸν σῶμα, διὰ τῶν δυνάμεων τοῦ ὁποίου δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐνεργῇ, ἐκδηλοῖ τὴν δημιουργικὴν φύσιν τῶν δυνάμεων τούτων, κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ ἔκτασιν τοιαύτην, ὥστε ἐδῶ κάτω ἡ σύλληψις τῶν μόλις νὰ καθίσταται δυνατὴ. Ὁ ζωγράφος, ὁ γλύπτης, ὁ μουσικὸς ὀνειρεύονται ἐπὶ τῆς γῆς ὀνειρα ἐκπάγλου ὠραιότητος καὶ πλάττουσι τὰ ὁράματα αὐτῶν διὰ τῶν δυνάμεων τῆς διανοίας· ὅταν, ὅμως, ἐπιζητήσωσι νὰ ἐνσαρκώσωσι ταῦτα ἐν τῇ χονδροειδεῖ ὕλῃ, πόρρω θ' ἀπέχῃ τῆς νοητικῆς δημιουργίας τῶν. Τὸ μάρμαρον εἶναι πολὺ σκληρὸν πρὸς ἀπόδοσιν τελείας μορφῆς, αἱ ἀποχρώσεις πολὺ θολαὶ πρὸς ἀπόδοσιν τελείων χρωμάτων. Ἐν τῷ οὐρανῷ, πᾶν ὅ,τι οὗτοι σκέπτονται, διερμηνεύεται ἀμέσως ὑπὸ μορφῆς, καθόσον τὸ περιβάλλον ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ διάνοια φυσιολογικῶς ἐνεργεῖ, ὅταν εἶναι ἐλεύθερον ἀ-

θους, σύγκειται ἐκ τῆς νοητικῆς οὐσίας τῆς λεπτῆς καὶ εὐαισθη-
του ὕλης τοῦ οὐρανοῦ κόσμου, ἥτις λαμβάνει μορφήν εἰς ἐκά-
στην νοητικὴν ὥθησιν. Διὰ τοῦτο, ἐν τῇ πραγματικῇ ἐννοίᾳ,
ἕκαστος ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸν ἴδιον αὐτοῦ οὐρανόν, ἡ
ὥραιότης δὲ τοῦ περιβάλλοντος αὐξάνεται ἀπεριορίστως, ἀναλό-
γως τῶν δυνάμεων καὶ τοῦ πλούτου τῆς διανοίας αὐτοῦ. Ἐφ'
ὅσον ἡ ψυχὴ του ἀναπτύσσει τὰς δυνάμεις της, ὁ οὐρανὸς του
καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον λεπτότερος καὶ λαμπρότερος,
καθόσον πάντες οἱ περιορισμοὶ ἐν τῷ οὐρανῷ αὐτοδημιουργοῦν-
ται, ἐπεκτεινομένου καὶ βαθυνομένου τούτου ἀναλόγως τῆς ἐκτά-
σεως καὶ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς. Ἐν ὅσῳ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνίσχυ-
ρος καὶ ἐγωϊστικὴ, περιορισμένη καὶ νοσηρῶς ἀνεπτυγμένη, ὁ
οὐρανὸς αὐτῆς συμμετέχει εἰς τὰς σμικρότητας ταύτας· ὁ οὐρα-
νὸς ὅμως οὗτος ἀντιπροσωπεύει πάντοτε τὸ ἐν τῇ ψυχῇ κάλλι-
στον, ὅσονδήποτε σμικρὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ κάλλιστον τοῦτο Ἐφ'
ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἐξελίσσεται, ἡ δεβαχανικὴ ζωὴ του καθίστα-
ται πληρεστέρα, πλουσιωτέρα. ὁλονὲν καὶ πραγματικωτέρα. Αἱ
ἀνεπτυγμέναι ψυχαὶ ἔρχονται εἰς ὁλονὲν καὶ στενωτέραν ἐπαφὴν
ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν, ἀπολαύουσαι εὐρύτερας καὶ βαθύτερας ἐπι-
κοινωνίας. Ἡ περιορισμένη, ἀνίσχυρος, ἐλαφρά, ἐπιπολαία νοη-
τικῶς καὶ ἠθικῶς ἐπίγειος ζωὴ. ἔχει, κατ' ἀναλογίαν, ὡς ἀποτέ-
λεσμα, περιορισμένην, ἀνίσχυρον, ἐλαφρὰν καὶ ἐπιπολαίαν ἐν
τῷ Δεβαχὰν ζωὴν, ὅπου μόνον τὰ νοητικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα
ἐπιζῶσιν. Ἀδύνατον νὰ ἀποκτήσωμεν ἐκεῖ περισσότερα ἀπὸ
ἐκεῖνα ἅτινα δικαιούμεθα, τῆς συγκομιδῆς ἡμῶν οὐσης ἀναλόγου
τῆς σπορᾶς. «Μὴ πλανᾶσθε, Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὃ γὰρ ἐὰν
σπεῖρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει»¹. οὔτε περισσότερον, οὔτε
ὀλιγώτερον. Ἡ νωθρότης καὶ ἡ ἀπληστία ἡμῶν θὰ ἤθελον νὰ
θερίσωσι καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔσπειρον, ἀλλ' ἐν τῷ εὐνομου-
μένῳ τούτῳ κόσμῳ, ὁ εὐσπλαχνικὸς καὶ δίκαιος Ἀγαθὸς Νόμος,

προσκομίζει εἰς ἕκαστον ἐπακριβῶς τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

Αἱ νοητικαὶ ἐντυπώσεις ἢ νοητικαὶ εἰκόνες, ἅς περὶ τῶν φίλων ἡμῶν σχηματίζομεν, θὰ κυριαρχῶσιν ἡμῶν ἐν τῷ Δεβαχάν.

Ἐκεῖ προβάλλουσι, πέραξ ἐκάστης ψυχῆς, οἱ ἀγαπηθέντες κατὰ τὴν ζωὴν ὑπ' αὐτῆς, καὶ ἐκάστη εἰκὼν ἐκείνων οἷτινες ζῶσιν ἐν τῇ καρδίᾳ καθίσταται ὁ ζῶν σύντροφος τῆς ψυχῆς, ἐν τῷ οὐρανῷ. Εἶναι δὲ ἀμετάβλητοι. Θὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ἐκεῖ ὅ,τι ἦσαν δι' ἡμᾶς καὶ ἐνταῦθα, καὶ οὐχὶ ἄλλο τι. Διὰ τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων τῆς διανοίας, σχηματίζομεν ἐν τῷ Δεβαχάν, διὰ τῆς νοητικῆς οὐσίας, τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ φίλου μας, ὡς ἐνετυποῦτο αὕτη εἰς τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις· ὅ,τι ἦτο ἐδῶ νοητικὴ εἰκὼν εἶναι ἐκεῖ ἀντικειμενικὴ μορφή ἐκ ζώσης νοητικῆς οὐσίας, εὗρισκομένης ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν νοητικῇ ἀτμοσφαίρᾳ—ὡς τῇ ἀληθείᾳ ἦτο καὶ ἐδῶ, καίτοι δὲν τὸ ἐγνωρίζομεν· ἐκτὸς τούτου, πᾶν ὅ,τι ἦτο ἀμαυρὸν καὶ ἀόριστον ἐδῶ, κατ' ἀνάγκην εἶναι ζῶν καὶ ζωηρὸν ἐκεῖ. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ψυχῶν ἐπικοινωνίαν, αὕτη εἶναι στενωτέρα, πλησιεστέρα, ἀγαπητοτέρα οἰασδῆποτε περιπιπτούσης εἰς τὴν ἀντίληψίν μας τοιαύτης ἐνταῦθα, καθόσον, ὡς εἶχομεν ἴδῃ, ὑφίσταται ἐν τῷ νοητικῷ πεδίῳ μεταξὺ τῶν ψυχῶν φραγμός· ἀκριβῶς ἀνάλογος πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς τῶν ψυχῶν εἶναι ἡ πραγματικότης τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ψυχῶν ἐκεῖ· ἡ νοητικὴ εἰκὼν τοῦ φίλου μας εἶναι ἰδίᾳ δημιουργία ἡμῶν· ἡ μορφή του παρουσιάζεται, ὡς ἐγνωρίσαμεν καὶ ἠγαπήσαμεν ταύτην· ἡ δὲ ψυχὴ του ἐκδηλοῦται ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν διὰ μορφῆς ἀκριβῶς ἀναλόγου τῆς ἐντάσεως τῶν συμπαθητικῶν παλμῶν οὓς ἐκείνη καὶ ἡ ἡμετέρα παράγουσι. Δυνάμεθα ὅμως καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν σύνδεσμόν τινα μετ' ἐκείνων οὓς ἐγνωρίσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐὰν οἱ δεσμοὶ προήρχοντο μόνον ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος ἢ ἐὰν οὗτοι εὗρισκοντο ἐν διαφωνίᾳ πρὸς τὴν ἐνδοτέ-

ραν ζωήν. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἡμετέρῳ Δεβαχάν οὐδενὸς ἐχθροῦ ἢ εἰσοδος εἶναι δυνατή, καθόσον μόνον ἡ ἁρμονικὴ συμφωνία τῶν διανοιῶν καὶ τῶν καρδιῶν δύναται νὰ συναθροίσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖ. Ὁ χωρισμὸς καρδίας καὶ διανοίας σημαίνει χωρισμὸν ἐν τῇ οὐρανίῳ ζωῇ, καθόσον πᾶν ὅ,τι εἶναι κατώτερον τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας δὲν δύναται νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τὰ πρὸς ἔκφρασιν μέσα.

Μετ' ἐκείνων, οἵτινες ἀπέχουσιν ἡμῶν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν, ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν ἀκριβῶς μόνον ἐφ' ὅσον δυνάμεθα ν' ἀποκρινώμεθα εἰς αὐτοὺς· αἱ μεγάλαι ἀποστάσεις αἵτινες χωρίζουσιν ἡμᾶς ἐκ τῆς ὑπάρξεώς των εἶναι ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μας, πᾶν ὅμως ὕπερ δυνάμεθα νὰ ἐγγίσωμεν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς. Ἀλλῶς τε οἱ πρεσβύτεροι δύνανται νὰ ἔρχωνται ἀρωγοὶ ἡμῶν, κατὰ τὴν οὐρανίαν ζωήν, ὑπὸ τὰς περιστάσεις ἃς θέλομεν νῦν μελετήσῃ, βοηθοῦντες ἡμᾶς ν' ἀνέλθωμεν μέχρις αὐτῶν, καὶ νὰ καταστῶμεν οὕτως ἱκανοὶ νὰ δεχώμεθα ὅλον ἐν καὶ περισσότερα. Δὲν ὑφίσταται τότε διαφορὰ ἐκτάσεως καὶ χρόνου, ἀλλὰ ὑπάρχει χωρισμὸς ἐξ ἑλλείψεως συμπαθείας καὶ συμφωνίας μεταξὺ καρδιῶν καὶ διανοιῶν.

Ἐν τῷ οὐρανῷ συναντῶμεν πάντας ἐκείνους οὓς ἀγαπῶμεν καὶ θαυμάζομεν, ἐπικοινωνοῦμεν δὲ μετ' αὐτῶν ἐν τῷ ὁρίῳ τῶν δυνάμεών μας, ἢ, ἐν τῷ ὁρίῳ τῶν δυνάμεών των, εἴαν εἴμεθα περισσότερον αὐτῶν ἀνεπτυγμένοι. Συναντῶμεν αὐτοὺς ὑφ' ἃς μορφὰς ἠγαπήσαμεν τούτους, διατηροῦντες πλήρη τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐπιγείων σχέσεών μας, καθόσον ἐν τῷ οὐρανῷ ἀνθροῦσι πάντες οἱ κάλυκες τῆς γῆς, καὶ οἱ παρεμποδισθέντες καὶ ἀδύνατοι ἔρωτες μεγεθύνονται καὶ καθίστανται λαμπρότεροι καὶ ὠραϊότεροι ἐκεῖ.

Οὐδεμία παρεξήγησις λέξεων ἢ σκέψεων δύναται νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ, καθόσον ἡ ἐπικοινωνία εἶνε ἅμεσος ἐκεῖ. Ἐκαστος βλέπει τὰς ὑπὸ τοῦ φίλου του ἐκφραζομένας σκέψεις ἢ καὶ μέ-

ρος μόνον ἐξ αὐτῶν ἐὰν δὲν δύναται ἐξ ὁλοκλήρου ν' ἀντιλαμβάνηται ταύτας.

Τὸ Δεβαχάν, ὁ οὐράνιος κόσμος, εἶναι κόσμος εὐτυχίας καὶ ἀφάτου χαρᾶς. Ἄλλ' εἶναι καὶ πολὺ περισσότερον τούτου, πολὺ περισσότερον τῆς ἀπλῆς ἀναπαύσεως διὰ τὸν κατατεπονημένον. Πᾶν ὅ,τι ἀξιόλογον, ἐκ τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν δοκιμασιῶν του, ἀπεκόμισεν ὁ Διανοητὴς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τερματισθείσης ἤδη ζωῆς του εἶναι ἀντικείμενον κατεργασίας καὶ βαθύειας ἐν τῷ Δεβαχάν μελέτης καὶ μετατρέπεται βαθμηδὸν εἰς ὀριστικὰς, νοητικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις, εἰς δυνάμεις ἃς οὗτος θέλει λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν προσεχῆ ἀναγέννησίν του.

Δὲν ἀφομοιοῖ ἐν τῷ νοητικῷ αὐτοῦ σώματι τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος, καθόσον τὸ νοητικὸν σῶμα θέλει, ἐν δέοντι χρόνῳ, ἀποσυντεθῇ· ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος διατηρεῖται μόνον ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Διανοητοῦ, ὅστις ἔζησε τοῦτο, καὶ ἐπιζῇ τούτου. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν παρελθουσῶν δοκιμασιῶν μετατρέπονται εἰς νοητικὰς ἱκανότητας, οὕτως ὥστε ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐμελέτησε βαθύως ἀντικείμενόν τι, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης ἐκείνης ἔσεται ἡ δημιουργία εἰδικῆς πνευματικῆς δυνάμεως πρὸς ἀπόκτησιν καὶ κατοχὴν τοῦ ἀντικειμένου τούτου, εὐθύς ὡς παρουσιασθῇ εἰς αὐτὸν εἰς ἄλλην ἐνσάρκωσιν. Τοιοῦτοτρόπως θέλει γεννηθῇ οὗτος μετ' ἰδιαζούσης ἱκανότητος πρὸς μελέτην τοῦ κλάδου ἐκείνου καὶ θὰ ἐπιτύχῃ μετὰ μεγάλης εὐκολίας. Πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος ἐσκέφθη ἐπὶ τῆς γῆς χρησιμοποιεῖται· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν τῷ Δεβαχάν· ἐκάστη ἐφεσις θέλει κατεργασθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ εἰς δύναμιν· πᾶσαι αἱ ἀποτυχούσαι προσπάθειαι καθίστανται πνευματικαὶ δυνάμεις καὶ ἱκανότητες· οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ ἀποτυχίαι ἐπανεμφανίζονται ὡς ὑλικά ἄτινα θὰ καταστῶσι τὰ ὄργανα τῆς νίκης· αἱ ὀδύνη καὶ τὰ σφάλματα λάμπουσιν ὡς πολύτιμα μέταλλα διὰ νὰ ὑποστῶσι κατεργασίαν καὶ μετατραπῶσιν εἰς σοφὰς καὶ καλῶς κατευθυνομένας βουλήσεις. Τὰ σχέδια ἀγαθοεργιῶν, ἅτινα δὲν ἐπραγματο-

ποιήθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἑλλείπει δυνάμεως καὶ ἐπιτηδειότητος, εἶναι ἐν τῷ Δεβαχὰν ἀντικείμενα ἐπεξεργασίας διὰ τῆς σκέψεως, πραγματοποιούμενα, οὕτως εἰπεῖν, ἐκεῖ λεπτομερέστατα, καὶ αἱ ἀπαιτούμεναι δυνάμεις καὶ ἡ ἐπιτηδειότης ἀναπτύσσονται ὡς δυνάμεις τῆς διανοίας, διὰ τὰ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν ἐν μελλοντικῇ ἐπὶ γῆς ζωῇ, ὅταν ὁ εὐφυὴς καὶ ἐνθερμος μελετητὴς θὰ γεννηθῇ ἐκ νέου ὡς μεγαλοφυΐα, ὅταν ὁ εὐσεβὴς θὰ γεννηθῇ ἐκ νέου ὡς ἅγιος. Ἡ ἐν τῷ Δεβαχὰν ὄθεν ζωὴ δὲν εἶναι μόνον ὄνειρον ἢ ἀνατολικὸς παράδεισος μαλθακότητος καὶ ὀκνηρίας. Εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἡ διάνοια καὶ ἡ καρδιά ἀναπτύσσονται, ἀπελευθερωθεῖσαι τῆς χονδροειδοῦς ὕλης καὶ τῶν ἀσημάντων φροντίδων, ὅπου κατασκευάζονται τὰ διὰ τὰς ἀγρίας ἐπὶ γῆς μάχας ἀπαιτούμενα ὄπλα καὶ ὅπου ἡ μελλοντικὴ πρόοδος μας ἔχει ἐξασφαλισθῇ.

Ὅταν ὁ Διανοητὴς ἀναλώσῃ διὰ τοῦ νοητικοῦ σώματος πάντα τοὺς εἰς αὐτὸ ἀνήκοντας καρποὺς τῆς ἐπιγείου ζωῆς, ἀποδιώκει τοῦτο καὶ παραμένει ἄνευ ἐμποδίων ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ τόπῳ. Πᾶσαι αἱ νοητικαὶ ἰδιότητες αἵτινες ἐκδηλοῦνται ἐπὶ τῶν κατωτέρων ἐπιπέδων προσελκύονται ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι—μετὰ τῶν σπερμάτων τῆς θυμικῆς ζωῆς αἵτινα ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τοῦ νοητικοῦ σώματος ὅταν τοῦτο ἐγκατέλειψε τὸ ἀστρικὸν κέλυφος πρὸς ἀποσύνθεσιν ἐν τῇ Καμαλόκα—καθίστανται λανθάνουσαι, ἐπὶ τινα χρόνον, εἰσερχόμεναι ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι, ὡς μὴ δυνάμεναι νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἑλλείπει τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων ὕλικῶν ¹.

1. Ὁ σκεπτικὸς μελετητὴς δύναται νὰ ἀνεύρῃ ἐνταῦθα ἱκανοποιητικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς συνεχείας τῆς συνειδήσεως μετὰ τὸ πέρας τοῦ κύκλου τοῦ Σύμπαντος. Ἄς θεωρήσῃ τὸν Ishvara (τὸν Λόγον) ὡς τὸν Διανοητὴν καὶ τὰς δυνάμεις, αἵτινες εἶναι οἱ καρποὶ μιᾶς ζωῆς, ὡς ἀνθρωπίνας· βίους οἵτινες εἶναι οἱ καρποὶ ἐνὸς Σύμπαντος. Θὰ δυνηθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ συλλάβῃ διάφασιν τινα τοῦ τί εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς διατήρησιν τῆς συνειδήσεως κατὰ τὸ μεταξὺ δύο Συμπάντων διάστημα.

Τὸ νοητικὸν σῶμα, ἡ τελευταία τῶν προσωρινῶν ἐνδυμασιῶν τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώπου, ἀποσυντίθεται καὶ τὰ ὑλικά αὐτοῦ ἐπανέρχονται εἰς τὴν γενικὴν ὕλην τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχον προσελκυσθῇ ὅταν τελευταίως ὁ Διανοητὴς κατήρχετο πρὸς ἐνσάρκωσιν. Οὕτω τὸ αἰτιατὸν σῶμα παραμένει μόνον ὡς ἀποθήκη καὶ θησαυροφυλάκιον πάντων τῶν ἐκ τῆς τελευτησάσης ζωῆς ἀφομοιωθέντων. Ὁ Διανοητὴς ἐπεράτωσεν ἓνα κύκλον τῆς μακρᾶς περιοδείας του καὶ παραμένει ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῇ χώρᾳ τῆς γεννήσεώς του.

Ἡ συνείδησις ἦν θὰ ἔχη ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἐξαρτᾶται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξελιξεως εἰς ὃν εὐρίσκεται.

Κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ζωῆς του, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐπὶ τῶν κατωτέρων πεδίων φορέων του, ἀπλῶς θὰ κοιμᾶται, οὐδεμίαν ἔχων συνείδησιν. Ἡ ζωὴ του θ' ἀρχίσῃ νὰ πάλλη βραδέως ἐν αὐτῷ, ἀφομοιοῦσα τὰ ὁσφδήποτε μικρὰ ἀλλ' ἱκανὰ ὅπως συνυφανθῶσι μετὰ τῆς οὐσίας του ὑλικά ἀποτελέσματα τῆς τελευτησάσης γήϊνης ὑπάρξεώς του, γαυρὶς νὰ ἔχη συνείδησιν τοῦ περιβάλλοντος. Ἐφ' ὅσον ἀναπτύσσεται ἡ περίοδος αὕτη τῆς ζωῆς του θὰ καθίσταται ὁλονὲν καὶ σπουδαιότερα καὶ θὰ περιλαμβάνῃ μεγαλῆτερον μέρος ἐκ τῆς Δεβαχανικῆς ὑπάρξεώς του. Ἀποκτᾷ οὕτως αὐτοσυνείδησιν καὶ ἐκεῖθεν συνείδησιν τῶν περιβαλλόντων αὐτὸν—τοῦ μὴ ἑαυτοῦ—καὶ ἡ μνήμη του ἐκτυλίσσει πρὸ αὐτοῦ τὸ πανόραμα τῆς ζωῆς του, ἐπεκτεινομένη πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. Βλέπει τὰ αἷτια ἅτινα προεκάλεσαν ἀποτελέσματα κατὰ τὴν τελευταίαν ζωὴν τῶν δοκιμασιῶν, καὶ μελετᾷ τὰ αἷτια ἅτινα ἐδημιούργησε κατὰ τὴν τελευταίαν του ταύτην ἐνσάρκωσιν. Ἀφομοιοῖ καὶ κατεργάζεται ἐν τῇ ὑφῇ τοῦ αἰτιατοῦ σώματος πᾶν ὅ,τι εὐγενέστατον καὶ λεπτότατον ἐν τῷ τερματισθέντι κεφαλαίῳ τῆς ζωῆς του ὑπῆρχε καί, διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας, ἀναπτύσσει καὶ συντάσσει τὰ ὑλικά ἐν τῷ αἰτιατῷ αὐτοῦ σώματι. Ἐρχεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ μεγάλων ψυχῶν, εἴτε εὐρίσκονται αὗται ἐντὸς σώματος, εἴτε ὄχι,

καὶ ἐπικοινωνῶν μετ' αὐτῶν ἐκμανθάνει πλεῖστα ὅσα ἐκ τῆς ὀριμωτέρας σοφίας των καὶ μεγαλειτέρας αὐτῶν πείρας. Ἐκάστη διαδοχικὴ δεβαχανικὴ ζωὴ εἶναι πλουσιότερα καὶ βαθύτερα διὰ τῆς αὐξανούσης δὲ πρὸς σύλληψιν ἰκανότητος τοῦ Διανοητοῦ ἢ γνῶσις πλημμυρεῖ αὐτόν· ἐκμανθάνει οὗτος ὅλον ἐν καὶ περισσότερον νὰ κατανοῇ τὰς ἐνεργείας τοῦ Νόμου, τοὺς ὅρους τῆς ἐξελεγκτικῆς προόδου καὶ οὕτω πως ἐπανέρχεται ἐκάστοτε εἰς τὴν ἐπίγειον ζωὴν μετὰ μεγαλειτέρων γνώσεων, ἀποφασιστικωτέρας δυνάμεως, τῆς ἀντιλήψεώς του περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς καθισταμένης διανυγσετέρας καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγούσης ὁδοῦ ὁμαλωτέρας πρὸ τῶν ποδῶν του.

Καὶ ἕκαστος μὴ ἀνεπτυγμένος Διανοητὴς ἀποκτᾷ, κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ εἰς τὴν ζωὴν τῶν κατωτέρων πεδίων, διαυγῇ ὁρασιν.

Βλέπει, πρὸς στιγμὴν, τὸ παρελθόν του καὶ τὰς ἐν αὐτῷ αἰτίας δρώσας ἐν τῷ μέλλοντι· τὸ γενικὸν πρόγραμμα τῆς μελλούσης ἐνσαρκώσεώς του παρελαύνει ὡσαύτως πρὸ αὐτοῦ. Εἶτα, ὑφοῦνται περὶ αὐτοῦ τὰ νέφη τῆς κατωτέρας ὕλης. Ταῦτα σκοτίζουν τὴν ὁρασίν του καὶ ἄρχεται ὁ κύκλος ἄλλης ἐνσαρκώσεως ἀπὸ τῆς ἐγρηγόρευσης τῶν δυνάμεων τῆς κατωτέρας διανοίας καὶ τῆς περὶ αὐτῶν προσελκύσεως, διὰ τῶν παλμῶν των, ὑλικῶν ἐκ τοῦ κατωτέρου νοητικοῦ πεδίου, πρὸς σχηματισμὸν τοῦ νέου νοητικοῦ σώματος τοῦ ἀρχομένου κεφαλαίου τῆς ἱστορίας τῆς ζωῆς του. Τὸ μέρος τοῦτο, ἄλλως τε, τοῦ θέματος ἡμῶν θέλομεν πραγματευθῇ λεπτομερῶς εἰς τὰ περὶ Μετενσαρκώσεως κεφάλαια.

Ἀφήσαμεν τὴν ψυχὴν κοιμωμένην,¹ ἀποβαλοῦσαν καὶ τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τοῦ ἀστρικοῦ αὐτῆς σώματος, ἐτοίμην νὰ εἰσέλθῃ ἐκ τῆς Καμαλόκας εἰς τὸ Δεβαχάν, ἐκ τοῦ καθαρτηρίου εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ κοιμώμενος ἀφυπνίζεται μὲ αἴσθημα ἀφάτου

1. Ὅρα Κεφ. Γ'. περὶ «Καμαλόκας» σελ. 83.

χαρᾶς, ἀπεριορίστου εὐτυχίας, εἰρήνης ἥς ἀδύνατος ἡ κατανόησις. Γλυκύταται μελωδίαί ᾄδονται πέριξ αὐτοῦ, λεπταὶ ἀποχρώσεις τέρπουσι τοὺς ἀνοιγομένους ὀφθαλμούς του, αὐτὴ αὕτη ἡ ἀτμοσφαῖρα ὁμοιάζει πρὸς μουσικὴν καὶ χρῶμα, καὶ ὁλόκληρον τὸ ὄν εὐρίσκεται ἐντὸς πλημμύρας φωτὸς καὶ ἁρμονίας. Εἶτα διὰ μέσου τῆς χουσῆς ἀχλύος ἐμφανίζονται ἡρέμα τὰ ἀγαπηθέντα ἐπὶ γῆς πρόσωπα, αἰθεροποιούμενα ἐν τῇ ὥραιότητι ἣτις ἐκφράζει τὰς εὐγενεσιτάτας καὶ τὰς ὑψηλοτάτας συγκινήσεις των, τὰς μὴ ἀμαυρωθείσας ὑπὸ τῶν συγχύσεων καὶ τῶν παθῶν τῶν κατωτέρων κόσμων.

Ποῖος δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ἐκ τῆς ἐγρηγόρευσεως ταύτης εὐτυχίαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς πρώτης ταύτης αὐγῆς τοῦ οὐρανοῦ κόσμου;

Θὰ προβῶμεν νῦν εἰς τὴν λεπτομερῆ μελέτην τῆς καταστάσεως τῶν ἐπὶ τὰ ὑποδιαίρεσεων τοῦ Δεβαχάν, ἐνθυμούμενοι ὅτι εἰς μὲν τὰς τέσσαρας κατωτέρας εὐρισκόμεθα εἰς κόσμον μορφῶν ἢ ἔτι σαφέστερον εἰς κόσμον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκάστη σκέψις ἐμφανίζεται ἀμέσως ὡς μορφή. Ὁ κόσμος οὗτος τῆς μορφῆς ἀνήκει εἰς τὴν προσωπικότητα καί, ὡς ἐκ τούτου, ἐκάστη ψυχὴ περιβάλλεται ὑπὸ στοιχείων τῆς παρελθούσης ζωῆς της, ἅτινα εἶχον συνυφανθῇ μετὰ τῆς διανοίας καὶ δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι διὰ τῆς καθαρᾶς νοητικῆς οὐσίας.

Ἡ πρώτη, ἡ κατωτάτη, ὑποδιαίρεσις, εἶναι ὁ οὐρανὸς τῶν ἥκιστα προοδευσασῶν ψυχῶν, ὧν ἡ ὑψίστη συγκίνησις ἐπὶ τῆς γῆς ἦτο στενὴ, εἰλικρινὴς καὶ ἐνίοτε ἀνιδιοτελὴς ἀγάπη πρὸς τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς φίλους. Δυνατὸν νὰ εἶχον αὗται αἰσθανθῇ θαυμασμὸν καὶ ἀγάπην πρὸς τινὰ ὃν συνήντησαν ἐπὶ τῆς γῆς ἄγνότερον καὶ καλλίτερον αὐτῶν, ἢ ἐπιθυμίαν τινὰ νὰ διαγάγωσιν ἀνωτέραν ζωὴν, ἢ παροδικὴν τινὰ ἔφεσιν πρὸς νοητικὴν καὶ ἡθικὴν ἀνύψωσιν. Δὲν ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα ἱκανὰ ὑλικά δι' ὧν ἡ πνευματικὴ δύναμις δύναται νὰ διαπλασθῇ, καὶ ἡ ζωὴ των εἶναι ἐλάχιστα προοδευτικὴ ἢ οἰκογενειακὴ στοργή

των θὰ διατραφῇ καὶ θὰ εὐρυνθῇ κατὰ τι, καὶ θ' ἀναγεννηθῶσιν αὐταὶ μετ' ὀλίγον μὲ κατὰ τι βελτιωμένην τὴν εὐπαθῆ φύσιν αὐτῶν, μὲ μεγαλειέταν τάσιν πρὸς ἀναγνώρισιν ὑψηλοτέρου ἰδεώδους καὶ ἀνάλογον δρᾶσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπολαύουσι πάσης εὐτυχίας ἧς δύνανται νὰ τύχωσι· τὸ κύπελλόν των εἶναι μικρόν, ἀλλὰ πληροῦται μέχρι τῶν χειλέων ὑπὸ εὐτυχίας, καὶ ἡ ἐν τῷ οὐρανῷ χαρὰ των περιλαμβάνει πᾶν ὅ,τι αὐταὶ εἶναι ἱκαναὶ νὰ συλλάβωσιν. Ἡ ἀγνότης τῆς ὑποδιαίρέσεως ταύτης τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἁρμονία της, ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῶν μὴ ἀναπτυχθεῖσων πνευματικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ προτρέπουσιν αὐτὰς νὰ ἐγερθῶσι πρὸς δρᾶσιν· οὕτως ἀρχίζουν οἱ ἐσωτερικοὶ παλμοὶ οἱ προηγούμενοι ἀπαραιτήτως πάσης ἐκδηλουμένης βλαστήσεως.

Ἡ μετέπειτα ὑποδιαίρεσις τῆς δεβαχανικῆς ζωῆς περιλαμβάνει ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας πάσης θρησκευτικῆς πίστεως, ὧν αἱ καρδίαι κατὰ τοὺς γηγίνους βίους ἐστράφησαν μετ' ἀγάτης καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸν Θεόν, ὑπὸ οἰονδήποτε ὄνομα, ὑπὸ οἵανδήποτε μορφήν. Ἡ μορφή δυνατόν νὰ ἦτο περιωρισμένη, ἄλλ' ἡ καρδία, ἀνυψωθείσα ὑπὸ τῆς ἐφέσεώς της, εὐρίσκει ἐνταῦθα τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγαπητῆς εἰς αὐτὴν λατρείας. Ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέα, ἣτις εἶχε σχηματισθῇ ἐν τῇ διανοίᾳ των ὅταν εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς γῆς, πραγματοποιεῖται ἐνταῦθα, παρουσιαζομένη εἰς αὐτοὺς ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι τῆς δεβαχανικῆς ὕλης, λαμπρότερα, ὥραιότερα τῶν ἁλλοκότων ἐπὶ γῆς ὀνείρων των. Αὐτὸ τοῦτο τὸ Θεῖον Ὅν περιορίζεται διὰ νὰ μὴ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς διανοίας τοῦ εὐσεβοῦς, καὶ ἀποκαλύπτεται, διὰ τῆς μορφῆς ὑφ' ἣν οὗτος ἠγάπησε καὶ ἐλάτρευσε Τοῦτο, εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ὀφθαλμούς του, ἀποστέλλον ἐπ' αὐτοῦ, εἰς ἀπάντησιν, τὴν γλυκύτητα τῆς ἀγάτης Του. Αἱ ψυχαὶ ἐν θρησκευτικῇ ἐκστάσει λατρεύουσι τὸ Μοναδικὸν ὑφ' ᾧ μορφὰς ἡ εὐσέβειά των ἀνεξήτει τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπερροφημέναι ἐν τῇ χαρᾷ τῆς ἀφοσιώσεώς των, ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Ἀντικειμένου τῆς λατρείας των. Οἷδεὶς θεωρεῖ ἑαυτὸν ξένον εἰς τοὺς οὐρανίους τόπους, διότι τὸ Θεῖον

Ὅν περιβάλλεται τὴν οἰκείαν εἰς ἕκαστον μορφήν. Τοιαῦται ψυχαὶ ἀναπτύσσονται ἐν ἀγνότητι καὶ ἀφοσιώσει ὑπὸ τὸν ἥλιον τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης καὶ ἐπανέρχονται ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τὰς ἰδιότητας ταύτας κατὰ πολὺ ἐπηυξημένας. Οὕτε ἄλλως τε ὁλόκληρος ὁ δεβαχανικὸς αὐτῶν βίος δαπανᾶται ἐν τῇ εὐλαβεῖ αὐτῇ ἐκστάσει, καθόσον πλεῖσται ὅσαι εὐκαιρίαι παρουσιάζονται εἰς αὐτὰς πρὸς ὠρίμανσιν πάσης ἄλλης ιδιότητος, ἣν κατέχουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ διανοίᾳ.

Προχωροῦντες εἰς τὴν τρίτην ὑποδιαίρεσιν ἀνευρίσκομεν τὰ εὐγενῆ καὶ εἰλικρινῆ ἑκείνα ὄντα, ἅτινα ἦσαν ἀφωσιωμένοι θεράποντες τῆς ἀνθρωπότητος ἐν ὅσῳ εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατηνάλωσαν μέγα μέρος τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας των ἐν εἵδει ἔργων ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Καρποῦνται, ἐκεῖ, τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν πράξεων, ἀναπτύσσοντες μεγαλειτέρας δυνάμεις πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἄλλων καὶ εὐρύτεραν σοφίαν πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν δυνάμεων των τούτων. Σχέδια εὐρύτερων ἀγαθοεργιῶν ἐξελίσσονται πρὸ τῆς διανοίας τοῦ φιλανθρώπου, ὅστις ὡς ἀρχιτέκτων σχεδιάζει τὸ μέλλον οἰκοδόμημα ὅπερ σκοπεύει ν' ἀνεγείρῃ ἐν προσεχεῖ ἐπὶ τῆς γῆς βίῳ προετοιμάζει τὰ σχέδια τὰ ὅποια θέλει ποτὲ πραγματοποιήσῃ καὶ ὅμοιος πρὸς δημιουργὸν Θεὸν σχεδιάζει τὸ Σύμπαν τῆς ἀγαθοεργίας του ὅπερ θέλει ἐκδηλωθῇ ἐν τῇ χονδροειδεῖ ὕλῃ, ὅταν ἐπέλθῃ ὁ χρόνος. Αἱ ψυχαὶ αὗται θὰ ἐμφανισθῶσιν ὡς μεγάλοι φιλόανθρωποι, κατὰ τὰς μελλούσας ἑκατονταετηρίδας, ἐνσαρκούμεναι ἐπὶ τῆς γῆς μετ' ἐμφύτου προικὸς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης καὶ ἀναλόγου δυνάμεως πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.

Ὁ διαφορετικώτερος κατὰ τὸν χαρακτῆρα ὅλων ἴσως τῶν οὐρανῶν εἶναι ὁ τέταρτος, καθόσον ἐκεῖ αἱ δυνάμεις τῶν τὰ μάλιστα προοδευσασῶν ψυχῶν ἐξασκοῦνται, ἐφ' ὅσον δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσιν, ἐν τῷ κόσμῳ τῆς μορφῆς. Ἐδῶ εὐρίσκονται οἱ βασιλεῖς τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλολογίας, ἐξασκοῦντες πάσας τὰς δυνάμεις των ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μορφήν,

τὸ χροῶμα, τὴν ἁρμονίαν, καὶ δομοῦντες μεγαλειτέρας πνευματικὰς ιδιότητας, μὲ τὰς ὁποίας θὰ ἐπαναγεννηθῶσιν ὅταν ἐπανέλθωσιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁραιοτάτη μουσικὴ, ἐνθουσιάζουσα, ἣς ἀδύνατος εἶναι ἡ περιγραφή, ἐξαποστέλλεται ὑπὸ τῶν ἰσχυροτάτων μοναρχῶν τῆς ἁρμονίας ἐξ ὧσιν ἡ γῆ ἐγνώρισεν, ὡς τοῦ Beethoven, ὅστις, οὐχὶ πλέον κωφός, ἐκπέμπει ταύτην ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς ψυχῆς του εἰς χειμάρρους ἀσυγκρίτου ὡραιότητος, οὓς ἰλκύνει πρὸς τὰ κάτω ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων σφαιρῶν καὶ ἀποστέλλει αὐτοὺς πάλλοντας διὰ μέσου τῶν οὐρανίων τόπων, καθιστῶν καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν οὐράνιον κόσμον μελωδικώτερον.

Ἐδῶ εὐρίσκομεν ὡσαύτως τοὺς διδασκάλους τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς, ἐκμανθάνοντας νέας ἀποχρώσεις χρωμάτων, νέας γραμμὰς μὴ ὄνειρευθείσης εἰσέτι ὡραιότητος. Ἐδῶ εἶναι ἐπίσης καὶ ἄλλοι ἀποτυχόντες καίτοι μεγάλως προσπαθήσαντες, μετατρέποντες ἐνταῦθα τὰς ἐπιθυμίας εἰς δυνάμεις καὶ τὰ ὄνερα εἰς πνευματικὰς ἱκανότητας, αἵτινες θ' ἀνθήκωσιν εἰς αὐτοὺς ἐν ἄλλῃ ζωῇ. Ἐρευνηταὶ τῆς φύσεως εὐρίσκονται ὡσαύτως ἐδῶ ἐκμανθάνοντας τὰ κεκρυμμένα μυστικά της· πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐκτυλίσσονται συστήματα κόσμων μεθ' ὧν τῶν κεκρυμμένων μηχανισμῶν τῶν, συνυφαίνονται σειραὶ ἔργων ἀφαντάστου λεπτότητος καὶ περιπλοκῆς· θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν γῆν οἱ τοὶ μετ' ἀλαθιῶν ἐνοράσεων περὶ τῶν μυστηριωδῶν μέσων τῆς φύσεως καὶ θὰ ἐπιτύχωσι σημαντικὰς «ἀνακαλύψεις». Ἐν τῷ οὐρανῷ τούτῳ ὡσαύτως εὐρίσκονται μαθηταὶ τῆς βαθυτέρας γνώσεως, οἱ πλήρεις ζήλου εὐσεβεῖς μαθηταὶ οἵτινες ἀνεζήτησαν τοὺς διδασκάλους τῆς Φυλῆς καὶ ἐπεδίωξαν ν' ἀνεύρωσιν ἕνα τούτων, μεθ' ὑπομονῆς ἐκτελέσαντες πᾶν ὅ,τι ἀνετέθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τινος τῶν μεγάλων πνευματικῶν διδασκάλων τῶν διδασκόντων τὴν ἀνθρωπότητα. Αἱ προσπάθειαι τῶν καρποφοροῦσιν ἐνταῦθα, καὶ Ἐκεῖνοι οὓς ἐζήτησαν, φαινομενικῶς εἰς μάτην, εἶναι νῦν οἱ ἐκπαιδευταὶ τῶν. Αἱ πλήρεις ζήλου ψυχαὶ πίνουσιν ἀπλήστως ἐκ τοῦ ποτηρίου τῆς οὐρανίου σοφίας καί, καθήμεναι πρὸ

τῶν ποδῶν τοῦ Διδασκάλου των, ἀναπτύσσονται καὶ προοδεύουσι μεγάλοις βήμασι. Οὗτοι θὰ γεννηθῶσιν ἐκ νέου ἐπὶ τῆς γῆς ὡς διδάσκαλοι καὶ ὡς φορεῖς τοῦ φωτός, σεσημασμένοι ἐκ γενετῆς διὰ τοῦ σήματος τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐκπαιδευτοῦ.

Πολλοὶ τῶν ἐπὶ γῆς μαθητῶν, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τοιούτων λεπτοτέρων ἐνεργειῶν, προετοιμάζουσι δι' ἑαυτοὺς θέσιν ἐν τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ, κύπτοντες πρὸς μελέτην μετ' ἀληθοῦς ἀφοσιώσεως ἐπὶ τῶν σελίδων μεγαλοφυοῦς διδασκάλου, ἐπὶ τῶν διδασκαλιῶν ἀνεπτυγμένης ψυχῆς.

Σχηματίζουνσιν οὕτω δεσμὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ διδασκάλου ὃν ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν, ἐν τῷ οὐρανίῳ δὲ κόσμῳ ὁ δεσμὸς οὗτος τῆς ψυχῆς θέλει ἐκδηλωθῇ καὶ ἐλκύσῃ πρὸς ἐπικοινωνίαν τὰς ψυχὰς αἷς συνδέει. Ὡς ὁ ἥλιος ἐκπέμπει τὰς ἀκτῖνας του εἰς πλείστας αἰθούσας, ἐκάστη ὁμῶς τούτων φωτίζεται δι' ὅσον μόνον φωτὸς δύναται αὕτη νὰ περιλάβῃ, οὕτω καὶ ἐν τῷ οὐρανίῳ κόσμῳ αἱ μεγάλαι ψυχαὶ λάμπουσιν εἰς ἑκατοντάδας νοητικῶν εἰκόνων ἑαυτῶν, δημιουργουμένων ὑπὸ τῶν μαθητῶν των, αἷς ζωογονοῦσι διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν οὐσίας, οὕτως ὥστε ἕκαστος σπουδαστῆς ἔχει πρὸ αὐτοῦ τὸν διδάσκαλον ὅπως τὸν ἐκπαιδεύῃ, χωρὶς ν' ἀποκλείῃ οὐδένα ἄλλον τῆς βοηθείας αὐτοῦ.

Οὕτως, ἐπὶ μακρὰς περιόδους, ἀναλόγους τῶν συλλεγέντων ὑλικῶν πρὸς κατανάλωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, κατοικοῦσιν οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς οὐρανίους τούτους κόσμους τῆς μορφῆς, ὅπου πᾶν ἀγαθόν, ὅπερ ἡ τελευταία ζωὴ συνέλεξεν, πλήρως καρποφορεῖ καὶ πλήρῃ ὑφίσταται κατεργασίαν καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας ἀκόμη λεπτομερείας. Εἴτα, ὡς εἶδομεν ἤδη, ὅταν τὸ πᾶν ἐξαντληθῇ, ὅταν καὶ ἡ τελευταία σταγὼν τοῦ κυπέλλου τῆς χαρᾶς καταποθῇ, ὅταν τὸ τελευταῖον ψυχίον τῆς οὐρανίας ἐορτῆς ἀναλωθῇ, πᾶν ὅ,τι μετετράπη εἰς πνευματικὴν ιδιότητα καὶ εἶναι μονίμου ἀξίας ἐγκλείεται ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι, καὶ ὁ Διανοητῆς ἀποτινάσσει τότε ἅπ' αὐτοῦ τὸ ἀποσυντεθειμένον σῶμα διὰ τοῦ ὁποίου ἡδύ-

νατο νὰ ἐκφράζηται ἐπὶ τῶν κατωτέρων ἐπιπέδων τοῦ δεβαχανικοῦ κόσμου. Ἀπηλλαγμένος τοῦ νοητικοῦ τούτου σώματος, εὐρίσκεται ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κόσμῳ διὰ νὰ ἀφομοιώσῃ τὰ στοιχεῖα τῆς συγκομιδῆς του, ἅτινα δύνανται νὰ εὕρωσι κατάλληλα δι' αὐτὴν ὕλικά ἐν τῷ ὑψηλῷ ἐκεῖνῳ βασιλείῳ.

Ἀπειροὶ τὸν ἀριθμὸν ψυχὰι προσεγγίζουσι τὸ κατώτατον ἐπίπεδον τοῦ ἀμόρφου κόσμου· διὰ μίαν μόνον ὁμῶς, οὕτως εἰπεῖν, στιγμὴν, καταφεύγουσιν ἐκεῖ, ἐν ὅσῳ πάντες οἱ κατώτεροι φορεῖς τῶν διεσπάρησαν μακράν. Ἄλλ' εἶναι αὗται ἐν τόσῳ ἁμβρῳδῇ καταστάσει, ὥστε δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἐν ἐνεργείᾳ δυνάμεις δυναμένας νὰ ζῶσιν ἐκεῖ ἀνεξαρτήτως καὶ χάνουσι πᾶσαν συνείδησιν, εὐθὺς ὡς τὸ νοητικὸν σῶμα ἐγκαταλείπεται ἀποσυντεθειμένον. Πρὸς στιγμὴν μόνον ἀποκτῶσι συνείδησιν· ἀναλαμπὴ μνήμης διαφωτίζει τὸ παρελθόν των καὶ βλέπουσιν εὐταὶ τὰς κυριωτέρας αἰτίας· ἀναλαμπὴ προγνώσεως διαφωτίζει τὸ μέλλον των, βλέπουσι δὲ αὗται τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα θὰ παρουσιασθῶσι κατὰ τὴν ἐρχομένην ζωὴν. Εἰς τοῦτο συνίσταται πᾶν ὅ,τι αἱ πλείσται εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ ἀμόρφῳ κόσμῳ. Καθόσον καὶ ἐκεῖ, ὡς καὶ πανταχοῦ καὶ πάντοτε, ἡ συγκομιδὴ εἶναι ἀνάλογος τῆς σπορᾶς. Πῶς λοιπὸν ἀναμένουσι συγκομιδὴν τινα ἐκεῖ ἐκεῖνοι οἵτινες οὐδὲν ἔδῳ ἔσπειρον ὑπὲρ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου τόπου ;

Πολλοὶ ὅμως ψυχὰι κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἐπὶ γῆς βίου των, διὰ τῆς βαθείας σκέψεως καὶ τῆς εὐγενοῦς ζωῆς, ἔσπειρον πολὺν σπόρον, ἡ συγκομιδὴ τοῦ ὁποίου ἀνήκει εἰς αὐτὴν τὴν πέμπτην δεβαχανικὴν ὑποδιαίρεσιν, τὸν κατώτατον τῶν τριῶν οὐρανῶν τοῦ ἀμόρφου κόσμου. Μεγάλῃ εἶναι νῦν ἡ ἀνταμειβὴ των διὰ τὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν ὑπεράνω τῆς δουλείας τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πάθους. Ἀρχίζουσιν αὗται νὰ δοκιμάζωσι τὴν ἀληθινὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὑψηλὴν ὑπαρξιν αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ἱποβαλούσης τὰς εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους ἀνηκούσας ἐνδημασίας της. Ἐκμανθάνουσιν ἀληθείας δι' ἀμέσου ὁράσεως καὶ

βλέπουνσι τὰς θεμελιώδεις αἰτίας ὧν πάντα τὰ συγκεκριμένα ἀντικείμενα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα· μελετῶσι τὰς ὑποκειμένας σχέσεις ὧν ἡ παρουσία καλύπτεται εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους ὑπὸ ποικίλων ἀσχέτων λεπτομερειῶν. Ἀποκτιῶσιν οὕτως αὐται βαθεῖαν γνῶσιν τοῦ Νόμου, καὶ μανθάνουσι ν' ἀναγνωρίζωσι τὴν ἀμετάβλητον αὐτοῦ ἐνέργειαν ὑπὸ τὰ φαινομενικῶς πλέον ἀνάρμοστα ἀποτελέσματα, δομοῦσαι οὕτως ἐν τῷ σώματι ὅτι διατηρεῖ σταθεράς, ἀκλονήτους πεποιθήσεις, ὅτι θέλει ἀποκαλυφθῇ εἰς ἐαντὰς κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν ὡς βαθεῖα ἐνορατικὴ βεβαιότης τῆς ψυχῆς, ὑπεράνω καὶ ἐπέκεινα παντὸς λογισμοῦ. Ἐδῶ ὡσαύτως ὁ ἄνθρωπος μελετᾷ τὸ ἴδιον αὐτοῦ παρελθόν, καὶ μετὰ προσοχῆς ἀναλύει τὰς δημιουργηθείσας ὑπ' αὐτοῦ αἰτίας· σημειοῖ τὴν ἀντίδρασιν αὐτῶν, τὰς ἐξ αὐτῶν προερχομένας ἐνεργείας καὶ βλέπει μέρος τῶν ἀποτελεσμάτων των ἅτινα θὰ παρυσιασθῶσι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν τῷ μέλλοντι βίων αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἔκτῳ οὐρανῷ εὗρηνται μᾶλλον ἀνεπτυγμέναι ψυχαί, αἵτινες κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν μόνον πρὸς τὰ παροδικὰ πράγματα ἔλξιν ἡσθάνθησαν, καὶ αἵτινες καθιέρωσαν ἀπάσας τὰς ἐνεργείας των εἰς τὸν ἀνώτερον διανοητικὸν καὶ ἠθικὸν βίον. Δι' αὐτὰς, δὲν ὑφίσταται πέπλος ἐπὶ τοῦ παρελθόντος· ἡ μνήμη των εἶναι τελεία καὶ ἀδιάσπαστος· αὐται σχεδιάζουσι τὴν κατὰ τὸν μέλλοντα βίον των ἐφαρμογὴν ἐνεργειῶν, αἵτινες θὰ ἐξουδετερώσωσι πολλὰς τῶν ἀντιδρωσῶν δυνάμεων καὶ θὰ ἐνδυναμώσωσι πολλὰς τῶν πρὸς ἀγαθὸν ἐργαζομένων τοιούτων. Ἡ σαφὴς αὕτη μνήμη ἐπιτρέπει εἰς αὐτὰς νὰ λαμβάνωσιν ὀριστικὰς καὶ δραστικὰς ἀποφάσεις περὶ τῶν πράξεων αἵτινες δέον νὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ τῶν πράξεων αἵτινες δέον νὰ ἀποφευχθῶσι, καὶ τὰς βουλήσεις των ταύτας θὰ ὧσιν ἱκαναὶ ν' ἀνατυπώσωσιν ἐπὶ τῶν κατωτέρων φορέων των κατὰ τὴν προσεχῇ γέννησίν των, καθιστῶσαι ἀδύνατον τὴν ἐμφάνισιν ὀρισμένων κακιῶν ἀντιθέτων τῆς ἐνδομύχου φύσεως ἣν ἐν ἑαυτῷ αἰσθάνεται τὸ

ὄν· καὶ ὠρισμένας ἀναποφεύκτους, ἀκαταμαχήτους ἀπαιτήσεις ἐσωτερικῆς φωνῆς, εἰς ἣν οὐδεμία χωρεῖ ἀντίρρησης. Αἱ ψυχαὶ αὗται γεννῶνται ἐν τῷ κόσμῳ μὲ ὑψηλὰς καὶ εὐγενεῖς ἀρετὰς καὶ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποβῶσι ποινὰ ὑπάρξεις. Τὸ βρέφος οὕτω πεπροικισμένον ἔχει σημανθῆ ἀπὸ τοῦ λίκνου του ὡς εἰς τῶν σκαπανέων τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις φθάνει εἰς τὸν ἕκτον τοῦτον οὐρανόν, βλέπει ἐκτυλισσομένους πρὸ αὐτοῦ τοὺς ἀπείρους θησαυροὺς τῆς Θείας Διανοίας, ἐν δημιουργικῇ ἐνεργείᾳ καὶ δύναται νὰ μελετήσῃ τὰ ἀρχέτυπα πασῶν τῶν μορφῶν, αἵτινες βαθμιαίως ἐξελίσσονται εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους. Ἐκεῖ δύναται νὰ λούῃ ἑαυτὸν ἐν τῷ ἀνεξερευνήτῳ ὠκεανῷ τῆς Θείας Σοφίας, καὶ νὰ λύῃ τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν προοδευτικὴν κατεργασίαν τῶν ἀρχετύπων τούτων προβλήματα, κατανοῶν τέλος τὸ μερικὸν ἀγαθὸν ὕπερ φαίνεται ὡς κακὸν εἰς τὴν περιορισμένην ὄρασιν τῶν ἐν τῇ σαρκὶ φυλακισμένων ἀνθρώπων. Ἐν τῷ εὐρεῖ τούτῳ ὀρίζονται, τὰ φαινόμενα καταλαμβάνουσι τὰ δεούσας ἀναλόγους διαστάσεις των, καὶ ὁ ἄνθρωπος βλέπει τὴν δικαιολογίαν τῶν θείων μέσων, ἅτινα παύουσιν ὄντα δι' αὐτὸν ἅλυστα, ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον σχετίζονται μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῶν κατωτέρων κόσμων. Αἱ ἐρωτήσεις, ἃς μεταίως ἐπὶ τῆς γῆς ἔθετεν, εἰς ἃς ἀπέφυγε πάντοτε νὰ δώσῃ ἀπαντήσεις, ἡ τόσον ζῆλον ἔχουσα διάνοιά του, λύονται ἐνταῦθα δι' ἐν-οράσεως διαπερώσεως τοὺς φαινομενικοὺς πέπλους, καὶ οὗτος βλέπει τοὺς συνδετικοὺς κρίκους οἵτινες καθιστῶσι τὴν ἅλυσον πλήρη. Ἐδῶ, ὡσαύτως, ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται ἐν ἀμέσῳ παρουσίᾳ καὶ πληρεῖ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῶν μεγαλειτέρων ψυχῶν αἵτινες ἐξεύχθησαν ἤδη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀνθρωπότητι καὶ ἐξέφυγον τῶν φραγμῶν οἵτινες θ' ἀποτελῶσι ἐπὶ τῆς γῆς τὸ παρελθόν, ἀπολαύοντα «τὸ αἰεὶ παρὸν» μιᾶς ἀτέρμονος καὶ ἀδιασπάστου ζωῆς. Ἐκεῖνοι οἵτινες ὀνομάζονται ἐνταῦθα «ἐνδοξοὶ νεκροὶ» εἶναι ἐκεῖ «ἐνδοξοὶ ζῶντες», ἡ δὲ ψυχὴ ἀπολαύει τῆς ὑψηλῆς παρουσίας των καὶ

ἀναπτύσσεται καθ' ὅλα ὁμοία πρὸς αὐτούς, τῆς ἰσχυρᾶς ἁρμογίας των ῥυθμιζούσης τὴν παλμικὴν των φύσιν.

Ἔτι ὑψηλότερον, λαμπρότερος λάμπει ὁ ἔβδομος οὐρανὸς ὅπου εὐρίσκεται ἡ διανοητικὴ κατοικία τῶν Διδασκάλων καὶ τῶν Μεμνημένων. Οὐδεμία ψυχὴ δύναται νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ ἐὰν δὲν διέλθῃ προηγουμένως ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τῆς στενῆς πύλης τῆς μνήσεως, τῆς σμικρᾶς θύρας ἣτις ἄγει εἰς τὴν «αἰωνίαν ζωὴν» ¹. Ὁ κόσμος ἐκεῖνος εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἰσχυροτάτων διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν ὠθησέων αἵτινες ἐξαποστέλλονται κάτω ἐπὶ τῆς γῆς· ἐκεῖθεν ἐκπέμπονται τὰ ζωογονοῦντα ρεύματα τῶν ὑψηλοτέρων ἐνεργειῶν. Ἡ διανοητικὴ ζωὴ τοῦ κόσμου ἐκεῖ ἔχει τὴν ῥίζαν τῆς· ἐκεῖθεν ἡ μεγαλοφυΐα δέχεται τὸς ἀγνωτάτας ἐμπνεύσεις τῆς. Αἱ κατοικοῦσαι ἐκεῖ ψυχαὶ ὀλίγον ἐνδιαφέρονται ἐὰν ὧσιν ἢ μὴ συνδεδεμέναι μετὰ τῶν κατωτέρων φορέων των· πάντοτε χαίρουσι πλήρους αὐτοσυνειδήσεως καὶ ἐπικοινωνοῦσι μετὰ τῶν πέριξ αὐτῶν. Ὅταν εἶναι «ἔνσαρκοι» παρέχουσιν εἰς τοὺς κατωτέρους φορεῖς των τὴν σύνειδῃσιν (ὅσῃν δύνανται ἐκεῖνοι νὰ περιλάβωσιν) ἐν σμικρᾷ ἢ μεγάλῃ ἀναλογίᾳ, ἀναλόγως τῆς θελήσεώς των, ἐλεύθεραι κατὰ τὸ δοκοῦν νὰ τροφοδοτῶσιν ἢ μὴ τούτους. Αἱ βουλῆσεις των καθοδηγοῦνται ὁλονὲν καὶ περισσότερον ὑπὸ τῆς θελήσεως τῶν Μεγάλων ὄντων, ὧν ἡ θέλησις εἶναι μία μετὰ τῆς θελήσεως τοῦ Λόγου, ἡ θέλησις ἣτις ζητεῖ πάντοτε τὸ καλὸν τῶν κόσμων. Ἐνταῦθα ἐξαφανίζονται καὶ τὰ τελευταῖα ἔγνη τοῦ χωρισμοῦ, ² πάντων ἐκείνων οἵτινες δὲν ἔτυχον ἔτι τῆς τελικῆς ἀπολυτρώσεως, πάντων οἵτινες δὲν εἶναι εἰσέτι διδάσκαλοι. Ἐφ' ὅσον δὲ τὰ ἔγνη ταῦτα ἐξαφανί-

1. Ὅρα κεφάλαιον ΙΑ' περὶ τῆς «Ἀνόδου τοῦ Ἀνθρώπου». Ὁ Μεμνημένος ἐξέφυγε τῆς συνήθους ὁδοῦ τῆς ἐξελίξεως καὶ βαδίζει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην τελειότητα ἐπὶ πλεόν συντόμου καὶ ἀνηφορικῆς ὁδοῦ.

2. Ahamkāra, τὸ γεννῶν τὸ «Ἐγώ» στοιχεῖον, ἀναγκαῖον πρὸς ἐξέλιξιν τῆς αὐτοσυνειδήσεως, ὅπερ ὁμως δεόν νὰ ἐξαφανισθῇ ἅμα τῷ πέρατι τοῦ ἔργου του.

ζονται, ἡ θέλησις αὐτῶν εὐρίσκεται ὅλον ἐν καὶ ἐν πληρεστέρα ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν καθοδηγοῦσαν τοὺς κόσμους θέλησιν.

Αὕτη εἶναι ἡ σκιαγραφία τῶν «ἐπὶ οὐρανῶν» εἰς ἓν ἐκ τῶν ὁποίων εἰσέρχονται οἱ ἄνθρωποι ἐν δέοντι χρόνῳ μετὰ τὴν «μεταβολὴν ἣν καλοῦμεν θάνατον». Καθόσον ὁ θάνατος εἶναι μία μεταβολή, παρέχουσα εἰς τὴν ψυχὴν μερικὴν ἀπολύτρωσιν, ἀπελευθερῶν αὐτὴν τῶν βαρυτέρων ἀλύσεων. Εἶναι μόνον γέννησις πρὸς εὐρυτέραν ζωὴν, ἐπάνοδος μετὰ βραχεῖαν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξορίαν εἰς τὸν ἀληθινὸν οἶκον τῆς ψυχῆς, ἐξοδος ἐκ τῆς φυλακῆς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαιρας. Ὁ θάνατος εἶναι ἡ μεγαλειτέρα ἐπὶ γῆς ἀπάτη. Δὲν ὑφίσταται θάνατος, ἀλλὰ μένον μεταβολαὶ τῶν καταστάσεων τῆς ζωῆς. Ἡ ζωὴ εἶναι συνεχής, ἀδιάσπαστος, ἄφθαρτος, «μὴ γεννηθεῖσα, αἰωνία, ἀρχαία, συνεχής», δὲν ἀποθνήσκει θνησκόντων τῶν σωμάτων ἅτινα περιβάλλουσιν αὐτήν. Φανταζόμενοι ὅτι ἡ ψυχὴ θνήσκει διαλυομένου εἰς τεμάχια τοῦ σώματος, θὰ ἡδυνάμεθα παρομοίως νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ οὐρανὸς καταπίπτει θραυομένου ἀγγείου ἐξ ἀργίλου¹.

*
* *

Τὸ Φυσικόν, τὸ ἀστρικόν καὶ τὸ νοητικόν πεδῖον εἶναι «οἱ τρεῖς κόσμοι» διὰ μέσου τῶν ὁποίων συντελεῖται ἡ περιπλάνησις τῆς ψυχῆς, πλειστάκις ἐπαναλαμβανομένη. Ἀνὰ τοὺς τρεῖς τούτους κόσμους περιστρέφεται ὁ τροχὸς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, καὶ αἱ ψυχαὶ θὰ ᾧσι δεδεμέναι εἰς αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελίξεώς των, μεταφερόμεναι ὑπ' αὐτοῦ ἐκ περιτροπῆς εἰς ἕκαστον τῶν κόσμων τούτων. Εἴμεθα εἰς θέσιν νῦν νὰ παρακολουθήσωμεν μίαν πλήρη περιόδον ζωῆς τῆς ψυχῆς, τοῦ ἀθροίσματος τῶν περιόδων τούτων ἀποτελούντων τὴν ζωὴν αὐτῆς,

1. Παρομοίωσις ληφθεῖσα ἐκ τοῦ Bhagavad Purāna.

καὶ νὰ διακρίνωμεν ὡσαύτως σαφῶς τὴν μεταξὺ προσωπικότητος καὶ ἀτομικότητος διαφορὰν.

Ἡ ψυχὴ, ὅταν ἡ ἐν τῷ ἀμόρφῳ κόσμῳ τοῦ Δεβαχὰν διαμονὴ τῆς λήξεϊ, ἀρχίζει νέαν περίοδον ζωῆς θέτουσα εἰς ἐνεργειαν τὰς δρώσας ἐν τῷ κόσμῳ τῆς μορφῆς τοῦ νοητικοῦ πεδίου ἐνεργείας, αἵτινες εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν προγενεστέρων περιόδων ζωῆς. Αἱ δυνάμεις αὗται ἐξωτερικευόμεναι συγκεντρώνουσι περὶ αὐτάς, ἐκ τῆς ὕλης τῶν τεσσάρων κατωτέρων νοητικῶν ἐπιπέδων, ἱκανὰ πρὸς ἐκδήλωσιν αὐτῶν ὕλικά, καὶ οὕτω σχηματίζεται τὸ νέον, διὰ τὴν προσεχῇ γέννησιν, νοητικὸν σῶμα. Οἱ παλμοὶ τῶν νοητικῶν τούτων ἐνεργειῶν διεγείρουσι τὰς ἀνηκούσας εἰς τὴν θυμικὴν φύσιν ἐνεργείας, αἵτινες ἀρχίζουν νὰ πάλλωσιν· εὐθὺς ὥς αὗται τεθῶσιν εἰς παλμικὴν κίνησιν, προσελκύουσι περὶ αὐτάς ἱκανὰ πρὸς ἐκδήλωσιν αὐτῶν ὕλικά ἐκ τῆς ὕλης τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου καὶ σχηματίζουν τὸ νέον ἀστρικὸν σῶμα διὰ τὴν ἐπὶ θύραις ἐνσάρκωσιν. Τοιουτοτρόπως ὁ Διανοητὴς περιβάλλεται ὑπὸ νοητικοῦ καὶ ἀστρικοῦ ἐνδυμάτων, ἐπακριβῶς ἐκδηλούντων τὰς ἐξελιχθείσας πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ κατὰ τὰ παρελθόντα στάδια τῆς ζωῆς του, καὶ φέρεται ὑπὸ δυνάμεων, αἵτινες θέλουσιν ἐξηγηθῇ βραδύτερον, ¹ πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἣτις θὰ ἐφοδιάσῃ αὐτὸν διὰ καταλλήλου φυσικοῦ περιβλήματος, ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ περιβλήματος τούτου διὰ τοῦ ἀστρικοῦ τοῦ σώματος. Κατὰ τὴν πρὸ τῆς γεννήσεως περίοδον, τὸ νοητικὸν σῶμα ἐλίσσεται διὰ τῶν κατωτέρων φορέων, ἢ μετ' αὐτῶν δὲ ἔνωσίς του καθίσταται ὅλον ἐν καὶ στενωτέρα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας του μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους, κατὰ τὸ ὅποιον οἱ κατώτεροι φορεῖς θὰ εἶναι εἰς τελείαν ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Διανοητοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ βαθμὸς τῆς ἐξελίξεως τὸ ἐπιτρέπει. Τότε ἀρχίζει οὗτος, ἐὰν

1. Ὁρα Κεφάλαιον Ζ' «Περὶ Μετενσαρκώσεως».

εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένος, νὰ ἐλέγχῃ ἐλαφρῶς τοὺς φορεῖς του καὶ τὸ καλούμενον ὑφ' ἡμῶν συνείδησις εἶναι ἡ πρειδοποιητικὴ φωνὴ του.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, συλλέγει πείραν διὰ τῶν φορέων οὕτων καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς ἀποτύηκευει τὴν κτωμένην τοιαύτην ἐν τῷ καταλλήλῳ αὐτοῦ φορεῖ, ἐν τῷ ὀντιστοίχῳ σώματι τοῦ πεδίου εἰς ὃ ἡ πείρα ἀνήκει.

Ὅταν ἡ ἐπὶ γῆς ζωὴ τελευτήσῃ, τὸ φυσικὸν σῶμα ἀπόλυται καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἡ δύναμις τῆς μετὰ τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐπαφῆς. Ὡς ἐκ τούτου, αἱ ἐνέργειαι τοῦ Διανοητοῦ περιορίζονται ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου. Ἐν δέοντι χρόνῳ τὸ ἀστρικὸν σῶμα ἀποσυντίθεται καὶ αἱ ἐνέργειαι τῆς ζωῆς του περιορίζονται ἐν τῷ νοητικῷ πεδίῳ, αἱ δὲ ἀστρκαὶ ιδιότητες αὐτοῦ ἀπορροφῶνται καὶ ἐναποθηκεύονται ἐν τῷ νοητικῷ σώματι ὡς λανθάνουσαι ἐνέργειαι. Ἄπαξ ἔτι, ἐν δέοντι χρόνῳ, ὅταν τὸ ἀφομοιωτικὸν αὐτοῦ ἔργον περατωθῇ, τὸ νοητικὸν σῶμα ἀποσυντίθεται, αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ καθίστανται λανθάνουσαι ἐν τῷ Διανοητῇ, οὗτινος ἡ ζωὴ ἀποσύρεται ἐξ ὁλοκλήρου ἐν τῷ ἀμόρφῳ Δεβαχανικῷ κόσμῳ, ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ. Ἐκεῖ, πᾶσαι αἱ δοκιμασίαι τῆς περιόδου ταύτης τῆς ζωῆς του ἀνὰ τοὺς τρεῖς κόσμους μετατρέπονται εἰς πνευματικὰς ιδιότητας καὶ δυνάμεις πρὸς μελλοντικὴν χρῆσιν καὶ εἶναι ἔμφητοι ἐν αὐτῷ τούτῳ, ὅταν ἐκ νέου ἀρχίσῃ τὴν περιπλάνησίν του, καὶ τὴν διαγραφὴν τοῦ κύκλου ἄλλης περιόδου ζωῆς, μετ' ὑψημέρων δυνάμεων καὶ γνώσεων.

Ἡ προσωπικότης συνίσταται ἐκ τῶν προσωρινῶν φορέων, μέσῳ τῶν ὁποίων ὁ Διανοητὴς ἐνεργεῖ ἐν τῷ φυσικῷ, ἀστρικῷ καὶ κατωτέρῳ νοητικῷ κόσμῳ, καὶ ἐξ ὅλων τῶν σχετικῶν εἰς αὐτοὺς ἐνεργειῶν. Αὗται συνδέονται μεταξὺ των διὰ τῶν κρίτων τῆς μνήμης οἵτινες προέρχονται ἐκ τῶν ἀποκτωμένων ἐντυπώσεων διὰ τῶν τριῶν κατωτέρων σωμάτων, διὰ τῆς αὐτοαρμοιώσεως δὲ τοῦ Διανοητοῦ μετὰ τῶν φορέων του, γεννᾶται τὸ

προσωπικὸν «ἐγώ». Κατὰ τὰ κατώτερα στάδια τῆς ἐξελίξεως, τὸ «ἐγὼ» τοῦτο εὐρίσκεται ἐν τῷ φυσικῷ καὶ τῷ θυμικῷ φορεῖ του, εἰς οὓς καὶ παρατηρεῖται ἡ μεγαλειτέρα δρᾶσις· ἀργότερον εὐρίσκεται ἐν τῷ νοητικῷ φορεῖ, ὅστις καὶ ἀποκτᾷ τότε τὴν ὑπεροχὴν. Ἡ προσωπικότης, διὰ τῶν παροδικῶν αὐτῆς συναισθημάτων, ἐπιθυμιῶν, παθῶν, σχηματίζει μίαν σχεδὸν ἀνεξάρτητον ὄντοτητα, καίτοι λαμβάνει πάσας τὰς ἐνεργείας τῆς ἐκ τοῦ περιβαλλομένου ὑπ' αὐτῆς Διανοητοῦ καί, ἐπειδὴ συνήθως αἱ ἀνήκουσαι εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους ιδιότητες αὐτῆς εὐρίσκονται εἰς ἄμεσον ἀντίθεσιν πρὸς τὰ διαρκῆ συμφέροντα τοῦ ἐν τῷ «Σώματι Κυρίου», ἀρχίζει πάλιν, ἥς ἡ νίκη ἀποκλίνει ἐνίοτε ὑπὲρ τῆς προσωρινῆς ἀπολαύσεως, ἐνίοτε ὑπὲρ τοῦ αἰωνίου κέρδους. Ἡ ζωὴ τῆς προσωπικότητος ἄρχεται ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Διανοητὴς σχηματίζει τὸ νέον νοητικὸν αὐτοῦ σῶμα καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ νοητικοῦ σώματος κατὰ τὸ πέρας τῆς ἐν τῷ ἐμμόρφῳ κόσμῳ τοῦ Δεβαχὰν ζωῆς του.

Ἡ ἀτομικότης συνίσταται ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ Διανοητοῦ, τοῦ ἀθανάτου δένδρου ὅπερ παρὰ γὰρ πάσας τὰς προσωπικότητας ταύτας ὡς φύλλα, διὰ τὰ διατηρηθῶσι κατὰ τὸ ἔαρ, τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Πᾶν ὅ,τι τὰ φύλλα εἰσάγουσι καὶ ἀφομοιοῦσι, πλουτίζει τὸν διὰ μέσου τῶν ἀγγείων τοῦ δένδρου κυκλοφοροῦντα χυμὸν καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον οὗτος μὲν συγκεντροῦται ἐν τῷ γεννήτορι κορμῷ, τὰ δὲ ξηρὰ φύλλα πίπτουσι καὶ ἀπόλλυνται. Ὁ Διανοητὴς μόνον ζῇ διὰ παντός. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀνθρωπος δι' ὃν «οὐδέποτε σημαίνει ἡ ὥρα», ὁ αἰώνιος νεανίας, ὅστις, κατὰ τὸ Bhagavad Gîtâ, περιβάλλεται ὑπὸ σωματίων καὶ ἀποτινάσσει ταῦτα, ὡς ὁ ἀνθρωπος φέρει νέα ἐνδύματα ἀπορρίπτων τὰ παλαιά. Ἐκάστη προσωπικότης εἶναι καὶ ἓν νέον πρόσωπον ὅπερ ὑποδύεται ὁ ἀθάνατος ἡθοποιός, ἀνερχόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς, ἐκ νέου καὶ ἐκ νέου πάλιν. Ἐν τῷ δράματι δὲ τούτῳ τῆς ζωῆς ἕκαστος χαρακτήρ ὃν ἐνσαρκοῦται εἶναι τὸ τέκνον τῶν προηγηθέντων καὶ ὁ πατὴρ τῶν μελλόντων

τοιούτων, οὕτως ὥστε τὸ δράμα τῆς ζωῆς εἶναι μία συνεχῆς ἱστορία, ἡ ἱστορία τοῦ ἡθοποιοῦ τοῦ ὑποδυομένου τὰ διαδοχικὰ πρόσωπα.

Ἄνὰ τοὺς τρεῖς τούτους κόσμους, οὓς ἐμελετήσαμεν, περιορίζεται ἡ ζωὴ τοῦ Διανοητοῦ ἐν ὅσῳ διατρέχει τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως. Θὰ ἔλθῃ ὅμως ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος θὰ συνεχισθῇ εἰς ὑψηλότερα βασίλεια, καθ' ἣν ἡ μετενσάρκωσις θ' ἀνήκῃ εἰς τὸ παρελθόν. Ἄλλ' ἐν ὅσῳ ὁ τροχὸς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου περιστρέφεται καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι προσδεδεμένος εἰς αὐτὸν ὑπὸ ἐπιθυμιῶν αἰτικρατούσιν αὐτὸν αἰχμάλωτον εἰς τοὺς τρεῖς κόσμους, ἡ ζωὴ του περιορίζεται εἰς τὰ τρία ταῦτα μέρη.

Δυνάμεθα νῦν νὰ στραφῶμεν πρὸς τὰ ἐπέκεινα βασίλεια, καίτοι ὀλίγα μόνον περὶ αὐτῶν δύνανται νὰ λεχθῶσιν ὠφέλιμα ἢ εὐνόητα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἅτινα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἰσὶν ἀναγκαῖα πρὸς πλήρη περιγραφὴν τῆς Ἀρχαίας Σοφίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΤΟ ΒΟΥΔΔΙΚΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΝΙΡΒΑΝΙΚΟΝ ΠΕΔΙΟΝ

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι διανοουμένη αὐτοσυνειδητὴ ὄντοτης, ὁ Διανοητής, περιβεβλημένος ὑπὸ σωμάτων ἀνηκόντων εἰς τὸ κατώτερον νοητικόν, τὸ ἀστρικόν καὶ τὸ φυσικόν πεδίον. Ἀπομένει νῦν πρὸς μελέτην τὸ Πνεῦμα, ὅπερ εἶναι ὁ ἐνδότατος ἑαυτός του καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς οὗτος προέρχεται.

Τὸ θεῖον τοῦτο Πνεῦμα, ἡ ἐκ τοῦ Λόγου ἐκπεμπομένη ἀκτίς, ἀποτελοῦσα μέρος τοῦ ἰδίου Αὐτοῦ οὐσιαστικοῦ Ὁντος, κατέχει τὴν τριπλὴν φύσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ Λόγου, καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀνθρωπίνου ὄντος, συνίσταται ἐν τῇ βαθμιαίᾳ ἐκδηλώσει τῶν τριῶν τούτων ἀπόψεων, ἐν τῇ ἀφυπνίσει αὐτῶν ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεως εἰς τὴν ἐνεργόν, ἐπαναλαμβανομένης οὕτως ἐν μικρογραφίᾳ τῆς ἐξελίξεως τοῦ σύμπαντος. Ἐκεῖθεν ὁ ἄνθρωπος ὠνομάσθη μικρόκοσμος, τοῦ Σύμπαντος ὄντος τοῦ μακροκόσμου· ἐκεῖθεν ἐκλήθη τὸ κάτοπτρον τοῦ σύμπαντος, ἡ εἰκὼν ἢ τὸ ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ¹ καὶ ἐκεῖθεν ὡσαύτως προῆλθε τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα «τὰ ἄνω εἶναι ἀνάλογα τῶν κάτω». Ἡ παρουσία αὕτη τῆς Θεότητος εἶναι ἡ ἐγγύησις περὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ ἀνθρώπου· εἶναι ἡ κεκρυμμένη κινητήριος δύναμις ἡ καθιστῶσα τὴν ἐξέλιξιν δυνατὴν καὶ ἀναπόφευκτον, τῆς πρὸς τὰ ἄνω τεινούσης δυνάμεως, ὑπερπηδῶσης βραδέως πᾶν ἐμπόδιον καὶ πᾶσαν δυσκολίαν.

Αὐτὴ ἦτο ἡ Παρουσία ἣν ὁ Matthew Arnold ἀμυδρῶς διησθάνθη ὅταν ἔγραψεν ὅτι «Οὐχὶ ἡμεῖς αὐτοί, ἀλλ' ἀνωτέρα δύναμις τείνει πρὸς τὴν τελειότητα». Ἐσφαλλεν ὁμως λέγων

1. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν». Γεν. I, 26.

«οὐχὶ ἡμεῖς αὐτοί», καθόσον ἡ δύναμις αὕτη εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἐνδότετος «ἑαυτὸς» πάντων — οὐχὶ τὰ κεχωρισμένα «ἐγὼ» ἡμῶν, ἀλλ' ὁ «ἑαυτὸς» ἡμῶν ¹.

Ὁ Ἑαυτὸς οὗτος εἶναι τὸ Μοναδικόν, ἐκεῖθεν δὲ ἀπεκάλεσαν αὐτὸν Μονάδα ² καὶ ἀνάγκη νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ Μονάς αὕτη εἶναι ἡ ζωϊκὴ πνοὴ τοῦ Λόγου, περιέχουσα ἐν ἑαυτῇ ὡς σπέρματα ἢ ἐν λανθανούσῃ καταστάσει, πάσας τὰς θείας δυνάμεις καὶ ιδιότητας. Αἱ δυνάμεις αὗται φέρονται πρὸς ἐκδήλωσιν ὑπὸ τῶν κρούσεων τῶν προερχομένων ἐξ ἐπαφῆς μετὰ τῶν ἀντικειμένων τοῦ Σύμπαντος ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Μονάς ἐξεπέμφθη ἢ ἐκ τούτων προερχομένη ἐπαφὴ ἐκμαιεῖται, εἰς ἀπάντησιν, πάλμους ἐκ τῆς ὑποβαλλομένης εἰς τοιαύτην διέγερσιν ζωῆς καὶ οὕτως αἱ ἐνέργειαι τῆς ζωῆς μεταπηδῶσι, μία πρὸς μία, ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεως εἰς τὴν ἐνεργόν, Ἡ ἀνθρωπίνη Μονάς — ὡς ἀποκαλεῖται αὕτη διὰ νὰ γίνηται διάκρισις — παρουσιάζει, ὡς εἵπομεν ἤδη, τὰς τρεῖς ἀπόψεις τῆς Θεότητος, οἷσα τελεία εἰκὼν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὸν ἀνθρώπινον κύκλον αἱ τρεῖς αὗται ἀπόψεις ἀναπτύσσονται, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Αἱ ἀπόψεις αὗται εἶναι αἱ τρεῖς μεγάλαι ιδιότητες τῆς Θείας Ζωῆς, ὡς ἐκδηλοῦνται ἐν τῷ σύμπαντι, Ὑπαρξίς, Μακαριότης καὶ Διάνοια ³, τῶν τριῶν Λόγων πολλαχῶς ἐκδηλούντων ταύτας μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς τελειότητος ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐκδηλώσεως. Αἱ τρεῖς αὗται ἀπόψεις ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ

1. Atmā ἡ ἀντανάκλασις τοῦ Paramātmā.

2. Ονομάζεται Μονάς, εἴτε εἶναι ἡ Μονάς τοῦ πνεύματος - ὕλης, Atmā· εἴτε ἡ Μονάς τῆς μορφῆς, Atmā - Buddhi· εἴτε ἡ ἀνθρωπίνη Μονάς, Atmā - Buddhi - Manas. Ἐν ἐκάστη περιπτώσει εἶναι μονάς καὶ ἐνεργεῖ ὡς μονάς, ἀδιακρίτως ἂν ἡ μονάς αὕτη ἔχει μίαν, δύο ἢ τρεῖς ὀψεις.

3. Satchitānanda χρησιμοποιεῖται συχνάκις εἰς τὰς Ἰνδικὰς Γραφὰς ὡς ἀφηρημένον ὄνομα τοῦ Brahman, τῆς Trimurti, Τριάδος, ἀποτελούσης τὰς συγκεκριμένας ἐκδηλώσεις τῶν τριῶν τούτων ιδιοτήτων.

κατ' ἀντίστροφον τάξιν, ἥτοι κατὰ πρῶτον ἡ διάνοια, εἶτα ἡ μακαριότης καὶ τέλος ἡ ὑπαρξις, «τῆς ὑπάρξεως» συνεπαγομένης τὴν ἐκδήλωσιν τῶν θείων δυνάμεων. Ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρώπου ἦν μέχρι τοῦδε ἐμελετήσαμεν, ἐξητάσαμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τρίτης ἀπόψεως τῆς κεκρυμμένης Θεότητος — τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνειδήσεως ὡς διανοίας. Manas, ὁ Διανοητής, ἡ ἀνθρωπίνη Ψυχὴ, εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς Παγκοσμίου Διανοίας, τοῦ Τρίτου Λόγου καὶ ὁλόκληρος ἡ μακρὰ περιπλάνησις τοῦ ἀνὰ τὰ τρία κατώτερα πεδία ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τρίτης αὐτῆς ιδιότητος, τοῦ διανοητικοῦ μέρους τῆς θείας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φύσεως. Ἐν ὅσῳ αὕτη προοδεύει, δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς λοιπὰς θείας ἐνεργείας, ὡς εὗρισκομένας ἐν ἐκκολάψει μᾶλλον ὑπὲρ τὸν ἀνθρώπον, παρὰ ἐνεργητικῶς ἀναπτυσσούσας τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις τῶν, τὴν κεκρυμμένην πηγὴν τῆς ζωῆς του. Αἱ δυνάμεις αὗται κινοῦνται περὶ αὐτὰς ἀνεκδήλωτοι. Οὐχ ἦττον ὅμως ἡ προετοιμασία πρὸς ἐκδήλωσιν τούτων προοδεύει βραδέως· αὗται ἀφυπνίζονται ἐκ τῆς μὴ ἐκδηλωθείσης ζωῆς, ἣν ἀποκαλοῦμεν λανθάνουσαν κατάστασιν, ὑπὸ τῆς ὁλονὲν αὐξανομένης ἐνεργείας τῶν παλμῶν τῆς διανοίας. Ἡ μακαρία ἄποψις τοῦ ἑαυτοῦ ἀρχίζει τότε νὰ ἐξαποστέλλῃ τοὺς πρῶτους κραδασμούς της, τῶν ἀρχικῶν παλμῶν τῆς ἐκδηλουμένης ζωῆς της μόλις καθισταμένων αἰσθητῶν. Ἡ μακαρία αὕτη ἄποψις φέρεται ἐν τῇ θεοσοφικῇ ὀνοματολογίᾳ ὡς Buddhi, ὀνομασίᾳ προερχομένη ἐκ τῆς σανσκριτικῆς λέξεως ἣτις σημαίνει σοφία, καὶ ἀνήκει εἰς τὸ τέταρτον ἢ βουδδικὸν πεδίου τοῦ σύμπαντος ἡμῶν, τὸ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀκόμη ἡ δυνάς, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει χωρισμός. Εἰς μάτην προσπαθῶ ν' ἀνεύρω λέξεις διὰ νὰ περιγράψω τὴν κατάστασιν ταύτην, καθόσον αἱ λέξεις ἀνήκουσιν εἰς τὰ κατώτερα πεδία, ὅπου ἡ δυνάς καὶ ὁ χωρισμός συνυπάρχουσι πάντοτε. Ἐν τούτοις, δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀμυδράν τινα ἰδέαν περὶ αὐτῆς.

Εἶναι κατάστασις ἐν τῇ ὁποίᾳ ἕκαστος εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος,

μετὰ σαφηνείας καὶ ζωηρᾶς ἐντάσεως, πρᾶγμα ὅπερ οὔτε πόρρωθεν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἐπὶ τῶν κατωτέρων πεδίων, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἕκαστος αἰσθάνεται ἑαυτὸν περιλαμβάνοντα πάντας τοὺς ἄλλους, ὅτι ἀποτελεῖ ἐν μετ' αὐτῶν, ἡνωμένον καὶ ἀδιάσπαστον¹. Ἡ πλησιεστέρα ἐπὶ γῆς ἀναλογία εἶναι ἡ μεταξὺ δύο προσώπων, ἡνωμένων δι' ἀγνοῦ καὶ μεγάλου ἔρωτος, κατὰστασις χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ταῦτα αἰσθάνονται ὡς νὰ εἶναι ἐν πρόσωπον, σκέπτονται, δρῶσι, ζῶσιν ὡς ἐν, μὴ ἀναγνωρίζοντα μήτε φραγμόν, μήτε διαφορὰν, μήτε «ἐμόν», μήτε «σόν», μήτε χωρισμόν². Μία ἀδύνατος ἡχὼ ἐκ τοῦ πεδίου τούτου συντελεῖ ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀναζητῶσι τὴν εὐτυχίαν διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν ἐνώσεως, εἰσὶν οὖν ἡμεῖς ὅσοι ἐκ τούτου ἀντικείμενον. Ἡ τελεία ἀπομόνωσις εἶναι τελεία δυστυχία. Ἀπομεμονωμένος τις τῶν πάντων, κρεμᾶμενος ἐν τελείᾳ μονώσει ἐν τῷ κενῷ τοῦ διαστήματος, μακρὰν οἰουδήποτε ἄλλου, μετὰ τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ καὶ μόνης, ἀπομεμονωμένος πάντων, ἀπομεμονωμένος ἐντὸς τοῦ κεχωρισμένου ἑαυτοῦ του... Ἰδοὺ ἡ τρομερότερα φοβικὴ ἢν δύναται νὰ συλλάβῃ ἡ φαντασία. Ἡ ἀντίθεσις τῆς καταστάσεως ταύτης εἶναι ἡ ἔνωσις, καὶ ἡ τελεία ἔνωσις εἶναι τελεία εὐδαιμονία.

Εὐθύς ὡς ἡ μακαρία αὕτη ἄποψις τοῦ Ἑαυτοῦ ἀρχίσῃ ἔξα-

1. Ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν σελ. 41 ἵνα ἀναγνώσῃ ἐκ νέου τὴν ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου διδομένην περιγραφὴν τῆς καταστάσεως ταύτης ἀρχομένην. «Οὗτοι παρομοίως βλέπουσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πάντα τὰ πράγματα». Καὶ θέλει σημειώσῃ τὰς φράσεις «Παρομοίως ἕκαστον πρᾶγμα εἶναι πᾶν πρᾶγμα» καὶ «Ἐν ἑκάστῳ, ἐν τούτοις, διάφορος ἰδιότης ἐπικρατεῖ».

2. Διὰ τὸν λόγον τούτον ἡ μακαριότης τοῦ θείου ἔρωτος εἰς πολλὰς Γραφὰς ἀπεικονίσθη διὰ τοῦ βαθέος ἔρωτος τῶν συζύγων, ὡς εἰς τὸ Bhagavad Purāṇa τῶν Ἰνδῶν, τὸ ὄσμα τοῦ Σολομῶντος τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Χριστιανῶν. Οὗτος ὡσαύτως εἶναι ὁ ἔρως τῶν μυστικῶν Sufi, καὶ τῇ ἀληθείᾳ πάντων τῶν μυστικῶν.

ποστέλλουσα τοὺς παλμούς της, οὗτοι, ὥς καὶ ἐπὶ τῶν κατωτέρων πεδίων, ἐλκύνουσι περὶ αὐτοὺς τὴν ὕλην τοῦ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεργοῦσι καὶ σχηματίζεται οὕτω βαθμηδὸν τὸ βουδδिकὸν σῶμα ἢ σῶμα τῆς μακαριότητος, ὥς θαυμασίως ἀποκαλεῖται ¹. Ὁ μόνος τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συμμεθέξῃ εἰς τὴν δόμησιν τῆς ἐξόχου ταύτης μορφῆς εἶναι ἡ καλλιέργεια ἀγνῆς, ἀνιδιοτελοῦς, ἀγαθοποιοῦ, τὸ πᾶν ἐναγκαλιζομένης ἀγάπης, ἀγάπης ἣτις «δὲν ζητεῖ τίποτε δι' ἑαυτήν», ἣτο-ἀγάπης ἣτις δὲν εἶναι οὔτε μερική οὔτε ζητεῖ ἀνταπόδοσιν. Ἡ αὐθόρμητος παροχὴ ἀγάπης εἶναι ἡ ἀξιοσημειωτέρα τῶν θείων ιδιοτήτων, ἀγάπης ἣτις δίδει τὸ πᾶν καὶ δὲν ζητεῖ τίποτε. Ἀγνὸς ἔρως παρήγαγε τὸ Σύμπαν, ἀγνὸς ἔρως τὸ συντηρεῖ, ἀγνὸς ἔρως φέρει αὐτὸ πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὴν τελειότητα, πρὸς τὴν μακαριότητα. Καὶ οἷοσδήποτε ἄνθρωπος κομίζει ἀγάπην πρὸς πάντας τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην ταύτης, μὴ ποιούμενος διάκρισιν, μὴ ζητῶν ἀνταμοιβήν, ἀλλ' ἐξ ἀγνῆς αὐθορμῆτος ἐκ τούτου χαρᾶς, οὗτος ἀναπτύσσει ἐν ἑαυτῷ τὴν μακαρίαν ἄποσιν τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος καὶ παρασκευάζει τὸ σῶμα ἐκεῖνο τῆς ἀνεκφράστου ὠραιότητος καὶ χαρᾶς, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Διανοητὴς θ' ἀνέλθῃ, ῥίπτων μακρὰν τὰ ὅρια τοῦ χωρισμοῦ, διὰ ν' ἀνεύρῃ αὐτὸν ὥς ἑαυτὸν καὶ συγχρόνως ἠνωμένον μετὰ παντὸς ζῶντος. Οὗτος εἶναι «ὁ οἶκος ὅστις δὲν ἐγένετο διὰ τῶν χειρῶν, αἰώνιος ἐν τοῖς οὐρανοῖς», περὶ οὗ ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ μέγας Χριστιανὸς Μεμνημένος, ὅστις ἐδίδασκεν ἐλεημοσύνην, ἀγνὴν ἀγάπην ὑπεράνω πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν, καθόσον δι' αὐτῶν μόνον δύναται ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δόμησιν τῆς ἐξόχου ἐκείνης κατοικίας.

1. Τὸ Anandamayakosha ἢ φορεὺς τῆς μακαριότητος τῶν Βεδαν-
τίνων. Εἶναι ὡσαύτως τὸ σῶμα τοῦ ἡλίου, τὸ ἡλιακὸν σῶμα, περὶ τοῦ
ἁποίου γίνεται μυσία ἐν τοῖς Upanishads καὶ ἀλλαχοῦ.

Δι' ἀνάλογον αἰτίαν, ὁ χωρισμὸς καλεῖται «ἡ μεγάλη αἵρεσις» ὑπὸ τοῦ Βουδδιστοῦ, καὶ ἡ «ἔνωσις» εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ Ἰνδοῦ. Ἡ ἀπολύτρωσις εἶναι ἡ ἐκφυγὴ ἐκ τῶν περιορισμῶν οἵτινες κρατοῦσιν ἡμᾶς κεχωρισμένους, καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς εἶναι ἡ ῥίζα τοῦ κακοῦ, ἥτις ἅπας ἐκριζωθεῖσα παρὰσῦρει μεθ' ἑαυτῆς πάντα πόνον.

Τὸ πέμπτον πεδῖον, τὸ νιρβανικόν, εἶναι τὸ πεδῖον τῆς ὑψίστης ἀνθρωπίνης ἀπόψεως τοῦ ἐν ἡμῖν Θεοῦ, καὶ ἡ ἄποψις αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν Θεοσόφων *Atmā* ἢ τὸ Ἑαυτό. Εἶναι τὸ πεδῖον τῆς ἀγνῆς ὑπάρξεως, τῶν θείων δυνάμεων ἐν τῇ πληρестаτῇ αὐτῶν ἐκδηλώσει ἐν τῷ πενταπλῷ ἡμετέρῳ σύμπαντι, τῶν κειμένων ἐπέκεινα ἥτοι τοῦ ἔκτου καὶ τοῦ ἐβδόμου ὄντων κεκρυμμένων ἐν τῷ ἀσυλλήπτῳ φωτὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀτμικὴ αὕτη ἢ νιρβανικὴ συνείδησις, ἢ συνείδησις ἢ ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πέμπτου πεδίου ζώην, εἶναι ἢ συνείδησις ἢ κτηθεῖσα ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν ἐκείνων ὄντων, τῶν πρώτων καρπῶν τῆς ἀνθρωπότητος, οἵτινες συνεπλήρωσαν ἤδη τὸν κύκλον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως καὶ οἵτινες καλοῦνται Διδάσκαλοι ¹. Οὗτοι ἔλυσαν τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῆς οὐσίας τῆς ἀτομικότητος μετὰ τοῦ μὴ χωρισμοῦ καὶ ζῶσιν ὡς ἀθάνατα Πνεύματα, τέλεια ἐν σοφίᾳ, μακαριότητι καὶ ἰσχύϊ.

Ὅταν ἡ ἀνθρωπίνη Μονὰς ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Λόγου, εἶναι ὡσὰν ν' ἀπομονῶται ἐν μικροσκοπικῶν νῆμα φωτὸς τοῦ φαινοῦ ὠκεανοῦ τοῦ *Atmā* ἐντὸς μεμβράνης βουδδικῆς ὕλης, ἐκ τοῦ ὁποίου κρέμαται σπινθὴρ περικλειόμενος ἐντὸς αὐγοειδοῦς περιβλήματος ἐξ ὕλης ἀνηκούσης εἰς τὰ ἄμορφα ἐπίπεδα τοῦ νοητικοῦ πεδίου.

1. Εἶναι γνωστοὶ ὡσάυτως ὡς *Mahātmas*, μεγάλα Πνεύματα, καὶ *Jivanmuktas*, ἀπελυτρωθεῖσαι ψυχαί, παραμένονσαι ἠγνωμέναι μετὰ φυσικῶν σωμάτων, βοηθοῦσαι τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Πελλὰ ἄλλα μεγάλα ὄντα ζῶσιν ἐπίσης ἐπὶ τοῦ Νιρβανικοῦ πεδίου.

«Ὁ σπινθήρ κρέμαται ἐκ τῆς φλογὸς διὰ τοῦ λεπτοτάτου νήματος τοῦ Rohat» ¹. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐξέλιξις προχωρεῖ, τὸ φωτεινὸν τοῦτο ὧδὴν καθίσταται μεγαλείτερον καὶ στιλπνότερον καὶ τὸ μικροσκοπικὸν νῆμα καθίσταται ὁλονὲν καὶ εὐρυτέρα διωρυσθὲν διὰ τῆς ὁποίας ὁλονὲν καὶ περισσοτέρα ἀτμικὴ ζωὴ διοχτεύεται πρὸς τὰ κάτω. Τέλος, συγχωνεύονται τὸ τρίτον στοιχεῖον μετὰ τοῦ δευτέρου, καὶ τὰ διδυμα μετὰ τοῦ πρώτου, ὥς ἡ φλὸξ μετὰ τῆς φλογὸς συγχωνεύεται καὶ δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ διακρίνωμεν ἰδιαιτέρως ἐκάστην.

Ἡ ἐξέλιξις ἐπὶ τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ πέμπτου πεδίου ἀνήκει εἰς μέλλουσας περιόδον τῆς φυλῆς ἡμῶν, ἀλλ' ὅσοι ἐκλέγουσι τὴν δυσβατωτέραν ἀτραπὸν τῆς ταχυτέρας προόδου, δύνανται ἀπὸ τοῦδε ν' ἀρχίσωσι βηματίζοντες ἐπὶ ταύτης ὡς θέλει ἐρμηνευθῇ βραδύτερον ². Ἐπὶ τῆς ἀτραποῦ ταύτης, τὸ σῶμα τῆς μασκαριότητος ἐξελίσσεται ταχέως, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἄρχεται ἀπολαύων τῆς συνειδήσεως τοῦ ὑψηλοτέρου ἐκείνου τμήματος καὶ γνωρίζει τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως χωριστικῶν φραγμῶν προερχομένην εὐδαιμονίαν καὶ τὴν σοφίαν ἣν ἀποκτᾷ ὅταν ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς διαινοίας. Τότε ἡ ψυχὴ ἐκφεύγει τοῦ τροχοῦ ὅστις κρατεῖ αὐτὴν δεσμίαν εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους, καὶ τότε σχηματίζει τὴν πρώτην περὶ ἐλευθερίας ἰδέαν ἣτις εὔρηται ἐν τελειότητι ἐπὶ τοῦ νιρβανικοῦ πεδίου.

Ἡ νιρβανικὴ συνειδήσις εἶναι ἡ ἀντίθεσις τῆς ἐκμηδενίσεως εἶναι ἡ ἀνερχομένη εἰς ἀσύλληπτον ζωντανότητα καὶ ἔντασιν ὑπαρξίς δι' ἐκείνους οἵτινες γνωρίζουσι μόνον τὴν ζωὴν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς διανοίας. Ὡς φῶς λύχνου συγκρινόμενον πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, οὕτως εἶναι καὶ ἡ τῆς γῆς δεσμία συνειδήσις ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν νιρβανικήν, τὸ νὰ θεωρῇ δέ τις ταύτην ὡς ἐκμηδένισιν, διότι

1. Book of Dzyan, Στροφή ΥἱΙ. 5. Secret Doctrine, Τόμος Ι.

2, Ὅρα κεφάλαιον ΙΑ' περὶ τῆς «Ἀνόδου τοῦ Ἀνθρώπου».

τὰ ὄρια τῆς γῆινης συνειδήσεως ἔχουσιν ἐκλείπει, εἶναι ὥσάν ὁ γνωρίζων μόνον τὸ φῶς λυχνίας ἄνθρωπος νὰ ἔλεγεν ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ φῶς ἄνευ θρυαλλίδος ἐμποτιζομένης ἐν ἐλαίῳ. 'Υπάρχει Νιρβάνα' οὕτω μαρτυροῦσιν ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς τοῦ Κόσμου ἐκεῖνοι οἵτινες ἀπολαύουσιν αὐτῆς καὶ ἴωσι τὴν ἔνδοξον ζωὴν τῆς καθῶς καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς φυλῆς ἡμῶν οἵτινες ἀνῆλθον τὴν ὑψηλὴν κλίμακα τῆς τελείας ἀνθρωπότητος καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἐπικοινωνοῦντες μετὰ τῆς γῆς, βοηθοῦντες ὅπως οἱ πόδες τῆς ἀναρριχωμένης φυλῆς ἡμῶν ἀνέρχονται σερρῶς τὰς βαθμίδας αὐτῆς.

Ἐν τῇ Νιρβάνᾳ διαμένουσι τὰ ἰσχυρὰ ὄντα, ἅτινα συνεπλήρωσαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν ἐπὶ παρελθόντων συμπάντων καὶ ἅτινα ἐξεπορεύθησαν ἐκ τῶν κόλπων τοῦ Λόγου, ὅταν ἐξεδήλωσεν Οὗτος Ἐαυτόν, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σύμπαν τοῦτο. Εἶναι οἱ ὑπουργοὶ Του ἐν τῇ κυβερνήσει τῶν κόσμων, οἱ τέλειοι ἐκτελεσται τῆς θελησεῶς του. Οἱ Κύριοι πασῶν τῶν ἱεραρχιῶν τῶν Θεῶν καὶ κατωτέρων κυβερνητῶν, οὓς εἶδομεν ἐργαζομένους ἐπὶ τῶν κατωτέρων πεδίων, ἔχουσιν ὡσαύτως ἐνταῦθα τὸν τόπον τῆς διαμονῆς Των, καθόσον ἡ Νιρβάνα εἶναι ἡ καρδιά τοῦ Σύμπαντος, ἐξ ἧς προέρχονται πάντα τὰ ρεύματα τῆς ζωῆς. Ἐκεῖθεν ἡ Μεγάλῃ Πνοὴ ἐκπορεύεται, ἡ ζωὴ τῶν πάντων, καὶ ἐκεῖ προσελκύεται ὅταν ἐγγίσῃ ἡ στιγμή τοῦ τέλους τοῦ Σύμπαντος. Ἐκεῖ εἶναι ἡ Μακαρία Ὅρασις ἣν οἱ μυστικοὶ ὑπερεπιθυμοῦσιν, ἐκεῖ ἡ Ἀποκεκαλυμμένη Δόξα, ὁ Ὑψιστος Σκοπός.

*
* *

Ἡ Ἀδελφότης τῆς Ἀνθρωπότητος — τί λέγω, ἡ Ἀδελφότης πάντων τῶν πραγμάτων — ἔχει θέσῃ στερεὰ θεμέλια ἐπὶ τῶν πνευματικῶν πεδίων, τοῦ αἰμικοῦ καὶ τοῦ βουδδικοῦ, καθόσον ἐκεῖ μόνον ὑπάρχει ἐνότης καὶ ἐκεῖ μόνον εὕρηται τελεία συμπάθεια.

Ἡ διάνοια εἶναι τὸ χωριστικὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ στοιχεῖον, ὅπερ διακρίνει τὸ «Ἐγώ» τοῦ «μὴ Ἐγώ», ὅπερ ἔχει συνειδησιν ἑαυτοῦ καὶ βλέπει πάντα τὰ ἄλλα ὡς ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ ξένα. Εἶναι τὸ διαμαχόμενον, ἀγωνιζόμενον καὶ αὐτοδιεκδικούμενον στοιχεῖον καὶ ἐκ τοῦ πεδίου τῆς διανοίας καὶ κάτω ὁ κόσμος παρουσιάζει σκηνὰς πάλης, μᾶλλον καὶ ἥττον ἀγρίας, ἀναλόγως τῆς ἐν αὐταῖς συμμετοχῆς τῆς διανοίας. Καὶ αὕτη ἡ θυμικὴ φύσις καθίσταται αὐτομάτως μαχητικὴ, ἐξαπτομένη ὑπὸ τοῦ συναισθήματος τῆς ἐπιθυμίας καὶ συναντῶσα ἐμπόδια μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐπιθυμίας της· καθίσταται αὕτη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιθετικὴ, ἐφ' ὅσον ἡ δρᾶσις αὐτῆς ἐμπνέεται ὑπὸ τῆς διανοίας, διότι τότε ζητεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἱκανοποίησιν καὶ τῶν μελλουσῶν ἐπιθυμιῶν της καὶ προσπαθεῖ νὰ οἰκιοποιηθῇ ὅλον ἐν καὶ περισσότερα ἐκ τῶν ἀποθεμάτων τῆς Φύσεως. Ἀλλ' ἡ διάνοια αὐτομάτως ἄρχεται διαμαχομένη ὡς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς φύσεως, θέλουσα νὰ φαίνεται διάφορος τῶν ἄλλων· καὶ ἐδῶ εὐρίσκομεν τὴν ῥίζαν τοῦ χωρισμοῦ, τὴν ἀστήρευστον πηγὴν τῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διχονοιῶν.

Ἀλλ' ἡ ἐνότης εἶναι ἀμέσως αἰσθητὴ εὐθὺς ὡς συναντήσωμεν τὸ βουδδικὸν πεδίου, ὡς ἐὰν διὰ μιᾶς κεχωρισμένης ἀκτίνος, ἀποκλινούσης ἐκ πασῶν τῶν ἄλλων, ἐφθάνομεν εἰς αὐτὸν τὸν ἥλιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁμοίως ἐκπορεύονται πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες. Ἐν ὧν εὐρίσκόμενον ἐν τῷ ἡλίῳ, περιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ διαχέον αὐτό, οὐδεμίαν θὰ εὕρισκε διαφορὰν μεταξὺ ἀκτίνος καὶ ἀκτίνος, ἀλλὰ θὰ διέχεε τὸ φῶς δι' ὅλων τούτων ἐξ ἴσου εὐχερῶς καὶ εὐκόλως. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὅστις φθάνει συνειδητὸς εἰς τὸ βουδδικὸν πεδίου. *Αἰσθάνεται* τὴν ἀδελφότητα, περὶ ἧς οἱ ἄλλοι ὁμιλοῦσιν ὡς περὶ ἰδανικοῦ τινος, καὶ ἐξαποστέλλει ἑαυτὸν πρὸς οἰονδήποτε ἔχοντα ἀνάγκην βοηθείας, παρέχων νοητικὴν, ἡθικὴν, ἀστρικὴν, φυσικὴν τοιαύτην, οἷαν ἀκριβῶς ἐκεῖνος ζητεῖ.

Θεωρεῖ πάντα τὰ ὄντα ὡς ἑαυτὸν καὶ αἰσθάνεται ὅτι πᾶν ὄντι

κατέχει ἀνήκει ἐξ ἴσου καὶ εἰς αὐτά· τί λέγω, εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἶναι περισσότερον ἰδικά των παρὰ ἰδικά του, διότι ἡ ἀνάγκη των εἶναι μεγαλειτέρα καὶ μικροτέρα ἢ δύναμις των. Οὕτω πράττουσι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν τῇ οἰκογενεῖα ἀδελφοί. Φέρουσιν οὗτοι τὰ βάρη τῆς οἰκογενείας καὶ προασπίζουσι τοὺς μικροὺς ἀπὸ τὸν πόνον καὶ τὴν στέρησιν. Κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀδελφότητος, ἡ ἀδυναμία εἶναι λόγος βοηθείας καὶ τρυφῆς προστασίας καὶ οὐχὶ εὐκαιρία καταθλίψεως.

Καθόσον. Ἐκεῖνοι οἵτινες ἔφθασαν εἰς τὸ ἐπίπεδον ταῦτο καὶ ἀνῆλθον ἔτι ἀνωτέρω, οἱ μεγάλοι Ἰδρυταὶ τῶν Θρησκειῶν, διεκρίθησαν πάντοτε διὰ τὴν μεγίστην εὐσπλαγγνίαν καὶ τρυφερότητα αὐτῶν, θεραπεύοντες τὰς φυσικὰς ὅσον καὶ τὰς ἔσotericὰς ἐλλείψεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἕκαστον ἄνθρωπον ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης του. Ἡ συνείδησις τῆς ἐνδοτέρας ταύτης ἐνότητος, ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Μοναδικοῦ Ἐαυτοῦ ὡς ἐνυπάρχοντος εἰς πάντας ἐξ ἴσου, εἶναι ἡ ἀσφαλὴς βάσις τῆς Ἀδελφότητος, παιῶν τῶν ἄλλων ἐκτὸς αὐτῆς οὐσῶν εὐθραύστων.

Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀναγνώρισις συνοδεύεται ὑπὸ τῆς γνώσεως ὅτι τὸ στάδιον εἰς τὸ ὁποῖον φθάνουσι κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τὰ διάφορα ἀνθρώπινα καὶ μὴ ὄντα ἐξαρτᾶται, δυνάμεθα νὰ εἴωμεν, πρὸ παντός, ἐκ τῆς ἡλικίας των. Τινὰ ἄρχονται τοῦ ταξιδίου των πολὺν βραδύτερον τῶν ἄλλων καὶ μολονότι ἐν ἐκάτῳ αἱ δυνάμεις εἶναι αἱ αὐταί, ἀνέπτυξαν πολὺ περισσότερας τῶν δυνάμεων τούτων, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι ἔσχον μακρότερον πρὸς πρόοδον χρόνον τῶν νεωτέρων αὐτῶν ἀδελφῶν. Τὸ νὰ ψέγωμεν καὶ νὰ περιφρονῶμεν τὰς ἐν καταστάσει σπέρματος ἢ βρέφους περίξ ἡμῶν ψυχάς, διότι δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἀναπτυχθῆ καὶ φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον εἰς ὃ εὐρισκόμεθα ἡμεῖς αὐτοί, εἶναι ὡσὰν νὰ ψέγωμεν καὶ νὰ περιφρονῶμεν τὸν σπόρον, διότι δὲν εἶναι ἀκόμη φυτόν, τὸ ἄνθος διότι δὲν εἶναι ἀκόμη καρπός, τὸ βρέφος διότι δὲν εἶναι ἀκόμη ἀνὴρ. Δὲν κακίζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς διότι δὲν εἴμεθα εἰσέτι ὅμοιοι πρὸς Θεούς· σὺν τῷ χρόνῳ

θὰ ἰστάμεθα καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ, ὅπου οἱ πρεσβύτεροι ἀδελφοὶ ἡμῶν ἴστανται· διατὶ λοιπὸν νὰ κακίσωμεν τὰς ἀκόμη νεωτέρας ψυχὰς αἵτινες δὲν εἶναι εἰσέτι ὅμοιαι πρὸς ἡμᾶς ; Δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ ὅρου « Ἀδελφότης » ἐξυπακούεται ὁμοιότης αἵματος καὶ διαφορὰ ἀναπτύξεως καὶ διὰ τοῦτο αὕτη ἀντιπροσωπεύει ἐπακριβῶς τὸν μεταξὺ πάντων τῶν ἐν τῷ σύμπαντι πλασμάτων δεσμόν, ἥτοι τὴν ταυτότητα τῆς οὐσιώδους ζωῆς καὶ τὰς διαφορὰς τῶν σταδίων ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς ζωῆς ταύτης. Εἴμεθα ἐν ἐν τῇ γενέσει ἡμῶν, ἐν ἐν τῇ μεθόδῳ τῆς ἐξελίξεως ἡμῶν, ἐν εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν, καὶ αἱ διαφοραὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἀναστήματος ἡμῶν παρέχουσι μόνον εὐκαιρίαν ἀναπτύξεως τρυφεροτάτων καὶ στενοτάτων δεσμών. Πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος ἤθελε πράξῃ διὰ τὸν ἐξ αἵματος ἀδελφόν του, ὃν ἀγαπᾷ περισσότερον ἑαυτοῦ, ὀφείλει νὰ τὸ πράξῃ καὶ δι' ἕκαστον ἐκείνων οἵτινες συμμερίζονται μετ' αὐτοῦ τὴν μοναδικὴν Ζωήν. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι χωρισθῇ ἀπ' ἀλλήλων ἔνεκα διαφορῶν φυλῆς, τάξεως, χώρας· ὁ ἄνθρωπος, ὅστις εἶναι πράγματι σοφός, ἀνέρχεται διὰ τῆς ἀγάπης ὑπεράνω πασῶν τῶν ἐλαχίστων τούτων διαφορῶν καὶ βλέπει πάντας ζωογονουμένους ἐκ τῆς μοναδικῆς πηγῆς, πάντας ὡς μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας.

Ἡ ἀναγνώρισις διανοητικῶς τῆς Ἀδελφότητος ταύτης, καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς ἐν τῇ πράξει τοσοῦτον συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀφύπνισιν τῆς ὑψηλοτέρας φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἡ ἀδελφότης ἐτέθη ὡς ὑποχρεωτικὸς σκοπὸς τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας, ὡς τὸ μοναδικὸν αὐτῆς « ἄρθρον πίστεως », ὕπερ πάντα τὰ γινόμενα μέλη ὀφείλουσι ν' ἀποδεχθῶσιν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Ἀδελφότητος ταύτης, ἔστω καὶ ἐν μικρῷ μέτρῳ, ἀποκαθαίρει τὴν καρδίαν καὶ ἐξαγνίζει τὴν ὄρασιν. Ἡ τελεία ἐφαρμογὴ τῆς ἠθέλεν ἐξαλείψῃ πᾶσαν κηλίδα χωρισμοῦ καὶ ἀφίση τὴν ἄγνιν λαμπρότητα τοῦ Ἑαυτοῦ ν' ἀκτινοβολῇ ἐν ἡμῖν, ὥσπερ φῶς διὰ μέσου διαφανοῦς κρυστάλλου.

Ἄς μὴ λησμονῶμεν ποτὲ ὅτι ἡ Ἀδελφότης αὕτη *εἶναι γεγονός*, ἀδιάφορον ἂν οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦσιν ἢ ἀρνοῦνται αὐ-

τήν. Ἡ ἄγνοια τοῦ ἀνθρώπου δὲν δύναται οὔτε νὰ μεταβάλῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, οὔτε ν' ἀλλάξῃ κατὰ μίαν γραμμὴν τὴν ἀμετάβλητον καὶ ἀκράθεκτον πορείαν τῆς. Οἱ νόμοι αὐτῆς συντρίβουσι πᾶν ὅ,τι ἀντιτίθεται εἰς αὐτοὺς καὶ θρυμματίζουνσι πᾶν ὅ,τι δὲν εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς αὐτούς. Διὰ τοῦτο οὐδὲν Ἔθνος προσβάλλον τὴν Ἀδελφότητα δύναται νὰ ἐπιζήσῃ, οὐδεὶς πολιτισμός, θεμελιούμενος ἐπὶ ἀντιθέτου βάσεως, νὰ διατηρηθῇ. Ἡ Ἀδελφότης δὲν παρασκευάζεται, ὑφίσταται. Εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται νὰ κανονίζωμεν τὸν βίον ἡμῶν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς αὐτήν, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν τόσῳ ἡμεῖς, ὅσῳ καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν νὰ μὴ ἀπολεσθῶσιν.

Ἐνδέχεται νὰ φανῇ εἰς τινὰς παράδοξον πῶς τὸ — σκοτεινὸν δι' αὐτοὺς καὶ ἀνύπαρκτον — βουδδικὸν πεδίον, ἐπηρεάζει τοιοῦτοτρόπως πάντα τὰ κάτωθι αὐτοῦ πεδία, καὶ πῶς αἱ δυνάμεις τοῦ θρυμματίζουνσι πᾶν ὅ,τι δὲν δύναται νὰ ἐναρμονισθῇ μετ' αὐτῶν εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους. Καὶ ὅμως οὕτως ἔχει· διότι τὸ σύμπαν τοῦτο εἶναι ἑκφρασις πνευματικῶν δυνάμεων καὶ αὗται εἶναι αἱ καθοδηγοῦσαι, αἱ διαπλάττουσαι, αἱ συντηροῦσαι πάντα τὰ πράγματα ἐνέργειαι, αἵτινες βραδέως, ἀσφαλῶς, ὑποτάσσουσι πάντα τὰ πράγματα. Ἐκεῖθεν ἡ Ἀδελφότης αὕτη, ἥτις εἶναι πνευματικὴ ἐνότης, εἶναι πολὺ περισσότερον πραγματικὸν γεγονός, ἀπὸ οἵανδήποτε ἐξωτερικὴν ὀργάνωσιν. Δὲν εἶναι μορφὴ, ἀλλὰ ζωή, μετὰ σοφίας καὶ γλυκύτητος κανονίζουσα πάντα τὰ πράγματα. Λαμβάνει ἀναριθμήτους μορφὰς ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν, ἀλλὰ παραμένει μία. Μακάριοι οἱ ὁρῶντες τὴν παρουσίαν αὐτῆς, καὶ μεταβάλλοντες αὐτοὺς εἰς φορεῖς τῆς ζώσης δυνάμεώς τῆς.

*
* *

Ὁ σπουδαστὴς ἔχει νῦν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ συστατικά τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ τὰ μέρη εἰς ἃ τὰ συστατικά ταῦτα κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκουσιν. Οὕτω βραχεῖα ἀνασκόπησις ἤθελε χρησι-

μεύση εἰς αὐτὸν ὅπως σχηματίσῃ σαφῇ ἰδέαν τοῦ πολυπλόκου τούτου συνόλου.

Ἡ ἀνθρωπίνη Μονὰς εἶναι — *Atmâ-Buddhi-Manas*, — ἥ, ὡς ἐνίστε μεταφράζεται τὸ Πνεῦμα, ἡ Πνευματικὴ Ψυχὴ καὶ ἡ Ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα εἶναι μόνον ἀπόψεις τοῦ Ἐαυτοῦ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἀθάνατον ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου, μολονότι δὲ αἱ τρεῖς αὗται ἀπόψεις ἐκδηλοῦνται ἰδιαιτέρως καὶ διαδοχικῶς, ἡ οὐσιαστικὴ ἐνότης αὐτῶν ἐπιτρέπει εἰς τὴν Ψυχὴν νὰ συγχωνεύηται μετὰ τῆς Πνευματικῆς Ψυχῆς, δίδουσα εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην τὴν πολύτιμον οὐσίαν τῆς ἀτομικότητος. Ἡ οὕτως ἀτομικοποιουμένη Πνευματικὴ Ψυχὴ, συγχωνεύεται μετὰ τοῦ Πνεύματος, χρωματίζουσα τοῦτο — ἐὰν δύναται νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις — διὰ τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν ἀτομικότητα ἀποχρώσεων, ἀφίνουσα ὅμως ἀδιατάρακτον τὴν οὐσιαστικὴν αὐτῆς ἐνότητα μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἀκτίνων τοῦ Λόγου καὶ μετ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Λόγου. Τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα σχηματίζουν τὸ ἔβδομον, ἕκτον καὶ πέμπτον τοιοῦτον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ ὑλικά ἅτινα περιορίζουσιν ἢ περιβάλλουσιν ταῦτα, τ. ἔ. τὰ καθιστῶντα δυνατὴν τὴν ἐκδήλωσιν καὶ δρᾷσιν αὐτῶν ὑλικά, προσελκύονται κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ πέμπτου (νιρβανικοῦ), τοῦ τετάρτου (βουδδικοῦ) καὶ τοῦ τρίτου (νοητικοῦ) πεδίου τοῦ σύμπαντος ἡμῶν. Τὸ πέμπτον στοιχεῖον προσλαμβάνει δι' ἑαυτὸ περαιτέρω ἓν κατώτερον σῶμα ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ οὕτως εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν κόσμων τῶν φαινομένων καὶ συνυφανθῇ τοιοῦτοτρόπως μετὰ τοῦ τετάρτου στοιχείου, τῆς θυμικῆς φύσεως, ἢ *Kâma*, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον ἢ ἀστρικὸν πεδίων. Κατερχόμενοι τέλος εἰς τὸ πρῶτον, τὸ φυσικὸν πεδίων, ἀνευρίσκομεν τὸ τρίτον, τὸ δεύτερον καὶ τὸ πρῶτον στοιχεῖον, τὴν εἰδικοποιηθεῖσαν ζώην ἢ *Prâna*, τὸ διπλοῦν αἰθερικὸν ἥτοι τὸν φορέα αὐτῆς καὶ τὸ χονδροειδὲς σῶμα, ὅπερ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν χονδροειδεστέρων ὑλικῶν τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

Εἶδομεν, ἤδη, ὅτι ἐνίστε τὸ *Prâna* δὲν θεωρεῖται ὡς «στοι-

χεϊον» καὶ τὰ συνυφασμένα τότε θυμικά καὶ νοητικά σώματα κατατάσσονται ὁμοῦ ὡς Kâma-Manas. Ἡ καθαρὰ διάνοια καλεῖται Ἀνώτερον Manas, καὶ ἡ διάνοια κεχωρισμένη τῆς ἐπιθυμίας Κατώτερον Manas. Ἡ καταλληλοτέρα σύλληψις περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος εἶναι ἴσως ἐκείνη ἣτις στενωτάτα ἀντιπροσωπεύει τὰ γεγονότα, διακρίνουσα τὴν μοναδικὴν διαρκῆ ζωὴν ἀπὸ τὰς διαφόρους μορφὰς διὰ τῶν ὁποίων δρᾷ καὶ αἰτίνες κινεῖται τὰς ἐνεργείας τῆς δημιουργοῦσαι τὴν ποικιλίαν τῆς ἐδηλώσεως τῶν. Τότε βλέπομεν τὸ ἑαυτὸ ὡς τὴν μοναδικὴν Ζωήν, τηγὴν πασῶν τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν μορφῶν, οἷαι εἶναι τὸ βουδικόν, τὸ αἰτιατόν, τὸ νοητικόν, τὸ ἀστρικόν καὶ τὸ φυσικόν (ἀθερικόν καὶ χονδροειδὲς σῶμα)¹.

Παραλληλίζοντες τοὺς δύο τρόπους τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἀντικειμένου τούτου σχηματίζομεν τὸν ἀκόλουθον πίνακα:

Στοιχεῖα	Ζωή	Μορφαὶ
Atmâ. Πνεῦμα	Atmâ	—
Buddhi. Πνευματικὴ ψυχὴ		Σῶμα τῆς μακαρότητος
Ἀνώτερον Manas	{	Αἰτιατόν σῶμα
Κατώτερον Manas		Νοητικόν σῶμα
Kâma. Ζωϊκὴ Ψυχὴ		Ἀστρικόν σῶμα
Linga Sharira ²		Διπλοῦν αἰθερικόν
Sthûla Sharira		Χονδροειδὲς σῶμα

Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον ἥτημα

1. Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν εἶναι περισσότερον ἐξοικειωμένοι μετὰ τὴν Βεδαντίνην ταξινομήσιν θέλουσιν εὖρη χρησιμότερον τὸν ἀκόλουθον πίνακα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μορφῆς:

Βουδδικόν σῶμα	Anandamayakosha
Αἰτιατόν σῶμα	Vignyanamayakosh
Νοητικόν σῶμα	Manomayakosha
Ἀστρικόν σῶμα	
Φυσικόν σῶμα	Prânamayakosha
αἰθερικόν	Annamayakosha
χονδροειδὲς	

2. Linga Sharira ἦτο ἡ ἀρχικῶς δεδομένη ὀνομασία εἰς τοὐλάχιστον

ὀνομασιῶν, καὶ ὅτι τὸ ἕκτον, τὸ πέμπτον, τὸ τέταρτον καὶ τὸ τρίτον «στοιχεῖον» εἶναι ἀπλῶς Atmâ δρῶν ἐν τῷ βουδδικῷ, τῷ αἰτιατῷ, τῷ νοητικῷ καὶ τῷ ἀστρικῷ σώματι, ἐνῷ τὸ δεύτερον, καὶ τὸ πρῶτον «στοιχεῖον» εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ δύο κατώτατα σώματα. Ἡ ἀπότομος αὕτη μεταβολὴ μεθόδου κατονομασίας δυνατὸν νὰ φέρῃ σύγχυσιν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ σπουδαστοῦ καὶ ἐπειδὴ ἡ σεβασμία ἡμῶν διδάσκαλος H. P. Blavatsky ἐξεφράσθη μετὰ μεγάλης δυσσαρεσκείας διὰ τὴν τότε ἐν χρήσει ὀνοματολογίαν, ὡς δημιουργοῦσαν συγχύσεις καὶ σφάλματα, καὶ ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἐγὼ τε καὶ ἄλλοι προσπαθῇσωμεν νὰ διορθώσωμεν ταύτην, υἱοθετήθησαν ἐνταῦθα, αἱ ἀνωτέρω ὀνομασίαι, ὡς περιγραφικαί, ἀπλαῖ καὶ ἀνταποκρινόμεναι πρὸς τὰ γεγονότα.

Τὰ διάφορα λεπτὰ σώματα τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὅποια ἐμελετήσαμεν ἤδη, σχηματίζουσιν ἡνωμένα τὴν συνήθως καλουμένην «αὔραν» τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἡ αὔρα αὕτη ἐμφανίζεται ὡς αὐγοειδὴς φωτεινὴ νεφέλη, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ χονδροειδὲς φυσικὸν σῶμα, καί, ὡς ἐκ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς ταύτης, συχνάκις ἐθεωρήθη ὡς μὴ οὔσα τί περισσότερον ἀπλῆς τινος νεφέλης. Ἡ συνήθως καλουμένη «αὔρα» εἶναι μόνον τὰ μέρη τῶν λεπτῶν σωμάτων ἅτινα ἐκτείνονται πέραν τῆς περιφερείας τοῦ χονδροειδοῦς φυσικοῦ σώματος· ἕκαστον σῶμα εἶναι τέλειον ἐν ἑαυτῷ, διαπερᾶ δὲ ἐκεῖνα ἅτινα εἶναι χονδροειδέστερα αὐτοῦ· εἶναι μεγαλειτέρου ἢ μικροτέρου μεγέθους, ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεώς του, ὁλόκληρον δὲ τὸ μέρος αὐτοῦ ὅπερ ἐξέχει τῆς ἐπιφανείας τοῦ χονδροειδοῦς φυσικοῦ σώματος καθορίζεται διὰ τῆς ὀνομασίας «αὔρα». Ἡ αὔρα ἀποτελεῖται οὕτως ἐκ τῶν ἐξεχόντων τμημάτων τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ, τοῦ θυμικοῦ, τοῦ νοητικοῦ, τοῦ

κὸν σῶμα, καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸ Linga Sharira τῆς Ἰνδικῆς φιλοσοφίας. Sthûla Sharira εἶναι ἡ Σανσκριτικὴ ὀνομασία τοῦ χονδροειδοῦς σώματος.

αίτιατοῦ καὶ εἰς σπανίας περιπτώσεις τοῦ βουδδικοῦ σώματος πεφωτισμένου διὰ τῆς ἀτμικῆς ἀκτινοβολίας.

Εἶναι ἄλλοτε πυκνή, χονδροειδῆς καὶ σκοτεινὴ, ἄλλοτε μεγαλοπρεπής, ἀκτινοβόλος τὸ μέγεθος, τὸ φῶς καὶ τὸ χρῶμα. Ταῦτα ἐξαρτῶνται καθ' ὅλοκληρίαν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξελίξεως εἰς ὃν ἀνῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων σωμάτων καὶ ἐκ τῶν ἠθικῶν καὶ νοητικῶν χαρακτήρων οὓς ἔχει διαπλάσῃ. Αἱ διάφοροι ἐπιθυμίαι, αἱ σκέψεις καὶ τὰ πάθη συμβολίζονται πᾶσαι ἐνταῦθα ὑπὸ μορφῶν, χρωμάτων καὶ φωτὸς καὶ ὁ διαβάτης, ὁ ἔχων ὀφθαλμοὺς δυναμένους νὰ διακρίνῃσι τὰ σύμβολα ταῦτα, εὐχερῶς δύναται νὰ τὰ ἀναγνώσῃ. Ὁ χαρακτήρ καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ φευγαλέαι μεταβολαὶ ἐντυποῦνται ἐκεῖ, οὐδεμία δὲ ἀπάτη εἶναι δυνατὴ, ὥς δύναται νὰ συμβῇ ἐν τῷ προσώπῳ ὁ καλοῦμεν φυσικὸν σῶμα.

Ἡ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὡραιότητα ἀνάπτυξις τῆς ἰῥας εἶναι ἀλάνθαστον σημεῖον προόδου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ματυρεῖ περὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ ἐξαγνισμοῦ τοῦ Διανοητοῦ καὶ τῶν φορέων του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Η ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΙΣ

Νῦν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ μελετήσωμεν μίαν τῶν θεμελιωδῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἀρχαίας Σοφίας, τὸ δόγμα τῆς μετενσαρκώσεως. Ἡ περὶ αὐτῆς ἡμετέρα ἄποψις θὰ καταστῇ σαφεστέρα καὶ συμφωνοτέρα πρὸς τὴν φυσικὴν τάξιν, ἐὰν ἐξετάσωμεν αὐτὴν κατ' ἀρχὰς ὡς παγκοσμίαν, εἴτα δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς μετενσαρκώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτης, ἡ εἰδικὴ αὕτη περίπτωσις γενικῶς μετατοπίζεται ἐκ τῆς ἐν τῇ φυσικῇ τάξει θέσεώς της καὶ ἐξετάζεται ἐντελῶς ἰδιαιτέρως, πρὸς μεγάλην τῆς διδασκαλίας ταύτης ζημίαν. Διότι ὁλόκληρος ἡ ἐξέλιξις συνίσταται ἐκ μιᾶς ἐξελισσομένης ζωῆς, ἣτις διέρχεται ἀπὸ μορφῆς εἰς μορφὴν ἐφ' ὅσον ἐξελίσσεται, καὶ ἐναποθέτει ἐν αὐτῇ τὴν διὰ τῶν μορφῶν ἀποκτωμένην πείραν· ἡ μετενσάρκωσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς δὲν ἀποτελεῖ εἰσαγωγὴν νέου στοιχείου πρὸς ἐξέλιξιν, ἀλλ' εἶναι ἡ προσαρμογὴ τοῦ παγκοσμίου στοιχείου εἰς τὰς συνθήκας τὰς καθισταμένας ἀναγκαίας ἐκ τῆς ἀτομικοποιήσεως τῆς συνεχῶς ἐξελισσομένης ζωῆς.

Ὁ κ. Lafcadio Hearn ¹. ἐξετάζων τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἐξήσκησεν ἡ ἰδέα τῆς προϋπάρξεως ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως τῆς Δύσεως ὁρθῶς θέτει τὸ ζήτημα τοῦτο λέγων·

«Διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ δόγματος τῆς ἐξελίξεως οἱ παλαιοὶ τρόποι

1. Ὁ κ. Hearn ἐν μέρει κακῶς ἐκφράζεται (καίτοι ὡς μοί φαίνεται ἔχει σαφῆ κατὰ βάθος ἀντίληψιν τοῦ πράγματος) ἐκθέτων τὴν βουδδιστικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ δόγματος τούτου, καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις τῆς λέξεως «Ἐγὼ» δυνατόν νὰ γίνῃ ἀφορμὴ παρεξηγήσεων κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λίαν ἐνδιαφέροντος κεφαλαίου τοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐὰν δὲν ἔχωμεν πάντοτε ἐν νῷ τὴν μεταξὺ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ ἀπατηλοῦ ἐγὼ διάκρισιν.

τῆς σκέψεως κατέρρευσαν· πανταχόθεν ἐνεφανίσθησαν νέαι ιδέαι πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν φθαρέντων πλέον δογμάτων καὶ εὐρισκόμεθα νῦν πρὸ τοῦ θεάματος γενικῆς διανοητικῆς κινήσεως μὲ κατεύθυνσιν παραδόξως παράλληλον πρὸς τὴν τῆς ἀνατολικῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἄνευ προηγουμένου ταχύτης καὶ πολλαπλῇ ἐπιστημονικῇ πρόοδος κατὰ τὰ τελευταῖα πεντήκοντα ἔτη δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ μὴ προκαλέσῃ μίαν ἐξ ἴσου ἄνευ προηγουμένου διανοητικὴν κίνησιν μεταξὺ τῶν μὴ—ἐπιστημόνων. Ὅτι οἱ σπουδαιότατοι καὶ πολυπλοκώτατοι ὁργανισμοὶ προῆλθον ἐκ τῶν κατωτάτων καὶ ἀπλουστάτων· ὅτι ἀπλὴ φυσικὴ βάσις τῆς ζωῆς εἶναι ἡ οὐσία ὁλοκλήρου τοῦ ζῶντος κόσμου· ὅτι δὲν δύναται νὰ χαραχθῇ γραμμὴ διαχωρίσεως τοῦ ζῶου ἀπὸ τοῦ φυτόν· ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ζωῆς καὶ μὴ—ζωῆς εἶναι μόνον διαφορὰ βαθμοῦ καὶ οὐχὶ εἶδους· ὅτι ἡ ὕλη δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀκατάληπτος τῆς διανοίας, καίτοι ἀμφοτέραι εἶναι μόνον διάφοροι ἐκδηλώσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀγνώστου πραγματικότητος—πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἡδὴ τὰ κοινὰ σημεῖα τῆς νέας φιλοσοφίας. Μετὰ τὴν πρώτην ἀναγνώρισιν καὶ ὑπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς θεολογίας τῆς φυσικῆς ἐξελίξεως, εὐκόλον ἦτο νὰ προῖδῃ τις ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ καθυστερήσῃ ἐπ' ἀόριστον· καθόσον ὁ φραγμὸς ὅστις εἶχεν ἀνεγερθῇ ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ δόγματος διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ παρατηρῶσι πρὸς τὰ ὀπίσω, εἶχε καταδαφισθῇ. Καὶ σήμερον, διὰ τὸν σπουδαστὴν τῆς ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας ἡ ιδέα τῆς προϋπάρξεως μεταπηδᾷ ἐκ τοῦ βασιλείου τῆς θεωρίας εἰς τὸ βασίλειον τῆς πραγματικότητος, ἀποδεικνυμένης τῆς βεωδιστικῆς ἐρμηνείας τοῦ παγκοσμίου μυστηρίου ὡς τελείως εὐλογοφανοῦς ὅσον καὶ οἰαδήποτε ἄλλη. «Οὐδεὶς, ἐκτὸς τῶν ἐπιπολαίως σκεπτομένων», ἔγραφεν ὁ μακαρίτης καθηγητὴς Huxley, «θ' ἀπορρίψῃ τὴν ιδέαν ταύτην ὡς ἄτοπον παραλογισμόν. Ὡς αὐτὸ τοῦτο τὸ δόγμα τῆς ἐξελίξεως, οὕτω καὶ τὸ τῆς περιπλανήσεως ἔχει τὰς ῥίζας του ἐν τῷ κόσμῳ τῆς πραγματικότητος· καὶ δύναται νὰ ζητήσῃ οἰαδήποτε ὑποστήριξιν ἢν τὸ μέγα ἐπιχείρημα τῆς ἀναλογίας δύναται νὰ προσκομίῃ εἰς αὐτό». (Huxley. *Evolution and Ethics*. σ. 61, ἔκδ. 1894)¹.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν Μονάδα τῆς μορφῆς, *Atmā-Buddhi*. Ἐν τῇ Μονάδι ταύτῃ, ἡ ἐκπορευθεῖσα ζωὴ τοῦ Λόγου, κατέχει κεκρυμμένας πάσας τὰς θείας δυνάμεις, ἀλλ' ὥς εἶδομεν ἤδη, αὗται εἰσὶ λανθάνουσαι καὶ οὐχὶ ἐν ἐκδηλώσει καὶ ἐνεργείᾳ.

1. Kokoro : Hints and Echoes of Japanese Inner Life· ὑπὸ Lafcadio Hearn, σ. 257—239 (Λονδίνον, 1896).

Αὗται θ' ἀφυπνισθῶσι βαθμηδὸν κατόπιν ἐξωτερικῶν διεγέρσεων, καθόσον εἶναι ἴδιον αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ζωῆς νὰ ἀλλῇ ἀποκρινομένη εἰς παλμούς ἐπιδρώντας ἐπ' αὐτῆς. Δεδομένου ὅτι ἐν τῇ Μονάδι ὑπάρχουσι πᾶσαι αἱ δυνατότητες παραγωγῆς παλμῶν, οἷοσδήποτε παλμὸς ἐγγίζων αὐτὴν θὰ διεγείρῃ τὴν ἀντίστοιχον αὐτῆς παλμικὴν δύναμιν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ δυνάμεις, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, θὰ μεταστῶσιν ἐκ τῆς λανθανούσης καταστάσεως εἰς τὴν ἐνεργόν¹. Ἐν τούτῳ ἔγκειται τὸ μυστικὸν τῆς ἐξελίξεως· τὸ περιβάλλον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ ζῶντος πλάσματος — καὶ ἃς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι πᾶν τὰ πράγματα εἰσὶ ζῶντα — καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη μεταβιβαζομένη ἐκ τῆς περικαλυπτούσης μορφῆς εἰς τὴν ζώην, εἰς τὴν ἐν αὐτῇ Μονάδι, γεννᾷ ἀντιστοιχοὺς παλμούς, οἵτινες βαίνουνσιν ἐκ τῆς Μονάδος διὰ τῆς μορφῆς πρὸς τὰ ἔξω, θέτουσι τὰ μόρια αὐτῆς, κατὰ σειράν, εἰς παλμικὴν κίνησιν, καὶ διευθετοῦσιν αὐτὰ ἐκ νέου εἰς ἀντίστοιχον μορφήν προσαρμοζομένην εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκ τῶν ἔξωθεν πίεσιν. Τοιοῦτον εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς δράσεως καὶ τῆς ἀντιδράσεως μεταξὺ τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ ὁργανισμοῦ, ὅπερ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων τῶν βιολόγων, καὶ ὅπερ θεωρεῖται ὑπὸ τινων ὡς δίδον ἐπαρκῆ μηχανικὴν ἐξήγησιν τῆς ἐξελίξεως. Ἡ ὑπομονητικὴ καὶ προσεκτικὴ παρατήρησις τῶν δράσεων καὶ ἀντιδράσεων τούτων δὲν ἐξηγεῖ ἐν τούτοις οὐδόλως διατὶ ὁ ὁργανισμὸς ἀντιδρᾷ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν ἐκ τῶν ἔξω διεγερσιν. Ἡ Ἀρχαία Σοφία ἀναγκάζεται οὕτω ν' ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸν τῆς ἐξελίξεως, καταδεικνύουσα τὴν ὑπαρξίν τοῦ «Ἐαυτοῦ» ἐν τῇ καρδίᾳ πάσης μορφῆς, τοῦ κεκρυμμένου κυρίου ἐλατηρίου πασῶν τῶν κινήσεων τῆς φύσεως.

Ἀπαξ κατανοηθείσης τῆς θεμελιώδους ταύτης ιδέας, περὶ ὑπάρξεως μοναδικῆς ζωῆς περιλαμβανούσης τὴν δυνατότητα ἀποκρίσεως εἰς ἕκαστον παλμὸν τοῦ ἐξωτερικοῦ σύμπαντος δυνάμε-

1. Ἐκ τῆς στατικῆς εἰς τὴν κινητικὴν κατάστασιν θὰ ἔλεγεν ὁ φυσικός.

νον νὰ συναντήσῃ αὐτήν, τῶν πραγματικῶν ἀποκρίσεων βαθμηδὸν ἐκπορευομένων ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπιδράσεως ἐξωτερικῶν δυνάμεων, ἀπομένει πρὸς κατανόησιν ἡ δευτέρα θεμελιώδης ἰδέα ἣτις εἶναι ἡ τῆς συνεχείας τῆς ζωῆς καὶ τῶν μορφῶν. Αἱ μερφαὶ μεταβιβάζουσι τὰς ιδιότητας αὐτῶν εἰς ἄλλας μορφὰς ἐξ αὐτῶν προερχομένας, τῶν ἄλλων τούτων μορφῶν οὐσῶν μέρος τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως, ἀποχωρισθείσης διὰ νὰ διαγῶγῃ ἀνεξάρτητον ὕπαρξιν. Δι' ἀποσχίσεως, διὰ βλαστήσεως, δι' ἐκβολῆς σπερμάτων, δι' ἀναπτύξεως τοῦ γόνου ἐν τῇ μητρικῇ μήτρᾳ διατηρεῖται ἡ φυσικὴ συνέχεια, ἐκάστης νέας μορφῆς προερχομένης ἐκ προηγούμενης τοιαύτης ἥς ἐπαναπαράγει τὰ χαρακτηριστικά.¹ Ἡ ἐπιστήμη περιλαμβάνει τὰ γεγονότα ταῦτα ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ὁ νόμος τῆς κληρονομικότητος» καὶ αἱ παρατηρήσεις της ἐπὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς μορφῆς εἶναι ἄξιαι προσοχῆς καὶ διαφωτίζουν τὰς ἐνεργείας τῆς φύσεως ἐν τῷ κόσμῳ τῶν φαινομένων. Ἀλλὰ δεόν νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ τῆς δομήσεως τοῦ φυσικοῦ σώματος ἐν τῷ ὁποίῳ εἰσάγονται τὰ ὑπὸ τῶν γονέων παρεχόμενα ὕλικά.

Αἱ πλέον κεκρυμμένοι ἐνέργειαι τῆς φύσεως, αἱ ἐνέργειαι αὗται τῆς ζωῆς, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ μορφὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑφίσταται, οὐδεμιᾶς ἔτυχον προσοχῆς, μὴ οὔσαι ἐπιδεκτικαὶ φυσικῆς παρατηρήσεως καὶ τὸ κενὸν τοῦτο δύναται μόνον νὰ πληρωθῇ διὰ τῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἀρχαίας Σοφίας, αἵτινες ἰδοῦθῃσαν παρ' Ἑκείνων οἵτινες, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐρησιμοποίησαν ὑπερφυσικὰς δυνάμεις διὰ τὰς παρατηρήσεις των. Αὗται δύνανται βαθμηδὸν νὰ ἐξελεγχθῶσι παρ' οἰουδήποτε μαθητοῦ σπουδάζοντος μεθ' ὑπομονῆς εἰς τὰς σχολὰς Ἰων.

Ὑπάρχει συνέχεια ζωῆς ὥς ὑπάρχει καὶ συνέχεια μορφῆς. Καὶ εἶναι ἡ συνεχὴς ζωὴ — καθισταμένων ὁλονὲν καὶ ἐνεργητι-

1. Ὁ σπουδαστὴς θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Weissmann ἐπὶ τῆς συνεχείας τοῦ πρωτοπλάσματος.

κωτέρων τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων της, διὰ τῶν ἐντυπώσεων ἃς δέχεται διὰ τῶν διαδοχικῶν μορφῶν — ἥτις συναθροίζει ἐν ἑαυτῇ τὴν πτωμένην πείραν κατὰ τὴν ἐν τῇ μορφῇ φυλάκισίν της· καθόσον, ὅταν ἡ μορφὴ θνήσκῃ, ἡ ζωὴ διατηρεῖ τὴν πείραν τῶν δοκιμασιῶν τούτων, εἰς τὰς δι' αὐτῶν ἀφυπνισθείσας ἐπηυξημένας ἐνεργείας, καὶ εἶναι ἐτοίμη νὰ διοχετεύσῃ ἑαυτὴν εἰς τὰς ἐκ τῶν παλαιῶν προερχομένας νέας μορφάς, φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς τὸ συσσωρευθὲν τοῦτο ἀπόθεμα ἐνεργείας. Ἐν ὅσῳ κατεῖχε τὴν προγενεστέραν μορφὴν, ἔδρα δι' αὐτῆς, προσαρμοζομένη καταλήλως πρὸς ἑκφρασιν ἐκάστης νεωστὶ ἀφυπνιζομένης ἐνεργείας. Ἡ μορφὴ μεταβιβάζει τὰς προσαρμογὰς ταύτας, συνυφασμένας μετὰ τῆς οὐσίας της, εἰς τὸ κεχωρισμένον μέρος ἑαυτῆς, ὅπερ καλοῦμεν γόνον της, ὅστις προερχόμενος ἐκ τῆς οὐσίας της, ὥφειλε κατ' ἀνάγκην νὰ ἔχῃ τὰς ιδιότητας τῆς οὐσίας ἐκείνης· ἡ ζωὴ διοχετεύει ἑαυτὴν ἐν τῷ γόνῳ ἐκείνῳ μεθ' ὅλων τῶν ἀφυπνισθεισῶν δυνάμεων της καὶ διαπλάσσει αὐτὸν ἔτι περαιτέρω· τοῦτο ἐξακολουθεῖ ἀενάως. Ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη ἀποδεικνύει ὅλον ἐν καὶ σαφέστερον ὅτι ἡ κληρονομικότης διαδραματίζει ὅλον ἐν καὶ μικρότερον μέρος ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἀνωτέρων πλασμάτων, ὅτι αἱ διανοητικαὶ καὶ ἠθικαὶ ιδιότητες δὲν μεταβιβάζονται παρὰ τῶν γονέων εἰς τὸν γόνον, καὶ ὅσῳ ὑψηλότεραι εἶναι αἱ ἀρεταί, τόσῳ περισσότερον κατάδηλον εἶναι τὸ γεγονός· τὸ τέκνον μᾶς μεγαλοφυΐας εἶναι συνήθως ἡλίθιον· κοινῆς διανοητικότητος γονεῖς γεννῶσι μεγαλοφυΐαν. Ἐν συνεχῆς substratum πρέπει νὰ ὑφίσταται, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ νοητικαὶ καὶ ἠθικαὶ ιδιότητες ἐνυπάρχουσιν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται ν' αὐξάνωσιν, ἄλλως ἢ φύσις, ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ κεφαλαίῳ τῆς δράσεώς της, ἥθελε παρουσιάσῃ ἐκκεντρικὴν ἀδικαιολόγητον παραγωγὴν ἀντὶ κανονικῆς συνεχείας. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡ ἐπιστήμη παραμένει βωβή, ἀλλ' ἡ Ἀρχαία Σοφία διδάσκει ὅτι τὸ συνεχές τοῦτο substratum εἶναι ἡ Μονάς, ἥτις εἶναι ὁ δοχεὺς πάντων τῶν ἀποτελεσμάτων, ἡ ἀποθήκη ἐν ᾗ πᾶσαι αἱ δοκιμασίαι ἐνα-

ποτίθενται ὡς αὖξουσai ἐνεργητικαὶ δυνάμεις. Εὐθύς ὡς σαφῶς κατανοήσωμεν τὰς δύο ταύτας θεμελιώδεις ἀρχάς, τὴν τῆς ὑπάρξεως Μονάδος μετὰ δυνατοτήτων αἵτινες ἀποβαίνουνσι δυνάμεις, καὶ τὴν τῆς συνεχείας τῆς ζωῆς καὶ τῆς μορφῆς, δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν ἐν τῇ λεπτομερεῖ μελέτῃ τῶν δράσεών των, καὶ ν' ἀνεύρωμεν ὅτι λύουσι πολλὰ τῶν περιπεπλεγμένων προβλημάτων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, καθὼς καὶ τὰ πλεόν ἀνησυχαστικά διὰ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου προβλήματα, ἅτινα ἀντιμετωπίζουνσιν οἱ φιλόανθρωποι καὶ οἱ σοφοί.

Ἄς ἀρχίσωμεν ἐξετάζοντες τὴν Μονάδα ὅταν τὸ πρῶτον δέχεται ἐντυπώσεις ἐκ τῶν ἀμόρφων ἐπιπέδων τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τῆς ἐξελιξεως τῆς μορφῆς. Οἱ πρῶτοι ἀδύνατοι ἀποκριτικοὶ παλμοὶ τῆς ἐλκύουσι πέραξ αὐτῆς ὀλίγην ὕλην ἐκ τοῦ πεδίου ἐκείνου, καὶ ἔχομεν τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τοῦ πρώτου στοιχειακοῦ βασιλείου, ὅπερ ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ¹. Οἱ μεγάλοι θεμελιώδεις τύποι τῆς Μονάδος εἶναι ἐπτά τὸν ἀριθμόν, ἐνίοτε εἰκονιζόμενοι ὡς ὅμοιοι πρὸς τὰ ἐπτά χρώματα τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, προῆλθον δὲ ἐκ τῶν τριῶν πρωτογενῶν χρωμάτων ².

Ἐκαστος τῶν τύπων τούτων ἔχει τὸν ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν χρωματισμόν, ὅστις διατηρεῖται διὰ μέσου τοῦ αἰωνίου κύκλου τῆς ἐξελιξεως του, ἐπηρεάζων πάσας τὰς σειρὰς τῶν ζώντων πραγμάτων ἅτινα ζωογονοῦνται ὑπ' αὐτοῦ. Νῦν ἀρχίζει ἡ πρόοδος τῆς ὑποδιαίρέσεως ἐν ἐκάστῳ τῶν τύπων τούτων, ἥτις θὰ συνεχισθῇ ἄνευ διακοπῆς μέχρις ὅτου καταλήξῃ τέλος εἰς τὸ ἄτομον. Τὰ παραγόμενα ῥεύματα ὑπὸ τῶν ἀρχομένων νὰ ἐξωτερικεύωνται ἐνεργειῶν τῆς Μονάδος—ἡ παρακολούθησις μιᾶς

1. "Ὁρα κεφάλαιον Δ' περὶ «τοῦ Νοητικοῦ Πεδίου».

2. «Ὅ,τι εἶναι ἄνω εἶναι ἀνάλογον πρὸς ὅ,τι εἶναι κάτω». Ὡς ἐξ ἐνστίκτου ἐνθυμούμεθα τοὺς τρεῖς Λόγους καὶ τοὺς ἐπτά πρωτογενεῖς Υἱοὺς τοῦ Πυρός· ἐν τῷ Χριστιανικῷ συμβολισμῷ τὴν Τριάδα καὶ τὰ «Ἐπτά Πνεύματα ἅτινα κεῖνται πρὸ τοῦ θρόνου», ἢ ἐν τῷ Ζωροαστρειῷ τὸν Ahura—mazdāo καὶ τὰ ἐπτά Ameshaspentas.

μόνον γραμμῆς τῆς ἐξελιξέως ἤθελεν εἶναι ἀρκετή, καθόσον αἱ ὑπόλοιποι ἔξ εἶναι κατ' ἀρχὴν ὅμοιαι πρὸς αὐτὴν—ἔχουσι μόνον βραχεῖαν ζωὴν ὡς μορφαί, καίτοι οἰαδήποτε πείρα, ἥτις δύναται ν' ἀποκτηθῇ δι' αὐτῶν, ἐμφανίζεται δι' αὐξανομένης ἀποκριτικῆς ζωῆς ἐν τῇ Μονάδι, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ αἰτία αὐτῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀποκριτικὴ αὕτη ζωὴ συνίσταται ἐκ παλμῶν οἵτινες δὲν εὐρίσκονται συνήθως μεταξὺ τῶν ἐν ἀρμονίᾳ, ἀρχίζει ποιᾶτις τάσις πρὸς χωρισμὸν ἐν τῇ Μονάδι, τῶν ἀρμονικῶς παλλουσῶν δυνάμεων συγκεντρουμένων ὁμοῦ πρὸς σύμφωνον δρᾶσιν, μέχρις ὅτου διάφοροι ὑποδιαίρέσεις Μονάδων (ὑπομονάδων), ἐὰν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ χαρακτηρισθῶσιν οὕτω πρὸς στιγμὴν, σχηματισθῶσιν, ὅμοιαι κατὰ τὰ κύρια χαρακτηριστικά, ἀλλὰ διάφοροι κατὰ τὰς λεπτομερείας, ὥσπερ ἀποχρώσεις τοῦ αὐτοῦ χρώματος. Αὗται, ἐρχόμεναι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν κατωτέρων ἐπιπέδων τοῦ νοητικοῦ πεδίου, καθίστανται Μονάδες τοῦ δευτέρου στοιχειακοῦ βασιλείου, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ ἑμμορφον τμήμα τοῦ πεδίου ἐκείνου καὶ ἡ πρόοδος ἐξακολουθεῖ, τῆς Μονάδος ὅλον ἐν αὐξανούσης τὴν πρὸς ἀπόκρισιν δυνάμιν της. Ἐκάστη Μονὰς εἶναι ἡ ἐμπυχοῦσα ζωὴ ἀναριθμητῶν μορφῶν διὰ τῶν ὁποίων δέχεται παλμούς καί, ἐφ' ὅσον αἱ μορφαὶ ἀποσυντίθενται, ζωογονεῖ συνεχῶς νέας τοιαύτας· ὁ τρόπος τῆς ὑποδιαίρέσεως ἐξακολουθεῖ ἐπίσης διὰ τὸν λόγον ὃν περιεγράψαμεν ἥδη.

Τοιοιτοτρόπως ἑκάστη Μονὰς συνεχῶς ἐνσαρκοῦται εἰς μορφὰς καὶ συγκεντρώνει ἐν ἑαυτῇ, ὡς δυνάμεις ἐν ἐγρηγόρσει, πάντα τὰ ἀποτελέσματα τῆς κτηθείσης πείρας διὰ τῶν ζωογονουμένων ὑπ' αὐτῆς μορφῶν. Ὁρθῶς, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς Μονάδας ταύτας ὡς ψυχὰς ὁμάδων μορφῶν· ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἐξέλιξις προχωρεῖ, αἱ μορφαὶ αὗται ἐπιδεικνύουσιν ὅλον ἐν καὶ μεγαλειτέρας ἰδιότητος, αἵτινες εἶναι αἱ δυνάμεις τῆς μοναδικῆς ὁμάδος—ψυχῆς τῆς ἐκδηλωθείσης διὰ τῶν μορφῶν ἐν ταῖς ὁποίαις ἔχει ἐνσαρκωθῇ. Αἱ ἀναρίθμητοι ὑποδιαίρέσεις τῶν Μονάδων τοῦ δευτέρου στοιχειακοῦ βασιλείου φθάνουσι τέλος εἰς τὸ στά-

διον τῆς ἐξελίξεως κατὰ τὸ ὁποῖον ἀρχίζουσι ν' ἀποκρίνονται εἰς τοὺς παλμοὺς τῆς ἀστρικῆς ὕλης καὶ νὰ δρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀστρικῶν πεδίου, ἀποβαίνουσαι αἱ Μονάδες τοῦ τρίτου στοιχειακοῦ βασιλείου. Ἐπαναλαμβάνουσιν οὕτως ἐν τῷ πυκνοτέρῳ τούτῳ κόσμῳ πάσας τὰς ἐπιτευχθείσας ἤδη προόδους ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου. Ἐκεῖ καθίστανται ὁλονὲν καὶ περισσότεραι κατ' ἀριθμὸν ὡς μοναδικαὶ ὁμάδες—ψυχαί, καὶ ἐμφανίζουσιν ὁλονὲν καὶ μεγαλειέτηραν διαφορὰν ἐν ταῖς λεπτομερείαις, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑφ' ἐκείνης τούτων ζωογονουμένων μορφῶν ἐλαττουμένου, ἐφ' ὅσον τὰ εἰδικοποιούμενα χαρακτηριστικά των καθίστανται ὁλονὲν καὶ περισσότερον καταφανῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, τὸ αἰώνιον ῥεῦμα τῆς ζωῆς τοῦ Λόγου παράγει νέας μονάδας μορφῆς ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιπέδων, οὕτως ὥστε ἡ ἐξέλιξις προχωρεῖ συνεχῶς· ἐπειδὴ δέ, αἱ μᾶλλον ἐξελιχθεῖσαι Μονάδες ἐνσερκοῦνται εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους, ἢ θέσεις των καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν νεωστὶ παραχθεῖσων εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους κόσμους Μονάδων.

Διὰ τῆς οὕτω συνεχῶς ἐπαναλαμβανομένης προόδου τῆς μετενσαρκώσεως τῶν Μονάδων, ἢ μοναδικῶν ὁμάδων—ψυχῶν, ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ, ἡ ἐξέλιξις των προχωρεῖ, μέχρις ὅτου αὗται ὄσιν ἔτοιμοι ν' ἀποκριθῶσιν εἰς τὰς ἐπαφὰς τῆς φυσικῆς ὕλης.

Ὅταν ἐνθυμώμεθα ὅτι τὰ περικαλύμματα—ἐπιφάνειαι τῶν ὑστάτων ἀτόμων ἐκάστου πεδίου ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς πυκνοτάτης ὕλης τοῦ ἀμέσως ὑπεράνω αὐτοῦ πεδίου, εἶναι εὐκόλον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς αἱ Μονάδες δύνανται ν' ἀποκρίνονται εἰς τοὺς παλμοὺς ἐκάστου κατὰ σειρὰν πεδίου. Ὅταν ἐν τῷ πρώτῳ στοιχειακῷ βασιλείῳ ἡ Μονὰς ἐξοικειωθῇ νὰ πᾶλλῃ ἀποκρινομένη εἰς τοὺς παλμοὺς τῆς ὕλης τοῦ πεδίου ἐκείνου, θ' ἀρχίσῃ ταχέως ν' ἀπαντᾷ καὶ εἰς τοὺς παλμοὺς οἵτινες φθάνουσιν μέχρις αὐτῆς, διὰ τῶν **πυκνοτέρων μορφῶν τῆς ὕλης ἐκείνης**, ἐκ τῆς ὕλης τοῦ ἀμέσως κατωτέρου πεδίου. Οὕτως, ἐπενδυομένη ὑπὸ τῆς σχηματι-

ζούσης τὰς μορφὰς τῶν πυκνοτέρων ὑλικῶν τοῦ νοητικοῦ πεδίου ὕλης, καθίσταται ἐπιδεκτικὴ τῶν παλμῶν τῆς ἀτομικῆς ἀστρικῆς ὕλης, καὶ ὅταν θὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς μορφὰς τῆς πυκνοτάτης ἀστρικῆς ὕλης, θ' ἀποβῇ κατ' ἀναλογίαν ἱκανὴ ν' ἀποκρίνηται εἰς τοὺς παλμοὺς τοῦ ἀτομικοῦ φυσικοῦ αἰθέρος, οὗτινος τὰ ἐξωτερικὰ καλύμματα ἀποτελοῦνται ἐκ χονδροειδεστάτων ἀστρικῶν ὑλικῶν. Οὕτως, ἡ Μονὰς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι συναντᾷ τὸ φυσικὸν πεδίον, καὶ ἐκεῖ ἀρχίζει, ἢ ἀκριβέστερον, πᾶσαι αἱ μοναδικαὶ ὁμάδες—ψυχῶν, ἀρχίζουνσι νὰ ἐνσαρκῶνται ἐντὸς διαφανῶν φυσικῶν μορφῶν, τῶν διπλῶν αἰθερικῶν τῶν μελλόντων ὀρυκτῶν τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ἐντὸς τῶν διαφανῶν τούτων μορφῶν, τὰ πνεύματα τῆς φύσεως διευθετοῦσι τὰ πυκνότερα φυσικὰ ὑλικά καὶ τοιουτοτρόπως σχηματίζονται παντὸς εἶδους χονδροειδέστατοι φορεῖς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκλείεται ἡ ζωὴ καὶ διὰ μέσου τῶν ὁποίων ἐλάχισται τῶν δυνάμεων τῆς δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσιν. Ἐκάστη μοναδικὴ ὁμάς—ψυχὴ ἔχει ἰδιαιτέρας ὀρυκτὰς ἐκφράσεις, τὰς ὀρυκτὰς μορφὰς εἰς αἷς ἔχει ἐνσαρκωθῇ· ἡ εἰδίκευσις δὲ αὕτη ἔφθασεν ἤδη εἰς ἀνώτερον βαθμόν. Αἱ μοναδικαὶ αὗται ὁμάδες—ψυχαὶ καλοῦνται ἐνίοτε ἐν τῇ ὁλότητι αὐτῶν ὀρυκταὶ Μονάδες ἢ Μονάδες ἐνσαρκωθεῖσαι ἐν τῷ ὀρυκτῷ Βασιλείῳ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης αἱ ἀφυπνισθεῖσαι ἐνέργειαι τῆς Μονάδος λαμβάνουσιν ἥττον παθητικὸν ἐν τῇ ἐξελίξει μέρος. Ἀρχίζουνσιν, ἅπαξ τεθεῖσαι ἐν ἐνεργείᾳ, νὰ ἐπιζητῶσιν ἐνεργὸν ἐκφρασιν ἐντὸς ὀρισμένου ὁρίου καὶ νὰ ἐξασκῶσι καθαρὰν διαμορφωτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν μορφῶν ἐν αἷς ἔχουσι φυλακισθῇ. Ἐφ' ὅσον ἡ αὖξουσα δρᾶσις των καθίσταται ἀσυμβίβαστος μετὰ τὴν ἀκαμψίαν τοῦ ὀρυκτοῦ αὐτῶν περιβλήματος, αἱ ἀπαρχαὶ τῶν πλαστικωτέρων μορφῶν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἀρχίζουνσιν ἐκδηλοῦμεναι, τὰ δὲ πνεύματα τῆς φύσεως βοηθοῦσι τὴν ἐξέλιξιν ταύτην διὰ μέσου τῶν φυσικῶν βασιλείων. Ἐν τῷ ὀρυκτῷ βασιλείῳ κατεδείχθη ἤδη τάσις πρὸς ὀριστικὴν ὀργάνωσιν μορφῆς,

ἡ ὑπαρξίς ὁρισμένων τρόπων ¹ διὰ τῶν ὁποίων ἡ αὔξησις ἐπι-
 τυγχάνεται. Ἡ τάσις αὕτη διέπει ἐκείθεν πᾶσαν δόμησιν μορ-
 φῶν καὶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς θαυμασίας συμμετρίας τῶν φυσικῶν
 ἀντικειμένων, μὲ τὰ ὁποῖα ἕκαστος παρατηρητῆς ἔχει ἐξοικειωθῇ.
 Αἱ μοναδικαὶ ὁμάδες—ψυχαὶ ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ ὑφίστανται
 διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις, μετ' αὐξούσης ταχύτητος, ἐξ αἰτίας
 τῆς ἔτι μεγαλειτέρας ποικιλίας τῶν παλμῶν εἰς οὓς ὑπόκειται,
 τῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκογενειῶν, γενῶν καὶ εἰδῶν ὀφειλομένης εἰς
 τὴν ἀόρατον ταύτην ὑποδιαίρεσιν. Ὅταν ἐν γένος, μετὰ τῆς μο-
 ναδικῆς γενεαλογικῆς ὁμάδος—ψυχῆς, ὑπόκειται εἰς ποικιλοτάτας
 καταστάσεις, τ. ἔ. ὅταν αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὴν μορφαὶ δέχονται
 πολὺ διαφορετικοὺς παλμούς, νέα τάσις πρὸς ὑποδιαίρεσιν γεν-
 νᾶται ἐν τῇ Μονάδι καὶ ποικιλίαι διάφοροι ἐξελίσσονται, ἐκά-
 στης ἐχούσης εἰδικὴν μοναδικὴν ὁμάδα—ψυχὴν.

Ὅταν ἡ φύσις ἀφεθῇ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐνέργειαν, ἡ
 πρόοδος εἶναι βραδεῖα, καίτοι τὰ πνεύματα τῆς φύσεως τὸ μά-
 λιστα ἐργάζονται πρὸς διαφόρησιν τῶν εἰδῶν· ἀλλ' ὅταν ἡφα-
 νισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀρχίσῃ τὰ τεχνητὰ εὐτοῦ
 συστήματα καλλιιεργείας, ἐνθαρρύνων τὴν ἐπίδρασιν σειρᾶς ἑνῆς
 μεῶν καὶ ἐμποδίζων τὴν ἐπίδρασιν ἄλλης σειρᾶς, τότε ἡ διαφό-
 ρησις προοδεύει μετὰ σημαντικῆς ταχύτητος καὶ διάφοροι ποικι-
 λίαι ἐμφανίζονται εὐκόλως. Ἐφ' ὅσον δὲν παρουσιάζεται τραγ-
 ματικὸς χωρισμὸς ἐν τῇ μοναδικῇ ὁμάδι—ψυχῇ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν
 μορφῶν εἰς ἀναλόγους ἐπιρροὰς δύναται ἐκ νέου νὰ ἐκρῶσῃ
 τὴν χωριστικὴν τάσιν, ἀλλ' ὅταν ὁ χωρισμὸς ἐκεῖνος περσῶθῃ
 τὰ νέα εἶδη ὁριστικοποιῶνται ἢ σταθεροποιῶνται καὶ εἶναι
 ἔτοιμα νὰ ἐξαποστείλωσι τοὺς ἰδίους αὐτῶν γόνους.

Εἷς τινα μακρόβια μέλη τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἰὸ σταθεῖον
 τῆς προσωπικότητος ἀρχίζει νὰ ἐκδηλῶται, διότι ἡ σταθιρότης

1. Οἱ ἄξονες τῆς ἀναπτύξεως οἵτινες διαπλάττουν τὴν μορφήν. Κατω-
 φαίνονται σαφῶς εἰς τὰ κρύσταλλα.

τοῦ ὁργανισμοῦ των καθιστᾷ δυνατόν τὸ προμήνυμα τοῦτο τῆς ἀτομικότητος. Εἰς τὸ δένδρον, ὅπερ ζῇ εἰκοσάδας ἑτῶν, ἡ ἐπανάληψις παρομοίων καταστάσεων αἵτινες ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα παρομοίας δοκιμασίας, αἱ κατ' ἑτος ἐπανερχόμεναι ἐποχαί, αἱ ὑπ' αὐτῶν παραγόμεναι κατ' ἐξακολουθήσιν ἐσωτερικαὶ μεταβολαὶ ἦτοι ἡ ἀνύψωσις τοῦ χυμοῦ, ἡ βλάστησις τῶν φύλλων, αἱ ἐπαφαὶ τοῦ ἀνέμου, τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τῆς βροχῆς — πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαὶ αὐταὶ ἐπιδράσεις μετὰ τῆς ὀνθυμικῆς αὐτῶν προόδου — παράγουσιν ἀποκριτικούς παλμούς ἐν τῇ μοναδικῇ ὁμάδι — ψυχῇ καί, δεδομένου ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων ἀποτυπῶνται διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαναλήψεως τούτων, ἡ ἐπανάληψις τοῦ ἑνὸς συντελεῖ εἰς τὴν ἀμυδρὰν προσδοκίαν τοῦ ἐπανειλημμένως διαδεχθέντος τοῦτο.

Ἐν τῇ φύσει οὐδεμία ἰδιότης ἐξελίσσεται ἀποτόμως καὶ αὐταὶ εἶναι αἱ πρῶται ἀμυδραὶ εἰκόνες ἐκείνου ὅπερ θ' ἀποτελέσῃ βραδύτερον τὴν μνήμην καὶ τὴν πρόληψιν.

Ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ ἐμφανίζονται ὡσαύτως τὰ προμηνύματα τῆς αἰσθήσεως, τῶν ἀνωτέρων εἰδῶν τούτου ἐξελίσσοντων ἐκεῖνο ὅπερ οἱ ψυχολόγοι τῆς δύσεως ἠθέλον καθορίσῃ ὡς «καθολικὰς» αἰσθήσεις εὐαριστήσεως καὶ στενοχωρίας¹. Πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ Μονὰς προσεῖλκυσε περὶ ἑαυτὴν ὕλικά τῶν πεδίων διὰ τῶν ὁποίων κατῆλθε, καὶ ἐκεῖθεν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἔρχηται εἰς ἐπαφὴν μὲ παλμούς ἐκ τῶν ἐπιπέδων τούτων καὶ ὅτι οἱ παλμοὶ οἱ ἰσχυρότατοι καὶ στενώτατα συνδεδεμένοι πρὸς τὰς γονδροειδεστέρας μορφὰς τῆς ὕλης καθίστανται πρῶτοι αἰσθητοί. Ἡ ἡλιακὴ θερμότης καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ταύτης ψῦχος ἀποτυπῶνται τέλος ἐπὶ τῆς μοναδικῆς συνειδήσεως καὶ τὸ ἀστρικὸν αὐτῆς ἔνδυμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀδύνατοι παλμοὶ ἐμφανίζονται, ἀρχί-

1. Ἡ «καθολικὴ» αἰσθήσις εἶναι ἐκείνη ἣτις, ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλοκληρου τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ δὲν εἶναι εἰδικῶς περισσότερον αἰσθητὴ εἰς τι μέρος. Εἶναι ἡ ἀντίθεσις τῆς μερικῆς, τῆς τοπικῆς.

ζει παράγον την ῥηθεῖσαν ἀόριστον καθολικὴν αἴσθησιν. Ἡ βροχὴ καὶ ἡ ξηρασία, ἐπηρεάζουσαι τὴν μηχανικὴν σύνθεσιν τῆς μορφῆς καὶ τὴν πρὸς μεταβίβασιν παλμῶν εἰς τὴν ἐμπυρῶσαν Μονάδα δύνάμιν τῆς, εἶναι ἕτερον «ζευγὸς ἀντιθέσεων», ἡ ἱρᾶσις τῶν ὁποίων γίνεται αἰτία τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς διαφορᾶς, ἥτις εἶναι ἡ ῥίζα πάσης αἰσθήσεως καί, βραδύτερον, πάσης σκέψεως. Οὕτω διὰ τῶν ἐπανειλημμένων ἐν φυτοῖς μετενσαρκώσεων, αἱ μοναδικαὶ ὁμάδες—ψυχαὶ ἐξελίσσονται ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ μέχρις ὅτου ἐκεῖναι αἵτινες ἐμπυρῶσι τὰ ἀνώτατα εἶδη ὧσιν ἔτοιμαί διὰ τὸ ἀκόλουθον βῆμα.

Τὸ βῆμα τοῦτο φέρει ταύτας εἰς τὸ ζωϊκὸν βασίλειον, ὅπου αὗται βραδέως ἐξελίσσουσιν ἐν τῷ φυσικῷ καὶ ἀστρικῷ εὐτῶν φορεῖ μίαν ἐντελῶς διάκριτον προσωπικότητα.

Τὸ ζῶον, ὃν ἐλεύθερον νὰ κινῆται, ὑπόκειται εἰς μεγαλειτέραν ποικιλίαν συνθηκῶν, ὧν δὲν δύναται νὰ λάβῃ πείρην τὸ φυτόν, ἐρριζωμένον εἰς ἓν μέρος, καὶ ἡ ποικιλία αὕτη, ὥς πάντοτε, προάγει τὴν διαφόρησιν. Ἐν τούτοις, ἡ μοναδικὴ ὁμάς—ψυχὴ ἥτις ζωογονεῖ ἀριθμὸν ἀγρίων ζώων τοῦ αὐτοῦ εἶδους καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, καίτοι δέχεται μεγάλην ποικιλίαν παίμων, ἐπειδὴ οὗτοι κατὰ μέγιστον μέρος ἐπαναλαμβάνονται συνεχῶς καὶ διαμοιράζονται εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς μονάδος, ὑφίσταται μὲν διαφόρησιν, ἀλλὰ βραδέως.

Αἱ κρούσεις αὗται βοηθοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος καὶ δι' αὐτῶν ἡ μοναδικὴ ὁμάς—ψυχὴ συλλέγει μεγάλην πείραν.

Ὅταν ἡ μορφὴ ἐνὸς μέλους τῆς ὁμάδος τελευτήσῃ, ἡ σιλλεγεῖσα διὰ τῆς μορφῆς ταύτης πείρα συγκεντροῦται ἐν τῇ μοναδικῇ ὁμάδι—ψυχῇ καὶ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι χρωματίζει αὐτήν· ἡ ἀσθενῶς ἀυξανομένη ζωὴ τῆς μοναδικῆς ὁμάδος—ψυχῆς, μεταβιβάζει εἰς πάσας τὰς μορφάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ὁμάδα τῆς, τὴν πείραν τῆς τελευτησάσης μορφῆς καὶ διαμοιράζει ταύτην μεταξὺ πασῶν, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον αἱ συνεχῶς ἐπαναλαμ-

βανόμεναι δοκιμασίαι, ἀποθηκευόμεναι ἐν τῇ μοναδικῇ ὁμάδι — ψυχῇ, παρουσιάζονται ὡς ἔνστικτον, « συσσωρευμένη κληρονομικὴ πείρα », εἰς τὰς νέας μορφάς

Ἐπειδὴ ἀναρίθμητα πτηνὰ ἐγένοντο βορὰ τοῦ ἰέρακος, τὰ ὀρνίθια εὐθύς ὡς ἐκκολαφθῶσι θὰ ἐξαφανισθῶσιν ἅμα τῇ ἐμφανίσει ἐνὸς τῶν κληρονομικῶν ἐχθρῶν των, καθόσον ἡ ἐνσαρκωθείσα εἰς αὐτὰ ζωὴ γνωρίζει τὸν κίνδυνον καὶ τὸ ἔμφυτον ἔνστικτον δὲν εἶναι εἰ μὴ ἡ ἔκφρασις τῆς γνώσεως ταύτης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται τὰ θαυμαστὰ ἔνστικτα ἅτινα διαφυλάττουσι τὰ ζῶα ἀπὸ ἀναριθμήτους συνήθεις κινδύνους, ἐν ᾧ μόνον εἰς νέος κίνδυνος εὗρίσκει ταῦτα ἀνέτοιμα καὶ τὰ συνταράσσει.

Εὐθύς ὡς τὰ ζῶα περιέλθασιν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ μοναδικὴ ὁμάς — ψυχὴ ἐξελίσσεται μετὰ λίαν ἡϋξημένης ταχύτητος καὶ ἐξ αἰτίων ἀναλόγων ἐκείνων ἅτινα ἐπηρεάζουσι τὰ καλλιεργούμενα φυτὰ ἐπιτυγχάνεται οὕτως εὐκολώτερον ἢ ὑποδιαίρεσις τῆς ἐνσαρκουμένης ζωῆς. Ἡ προσωπικότης ἐξελίσσεται καὶ καθίσταται ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἀξιοσημείωτος· κατὰ τὰ πρῶτα στάδια δύναται σχεδὸν νὰ λεχθῇ ὅτι εἶναι συμμιγῆς. Ὀλόκληρος ἀγέλη ἀγρίων ζώων θὰ ἐνεργήσῃ ὡς ἐὰν νὰ ἐκινεῖτο ὑπὸ μιᾶς μόνον προσωπικότητος· τόσον τελείως κατέχονται αἱ μορφαὶ αὗται ὑπὸ τῆς κοινῆς ταύτης ψυχῆς, ἥτις, διὰ μέσου αὐτῶν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου κρούσεων. Τὰ κατοικίδια ζῶα τῶν ἀνωτέρων τύπων, ὡς ὁ ἐλέφας, ὁ ἵππος, ἡ γαλῆ, ὁ κύων, παρουσιάζουσι μίαν μᾶλλον ἀτομικοποιηθεῖσαν προσωπικότητα — δύο κύνες, ἐπὶ παραδείγματι, ἐνεργοῦσι λίαν διαφοροτρόπως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν αὐτῶν συνθηκῶν. Ἡ μοναδικὴ ὁμάς — ψυχὴ ἐνσαρκοῦται εἰς ὅλον ἐν ἐλαττούμενον ἀριθμὸν μορφῶν ἐφ' ὅσον βαθμὴδὸν τείνει πρὸς τὴν πλήρη ἀτομικοποίησιν.

Τὸ θυμικὸν σῶμα ἢ καμικὸς¹ φορεὺς σημαντικῶς ἀναπτύσσ-

1. Ἐκ τοῦ Kāma, ἐπιθυμία.

σεται καὶ παραμένει ἐπὶ τινα χρόνον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φυσικοῦ σώματος, ἐν τῇ Καμαλόκκ διάγον ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν. Τέλος ὁ ἐλαττούμενος ἀριθμὸς τῆς ὑπὸ μιᾶς μοναδικῆς ομάδος — ψυχῆς ζωογονουμένων μορφῶν ἀποβαίνει μονάς καὶ ζωογονεῖ διαδεχομένας ἀλλήλας ἀπλᾶς μορφάς. Ἡ κατάστασις ὁμῶς εὖτη διαφέρει τῆς ἀνθρωπίνης μετενσαρκώσεως μόνον ὥς ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Manas μετὰ τοῦ αἰτιατοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ αὐτοῦ σώματος. Ἡ προσκομιζομένη ὑπὸ τῆς μοναδικῆς ομάδος — ψυχῆς νοητικὴ ὕλη ἀρχίζει νὰ εἶναι εὐαίσθητος εἰς τὰς ἐκ τοῦ νοητικοῦ πεδίου κρούσεις καὶ τὸ ζῶον εἶναι τότε ἕτοιμον νὰ δεχθῇ τὴν τρίτην μεγάλην πνοὴν τῆς ζωῆς τοῦ Λόγου. Τὸ σκῆνωμα εἶναι ἕτοιμον νὰ δεχθῇ τὴν ἀνθρωπίνην *Μονάδα*.

Ἡ ἀνθρωπίνη Μονάς εἶναι, ὥς εἶδομεν ἤδη, τριπλῇ τὴν φύσιν, τῶν τριῶν ἀπόψεων αὐτῆς κατονομαζομένων κατὰ σεράν Πνεῦμα, Πνευματικὴ Ψυχὴ, καὶ Ἀνθρωπίνη Ψυχὴ, Atmā—Buddhi—Manas. Ἀναμφιβόλως διὰ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων τῆς ἐξελιξεως, ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἐξελισσομένη Μονάς τῆς Μορφῆς διέπλασσε τὸ Manas, διὰ προοδευτικῆς ἀναπτύξεως. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φυλὴν ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ εἰς τὰ ζῶα σήμερον, δὲν ὑπῆρξε τοιαύτη ἡ πορεία τῆς φύσεως. Ὅταν ἦτο ἕτοιμος ὁ οἶκος, τότε ἀπεστάλη ὁ κάτοχος αὐτοῦ· ἐκ τῶν ἀνοτέρων πεδίων τοῦ ὄντος κατήλθεν ἡ αἰμικὴ¹ ζωὴ ὥσπερ χρυσοῦν νῆμα, περιβαλλομένη ὑπὸ Buddhi· τῆς τρίτης δὲ ἀπόψεώς της, Manas, ἐκδηλουμένης εἰς τὰ ὑψηλότερα ἐπίπεδα τοῦ ἀμόρφου κόσμου τοῦ νοητικοῦ πεδίου, τὸ ἀρχικὸν Manas ἐγονιμοποιήθη ἐν τῇ μορφῇ καὶ παρήχθη διὰ τῆς ἐνώσεως τὸ ἐμβρυῶδες αἰτιατὸν σῶμα. Αὕτη εἶναι ἡ ἀτομικοποίησις τοῦ πνεύματος, ἡ φυλάκσις αὐτοῦ ἐν μορφῇ, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο, τὸ περικλειόμενον ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι, εἶναι ἡ ψυχὴ, τὸ ἄτομον, ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος. Αὕτη εἶναι ἡ στιγμή τῆς γεννήσεώς του· καθόσον, μολονότι ἡ

1. Ἐκ τοῦ Atmā, πνεῦμα.

οὐσία του εἶναι αἰωνία, ἄνευ γεννήσεως καὶ θανάτου, ἡ γέννησις του ὡς ατόμου καθορίζεται ἐν τῷ χρόνῳ.

Περαιτέρω ἡ ἀπόρροια αὕτη τῆς ζωῆς συναντᾷ τὰς ἐξελισσομένας μορφάς, οὐχὶ ἀμέσως ἀλλὰ διὰ μέσου τρίτων. Ὅταν ἡ ἀνθρωπίνη φυλὴ ἀνῆλθεν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπιδεκτικότητος, μεγάλα τινὰ ὄντα, καλούμενα Τέκνα τῆς Διανοίας¹, ἔρριψαν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸν μοναδικὸν σπινθῆρα τοῦ Atmâ — Buddhi — Manas, τὸν ἀναγκαιοῦντα πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἐμβρυώδους ψυχῆς.

Τινὰ τῶν μεγάλων τούτων ὄντων ἐνεσαρκώθησαν εἰς ἀνθρωπίνους μορφάς, ἵνα ἀποβῶσιν οἱ ὁδηγοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἀνθρωπότητος. Οἱ Υἱοὶ οὗτοι τῆς Διανοίας συνεπλήρωσαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν διανοητικὴν ἐξέλιξιν εἰς ἄλλους κόσμους καὶ ἦλθον εἰς τὸν νεώτερον τοῦτον κόσμον, τὴν ἡμετέραν γῆν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ βοηθήσωσιν οὕτω τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς. Οὗτοι εἶναι, τῇ ἀληθείᾳ, οἱ πνευματικοὶ πατέρες τῆς μεγάλης μάξης τῆς ἡμετέρας ἀνθρωπότητος.

Ἄλλαι ὄντοτιτες, πολὺ κατωτέρου βαθμοῦ, ἀνθρωποὶ οἵτινες ἐξειλίχθησαν εἰς προηγουμένους κύκλους, εἰς ἄλλον κόσμον, ἐνεσαρκώθησαν μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τῆς φυλῆς, ἡτις εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ δέχεται, ὡς ἀκριβῶς περιεγράφῃ ἤδη, τὰς βρεφικὰς, τὴν ἡλικίαν, ψυχάς. Ἐφ' ὅσον ἡ φυλὴ ἐξειλίσσετο, τὰ ἀνθρώπινα σκηνώματα διωροθοῦντο καὶ μυριάδες ψυχῶν αἵτινες ἀνέμενον εὐκαιρίαν πρὸς ἐνσάρκωσιν ἐγεννήθησαν μεταξὺ τῶν τέκνων τῆς γῆς.

Αἱ ἐν μέρει ἐξειλιγμένοι αὗται ψυχαὶ ἀναφέρονται ὡσαύτως εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ὡς υἱοὶ τῆς Διανοίας, καθόσον οὗτοι κατεῖχον διάνοιαν, καίτοι ἐν συγκρίσει αὕτη ὀλίγον ἦτο ἀνεπτυγμένη Δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτοὺς παιδικὰς ψυχὰς πρὸς

1 Mānasa — putra εἶναι εἶναι ὁ τεχνικὸς ὄρος σανσκριτιστί, μεταφραζόμενος οἱ Υἱοὶ τῆς Διανοίας.

διάκρισιν αὐτῶν ἀπὸ τὰς ἐμβρυώδεις τοιαύτας τῆς μεγάλης μάξης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀπὸ τὰς ὀρίμους ψυχὰς τῶν μεγάλων διδασκάλων. Αἱ παιδικαὶ αὗται ψυχαί, ὡς ἐκ τῆς μᾶλλον ἐξειλιγμένης ἀντιλήψεως τῶν, ἀπετέλεσαν τοὺς κυριωτέρους τύπους τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὰς ἀνωτέρας διανοουμένας τάξεις καί, οὕτω, τὰς μᾶλλον δυναμένας ν' ἀποκτήσωσι τὴν γνῶσιν. Αὗται κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκυριάρχησαν ἐπὶ τῶν ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων.

Οὕτω προέκυψαν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κόσμῳ αἱ κολοσσιαῖαι διαφοραὶ νοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἱκανότητος, αἵτινες χωρίζουσι τὰς μάλιστα ἐξειλιγμένας φυλὰς τῶν ἥκιστα ἐξειλιγμένων τοιούτων, καὶ αἵτινες, ἐντὸς αὐτῶν τούτων τῶν ὀρίων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φυλῆς, χωρίζουσι τὸν φιλόσοφον, τὸν μέγαν τοῦτον σοφόν, ἀπὸ τοῦ σχεδὸν ζωώδους τύπου τῶν μᾶλλον καθυστερούντων ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἔθνους. Αἱ διαφοραὶ αὗται εἶναι μόνον διαφοραὶ βαθμοῦ ἐξελίξεως καὶ ἡλικίας τῆς ψυχῆς, ἡ ὕπαρξις δὲ τούτων ἀναγνωρίζεται ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος τῆς ἡμετέρας σφαίρας.

Στρεφόμενοι πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅσον ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν τὰ ἱστορικὰ ἀρχεῖα, θ' ἀνεύρωμεν πάντοτε παραπλευρῶς τῆς ὑψηλῆς διανοήσεως ἐλεεινὴν ἄγνοιαν. Αἱ ἀπόκρυφοι ὡσαύτως παρεδόσεις, μεταφέρουσαι ἡμᾶς εἰς ἔτι ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἐπενελαμβάνουσι παρομοίαν ἱστορίαν διὰ τὰς πρώτας χιλιετηρίδας τῆς ἀνθρωπότητος. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ στενοχωρῇ ἡμᾶς, διότι δὲν πρόκειται τινὲς νὰ εὐνοηθῶσι παρ' ἀξίαν ἢ ἄλλοι παρ' ἀξίαν νὰ ἐπιβαρυνθῶσι διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀνωτάτη ψυχὴ ἔσχεν ἤδη τὴν παιδικὴν καὶ τὴν βρεφικὴν αὐτῆς ἡλικίαν εἰς προγενεστέρους κόσμους, ὅπου ἄλλαι ψυχαὶ ἦσαν ἀνώτεραι αὐτῆς, ὡς ἄλλαι εἶναι σήμερον κατώτεραι αὐτῆς· αἱ κατώταται ψυχαὶ θ' ἀνέλθωσιν ἐκεῖ ὅπου αἱ ὑψηλότεραι ἴστανται καὶ ψυχαὶ ἀγέννητοι ἔτι θὰ καθέξωσι τὴν σημερινὴν ἐν τῇ ἐξελίξει θέσιν. Τὰ πράγματα ἐμφανίζονται ὡς ἄδικα, καθόσον

ἀποσπῶμεν τὸν ἡμέτερον κόσμον ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐξελίξει θέσεως αὐτοῦ καὶ θέτομεν αὐτὸν κατὰ μέρος ἀπομεμονωμένον, ἄνευ προγόνων καὶ ἄνευ διαδόχων. Ἡ ἡμετέρα ἄγνοια μόνον βλέπει τὴν ἀδικίαν. Οἱ τρόποι δι' ὧν ἡ φύσις ἐνεργεῖ εἶναι οἱ αὐτοί, δι' ὃ αὕτη κομίζει εἰς πάντα τὰ τέκνα της βρεφικῆν, παιδικὴν καὶ ἀνδρικὴν ἡλικίαν. Δὲν εἶναι ἰδικόν της τὸ λάθος ἐὰν ἡ μωρία ἡμῶν ζητῇ ὅπως πᾶσαι αἱ ψυχαὶ κατέχωσι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἐξελίξεως, καὶ φωνάζει « Ἀδικία » ἐὰν δὲν πραγματοποιῇται ἡ αἵτησις αὕτη.

Θέλομεν καλλίτερον κατανοήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ψυχῆς, ἐὰν παραλάβωμεν αὐτὴν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου τὴν ἀφήσαμεν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος — ζῶον ἦτο ἔτοιμος νὰ δεχθῇ καὶ ἐδέχθη τὴν ἐμβρυώδη ψυχὴν.

Πρὸς ἀποφυγὴν, ὥς ἐκ τούτου, δυνατῆς παρανοήσεως, καλὸν εἶναι νὰ λεχθῇ ὅτι δὲν ὑπῆρχον δύο Μονάδες ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, μία ἣτις ἐδόμησε τὸ ἀνθρώπινον σκῆνωμα, καὶ ἑτέρα ἣτις κατῆλθεν ἐν τῷ σκηνώματι, καὶ ἥς κατωτάτη ἀπὸ τῆς ἡθρῶς πίνῃ ψυχῇ. Ὡς δανεισθῶμεν ἐκ νέου μίαν παραβολὴν τῆς H. P. Blavatsky. Ὡς δύο ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δύνανται νὰ διέλθωσι διὰ τῆς σχισμῆς παραθυροφύλλου καί, συμμιγνύμεναι, σχηματίζουν μόνον μίαν ἀκτῖνα καίτοι ἦσαν δύο, οὕτω συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ἐκ τοῦ Ὑψίστου Ἠλίου, τοῦ θεοῦ Λόγου τοῦ ἡμετέρου σύμπαντος ἐκπορευομένας ἀκτῖνας. Ἡ δευτέρα ἀκτίς, εὐθὺς ὥς εἰσῆλθεν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σκηνώματι, συνεμίχθη μετὰ τῆς πρώτης ἀπλῶς καὶ μόνον προσθέτουσα εἰς αὐτὴν νέαν ἐνέργειαν καὶ λαμπρότητα, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη Μονάς, ὥς μία Μονάς, ἀρχίζει τὴν γιγάντειον αὐτῆς προσπάθειαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑψηλοτέρων δυνάμεων τῆς θείας ἐκείνης Ζωῆς ἐξ ἧς προῆλθεν.

Ἡ ἐμβρυώδης ψυχὴ, ὁ Διανοητής, κατεῖχεν ἐν τῇ ἀρχῇ, ὥς ἐμβρυώδες νοητικὸν σῶμα, τὸ ἐκ νοητικῆς οὐσίας περίβλημα, ὅπερ ἡ Μονάς τῆς μορφῆς ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ δὲν εἶχεν

εἰσέτι ὀργανώσῃ δυνατότητα τινὰ ἐνεργείας. Ἦτο ἀπλῶς καὶ μόνον τὸ σπέρμα ἐνὸς νοητικοῦ σώματος, προσκεκολλημένον ἀπλῶς εἰς ἓν σπέρμα αἰτιατοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ πολλοὺς βίους ἢ ἰσχυρὰ θυμικὴ φύσις ἐκυβέρενα κατὰ τὸ δοκοῦν τὴν ψυχὴν, παρὰ σύρουσα αὐτὴν ἐν τῇ δίνῃ τῶν ἰδίων αὐτῆς παθῶν καὶ ὀρέξεων καὶ ῥίπτουσα κατ' αὐτῆς πάντα τὰ μανιώδη κύματα τῆς ἀνεξελέγκτου κτηνωδίας αὐτῆς. Ὅσον ἀποκρουστικὴ καὶ ἂν φαίνεται ἡ πρώτη αὕτη ζωὴ τῆς ψυχῆς, παρατηρουμένη ἐκ τοῦ ἀνοιτέρου βαθμοῦ εἰς ὃν ἔχομεν ἥδη ἀνέλθῃ, ἦτο ἀναγκαῖα πρὸς βλάβησιν τῶν σπόρων τῆς διανοίας. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς διαφορᾶς, ἢ παρατήρησις, ὅτι ἐν πρᾶγμα εἶναι διάφορον ἄλλου, ἀποτελεῖ προκαταρκτικὴν φάσιν ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία σκέψις θὰ ἡδύνατο νὰ παραχθῇ.

Διὰ τὰ ἀφυπνισθῆ δὲ ἡ ἀντίληψις αὕτη εἰς τὴν ἀνίκανον ἔτι πρὸς σκέψιν ψυχὴν, ἰσχυραὶ καὶ βίαιαι ἀντιθέσεις πρέπει νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθιστῶσιν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς βίας αἰσθητὴν τὴν διαφορὰν τῶν. Ἰδοὺ διατὶ διαδέχονται ἀποτόμως τὰς ὑπερβολικὰς ἡδονὰς συντριπτικοὶ πόνοι. Ὁ ἑξωτερικὸς κόσμος σφυρηλατεῖ τὴν ψυχὴν διὰ τῆς θυμικῆς φύσεως, μέχρις ὅτου ἀρχίσῃ αὕτη βραδέως ν' ἀτοκτᾷ ἀντίληψιν καί, μετ' ἀναριθμήτους ἐπαναλήψεις, νὰ καταγράψῃ ταύτην ἐν τῇ μνήμῃ. Τὰ μικρὰ ὀφέλη ἅτινα ἀποκτᾷ ἐν ἐάσῃ ζωῇ ἀποθηκεύονται ὑπὸ τοῦ Διανοητοῦ, ὡς εἶδομεν ἥδη, καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνεται βραδεῖα πρόοδος.

Βραδεῖα τῇ ἀληθείᾳ παρατηρεῖται πρόοδος, καθόσον οὐδὲν σχεδὸν ἐκτελεῖται μετὰ σκέψιν καὶ ὥς ἐκ τούτου οὐδὲν σχεδὸν γίνεται πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ νοητικοῦ σώματος. Ἐφ' ὅσον πολ-
λαι ἀντιλήψεις δὲν καταγράφονται ἐν αὐτῷ, ὡς νοητικαὶ εἰδόνες, δὲν ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ὑλικά ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ δυνηθῇ νὰ βασι-
σθῇ ἡ ἐκ τῶν ἔνδον ὀρμωμένη νοητικὴ πρᾶξις. Τοῦτο θέλει ἐπι-
τευχθῇ ὅταν δύο ἢ πλείονες νοητικαὶ εἰκόνες ἐνωθῶσιν ὁμοῦ καὶ ἐξαχθῇ ἐξ αὐτῶν πόρισμά τι ὅσονδήποτε στοιχειῶδες καὶ ἂν

εἶναι. Τὸ πόρισμα τοῦτο εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τοῦ λογισμοῦ, τὸ σπέρμα πάντων τῶν συστημάτων τῆς λογικῆς ἅτινα ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου παρήγαγεν ἢ ἀφωμοίωσε. Τὰ πορίσματα ταῦτα θέλουσι κατὰ πρῶτον ἐξυπηρετήσῃ τὴν θυμικὴν φύσιν πρὸς αὕξισιν τῆς ἡδονῆς καὶ ἐλάττωσιν τοῦ πόνου· ἀλλ' ἕκαστον θέλει αὐξήσῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοητικοῦ σώματος καὶ καταστήσῃ εὐχερέστερον τὸν μηχανισμόν του.

Εὐκόλως δύναται νὰ παρατηρηθῇ ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει γνῶσιν τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ ἀγαθὸν καὶ κακὸν δὲν ὑφίσταται δι' αὐτόν.

Ἀγαθὸν εἶναι τὸ σύμφωνον πρὸς τὴν θεϊαν θέλησιν, ὅπερ συντελεῖ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ψυχῆς, ἐκεῖνο ὅπερ τείνει εἰς τὴν ἰσχυροποίησιν τῆς ἀνωτέρας φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὴν παιδείαν καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς κατωτέρας τοιαύτης. Κακὸν εἶναι τὸ ἐπιβραδύνον τὴν ἐξέλιξιν, ὅπερ κρατεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὰ κατώτερα στάδια καὶ μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν μαθημάτων ἅτινα ἡδύνατο νὰ διδαχθῇ, ἐκεῖνο ὅπερ τείνει εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς κατωτέρας φύσεως ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας, καὶ ἀφομοιοῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ κτήνος ὅπερ ἔδει ν' ἀποβάλλῃ, ἀντὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὃν ἔδει ἐν ἑαυτῷ ν' ἀναπτύξῃ. Προτοῦ ὁ ἄνθρωπος δυνηθῇ νὰ γνωρίσῃ τί εἶναι ἀγαθόν, πρέπει νὰ ἐκμάθῃ τὴν ὑπαρξιν τοῦ νόμου, τοῦτο δὲ δύναται μόνον νὰ ἐπιτύχῃ ἀκολουθῶν πᾶν ὅ,τι ἐν τῷ ἑξωτερικῷ κόσμῳ προσελκύει αὐτόν, συλλέγων πᾶν ἐπιθυμητὸν ἀντικείμενον, καὶ κατόπιν ἐκμανθάνων, ἐκ τῆς γλυκείας ἢ πικρᾶς πείρας, κατὰ πόσον ἡ τέρψις του ἦτο ἐν ἀρμονίᾳ ἢ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Νόμον. Ἄς λάβωμεν ἐν καταφανὲς παράδειγμα· τὴν λῆψιν εὐχαρίστου φαγητοῦ, καὶ ἄς ἴδωμεν πῶς ὁ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ ἄνθρωπος δύναται νὰ μάθῃ ἐκ τούτου τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς φυσικοῦ Νόμου. Κατὰ πρῶτον, εὐθὺς ὡς γευθῇ τούτου, ἡ πείνα αὐτοῦ καταπραῖνεται, ἡ γεῦσις του ἱκανοποιεῖται, καὶ μόνον ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δοκιμασίας, καθόσον ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἦτο ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὸν Νόμον. Εἰς

ἄλλην ὅμως περίπτωσιν, ἐπιθυμῶν νὰ αὐξήσῃ τὴν ἀπόλαυσίν του, τρώγει ὑπερμέτρως καὶ κατὰ συνέπειαν ὑποφέρει, καθόσον παρέβη τὸν Νόμον. Ἡ δοκιμασία αὕτη συγχύζει τὴν ἀνατέλλουσαν ἀντίληψιν, μὴ δυναμένην νὰ ἐννοήσῃ πῶς τὸ εὐχάριστον ἀπέβη ὀδυνηρὸν διὰ τῆς ὑπερβολῆς. Ἐφ' ὅσον παρασύρεται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας θὰ περιλίπη πάντοτε εἰς καταχρήσεις καὶ θὰ δοκιμάξῃ ὀδυνηρὰς συνεπείας, μέχρις ὅτου ἐκμάθῃ τέλος τὸ μέτρον, τουτέστι, νὰ κανονίξῃ τὰς σωματικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας συμφῶνως, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, πρὸς τὸν φυσικὸν νόμον· καθόσον ἀνεῦρεν ὅτι ὑπάρχουσιν ὄροι οἵτινες ἐπηρεάζουσιν αὐτὰς καὶ οὓς δὲν δύναται νὰ ἐλέγξῃ, καὶ ὅτι μόνον διὰ τῆς τηρήσεως αὐτῶν δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ φυσικὴ εὐτυχία. Παρόμοιοι δοκιμασίαι ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτοῦ δι' ὅλων τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, μετ' ἀλαθείτου κανονικότητος. Αἱ ἐξωτερικευόμεναι ἐπιθυμίαι του προσκομίζουσιν εἰς αὐτὸν ἡδονὴν ἢ πόνον ἐφ' ὅσον ἐνεργοῦσι συμφῶνως πρὸς τοὺς Νόμους τῆς φύσεως ἢ παρὰ τούτους, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ πείρα αὐξάνει. ἀρχίζει αὕτη νὰ καθοδηγῇ τὰ βήματά του, νὰ ἐπηρεάξῃ τὰς ἀποφάσεις του. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ὀφείλει νὰ ἀνανεώσῃ τὴν αὐτὴν πείραν ἐκ νέου καθ' ἑκάστην ζωὴν, καθόσον εἰς ἑκάστην νέαν γέννησίν του φέρει μεθ' ἑαυτοῦ νοητικὰς ἱκανότητας πλέον ηὔξημένας, μίαν διαρκῶς αὐξανομένην παρακαταθήκην.

Εἶπον ὅτι ἡ ἀνάπτυξις κατὰ τὰς πρώτας ταύτας ἡμέρας ἦτο πολὺν βραδεῖα, καθόσον δὲν ἦτο παρὰ ἡ αὐγὴ τῆς νοητικῆς ἐνεργείας. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀφῆκε τὸ φυσικόν του σῶμα, κατὰ τὸν θάνατον, διῆλθε τὸν πλεῖστον χρόνον τοῦ ἐν τῇ Καμαλόχα, καὶ εἶτα μίαν βραχεῖαν δεβαχανικὴν περίοδον, κοιμώμενος. Ἀφωμοίωσεν ἄσυνειδήτως μικρὰς τινὰς νοητικὰς δοκιμασίας μὴ ἀναπτυχθεῖσας ἔτι ἀρκούντως διὰ τὴν ἐνεργὸν οὐρανίαν ζωὴν ἣτις θὰ κῆται πρὸ αὐτοῦ μετὰ χρόνον πολύν. Ἐν τούτοις, τὸ διαρκὲς αἰτιατὸν σῶμα ἦτο ἐκεῖ διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὥς δοχεὺς τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ καὶ διὰ νὰ κομίσῃ αὐτὰς πρὸς περαιτέρω ἀνά-

πτύξιν κατὰ τὴν προσεχῇ ἐπὶ γῆς ζωὴν. Τὸ μέρος, ὅπερ διαδραματίζει ἡ μοναδικὴ ὁμάς — ψυχὴ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐξέλιξεως, διαδραματίζεται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τοῦ αἰτιατοῦ σώματος, καὶ ἡ συνεχὴς αὕτη ὄντοτης εἶναι ἐκείνη ἣτις εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις καθιστᾷ τὴν ἐξέλιξιν δυνατὴν. Ἄνευ αὐτοῦ ἡ συσσωρεύσεις τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν δοκιμασιῶν, ἐμφανιζομένων ὡς ιδιοτήτων, ἤθελεν εἶναι ἀδύνατος ὅσον καὶ ἡ συσσωρεύσεις τῶν φυσικῶν δοκιμασιῶν, παρουσιαζομένων ὡς χαρακτηριστικῶν τῆς φυλῆς καὶ τῆς οἰκογενείας, ἄνευ τῆς συνεχείας τοῦ φυσικοῦ πρωτοπλάσματος. Ψυχαὶ ἄνευ παρελθόντος, ἀποτόμως ἐρχόμεναι εἰς ὑπαρξιν ἐκ τοῦ μηδενός, μὲ ὀρισμένας νοητικὰς καὶ ἠθικὰς ιδιότητας, εἶναι σύλληψις τόσον τερατώδης ὡς θὰ ἦτο καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἰδέα περὶ μικρῶν παιδίων ἐμφανιζομένων ἐξαίφνης ἀπὸ ἐν μέρος, χωρὶς νὰ συνδέωνται μετ' οὐδενός διὰ συγγενείας, ἀλλὰ παρουσιαζόντων τύπους οἰκογενείας καὶ φυλῆς. Οὔτε ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ὁ φυσικὸς φορεὺς του εἶναι ἄνευ αἰτίας ἢ παρήχθησαν ὑπὸ τῆς ἀμέσου δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ Λόγου. Ἐνταῦθα, ὅπως καὶ εἰς τόσας πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις, τὰ ἀόρατα πράγματα σαφῶς καθίστανται ὁρατὰ ἐκ τῆς ἀναλογίας των πρὸς τὰ ὁρατά, τῶν ὁρατῶν μὴ ὄντων, τῇ ἀληθείᾳ, τίποτε περισσότερον τῶν εἰκόνων, τῶν ἀντανακλάσεων τῶν ἀοράτων πραγμάτων. Ἄνευ συνεχείας ἐν τῷ φυσικῷ πρωτοπλάσματι, δὲν θὰ ὑφίσταντο μέσα πρὸς ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν ιδιοτήτων· ἄνευ συνεχείας τῆς ἀντιλήψεως δὲν θὰ ὑπῆρχον μέσα πρὸς ἐξέλιξιν τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν ιδιοτήτων. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, ἄνευ συνεχείας, ἡ ἐξέλιξις θὰ ἐσταμάτα κατὰ τὸ πρῶτον αὐτῆς στάδιον, καὶ ὁ κόσμος θὰ ἦτο ἐν χάος ἀκαθορίστων καὶ μεμονωμένων στοιχείων, ἀντὶ ἐνὸς κόσμου συνεχῶς γιγνομένου.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι, κατὰ τὰς πρώτας ταύτας ἡμέρας, μεγάλη ποικιλία ἐν τῷ τύπῳ καὶ τῇ φύσει τῆς ἀτομικῆς προόδου προεκλήθη ἐκ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἀτόμου. Ἐν τέλει, πᾶσαι αἱ ψυχαὶ θ' ἀναπτύξωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις των, ἀλλ' ἡ

τάξεις καθ' ἣν αἱ δυνάμεις αὐται θ' ἀναπτυχθῶσιν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν συνθηκῶν ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἐτοποθετήθη. Τὸ κλίμα, ἡ εὐφορία ἢ ἡ ἀγονία τῆς γῆς, ἢ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἢ ἡ εἰς τὴν πεδιάδα, ἐν τῷ ἡπειρωτικῷ δάσει ἢ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ ὠκεανοῦ ζῶν, τὰ πράγματα ταῦτα καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα θὰ προκαλέσωσι τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς σειρᾶς τῶν ἀφυπνιζομένων νοητικῶν ἐνεργειῶν. Ζωὴ ἐσχάτης στερήσεως, ἀδιακόπου ἀγῶνος κατὰ τῆς φύσεως, θέλει ἀναπτύξει λίαν διαφόρους δυνάμεις τῶν ἐξελιχθεισῶν διὰ μέσον τῆς πολυτελοῦς εὐμαρείας μιᾶς νήσου τῶν τροπικῶν. Ἀμφότεραι αἱ σειραὶ τῶν δυνάμεων εἰσὶν ἀναγκαῖαι. καθόσον ἡ ψυχὴ δέον νὰ κατακτήσῃ πάντα τὰ τμήματα τῆς φύσεως. Καταπληκτικαὶ ὅμως διαφοραὶ δύνανται οὕτω νὰ προκύψωσι καὶ μεταξὺ μάλιστα ψυχῶν τῆς αὐτῆς ἡλικίας, καὶ μία ψυχὴ δύναται νὰ ἐμφανίζηται περισσότερον προκεχωρημένη τῆς ἄλλης, ἐφ' ὅσον ὁ παρατηρητὴς ἐκτιμᾷ περισσότερον τὰς «πρακτικὰς» ἢ τὰς «θεωρητικὰς» δυνάμεις τῆς ψυχῆς. τὰς ἐνεργείας ἐξωτερικῆς δράσεως; ἢ τὰς ἡσυχους ιδιότητας ῥεμβασμοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ λογισμοῦ. Ἡ τελειοποιηθεῖσα ψυχὴ κατέχει πάσας ταύτας, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς δέον ν' ἀναπτύξῃ αὐτὰς διαδοχικῶς. Οὕτω γεννᾶται ἄλλη αἰτία τῆς μεγίστης ποικιλίας, ἥτις συναντᾶται μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων.

Καθόσον πρέπει πάντοτε νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἐξέλιξις εἶναι ἀτομική. Ὅταν μία ὁμὰς ὄντων ζωογονῆται ὑπὸ μιᾶς μοναδικῆς ὁμάδος—ψυχῆς πάντα τὰ ὄντα ταύτης θὰ ἔχωσι τὰ αὐτὰ ἔνστικτα, καθόσον ὁ δοχεὺς τῶν δοκιμασιῶν εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐκείνη ὁμὰς—ψυχὴ, ἥτις διαχέει τὴν ζωὴν τῆς εἰς ἀπάσας τὰς ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένας μορφάς. Ἐκαστος ὅμως ἄνθρωπος ἔχει τὸν ἴδιον αὐτοῦ φυσικὸν φορέα καὶ δὲν κατέχει ἐκάστοτε παρὰ μόνον ἓνα, καὶ ὁ δοχεὺς ἀπάσης τῆς πείρας του εἶναι τὸ αἰτιατὸν σῶμα ὅπερ χέει τὴν ζωὴν του εἰς τὸν μοναδικὸν φυσικὸν φορέα του, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ ἄλλον φυσικὸν φορέα, διότι δὲν συνδέεται μετ' οὐδενὸς ἄλλου. Ἐκεῖθεν εὐρίσκομεν ὅτι

αἱ διαφοραὶ αἵτινες χωρίζουσι τὰ ἀνθρώπινα ἄτομα, εἶναι μεγαλύτεραι τῶν χωρίζουσῶν ζῶα στενῶς συγγενῇ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξέλιξις τῶν ἰδιοτήτων δὲν δύναται νὰ μελετηθῇ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὁμαδικῶς, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ συνεχεῖ ἀτόμῳ. Ἡ ἔλλειψις δυνάμεων πρὸς ἐκτέλεσιν τοιαύτης μελέτης καθιστᾷ τὴν ἐπιστήμην ἀνίκανον νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ ἀνθρωποὶ τινες ὑψοῦνται ὑπεράνω τῶν ὁμοίων των, ὡς διανοητικοὶ καὶ ἠθικοὶ γίγαντες, ἀνίκανον νὰ παρακολουθήσῃ τὴν διανοητικὴν ἐξέλιξιν ἐνὸς Shankarāchārya ἢ ἐνὸς Πυθαγόρα, τὴν ἠθικὴν ἐξέλιξιν ἐνὸς Βούδδα ἢ ἐνὸς Χριστοῦ.

Ἄς ἐξετάσωμεν νῦν τοὺς παράγοντας κατὰ τὴν μετενσάρκωσιν, καθόσον ἡ σαφὴς κατανόησις τούτων εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἐρμηνείαν ἐνίων δυσκολιῶν — οἷα εἶναι ἡ προβαλλομένη ἀπώλεια τῆς μνήμης — ἃς συναντῶσιν οἱ μὴ ἐξοικειωμένοι μὲ τὴν ἰδέαν ταύτην τῆς μετενσαρκάσεως.

Εἶδομεν ὅτι ὁ ἀνθρώπος, κατὰ τὴν δίοδόν του διὰ τοῦ φυσικοῦ θανάτου τῆς Καμαλόκας καὶ τοῦ Δεβαχάν, ἀπόλλυσι τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, τὰ διόφορα σώματα αὐτοῦ, τὸ φυσικόν, τὸ ἀστρικόν καὶ τὸ νοητικόν. Πάντα ταῦτα ἀποσυντίθενται καὶ τὰ μόρια αὐτῶν ἐπαναμιγνύονται μετὰ τῶν ὑλικῶν τῶν ἀντιστοιχῶν αὐτῶν πεδίων. Ἡ συνοχὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ φυσικοῦ φορέως διασπᾶται τελείως καὶ ὀριστικῶς, ἀλλὰ τὸ ἀστρικόν καὶ τὸ νοητικόν σῶμα παραδίδουσιν εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἀνθρώπον, εἰς τὸν Διανοητήν, τὰ σπέρματα τῶν ἰδιοτήτων καὶ προτερημάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν ἐνεργητικότητων τῆς ἐπιγείου ζωῆς, ἅτινα καὶ ἀποθηκεύονται ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι, ὡς σπόροι τῶν προσεχῶν ἀστρικῶν καὶ νοητικῶν σωμάτων. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο μόνον αὐτὸς οὗτος ὁ ἀνθρώπος ἀπομένει ὁ ἐργάτης ὅστις ἐκόμισε τὴν συγκομιδὴν οἴκοι καὶ τρέφεται ἐξ αὐτῆς μέχρις ὅτου ἅπανα αὕτη ἀφομοιωθῇ αὐτῷ. Ἡ αὐγὴ μιᾶς νέας ζωῆς ἀρχίζει, καὶ πρέπει ὁ ἀνθρώπος νὰ σπεύσῃ ἐκ νέου εἰς τὴν ἐργασίαν του μέχρι τῆς ἐσπέρας.

Ἡ νέα ζωὴ ἀρχίζει διὰ τῆς ζωογονήσεως τῶν νοητικῶν σπερμάτων, ἅτινα προσελκύουσιν ὑλικά τῶν κατωτέρων νοητικῶν ἐπιπέδων, μέχρις οὗτου ἀναπτυχθῇ ἐξ αὐτῶν ἓν νέον νοητικὸν σῶμα, ἀντιπροσωπεῦον ἐπακριβῶς τὸ στάδιον τῆς νοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκδηλοῦν ἀπάσας τὰς νοητικὰς δυνάμεις ὑπὸ μορφήν ὀργάνων. Αἱ δοκιμασίαι τοῦ παρελθόντος δὲν ὑφίστανται ὡς νοητικαὶ εἰκόνες ἐν τῷ νέῳ τούτῳ σώματι· ὡς νοητικαὶ εἰκόνες ἀπωλέσθησαν ὅταν τὸ παλαιὸν νοητικὸν σῶμα ἀπώλετο καὶ μόνον ἡ οὐσία των, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἰδιοτήτων των, παραμένουσι. Ταῦτα ἦσαν ἡ τροφὴ τῆς διανοίας, τὰ ὑλικά ἅτινα διέπλασεν αὕτη εἰς δυνάμεις, καὶ ἐν τῷ νέῳ σώματι ἐπανεμφινίζονται ὡς δυνάμεις, καθορίζουσι τὰ ὑλικά αὐτοῦ καὶ σχηματίζουν τὰ ὄργανά του. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος, ὁ Διανοητής, ἐπενδύῃ οὕτως ἑαυτὸν διὰ νέου σώματος, διὰ τὴν ἐρχομένην ἐπὶ τὸν κατωτέρων νοητικῶν ἐπιπέδων ζωὴν του, προχωρεῖ διὰ τῆς ζωογονήσεως τῶν ἀστρικῶν σπερμάτων πρὸς ἀπόκτησιν ἀστρικῶν σώματος, διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ζωὴν του. Αὕτη ἀντιπροσωπεύει ἐκ νέου ἐπακριβῶς τὴν θυμικὴν αὐτοῦ φύσιν, πιστὸς ἀναπαράγουσαν τὰς ἰδιότητας αἷς ἀνέπτυξεν ἐν τῷ παρελθόντι, ὡς ὁ σπόρος ἐπαναπαράγει τὸ συγγενὲς αὐτῷ δένδρον. Οὕτως, ὁ ἄνθρωπος ἴσταται ἐφωδιασμένος πλήρως διὰ τὴν προσεχῆ ἐνσώκωσιν, τῆς ἀναμνήσεως τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος τινε εὐρισκομένης ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι, ἐν τῇ ἰδῇ αὐτοῦ διαρκεῖ μορφῇ, ἐν τῷ μοναδικῷ σώματι ὅπερ διατηρεῖται ἀπὸ ζωῆς εἰς ζωὴν.

Ἐν τῷ μεταξὺ λαμβάνονται μέτρα, ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐφοδιασθῇ οὗτος μὲ φυσικὸν σῶμα κατάλληλον πρὸς ἔφρασιν τῶν ἰδιοτήτων του. Εἰς παρελθόντας βίους εἶχε συνάνη δεσμούς, ἀναλάβῃ ὑποχρεώσεις ἀπέναντι ἄλλων ἀνθρωπίνων, ὄντων· τινὲς τούτων καθορίζουσιν ἐν μέρει τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του καὶ τὴν οἰκογένειάν του¹. Ὑπῆρξεν οὗτος πηλὴ

1. Αὕτη καὶ αἱ ἐπόμεναι αἰτίαι καθορίζουσιν τὰς ἐξωτερικὰς συν-

εὐτυχίας ἢ δυστυχίας εἰς ἄλλους· τοῦτο εἶναι παράγων καθορίζων τοὺς ὅρους τῆς ἐρχομένης ζωῆς του. Ἡ θυμική του φύσις εἶχε τύχῃ καλῆς ἀγωγῆς, ἢ εἶναι ἀσύμμετρος καὶ στασιαστική· τοῦτο λαμβάνεται ὑπ' ὅψιν εἰς τὴν φυσικὴν κληρονομικότητα τοῦ νέου σώματος. Ἐκαλλιέργησεν ὠρισμένας νοητικὰς δυνάμεις, οἷαι εἶναι αἱ καλλιτεχνικαί· αὐταὶ θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν, καθόσον ἐκ νέου ἐνταῦθα ἡ φυσικὴ κληρονομικότης εἶναι σπουδαῖος παράγων, διότι ἀπαιτεῖται λεπτότης νευρικοῦ ὁργανισμοῦ καὶ εὐαισθησία ἀφῆς. Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἐν ἀτέρμονι ποικιλίᾳ περιπτώσεων. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἔχῃ ἢ καὶ θὰ ἔχῃ ἐν αὐτῷ πολλὰ ἀσυμβίβαστα χαρακτηριστικά, οὕτως ὥστε μόνον ὀλίγα τούτων νὰ δύναται νὰ ἐκφρασθῶσι δι' ἑνὸς οἰουδήποτε σώματος, ὅπερ θὰ ἐπρομηθεύετο, καὶ ὥς ἐκ τούτου πρέπει νὰ γίνῃ ἐπιλογὴ ἀθροίσματος τῶν καταλλήλων δυνάμεων του πρὸς ταυτόχρονον ἔκφρασιν. Πάντα ταῦτα εἶναι ἔργον ὠρισμένων ἰσχυρῶν πνευματικῶν Ὀντοτήτων¹ καλουμένων συνήθως Κυρίων τοῦ Κάρμα, καθόσον ἔργον αὐτῶν εἶναι νὰ ἐπιβλέπωσι συνεχῶς εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀποτελεσμάτων, τῶν ὑπὸ τῶν σκέψεων, τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν πράξεων δημιουργηθειῶν αἰτιῶν. Αὐταὶ κρατοῦσι τὰ νήματα τῆς εἰμαρμένης ἥν ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει ὑφάνῃ καὶ ὁδηγοῦσι τὸν μετενσαρκούμενον ἄνθρωπον εἰς τὸ καθορισθὲν ὑπὸ τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ περιβάλλον, τὸ ἐκλεχθὲν ἀσυνειδήτως κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ζωὴν του.

Τῆς φυλῆς, τοῦ ἔθνους, τῆς οἰκογενείας καθοριζομένων οὕτως, ἢ διάπλαισις, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τοῦ φυσικοῦ σώματος, ἢ ἱκανὴ πρὸς ἔκφρασιν τῶν προτερημάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ

θήκας τῆς νέας ζωῆς θὰ ἐρμηνευθῶσι πλήρως ἐν τῷ περὶ «Κάρμα» Κεφαλαίῳ Θ'.

1. Ἀναφερομένων ὑπὸ τῆς H. P. Blavatsky ἐν τῇ Secret Doctrine. Αὐταὶ εἶναι οἱ Lipika, οἱ Φύλακες τῶν Καρμικῶν Ἀρχείων, καὶ οἱ Mahārāyas οἵτινες ἐπιβλέπουν τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐντολῶν τῶν Lipika.

παραγωγήν τῶν ἀποτελεσμάτων, ὧν τὰς αἰτίας ποτὲ ἐδημιούργησε, δίδεται ὑπὸ τῶν μεγάλων τούτων ὄντων, τὸ δὲ νέον διπλοῦν αἰθερικόν, τὸ πανομοιότυπον τοῦ φυσικοῦ, δομεῖται ἐν τῇ μητρὶ τῆς μητρὸς. διὰ τῆς ἐνεργείας στοιχειακοῦ ζωογονουμένου ὑπὸ τῆς σκέψεως τῶν Κυρίων τοῦ Κάσμα. Τὸ χονδροειδὲς σῶμα δομεῖται ἐν τῷ διπλῷ αἰθερικῷ μόριον πρὸς μόριον, τῆς φυσικῆς κληρονομικότητος διεπούσης πλήρως τὰ χρησιμοποιούμενα ὕλικο. Περαιτέρω, αἱ σκέψεις καὶ τὰ πάθη τοῦ περιβάλλοντος, ἰδίᾳ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς οἷτινες εἶναι πάντοτε παρόντες, ἐπηρεάζουσι τὸ δομοῦν στοιχειακὸν εἰς τὸ ἔργον του, τῶν ἀτόμων μετὰ τῶν ὁποίων ὁ ἐνσαρκούμενος ἄνθρωπος εἶχε σχηματίσῃ κατὰ τὸ παρελθόν, δεσμούς, ἐπηρεαζόντων οὕτω τοὺς προετοιμαζομένους διὰ τὴν νέαν ἐπὶ γῆς ζωὴν του φυσικοὺς ὅρους. Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων ἐπίσης, τὸ νέον ἀστρικὸν σῶμα ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ καὶ ἐξασκεῖ σημαντικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ του, καὶ δι' αὐτοῦ, τὸ νοητικὸν σῶμα ἐπιδραῖ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ ὀργανισμοῦ, προετοιμάζον οὕτω κατάλληλον ὄργανον, διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι ἔκφρασιν. Ἡ ἐπιρροὴ αὕτη ἀρχίζει, κατὰ τὴν πρὸ τῆς γεννήσεως ζωὴν — οὗτος ὥστε ὅταν ἐν παιδίον γεννηθῇ, ὁ ἐγκεφαλικὸς σχηματισμὸς ταυ φανερώνῃ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἰσορροπίαν τῶν νοητικῶν καὶ ἡθικῶν προτερημάτων του — καὶ συνεχίζεται μετὰ τὴν γέννησιν. Ἡ δόμησις αὕτη τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν νεύρων καὶ ἡ σινύφανσις αὐτῶν πρὸς τὰ ἀστρικά καὶ νοητικὰ σώματα ἐξακλουθεῖ μέχρι τοῦ ἐβδόμου ἔτους τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅποτε ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ φορέος εἶναι πλήρης καὶ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐπιδραῖ ἔκτοτε δι' αὐτὰ καὶ οὐχὶ ἐπ' αὐτοῦ. Μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης, ἡ συνείδησις τοῦ Διανοητοῦ εὐρίσκεται μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου ἢ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ, τούτου καθισταμένου συχνάκις καταφανοῦς ἐκ τῶν ἐμφανιζομένων εἰς τινὰ μικρὰ παιδία ψυχικῶν δυνάμεων. Βλέπουσι συνήθως ταῦτα ἀοράτους συντρόφους καὶ θαυμάσια τοπεῖ,

ἀκούουσι μὴ ἀκουόμενας ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων των φωνὰς καὶ συλλέγουσιν ἐκ τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου παντοειδεῖς θελκτικὰς καὶ ὥραίας φαντασίας. Τὰ φαινόμενα ταῦτα γενικῶς παύουσιν εὐθύς ὥς ὁ Διανοητὴς ἀρχίσῃ νὰ ἐργάζεται δραστικῶς διὰ τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ φορέως, καὶ τὸ ὄνειροπόλον παιδίον καθίσταται κοινὸς παῖς ἢ κοράσιον, πρὸς μεγάλην συνήθως ἀνακούφισιν τῶν ἀνησυχῶν γονέων, ἀγνοούντων τὴν αἰτίαν τῆς παραδοξότητος τοῦ τέκνου των. Τὰ πλεῖστα τῶν παιδίων ἔχουσι στιγμὰς καθ' ἃς ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ταύτην, ἀλλὰ ταχέως μανθάνουσι ν' ἀποκρίπτωσι τὰς φαντασίας των καὶ τὰ ὁράματά των ἀπὸ τοὺς ἥκιστα συμπαθοῦντας ταύτας πρεσβυτέρους των, φοβούμενα μὴ τυχὸν παρατηρηθῶσιν ὡς «διηγούμενα μύθους» ἢ γίνωσι περίγελα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πολὺ περισσότερον φοβοῦνται τὰ παιδία. Ἐὰν οἱ γονεῖς ἠδύναντο νὰ ἴδωσι τοὺς ἐγκεφάλους τῶν τέκνων των, πᾶλλοντας ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μιᾶς ἀδιαλύτου ἐνώσεως φυσικῶν καὶ ἀστρικῶν παλμῶν καὶ δεχομένους ἐνίστε τοιοῦτους—τόσον πλαστικοὶ εἶναι οὗτοι—ἐκ τῶν ἀνωτέρων μάλιστα πεδίων, παράγοντας ἐν ὄραμα αἰθερίας ὠριότητος ἢ ἡρωϊκοῦ κατορθώματος, θὰ ἤκουον μετὰ μεγαλειτέρας ὑπομονῆς τὰς συγκεχυμένας φλυαρίας τῶν μικρῶν των, προσπαθούντων εἰς μάτην νὰ περιγράψωσι δι' ἀσυνήθων καὶ δυσνοήτων ἐκφράσεων τὰς φευγαλέας χροιάς, ὧν ἔχουσι συνείδησιν καὶ ἃς προσπαθοῦσι νὰ συλλάβωσι καὶ διατηρήσωσιν. Ἡ μετενσάρκωσις πιστευομένη καὶ ἐννοουμένη ἤθελεν ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν παιδίων τὴν παθητικωτέραν αὐτῆς ἄποιον, ἤθελεν ἐξαλείψῃ τὸν ἄνευ βοηθείας ἀγῶνα τῆς ψυχῆς πρὸς ἀπόκτησιν κυριαρχίας ἐπὶ τῶν νέων φορέων της καὶ συνενώσῃ πλήρως ταύτην μετὰ τοῦ χονδροειδοστέρου αὐτῆς σώματος, χωρὶς ν' ἀπολέσῃ τὴν δύναμιν νὰ ἐμποιῇ αἰσθησιν εἰς τὰ λεπτότερα σώματα, κατὰ τρόπον δυνάμενον νὰ καθιστᾷ αὐτὰ ἱκανὰ νὰ μεταβιβάζωσιν εἰς τὸν φυσικὸν ἐγκέφαλον τοὺς ἰδίους αὐτῶν λεπτοὺς παλμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

Η ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΙΣ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Οἱ ἀνιόντες βαθμοὶ τῆς συνειδήσεως δι' ὧν ὁ Διανοητὴς διέρχεται ἐφ' ὅσον μετενσαρκοῦται, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μακροῦ κύκλου τῶν βίων του, ἀνὰ τοὺς τρεῖς κατωτέρους κόσμους σαφῶς καθορίζονται, καὶ ἡ πασιφανὴς ἀνάγκη πολλῶν βίων πρὸς ἀπόκτησιν πείρας, ἐὰν προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐξέλιξις, θὰ προσκομίσῃ εἰς τὰς σκεπτικωτέρας διανοίας τὴν ἀκριβεστάτην πεποιθήσιν περὶ τῆς ἀληθείας τῆς μετενσαρκώσεως.

Ὁ πρῶτος βαθμὸς εἶναι ἐκεῖνος ἐν τῷ ὁποίῳ πᾶσαι αἱ δοκιμασίαι ἀνάγονται εἰς τὴν τάξιν τῆς αἰσθήσεως, ἡ μόνη δὲ συμμετοχὴ τῆς διανοίας συνίσταται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὅτι ἡ ἐπαφὴ μετὰ τινων ἀντικειμένων ἀκολουθεῖται ὑπὸ αἰσθήματος ἡδονῆς, ἐνῶ ἡ ἐπαφὴ μετ' ἄλλων συνοδεύεται ὑπὸ αἰσθήματος πόνου. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα σχηματίζουνσι νοητικὰς εἰκόνας καὶ αἱ εἰκόνες ταχέως ἀρχίζουνσι νὰ παρακινῶσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν προξενούντων ἡδονὴν ἀντικειμένων, ὅταν ταῦτα δὲν εἶναι παρόντα. Τὰ σπέρματα οὕτω τῆς μνήμης καὶ τῆς νοητικῆς πρωτοβουλίας ἀρχίζουνσι νὰ ἐμφανίζονται. Ἡ πρώτη αὕτη πειρίχειρος διαίρεσις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς συνθετωτέρας ἰδέας τῆς ποσότητος τῆς ἡδονῆς ἢ τοῦ πόνου, περὶ ὧν ἀνεφέρομεν ἤδη.

Κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς ἐξέλιξεως, ἡ μνήμη εἶναι ἐφήμερος, ἢ, δι' ἄλλων λέξεων, αἱ νοητικαὶ εἰκόνες εἶναι πολὺ παροδικαί. Ἡ ἰδέα τῆς προεικασίας τοῦ μέλλοντος ἐκ τοῦ παρελθόντος, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν στοιχειωδεστέραν μορφήν, δὲν ἐγεννήθη εἰσέτι ἐν τῷ ἐν βρεφικῇ ἡλικίᾳ Διανοητῇ, αἱ πράξεις δὲ τούτου καθοδηγοῦνται ἐκ τῶν ἐξωθεν, ἐκ τῶν κρούσεων αἰτινες ἐπιδρῶσιν

ἐπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἑξωτερικοῦ κόσμου, ἥ, ἐτι περαιτέρω, ἐκ τῶν παρορμήσεων τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν παθῶν του, ποθούντων ἱκανοποίησιν. Ὁ Διανοητὴς εἶναι πρόθυμος νὰ παραιτηθῇ οἰουδήποτε πράγματος χάριν μιᾷς ἀμέσου ἱκανοποιήσεως, ὅσονδήποτε χρήσιμον καὶ ἂν ἦτο τοῦτο διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι εὐμαρείαν του. Ἡ ἀνάγκη τῆς στιγμῆς κατανικᾷ οἰανδήποτε ἄλλην σκέψιν. Ἀναρίθμητα τοιαῦτα παραδείγματα ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν εἰς ἀφηγήσεις περιηγήσεων καὶ ἡ ἀνάγκη πολλῶν βίων θέλει ἐντυπωθῇ ἐν τῷ νῷ οἰουδήποτε μελετῶντος τὴν νοητικὴν κατάστασιν τοῦ ἥκιστα ἐξειλιγμένου ἀγρίου καὶ συγκρίνοντος αὐτὴν πρὸς τὴν νοητικὴν κατάστασιν ἔστω καὶ τῆς μετρίως ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ἀνεπτυγμένης ἀνθρωπότητος.

Περὶ τὸν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι καὶ ἡ ἡθικὴ ἱκανότης δὲν εἶναι περισσότερον ἐξειλιγμένη τῆς νοητικῆς· ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν ἔχει εἰσέτι συλληφθῇ. Οὐτε εἶναι δυνατόν νὰ δώσωμεν εἰς τὴν μὴ ἐντελῶς ἀνεπτυγμένην διάνοιαν ἔστω καὶ στοιχειώδη ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον εἶναι δι' αὐτὴν ἐναλλασσόμενοι ὅροι, ὥς ἐν τῇ γνωστοτάτῃ περιπτώσει τοῦ Αὐστραλοῦ ἀγρίου, ἣν ἀναφέρει ὁ Charles Darwin, καταφαίνεται. Ἐξωθηθεὶς ὑπὸ τῆς πείνης, ὁ ἄνθρωπος ἐφόνευσε διὰ τῆς λόγῃς τὸ πλησιέστατον ζῶν πλάσμα ὅπερ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τροφή του, καὶ ἔτυχε τοῦτο νὰ εἶναι ἡ σύζυγός του. Εἰς Εὐρωπαῖος ἐπετίμησεν αὐτὸν διὰ τὴν κακίαν τῆς πράξεώς του ταύτης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐνεποίησεν εἰς αὐτὸν αἴσθησιν τινα· καθόσον ἐκ τῆς ἐπιπλήξεως τοῦ ἐξερευνητοῦ διὰ τὴν χειρίστην ταύτην πράξιν ὁ ἄγιος ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ξένος ἐφαντάζετο ὅτι ἡ φονευθεῖσα ἦτο δυσάρεστος ἢ δύσπεπτος τροφή. Διὰ τοῦτο ἔσπευσε νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ εὐθὺς μετὰ τὸ γεῦμα, μειδιῶν μετ' εὐχαριστήσεως καὶ κτυπῶν ἑλαφρῶς τὴν κοιλίαν του, πλήρως ἱκανοποιημένος ὅτι «ἦτο πολὺ καλὴ». Ἀναμετρήσατε νοερῶς τὴν ἡθικὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου

τούτου καὶ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ ἐξ Assisi καὶ θὰ πεισθῇτε ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρῃ καὶ ἐξέλιξις ψυχῶν, ὡς ὑπάρχει ἐξέλιξις σωμάτων, καθόσον ἄλλως ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς ψυχῆς τὰ πάντα εἶναι συνεχῇ θαύματα, ἅτοποι δημιουργίαι.

Δύο εἶναι αἱ ἀτραποὶ δι' ἑκατέρας τῶν ὁποίων δύναται ὁ ἄνθρωπος ν' ἀναδυθῇ βαθμηδὸν ἐκ τῆς ἐμβρυώδους νοητικῆς καταστάσεως. Ἡ δύναται νὰ ὀδηγηθῇ καὶ νὰ κυβερνηθῇ οὗτος ὑπὸ ἀνθρώπων πολὺ περισσότερον αὐτοῦ ἐξευλιγμένων, ἢ δύναται ν' ἀφεθῇ ἄνευ βοηθείας διὰ ν' ἀναπτυχθῇ βραδέως. Ἡ τελευταία περίπτωσις προϋποθέτει τὴν πάροδον ἀναριθμῶν χιλιετηρίδων, καθόσον ὁ ἄνθρωπος, ἀφιέμενος ἄνευ παραδείγματος καὶ ἄνευ ἀγωγῆς ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεταβαλλομένων ἐπιρροῶν τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων καὶ ἐπικοινωνῶν μετ' ἄλλων ἀνθρώπων μὴ ἀνεπτυγμένων ὡς αὐτός, βραδύτατα θὰ δυνηθῇ ν' ἀφύπνισι τὰς ἐσωτερικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας. Καὶ πράγματι, ὁ ἄνθρωπος ἐξευλίχθη διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς διδασκαλίας, τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ἀγωγῆς.

Εἶδομεν ἤδη, ὅτι ὅταν ἡ μάζα τῆς μετρίως ἀνεπτυγμένης ἀνθρωπότητος ἔλαβε τὸν σπινθῆρα, ἐξ οὗ προῆλθεν ὁ Διανοητής, πλεῖστοι τῶν πρεσβυτέρων Υἱῶν τῆς Διανοίας ἐνεσαρκώθησαν ὡς Διδάσκαλοι. Ἐξ ἄλλου μακρὰ σειρὰ κατωτέρων Υἱῶν τῆς Διανοίας, διαφόρων βαθμῶν ἐξελίξεως, ἐνεσαρκώθη ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς αὐξανομένης πλημμυρίδος τῆς ἀνθρωπότητος. Οὗτοι ἐκυβέρνησαν τοὺς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένους, ὑπὸ τὴν ἀγαθοεργὸν ἔμπνευσιν τῶν μεγάλων Ἐκπαιδευτῶν, καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐπιβληθεῖσα ὑπακοὴ εἰς στοιχειώδεις κανόνας ἀγωγῆς—στοιχειωδестаτάς τῳ ὄντι κατ' ἀρχάς—ἐπετάχυνε τῇ ἀληθείᾳ κατὰ πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τῶν ἐμβρυωδῶν ψυχῶν. Ἐκτὸς πάντων τῶν ἄλλων τεκμηρίων, τὰ γιγάντια ὑπολείμματα τῶν πολιτισμῶν οἵτινες πρὸ πολλοῦ ἐξηφανίσθησαν—ἅτινα μαρτυροῦσι μεγάλην μηχανικὴν δεξιότητα καὶ διανοητικὰς δυνάμεις πολὺ ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων τῆς μάξης

τῆς ἐν βρεφικῇ καταστάσει τότε ἀνθρωπότητος — εἶναι ἀρκετὰ διὰ ν' ἀποδείξωσιν ὅτι εὗρισκοντο ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωποι, ὧν αἱ διανοίαι ἦσαν ἱκαναὶ μεγάλα σχέδια νὰ συλλαμβάνωσι καὶ μεγάλα ἔργα νὰ ἐπιτελῶσιν.

Ἄς παρακολουθήσωμεν τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐξελίξεως τῆς συνειδήσεως. Ἡ αἴσθησις κυριαρχεῖ πλήρως τῆς διανοίας καὶ αἱ πρῶται νοητικαὶ προσπάθειαι διεγείρονται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας. Τοῦτο κάμνει τὸν ἄνθρωπον, βραδέως καὶ ἀδεξίως, νὰ προβλέπῃ, νὰ σχεδιάζῃ. Ἀρχίζει οὕτως ν' ἀναγνωρίζῃ ὥρισμένην κατηγορίαν νοητικῶν τινων εἰκόνων καί, ὅταν ἐμφανίζεται ἡ μία, ν' ἀναμένῃ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τῆς ἑτέρας, ἥτις ἀμεταβλήτως τὴν διεδέχετο. Ἀρχίζει νὰ ἐξάγῃ συμπεράσματα, καὶ μάλιστα, ὅπερ εἶναι μεγάλη πρόοδος, νὰ ἐνεργῇ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμπερασμάτων τούτων. Ἀρχίζει ἐπίσης νῦν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ διστάζῃ ἂν πρέπει νὰ συμμορφῶται πρὸς τὰς βιαιὰς παρορμήσεις τῶν ἐπιθυμιῶν, καθόσον παρετήρησεν ἐπανειλημμένως, ὅτι ἡ ζητουμένη ἱκανοποίησις συνδέεται ἐν τῇ διανοίᾳ του μετὰ τῆς ἐπακολουθησάσης ταύτης ὁδύνης. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐπιταχύνεται κατὰ πολὺ διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῶν προφορικῶς ἐκ φραζομένων νόμων. Ἀπηγορεύθη εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιζητῇ ὥρισμένους ἀπολαύσεις καὶ τῷ ἀνεκοινώθη ὅτι ὁδύνη θὰ εἶναι ἡ συνέπεια τῆς ἀνυπακοῆς. Ἀφοῦ ἀποκτήσῃ τὸ προξενοῦν εἰς αὐτὸν εὐχαρίστησιν ἀντικείμενον καὶ ἀντιληφθῇ ὅτι πόνος εἶναι τὸ ἐπακολουθήμα τῆς ἡδονῆς, βλέπει οὕτως ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῆς προειδοποιήσεως συνετελέσθη καὶ σχηματίζεται τότε ἐν τῇ διανοίᾳ του πολὺ ἰσχυρότερα ἐντύπωσις, παρ' ὅταν δὲν θ' ἀνεμένετο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο καὶ θὰ ἐθεωρεῖτο ὑπ' αὐτοῦ τυχαῖον. Οὕτω δημιουργεῖται πάλιν συνεχὴς μεταξὺ τῆς μνήμης καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἡ διάνοια καθίσταται ἐνεργητικωτέρα διὰ τῆς πάλης, ἥτις ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ ἐνεργῇ μετ' αὐξήσεως ζωηρότητος. Ἡ πάλιν αὕτη, τῇ ἀληθείᾳ, εἶναι σημεῖον τῆς μεταβάσεως εἰς τὸ δεύτερον μέγα στάδιον τῆς ἐξελίξεως.

Κατὰ τοῦτο, τὸ σπέρμα τῆς θελήσεως ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται. Ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ θέλησις καθοδηγοῦσι τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου τῆς θελήσεως ὀριζομένης ὡς ἐπιθυμίας ἣτις πηγάζει θριαμβευτικῶς ἐκ τῆς πάλης τῶν ἐπιθυμιῶν. Ἄλλ' αὕτη εἶναι πρωτογενὴς καὶ ἐπιπολαία ἀποψις ἣτις οὐδὲν ἐξηγεῖ. Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ πρὸς τὰ ἔξω κατευθυνομένη ἐνέργεια τοῦ Διανοητοῦ, καθοριζομένης τῆς κατευθύνσεώς της ἐκ τῆς προσελκύσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων. Θέλῃσις εἶναι ἡ πρὸς τὰ ἔξω κατευθυνομένη ἐνέργεια τοῦ Διανοητοῦ, καθοριζομένης τῆς κατευθύνσεώς της ἐκ τῶν διὰ τῆς λογικῆς ἐξαγομένων συμπερασμάτων παρελθουσῶν δοκιμασιῶν, ἢ διὰ τῆς ἀμέσου ἐνοράσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ Διανοητοῦ. Δι' ἄλλων λέξεων ἡ ἐπιθυμία ἄγεται ἐκ τῶν ἔξω, ἡ θέλησις ἐκ τῶν ἔσω. Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐπιθυμία εἶναι ὁ ἀπόλυτος ἄρχων καὶ παρασύρει τὸν ἄνθρωπον τῇδε κακείσε. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐξελίξεως, ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ θέλησις εὐρίσκονται ἐν συνεχεῖ πάλῃ, καὶ ἡ νίκη ἀποκλίνει ὅτε μὲν ὑπὲρ τῆς μιᾶς, ὅτε δὲ ὑπὲρ τῆς ἄλλης. Κατὰ τὸ τέρμα τῆς ἐξελίξεώς του ἡ ἐπιθυμία ἐκλείπει καὶ ἡ θέλησις κυβερνᾷ μετ' ἀπολύτου καὶ ἀκλονήτου ἐξουσίας. Μέχρις οὗτο ὁ Διανοητὴς ἀναπτυχθῇ ἀρκούντως διὰ νὰ βλέπῃ ἀμέσως, ἡ θέλησις θὰ καθοδηγῇται ὑπ' αὐτοῦ διὰ τῆς λογικῆς· καὶ ἐπειδὴ ἡ λογικὴ δύναται νὰ ἐξάγῃ τὰ συμπεράσματα αὐτῆς μόνον ἐκ τοῦ ἀποθέματος τῶν νοητικῶν εἰκόνων—τῆς πείρας αὐτῆς—καὶ τὸ ἀπόθεμα τοῦτο νὰ εἶναι περιορισμένον, ἡ θέλησις ἐπιβάλλει συνεχῶς μὴ ὀρθὰς πράξεις. Ὁ πόνος ὅστις ἐπακολουθεῖ τὰς μὴ ὀρθὰς ταύτας πράξεις αὐξάνει τὸ εἰς νοητικὰς εἰκόνας ἀπόθεμα καὶ οὕτω παρέχει εἰς τὴν λογικὴν ἐπηυξημένον τοιοῦτον διὰ νὰ ἐξάγῃ ἐξ αὐτοῦ τὰ συμπεράσματά της. Οὕτως ἐπιτελεῖται ἡ πρόοδος καὶ γεννᾶται ἡ σοφία.

Ἡ ἐπιθυμία ἀναμιγνύεται συνήθως μετὰ τῆς θελήσεως, οὕτως ὥστε ἐκεῖνο ὅπερ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἔσωθεν, παρακινεῖται πράγματι μεγάλως ὑπὸ τῶν πόθων τῆς κατωτέρας φύσεως,

ἐπιζητούσης ἀντικείμενα παρέχοντα εἰς αὐτὴν ἱκανοποιήσιν. Ἀντὶ νὰ ἐπακολουθήσῃ φανερά πάλῃ μεταξὺ τῶν δύο, ἡ κατωτέρα ἀποτόμῳς κύπτει ὑπὸ τὸ ῥεῦμα τῆς ἀνωτέρας καὶ στρέφει ἄλλα-χοῦ τὴν πορείαν της. Ἐπιτηθεῖσαι ἐν τῷ ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, αἱ ἐπιθυμίαι τῆς προσωπικότητος συνομωτοῦσιν οὕτω κατὰ τοῦ νικητοῦ καὶ ἐπιτυγχάνουσι συνήθως διὰ τοῦ δόλου ἐκεῖνο ὅπερ δὲν κατώρθωσαν διὰ τῆς ἰσχύος. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ δευτέρου τούτου μεγάλου σταδίου, κατὰ τὸ ὅποιον αἱ δυνάμεις τῆς κατωτέρας διανοίας εἶναι ἐν πλήρει πορείᾳ ἐξελίξεως, ἡ πάλῃ εἶναι ἡ κανονικὴ κατάστασις, ἡ πάλῃ μεταξὺ τῆς κυριαρχίας τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς κυριαρχίας τῆς λογικῆς.

Τὸ πρὸς λύσιν πρόβλημα τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νὰ θέσῃ ἐν τέρμα εἰς τὴν πάλῃν, διατηροῦσα ὅμως τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως· ἥτοι νὰ καθορίσῃ αὕτη τὴν θέλησιν ἀναποφεύκτως πρὸς τὸ καλλίτερον, παραμένουσα ὅμως ἐλευθέρα νὰ ἐκλέξῃ τὸ καλλίτερον τοῦτο. Τὸ ἄριστον πρέπει νὰ ἐκλέγεται ἀλλὰ δι' αὐτορμήτου βουλήσεως, ἥτις θὰ προκύψῃ μεθ' ὅλης τῆς βεβαιότητος μιᾶς προθεσπισθείσης ἀνάγκης. Ἡ ἐγγύησις ἣν παρέχει ἐπιτακτικὸς νόμος πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ κατόπιν ἀναριθμητῶν βουλήσεων, ἐκάστης ἀφιεμένης ἐλευθέρας νὰ κανονίζῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς πορείαν. Ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου ἅπαξ γνωσθεῖσα φαίνεται ἀπλή, καίτοι ἡ ἀντίρρησης ἐκ πρώτης ὄψεως εἶναι ἀκαταμάχητος.

Ἄς ἀφελθῇ ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκλέγῃ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις, ἀλλ' ἐκάστη πράξις ἃς ἀποφέρῃ ἐν ἀναπόφευκτον ἀποτελεσμα· ἃς τρέχῃ ἐλεύθερος πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἃς συλλέγῃ οἰονδήποτε θέλει, ἀλλ' ἃς ὑφίσταται πάντα τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκλογῆς του, εἴτε εὐχάριστα, εἴτε δυσάρεστα εἶναι ταῦτα. Θὰ ἔλθῃ στιγμή καθ' ἣν θ' ἀποκρούσῃ τὰ ἀντικείμενα, ἡ ἀπόκτησις τῶν ὁποίων προξενεῖ ἐν τέλει εἰς αὐτὸν πόνον· δὲν θὰ ἐπιθυμήσῃ ἐπὶ μακρότερον ταῦτα ὅταν τελείως βεβαιωθῇ ὅτι ἡ ἀπόκτησις αὐτῶν φέρει λύπην. Ἄς ἀγωνίζεται

πρὸς διατήρησιν τῆς ἡδονῆς καὶ ἀποφυγὴν τοῦ πόνου· δὲν θὰ συντριβῇ ὀλιγώτερον ὑπὸ τὴν μύλην τοῦ νόμου, τὸ μάθημα δὲ τοῦτο θὰ ἐπαναλαμβάνηται ἕφ' ὅσον θὰ θεωρῇται ἀναγκαῖον. Ἡ μετενσάρκωσις προσφέρει τόσους βίους ὅσοι ἀπαιτοῦνται εἰς τὸν ἀμελέστατον μαθητὴν. Ἡ ἐπιθυμία ἀντικειμένου ὅπερ ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν λύπην θὰ ἐκλείψῃ καὶ ὅταν τοῦτο θὰ προσφέρεται ἐν ὅλῃ τῇ ἐλκυστικῇ ὀπτασίᾳ θ' ἀπορριφθῇ, οὐχὶ κατόπιν πίεσεως ἀλλ' ἐλευθέρας ἐκλογῆς. Ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι ὑφίστανται τὴν αὐτὴν τύχην ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἢ ἐκλογὴ ἐναρμονίζεται πρὸς τὸν Νόμον. Πολλοὶ αἱ ἄγουσαι πρὸς τὴν ἀπώλειαν ὁδοί· ἢ πρὸς τὴν ἀλήθειαν μία καὶ μόνη. Ὅταν πᾶσαι αἱ ἀτραποὶ τῶν σφαλμάτων καταπατηθῶσιν, ὅταν ἀναγνωρισθῇ ὅτι πᾶσαι ἄγουσι πρὸς τὴν λύπην, ἢ ἐκλογὴ τῆς διαβάσεως διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας εἶναι ἀμετάτρεπτος πλέον, καθόσον βασιίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως. Τὰ κατώτερα βασίλεια δρῶσιν ἀρμονικῶς, πιεζόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου. Τὸ ἀνθρώπινον βασίλειον εἶναι ἐν χάος παλαιουσῶν θελήσεων, μαχομένων κατὰ τοῦ νόμου καὶ ἐπαναστατουσῶν κατ' αὐτοῦ· μετ' οὐ πολὺ ἀναπτύσσεται ἐξ αὐτοῦ εὐγενεστέρα ἐνότης, ἀρμονικὴ ἐκλογὴ ἐθελοουσίας ὑπακοῆς, ὑπακοῆς ἣτις οὐσα ἐθελοουσία, βασιζομένη ἐπὶ τῆς γνώσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνυπακοῆς, εἶναι σταθερὰ καὶ δὲν δύναται νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ. Ἀμαθής, ἄπειρος ὁ ἄνθρωπος θὰ εὗρισκετο πάντοτε ἐν κινδύνῳ πτώσεως. Ὡς Θεός, γνωρίζων ἐκ πείρας τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, ἐκλέγει διὰ παντὸς πλέον τὸ ἀγαθόν, ἄνευ οὐδεμιᾶς δυνατότητος μεταβολῆς.

Ἡ βούλησις, ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἡθικῆς, ἀποκαλεῖται γενικῶς συνείδησις¹ καὶ ὑπόκειται εἰς τὰς αὐτὰς δυσκολίας ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ εἰς ἃς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐνεργείας τῆς. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ πράξεων ἐπαναληφθεῖσων πλείστας ὅσας φορὰς, ὧν τὰ ἀπο-

1. Ἀγγλιστὶ conscience.

τελέσματα εἶναι γνωστὰ εἴτε εἰς τὴν λογικὴν, εἴτε εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν Διανοητὴν, ἢ συνειδήσις ὁμιλεῖ ταχέως καὶ σταθερῶς. Ἄλλ' ὅταν ἄγνωστα προβλήματα παρουσιάζωνται, πρὸς λύσιν τῶν ὁποίων ἡ πείρα παραμένει βωβή, ἡ συνειδήσις δὲν δύναται νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ βεβαιότητος· ἐκ τῆς λογικῆς ἔχει μόνον διστακτικὴν ἀπάντησιν, ἐξ ἧς ἀμφίβολον μόνον συμπέρασμα δύναται νὰ ἐξαγάγῃ καὶ ὁ Διανοητὴς ἀδυνατεῖ νὰ ὁμιλήσῃ ἐὰν ἡ πείρα του δὲν περιλαμβάνῃ τὰ περιστατικὰ ἅτινα νῦν παρουσιάσθησαν. Ἐκεῖθεν ἡ συνειδήσις συχνάκις ἀποφαίνεται λελανθασμένως ἥτοι, ἡ θέλησις στερουμένη ὀρθῆς καθοδηγήσεως εἴτε ἐκ μέρους τῆς λογικῆς εἴτε ἐκ μέρους τῆς ἐνοράσεως, καθοδηγεῖ ἐσφαλμένως τὴν πρᾶξιν. Οὕτε δυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν ἀπαρτηρήτους τὰς ἐπιρροὰς αἵτινες ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς διανοίας ἐκ τῶν ἔξωθεν, ἐκ τῶν μορφῶν — σκέψεων τῶν ἄλλων, τῶν φίλων, τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινότητος, τοῦ ἔθνους ¹. Αὗται πᾶσαι περιβάλλουσι καὶ διαπερῶσι τὴν διάνοιαν μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀτμοσφαίρας, μεταβάλλουσαι τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀλλάσσουναι τὴν ἀναλογίαν αὐτῶν. Οὕτω πως ἐπηρεαζομένη συχνάκις ἡ λογικὴ δὲν κρίνει ἠρέμα, ἐξ ἰδίας πείρας, ἀλλ' ἐξάγει λελανθασμένα συμπεράσματα, ἐφ' ὅσον μελετᾷ τὰ πράγματα ἐν τῷ μέσῳ περιβάλλοντος διαστρέφοντος ταῦτα.

Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἠθικῶν ιδιοτήτων παρακινεῖται μεγάλως ὑπὸ τῶν ἀφοσιώσεων, ὅσονδήποτε κτηνώδεις καὶ ἐγωῖστικαὶ καὶ ἂν εἶναι αὗται κατὰ τὴν παιδικὴν τοῦ Διανοητοῦ ἡλικίαν. Οἱ νόμοι τῆς ἠθικῆς καταστρώνονται ὑπὸ τῆς διαφωτιζομένης λογικῆς, διακρινούσης τοὺς νόμους, βάσει τῶν ὁποίων ἡ φύσις κινεῖται, καὶ καθοδηγούσης τὴν ἀνθρωπίνην διαγωγὴν ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῆς θείας θελήσεως. Ἄλλ' ἡ παρόρμησις πρὸς ὑπακοὴν εἰς τοὺς Νόμους τούτους, ὅταν οὐδεμία ἐξωτερικὴ δύναμις ἐξασκῇ πίεσιν, ἔχει τὴν ῥίζαν αὐτῆς ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῇ κεκρυμμένη ταύτῃ ἐν

1. Ὅρα κεφάλαιον Β', περὶ τοῦ «Ἀστρικοῦ Πεδίου».

τῷ ἀνθρώπῳ θεότητι, ἥτις ἐπιζητεῖ νὰ ἐπεκταθῇ, νὰ δοθῇ εἰς ἄλλους. Ἡ ἠθικὴ ἀρχίζει ἐν τῷ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ Διανοητῇ, ὅταν τὸ πρῶτον οὗτος παρακινῆται ἐκ τῆς πρὸς τὴν σύζυγον, τὸ τέκνον, τὸν φίλον, ἀγάπης νὰ ἐκτελέσῃ πρᾶξιν ἐξυπηρετοῦσαν τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον, ἄνευ οὐδεμιᾶς σκέψεως ἀτομικῆς ὠφελείας. Εἶναι ἡ πρώτη κυριαρχία ἐπὶ τῆς κατωτέρας φύσεως, ἡ πλήρης ὑποδουλώσις τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἐπιτευξις τῆς ἠθικῆς τελειότητος. Διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαῖον νὰ μὴ ἐπιζητῇ τις ποτὲ τὴν ἐκμηδένισιν ἢ τὴν ἐξασθένησιν τῶν ἀφοσιώσεων, ὡς παρατηρεῖται εἰς πολλὰ κατώτερα εἶδη τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Ὅσονδῆποτε χονδροειδεῖς καὶ μὴ ἀγναὶ καὶ ἂν εἶναι αἱ ἀφοσιώσεις αὐταί, παρουσιάζουσι δυνατότητα ἠθικῆς ἐξελίξεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνευ καρδίας καὶ ἀπομεμονωμένοι ἔχουσιν ἀποκλείσῃ ἑαυτοὺς. Εὐκολώτερον ἔργον εἶναι ὁ ἐξαγνισμὸς τῆς ἀγάπης παρὰ ἡ δημιουργία τοιαύτης καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγχθη ὑπὸ Μεγάλων Διδασκάλων ὅτι «οἱ ἁμαρτωλοὶ» εἶναι ἐγγύτερον τοῦ Βασιλείου τῶν Οὐρανῶν ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς Γραμματεῖς.

Κατὰ τὸ τρίτον μέγα στάδιον τῆς ἐξελίξεως τῆς συνειδήσεως παρατηρεῖται ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἀνωτέρων διανοητικῶν δυνάμεων· ἡ διάνοια παύει νὰ στηρίζεται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων παραγομένων νοητικῶν εἰκόνων, δὲν σκέπτεται πλέον ἐπὶ καθαρῶς συγκεκριμένων ἀντικειμένων, οὔτε ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ιδιότητας αἵτινες καθιστῶσι ταῦτα διάφορα τὰ μὲν τῶν δέ. Ὁ Διανοητής, ἐκμαθὼν νὰ ποιῆται σαφῇ διάκρισιν τῶν ἀντικειμένων, ἐφιστῶν τὴν πρὸςοχὴν τοῦ ἐπὶ τῶν διαφορῶν των, ἀρχίζει νῦν νὰ κατατάσῃ ταῦτα καθ' ὁμάδας, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος ἣν παρουσιάζουσιν ἔνια τῶν ἄλλως τε ἀνομοίων τούτων ἀντικειμένων, καὶ σχηματίζει ἓνα δεσμὸν μεταξὺ τούτων. Ἀνευρίσκει, ἀπομονώνει τὴν κοινὴν ταύτην ιδιότητα καὶ ταξινομεῖ πάντα τὰ κατέχοντα αὐτὴν ἀντικείμενα ἰδιαιτέρως τῶν ἄλλων ἅτινα στεροῦνται αὐτῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναπτύσσει τὴν δύναμιν ν' ἀναγνωρίζῃ τὴν ταυτότητα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ποικιλίας. Τοῦτο

εἶναι ἤδη ἐν βῆμα πρὸς τὴν πολὺ βραδύτερον ἀναγνώρισιν τοῦ ἐν τοῖς πολλοῖς κεκρυμμένου Μοναδικοῦ. Ταξινομεῖ οὕτω πάντα τὰ περὶ αὐτόν, ἀναπτύσσων τὴν συνθετικὴν δύναμιν καὶ ἐκμανθάνων νὰ συναρμολογῇ, ὥς ἐξέμαθε ν' ἀναλύῃ. Μετ' οὐ πολὺ κάμνει ἕτερον βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ κατορθώνει νὰ συλλάβῃ ὥς ιδέαν τὴν κοινὴν ιδιότητα, ἀνεξαρτήτως πάντων τῶν ἀντικειμένων εἰς ἃ παρουσιάζεται αὕτη. Οὕτω σχηματίζει ἀνωτέραν μορφὴν νοητικῆς εἰκόνας—τῆς εἰκόνας τοῦ συγκεκριμένου ἀντικειμένου—τῆς εἰκόνας μιᾶς ιδέας ἣτις δὲν ἔχει φαινομενικὴν ὑπαρξιν εἰς τοὺς κόσμους τῆς μορφῆς, ἀλλ' ἣτις ὑφίσταται ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ἐπιπέδων τοῦ νοητικοῦ πεδίου καὶ παρέχει ὕλικά διὰ τῶν ὁποίων μόνον αὐτὸς οὗτος ὁ Διανοητὴς δύναται νὰ ἐργασθῇ. Ἡ κατωτέρα διάνοια ἐξυψοῦται πρὸς τὴν ἀφηρημένην ιδέαν διὰ τῆς λογικῆς, καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς ταύτης ἐπιτυγχάνει ὑψηλότεραν πτῆσιν, ἐγγίζουσα τὸ κατώφλιον τοῦ ἀμόρφου κόσμου καὶ βλέπουσα ἀμυδρῶς τὰ ἐπέκεινα αὐτοῦ ὑπάρχοντα. Ὁ Διανοητὴς βλέπει τὰς ιδέας ταύτας καὶ ζῇ συνήθως ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν.

Ὅταν ἡ δύναμις τοῦ ἀφηρημένου λογισμοῦ ἀναπτυχθῇ καὶ ἐξασκηθῇ, ὁ Διανοητὴς ἰσχυροποιεῖται ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κόσμῳ καὶ ἀρχίζει τὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ σφαίρᾳ ἐνεργὸν δρασιν. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι ὀλίγον ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ζωὴν τῶν αἰσθήσεων, ὀλίγον ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἢ διὰ τὴν προσαρμολογὴν τῆς νοητικῆς δυνάμεως ἐπὶ τῶν εἰκόνων τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων. Αἱ δυνάμεις τῶν αὐτῶν ἔχουσι συσσωρευθῇ εἰς τὰ ἔνδον καὶ δὲν ἀσχολοῦνται πλέον εἰς ἀναζητήσιν ἱκανοποιήσεων εἰς τὰ ἔξω. Οὗτοι ζῶσιν ἡρεμοὶ ἐν ἑαυτοῖς, ἀπερροφημένοι μὲ τὰ προβλήματα τῆς φιλοσοφίας, μὲ τὰς βαθυτέρας ἀπόψεις τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψεως, προσπαθοῦντες νὰ κατανοήσωσι τὰς αἰτίας μᾶλλον παρὰ ν' ἀσχοληθῶσι μὲ τὰ ἀποτελέσματα καὶ ἀνυψούμενοι ὁλονὲν καὶ ἐγγύτερον πρὸς τὸ Μοναδικὸν ὅπερ ὑποκρύπτεται ὑπὸ τὰς διαφορὰς τῆς ἐξωτερικῆς Φύσεως.

Κατὰ τὸ τέταρτον στάδιον τῆς συνειδήσεως τὸ Μοναδικὸν ἐκεῖνο εἶναι ὁρατόν, διὰ τῆς διαβάσεως δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τεθέντων φραγμῶν, ἡ συνείδησις ἀναπτύσσεται διὰ νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸν κόσμον, βλέπουσα πάντα τὰ πράγματα ἐν ἑαυτῇ καὶ ὡς μέρη τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ ἑαυτὴν ὡς ἀκτῖνα τοῦ Λόγου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὡς μίαν μετ' αὐτοῦ. Ποῦ εὐρίσκεται τότε ὁ Διανοητής; Ἐχει ἀπλούστατα ἀποβῆ Συνείδησις¹ καὶ ἡ πνευματικὴ Ψυχὴ δύναται κατὰ βούλησιν νὰ χρησιμοποιηθῇ οἷον ἔποτε τῶν κατωτέρων φορέων της, μὴ περιοριζομένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν χρησιμοποίησίν των, μήτε ἔχουσα ἀνάγκην αὐτῶν διὰ τὴν πλήρη καὶ συνειδητὴν ταύτην ζωὴν. Τότε ἐπέρχεται τὸ τέλος τῆς ἀναγκαστικῆς μετενσαρκώσεως Ὁ ἄνθρωπος νικᾷ τὸν θάνατον καὶ ἀληθῶς κατακτᾷ τὴν ἀθανασίαν. Τότε καθίσταται «στῦλος ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι».

Διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἡμετέρας μελέτης, ἀνάγκη νὰ ἐννοήσωμεν τὰς διαδοχικὰς ζωογονήσεις τῶν φορέων τῆς συνειδήσεως, τὸν τρόπον δι' οὗ οὔτοι καθίστανται ἐνιο γοὶ χρησιμεύοντες ὡς ἀρμονικὰ ὄργανα τῆς ἀνθρωπίνης Ψυχῆς.

Εἶδομεν ὅτι ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἰδιαίτερας ζωῆς τοῦ ὁ Διανοητῆς κατεῖχε περιβλήματα ἐκ νοητικῆς, ἀστρικῆς, αἰθερικῆς καὶ χονδροειδοῦς φυσικῆς ὕλης. Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ μέσον δι' οἷ ἡ ζωὴ του πάλαι πρὸς τὰ ἔξω, τὴν γέφυραν τῆς συνειδήσεως, ὡς δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποκαλέσωμεν, διὰ τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ ἐκ τοῦ Διανοητοῦ πιέσεις συναντῶσι τὸ χονδροειδὲς φυσικὸν σῶμα, πᾶσαι αἱ ἐκ τοῦ ἑξωτερικοῦ κόσμου ἐντυπώσεις φθάνουσι μέχρις αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ γενικὴ χρῆσις τῶν διαδοχικῶν σωμάτων ὡς ιερῶν ἐνὸς συνεχομένου ὅλου διαφέρει κατὰ πολὺ τῆς ζωογονήσεως ἣν ἕκαστον τούτων κατὰ σειρὸν δέχεται, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς εἰδικὸς φορεὺς τῆς συνειδήσεως, ἀνεξαρτήτως τῶν κατωτέρων

1. Ἀγγλιστὶ Consciousness.

αὐτοῦ σωμάτων. Τὴν εἰδικὴν ταύτην ζωογόνησιν τῶν φορέων θέλομεν νῦν ἐξετάσῃ.

Ὁ κατώτατος φορεὺς, τὸ χονδροειδὲς φυσικὸν σῶμα, εἶναι τὸ πρῶτον ὅπερ πέπει νὰ ὀργανωθῇ πρὸς ἁρμονικὴν δρασίν· ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα πρέπει νὰ ὑποστώσιν ἐπεξεργασίαν καὶ νὰ καταστῶσιν εὐαίσθητα διὰ νὰ δύνανται ν' ἀποκρίνονται εἰς ἕκαστον παλμόν, ἐντὸς τῆς κλίμακος τῆς παλμικῆς δυνάμεως του. Κατὰ τὰ πρῶτα στάδια, ἐν ὅσῳ τὸ φυσικὸν χονδροειδὲς σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν χονδροειδεστερῶν εἰδῶν τῆς ὕλης, ἡ κλῖμαξ εἶναι ἄκρως περιορισμένη, καὶ τὸ φυσικὸν ὄργανον τῆς διανοίας δὲν δύναται ν' ἀποκρίνηται παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἑξαποστελλομένους κάτω βραδυτάτους παλμούς. Ὡς εἶναι φυσικόν, τὸ ὄργανον τοῦτο ἀπαντᾷ πολὺ προθυμότερον εἰς τὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου κρούσεις τὰς προερχομένας ἐξ ἀντικειμένων ἀποτελουμένων ἐξ ὁμοίων πρὸς αὐτὸ ὕλικῶν. Ἡ ζωογόνησις τούτου ὡς φορέως τῆς συνειδήσεως, συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταστῇ τοῦτο ἱκανὸν ν' ἀποκρίνηται εἰς τοὺς παλμούς τοὺς ἐκ τῶν ἔνδον προερχομένους, καὶ ἡ ταχύτης τῆς ζωογονήσεως ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνεργασίας τῆς κατωτέρας φύσεως μετὰ τῆς ἀνωτέρας, ἐκ τῆς πιστῆς καθυποτάξεώς του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ του κυρίου. Ὅταν μετὰ πολλὰς, πολλὰς περιόδους ζωῆς, ἡ κατωτέρα φύσις ἀρχίξῃ ν' ἀντιλαμβάνηται ὅτι ὑφίσταται διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ψυχῆς, ὅτι ἡ ἀξία αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βοηθείας ἣν δύναται νὰ προσκομίσῃ εἰς τὴν ψυχὴν, ὅτι δύναται νὰ κερδίσῃ τὴν ἀθανασίαν μόνον ὅταν βυθισθῇ ἐν τῇ ψυχῇ, τότε ἡ ἐξέλιξις προχωρεῖ γιγαντιαίως βήμασι. Πρὸ τούτου, ἡ ἐξέλιξις δὲν ἦτο συνειδητὴ· κατ' ἀρχὰς ἡ ἱκανοποίησις τῆς κατωτέρας φύσεως ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς, καὶ ἐν ὅσῳ τοῦτο ἦτο ἐν ἀναγκαῖον προκαταρκτικὸν πρὸς ἐξωτερικένας τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Διανοητοῦ, κατ' οὐδὲν συνετέλει ἀμέσως εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ σώματος εἰς φορέα συνειδήσεως· ἡ ἄμεσος ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασις ἄρχεται ὅταν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐγκαθιστᾷ τὸ κέντρον

αὐτῆς ἐν τῷ νοητικῷ σώματι καὶ ὅταν ἡ σκέψις ἀρχίξῃ νὰ κυριαρχῇ τῶν αἰσθήσεων. Ἡ ἄσκησις τῶν νοητικῶν δυνάμεων ἐπιδραῖ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τὰ χονδροειδέστερα ὑλικά βαθμιαίως ἀποδιώκονται, παραχωροῦντα τὴν θέσιν των εἰς τὰ λεπτότατα, ἅτινα δύνανται νὰ πάλλωσιν ἐν ὁμοφωνίᾳ πρὸς τοὺς μεταβιβαζομένους εἰς αὐτὰ νοητικούς παλμούς. Ὁ ἐγκέφαλος καθίσταται λεπτότερος τὴν σύστασιν καὶ αὐξάνει, διὰ τῶν ὁλονὲν καὶ περισσότερον πολυπλόκων περιελιγμῶν, τὴν διαθέσιμον ἐπιφάνειαν πρὸς ἐπένδυσιν ταύτης διὰ νευρικῆς ὕλης, καταλλήλου ν' ἀποκρίνηται εἰς τοὺς παλμούς τῆς σκέψεως. Τὸ νευρικὸν σύστημα καθίσταται κατὰ πολὺν περισσότερον ἰσορροπημένον, εὐαισθητότερον, ζωντανότερον εἰς ἕκαστον παλμὸν νοητικῆς ἐνεργείας. Καὶ ὅταν ἐπιτευχθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἀναγνώρισις τῆς δράσεως τοῦ ἐγκεφάλου, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐλέγχθη, ὡς ὄργάνου τῆς ψυχῆς, ἀρχίζει τοῦτο νὰ συνεργάζεται ἐνεργῶς μετ' αὐτῆς. Ἡ προσωπικότης ἀρχίζει ἐσκεμμένως νὰ παιδεύηται καὶ νὰ θέτῃ τὰ διαρκῆ συμφέροντα τοῦ ἀθανάτου ατόμου ὑπεράνω τῶν παροδικῶν αὐτῆς ἱκανοποιήσεων. Τὸν χρόνον ὃν ἠδύνατο νὰ δαπανήσῃ πρὸς ἐπίτευξιν κατωτέρων ἀπολαύσεων ἀφιερώνει εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν νοητικῶν δυνάμεων· ἀσχολεῖται καθ' ἑκάστην ἐπὶ τινα χρόνον εἰς σοβαρὰς μελέτας· ὁ ἐγκέφαλος ἐγκαταλείπεται αὐτομάτως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιρροάς· ἐξασκεῖται ν' ἀποκρίνηται εἰς συνεχεῖς λογισμούς καὶ διδάσκεται ν' ἀπέχῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπέμπῃ τὰς ἰδίας περιττὰς ἀνακολούθους εἰκόνας, προερχομένας ἐκ παρελθουσῶν ἐντυπώσεων. Διδάσκεται νὰ μένῃ ἐν ἀναπαύσει ὅταν ὁ κύριος δὲν ἔχῃ ἀνάγκην τούτου, ν' ἀποκρίνηται εἰς τοὺς παλμούς καὶ νὰ μὴ ἐκπέμπῃ τοιούτους¹.

1. Ἐν τῶν σημείων τῆς μεταμορφώσεως ταύτης παρουσιάζεται ὅταν παύσῃ τὸ συγκεχυμένον σύμφυρμα τῶν τιμηματικῶν εἰκόνων αἵτινες παρὰ γίνονται κατὰ τὸν ὕπνον διὰ τῆς ἀνεξαρτήτου δράσεως τοῦ φυσικοῦ

Ἐκτὸς τούτου ἀπαιτεῖται ποιά τις διάκρισις καὶ λογικὴ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν τροφίμων ἅτινα παρέχουσι φυσικὰ ὑλικά εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Ἡ χρῆσις τῶν χονδροειδεστέρων εἰδῶν, οἷα εἶναι τὸ κρέας τῶν ζώων, τὸ αἷμα καὶ τὸ οἰνόπνευμα, δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ· μόνον καθαρὰ τροφή θὰ δομήσῃ ἄγνόν σῶμα. Βαθμηδὸν οἱ κατώτεροι παλμοὶ δὲν θ' ἀνευρίσκωσιν ἱκανὰ ὑλικά διὰ ν' ἀποκρίνωνται εἰς αὐτούς, καὶ τὸ φυσικὸν σῶμα καθίσταται οὕτως ὀλονέν καὶ περισσότερον ἐξ ὀλοκλήρου φορεὺς τῆς συνειδήσεως ἀποκρινόμενον λεπτῶς εἰς πάντας τοὺς νοητικούς παλμούς καὶ καθιστάμενον λίαν εὐαίσθητον εἰς τοὺς ἐκπεπομένους ὑπὸ τοῦ Διανοητοῦ τοιούτους. Ἡ σύστασις τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ ἀκολουθεῖ τόσον πιστῶς τὴν τοῦ χονδροειδοῦς σώματος, ὥστε δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ ἰδιαίτερα μελέτη τοῦ ἐξαγνισμοῦ του καὶ τῆς ζωογονήσεώς του.

Τοῦτο δὲν χρησιμεύει, φυσιολογικῶς, ὡς ἰδιαίτερος φορεὺς τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ ἐργάζεται συγχρόνως μετὰ τοῦ χονδροειδοῦς συντρόφου του, καὶ ὅταν ἀποχωρισθῇ αὐτοῦ, εἴτε κατόπιν ἀτυχήματος, εἴτε κατὰ τὸν θάνατον, ἀσθενέστατα ἀποκρίνεται εἰς τοὺς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ γεννωμένους παλμούς. Τὸ ἔργον του, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν εἶναι νὰ χρησιμεύῃ ὡς φορεὺς νοητικῆς συνειδήσεως ἀλλ' ὡς φορεὺς τοῦ Prāna, τῆς εἰδικτοποιηθείσης δυνάμεως—ζωῆς, καὶ ὁ χωρισμός του ἐκ τῶν χονδροειδεστέρων μορίων εἰς ἃ μεταβιβάζει τὰ ρεύματα τῆς ζωῆς προξενεῖ, ὡς ἐκ τούτου, ταραχὴν καὶ κακόν.

Τὸ ἀστρικὸν σῶμα εἶναι ὁ δεύτερος πρὸς ζωογόνησιν φορεὺς, καὶ εἶδομεν ἤδη τὰς μεταβολὰς ἃς ὑφίσταται, ἐφ' ὅσον ὀργανοῦται πρὸς δραῖσιν¹. Ὅταν τοῦτο ὀργανωθῇ τελείως, ἡ συνειδήσις, ἥτις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐιργάζετο δι' αὐτοῦ, φυλα-

ἐγκεφάλου. Ὅταν ὁ ἐγκέφαλος ἀρχίξῃ νὰ ὑποτάσσῃται, τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ὀνείρων πολὺ σπανίως συναντᾶται.

1. Ὅρα κεφάλαιον Β', περὶ τοῦ «Ἀστρικοῦ Πεδίου».

κισμένη ἐν αὐτῷ, ὁσάκις κατὰ τὸν ὕπνον ἐγκαταλείπη τὸ φυσικὸν σῶμα καὶ πλανᾶται τῇδε κακεῖσε ἐν τῷ ἀστροφῷ κόσμῳ, ἀρχίζει ὄχι μόνον διὰ τοῦ ἀστροφικοῦ σώματος νὰ δέχεται τὰς ἐντυπώσεις τῶν ἀστροφικῶν ἀντικειμένων, ἅτινα σχηματίζουν τὴν καλουμένην συνείδησιν ἐν ὄνειρῳ, ἀλλὰ ν' ἀντιλαμβάνηται διὰ τῶν αἰσθήσεων τῆς ἀστροφικῆς ἀντικείμενα, τ. ἔ. ν' ἀρχίζει νὰ συσχετίζει τὰς ἐντυπώσεις ὡς ἐσχημάτισε μὲ τὰ ἀντικείμενα ἅτινα δημιουργοῖσι ταύτας. Αἱ ἀντιλήψεις αὗται, κατ' ἀρχὰς εἶναι συγκεχυμέναι, ἀμβλῶς ὡς εἶναι αἱ ἀντιλήψεις αἱ κατὰ πρῶτον σχηματιζόμεναι ὑπὸ τῆς διανοίας δι' ἐνός νέου φυσικοῦ παιδικοῦ σώματος καὶ πρέπει νὰ διορθωθῶσι διὰ τῆς πείρας εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις. Ὁ Διανοητὴς ὀφείλει ν' ἀνακαλύψῃ βαθμηδὸν τὰς νέας δυνάμεις, ὡς θὰ δύναται νὰ χρησιμοποίησιν διὰ τοῦ λεπτοτέρου τούτου ὁρῶς, καὶ διὰ τῶν ὁποίων θὰ δύναται νὰ κυριαρχῇ τῶν ἀστροφικῶν στοιχείων καὶ νὰ ὑπερασπίζῃ ἑαυτὸν κατὰ τῶν ἀστροφικῶν κινδύνων.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ νέου τούτου κόσμου δὲν ἀφίεται μόνος καὶ ἄνευ βοηθείας, ἀλλὰ διδάσκεται, βοηθεῖται μέχρις ὅτου δυνήθῃ νὰ προφυλάσῃ ἑαυτὸν — καὶ προστατεύεται ὑπ' ἐκείνων οἵτινες ἔχουσι μεγαλειτέραν αὐτοῦ πείραν τῶν συνθηκῶν τοῦ ἀστροφικοῦ κόσμου. Ὁ νέος φορεὺς τῆς συνειδήσεως τίθεται βαθμηδὸν ἐντελῶς ὑπὸ τὸν ἑλεγχόν του, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ἀστροφικοῦ πεδίου ζωὴ καθίσταται τόσον φυσικὴ καὶ οἰκεία ὅσον καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ τοιαύτη.

Ὁ τρίτος φορεὺς τῆς συνειδήσεως, τὸ νοητικὸν σῶμα, σιανίως ζωογονεῖται πρὸς ἀνεξάρτητον δραῖσιν ἄνευ τῆς ἀμέσου ἀρωγῆς διδασκάλου, καὶ τὸ ἔργον του, κατὰ τὸ παρὸν στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, ἀνήκει εἰς τὴν ζωὴν τοῦ μαθητοῦ¹. Ὡς εἶδομεν ἤδη, μετασχηματίζεται πρὸς ἰδιαιτέραν δραῖσιν² ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, καὶ ἐκεῖ πάλιν ἀπαιτοῦνται πείρα καὶ ἐξάσκησις

1. Ὁρα κεφάλαιον ΙΑ' περὶ τῆς «Ἀνόδου τοῦ Ἀνθρώπου».

2. Ὁρα κεφάλαιον Δ' περὶ τοῦ «Νοητικοῦ Πεδίου».

προτοῦ ὑπαχθῇ τελείως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ κτήτορος. Ἐν γεγονὸς - κοινὸν εἰς πάντας τοὺς τρεῖς τούτους φορεῖς τῆς συνειδήσεως δυνάμενον ὁμῶς νὰ ἀπατήσῃ ἴσως περισσότερον τοὺς λεπτοτέρους φορεῖς παρὰ τοὺς χονδροειδεστέρους, διότι λησιμονεῖται συνήθως καίτοι εἶνε τόσον προφανὲς ἀφοῦ ἀναμιμνήσκονται αὐτοῦ οἱ χονδροειδέστεροι — εἶναι ὅτι οὗτοι ὑπόκεινται εἰς ἐξέλιξιν, καὶ ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ ἐξέλιξις τῶν προχωρεῖ αἱ πρὸς ἐκπομπὴν καὶ λήψιν παλμῶν δυνάμεις τῶν αὐξάνουσιν. Ὀπόσας πλείονας ἀποχρώσεις ἐνὸς χρώματος βλέπει ὁ ἐξησκημένος ὀφθαλμὸς ἀπὸ τὸν μὴ ἐξησκημένον τοιοῦτον. Ὀπόσοι φθόγγοι ἀκούονται ὑπὸ τοῦ ἐξησκημένου ὠτός, ἐν ᾧ τὸ μὴ ἐξησκημένον τοιοῦτον ἀκούει μόνον τὸ θεμελιῶδες φθογγόσημον. Ὅσῳ αἱ φυσικαὶ αἰσθήσεις καθίστανται ὀξύτεραι, τόσῳ καὶ πληρεστέρα εἰκὼν τοῦ κόσμου σχηματίζεται καὶ ὅπου ὁ χωρικός ἔχει συνείδησιν μόνον τοῦ αὐλακος καὶ τοῦ ἀρότρου, ἡ πεπαιδευμένη διάνοια ἔχει συνείδησιν τῆς ὀξυακάνθου κραταίγου τοῦ φράκτου, τοῦ θροῦ τῶν φύλλων τῆς λεύκης, τῆς θεσπεσίας μελωδίας ἣτις κατέρχεται ἐκ τῶν οὐρανῶν ὅπου πετᾷ ὁ κορυθαλός, τοῦ πτερυγίσματος τῶν εἰς τὸ πλεσίον δάσους μικρῶν πτηνῶν, τῆς ἐκ τρόμου φυγῆς τῶν κοίτικων ὑπὸ τὰ τριχαπτοειδῆ φύλλα τῆς πτέρης, τῶν παιγνιδίων τῶν σκιούρων ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν φηγῶν, πασῶν τῶν χαριεσσῶν κινήσεων τῶν ἀγριμίων, πάντων τῶν εὐωδῶν ἀρωμάτων τοῦ ἀγροῦ καὶ τοῦ δάσους πασῶν τῶν μεταβαλλομένων λαμπροτήτων τοῦ ὑπὸ νεφελῶν καλυπτομένου οὐρανοῦ καὶ πασῶν τῶν ἐπὶ τῶν κλιτύων ἐναλλασσομένων φωτοσκιάσεων.

Ἀμφότεροι, ὅ τε χωρικός καὶ ὁ πεπαιδευμένος, ἔχουσιν ὀφθαλμούς, ἔχουσιν ἐγκεφάλους, ἀλλ' ὁπόσον διαφόρους δυνάμεις παρατηρήσεως, ὁπόσον διαφόρους δυνάμεις λήψεως ἐντυπώσεων. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἀνὰ τοὺς ἄλλους κόσμους. Εὐθύς ὥς τὰ ἀστρικά καὶ νοητικὰ σώματα ἀρχίσωσι νὰ δρῶσιν ὥς κεχωρισμένοι φορεῖς συνειδήσεως, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι εὐρίσκονται ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ χωρικοῦ, καὶ μόνον τμήματα τοῦ

ἀστρικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ κόσμου μετὰ τῶν παραδόξων καὶ ἀπατηλῶν φαινομένων των φθάνουσι μέχρι τῆς συνειδήσεως. Ἐξελίσσονται ὁμῶς ταχέως, ἐναγκαλιζόμενα ὅλον ἐν καὶ περισσότερα, καὶ μεταβιβάζουσιν εἰς τὴν συνείδησιν ὅλον ἐν καὶ ἀκριβεστέραν εἰκόνα τοῦ περιβάλλοντος. Καὶ ἐδῶ, ὡς καὶ ὅπου δὴ ποτε ἀλλαχοῦ, πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἡ γνῶσις μας δὲν ἀποτελεῖ τὸ ὅριον τῶν δυνάμεων τῆς Φύσεως, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἀστρικῷ καὶ τῷ νοητικῷ κόσμῳ, καθὼς καὶ ἐν τῷ φυσικῷ, εἴμεθα εἰσέτι παιδία συλλέγοντα τὰ ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκβραζόμενα ὀλίγα ὄστρακα, ἐνῶ οἱ ἐν τῷ βυθῷ τοῦ ὠκεανοῦ κεκρυμμένοι θησαυροὶ εἶναι ἀκόμη ἀνεξερευνήτοι.

Ἡ ζωογόνησις τοῦ αἰτιατοῦ σώματος ὡς φορέως τῆς συνειδήσεως ἔπεται, ἐν δέοντι χρόνῳ, τῆς ζωογονήσεως τοῦ νοητικοῦ τοιούτου, καὶ ὁ ἄνθρωπος βλέπει ἐμφανιζομένην πρὸ αὐτοῦ μίαν ἔτι θαυμασιωτέραν κατάστασιν τῆς συνειδήσεως, ἐπεκτεινομένην πρὸς τὰ ὀπίσω διὰ τοῦ ἄνευ ὁρίων παρελθόντος, πρὸς τὰ ἐμπρὸς εἰς τὰ βάθη τοῦ μέλλοντος. Τότε ὁ Διανοητής, ὅχι μόνον κατέχει τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παρελθόντος καὶ δύναται νὰ παρακολουθῇ τὴν ἀνάπτυξιν του διὰ μέσου τῆς μακρᾶς περιόδου τῶν διαδεχομένων ἀλλήλους ἐνσάρκων καὶ ἀσάρκων βίων του, ἀλλὰ δύναται ὡσαύτως νὰ ἐξερευνᾷ κατὰ βούλησιν τὴν παρελθοῦσαν ἱστορίαν τῆς γῆς καὶ νὰ μανθάνῃ τὰ μεγάλα μαθήματα τῆς πείρας τοῦ κόσμου, μελετῶν τοὺς κεκρυμμένους νόμους, οἵτινες καθοδηγοῦσι τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰ μεγάλα μυστικά τῆς ζωῆς, τὰ κεκρυμμένα ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Φύσεως. Διὰ τοῦ λεπτοῦ τούτου φορέως τῆς συνειδήσεως, δύναται νὰ συναντήσῃ τὴν κεκαλυμμένην Ἰσίδα, καὶ ν' ἀνεγείρῃ ἐν ἄκρον τοῦ μακροῦ πέπλου τῆς καθόσον ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ δύναται ν' ἀντικρύσῃ τοὺς ὀφθαλμούς τῆς χωρὶς νὰ τυφλωθῇ ὑπὸ τῶν κεραυνοβόλων βλεμμάτων τῆς, καὶ δύναται νὰ διακρίνῃ ἐν τῇ λάμπει ἥτις προέρχεται ἐξ αὐτῆς τὰς αἰτίας τῆς δυστυχίας τοῦ κόσμου καὶ τὸ τέλος αὐτῶν, μὲ τὴν καρδίαν πλήρη οἴκτου καὶ συμπαθείας, μὴ κατατρυχομένην

ὅμως πλέον ὑπὸ ἀπέλπιδος πόνου. Δύναμιν, ἡσυχίαν καὶ σοφίαν ἀποκτιῶσιν οἱ χρησιμοποιοῦντες, ὡς φορεὰ τῆς συνειδήσεως, τὸ αἰτιατὸν σῶμα καὶ θεωροῦντες μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν λαμπρότητα τοῦ Ἀγαθοῦ Νόμου.

Ὅταν τὸ βουδδικὸν σῶμα ζωογονηθῇ, ὡς φορεὺς τῆς συνειδήσεως, ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ τὴν μακαριότητα τοῦ μὴ-χωρισμοῦ, καὶ γνωρίζει ὅτι ἡ ἐνότης μετὰ πάντων ἅτινα ὑφίστανται εἶναι πλήρης καὶ ζῶσα πραγματικότης. Ὅπως τὸ πρωτεῦον στοιχεῖον τῆς συνειδήσεως ἐν τῷ αἰτιατῷ σώματι εἶναι ἡ γνῶσις καὶ τέλος ἡ σοφία, οὕτω τὸ πρωτεῦον στοιχεῖον ταύτης ἐν τῷ βουδδικῷ σώματι εἶναι ἡ μακαριότης καὶ ἡ ἀγάπη.

Ἡ γαλήνη τοῦ σοφοῦ εἶναι τὸ διακριτικὸν γνῶρισμα τῆς μιᾶς καταστάσεως, ἐν ᾗ τρυφεροτάτη καὶ ἀνεξάντλητος συμπάθεια ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ ἄλλου· ὅταν εἰς ταῦτα προστεθῇ ἡ θεία καὶ ἀναλλοίωτος δύναμις, ἣτις χαρακτηρίζει τὴν ἐνέργειαν τοῦ Atmā, τότε ἡ ἀνθρωπότης στεφανοῦται ὑπὸ τῆς θεότητος, καὶ ὁ ἄνθρωπος — Θεὸς ἐκδηλοῦται ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι τῆς δυνάμεώς του, τῆς σοφίας του καὶ τῆς ἀγάπης του.

Ἡ μεταβίβασις εἰς τοὺς κατωτέρους φορεῖς μέρους τῆς εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἀνηκούσης συνειδήσεως δὲν ἐπακολουθεῖ ἀμέσως τὴν διαδοχικὴν ζωογόνησιν τῶν φορέων. Ὑπὸ τὴν ἀποψιν ταύτην, τὰ ἄτομα διαφέρουσιν εὐρύτατα, ἀναλόγως τῶν περυστάσεων καὶ τοῦ ἔργου των, καθόσον ἡ ζωογόνησις τῶν ὑπεράνω τοῦ φυσικοῦ φορέος ἐτέρων τοιούτων σπανίως ἐπιτυγχάνεται, ἐὰν δὲν ἀνέλθῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ στάδιον τοῦ μαθητοῦ ἐν περιόδῳ δοκιμασίας¹· καὶ τότε, τὰ πρὸς ἐκτέλεσιν καθήκοντα ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐποχῆς. Ὁ μαθητής, καθὼς καὶ ὁ φιλοδοξῶν ν' ἀποβῇ τοιοῦτος διδάσκαται νὰ διαθέτῃ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπάσας τὰς δυνάμεις του πρὸς ἐξυτηρέτησιν τοῦ κόσμου· καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς κατωτέρας συνειδή-

1. Ὅρα Κεφάλαιον ΙΑ'. περὶ τῆς «Ἀνόδου τοῦ Ἀνθρώπου».

σεως εἰς τὰς γνώσεις τῆς ἀνωτέρας ἐξαρτᾶται κατὰ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔργου, εἰς ὃ ὁ μαθητὴς ἀφιεροῦται. Παρίσταται ἀνάγκη ὅπως ὁ μαθητὴς χρησιμοποίῃ πλήρως τοὺς φορεῖς τῆς συνειδήσεώς του ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων πεδίων, καθόσον μέγα μέρος τοῦ ἔργου του δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον δι' αὐτῶν· ἀλλ' ἡ μεταβίβασις τῆς γνώσεως τοῦ ἔργου ἐκείνου πρὸς τὸν φυσικὸν φορέα, ὅστις οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μετ' αὐτοῦ, εἶναι ἀντικείμενον ἄνευ σπουδαιότητος· καὶ ἡ μεταβίβασις ἢ μὴ ἐξαρτᾶται γενικῶς ἐκ τῆς ἐπιρροῆς ἣν ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη μέθοδος δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ ἔργου τοῦ μαθητοῦ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου.

Ἡ κόπωσις τοῦ φυσικοῦ σώματος, ὅταν ἡ ἀνωτέρα συνείδησις ἀναγκάζει αὐτὸ νὰ πάλλῃ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς αὐτήν, εἶναι μεγίστη κατὰ τὸ σημερινὸν στάδιον τῆς ἐξελιξέως. καὶ ἡ κόπωσις αὕτη εἶναι ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ νευρικὰς διαταραχάς, ὑπερνευσθησίαν μετὰ τῶν συναφῶν ἀνωμαλιῶν, ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι εἶναι λίαν εὐνοϊκαί. Διὰ τοῦτο πλεῖστοι ἐξ ἐκείνων οἵτινες κατέχουσι πλήρως ζωογονηθέντας τοὺς ἀνωτέρους φορεῖς τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότατον ἔργον ἐκτελεῖται ἐκτὸς τοῦ σώματος, παραμένουσι μακρὰν τῶν κέντρων τῶν ἀσχολιῶν τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν ἐπιθυμῶσι νὰ προβάλλουσιν ἐπὶ τῆς φυσικῆς συνειδήσεώς των τὴν γνῶσιν ἣν χρησιμοποιοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων πεδίων, προφυλάττοντες οὕτω τὸν εὐαίσθητον φυσικὸν φορέα ἀπὸ τὰς βαναυσότητος καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῆς κοινῆς ζωῆς.

Αἱ κυριώτεραι παρὰσκευαὶ αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ δύναται νὰ δέχεται ὁ φυσικὸς φορεὺς τοὺς παλμοὺς τῆς ἀνωτέρας συνειδήσεως εἶναι ὁ καθαρισμὸς του ἐκ τῶν χονδροειδεστέρων ὕλικῶν διὰ καθαρᾶς τροφῆς καὶ ἀγνοῦ βίου· ἡ τελεία ὑπαδούλωσις πῶν παθῶν καὶ ἡ καλλιέργεια θυμοῦ καὶ φρενός ἐξ ἴσου ἰσορροπημένων, ἀνεπηρεάστων ἀπὸ τὸν θόρυβον καὶ τὰς περιπετείας τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς· ἡ συνήθεια ἡρέμον, βαθύος δια-

λογισμοῦ (meditation) ἐπὶ ὑψηλῶν ζητημάτων, τῆς διανοίας στρεφομένης μακρὰν τῶν ἀντικειμένων τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων νοητικῶν εἰκόνων καὶ προσηλουμένης ἐπὶ ὑψηλοτέρων ἀντικειμένων· ἡ κατάπauσις τῆς σπουδῆς εἰδικῶς τῆς ἀνησύχου, εὐερεθίστου, σπουδῆς τῆς διανοίας, ἣτις κρατεῖ τὸν ἐγκέφαλον διαρκῶς ἐν δράσει καὶ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἵπταται ἀπὸ τὸ ἐν ζήτημα εἰς τὸ ἄλλο· ἡ πραγματικὴ ἀγάπη πρὸς τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἀνωτέρου κόσμου, ἣτις καθιστᾷ αὐτὰ ἐλκυστικώτερα τῶν τοῦ κατωτέρου τοιούτων, οὕτως ὥστε ἡ διάνοια νὰ ἀναπαύηται εὐχαρίστως συναναστρεφόμενη ταύτας ὡς ὅταν συνатаστρέφηται τις πολυαγαπημένον φίλον. Πράγματι, αἱ παρασκευαὶ προσομοιάζουσι κατὰ πολὺ πρὸς τὰς ἀναγκαιούσας τοιαύτας διὰ τὸν συνειδητὸν χωρισμὸν τῆς «ψυχῆς» καὶ τοῦ «σώματος», καὶ αὗται ἀλλαχοῦ καθωρίσθησαν παρ' ἐμοῦ ὡς ἔπεται. Ὁ μαθητὴς

«Ὁφείλει ν' ἀρχίσῃ νὰ εἶναι εἰς ἄκρον καὶ ἐν παντὶ ἐγκρατὴς καὶ νὰ καλλιεργῇ μίαν ὁμαλήν καὶ γαλήνιον κατάστασιν διανοίας. Ἡ ζωὴ του καὶ αἱ σκέψεις του πρέπει νὰ ὦσιν ἄγναι, τὸ σῶμα του νὰ ὑποτάσσεται τελείως εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ἡ διάνοιά του ἐξησκημένη ν' ἀπασχολῆται εἰς εὐγενῆ καὶ ὑψηλά ζητήματα. Ὁφείλει ἐκ συνηθείας νὰ εἶναι φιλενσπλαχνος, πλήρης συμπαθείας καὶ νὰ ἔρχεται ἀργῶς εἰς τοὺς ἄλλους, ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ἐνόχλησιν καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ἣν θ' ἀποκομίσῃ, καὶ ὀφείλει νὰ καλλιεργῇ τὴν γενναιότητα, τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἀφοσίωσιν. Ὁφείλει, τῇ ἀληθείᾳ, νὰ ζῇ συμφῶνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς, περὶ ὧν οἱ ὅλλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀρκοῦνται νὰ ὁμιλῶσι μόνον. Ἀφοῦ ἐκμάθῃ, κατόπιν ἐπιμόνου ἐξασκήσεως, νὰ κυριαρχῇ τοῦ πνεύματος μέχρις ἐνὸς ὁρίου, ὥστε νὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ διατηρῇ αὐτὸ προσηλωμένον ἐπὶ τινι χρόνῳ ἐπὶ μιᾶς καὶ μόνης σκέψεως, ὀφείλει ν' ἀρχίσῃ αὐτοηροτέραν ἐξάσκησιν, ἐφαρμοζὼν καθημερινῶς τὴν συγκέντρωσιν ἐπὶ τινος δυσκόλου ἢ ἀφηρημένου ζητήματος, ἢ ἐπὶ τινος ὑψηλοῦ ἀντικειμένου διανοητικῆς ἀφοσιώσεως· ἡ συγκέντρωσις αὕτη εἶναι ἡ σταθερὰ προσήλωσις τῆς διανοίας ἐπὶ τινος μοναδικοῦ σημείου, χωρὶς νὰ πλανᾶται αὕτη καὶ χωρὶς ν' ἀποσπᾶται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ἢ διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν αἰσθήσεων, ἢ διὰ τῆς ἐπενεργείας αὐτῆς ταύτης τῆς διανοίας. Ἡ διάνοια πρέπει νὰ ζωογονῇται διὰ προσηλώσεως καὶ σταθερότητος ἀκλό-

νήτων μέχρι, ὅτου ἐκμάθῃ βαθμηδὸν ν' ἀποσύρῃ τὴν προσοχὴν τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ τοῦ σώματος. Νὰ παραμένωσιν οὕτω αἱ αἰσθήσεις ἡσυχοὶ καὶ ἡρεμοὶ, ἐνθ' ἡ διάνοια θὰ εἶναι τὰ μάλιστα ζῶσα μὲ ἀπάσας τὰς ἐνεργείας τῆς συγκεντρωμένης εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ προβληθῶσι πρὸς ἓν μοναδικὸν σημεῖον σκέψεως, τὸ ὑψιστον ἐξ ὧσων δύναται αὕτη νὰ φθάσῃ. Ὅταν ἡ διάνοια δυνήθῃ νὰ συγκρατηθῇ οὕτω μετὰ σχετικῆς εὐκολίας, θὰ εἶναι ἐτοιμὴ νὰ ἐπιτελέσῃ ἓν ἐπιπεραιτέρω βῆμα, καὶ διὰ μᾶς ἰσχυρᾶς ἀλλ' ἡρέμου προσπαθείας τῆς βουλήσεως, δύναται νὰ προβληθῇ ἐπέκεινα τῆς ὑψηλοτέρας σκέψεως, ἣν δύναται νὰ διανοηθῇ ἐν ὧσ' ὁρᾷ ἐν τῷ φυσικῷ ἐγκεφάλῳ, καὶ διὰ τῆς προσπαθείας ταύτης ν' ἀνέλθῃ καὶ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς ὑψηλοτέρας συνειδήσεως ἀπελευθερουμένη τοῦ φυσικοῦ σώματος. Ὅταν ἐπιτευχθῇ τοῦτο, ὁ ἄνθρωπος δὲν δοκιμάζει οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ὕπνου ἢ ὄνειρου ἢ καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀπώλειαν συνειδήσεως· ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἐκτός τοῦ σώματός του, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀπηλλάγῃ ἐνὸς βάρους καὶ ὅχι ὅτι ἀπώλεσε μέρος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἄλλως τε, πραγματικῶς δὲν χάνει τὸ σῶμα του, ἀλλ' ἐκφεύγει τοῦ φυσικοῦ σώματος δι' ἐνὸς φωτεινοῦ σώματος ὅπερ ὑπαικούει καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας σκέψεις του καὶ ὑπηρετεῖ ὡς ὥριον καὶ τέλειον ὄργανον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεώς του. Ἐν τούτῳ εἶναι ἐλεύθερος νὰ διατρέχῃ τοὺς λεπτειλίπτους κόσμους ἀλλὰ ὀφείλει νὰ παιδεύσῃ τὰς δυνάμεις του ἐπὶ μακρὸν καὶ μετὰ προσοχῆς, πρὸς ἐπιτέλεσιν σοβαρᾶς ἐργασίας ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας.

Ἐκ τοῦ σώματος ἀπελευθέρωσις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ὡσαύτως καὶ δι' ἄλλων μέσων· διὰ τῆς ἐν ἐκστάσει συγκεντρώσεως ἢ δι' εἰδικῶν μεθόδων ὡς Μέγας τις Διδάσκαλος δύναται ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν μαθητὴν του· οἷονδῆποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ μέσον, ὁ σκοπὸς εἶναι ὁ αὐτός— ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ψυχῆς ἐν πλήρει συνειδήσει, δυναμένης νὰ ἐξετάσῃ τὸ νέον περιβάλλον τῆς εἰς μέρη ἄφθοστα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς συγκός. Δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ σῶμα καὶ νὰ ἐπανεισέλθῃ εἰς αὐτό, καὶ ὑπ' αὐτάς τὰς συνθήκας δύναται ν' ἀποτυπώσῃ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ ἐγκεφάλου καὶ συγκρατήσῃ οὕτως ἐν τῷ φυσικῷ σώματι, τὴν ἀνάμνησιν τῶν δοκιμασιῶν ὡς ὑπέστη¹.

Ἐκεῖνοι οἵτινες ἠγγνόσαν τὰς κυρίας ἰδέας, τὰς περιγραφείσας εἰς τὰς προηγουμένας σελίδας, θὰ αἰσθανθῶσιν ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται εἶναι ἄφ' ἑαυτῶν ἢ ἰσχυροτέρα ἀποδείξεις ὅτι ἡ μετενσάρκωσις

1. «Conditions of Life after Death». Nineteenth Century, November 1896.

εἶναι γεγονὸς ἐν τῇ φύσει. Αὕτη εἶναι ἀναγκαία ἵνα συντελεσθῇ ἡ εὐρεῖα ἐξέλιξις ἣν συνεπάγεται ἡ φράσις· ἡ ἐξέλιξις τῆς ψυχῆς. Ἐὰν θέσωμεν κατὰ μέρος πρὸς στιγμὴν τὴν ὑλιστικὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι μόνον ἐν ἄθροισμα δονήσεων ἰδιαίζοντος εἰδους φυσικῆς ὕλης, ἡ μόνη δυνατὴ ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ἐκάστη ψυχὴ εἶναι μία νέα δημιουργία, ἐμφανιζομένη κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους, σηματοδομένη δι' ἐναρέτων ἢ φαύλων τάσεων καὶ προικιζομένη δι' ἱκανότητος ἢ ἡλιθιότητος, ὑπὸ τῆς αὐθαιρέτου ἰδιοτροπίας τῆς δημιουργοῦ δυνάμεως. Ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Μωαμεθανός, ἡ τύχη τοῦ ἔχει προσδεθῇ περὶ τὸν λαιμόν του κατὰ τὴν γέννησίν του, καθόσον ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου ἐξαριτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τοῦ περιβάλλοντος, καὶ μία νεωστὶ πλασθεῖσα ψυχὴ, ἐκσφενδονηθεῖσα ἐν τῷ κόσμῳ πρέπει νὰ καταδικασθῇ εἰς εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν ἀναλόγως τῶν περιβαλλουσῶν αὐτὴν συνθηκῶν καὶ τοῦ ἐντυπωθέντος ἐπ' αὐτῆς χαρακτῆρος. **Πεπρωμένον** ἐν τῇ προσβλητικωτέρᾳ αὐτοῦ μορφῇ, εἶναι ἡ ἐναντία τῆς μετενσαρκώσεως ὑπόθεσις. Ἀντὶ νὰ θεωρῶμεν τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἐξελισσομένους βραδέως, ὥστε ὁ θηριώδης ἄγριος τῆς σήμερον ν' ἀναπτύξῃ ἐν καιρῷ τὰς εὐγενεστάτας ἀρετὰς τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἥρωος, καὶ νὰ βλέπωμεν οὕτως ἐν τῷ κόσμῳ μίαν σοφῶς σχεδιασθεῖσαν καὶ σοφῶς διευθυνομένην πρόοδον ἀναπτύξεως, θὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ βλέπωμεν ἐν αὐτῷ ἐν χάος αἰσθανομένων ὄντων ὑφισταμένων τὰς μεγαλυντέρας ἀδικίας, εἰς ἅτινα ἀπονέμονται εὐτυχία ἢ δυστυχία, γνῶσις ἢ ἄγνοια, ἀρετὴ ἢ ἐλάττωμα, πλοῦτη ἢ πενία, μεγαλοφυΐα ἢ ἡλιθιότης, ὑπὸ μιᾶς αὐθαιρέτου ἐξωτερικῆς θελήσεως, μὴ καθοδηγουμένης οὔτε ὑπὸ δικαιοσύνης, οὔτε ὑπὸ οἴκτου — ἐν πραγματικὸν πανδαιμόνιον ἄνευ λογικῆς καὶ ἐννοίας. Καὶ τὸ χάος τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τὸ ὑψηλότερον μέρος ἐνὸς κόσμου, εἰς τὰ κατώτερα τμήματα τοῦ ὁποίου ἐκδηλοῦνται πάντα τὰ τακτικὰ καὶ ὥραῖα ἀποτελέσματα ἐνὸς νόμου, ὅστις πάντοτε ἐξελίσσει ὑψηλοτέρας καὶ πολυπλοκωτέρας μορφὰς ἐκ τῶν κατωτέρων καὶ ἀπλουστέρων τοιούτων καὶ ὅστις

προφανῶς τείνει πρὸς τὴν τελειότητα, τὴν ἁρμονίαν, καὶ τὴν ὡραιότητα.

Ἐὰν γίνῃ παραδεκτὸν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀγρίου προορίζεται νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἐξελιχθῇ, καὶ ὅτι δὲν ἔχει καταδικασθῇ νὰ μείνῃ αἰωνίως εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς παιδικὴν κατάστασιν, ἀλλ' ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῆς θὰ λάβῃ χώραν μετὰ θάνατον καὶ εἰς ἄλλους κόσμους, τότε ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξελίξεως τῆς ψυχῆς γίνεται παραδεκτὴ, καὶ παραμένει μόνον τὸ ζήτημα τοῦ τόπου εἰς ὃν λαμβάνει χώραν ἡ ἐξέλιξις αὕτη. Ἐὰν πᾶσαι αἱ ἐπὶ γῆς ψυχαὶ εὐρίσκοντο εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἐξελίξεως, πολλὰ θὰ ἠδύναντο νὰ λεγθῶσιν ὑπὲρ τῆς θεωρίας ὅτι οἱ περαιτέρω κόσμοι ἀναγκαιοῦσι πρὸς ἐξέλιξιν τῶν ψυχῶν ἐπέκεινα τοῦ βρεφικοῦ βαθμοῦ.

Ἄλλ' ἔχομεν περίξ ἡμῶν ψυχὰς αἵτινες εἶναι κατὰ πολὺ προκεχωρημέναι, καὶ αἵτινες ἐγεννήθησαν πεπροικισμέναι δι' εὐγενῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν προτερημάτων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ συλλογισμοῦ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αὗται ἐξελιχθήσαν εἰς ἄλλους κόσμους, πρὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γεννήσεώς των, καὶ δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ μὴ ἐκπλαγῶμεν διατὶ ἡ γῆ ἥτις παρουσιάζει ποικίλας καταστάσεις, καταλλήλους δι' ἥκιστα ἀνεπτυγμένας καὶ διὰ προκεχωρημένας ὡσαύτως ψυχὰς, νὰ κατοικῇται μόνον ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ὑπὸ τινων ψυχῶν ἐκάστου βαθμοῦ ἀναπτύξεως, ὁλοκλήρου τοῦ ὑπολοίπου σταδίου τῆς ἐξελίξεώς των διατρεχομένον εἰς κόσμους ἀναλόγους ταύτης, ἐξ ἴσου καταλλήλους νὰ παρέχωσιν ἅπαντας τοὺς ἀναγκαιοῦντας ὅρους πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ψυχῶν, εἰς διαφόρους βαθμοὺς ἐξελίξεως, ὡς ἀπαντῶμεν ταύτας κατὰ τὴν ἐδῶ γέννησίν των. Ἡ Ἀρχαία Σοφία διδάσκει πράγματι ὅτι ἡ ψυχὴ προοδεύει διὰ μέσου πολλῶν κόσμων, ἀλλὰ διδάσκει ὡσαύτως ὅτι ἕκαστος γεννᾶται ἐν ἐκάστῳ τῶν κόσμων τούτων πάλιν καὶ πάλιν ἐκ νέου, μέχρις ὅτου ἐπιτύχῃ τὴν ἐν ἐκείνῳ τῷ κόσμῳ δυνατὴν ἐξέλιξιν του. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ κόσμοι, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς, σχηματίζουν μίαν ἐξελισσομένην ἄλυσσον, καὶ ἕκαστος

τούτων ἐκτελεῖ τὸ ἴδιον εἰς αὐτὸν μέρος, ὡς θέατρον ὠρισμένων βαθμῶν ἐξελίξεως.

Ὁ ἡμέτερος κόσμος παρουσιάζει ἔδαφος κατάλληλον διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὀρυκτοῦ, τοῦ φυτικοῦ, τοῦ ζωικοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βασιλείου, καὶ ὡς ἐκ τούτου συνολικὴ ἢ ἀτομικὴ μετενσάρκωσις λαμβάνει χώραν εἰς πάντα τὰ βασίλεια ταῦτα. Τῇ ἀληθείᾳ, περαιτέρω ἐξέλιξις ἀναμένει ἡμᾶς εἰς ἄλλους κόσμους, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν θείαν τάξιν δὲν εἶναι οὗτοι προσιτοὶ εἰς ἡμᾶς, πρὶν ἢ ἐκμάθωμεν καὶ ἀφομοιώσωμεν τὰ μαθήματα ἅτινα ὁ ἴδιος ἡμῶν κόσμος διδάσκει εἰς ἡμᾶς.

Ἐφ' ὅσον μελετῶμεν τὸν περίξ ἡμῶν κόσμον, πλεῖστοι ὅσοι τρόποι σκέψεως ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἀνάγκης τῆς μετενσαρκώσεως.

Τὰς μεγίστας διαφοράς, αἵτινες χωρίζουσιν ἄνθρωπον ἀπὸ ἄνθρωπον, ἐσημειώσαμεν ἤδη ὡς συνεπαγομένης ὁλόκληρον παρελθὸν ἐξελίξεως ἐκάστης ψυχῆς. Καὶ ἐπεστήθη ἡ προσοχὴ εἰς ταύτας, ὡς διαχωρίζουσας τὴν ἀτομικὴν μετενσάρκωσιν τῶν ἀνθρώπων—ἐκαστος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ μοναδικὸν γένος—ἀπὸ τὰς μετενσαρκώσεις τῶν μοναδικῶν ομάδων ψυχῶν ἐν τοῖς κατωτέροις βασιλείοις. Αἱ ἐν συγκρίσει μικραὶ διαφοραὶ αἵτινες χωρίζουσι τὰ φυσικὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, πάντων ἐξωτερικῶς ἀναγνωριζομένων ὡς ἀνθρώπων, παρουσιάζουσι μεγίστας διαφοράς νοητικῶν καὶ ἠθικῶν προτερημάτων, ἅτινα χωρίζουσι τὸν τελευταῖον τῶν ἀγρίων ἀπὸ τὸν εὐγενέστατον ἀνθρώπινον τύπον. Οἱ ἄγριοι εἶναι συνήθως θαυμάσιοι ἀπὸ φυσικῆς ἀναπτύξεως καὶ με κρανία ἱκανῶν διαστάσεων, ἀλλ' ὁπόσον διάφορος εἶναι ὁ νοῦς αὐτῶν ἀπὸ τὸν τοῦ φιλοσόφου ἢ τὸν τοῦ ἀγίου!

Ἐὰν τὰ ὑψηλὰ νοητικὰ καὶ ἠθικὰ προτερήματα θεωροῦνται ὡς συγκεντρωμένα ἀποτελέσματα τῆς πεπολιτισμένης ζωῆς, τότε ἔχομεν εἰς ἀντίθεσιν τὸ γεγονός· οἱ ἱκανώτατοι ἄνθρωποι τῆς σήμερον ὑπεσκειίσθησαν ὑπὸ τῶν διανοητικῶν γιγάντων τοῦ παρελθόντος, καὶ τὸ ὅτι οὐδεὶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἔφθασε τὸ

ἕψος τῆς ἠθικῆς ἱστορικῶν τινῶν ἀγίων. Ἔχομεν νὰ παρατηρή-
 ρωμεν περαιτέρω ὅτι ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἔχει πατέρα οὔτε τέκνον·
 ὅτι ἐμφανίζεται ἀποτόμως καὶ οὐχὶ ὡς κορυφὴ μιᾶς βαθμυδὸν
 βελτιουμένης οἰκογενείας, καὶ ἥτις δυνατόν νὰ εἶναι στεῖρα, ἢ ἐὰν
 ἀποκτήσῃ τέκνον, τοῦτο νὰ εἶναι τέκνον τοῦ σώματος καὶ οὐχὶ
 τῆς διανοίας. Ἔτι περισσότερο ἐμφανές, μία μουσικὴ μεγαλο-
 φυΐα γεννᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν μουσικῇ οἰκογενείᾳ, καθόσον
 ἡ μορφὴ τῆς μεγαλοφυΐας ταύτης ἔχει ἀνάγκην, πρὸς ἐκδήλωσιν
 τῆς, νευρικῆς ὀργανώσεως ἰδιαιτέρας μορφῆς καὶ ἡ νευρικὴ ὀρ-
 γάνωσις ὑπάγεται εἰς τὸν νόμον τῆς κληρονομικότητος. Ἀλλὰ
 πόσον συχνὰ ὁ προσορισμὸς μιᾶς τριαύτης οἰκογενείας φαίνεται
 περαιωθεὶς ἀφοῦ προμηθεύσῃ ἐν σῶμα εἰς μίαν μεγαλοφυΐαν.
 Ἐκτοτε ἀρχίζει αὕτη νὰ τρεμοσβύνη καὶ ἐντὸς ὀλίγων γενεῶν
 ἐξαφανίζεται ἐντὸς τοῦ σκότους τῆς μετρίως ἀνεπτυγμένης ἀνθρω-
 πότητος. Ποῦ εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Bach, τοῦ Beethoven, τοῦ
 Mozart, τοῦ Mendelssohn, οἱ ἴσοι πρὸς τοὺς προγόνους τῶν.
 Ἡ μεγαλοφυΐα, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν μεταβιβάζεται ἀπὸ τὸν πατέρα
 εἰς τὸν υἱόν, ὅπως οἱ φυσικοὶ τύποι τῶν οἰκογενειῶν τῶν Στούαρτ
 καὶ τῶν Βουρβόνων.

Ἐπὶ ποίας βάσεως, ἐκτὸς τῆς μετενσαρκώσεως, δύναται νὰ
 ἐξηγηθῇ τὸ «ὑπερφυσικὸν παιδίον»; Λάβετε ὡς παράδειγμα τὴν
 περίπτωσιν τοῦ παιδίου ὅπερ ἀπέβη ἀκολούθως ὁ Δόκτωρ Young,
 ὁ συλλαβὼν τὴν περὶ τοῦ κυματοειδοῦς τοῦ φωτὸς θεωρίαν, οὔτι-
 νος δὲν ἔχει ἀναγνωρισθῇ εἰσέτι ἀρκούντως ἡ μεγαλοφυΐα. Ὡς
 παιδίον δύο ἔτων ἠδύνατο ν' ἀναγινώσκῃ «μετὰ σημαντικῆς
 εὐκολίας», καὶ προτοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὸ τέταρτον ἔτος εἶχεν ἀνα-
 γνώσῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν Βίβλον δις· κατὰ τὸ ἑβδομον ἔτος ἤρ-
 χισεν ἀριθμητικὴν καὶ κατεῖχεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ Tutor's Assi-
 stant τοῦ Walkingham προτοῦ φθάσῃ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ὑπὸ
 τὴν ὁδηγίαν τοῦ διδασκάλου του. Ἐτη τινὰ βραδύτερον ἀνευρί-
 σκομεν αὐτὸν ἐκμανθάνοντα, καίτοι ἠκολούθει τὰ κοινὰ μαθή-
 ματα τοῦ σχολείου, λατινικά, ἑλληνικά, ἑβραϊκά, μαθηματικά,

λογιστικήν, γαλλικά, ἰταλικά, τὴν τέχνην τοῦ τορνευτοῦ, νὰ κατασκευάζῃ τηλεσκόπια, καὶ νὰ τέρπεται ἐν τῇ ἀνατολικῇ φιλολογίᾳ. Εἰς ἡλικίαν δέκα τεσσάρων ἐτῶν ἐμελέτα ὑπὸ τὰς ὁδηγίας ἐνὸς διδασκάλου ἔχων ὡς σύντροφόν του ἐν παιδίον κατὰ ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος νεώτερόν του. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ κατὰ πρῶτον συμπεφωνηθεὶς διδάσκαλος δὲν ἤρχετο ὁ Young ἐδίδασκε τὸ ἄλλο παιδίον¹. Ὁ Sir William Rowan Hamilton παρουσίασεν δύναμιν ἔτι ὑπερφυσικωτέραν. Ἦρχισεν ἐκμανθάνων τὴν ἑβραϊκὴν εἰς ἡλικίαν μόλις τριῶν ἐτῶν καὶ εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν εἰς τῶν καθηγητῶν τοῦ Trinity College τοῦ Δουβλίνου ἐξεφράσθη περὶ αὐτοῦ, ὅτι κατέδειξε περισσοτέρας γνώσεις τῆς γλώσσης πολλῶν ὑποψηφίων ὑφηγητῶν. Εἰς ἡλικίαν δέκα τριῶν ἐτῶν εἶχεν ἀποκτήσῃ σημαντικὰς γνώσεις δέκα τριῶν τοῦλάχιστον γλωσσῶν. Μεταξὺ τούτων, ἐκτὸς τῶν κλασσικῶν καὶ τῶν συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, περιελαμβάνοντο ἡ Περσικὴ, ἡ Ἀραβικὴ, ἡ Σανσκριτικὴ, ἡ Ἰνδουστανικὴ καὶ δὴ ἡ Μαλαϊκὴ... Εἰς ἡλικίαν δέκα τεσσάρων ἐτῶν ἔγραψε συγχαρητήριον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πρεσβευτὴν τῆς Περσίας, ὅστις ἐτύγχανεν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ Δουβλίον καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι οὐδέποτε ἐφαντάζετο ὅτι θὰ ὑπῆρχεν ἄνθρωπος ἐν τῇ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ τοιοῦτον ἔγγραφον εἰς Περσικὴν γλῶσσαν. Εἰς τῶν συγγενῶν του ἔλεγεν «Ἐνθυμοῦμαι αὐτὸν ὅταν ἦτο παιδίον ἐξ ἐτῶν, ὅταν ἀπῆντα εἰς δύσκολον ἐρώτησιν μαθηματικῶν καὶ ἀμέσως κατόπιν ἔτρεχε παιδρὸς πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ μικροῦ του διτρώχου». Δώδεκα ἐτῶν συνηγωνίσθη τὸν Colburn, τὸν Ἀμερικανὸν ἀριθμομνήμονα παῖδα, ὃν παρουσίαζον τότε ὡς ἀξιοπεριέργον ἐν Δουβλίῳ, καὶ δὲν ἦτο πάντοτε ὁ χεῖριστος κατὰ τὰς συναντήσεις. Ὁ Δόκτωρ Brinkley (βασιλικὸς ἀστρονόμος τῆς Ἰρλανδίας) ἔλεγε περὶ αὐτοῦ τῷ 1823, ὅτε ἦτο δέκα ὀκτὼ ἐτῶν «Ὁ νεανίας οὗτος δὲν λέγω ὅτι θὰ γίνῃ, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος μαθηματικὸς τῆς ἐποχῆς

1. Life of Dr. Thomas Young, ὑπὸ G. Peacock, D. D.

του. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ στάδιόν του ἦτο ἴσως ἄνευ προηγουμένου. Μεταξὺ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ συναγωνιζομένων ἀξίας ἀνωτέρας τῆς κοινῆς, ἦτο ὁ πρῶτος εἰς ἕκαστον θέμα καὶ εἰς ἑκάστην ἐξέτασιν ¹.

Ἄς συγκρίνῃ ὁ σκεπτικὸς σπουδαστὴς τὰ παιδία ταῦτα πρὸς ἡλίθιον ἢ καὶ πρὸς τι κοινῆς ἀναπτύξεως παιδίον, ὡς ἐξετάσῃ πῶς ἀρχίζοντα τὸ στάδιόν των μετὰ τοιούτων προτερημάτων ἐξασκῶσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ κατόπιν ὡς ἐρωτήσῃ ἑαυτὸν ἐὰν τοιαῦται ψυχαὶ δὲν ἔχουσι παρελθόν ὀπισθὲν των.

Αἱ ὁμοιότητες ἐν τῇ οἰκογενεῖα γενικῶς ἀποδίδονται εἰς τὸν «νόμον τῆς κληρονομικότητος» Ἄλλ' αἱ συναντώμεναι εἰς πᾶσαν στιγμὴν διαφοραὶ νοητικοῦ καὶ ἠθικοῦ χαρακτῆρος ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς οἰκογενείας, ἀφίνονται ἀνεξήγητοι. Ἡ μετενσάρκωσις ἐξηγεῖ τὰς ὁμοιότητας διὰ τοῦ γεγονότος ὅτι μία ψυχὴ ἀναγεννωμένη, κατευθύνεται εἰς οἰκογένειαν ἣτις παρέχει διὰ τῆς φυσικῆς κληρονομικότητός της σῶμα ἱκανὸν πρὸς ἔκφρασιν τῶν χαρακτηριστικῶν της καὶ ἐξηγεῖ τὰς ἀνομοιότητας ἀποδίδουσα τὸν νοητικὸν καὶ ἠθικὸν χαρακτήρα εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄτομον, καὶ καταδεικνύουσα ὅτι δεσμοὶ συναφθέντες ἐν τῷ παρελθόντι ἤγαγαν αὐτὸ πρὸς γέννησιν, πλησίον ἄλλου ἀτόμου τῆς οἰκογενείας ταύτης ² Ἐν χαρακτηριστικὸν γεγονὸς ἐν σχέσει πρὸς τὰ δίδυμα εἶναι τὸ ὅτι κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν συνήθως δὲν διακρίνονται τὸ ἐν τοῦ ἄλλου καὶ παρ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς ὀξείας ὀράσεως τῆς μητρὸς καὶ τῆς τροφοῦ ἐνῶν βραδύτερον, κατὰ τὸν βίον, ὅταν τὸ *manas* ἐργάζεται ἐν τῷ φυσικῷ περιβλήματι, τόσον πολὺ θὰ ἔχῃ μεταβάλλῃ αὐτά, ὥστε ἡ φυσικὴ ὁμοιότης θὰ ἔχῃ ἐλαττωθῇ, καὶ αἱ διαφοραὶ τοῦ χαρακτῆρος θὰ ἔχωσιν ἀποτυπωθῇ ἐπὶ τῶν παροδικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου ³. Ἡ φυσικὴ ὁμοιότης

1. North British Review. Σεπτέμβριος 1866.

2. Ὅρα κεφάλαιον Θ' περὶ «Κάρμα».

3. Reincarnation ἐπὶ Annie Besant σελ. 64.

μετὰ τῆς νοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀνομοιότητος φαίνεται ὅτι συνεπάγεται τὴν συνάντησιν δύο διαφορῶν γραμμῶν αἰτιατοῦ.

Ἡ καταπληκτικὴ ἀνομοιότης ἥτις συναντᾶται μεταξὺ ἀνθρώπων τῆς αὐτῆς σχεδὸν διανοητικῆς δυνάμεως, ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐξετάσωσιν εἰδικὰς διδασκαλίας, εἶναι ἕτερος «δείκτης» τῆς μετενσαρκώσεως. Μία ἀλήθεια ἀναγνωρίζεται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἐνός, ἐνῶ ὁ ἕτερος δὲν δύναται νὰ κατανοήσῃ αὐτήν, ἔστω καὶ μετὰ μικρὰν καὶ προσεκτικὴν μελέτην. Δύναται ὡσαύτως νὰ συμβῇ καὶ τὸ ἀντίθετον· ὅταν ἄλλη τις ἀλήθεια παροισιάζεται εἰς αὐτοὺς δύναται αὕτη νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τοῦ δευτέρου οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ πρώτου. Δύο σπουδασταὶ ἐλκύονται πρὸς τὴν Θεοσοφίαν καὶ ἀρχίζουν νὰ μελετῶσιν αὐτήν. Μετὰ ἓν ἔτος ὁ εἰς ἐξηκοιῶθῃ πρὸς τὰς κυριωτέρας ιδέας καὶ δύναται νὰ ἐφαρμώσῃ αὐτάς, ἐνῶ ὁ ἕτερος ἀγωνίζεται ὥς νὰ εὐρίσκηται ἐν λαβυρίνθῳ. Διὰ τὸν ἓνα, ἐκάστη ἀρχὴ ἐφάνη γνωστὴ ἐκ πρώτης ὄψεως, διὰ τὸν ἄλλον ἐφάνη νέα, ἀκατανόητος, παράδοξος. Ὁ παραδεχόμενος τὴν μετενσάρκωσιν κατανοεῖ ὅτι ἡ διδασκαλία εἶναι παλαιὰ διὰ τὸν ἓνα καὶ νέα διὰ τὸν ἄλλον· ὁ εἰς ἐκμανθάνει ἀμέσως «διότι ἐνθιμεῖται», δὲν πράττει ἄλλο τι εἰμὴ ν' ἀναπολῇ παρελθούσαν γνῶσιν· ὁ ἄλλος ἐκμανθάνει βραδέως καθόσον ἡ πείρα του δὲν περιελάμβανε τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς φύσεως, καὶ ἀποκιτᾷ ταύτας διὰ πρώτην φορὰν μετὰ κόπου¹. Ὡσαύτως, ἡ συνήθης ἐνόρασις εἶναι ἀπλῶς ἀναγνώρισις γεγονότος οἰκείου ἐνὸς τῶν παρελθόντων βίων, καίτοι συναντᾶται, τὸ πρῶτον, κατὰ τὸν παρόντα. Τοῦτο εἶναι ἕτερον σημεῖον τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν τὸ ἄτομον ἠκολούθησε κατὰ τὸ παρελθόν.

Ἡ κυριωτέρα δυσκολία πολλῶν ἀνθρώπων πρὸς παραδοχὴν τοῦ δόγματος τῆς μετενσαρκώσεως εἶναι ἡ ἔλλειψις πάσης ἀναμνήσεως τοῦ παρελθόντος των. Καὶ ὅμως παρατηροῦσι καθ' ἐκάστην ὅτι ἐλησμόνησαν πλεῖστα ὅσα ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ βίου ὄν

1. Reincarnation, ὑπὸ Annie Besant, σελ. 67.

διανύουσι διὰ τῶν σημερινῶν σωμάτων των, καὶ ὅτι τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας των εἶναι ἀόριστα καὶ τὰ τῆς βρεφικῆς ἐν πληρῆς κενόν. Πρέπει νὰ γνωρίζωσιν ὡσαύτως ὅτι τὰ γεγονότα τοῦ παρελθόντος, καίτοι λησμονηθέντα τελείως ὑπὸ τῆς φυσιολογικῆς συνειδήσεως εἶναι κεκρυμμένα ἐν τούτοις εἰς τὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς μνήμης. καὶ δύνανται ν' ἀναμνησθῶσιν ἐκ νέου τούτων ζωηρῶς εἰς τινὰς μορφὰς ἀσθενειῶν ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑπνωτισμοῦ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκων ὁμιλεῖ μίαν γλῶσσαν ἀκουομένην μόνον κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν καὶ ἄγνωστον εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς ζωῆς. Κατὰ τὸ παραλήρημα γεγονότα ἐπὶ μακρὸν λησμονηθέντα ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν συνείδησιν μετὰ μεγάλης διαυγείας. Πράγματι οὐδὲν λησμονεῖται· ἀλλὰ πολλὰ ἀποκρύπτονται τῆς περιορισμένης ὁράσεως τῆς ἀφυπνιζομένης συνειδήσεώς μας, τῆς τὸ μάλιστα περιορισμένης μορφῆς τῆς συνειδήσεώς μας, καίτοι αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἣν συνήθως ἀναγνωρίζει ἡ μεγάλη πλειονότης. Ἀκριβῶς ὡς ἡ ἀνάμνησις ἐνίων συμβάντων τοῦ παρόντος βίου ἀπομακρύνεται τῆς ἐν ἐγρηγόρσει συνειδήσεως ταύτης, καὶ ἐπανεμφανίζεται ἐκ νέου μόνον ὅταν ὁ ἐγκέφαλος, ὢν ἐν ὑπερβουαισθησίᾳ, καθίσταται ἱκανὸς ν' ἀποκρίνηται εἰς τοὺς παλμοὺς οἵτινες συνήθως διέρχονται δι' αὐτοῦ ἀπαράτηρητοι, οὕτω καὶ ἡ ἀνάμνησις τῶν παρελθόντων βίων ἔχει ἐναποτεθῇ μακρὰν τῆς φυσικῆς συνειδήσεως. Ἄπαντα ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος κατέχεται ὑπὸ τοῦ Διανοητοῦ, τοῦ μόνου ἐπιζῶντος ἀπὸ βίου εἰς βίον· κρατεῖ οὗτος εἰς τὴν διάθεσίν της ὁλόκληρον τὸ βιβλίον τῆς ἀναμνήσεως, καθόσον αὐτὸς εἶναι τὸ μόνον «Ἐγὼ» ὅπερ ὑπέστη ἀπάσας τὰς δοκιμασίας τὰς ἐν αὐτῷ ἀναγραφομένας.

Ἐπὶ πλέον δύνανται ν' ἀποτυπώσῃ τὰς ἰδίας ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος του, ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ φορέως, μόλις οὗτος ἀποκαθαρθῇ ἀρκούντως καὶ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀποκρίνηται εἰς τὰς ταχεῖας καὶ λεπτὰς δονήσεις. Τότε ὁ ἐκ σαρκὸς ἄνθρωπος δύναται νὰ μετέχῃ τῆς γνώσεως τῶν ἐναποθηκευθέντων παρελθόν-

των. Ἡ δυσκολία τῆς ἀναμνήσεως δὲν ἔγκειται εἰς τὴν ἔλλειψιν φυσικῆς μνήμης, καθόσον ὁ κατώτερος φορεὺς, τὸ φυσικὸν σῶμα, οὐδέποτε διῆλθε διὰ τῶν προηγουμένων βίων τῶν κατόχων του· αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ παρόντος σώματος ὑπὸ τοῦ σημερινοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος καὶ εἰς τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ ν' ἀποκρίνηται εἰς τοὺς λεπτοὺς παλμοὺς διὰ τῶν ὁποίων μόνον ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἐκφράζηται. Ἐκεῖνοι οἵτινες ἐπιθυμοῦσι ν' ἀναμνησθῶσι τοῦ παρελθόντος δὲν πρέπει νὰ συγκεντρῶσι τὴν προσοχὴν των ἐν τῷ παρόντι ἀλλὰ ν' ἀποκαθαίρῃσι τὸ σῶμα μέχρις ὅτου καταστῇ τοῦτο ἱκανὸν νὰ δέχεται ἐντυπώσεις ἐκ τῶν λεπτοτέρων σφαιρῶν.

Ἡ ἀνάμνησις τῶν παρελθόντων βίων, ἐν τούτοις, κατέχεται πλήρως ὑπὸ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀνθρώπων οἵτινες ἐπέτυχον τὴν ἀναγκαίαν εὐαισθησίαν τοῦ φυσικοῦ ὁργανισμοῦ. Δι' αὐτούς, τῷ ὄντι, ἡ μετενσάρκωσις δὲν εἶνε πλέον θεωρία. ἀλλ' ἀντικείμενον προσωπικῆς γνώσεως. Ἐχουσιν ἀντιληφθῇ οὗτοι πόσον πλουσιωτέρα καθίσταται ἡ ζωὴ ὅταν προστίθενται αἱ ἀναμνήσεις τῶν παρελθόντων βίων, ὅταν οἱ φίλοι τῆς βραχείας ταύτης ἡμέρας ἀνευρίσκονται ὡς παλαιοὶ τοιοῦτοι, καὶ αἱ ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος συντελοῦσιν εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τοῦ ἐφημέρου παρόντος. Ἡ ζωὴ καθίσταται ἀσφαλεστέρα καὶ ἀξιοπρεπεστέρα ὅταν ἐξετάζηται τὸ μακρὸν πρὸ αὐτῆς παρελθὼν καὶ ὅταν αἱ παλαιαὶ φιλῖαι ἀπαντῶνται ἐκ νέου εἰς τὰς τῆς σήμερον τοιαύτας. Ὁ θάνατος μετατοπίζεται εἰς τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν, ὡς ἐν ἀπλοῦν ἐπείσοδιον ἐν τῇ ζωῇ, ὡς ἀλλαγὴ μιᾶς σκηνῆς, ὡς ἐν ταξείδιον ὅπερ χωρίζει τὰ σώματα ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ χωρίσῃ φίλον ἀπὸ φίλον. Οἱ κατὰ τὸ παρὸν συναπτόμενοι δεσμοί, εὐρίσκειται, ὅτι ἀποτελοῦσι δακτύλιον χρυσῆς ἀλύσσεως ἣτις ἐπεκτείνεται μακρὰν εἰς τὸ παρελθόν, τὸ δὲ μέλλον δύναται ν' ἀντιμετωπισθῇ μετὰ περιχαροῦς βεβαιότητος, διὰ τῆς σκέψεως ὅτι οἱ δεσμοὶ οὗτοι θὰ διατηρηθῶσι κατὰ τὰς μελλούσας νὰ ἔλθωσιν ἡμέρας ὡς δακτύλιος τῆς ἀδιακόπου ταύτης ἀλύσσου.

Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εὐρίσκομεν παιδία ἄτινα διατηροῦσι τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀμέσου παρελθόντος των, καθόσον τὰ πλεῖστα τούτων ἀπέθανον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ ἐπανεγεννήθησαν σχεδὸν ἀμέσως. Εἰς τὴν Δύσιν αἱ περιπτώσεις αὗται εἶναι σπανιώτεραι ἢ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καθόσον ἐν τῇ Δύσει, αἱ πρῶται λέξεις ἐνὸς τοιούτου παιδίου δὲν συναντῶσιν εἰμὴ δυσπιστίαν, καὶ ταχέως τοῦτο ἀπόλλυσι τὴν εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀναμνήσεις πίστιν. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅπου ἡ εἰς τὴν μετενσάρκωσιν πίστις εἶναι σχεδὸν γενική, αἱ ἀναμνήσεις τοῦ παιδὸς ἀκούονται καί, ἐὰν αἱ περιστάσεις τὸ ἐπιτρέπωσιν, ἐξακριβοῦνται.

Ἐτερον σπουδαῖον ἀναφορικῶς μὲ τὴν ἀνάμνησιν πρέπει νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν μας. Ἡ ἀνάμνησις τῶν παρελθόντων γεγονότων διατηρεῖται, ὡς εἶδομεν, μόνον ὑπὸ τοῦ Διανοητοῦ ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν γεγονότων τούτων, ἐνσαρκούμενα ὡς πνευματικαὶ ιδιότητες, διατίθενται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κατωτέρου ἀνθρώπου. Ἐὰν τὸ σύνολον τῶν παρελθόντων τούτων γεγονότων προεβάλλετο ἐν τῷ φυσικῷ ἐγκεφάλῳ, ὡς μεγάλη μάζα πείρας ἄνευ ταξινομήσεως, ἄνευ διευθετήσεως, ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ ἠδύνατο οὔτε νὰ καθοδηγῇται ὑπὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ παρελθόντος, οὔτε νὰ χρησιμοποίῃ ταύτην πρὸς τωρινὴν βοήθειάν του. Ὑποχρεωμένος νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο σταδίων ἐνεργείας, θὰ ἔπρεπε νὰ ζητῇ, ἐκ τῶν ἀταξινομήτων συμβάντων τοῦ παρελθόντος του, γεγονότα ἀναλόγου φύσεως. νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἀποτελέσματά των καὶ μετὰ μακρὰν καὶ κοπιώδη μελέτην νὰ καταλήγῃ εἰς συμπέρασμά τι, συμπέρασμα ὅπερ θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ εἶναι καὶ ἐσφαλμένον ἐκ τῆς παραλείψεως σπουδαίου τινὸς παράγοντος, ἢ καὶ νὰ ἐξαχθῇ πολὺ βραδύτερον, ὅποτε ἡ ἀνάγκη πρὸς λήψιν ἀποφάσεως θὰ ἔχῃ παρέλθῃ.

Πάντα τὰ συμβάντα ἀσήμαντα καὶ σπουδαῖα, ἑκατοντάδων τινων βίων, θὰ ἐσχημάτιζον μίαν ἄμορφον καὶ χαώδη μάζαν πρὸς παραπομπὴν ἐν κατεπειγούσῃ ἀνάγκῃ καθ' ἣν θ' ἀπαιτεῖτο ἄμεσος λήψις ἀποφάσεως. Τὸ τὰ μάλιστα πρακτικώτατον, σχέ-

διον τῆς φύσεως ἀφίνει εἰς τὸν Διανοητὴν τὴν ἀνάμνησιν τῶν συμβάντων καὶ διαφυλάττει μακρὰν περίοδον ἀσάρκου ὑπάρξεως εἰς τὸ νοητικὸν σῶμα, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας τὰ συμβάντα καταστρώννυνται καὶ συγκρίνονται, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ταξινομοῦνται· τότε τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἐνσαρκοῦνται ὡς πνευματικαὶ ιδιότητες, καὶ αἱ ιδιότητες αὗται χρησιμεύουσι πρὸς σχηματισμὸν τοῦ προσεχοῦς νοητικοῦ σώματος τοῦ Διανοητοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ μεγεθυνηθεῖσαι καὶ βελτιωθεῖσαι ἱκανότητες διατίθενται πρὸς ἄμεσον χρῆσιν. Ἀφοῦ δὲ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ παρελθόντος κεῖνται ἐν αὐταῖς, δύναται νὰ ληφθῇ μία ἀπόφασις σύμφωνος πρὸς τὰ ἀποτελέσματα ἐκεῖνα καὶ ἄνευ ἀργοπορίας τινός. Ἡ σαφής, ταχεῖα ἐνόρασις καὶ ἡ ἄμεσος κρίσις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πείρας τοῦ παρελθόντος διαπλασσόμενα ὑπὸ ἀποτελεσματικῇ καὶ χρήσιμον μορφήν. Ταῦτα ἀσφαλῶς εἶναι χρησιμότερα ὄργανα παρ' ὅτι θὰ ἦτο μία μᾶζα ἀναφομοιώτου πείρας, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας θὰ ἔπρεπε νὰ συλλεγῶσι τὰ σχετικὰ συμβάντα, νὰ συγκριθῶσι, καὶ ἐκ τούτων νὰ ἐξαχθῶσι πορίσματα δι' ἐκάστην ἰδιαιτέραν περίπτωσιν, ἣτις ἤθελε παρουσιασθῇ.

Ἐξ ὅλων ἐν τούτοις τούτων τῶν σειρῶν τῆς σκέψεως, ἡ διάνοιά μας στρέφεται πάντοτε πρὸς τὴν θεμελιώδη ἀνάγκην τῆς μετενσαρκώσεως, ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ καταστήσῃ τὴν ζωὴν καταληπτήν καὶ νὰ ἴδῃ τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν σκληρότητα καταπαυούσας νὰ ἐμπαΐζωσι τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν. Διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς μετενσαρκώσεως, ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι ἄλλο τι, παρὰ ἓν ἀξιοπρεπές, ἀθάνατον ὄν, ἐξελισσόμενον πρὸς θεῖον καὶ ἔνδοξον σκοπόν· ἄνευ αὐτῆς, εἶναι ἓν ἀναρριπτόμενον ἄχυρον εἰς τὸ ῥεῦμα τῶν τυχαίων περιστάσεων, ἀνεύθυνον διὰ τὸν χαρακτῆρα, τὰς πράξεις καὶ τὸ λεπρωμένον του. Δι' αὐτῆς, δύναται ν' ἀτενίσῃ πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετ' ἀκλονήτου ἐλπίδος εἰς ὅσονδήποτε χαμηλὸν βαθμὸν ἐξελίξεως καὶ ἂν εἶναι σήμερον, καθόσον εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Θεότητα ἀγούσης κλίμακος, καὶ ἡ εἰς

τὴν κορυφὴν ἄνοδος εἶναι ζήτημα χρόνου μόνον. Ἄνευ αὐτῆς δὲν ἔχει οὐδεμίαν λογικὴν βεβαίωσιν προόδου τοῦ ἐν τῷ μέλλοντι, οὔτε καὶ βεβαιότητά τινα ὑπάρξεως ἐνὸς μέλλοντος. Διατὶ ἐν πλᾶσμα ἄνευ παρελθόντος νὰ προσδοκᾷ ἐν μέλλον; Δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπλῇ ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ χρόνου πομφόλυξ. Ἐκσφενδονηθὲν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐν τῷ κόσμῳ, μὲ προστερήματα ἢ ἐλαττώματα συνυφασμένα μετ' αὐτοῦ ἄνευ λόγου ἢ ἀξίας, διατὶ νὰ μοχθῇ ὅπως ἐπωφεληθῇ τὰ μάλιστα τούτων;

Δὲν θὰ εἶναι τὸ μέλλον τοῦ, ἐὰν θὰ ἔχῃ ἐν μέλλον, ἀπομονωμένον ὥς καὶ τὸ παρόν τοῦ; Ἄνευ αἰτίου, ἄνευ δεσμοῦ; Ἀπορρίψας τὴν μετενσάρκωσιν ἐκ τῶν πίστεών τοῦ, ὁ σύγχρονος κόσμος ἐστέρησε τὸν Θεὸν τῆς Δικαιοσύνης Του καὶ τὸν ἄνθρωπον τῆς δυνάμεώς τοῦ. Δύναται τις νὰ ἔχῃ «τύχην» ἢ «ἀτυχίαν», ἀλλ' ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια αἵτινες παρέχουσιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον ὄν ἐμπιστοσύνην εἰς ἓνα ἀμετάβλητον νόμον ἀφηρέθησαν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἐγκατελείφθη τοῦτο ἀνίσχυρον ἐν τῷ μὴ πλωτῷ ὠκεανῷ τῆς ζωῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΤΟ ΚΑΡΜΑ

Παρακολουθήσαντες τὴν ἐξέλιξιν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μετεν-
σαρκώσεως, δυνάμεθα νῦν νὰ μελετήσωμεν τὸν μέγαν νόμον
τοῦ αἰτιατοῦ, συμφώνως τῷ ὁποίῳ γίνονται αἱ ἀναγεννήσεις
τὸν νόμον ὅστις καλεῖται *Κάρμα*.

Ἡ λέξις Κάρμα εἶναι σανσκριτικὸς ὄρος καὶ κυριολεκτικῶς
σημαίνει «πράξις». Δεδομένου ὅτι πᾶσαι αἱ πράξεις εἶναι ἀπο-
τελέσματα προερχόμενα ἐκ προηγουμένων αἰτιῶν, καὶ ἕκαστον
ἀποτέλεσμα ἀποβαίνει αἰτία μελλόντων τοιούτων, ἡ ἰδέα αὕτη
τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος εἶναι ἓν οὐσιαστικὸν μέρος
τῆς ἰδέας τῆς πράξεως, καὶ ἡ λέξις πράξις ἢ Κάρμα, ὥς ἐκ τού-
του, χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ αἰτιατοῦ, ἢ ἀντὶ τῶν ἀδιασπά-
στως συνδεδεμένων σειρῶν αἰτιῶν καὶ ἀποτελεσμάτων αἵτινες
ἀποτελοῦσιν ἅπασαν τὴν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν. Ἐκεῖθεν ἡ
φράσις ἧς γίνεται ἐνίοτε χρῆσις διὰ τι συμβεβηκὸς «Τοῦτο εἶναι
τὸ Κάρμα μου», τ. ἔ. τὸ συμβάν τοῦτο εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα αἰ-
τίας τεθείσης ἐν ἐνεργείᾳ παρ' ἐμοῦ ἐν τῷ παρελθόντι. Οὐδεμίᾳ
ζωῇ εἶναι ἀπομεμονωμένη· ἐκάστη τούτων εἶναι τὸ τέκνον πάν-
των τῶν πρὸ αὐτῆς βίων, ὁ γονεὺς πάντων τῶν βίων οἵτινες
θὰ διαδεχθῶσιν αὐτὴν ἐν τῷ ὀλικῷ ἀθροίσματι τούτων, ἐξ ὧν
ἀποτελεῖται ἡ συνεχὴς ὑπαρξις τῆς ἀτομικότητος. Δὲν ὑφίσταται
«τύχη» ἢ «αὐτοχία», ἕκαστον συμβάν συνδέεται μετὰ προηγουμέ-
νης τινὸς αἰτίας καὶ μέλλοντός τινος ἀποτελέσματος· πᾶσαι αἱ
σκέψεις, αἱ πράξεις, αἱ περιστάσεις προέρχονται ἐκ τοῦ παρελ-
θόντος καὶ θὰ ἐπηρεάσωσι τὸ μέλλον.

Δεδομένου ὅτι ἡ ἄγνοια ἡμῶν ἀποκρύπτει ἀπὸ τὴν ὄρασιν
μας ἐξ ἴσου τὸ τε παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, ἐμφανίζονται ἡμῖν

συνήθως συμβάντα ὡς αἰφνιδίως προερχόμενα ἐκ τοῦ μηδενός, ὡς «τυχαῖα», ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις αὕτη εἶναι ἀπατηλὴ καὶ ὀφείλεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐκ μέρους ἡμῶν ἑλλειψιν γνώσεως. Ἀκριβῶς ὅπως ὁ ἄγριος, ἀγνοῶν τοὺς νόμους τοῦ φυσικοῦ συμπαντος, θεωρεῖ τὰ φυσικὰ γεγονότα ὡς ἄνευ αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγνώστων φυσικῶν νόμων «ὡς θαύματα· οὕτω πολλοὶ ἀγνοοῦντες τοὺς ἠθικὸς καὶ νοητικὸς νόμους, θεωροῦσι τὰ ἠθικὰ καὶ νοητικὰ γεγονότα ὡς ἄνευ αἰτίας, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀγνώστων ἠθικῶν καὶ νοητικῶν νόμων ὡς ἀγαθὴν ἢ κακὴν «τύχην».

Ὅταν τὸ πρῶτον ἡ ἰδέα αὕτη τῆς ὑπάρξεως ἐνὸς ἀπαραβάτου καὶ ἀμεταβλήτου νόμου, ἐν τῇ ἀορίστως μέχρι τότε ἀποδιδομένη εἰς τὴν τύχην σφαῖρα, γεννᾶται ἐν τῇ διανοίᾳ, δυνατόν νὰ ἔχῃ αὕτη ὡς ἀποτέλεσμα ἐν αἰσθημα ἀπελπισίας, σχεδὸν ἠθικῆς καὶ νοητικῆς παραλυσίας. Ὁ ἄνθρωπος φαντάζεται ὅτι κρατεῖται ἐν τῷ κλοιῷ σιδηρᾶς εἰμαρμένης καὶ τὸ τεθὲν κατὰ μέρος «κισμέτ» τοῦ Μουσουλμάνου φαίνεται ὡς ἡ μόνη φιλοσοφικὴ λύσις. Τοῦτ' αὐτὸ ἀκριβῶς δύναται νὰ αἰσθάνηται καὶ ὁ ἄγριος ὅταν ἡ ἰδέα φυσικοῦ νόμου τὸ πρῶτον γεννᾶται ἐν τῇ καταπεπτομένη διανοίᾳ του, καὶ μαρτυρεῖται ὅτι ἐκάστη κίνησις τοῦ σώματός του, ἐκάστη κίνησις τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως, ἐκτελεῖται ἐπὶ τῇ βάσει ἀμεταβλήτων νόμων. Ἐκμανθάνει βαθμηδὸν ὅτι οἱ φυσικοὶ νόμοι καθορίζουσι μόνον τοὺς ὅρους συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι δρῶσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰς ἐνέργειας, οὕτως ὥστε ὁ ἄνθρωπος παραμένει πάντοτε ἐλεύθερος ἐν τῷ κέντρῳ, καίτοι αἱ ἐξωτερικαὶ αὐτοῦ ἐνέργειαι περιορίζονται ὑπὸ τῶν ὅρων τοῦ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὐταὶ δρῶσιν. Ἐπὶ πλέον μαρτυρεῖται ὅτι οἱ ὅροι, οἵτινες κυριαρχοῦσιν αὐτοῦ καὶ ματαιώνουσι σταθερῶς τὰς ἐπιμόνους προσπάθειάς του, ἐφ' ὅσον ἀγνοεῖ τοὺς, ἢ ἐφ' ὅσον, γνωρίζων τοὺς, μάχεται κατ' αὐτῶν, καθίστανται δοῦλοι καὶ βοηθοὶ αὐτοῦ ὅταν ἐννοῇ

τούτους, γνωρίζει τὰς κατευθύνσεις των καὶ ἀναμετρᾷ τὰς δυνάμεις των.

Ἡ ἐπιστήμη, τῇ ἀληθείᾳ, εἶναι δυνατὴ μόνον ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, διότι οἱ νόμοι τούτου εἶναι ἀπαράβατοι, ἀμετάβλητοι. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον φυσικοὶ νόμοι οὐδεμία ἐπιστήμη θὰ ὑφίστατο. Εἰς ἐρευνητὴς προβαίνει εἰς σειρὰν πειραμάτων καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων μανθάνει τίνι τρόπῳ ἡ φύσις ἐργάζεται· γνωρίζων τοῦτο, δύναται νὰ ὑπολογίσῃ τίνι τρόπῳ θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ ὥρισμένον ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα, καί, ἐὰν δὲν κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τοῦτο, γνωρίζει ὅτι παρέλειψεν ἀναγκαῖον τινὰ ὄρον, ἢ ὅτι αἱ γνώσεις του εἶναι ἀτελεῖς ἢ ὅτι κακῶς ὑπελόγισεν. Ἐπαναλαμβάνει τὰς μελέτας του, βελτιώνει τὰς μεθόδους του, καταστρώνει ἐκ νέου τοὺς ὑπολογισμοὺς του μετὰ γαλήνης καὶ πλήρους βεβαιότητος ὅτι, ἐὰν θέσῃ ὀρθῶς τὸ ἐρώτημα, ἡ φύσις θὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτὸν μετὰ μεγάλης ἀκριβείας. Τὸ ὕδρογόνον καὶ τὸ ὀξυγόνον δὲν θὰ δώσωσιν εἰς αὐτὸν σήμερον ὕδωρ καὶ αὔριον πρῶσικόν ὀξύ. Τὸ πῦρ δὲν θὰ καύσῃ αὐτὸν σήμερον καὶ θὰ παγώσῃ αὐτὸν αὔριον. Ἐὰν τὸ ὕδωρ εἶναι ὑγρὸν σήμερον καὶ στερεὸν αὔριον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν ὁρῶν τοῦ περιβάλλοντος, καὶ ἡ ἐπαναφορὰ τῶν πρῶτων ὁρῶν θὰ φέρῃ τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα. Ἐκάστη νέα πληροφορία περὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως δὲν εἶναι νέος τις περιορισμὸς ἀλλὰ νέα δυνάμεις, καθόσον πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι αὗται τῆς φύσεως καθίστανται δυνάμεις τὰς ὁποίας δύναται νὰ χρησιμοποίῃ ἀναλόγως, ἐφ' ὅσον κατανοεῖ ταύτας. Ἐκ τούτου ἡ ῥῆσις «ἡ γνῶσις εἶναι δυνάμεις», καθόσον ἀκριβῶς ἀναλόγως τῆς γνώσεως εἶναι δυνατὴ ἡ χρησιμοποίησις τῶν δυνάμεων τούτων.

Συγκεντρῶν ὁ ἄνθρωπος τὰς δυνάμεις ἐκείνας δι' ὧν θέλει ἐργασθῇ, ἰσορροπῶν ταύτας καὶ ἐξουδετερῶν τὰς ἐπεμβαίνουσας ἀντιθέτους ἐνεργείας, δύναται νὰ ὑπολογίσῃ ἐκ τῶν προτέρων τὸ ἀποτέλεσμα καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ παρ' αὐτοῦ ἀποφασισθέντος. Κατανοῶν καὶ χειριζόμενος τὰς αἰτίας,

δύναται νὰ προΐδῃ τὰ ἀποτελέσματα καὶ οὕτω πως ἡ ἄκρα τύ-
στηρότης τῆς φύσεως, ἣτις ἐφαίνετο κατὰ πρῶτον παραλύουσα
τὴν ἀνθρωπίνην δρᾶσιν, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς παρα-
γωγὴν ἀτελευτήτου ποικιλίας ἀποτελεσμάτων. Τελεία ἀκαμψία ἐν
ἐκάστη κεχωρισμένῃ δυνάμει καθιστᾷ δυνατὴν τελείαν εὐκαμψίαν
ἐν τοῖς συνδυασμοῖς τούτων. Καθόσον, τῶν δυνάμεων οὐσῶν δια-
φόρων εἰδῶν, κινουμένων πρὸς διαφόρους διευθύνσεις καὶ ἐκά-
στης οὔσης ὑπολογιστέας, δύναται νὰ γίνῃ ἐπιλογὴ καὶ αἱ ἐλε-
χθεῖσαι δυνάμεις δύνανται νὰ συνδυασθῶσιν εἰς τρόπον ὥστε νὰ
παραγάγωσιν οἰονδήποτε ἐπιθυμητὸν ἀποτέλεσμα. Τοῦ πρὸς ἀπό-
κτησιν ἀντικειμένου καθορισθέντος, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν
τοῦτο διὰ προσεκτικῆς ἰσορροπήσεως τῶν δυνάμεων ἐν τοῖς συν-
δυασμοῖς τούτων ὡς αἰτιῶν. Ἄλλ' ἄς ἐνθυμώμεθα ὅτι πρὸς ἐπί-
τευξιν τῶν ἐπιθυμητῶν ἀποτελεσμάτων, ἀπαιτεῖται γνῶσις πρὸς
καθοδήγησιν τῶν μελλόντων νὰ συμβῶσιν. Ὁ ἀμαθὴς ἄνθρωπος
προσκραυεῖ ἄπελπις, ἀντιμετωπίζων ἀμεταβλήτους νόμους καὶ
βλέπων τὰς προσπαθείας του ἀποτυγχανούσας, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος,
ὁ γνώστης, βαδίζει ἀκλόνητος πρὸς τὰ ἐμπρός, προβλέπων, προ-
καλῶν, ἐμποδίζων, διορθῶν καὶ ἐκκληρῶν τέλος τὰ σχέδιά του,
ὄχι διότι εἶναι τυχερός, ἀλλὰ διότι ἀντιλαμβάνεται. Ὁ εἰς εἶναι
τὸ παίγνιον, ὁ δοῦλος τῆς φύσεως, φερόμενος τῇδε κακεῖσε ὑπὸ
τῶν δυνάμεων της· ὁ ἕτερος εἶναι κύριος αὐτῆς, χρησιμοποῶν
τὰς ἐνεργείας της διὰ νὰ φέρηται πρὸς τὰ ἐμπρός, πρὸς τὴν ὑπὸ
τῆς θελήσεώς του ἐκλεγείσαν διεύθυνσιν.

Ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἀκριβὲς διὰ τὸν νόμον ἐν τῷ φυσικῷ βα-
σιλείῳ εἶναι ἀληθὲς ἐπίσης ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ τῷ νοητικῷ κόσμῳ,
οἷτινες ἐξ ἴσου διέπονται ὑπὸ τοῦ Νόμου. Καὶ ἐδῶ ὡσαύτως ὁ
ἀμαθὴς εἶναι δοῦλος, ὁ σοφὸς εἶναι μονάρχης· ἐδῶ ὡσαύτως τὸ
ἀπαράβατον, τὸ ἀμετάβλητον, ἅτινα ἐθεωροῦντο ὡς παραλύοντα,
ἀναγνωρίζονται ὡς ἀναγκαῖαι περιπτώσεις βεβαίας προόδου καὶ
πεφωτισμένης κατευθύνσεως τοῦ μέλλοντος. Ὁ ἄνθρωπος δύναται
ν' ἀποβῇ ὁ κύριος τοῦ πεπρωμένου του, μόνον διότι ἡ εἰμαρ-

μένη ἐκεῖνη κεῖται ἐν τόπῳ εὐνομουμένῳ, ὅπου ἡ γνῶσις δύναται νὰ δομήσῃ τὴν ἐπιστήμην τῆς ψυχῆς καὶ νὰ θέσῃ ἐπὶ τῶν χειρῶν τοῦ ἀνθρώπου τὴν δύναμιν νὰ ἐλέγχῃ τὸ μέλλον του—νὰ ἐκλέγῃ ἐξ ἴσου τὸν μέλλοντα χαρακτήρα του καὶ τὰς μελλούσας συνθήκας του. Ἡ γνῶσις τοῦ Κάρμα, ἣτις φαίνεται παραλύουσα, καθίσταται ἐμπνέουσα, ὑποστηρίζουσα καὶ ἐξυψοῦσα δυνάμεις.

Τὸ Κάρμα εἶναι λοιπὸν ὁ νόμος τοῦ αἰτιατοῦ, ὁ νόμος τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Οὗτος καθωρίσθη σαφέστατα ὑπὸ τοῦ χριστιανοῦ Μεμνημένου, τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «Μὴ πλανᾶσθε. Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· ὁ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσῃ»¹.

Ὁ ἄνθρωπος ἐξαποστέλλει συνεχῶς δυνάμεις ἐφ' ὧν τῶν πεδίων ἐπὶ τῶν ὁποίων δρᾷ· αἱ δυνάμεις αὗται οὔσαι ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς τὰ ἀποτελέσματα τῶν παρελθόντων αὐτοῦ ἔργων, εἶναι αἰτίαι ἃς παράγει ἐν ἐκάστῳ κατοικουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ κόσμῳ· αὗται παράγουσιν ὠρισμένα ἀποτελέσματα τόσον ἐπὶ τοῦ ἰδίου, ὅσον καὶ ἐπὶ ἄλλων, καὶ ἐπειδὴ αἱ αἰτίαι αὗται προερχόμεναι ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐκ κέντρου ἀκτινοβολοῦσιν ἐφ' ὅλοκλήρου τοῦ πεδίου τῆς δράσεώς του, εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα αὗται προκαλοῦσιν. Ὡς ὁ μαγνήτης ἔχει τὸ μαγνητικὸν αὐτοῦ πεδίον, περιοχὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ δρῶσι, μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀναλόγως τῆς ἰσχύος του, οὕτω καὶ ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει ἐν πεδίῳ ἐπιρροῆς ἐν τῷ ὁποίῳ δρῶσιν αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐκπεμπόμεναι δυνάμεις, καὶ αἱ δυνάμεις αὗται μεταβιβάζονται διὰ καμπύλων γραμμῶν πρὸς τὸν ἐκπέμπαντα ταύτας, καὶ ἐπα- νέρχονται εἰς τὸ κέντρον ἐξ οὗ προῆλθον.

Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τουτο εἶναι πολυπλοκώτατον, θὰ ὑποδιαί- ρεσωμεν αὐτό, καὶ εἶτα θὰ μελετήσωμεν ἰδιαίτερος ἐκάστην ὑπο- διαίρεσιν.

Κατὰ τὴν κοινὴν ζωὴν του, ὁ ἄνθρωπος ἐξαποστέλλει τριῶν

1. Πρὸς Γαλάτας, στ' 7.

εἰδῶν ἐνεργείας, ἀνηκούσας κατ' ἀναλογίαν εἰς τοὺς τρεῖς κόσμους ἐν οἷς κατοικεῖ· νοητικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, παραγούσας τὰς αἰτίας αἵτινας ἀποκαλοῦμεν σκέψεις· θυμικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, παραγούσας τὰς καλουμένας ἐπιθυμίας· φυσικὰς ἐνεργείας παραγομένας ἐκ τούτων καὶ δρώσας ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, προξενούσας τὰς αἰτίας αἷς καλοῦμεν πράξεις. Πρέπει νὰ μελετήσωμεν διαδοχικῶς τὰ τρία ταῦτα εἶδη τῶν ἐνεργειῶν ἐν τῇ δράσει των, καὶ νὰ κατανοήσωμεν τὸ εἶδος τῶν ὑφ' ἐκάστης τούτων παραγομένων ἀποτελεσμάτων, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ παρακολουθήσωμεν καταληπτῶς τὸ μέρος ὕπερ διαδραματίζει ἐκάστη τούτων ἐν τοῖς πολυπλόκοις καὶ περιπλόκοις συνδυασμοῖς οὓς παράγομεν, τοὺς καλουμένους ἐν τῷ συνόλῳ των «Κάρμα».

Ὅταν εἷς τῶν ἀνθρώπων ἀναπτυσσόμενος ταχύτερον τῶν ὁμοίων του ἀποκτήσῃ τὴν ἱκανότητα νὰ ἐργάζεται ἐπὶ ἀνωτέρων πεδίων, ἀποβαίνει τότε τὸ κέντρον ὑψηλοτέρων δυνάμεων, αἱλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος θ' ἀφίσωμεν τοῦτον κατὰ μέρος καὶ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν κοινὴν ἀνθρωπότητα, ἣτις διαγράφει τὸν κύκλον τῆς μετεγναρκώσεως ἀνὰ τοὺς τρεῖς κόσμους.

Ἐν τῇ μελέτῃ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν ἐνεργειῶν πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὅστις παράγει ταύτας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες εὗρισκονται ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐπιρροῆς του· καθόσον, ἢ μὴ τελεία κατανόησις τοῦ σημείου τούτου ἀφίνει τὸν σπουδαστὴν ἐν κινδύνῳ ἀπέλπιδος συγχύσεως.

Ἐπειτα πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι ἐκάστη δύναμις δρᾷ ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς πεδίου καὶ ἀντιδρᾷ ἐπὶ τῶν κάτωθι αὐτῆς ἐπιπέδων, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεώς της. Τὸ πεδίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου παράγεται δίδει εἰς αὐτὴν τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικά του, καὶ διὰ τῆς ἀντιδράσεώς της ἐπὶ κατωτέρων πεδίων παράγει δονήσεις ἐν τῇ λεπτοτέρᾳ ἢ πυκνοτέρᾳ ὕλῃ αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς ἰδίας αὐτῶν

ἀρχικῆς φύσεως. Τὸ ἐλατήριον ἐκάστης ἐνεργείας καθορίζει τὸ πεδίον εἰς τὸ ὁποῖον ἡ δύναμις θὰ παραχθῇ.

Εἶτα, θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τοῦ ὥριμου Κάρμα, τοῦ ἐτοίμου νὰ ἐκδηλωθῇ ὡς ἀναπόφευκτον γεγονὸς κατὰ τὸν παρόντα βίον· τοῦ κάρμα τοῦ χαρακτῆρος ἐκδηλουμένου εἰς τάσεις, αἵτινες εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα συσσωρευθείσης πείρας, δυναμένης νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὸν παρόντα βίον διὰ τῆς ἰδίας δυνάμεως (τοῦ Ἑγὼ) ἣτις ἐδημιούργησεν αὐτὰς ἐν τῷ παρελθόντι· καὶ τέλος τοῦ νῦν δημιουργουμένου κάρμα, ὅπερ προώρισται νὰ παραγάγῃ μέλλοντα γεγονότα καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν μέλλοντα χαρακτῆρα ¹.

Περαιτέρω, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐνόσφ ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸ ἀτομικὸν αὐτοῦ κάρμα, συνάπτει σχέσεις καὶ μετ' ἄλλων, γιγνόμενος οὕτω μέλος διαφόρων ὁμάδων—οἰκογενείας, ἔθνους, φυλῆς—καὶ ὡς μέλος τούτων συμμερίζεται τοῦ ὁμαδικοῦ κάρμα ἐκάστης τῶν τριῶν τούτων ὁμάδων.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ μελέτη τοῦ κάρμα εἶναι ἐκ τῶν τὰ μάλιστα πολυπλόκων· ἐν τούτοις, διὰ τῆς κατανοήσεως τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεργείας του, ὡς ἐξετέθησαν ἀνωτέρω, μία συμφυῆς ἰδέα τῆς γενικῆς διαγωγῆς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἄνευ μεγάλης δυσκολίας, αἱ δὲ λεπτομέρειαι δύνανται νὰ μελετηθῶσιν ὡςάκις τὸ ἐπιτρέψωσιν αἱ παρουσιαζόμεναι εὐκαιρίαι. Πρὸ παντός, δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται ποτέ, εἴτε αἱ λεπτομέρειαι ἐγένοντο καταληπταὶ εἴτε ὄχι, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸ ἴδιον αὐτοῦ κάρμα διαπλάττων ἐξ ἴσου τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἱκανότητας καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ περιορισμούς· καὶ ὅτι, δρῶν ὅποτεδήποτε διὰ τῶν αὐτοδημιουργηθεισῶν ἱκανότητων καὶ ἐν τὸς τῶν αὐτοδημιουργηθέντων περιορισμῶν, παραμένει πάντοτε

1. Ὁ σπουδαῖος γνωρίζει τὰς διαφορὰς ταύτας ὑπὸ τὰς ὀνομασίας Prârabdha (δημιουργηθὲν καὶ μέλλον ν' ἀποκληρωθῇ κατὰ τὸν τρέχοντα βίον), Sanchita (συσσωρευθὲν), μέρος τούτου ἐκδηλοῦται διὰ τῶν τάσεων, Kriyamâna τὸ ἐν τῷ γίνεσθαι.

ὁ ἴδιος, ἡ ζῶσα ψυχὴ, καὶ δύναται νὰ ἐνισχύσῃ ἢ νὰ σμικρύνῃ τὴν ἱκανότητά του, νὰ μεγεθύνῃ ἢ νὰ συστείλῃ τοὺς περιορισμούς του.

Αἱ ἀλύσσεις αἵτινες δεσμεύουσιν αὐτὸν ἔχουσι σφυρηλατηθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου καὶ δύναται ν' ἀποσπάσῃ ἢ νὰ ἰσχυροποιήσῃ ἔτι περισσότερον ταύτας· ἡ κατοικία ἐν τῇ ὁποίᾳ ζῇ εἶναι τῆς ἰδίας αὐτοῦ κατασκευῆς, καὶ δύναται νὰ ἐπισκευάσῃ ταύτην, νὰ τὴν ἀφίσῃ νὰ κρημνισθῇ ἢ νὰ ἀναδομήσῃ αὐτήν, κατὰ τὴν θέλησίν του. Κατεργαζόμεθα ἀδιακόπως τὴν πλαστικὴν ἄργιλλον καὶ δυνάμεθα κατὰ τὸ δοκοῦν νὰ διαπλάσωμεν αὐτήν. Ἡ ἄργιλλος ὅμως σκληρύνεται ὥς σίδηρος, διατηροῦσα τὴν μορφὴν ἣν ἐδώκαμεν εἰς αὐτήν. Τοῦτο ἐκφράζει καὶ μία παροιμία τοῦ Hitopadesha ἣν ὁ Sir Edwin Arnold μεταφράζει οὕτω·

«Κύτταξε! ἡ ἄργιλλος σκληρύνεται ὡσὰν σίδηρος, ἀλλ' ὁ κεραμεὺς διαπλάττει αὐτήν».

«Τὸ πεπωμένον σήμερον εἶναι ὁ κύριος—ὁ ἄνθρωπος ἦτο χθές».

Οὕτως εἴμεθα πάντες κύριοι τῶν ἡμετέρων αὔριον, ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἐμποδιζόμεθα σήμερον ὑπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἡμετέρων χθές.

Ἄς ταξινομήσωμεν νῦν τὰς ἀνωτέρω ὑποδιαιρέσεις πρὸς εὐχερεστέραν μελέτην τοῦ Κάρμα.

Τρία εἶδη αἰτιῶν, ὧν τὰ ἀποτελέσματα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ τε δημιουργοῦ τῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπηρεαζομένων.
Τὸ πρῶτον τῶν εἰδῶν τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς σκέψεις μας. Ἡ σκέψις εἶναι ὁ ἰσχυρότερος παράγων ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου Κάρμα, καθόσον κατὰ τὴν σκέψιν αἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἐαυτοῦ δρῶσιν ἐν τῇ νοητικῇ ὕλῃ, ἐν τῇ ὕλῃ ἣτις διὰ τῶν λεπτοτέρων εἰδῶν τῆς σχηματίζει τὸν φορέα τῆς ἀτομικότητος¹ καὶ τῆς ὁποίας καὶ τὰ χονδροειδέστερα εἶδη ἀπομακρύνονται ταχέως εἰς ἕκαστον παλμὸν τῆς αὐτοσυνειδήσεως. Οἱ παλμοὶ οὗς

1. Τὸ αἵματόν σῶμα.

καλοῦμεν σκέψιν, ἡ ἄμεσος ἐνέργεια τοῦ Διανοητοῦ¹, σχηματίζουσι μορφὰς ἐκ νοητικῆς οὐσίας ἢ νοητικὰς εἰκόνας, αἵτινες διαμορφώνουσι καὶ διαπλάττουσι τὸ νοητικὸν τοῦ σώμα, ὡς εἶδομεν ἤδη. Ἐκάστη σκέψις τροποποιεῖ τὸ νοητικὸν τοῦτο σῶμα καὶ αἱ νοητικαὶ ἱκανότητες ἐν ἐκάστη νοητικῇ ζωῇ σχηματίζονται ὑπὸ τῶν σκέψεων τῶν προηγουμένων βίων. Οὐδεμία δύναμις σκέψεως, οὐδεμία νοητικὴ ἱκανότης ὑπάρχει μὴ δημιουργηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρώπου, τῇ βοηθείᾳ σκέψεων μεθ' ὑπομονῆς ἐπαναληφεισῶν. Ἐξ ἄλλου, οὐδεμία νοητικὴ εἰκὼν ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δημιουργηθεῖσων ἀπόλλυται, ἀλλὰ παραμένει ὡς ὕλικὸν πρὸς διαμόρφωσιν ἱκανότητος. Τὸ σύνολον μιᾶς ὁμάδος νοητικῶν εἰκόνων χρησιμεύει πρὸς δόμησιν ἀναλόγου ἱκανότητος, ἣτις ἀναπτύσσεται περισσότερον δι' ἐκάστης ἐπιπροσθέτου σκέψεως, ἢ δημιουργίας νοητικῆς εἰκόνης τοῦ αὐτοῦ εἶδους.

Γνωρίζων τὸν νόμον τοῦτον, ὁ ἀνθρώπος δύναται νὰ παρασκευάσῃ δι' ἑαυτὸν βαθμηδὸν τὸν νοητικὸν χαρακτηρὰ τὸν ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ κέκτηται καὶ δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο μετὰ τοιαύτης ἀκριβοείας καὶ βεβαιότητος μεθ' ἧς εἰς κτίσεως δύναται νὰ κτίσῃ τοῖχον ἐκ πλίνθων. Ὁ θάνατος δὲν θέτει τέρμα εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλ', ἀπελευθερὼν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐπιβαρύνσεων τοῦ σώματος, ἐπιβοηθεῖ τὴν πρόοδον τῆς ἀφομοιώσεως τῶν νοητικῶν αὐτοῦ εἰκόνων εἰς ὀριστικὸν ὄργανον ὅπερ καλοῦμεν ἱκανότητα. Ταύτην φέρει μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου προσεχῇ γέννησίν του, μέρους τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ νέου σώματος διαπλασσομένου εἰς τρόπον ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὄργανον τῆς ἱκανότητος ταύτης, ὡς θέλει ἐρμηνευθῇ κατωτέρω. Πᾶσαι αἱ ἱκανότητες αὗται σχηματίζουσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ νοητικὸν σῶμα, διὰ τὴν ἀρχομένην ἐπὶ γῆς ζωὴν του, καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὸ νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα διαπλάττονται εἰς τρόπον ὥστε νὰ

1. Ὁ ὅρος «Διανοητής» σημαίνει τὸν Ἐαυτὸν δρῶντα διὰ τοῦ αἵτιατοῦ αὐτοῦ σώματος (ὅρα κεφ. ΣΤ').

δύνανται νὰ δίδωσιν ἔκφρασιν εἰς τὸ νοητικὸν τοῦτο σῶμα, ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Οὕτως, αἱ νοητικαὶ εἰκόνες αἱ δημιουργηθεῖσαι ἐν μιᾷ ζωῇ ἐμφανίζονται ὡς νοητικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τάσεις εἰς ἄλλην. Διὰ τοῦτο ἀναγράφεται εἰς ἓν τῶν Upanishads: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργήμα τῆς σκέψεως· ἐκεῖνο ὅπερ σκέπτεται ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, τοῦτο καὶ ἀποβαίνει μετὰ ταύτην»¹.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ νόμος, καὶ ἐναποθέτει τὴν δόμησιν τοῦ νοητικοῦ χαρακτῆρος μας εἰς τὰς ἰδίας χεῖρας μας. Εἰς δομῶμεν καλῶς, ἡμέτεροι θὰ εἶναι τὸ κέρδος καὶ ἡ τιμὴ, εἰς τὸναντίον κακῶς, ἡμέτεροι ἡ ζημία καὶ ἡ μομφή. Ὁ νοητικὸς χαρακτῆρ εἶναι, κατ' ἀκολουθίαν, περίπτωσις ἀτομικοῦ κάρμα ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του ἐπὶ τοῦ ἀτόμου ὅπερ παράγει αὐτό.

Ὁ αὐτὸς ὅμως ἄνθρωπος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλοῦμεν, ἐπηρεάζει καὶ ἄλλους διὰ τῶν σκέψεών του. Καθόσον αἱ νοητικαὶ αὐταὶ εἰκόνες αἵτινες σχηματίζουν τὸ ἴδιον αὐτοῦ νοητικὸν σῶμα παράγουσι παλμούς, ἀναπαράγουσαι οὕτως ἑαυτὰς ἐν δευτερευούσαις μορφαῖς. Γενικῶς αἱ σκέψεις ἀναμιγνύμεναι μετὰ τῆς ἐπιθυμίας, προσλαμβάνουσι μέρος ἀστρικῆς ὕλης. Διὰ τοῦτο ἀπεκάλεσα ταύτας ἀλλαγῶν² δευτερευούσας μορφάς — σκέψεις, ἀστρονοητικὰς εἰκόνας. Τοιαῦται μορφαὶ ἐγκαταλείπουσι τὸν δημιουργόν των καὶ διάγουσι μίαν σχεδὸν ἀνεξάρτητον ζωὴν, διητηροῦσαι εἰσέτι μαγνητικὸν τινα δεσμὸν μετὰ τούτου. Ἐρχονται εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐπηρεάζουσιν ἄλλους, ἐγκαθιδρύουσαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καρμικοὺς δεσμοὺς μετὰ τῶν ἄλλων τούτων καὶ ἑαυτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως αὐταὶ μεγάλως ἐπηρεάζουσι τὸ μέλλον περιβάλλον των.

Ἐγκαθιδρύονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ δεσμοὶ οἵτινες παρασύρουσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἀγαθὸν ἢ κακὸν τι κατὰ τοὺς μετέπειτα βίους, οἵτινες περιβάλλουσιν ἡμᾶς ὑπὸ

1. Chhândogyopanishad, IV, XIV. 1.

2. Κάρμα, σελ. 25 (Theosophical Manual, No. IV.) ἀγγλικὴ ἐκδοσις.

συγγενῶν, φίλων καὶ ἐχθρῶν, οἵτινες διασταυροῦσιν ἡμᾶς ἐν τῇ δια τῆς ἀτραποῦ διόδου μας μὲ ἐτοίμους νὰ βοηθήσωσιν ἢ νὰ παρακωλύσωσιν ἡμᾶς, μὲ τοὺς εὐεργετοῦντας ἢ τοὺς ἀδικοῦντας ἡμᾶς, μὲ ἀνθρώπους ἀγαπῶντας ἡμᾶς χωρὶς νὰ πράξωμεν τί ὑπὲρ αὐτῶν κατὰ τὸν παρόντα βίον, καὶ μισοῦντας ἡμᾶς καίτοι κατὰ τὴν ζωὴν ταύτην οὐδὲν ἐπράξαμεν διὰ νὰ ἐπισύρωμεν τὸ μῖσος αὐτῶν. Μελετῶντες τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ἐξάγομεν μίαν μεγάλην ἀρχὴν — ὅτι ἐνῷ αἱ σκέψεις μας δημιουργοῦσι τὸν νοητικὸν καὶ ἠθικὸν χαρακτῆρα, διὰ τῆς ἐφ' ἡμῶν ἐνεργείας των, συντελοῦσιν ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸν καθορισμὸν ἐν τῷ μέλλοντι τῶν ἀνθρωπίνων συντρόφων μας, διὰ τῶν ἐπὶ τούτων ἐπιδράσεων.

Ἡ δευτέρα μεγάλη τάξις τῶν ἐνεργειῶν ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν μας, τῶν δαπανωμένων ἐνεργειῶν μας πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀντικειμένων ἅτινα προσελκύουσιν ἡμᾶς ἐν τῷ ἔξωτερικῷ κόσμῳ. Δεδομένου ὅτι ἐν νοητικὸν στοιχείον ὑφίσταται πάντοτε εἰς τὰς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιθυμίας, δυνάμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν τὸν ὅρον «νοητικαὶ εἰκόνες» ὥστε οὗτος νὰ περιλάβῃ ταύτας, καίτοι αὗται ἐκδηλοῦνται κυρίως ἐν τῇ ἀστρικῇ ὕλῃ. Αὗται, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των ἐπὶ τοῦ δημιουργοῦ των, διαπλάσσουν καὶ σχηματίζουν τὸ σῶμα τῆς ἐπιθυμίας ἢ ἀστρικὸν σῶμα, καθορίζουσι τὴν τύχην του κατὰ τὴν ἐν τῇ Καμαλόκα μετὰ τὸν θάνατον διαμονὴν του καὶ τὴν φύσιν τοῦ ἀστρικοῦ σώματος κατὰ τὴν προσεχῆ ἀναγέννησίν του. Ὅταν αἱ ἐπιθυμίαι εἶναι κτηνώδεις, ἀχαλίνωτοι, σκληραὶ καὶ ἥκιστα ἀγναί, ἀποβαίνουν αἱ γόνιμοι αἰτίαι τῶν ἐκ γενετῆς ἀσθενειῶν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀδυνάτων ἐγκεφάλων, αἵτινες εἶναι ἀφορμὴ τῆς ἐπιληψίας, καταληψίας καὶ νευρικῶν διαταράξεων ὅλων τῶν εἰδῶν, φυσικῶν κακοσχηματισμῶν καὶ παραμορφώσεων καὶ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις τερατογενεῶν. Κτηνώδεις ὀρέξεις ἐκρύθμου εἵδους ἢ ἐντάσεως δύνανται νὰ παράγωσιν ἐν τῷ ἀστρικῷ κόσμῳ δεσμοὺς οἵτινες συνδέουσιν ἐπὶ τινα χρόνον τὰ Ἐγώ, ἐπενδυόμενα δι' ἀστρικῶν σωμάτων διαπεπλασμένων ὑπὸ τῶν ὀρέξεων τούτων, μετὰ τῶν ἀστρικῶν

σωμάτων τῶν ζώων, εἰς τὰ ὅποια αἱ ὁρέξεις αὐταὶ εἶναι χαρακτηριστικά, ἐπιβραδύνουσαι οὕτω τὴν μετενσάρκωσίν των. "Όταν διαφεύγῃ τὴν τύχην ταύτην τὸ κτηνωδῶς διαπεπλασμένον ἀστρικὸν σῶμα, ἀποτυπώνει ἐνίοτε τὰ χαρακτηριστικά του ἐπὶ τοῦ σχηματιζομένου φυσικοῦ σώματος τοῦ νηπίου κατὰ τὴν πρὸ τῆς γεννήσεως ζωὴν, καὶ παράγει τὰ ἡμιανθρώπινα τέρατα, τὰ ὅποια τυχαίως γεννῶνται.

Αἱ ἐπιθυμίαι, ἐξωτερικευόμεναι δυνάμεις αἵτινες προσιολῶνται εἰς ἀντικείμενα, προσελκύουσι πάντοτε τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἓν περιβάλλον ὅπου αὐταὶ θὰ ἠδύναντο νὰ τύχωσιν ἱκανοποιήσεως. Αἱ ἐπιθυμίαι ἐπιγείων ἀγαθῶν, συνδέουσαι τὴν ψυχὴν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, παρασύρουσιν αὐτὴν πρὸς τὸ μέρος ὅπου τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας εὐκολώτατα ἀποκτᾶται. Διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἀναλόγως τῶν ἐπιθυμῶν του¹. Αἱ ἐπιθυμίαι εἶναι μία τῶν αἰτιῶν αἵτινες καθορίζουσι τὸν τόπον τῆς ἀναγεννήσεως.

Αἱ ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν προερχόμεναι ἀστρο-νοητικαὶ εἰκίνες ἐπηρεάζουσι τοὺς ἄλλους καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ ἐκ τῶν σκέψεων προερχόμεναι τοιαῦται. Διὰ τοῦτο αὐταὶ, προσδένουσιν ὥσαύτως ἡμᾶς μετ' ἄλλων ψυχῶν, καὶ συνήθως, διὰ τῶν ἰσχυροτάτων δεσμῶν τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ μίσους, καθ' ὅσον κατὰ τὸ σημερινὸν στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, αἱ ἐπιθυμίαι ἐνὸς κοινοῦ ἀνθρώπου εἶναι γενικῶς ἰσχυρότεραι καὶ διαρκέστεραι τῶν σκέψεων του. Αὐταὶ διαδραματίζουσιν οὕτω μέγα μέρος ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ ἀνθρωπίνου περιβάλλοντός του κατὰ τοὺς μέλλοντας βίους καὶ δύνανται νὰ φέρωσιν αὐτόν, κατὰ τὴν διάρκειαν τούτων, εἰς ἐπαφὴν μεθ' ὀρισμένων προσώπων καὶ ὀρισμένων ἐπιρροῶν, χωρὶς νὰ δύναται οὗτος νὰ ὑποπτευθῇ τὴν ἐνυπάρχουσαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐκείνων σχέσιν. Ὑποθέσατε πρὸς στιγμήν ὅτι ἄνθρωπος τις ὠθούμενος ὑπὸ θανάσιμου μίσους καὶ ἐκδικήσεως εν-

1. "Oḡa Brihadārāṇyakopanishad, IV, IV, 5—7 καὶ συναφῇ

τελεῖ διὰ τῆς σκέψεώς του εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ εἰς ἄλλον τὴν ὁρμὴν ἣτις ὠθεῖ τοῦτον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς φόνου. Ὁ δημιουργὸς τῆς σκέψεως ἐκείνης συνδέεται διὰ τοῦ Κάρμα του μετὰ τοῦ ἐκτελέσαντος τὸ ἔγκλημα, καίτοι οὐδέποτε συνηγητήθησαν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, καὶ τὸ κακὸν ὅπερ ἐπροξένησεν εἰς αὐτόν, συντελὼν εἰς τὸ νὰ ἐξωθηθῇ οὗτος εἰς ἔγκλημα, θὰ ἐπανέλθῃ ὡς ποινὴ ἐν τῇ ἐπιβολῇ τῆς ὁποίας ὁ ποτὲ ἐγκληματίας θὰ διαδραματίσῃ τὸ μέρος του. Πλείστα αἰφνίδια καὶ ἀπότομα δυστυχήματα, ἀδικοιολόγητα κατ' ἐπίφασιν ἐξ ὀλοκλήρου, εἶναι ἀποτελέσματα τοιούτων αἰτιῶν καὶ ἡ ψυχὴ ἐκμανθάνει δι' αὐτῶν καὶ καταγράφει τὸ μάθημα, ἐνῶ ἡ κατωτέρα συνείδησις ἐξανίσταται ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς ἀδικίας. Οὐδὲν δύναται νὰ προσβάλῃ τὸν ἄνθρωπον ἂν οὗτος δὲν εἶναι ἄξιος, ἡ ἔλλειψις δὲ τῆς μνήμης δὲν εἶναι ἀρκετὴ πρὸς χρεωκοπίαν τοῦ νόμου ἐν τῇ δράσει του. Μανθάνομεν οὕτως, ὅτι αἱ ἐπιθυμίαι μας διὰ τῆς ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐπιδράσεώς των δημιουργοῦσι τὴν θυμικὴν ἡμῶν φύσιν, καὶ δι' αὐτῆς μεγάλως ἐπηρεάζουσι τὰ φυσικὰ ἡμῶν σώματα, κατὰ τὴν προσεχῇ γέννησίν μας, ὅτι διαδραματίζουσι μέγα μέρος ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ τόπου τῆς ἀναγεννήσεως, καὶ διὰ τοῦ ἀποτελέσματός των ἐπὶ τῶν ἄλλων συντελοῦσιν εἰς τὴν προσέλκυσιν πέριξ ἡμῶν τῶν κατὰ τοὺς μέλλοντας βίους ἀνθρωπίνων συντρόφων μας.

Τὸ τρίτον μέγα εἶδος τῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες ἐμφανίζονται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου ὡς πράξεις, συντελοῦσιν εἰς τὴν δημιουργίαν ἱκανοῦ Κάρμα διὰ τῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀποτελεσμάτων των, ἀλλὰ σχεδὸν οὐδόλως ἐπηρεάζουσιν ἀμέσως τὸν Ἑσωτερικὸν Ἄνθρωπον. Αὗται εἶναι ἀποτελέσματα τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ παρελθόντος καὶ τὸ Κάρμα ὅπερ ἀντιπροσωπεύουσιν ἐξαντλεῖται, κατὰ μέγιστον μέρος, ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γεγονότος ὅπερ λαμβάνει χώραν. Αὗται δύνανται νὰ ἐπηρεάσωσι τὸν ἄνθρωπον ἀμέσως, ἐν ἀναλογίᾳ τῶν ἐν αὐτῷ γεννωμένων νέων στέψεων καὶ ἐπιθυμιῶν ἢ συγκινήσεων, ἀλλ' ἡ δημιουργικὴ δύναμις καὶ

ται ἐν αὐταῖς καὶ οὐχὶ εἰς αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς τὰς πράξεις. Πάλιν, αἱ πράξεις, ἐὰν ἐπαναλαμβάνωνται συχνάκις, δημιουργοῦσι μίαν συνήθειαν εἰς τὸ σῶμα, ἣτις περιορίζει τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ Ἐγὼ ἐν τῷ ἔξωτερικῷ κόσμῳ.

Ἡ συνήθεια ὅμως αὕτη ἀπόλλυται μετὰ τοῦ σώματος, περιοριζομένου οὕτω τοῦ Κάρμα τῆς πράξεως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀποτελεσμα εἰς τῆς ψυχῆς εἰς μίαν καὶ μόνην ζωήν. Ἄλλ' ὅλως τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ὅταν μελετήσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῶν πράξεων ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν, ὧν αὐταὶ εἰσὶν ἡ αἰτία, καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἐξασκοῦσιν ὡς παραδείγματα. Συνδέουσιν ἡμᾶς μετ' ἄλλων διὰ τῆς ἐπιρροῆς ταύτης καὶ ἀποβαίνουνσιν οὕτω τρίτος παράγων ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν μελλόντων ἡμῶν συντρόφων, ἐνῷ αὐταὶ εἶναι ὁ κύριος παράγων ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ δυναμένου νὰ κληθῇ μὴ — ἀνθρωπίνου περιβάλλοντος ἡμῶν. Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ εὐνοϊκὴ ἢ μὴ φύσις τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ γεννώμεθα, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ὅπερ αἱ προγενέστεραι πράξεις μας ἐξήσκησαν, εἰς τὰς δημιουργίας εὐτυχίας ἢ δυστυχίας εἰς τοὺς ἄλλους. Τὰ φυσικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου πράξεων ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπιδρῶσι καρμικῶς, ἀνταποδίδοντα εἰς τὸν δημιουργὸν φυσικὸν ἀγαθὸν ἢ κακὸν περιβάλλον ἐν μέλλοντι βίῳ. Ἐὰν εἴχε καταστήσῃ ἀνθρώπους ὑλικῶς εὐτυχεῖς θυσιάσας πλοῦτον, χρόνον, εὐμάρειαν, ἢ πρᾶξις αὕτη καρμικῶς θ' ἀποκομίσῃ εὐνοϊκὰς φυσικὰς συνθήκας συντελούσας εἰς φυσικὴν εὐτυχίαν. Ἐὰν τοῦναντίον ὑπῆρξεν αἰτία μεγάλης φυσικῆς δυστυχίας εἰς τοὺς ὁμοίους τοῦ θ' ἀποκομίσῃ καρμικῶς ἐκ τῆς πράξεώς του ἀθλίας φυσικὰς συνθήκας, συντελούσας εἰς φυσικὴν δυστυχίαν. Τοῦτο συμβαίνει οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀφορμὴ εἰς ἀμφοτέρως τὰς περιπτώσεις, πρᾶγμα ὅπερ ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἀκόλουθον νόμον.

Ἐκάστη δύναμις δρεῖ ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς πεδίου. Ἐὰν εἰς τῶν ἀνθρώπων σπεῖρη εὐτυχίαν δι' ἄλλους ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ

πεδίου, θὰ θερίσῃ εὐνοϊκὰς συνθήκας διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου εὐδαιμονίαν, καὶ ἡ ἀφορμὴ ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν σπορὰν δὲν θὰ ἐπηρεάσῃ τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ σπείρῃ σῖτον ἔχων ὥς σκοπὸν νὰ κερδοσκοπήσῃ δι' αὐτοῦ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν γείτονά του, ἀλλ' ἡ κακὴ πρόθεσις τοῦ δὲν θὰ συντελέσῃ ὅπως ἀντὶ σίτου βλαστήσωσι πιკρα λῖδες. Ἡ πρόθεσις εἶναι νοητικὴ ἢ ἀστροφικὴ δύναμις. ἀναλόγως τῆς προελεύσεώς της ἐκ θελήσεως ἢ ἐπιθυμίας, καὶ ἀντιδρᾷ ἀναλόγως ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ νοητικοῦ χαρακτήρος ἢ ἐπὶ τῆς θυμικῆς φύσεως. Ἡ δημιουργία φυσικῆς εὐτυχίας διὰ τίνος πράξεως εἶναι φυσικὴ τις δύναμις καὶ δρᾷ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Διὰ τῶν πράξεων τοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐπηρεάζει τοὺς γείτονάς του ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, σκορπίζει εὐδαιμονίαν περὶ αὐτὸν ἢ δημιουργεῖ ταλαιπωρίαν, ἀξάνων ἢ ἐλαττώνων τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης εὐζωίας. Ἡ αὔξησης ἢ ἡ ἐλάττωσις τῆς εὐτυχίας δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς λίαν διαφόρους προθέσεις, ἀγαθὰς, κακὰς ἢ καὶ μικτάς. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐκτελέσῃ πράξιν συντελοῦσαν εἰς μεγάλην εὐτυχίαν ἀγόμενος ἐξ ἀπολύτου καλοκαγαθίας καὶ τῆς ἐπιθυμίας νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ὁμοίων του. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι, ἐκ τοιαύτης προθέσεως ὁρμώμενος, ὠρεῖται εἰς τινα πόλιν ἔνα κῆπον πρὸς ἐλευθέραν χρῆσιν ὑπὸ τῶν κατοίκων της· ἄλλος τις δύναται νὰ προβῇ εἰς παρομοίαν πράξιν ἐξ ἀπλῆς ἐπιδείξεως, ἐξ ἐπιθυμίας νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν ἐκείνων οὔτινες δύνανται ν' ἀποδώσωσι κοινωνικὰς τιμὰς, (π.χ. πρὸς ἀπόκτησιν τίτλου εὐγενείας)· τρίτος δύναται νὰ προσφέρῃ τὸν κῆπον, ἀγόμενος ἐκ μικτῆς προθέσεως, ἐν μέρει ἰδιοτελοῦς καὶ ἐν μέρει ὄχι. Αἱ προθέσεις τῶν τριῶν τούτων ἀνθρώπων ἐπηρεάζουσιν ἀναλόγως τὸν χαρακτήρα των, κατὰ τὰς μελλούσας ἐνσαρκώσεις των, συντελοῦσαι εἰς τὴν βελτίωσίν του, εἰς ἔξυτελισμὸν καὶ εἰς μικρὰ ἀποτελέσματα. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως, ἥτις ὑπῆρξεν αἰτία εὐτυχίας εἰς

ικανὸν ἀριθμὸν ἀνθρώπων, δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προθέσεως τοῦ δωρητοῦ.

Οἱ ἄνθρωποι ἀπολαύουσι τοῦ κήπου ἐξ ἴσου, οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ αἰτία τῆς δωρεᾶς, καὶ ἡ ἀπόλαυσις αὕτη, ὀφειλομένη εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ δωρητοῦ, παρέχει εἰς αὐτὸν καρμικὴν ἀπαίτησιν ἐπὶ τῆς φύσεως, χρέος ὀφειλόμενον εἰς αὐτὸν ὅπερ θὰ πληρωθῇ εὐσυνειδήτως. Θὰ γεννηθῇ οὗτος ἐν τῷ μέσῳ φυσικοῦ περιβάλλοντος ἀνέτου ἢ καὶ πολυτελοῦς, καθόσον παρέσχει μεγίστην φυσικὴν ἀπόλαυσιν, καὶ ἡ θυσία τῶν φυσικῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ θὰ προσκομίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ὀφειλομένην ἀνταμοιβήν, τὸν καρμικὸν καρπὸν τῆς πράξεώς του. Τοῦτο εἶναι τὸ δίκαιον Ἄλλ' ἡ χρῆσις ἣν κάμνει τῆς θέσεώς του, ἡ εὐτυχία ἣν ἀρύεται ἐκ τῶν ἀγαθῶν καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τοῦ χαρακτῆρος του, καὶ ἐδῶ πάλιν ἡ δικαία ἀνταμοιβὴ παρέχεται εἰς αὐτόν, **ἐκάστου** σπόρου παράγοντος καρπὸν ἀναλόγως τοῦ εἶδους του ¹. Τῇ ἀληθείᾳ, τὸ μέτρον τοῦ κάρμα εἶνε ἓν. Δὲν ἀρνεῖται εἰς τὸν κακὸν ἄνθρωπον τὸ ἀποτέλεσμα ὅπερ δικαίως εἶναι ἐπακολούθημα πράξεως σκορπιστάσης εὐτυχίαν, ἀλλὰ δίδει εἰς αὐτὸν ἐπίσης τὸν χειροτερεύσαντα χαρακτῆρα ὃν ἀπέκτησεν ἐκ τῶν κακῶν ἐλατηρίων, οὕτως ὥστε ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγαθῶν δὲν θὰ εἶναι εὐχαριστημένος καὶ εὐτυχής. Οὔτε δύναται ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος νὰ διαφύγῃ τὰ φυσικὰ βάσανα, ἂν ᾗτο αἰτία φυσικῆς δυστυχίας λόγῳ τῶν ἐξ ἀγαθῆς προθέσεως διαπραχθεῖσων ἐσφαλμένων πράξεών του· ἡ δυστυχία, ἣς ᾗτο ἡ αἰτία, θὰ φέρῃ εἰς αὐτὸν δυστυχίαν ἐν τῷ φυσικῷ περιβάλλοντι, ἀλλ' ἡ καλὴ πρόθεσις του, βελτιώνουσα τὸν χαρακτῆρα του, θὰ καταστῇ ἐν αὐτῷ πηγὴ ἀενάου εὐτυχίας καὶ θὰ εἶναι οὗτος ἰσομονητικὸς καὶ εὐχαριστημένος ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυσχερειῶν. Πλείστα ὅσα αἰνίγματα δύνανται νὰ λυθῶσι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τούτων ἐπὶ τῶν περιβαλλόντων ἡμᾶς γεγονότων.

1. Karma, σσ. 50, 51, Ἀγγλικὴ ἐκδοσις.

Αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐλατηρίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων (ἢ καρπῶν) τῶν ὑλικῶν πράξεων ὀφείλονται εἰς τὸ ὅτι ἐκάστη δύναμις κατέχει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξωογονήθη, καὶ ὅσῳ ὑψηλότερον εἶναι τὸ πεδίον, τόσῳ ἰσχυρότερα καὶ διαρκεστέρα ἡ δύναμις. Ὡς ἐκ τούτου, τὸ ἐλατήριο εἶναι πολὺ σπουδαιότερον τῆς πράξεως, καὶ λελανθασμένη πράξις, ἐκτελεσθεῖσα ἐξ ἀγαθῆς προθέσεως, προσκομίζει περισσότερον ἀγαθὸν εἰς τὸν αὐτουργὸν παρὰ μία ἀγαθοεργία ἧς τὸ ἐλατήριο ἦτο κακόν. Τὸ ἐλατήριο, ἀντιδρῶν ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος, παράγει μακρὰς σειρὰς ἀποτελεσμάτων, διότι αἱ μέλλουσαι πράξεις, καθοδηγούμεναι ὑπὸ τοῦ χαρακτήρος ἐκείνου, θὰ ἐπηρεασθῶσιν ἐκ τῆς βελτιώσεως ἢ τῆς χειροτερεύσεως τούτου, ἐνῶ ἡ πράξις, φέρουσα εἰς τὸν δρᾶστην φυσικὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν ἀναλόγως τῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀποτελεσμάτων της, δὲν περικλείει ἐν αὐτῇ δημιουργικὴν δύναμιν ἀλλὰ τερματίζεται μετ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀποτελεσμάτων της. Ὅταν ἀμφιταλαντεύηται, μὴ γνωρίζων ποίαν ν' ἀκολουθήσῃ ὁδόν, καὶ πάλι φαινομενικὴ καθηκόντων συνάπτεται ἐν αὐτῷ, ὁ γνώστης τοῦ κάρμα προσπαθεῖ ἐπιμελῶς νὰ ἐκλέξῃ τὴν ἀρίστην ὁδόν, ἐντείνων εἰς τὸ ὑπέρτατον τὴν λογικὴν καὶ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Ἐχει ἀπολύτως συνείδησιν τῆς προθέσεώς του, ἀπομακρύνων τὰς ἐγωϊστικὰς σκέψεις καὶ ἐξαγνίζων τὴν καρδίαν του εἰτα ἐνεργεῖ ἀφόβως καί, ἐὰν ἡ πράξις του ἀποδειχθῇ ἐσφαλμένη, δέχεται προθύμως τὴν τιμωρίαν, ἣτις προέρχεται ἐκ τοῦ λάθους του, ὡς μάθημα ὅπερ θὰ τῷ εἶναι χρήσιμον ἐν τῷ μέλλοντι. Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ ὑψηλὴ πρόθεσις του ἐξηυγένισε διὰ παντὸς τὸν χαρακτήρα του.

Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχή, ὅτι ἡ δύναμις ἀνήκει εἰς τὸ πεδίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου παράγεται, εἶναι ἀπεριορίστου σημασίας. Ἐὰν ἡ παραγομένη δύναμις ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἀπόκτησιν φυσικῶν ἀντικειμένων, δρᾷ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου καὶ προσκολλᾷ τὸν δημιουργὸν εἰς τὸ πεδίον ἐκεῖνο. Ἐὰν ἀποβλέπῃ εἰς δεβαχανικὰ

ἀντικείμενα, ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ δεβαχανικοῦ πεδίου καὶ προσκολλᾷ τὸν δρῶντα εἰς τοῦτο.

Ἐὰν τὸ ἐλατήριον δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἡ θεία ἀγάπη, ἀπελευθεροῦται ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου καὶ ὥς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ δεσμεύσῃ τὸ ἄτομον, ἀφοῦ *τὸ ἄτομον* οὐδὲν ἐζήτησε.

Τὰ τρία εἶδη τοῦ Κάρμα. Ὡριμον κάρμα εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἔτοιμον πρὸς συγκομιδὴν καὶ τὸ ὅποιον ὥς ἐκ τούτου εἶναι ἀναπόφευκτον. Ἐξ ὅλου τοῦ κάρμα τοῦ παρελθόντος ὠρισμένον μόνον μέρος δύναται νὰ ἐξαντληθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς καὶ μόνης ζωῆς, καθόσον εἶδη τινὰ τοῦ κάρμα εἶναι τόσον ἀσυμβίβαστα ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐκδηλωθῶσι διὰ τοῦ αὐτοῦ φυσικοῦ σώματος, ἀλλ' ἔχουσιν ἀνάγκην λίαν διαφορετικοῦ τύπου σωμάτων πρὸς τοῦτο. Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως ὑποχρεώσεις ἀναληφθεῖσαι ἀπέναντι ἄλλων ψυχῶν, πᾶσαι δὲ αἱ ψυχαὶ αὗται δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὦσι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἑνσαρκοί. Ὑπάρχει κάρμα ὅπερ πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς ὠρισμένον ἔθνος, εἰς ὠρισμένην κοινωνικὴν τάξιν· ὁ αὐτὸς δὲ ἀνθρωπος ἔχει καὶ ἕτερον κάρμα ὅπερ πρὸς ἐκδήλωσίν του ἔχει ἀνάγκην ἐντελῶς διαφόρου περιβάλλοντος. Διὰ τοῦτο τμῆμα μόνον ὁλοκλήρου τοῦ κάρμα του δύναται ν' ἀποπληρωθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν ὠρισμένης ζωῆς, καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο ἐκλέγεται ὑπὲρ τῶν Μεγάλων Κυρίων τοῦ Κάρμα. — περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν δι' ὀλίγων κατωτέρω — καὶ ἡ ψυχὴ ὁδηγεῖται πρὸς ἐνσάρωσιν εἰς οἰκογένειαν, ἔθνος, τόπον καὶ σῶμα κατάλληλα διὰ τὴν ἐξαντλήσιν τοῦ ἀθροίσματος τῶν αἰτιῶν ἐκείνων αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἀπὸ συμφώνου ἀποτελέσματα. Τὸ ἄθροισμα τοῦτο τῶν αἰτιῶν προσδιορίζει τὸ μῆκος τῆς ὠρισμένης ἐκείνης ζωῆς, δίδει εἰς τὸ σῶμα τὰ χαρακτηριστικά του, τὰς δυνάμεις του, καὶ τὰ ὄριά του· φέρει εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τὰς ἐνσαρκωθείσας κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ζωῆς ψυχὰς ἀπέ-

ναντι τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναλάβῃ ὑποχρεώσεις, περιβάλλον οὕτως αὐτὸν ὑπὸ συγγενῶν, φίλων καὶ ἐχθρῶν.

Καθορίζει ὡσαύτως τοὺς κοινωνικοὺς ὅρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους γεννᾶται, μετὰ τῶν συναφῶν πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων, διασαφηνίζει τὰς νοητικὰς ἐνεργείας ἃς θὰ δυνηθῇ νὰ παρουσιάσῃ, διαπλάττον καὶ ὀργανοῦν ἀναλόγως τὸ ἐγκεφαλικὸν καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα, δι' ὧν θὰ δράσῃ· συγκεντρώνει τὰς αἰτίας αἵτινες θὰ ἔχωσιν ὡς ἀποτελέσματα δυσχερείας καὶ χαρὰς καὶ δύνανται νὰ ἐκδηλωθῶσι κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ζωῆς. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ «ὄριμον κάρμα» καὶ δύνатаι νὰ περιγραφῇ ἐν ὥροσκειῳ συντασσομένῳ ὑπὸ εἰδήμονος ἀστρολόγου. Εἰς ἅπαν τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει πλέον δύναμιν ἐκλογῆς· τὸ πᾶν καθωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐκλογῆς ἣν οὗτος ἐποιήσατο κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ πρέπει νὰ ἐκπληρώσῃ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου λεπτοῦ τὰς συναφθείσας ὑπ' αὐτοῦ ὑποχρεώσεις.

Τὸ φυσικόν, τὸ ἀστρικόν καὶ τὸ νοητικόν σῶμα, ἅτινα ἡ ψυχὴ φέρει διὰ μίαν νέαν περίοδον ζωῆς, εἶναι, ὡς εἶδομεν ἤδη, τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ παρελθόντος της, καὶ διαδραματίζουσι σπουδαιότατον μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀρίμου τούτου κάρμα. Ταῦτα περιορίζουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ τὸ παρελθόν του ἐγείρεται ὅπως κρίνῃ αὐτόν, καθορίζον τὰ ὅρια ἅτινα εἶχε χαράξῃ δι' ἑαυτόν. Ἡ μετὰ χαρᾶς ἀποδοχὴ τῶν ὁρῶν καὶ ἡ μετ' ἐπιμελείας ἐργασία πρὸς βελτίωσιν των εἶναι τὸ ἔργον τοῦ σοφοῦ, ὅστις γνωρίζει ὅτι δὲν δύναται ποσῶς νὰ διαφύγῃ.

Ὑπάρχει ὡσαύτως καὶ ἕτερον εἶδος ὀρίμου κάρμα, ὅπερ εἶναι μερίστης σπουδαιότητος, τὸ τῶν ἀναποφεύκτων πράξεων. Ἐκάστη πράξις εἶναι ἡ τελικὴ ἐκδήλωσις σειρᾶς σκέψεων. Ὡς δανεισθῶμεν μίαν παραβολὴν ἀπὸ τὴν χημείαν· ἐπιτυγχάνομεν μίαν κεκορεσμένην διάλυσιν σκέψεως προσθέτοντες σκέψιν ἐπὶ σκέψεως τοῦ αὐτοῦ εἶδους μέχρις ὅτου μία ἄλλη σκέψις — ἡ καὶ μία ὥθησις, εἰς παλμὸς ἐκ τῶν ἔξω — συντελέσῃ εἰς τὴν ἀποκρυ-

στάλλωσιν τοῦ συνόλου, εἰς τὴν πρᾶξιν ἣτις ἐκδηλοῦ τὰς σκέψεις. Ἐὰν μετ' ἐπιμονῆς ἐπαναλάβωμεν ὁμοσιδεῖς σκέψεις, π. χ. σκέψεις ἐκδικήσεως, φθάνομεν τέλος εἰς τὸν κορεσμόν· ἡ παραμικρὰ ὥθησις θ' ἀποκρυσταλλώσῃ ταύτας εἰς πρᾶξιν καὶ ἐν ἔγκλημα θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα. Δυνατὸν ἐπίσης νὰ ἔχωμεν σκέψεις, ἐπιμόνως ἐπαναλαμβανομένας, παροχῆς βοήθειας πρὸς ἄλλον μέχρι κορεσμοῦ· καὶ αὗται, ὅταν ἐπικαιρὸς εὐκαιρία παρουσιασθῇ, ἀποκρυσταλλοῦνται εἰς πράξεις ἡρωϊσμοῦ. Ἀνθρωπὸς τις δύναται νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὴν γέννησίν του, ὥριμόν τι κόμμα τοῦ εἶδους τούτου· ὁ πρῶτος τότε κραδασμὸς ὅστις θὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ μάξης σκέψεως ἐτοίμης νὰ ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς πρᾶξιν, θ' ἀναγκάσῃ αὐτόν, ἄνευ νέας βουλῆσεως, ἀσυνειδήτως, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρᾶξιν. Δὲν διαθέτει χρόνον πρὸς σκέψιν, εὐρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὥστε ὁ πρῶτος παλμὸς τῆς διανοίας εἶναι ἀρκετὸς εἰς αὐτόν διὰ νὰ προβῇ εἰς ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως. Εὐρίσκεται εἰς τοιαύτην κατάστασιν τοιαύτης ἀσταθοῦς ἰσορροπίας, ὥστε καὶ ἡ πλέον ἀσήμαντος ὥθησις δύναται νὰ ἀνατρέψῃ ταύτην. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὁ ἄνθρωπος ἐκπλήττεται διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διάπραξιν ἐγκλήματος, ἢ ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει ὑψηλῆς τινος πράξεως αὐταπαρνήσεως. «Ἐπραξα τοῦτο χωρὶς καὶ νὰ τὸ σκεφθῶ» κραυγάζει, ἀγνοῶν ὅτι τοσάκις εἶχε σκεφθῇ τοῦτο ὥστε εἶχε καταστήσῃ ἀναπόφευκτον τὴν πρᾶξιν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐπανειλημμένως θελήσῃ νὰ ἐκτελέσῃ μίαν πρᾶξιν, ἢ θέλησίς του τέλος καθίσταται ἀμετάτρεπτος καὶ ἡ στιγμή τῆς ἐκτελέσεως δὲν εἶναι πλέον παρὰ ζήτημα εὐκαιρίας. Ἐφ' ὅσον διαθέτει χρόνον πρὸς σκέψιν, ἢ ἐκλογὴν τοῦ εἶναι ἐλευθέρα, καθόσον δύναται ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν παλαιὰν σκέψιν διὰ νεωτέρας καὶ ν' ἀποβάλῃ βαθμὴδὸν τὴν παλαιὰν τοιαύτην διὰ τῆς ἐπαναπαραγωγῆς ἐντιθέτων σκέψεων· ἀλλ' ἐὰν ὁ πρῶτος παλμὸς τῆς ψυχῆς, εἰς ἰσχυρισμὸν διεγέρσεως, συντελέσῃ εἰς πρᾶξιν, τότε ἡ δύναμις πρὸς ἐκλογὴν δὲν ὑπάρχει πλέον.

Ἐδῶ ἔγκειται ἡ λύσις τοῦ παλαιοῦ προβλήματος τοῦ μοι-

ραίου καὶ τοῦ αὐτεξουσίου· ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλῆσεώς του δημιουργεῖ βαθμηδὸν ἀνάγκας δι' ἑαυτόν, καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων κεῖνται ὅλοι οἱ συνδυασμοὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνάγκης ἐξ ἧς προέρχονται οἱ ἐν ἡμῖν ἀγῶνες, τῶν ὁποίων ἔχομεν συνείδησιν. Δημιουργοῦμεν συνεχῶς συνηθείας διὰ τῆς ἐπαναλήψεως σχολίμων πράξεων καθοδηγούμενων ὑπὸ τῆς θελήσεως. Εἴτα ἡ συνηθία ἀποβαίνει περιορισμὸς καὶ ἐκτελοῦμεν αὐτομάτως τὴν προᾶξιν. Ἴσως ν' ἀχθῶμεν τότε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐν λόγῳ συνηθία εἶναι κακὴ, καὶ ν' ἀρχίσωμεν φιλοπόνως νὰ ἐργαζώμεθα πρὸς ἀποβολὴν ταύτης, διὰ σκέψεων ἀντιθέτου μορφῆς. Μετὰ πολλὰς ἀναποφεύκτους ἀποτυχίας, τὸ νέον ῥεῦμα τῆς σκέψεως ἐπικρατεῖ, καὶ ἐπανακτῶμεν τὴν πλήρη ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἧς συνηθίως ἐπωφελοῦμεθα διὰ νὰ σφυρηλατήσωμεν νέα δεσμά. Οὕτως αἱ παλαιαὶ μορφαὶ—σκέψεις ἐπιμένουσι καὶ περιορίζουσι τὴν νοητικὴν ἡμῶν ἰκανότητα, ἐμφανιζόμεναι ὡς ἀτομικαὶ καὶ ὡς ἐθνικαὶ προλήψεις. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δὲν γνωρίζουσιν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περιορίζονται καὶ παραμένουσι γαλήνιοι ἐντὸς τῶν δεσμῶν των, μὴ ἔχοντες συνείδησιν τῆς δουλείας. Οἱ μανθάνοντες τὴν ἀλήθειαν, περὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν φύσεως, ἀποβαίνουν ἐλεύθεροι. Ἡ σύστασις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νευρικοῦ ἡμῶν συστήματος, εἶναι ἡ πλέον ἀξιοσημείωτος ἐν τῇ ζωῇ εἰμαρμένη· κατεστήσαμεν ἀναπόφευκτον ταύτην διὰ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν σκέψεών μας, καὶ αὗται νῦν περιορίζουσιν ἡμᾶς, ἐνῶ συχνάκις ἐξανιστάμεθα κατ' αὐτῶν. Τὰ ὄργανα ταῦτα δύνανται βραδέως καὶ βαθμηδὸν νὰ βελτιωθῶσι, τὰ ὄρια δύνανται νὰ καταστῶσιν εὐρύτερα, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν ἀποτόμως νὰ υπερβληθῶσιν.

Ἅλλο εἶδος ὥριμου κάρμα παρουσιάζεται ὅταν αἱ κατὰ τὸ παρελθὸν κακαὶ σκέψεις σχηματίσωσι πέριξ τοῦ ἀνθρώπου θώρακα κακῶν συνηθειῶν, ὅστις κρατεῖ αὐτὸν αἰχμάλωτον καὶ καθιστᾷ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἔλεεινήν.

Αἱ πράξεις εἶναι τὰ ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα τοῦ παρελ-

θόντος του, ὡς ἤδη ἡρμηνεύθη, καὶ κρατοῦνται ἐνίστε ἐκκρεμεῖς, κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν βίων, διότι οἱ βίοι οὗτοι δὲν παρουσιάζουσιν εὐκαιρίαν πρὸς ἐκδήλωσίν των. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ψυχὴ προοδεύει καὶ ἀναπτύσσει εὐγενεῖς ἀρετάς. Εἰς ὠρισμένην ζωὴν, ὁ φλοιὸς τοῦ παρελθόντος κακοῦ εὐρίσκει εὐκαιρίαν πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἡ ψυχὴ δὲν δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ τὰς ἑκτοτε ἀναπτυχθείσας ἀρετάς. Ὡς τὸ ἔτοιμον πρὸς ἐκκόλαψιν ὀρνίθιον, αὕτη κρύπτεται ἐντὸς τοῦ φυλακίζοντος αὐτὴν κελύφους, καὶ μόνον τὸ κέλυφος τοῦτο εἶναι ὁρατὸν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ὀφθαλμόν. Μετὰ τινα χρόνον τὸ κάρμα τοῦτο ἐξαντλεῖται, καὶ γεγονός τι φαινομενικῶς τυχαῖον — μία λέξις Μεγάλου Διδασκάλου, ἐν βιβλίῳ, μία διάλεξις — θραύει τὸ κέλυφος καὶ ἡ ψυχὴ προβάλλει ἐλευθέρα. Αὗται εἶναι αἱ σπάνιαι, ἀπότομοι, ἀλλὰ διαρκεῖς «μεταβολαὶ», τὰ «θαύματα τῆς Θείας Χάριτος» περὶ ὧν πολλάκις ἀκούομεν. Πάντα ταῦτα εἶναι τελείως καταληπτὰ εἰς τὸν γνῶστην τοῦ κάρμα, ὡς ὑπαγόμενα ἀφ' ἑαυτῶν εἰς τὸ κράτος τοῦ νόμου.

Τὸ συμπεπυκνωμένον κάρμα ὅπερ ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ χαρακτῆρος ὑπόκειται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὥριμον τοιοῦτον, εἰς τροποποιήσεις. Δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τάσεων ἰσχυρῶν ἢ ἀδυνάτων, ἀναλόγως τῆς νοητικῆς δυνάμεως ἣτις συνετέλεσεν εἰς τὸν σχηματισμόν των, καὶ αὗται δύνανται νὰ ἰσχυροποιηθῶσιν ἢ νὰ ἐξασθενηθῶσιν ὑπὸ νέων ῥευμάτων νοητικῆς δυνάμεως κατευθυνομένων πρὸς αὐτὴν ἢ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν. Ἐὰν ἀνεύρωμεν ἐν ἡμῖν τάσεις, αἱ καταδικάζουεν, δυνάμεθα νὰ τεθῶμεν ἐπὶ τὸ ἔργον πρὸς ἐκμηδένισίν των. Συχνάκις δὲν ἐπιτυγχάνομεν ν' ἀντιστῶμεν εἰς τὸν πειρασμόν, παρασιρόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰσχυρῶς ἐξορμῶντος ῥεύματος τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ὅσῳ ἐπὶ μακρότερον δυνάμεθα ν' ἀνθιστάμεθα κατ' αὐτοῦ, ἔτω καὶ τότε ὁπόταν ἀποτυγχάνωμεν τοῦ σκοποῦ, τόσῳ καὶ περισσότερον πλησιάζομεν πρὸς τὴν νίκην. Ἐκάστη τοιαύτη ἀποτυχία εἶναι ἐν βῆμα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, καθόσον ἡ ἀντίστασις κατα-

στρέφει μέρος τῆς ἐνεργείας, καὶ ἀφίνει ὀλιγωτέραν τοιαύτην διαθέσιμον διὰ τὸ μέλλον.

Τὸ ἐν τῷ γίγνεσθαι Κάρμα ἐμελετήθη ἤδη.

Τὸ δμαδικὸν Κάρμα. Ὅταν ὁμὰς ἀνθρώπων ἐξετάζεται καρμικῶς, ἡ δρᾶσις τῶν καρμικῶν δυνάμεων ἐφ' ἑκάστου, ὡς μέλους τῆς ομάδος, παρουσιάζει νέον παράγοντα ἐν τῷ κάρμα τοῦ ατόμου. Γνωρίζομεν ὅτι ὅταν ὠρισμένος ἀριθμὸς δυνάμεων ἐπιδράσῃ ἐπὶ τινος συστήματος ἢ ομάδος ὑλικῶν σημείων ἐχόντων μεταξὺ των σχέσεις, ἕκαστον σημεῖον ἐκτὸς τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῦ κινήσεως, συμμετέχει καὶ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ὅλου συστήματος, ἥτις βαίνει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης τῶν δυνάμεων τούτων. Οὕτω καὶ τὸ κάρμα μιᾶς ομάδος εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν καρμικῶν δυνάμεων τῶν ἀποτελούντων ταύτην ατόμων, καὶ πάντα τὰ ἄτομα φέρονται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς συνισταμένης τούτων. Ἐν Ἐγὼ φέρεται ὑπὸ τοῦ ατομικοῦ αὐτοῦ Κάρμα εἰς μίαν οἰκογένειαν ὡς συνάψαν κατὰ τοὺς προγενεστέρους βίους δεσμούς, οἵτινες στενῶς συνέδεσαν αὐτὸ μετὰ τινος τῶν ἄλλων Ἐγῶ, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται αὕτη ἡ οἰκογένεια ἐκκληρονόμησε περιουσίαν παρὰ τινος πάππου καὶ εἶναι πλουσία· ἐμφανίζεται αἴφνης εἰς κληρονόμος, ἀπόγονος τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ πάππου, ὅστις ἐνομιζέτο ὅτι εἶχεν ἀποβιώσῃ ἄτεκνος τὰ πλούτη περιέρονται εἰς αὐτὸν καὶ ἀπομένει ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας κατάφορος χρεῶν. Πολὺ δυνατόν τὸ ἐν λόγῳ Ἐγὼ νὰ μὴ εἶχε ποτὲ σχέσιν κατὰ τὸ παρελθὸν μετὰ τοῦ κληρονόμου τούτου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ εἰς παρελθόντας βίους εἶχεν ἀναλάβῃ ὠρισμένην ὑποχρέωσιν, ἥτις ἔφερε τὴν καταστροφὴν Ἐκτὸς τούτου διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ ὑποφέρῃ (διὰ τὴν πρᾶξιν του) καθόσον εὐρίσκεται ἀναμεμιγμένον καὶ ἐν τῷ κάρμᾳ τῆς οἰκογενείας.

Ἐάν, ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ατομικῷ παρελθόντι, ὑπάρχῃ κακὴ τις πρᾶξις ἥτις δύναται ν' ἀπαλειφθῇ διὰ τῶν προσγιγνομένων ὑπὸ τοῦ κάρμα τῆς οἰκογενείας βασάνων, ἀφίνεται ἐν αὐτῇ· ἐὰν ὅχι, τότε ὑπὸ τινων «ἀπροόπτων περιπτώσεων» ἀπομακρύνεται

ἀπ' αὐτῆς, ἴσως παρὰ τινος καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ξένου ὅστις αἰσθάνεται τὴν διάθεσιν νὰ υἱοθετήσῃ καὶ ἀναθρέψῃ αὐτόν, τοῦ ξένου ὄντος ἐνὸς ἐκ τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ὀφειλειτῶν του.

Τοῦτο σαφέστερον καταφαίνεται εἰς τὰ ἀποτελέσματα τοιούτων γεγονότων π. χ. σιδηροδρομικῶν ἀτυχημάτων, τρικυμιῶν, πλημμυρῶν, κυκλώνων, κλπ. Εἰς συρμὸς ἐκτροχιάζεται. Ἡ καταστροφή ὀφείλεται ἀμέσως εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν μηχανοδηγῶν, τῶν φυλάκων, τῶν διευθυντῶν τοῦ σιδηροδρόμου, τῶν κατασκευαστῶν ἢ τῶν ὑπαλλήλων τῆς γραμμῆς, οἵτινες, θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἡδικομημένους, ἐξαπέστειλαν ὁρμαθὸν σκέψεων δυσαρεσκείας καὶ θυμοῦ ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς ὁργανώσεως. Εἰς ἐκείνους οἵτινες ἔχουσιν ἐν τῷ συμπετυκνωμένῳ αὐτῶν κάρμα—οὐχὶ ὅμως ἀναγκαίως ἐν τῷ ὀρίμῳ αὐτῶν τοιούτῳ—τὴν ὀφειλὴν μιᾶς ζωῆς ἀποτόμως τερματισθείσης ἐπιτρέπεται νὰ παρασυρθῶσιν εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτὴν καὶ πληρώσωσι τὴν ὀφειλὴν των. Ἄλλος ὅμως σκοπεύων νὰ ἐπιβῇ τοῦ συρμοῦ, καὶ μὴ ἔχων συνάψῃ τοιαύτην κατὰ τὸ παρελθὸν ὀφειλὴν, σώζεται ὑπὸ «τῆς Θείας Προνοίας» φθάνων πολὺ ἄργά εἰς τὸν σταθμόν.

Τὸ ὁμαδικὸν κάρμα δύναται νὰ ῥίψῃ ἓνα ἄνθρωπον εἰς τὰ δεινὰ ἅτινα ἐπακολουθοῦσι τὸν κηρυχθέντα ὑπὸ τοῦ ἔθνους του πόλεμον. Καὶ ἐδῶ πάλιν δύναται νὰ ἐξοφλήσῃ ὀφειλὰς τοῦ παρελθόντος του, οὐχὶ ἀναγκαίως συμπεριλαμβανομένας ἐν τῷ ὀρίμῳ κάρμα τῆς τότε ζωῆς του. Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ὑποφέρῃ ἀναξίως, ἀλλ' ἐὰν μία ἀπρόοπτος εὐκαιρία παρουσιασθῇ πρὸς ἐξόφλησιν παρελθούσης ὑποχρέωσης, καλὸν εἶναι νὰ τὴν ἐκπληρώσῃ καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ οὕτω διὰ παντὸς ταύτης.

Οἱ «Κύριοι τοῦ Κάρμα» εἶναι αἱ μεγάλαι πνευματικαὶ Ὀντότητες αἵτινες κρατοῦσι τὰ καρμικὰ ἀρχεῖα καὶ κανονίζουσι τὰς πολυπλόκους ἐνεργείας τοῦ καρμικοῦ Νόμου. Περιγράφονται οὗτοι, ὑπὸ τῆς H. P. Blavatsky ἐν τῇ Secret Doctrine, ὡς οἱ Λίπικα,

οἱ ἀρχαιοφύλακες τοῦ Κάρμα, καὶ οἱ Mahârâjas¹ μετὰ τῶν φαλάγγων αὐτῶν, οἵτινες εἶναι «οἱ ἐπὶ τῆς γῆς ἐργάται τοῦ Κάρμα»². Οἱ Λίπικα εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες γνωρίζουσι τὸ καρμικὸν ἀρχεῖον ἐκάστου ἀνθρώπου, καὶ μετὰ σοφίας, ἣν οὐδὲν διαφεύγει, συλλέγουσι καὶ συνδυάζουσι μέρη τοῦ ἀρχείου ἐκείνου πρὸς σχηματισμὸν τοῦ σχεδίου μιᾶς μόνης ζωῆς. Παρέχουσι τὴν «ιδεάν» τοῦ φυσικοῦ σώματος, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔνδυμα τῆς μετενσαρκουμένης ψυχῆς, καὶ δι' οὗ θὰ ἐκδηλωθῶσιν αἱ ἱκανότητες καὶ οἱ περιορισμοὶ αὐτῆς. Αὕτη παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Mahârâjas οἵτινες σχηματίζουν ἐν λεπτομερὲς ὑπόδειγμα, ὅπερ μεταβιβάζουσιν εἰς ἓν τῶν κατωτέρων αὐτῶν ὀργάνων πρὸς ἐκτέλεσιν· ἡ ἐκτέλεσις συνίσταται εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ ὅπερ εἶναι ἡ μήτρα τοῦ χονδροειδοῦς σώματος, τῶν ὑλικῶν δι' ἀμφοτέρα λαμβανομένων ἐκ τῆς μητρὸς καὶ ὑποκειμένων εἰς τὴν φυσικὴν κληρονομικότητα. Ἡ φυλή, ἡ χώρα, οἱ γονεῖς ἐκλέγονται ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος αὐτῶν πρὸς παροχὴν καταλλήλων ὑλικῶν διὰ τὸ φυσικὸν σῶμα τοῦ ἐνσαρκουμένου. Ἐγὼ καὶ καταλλήλου περιβάλλοντος διὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν του. Ἡ φυσικὴ κληρονομικότης τῆς οἰκογενείας παράγει ὀρισμένους τύπους καὶ χρησιμεύει πρὸς ἐξέλιξιν ὀρισμένων συνδυασμῶν ὑλικῶν· κληρονομικαὶ νόσοι, εὐαισθησία τοῦ νευρικοῦ συστήματος συνεπάγονται ὀρισμένους συνδυασμοὺς φυσικῆς ὕλης, ἐπιδεκτικούς μεταβιβάσεως. Ἐν Ἐγῶ, ὅπερ ἔχει διαπλάσῃ ἐν τῷ νοητικῷ καὶ τῷ ἀστρικῷ αὐτοῦ σώματι προτερήματα, ἅτινα ἔχουσιν ἀνάγκην εἰδικῶν φυσικῶν ιδιοτήτων πρὸς ἐκδήλωσίν των, φέρεται πρὸς γονεῖς ὧν ἡ φυσικὴ κληρονομικότης ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐν Ἐγῶ μὲ λίαν καλλιτεχνικὰς ἱκανότητας, ἀφωσιωμένον εἰς τὴν μουσικὴν, θέλει ὁδηγηθῇ διὰ τὰ

1. Οἱ Mahâdevas ἢ Chaturdevas τῶν Ἰνδῶν.

2. Op. cit., σελ. 153 ad 157.

λάβη φυσικὸν σῶμα ἐν μουσικῇ οἰκογενείᾳ, ὅπου τὰ παρεχόμενα πρὸς δόμησιν τοῦ διπλοῦ αἰθερικοῦ καὶ τοῦ χονδροειδοῦς σώματος ὑλικά ἔχουσι προετοιμασθῇ διὰ τὰ προσαρμυσθῶσιν εἰς τὰς ἀνάγκας του, καὶ ὁ κληρονομικὸς τύπος τοῦ νευρικοῦ συστήματος θὰ προμηθεύσῃ τὸ εὐαίσθητον ἀναγκαῖον ὄργανον πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἱκανοτήτων. Ἐν Ἐγὼ διεφθαρμένου τύπου θὰ ὀδηγηθῇ εἰς ποταπὴν ἢ φαῦλον οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας τὰ σώματα ἐδομήθησαν ἐκ τῶν χονδροειδεστέρων συνδυασμῶν, οἵτινες καφιστῶσι τὸ σῶμα ἱκανὸν ν' ἀποκρίνηται εἰς τὰς ἐκ τοῦ νοητικῆς καὶ τοῦ ἀστρικοῦ σώματος ὁρμάς. Ἐν Ἐγὼ ὅπερ ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ἀστρικὸν αὐτοῦ σῶμα καὶ εἰς τὴν κατωτέραν αὐτοῦ διάνοιαν τὰ παρασύρωσιν αὐτὸ εἰς παρεκτροπὰς, καὶ παρεδόθη ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν οἰνοποσίαν, θὰ ὀδηγηθῇ πρὸς ἐνσάρκωσιν εἰς οἰκογένειαν ἧς τὸ νευρικὸν σύστημα ἔχει ἐξασθενίσῃ ὑπὸ τῶν παρεκτροπῶν καὶ θὰ γεννηθῇ ὑπὸ οἰνοφλύγων γονέων, οἵτινες τὰ παρέξωσιν ἐξησθενημένα ὑλικά διὰ τὸ φυσικὸν αὐτοῦ περικύλυμα. Ἡ καθοδήγησις τῶν Κυρίων τοῦ Κάσμα κανονίζει οὕτω, διὰ τῶν μέσων, τοὺς σκοποὺς καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιβολὴν τῆς δικαιοσύνης. Τὸ Ἐγὼ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς καρμικοὺς θησαυροὺς του, τὰς ἱκανότητας καὶ τὰς ἐπιθυμίας του, καὶ λαμβάνει φυσικὸν σῶμα κατάλληλον ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς φορεὺς τῶν.

Δεδομένου ὅτι ἡ ψυχὴ ἐπανέρχεται εἰς τὴν γῆν, μέχρις ὅτου ἐξοφλήσῃ ἅπαντα τὰ χρῆμα, ἐξαντιλοῦσα οὕτω πῶς ὀλόκληρον τὸ ἀτομικὸν αὐτῆς κάσμα, καὶ ὅτι ἐν ἑκάστη ζωῇ αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἐπιθυμίαι γεννῶσι νέον κάσμα, θὰ γεννηθῇ ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν ἡ ἐρώτησις· «Τίνι τρόπῳ εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὰς συνεχῶς ἀνανεουμένας τοιαύτας ὑποχρεώσεις; Πῶς δύναται ἡ ψυχὴ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπολύτρωσίν της;» Οὕτω φθάνομεν εἰς τὸ «τέλος τοῦ κάσμα» καὶ ἔχομεν πρὸς ἐξέτασιν πῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο.

Τὸ δεσμεῦον ἡμᾶς ἐν τῷ κάσμα στοιχεῖον εἶναι τὸ πρῶτον πρὸς σαφῇ κανανόησιν. Ἡ ψυχὴ, κατευθύνουσα τὰς ἐνεργείας

της πρὸς τὰ ἔξω, προσκολλᾶται εἰς τι ἀντικείμενον καὶ διὰ τοῦ δεσμοῦ τούτου φέρεται ποτε εἰς τὸ μέρος ὅπου ἡ ἐπιθυμία της θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρωθῇ διὰ τῆς μετὰ τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἀντικειμένου ἐνώσεώς της ἐφ' ὅσον ἡ ψυχὴ προσκολλᾶται εἰς ἓν οἶον-δήποτε ἀντικείμενον, πρέπει νὰ ἀχθῇ εἰς τὸ μέρος ὅπου θ' ἀπολαύσῃ τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο. Τὸ ἀγαθὸν κάρμα δεσμεύει τὴν ψυχὴν ὅσον καὶ τὸ κακόν, καθόσον οἰαδήποτε ἐπιθυμία πρὸς ἀποκτήσιν ἀντικειμένων, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἐν τῷ Δεβαχάν, θὰ προσελκύσῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὸν τόπον τῆς ἱκανοποιήσεώς της.

Ἡ δρᾶσις παρακινεῖται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας· μία πρᾶξις ἐκτελεῖται οὐχὶ δι' αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν ἀποκτήσεως, διὰ τῆς πράξεως ταύτης, ἐπιθυμητοῦ τινος, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκτήσεως τῶν ἐκ τούτου ἀποτελεσμάτων, ἡ ὥς τεχνικῶς λέγεται, πρὸς «ἀπόλαυσιν τῶν καρπῶν τῆς πράξεως». Οἱ ἄνθρωποι ἐργάζονται οὐχὶ διότι ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ σκάψωσι, νὰ οἰκοδομήσωσι καὶ νὰ ὑφάνωσιν, ἀλλὰ διότι ἔχουσιν ἀνάγκην τῶν ἐκ τῆς ἐκσκαφῆς, οἰκοδομήσεως καὶ ὑφάνσεως καρπῶν, ὑπὸ μορφήν χρημάτων ἢ ἀγαθῶν. Εἰς δικηγόρος ἀγορεύει οὐχὶ διότι θέλει νὰ ἐκθέσῃ τὰς ξηρὰς λεπτομερείας μιᾶς ὑποθέσεως, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμεῖ πλούτη, φήμην, τιμὰς. Οἱ πανταχόθεν πέριξ ἡμῶν ἄνθρωποι ἐργάζονται δι' ἀντικείμενόν τι καὶ τὸ ὠθοῦν αὐτοὺς πρὸς ἐνέργειαν εἶναι ὁ ἐπιτυγχανόμενος καρπὸς καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ καρποῦ τῆς πράξεως παρακινεῖ αὐτοὺς πρὸς δρᾶσιν καὶ ἡ ἀπόλαυσις τοῦ καρποῦ ἐκείνου ἱκανοποιεῖ τὰς προσπάθειάς των.

Ἡ ἐπιθυμία εἶναι, λοιπόν, τὸ δεσμεῦον ἡμᾶς ἐν τῷ κάρμα στοιχείῳ, καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιθυμῇ πλεόν ἀντικείμενόν τι ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ σύνδεσμός της μετὰ τοῦ τροχοῦ τῆς μετενσαρκώσεως, ὅστις στρέφεται ἀνὰ τοὺς τρεῖς κόσμους, θραύεται.

Ἡ δρᾶσις αὐτὴ καθ' ἑαυτήν δὲν δύναται νὰ δεσμεύσῃ τὴν ψυχὴν, καθόσον, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν, αὕτη ὀλισθαίνει καὶ ἀπόλλυ-

ται εἰς τὸ παρελθόν. Ἄλλ' ἢ ὁλονὲν ἀνανεομένη ἐπιθυμία τοῦ καρποῦ διεγείρει σταθερῶς τὴν ψυχὴν πρὸς νέαν δρᾶσιν, καὶ οὕτω πὼς συνεχῶς σφυρηλατοῦνται νέοι δεσμοί.

Ἄλλως τε, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ λυπώμεθα βλέποντες τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὠθῶνται σταθερῶς πρὸς τὴν πρᾶξιν διὰ τοῦ μαστιγίου τῆς ἐπιθυμίας, καθόσον ἡ ἐπιθυμία ὑπερπηδᾷ τὴν ἀμέλειαν, τὴν ὀκηρίαν, τὴν ἀδράνειαν¹ καὶ παρακινεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἐνεργητικότητα ἣτις προσκομίζει εἰς αὐτὸν πείραν. Βλέπομεν τὸν ἄγριον ἀναπαυόμενον ὀκηρῶς ἐπὶ τῶν χόρτων· πικραίνεται πρὸς δρᾶσιν ὑπὸ τῆς πείνης, ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας λήθως τροφῆς καὶ ἀναγκάζεται οὗτος νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιμονήν, ἐπιτηδεύματα καὶ καρτερίαν, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας του. Ἀναπτύσσει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νοητικὰς ιδιότητας, ἀλλ' ὅταν ἡ πείνα του ἱκανοποιηθῇ μεταβάλλεται ἐκ νέου εἰς ὑπνώττον ὥρον. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅποσον αἱ νοητικαὶ ιδιότητες ἐξειληχθήσαν, ἐξ ὁλοκλήρου, ἐκ τῶν παρακινήσεων τῆς ἐπιθυμίας καὶ ὅποσον χρήσιμοι ἀπεδείχθησαν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα αἱ ἐπιθυμίαι ἀποκτήσεως φήμης καὶ μεταθανατίου δόξης. Μέχρις οὗ οὗ ὁ ἄνθρωπος πλησιάσῃ πρὸς τὴν θεότητα, ἔχει ἀνάγκην τῶν ἐκ τῶν ἐπιθυμιῶν παρακινήσεων, αἱ ἐπιθυμίαι του καθίστανται ὅλως μόνον ἀγνότεραι καὶ ἀνιδιοτελέστεραι ἔφ' ὅσον οὗτος ἀνυψῶται. Ἄλλ' αἱ ὀλιγώτεραι ἐπιθυμίαι οὐδόλως ἀπαλλάσσουσιν αὐτὸν τῶν ἀναγεννήσεων, καὶ ἂν οὗτος θέλῃ ν' ἀπολυτρωθῇ ὀφείλει νὰ καταστρέψῃ ταύτας.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀρχίσῃ νὰ ὑπερεπιθυμῇ τὴν ἀπολυτρωσιν, διδάσκεται νὰ ἐξασκῇ «τὴν ἀπάρνησιν τῶν καρπῶν τῆς πράξεως» τ. ἔ. νὰ ἐκριζώνῃ βαθμηδὸν τὴν ἐν ἑαυτῷ ἐπιθυμίαν τῆς

1. Ὁ σπουδαστὴς θὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι τὰ ἐλαττώματα ταῦτα δεικνύουσι τὴν ἐπικράτησιν τῆς tāmasic guna, καὶ ἔφ' ὅσον αὕτη κυριαρχεῖ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἀναδυθῇ ἐκ τοῦ κατωτάτου ἐκ τῶν τριῶν σταδίων τῆς ἐξελίξεώς του.

κατοχῆς· κατὰ πρῶτον, ἐθελουσίως καὶ ἐσκεμμένως στερεῖται ἀντικειμένου τινός, ἐθίζων τοιοῦτοτρόπως ἑαυτὸν νὰ εἶναι εὐχαριστημένος καὶ ἄνευ αὐτοῦ· μετὰ τινα χρόνον δὲν αἰσθάνεται παντελῶς τὴν ἔλλειψιν καὶ παρατηρεῖ ὅτι ἡ δι' αὐτὸ ἐπιθυμία ἔπαυσεν ὑφισταμένη ἐν τῇ διανοίᾳ του. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ νὰ μὴ παραμελῇ οἰανδήποτε ἐργασίαν, ἥτις εἶναι καθήκον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀδιαφορίας πρὸς τὰ ἀποτελέσματα. Ὅφείλει τοῦναντίον νὰ ἐξασκηθῇ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν πάντων τῶν καθηκόντων του, μετ' εἰλικρινοῦς προσοχῆς, παραμένων τελείως ἀδιάφορος ὡς πρὸς τοὺς καρποὺς οὓς ταῦτα ἠθέλον προσκομίσῃ εἰς αὐτόν. Ὅταν ἐπιτύχῃ εἰς τοῦτο τὴν τελειότητα καὶ οὔτε ἐπιθυμεῖ πλέον οὔτε ἀποστρέφεται οἰονδήποτε ἀντικείμενον, παύει νὰ δημιουργῇ κάρμα. Παύων νὰ ζητῇ οἰονδήποτε παρὰ τῆς γῆς ἢ τοῦ Δεβαχάν, δὲν προσελκύεται οὔτε πρὸς τὸ ἐν οὔτε πρὸς τὸ ἄλλο. Δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτε πλέον ἔξ ὧσων δύνανται νὰ προσκομισθῶσιν εἰς αὐτόν παρὰ τούτων καὶ πάντες οἱ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ αὐτῶν δεσμοὶ ἔχουσι θραυσθῇ. Τοῦτο εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀτομικοῦ κάρμα, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δημιουργίαν νέου τοιούτου.

Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ ὀφείλει οὐ μόνον νὰ παύσῃ σφυρηλατοῦσα νέας ἀλύσεις, ἀλλὰ καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τῶν παλαιῶν, εἴτε ἐπιτρέπουσα εἰς ταύτας νὰ φθαρῶσι βαθμηδὸν εἴτε θραύουσα ταύτας συστηματικῶς. Διὰ τὴν θραῦσιν ταύτην τῶν ἀλύσεων, ἡ γνῶσις εἶναι ἀναγκαία, γνῶσις ἥτις δύναται νὰ παρατηρῇ ὀπίσω εἰς τὸ παρελθὸν καὶ νὰ βλέπῃ τὰς δημιουργηθείσας τότε αἰτίας, αἵτινες προεκάλεσαν τὰ κατὰ τὸ παρὸν ἀποτελέσματα αὐτῶν. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν πρόσωπον, ἐξετάζον κατ' αὐτόν τὸν τρόπον πρὸς τὰ ὀπίσω τοὺς παρελθόντας βίους αὐτοῦ, βλέπει ὠρισμένας αἰτίας αἵτινες θὰ προκαλέσωσιν ἀποτελέσματά τι ὅπερ ἀκόμη ἀνήκει εἰς τὸ μέλλον. Ἄς ὑποθέσωμεν ἔτι πλέον, ὅτι αἱ αἰτίαι αὗται εἶναι σκέψεις μίσους δι' ἀδίκημο προσγενόμενον εἰς αὐτόν καὶ

ὅτι αὐται θὰ δημιουργήσωσι μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ σήμερον βασάνους εἰς τὸν ἀδικήσαντα.

Ἐν τοιοῦτον πρόσωπον δύναται νὰ προκαλέσῃ μίαν νέαν αἰτίαν ἣτις νὰ συνδυασθῇ μετὰ τῶν αἰτιῶν τοῦ παρελθόντος, ὧν ἐπιθυμεῖ νὰ τροποποιήσῃ τὴν ἐνέργειαν· θὰ δυνηθῇ, ἐπὶ ποσᾷ δείγματι, νὰ ματαιώσῃ ταύτην δι' ἰσχυρῶν σκέψεων ἀγάπης καὶ καλῆς θέλήσεως αἵτινες θὰ ἐξουδετερώσωσι ταύτας, καὶ θὰ ἐμποδίσωσι τοιουτοτρόπως τὸ ἄλλως πῶς ἀναπόφευκτον γεγονός, ὅπερ θὰ ἠδύνατο, μὲ τὴν σειρὰν του, νὰ δημιουργήσῃ νέας καρκινικὰς ἐνοχλήσεις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὁ ἄνθρωπος, ὅστις γνωρίζει, δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ τὰς ἐκ τοῦ παρελθόντος προερχομένας δυνάμεις, ἐξαποσιέλλων ἐναντίον αὐτῶν σκέψεις ἴσας καὶ ἀντιθέτους, καὶ δύναται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον «νὰ καίῃ τὸ κάρμα του διὰ τῆς γνώσεως». Κατὰ παρεμφερῆ τρόπον, δύναται οὗτος νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ κατὰ τὸν παρόντα βίον δημιουργηθὲν κάρμα αὐτοῦ, ὅπερ φυσιολογικῶς θὰ ἀπέφερεν ἀποτελέσματα εἰς μέλλοντας τοιοῦτους.

Δύναται, ἐξ ἄλλου, ὁ προσπαθὼν ν' ἀπολυτρωθῇ ἄνθρωπος νὰ ἐμποδίζηται ἐξ ὑποχρεώσεων ἀναληφθεισῶν, κατὰ τὸ παρελθόν, ἀπέναντι ἄλλων ψυχῶν, ἐξ ἀδικημάτων προσγενομένων εἰς αὐτάς, ἐκ χρεῶν ἅτινα ὀφείλει εἰς ταύτας. Μεταχειριζόμενος τὰς γνώσεις του, δύναται ν' ἀνέυρῃ τὰς ψυχὰς ταύτας, εἴτε εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, εἴτε εἰς ἓνα ἐκ τῶν ἄλλων δύο καὶ νὰ ζητήσῃ εἰκαιρίας πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν. Ἐνδεχόμενον εἶναι ἡ ψυχὴ, εἰς ἣν ὀφείλει καρκινικόν τι χρέος, νὰ ἐνσαρκωθῇ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιόδου ζωῆς· δύναται τότε ν' ἀναζητήσῃ τὴν ψυχὴν ἐκείνην καὶ νὰ πληρώσῃ τὴν ὀφειλὴν του, ἀπελευθερῶν οὕτως ἑαυτὸν ἐκ δεσμοῦ, ὅστις ἀφιέμενος εἰς τὴν πορείαν τῶν γεγονότων θ' ἀπῆτει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μετενσάρκωσιν, ἢ ἤτελεν ἐμποδίσῃ τὴν δρᾶσιν του κατὰ τὴν διάρκειαν μελλούσης ζωῆς.

Τοῦτο ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν παράδοξον καὶ ἀνεξήγητον διαγωγὴν ἣν ἐνίστε ἀκολουθοῦσιν οἱ ἀποκρυφταί.

Ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ἄνθρωπος τῆς γνώσεως συνδεθῇ διὰ στενοτάτων σχέσεων μετὰ τινος προσώπου θεωρουμένου ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν θεατῶν ὡς ἐντελῶς ἀναξίου τῆς φιλίας του, σημαίνει ὅτι ὁ ἀποκρουφιστὴς ἐκεῖνος ἀσχολεῖται ἡσύχως εἰς τὴν ἐξόφλησιν Καρμικῆς ὀφειλῆς του, ἣτις ἄλλως πῶς ἤθελεν ἐμποδίσῃ ἢ ἐπιβραδύνῃ τὴν πρόοδόν του.

Καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν κατέχουσιν ἀρκετὰς γνώσεις διὰ νὰ ἀναθεωρήσωσι τοὺς παρελθόντας βίους των, δύνανται νὰ ἐξαντλήσωσι πολλὰς αἰτίας τὰς ὁποίας ἐδημιούργησαν κατὰ τὸν παρόντα βίον. Δύνανται οὗτοι νὰ ἐξετάσωσιν ἐπιμελῶς ἀπάσας ἐκείνας ἃς ἐνθυμοῦνται, καὶ σημειώσωσιν ἀπάσας τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἡδίκησάν τινα ἢ ἡδικήθησαν παρὰ τινος. Οὗτοι θὰ ἐξουδετερώσωσι τὰς πρώτας αἰτίας ἐξαποστέλλοντες σκέψεις ἀγάπης καὶ ἐξυπηρετήσεως, καὶ ἐξυπηρετοῦντες τὸ ἀδικηθὲν πρόσωπον, ὅπου δῆποτε τοῦτο καθίσταται δυνατόν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου, κατὰ τὴν δευτέραν δὲ περίπτωσιν, ἐξαποστέλλοντες σκέψεις συγγνώμης καὶ ἀγαθῆς θελήσεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐλαττοῦσι τὰς καρμικὰς ὑποχρεώσεις των καὶ ἐπιταχύνουσι τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡμέρας τῆς ἀπολυτρώσεως.

Οἱ εὐσεβεῖς οἵτινες τηροῦσι τὰς ἐντολὰς πάντων τῶν Μεγάλων Θρησκευτικῶν Ἐκπαιδευτῶν, ἀνταποδίδοντες ἀγαθὸν ἀντὶ κακοῦ, ἐξαντιλοῦσιν ἀσυνειδήτως Κάρμα δημιουργηθὲν κατὰ τὸ παρὸν ὅπερ θὰ ἐξεδηλοῦτο ἄλλως πῶς ἐν τῷ μέλλοντι. Οὐδεὶς δύναται νὰ συνυφάνῃ μετ' αὐτῶν δεσμὸν μίσους, ἐὰν ἀρνῶνται οὗτοι νὰ συνεισφέρωσι νήματα μίσους πρὸς συνύφανσιν καὶ μετὰ σταθερότητος ἐξουδετερώσωσιν ἐκάστην δύναμιν μίσους δι' ἄλλης τοιαύτης πλήρους ἀγάπης. Ἄς λάμπῃ ἡ ψυχὴ καθ' ὅλας τὰς κατευθύνσεις πλήρης ἀγάπης καὶ εὐσπλαχνίας, καὶ αἱ σκέψεις τοῦ μίσους δὲν θὰ εὗρωσι μέρος διὰ νὰ προσκολληθῶσιν. «Ὁ Πρίγκηψ τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται καὶ δὲν εὕρισκει τίποτε ἐν ἐμοὶ ὅπερ νὰ τῷ ἀνήκει». Πάντες οἱ Μεγάλοι Ἐκπαιδευταὶ ἐγνώριζον τὸν Νόμον καὶ ἐβάσισαν ἐπ' αὐτοῦ τὰς διδασκαλίας

των, καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐξ ὑπακοῆς καὶ εὐλαβείας πρὸς Αὐτοὺς τηροῦσι τὰς ἐντολάς των, ὠφελοῦνται ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ Νόμου, καίτοι οὐδὲν γνωρίζουσιν περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐνεργείας του. Ὁ ἀμαθὴς ἄνθρωπος, ὅστις ἀκολουθεῖ πιστῶς τὰς δοθείσας εἰς αὐτὸν ὁδηγίας παρὰ τινος ἐπιστήμονος, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἀποτελέσματά τινα χρησιμοποιοῦν τοὺς νόμους τῆς φύσεως, καίτοι οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι εἰς αὐτὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἄγνωστοι. Ἡ ἰδία ἀρχὴ εἶναι ἰσχυρὰ καὶ διὰ τοὺς ὑπερφυσικοὺς κόσμους. Πολλοί, οἵτινες δὲν ἔχουσι χρόνον πρὸς μελέτην, καὶ οἵτινες κατ' ἀνάγκην παραδέχονται τοὺς ὑπὸ τοῦ κύρους τῶν εἰδικῶν θεσπισθέντας κανόνας, τοὺς καθοδηγοῦντας τὴν καθημερινὴν διαγωγὴν των, δύναται οὕτω νὰ ἐξοφλῶσιν ἀσυνειδήτως τὰς καρμικὰς ὑποχρεώσεις των.

Εἰς ἃς χώρας ἡ μετενσάρκωσις καὶ τὸ Κάρμα εἰσὶ παραδεδεγμένα παρὰ τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν καὶ ἐργατῶν, ἡ πίστις αὕτη ἐπιφέρει ποιάν τινα ἡρεμον ἀποδοχὴν τῶν ἀναποφεύκτων δεινῶν ἥτις συντελεῖ κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς εὐχαριστήσεως εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν. Ὁ ἐπιβεβαρυσμένος διὰ δυστυχιῶν δὲν καταφέρεται οὔτε ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, οὔτε ἐναντίον τῶν γειτόνων του, ἀλλὰ θεωρεῖ τὰ δεινὰ του ὡς ἀποτελέσματα τῶν ἰδίων αὐτοῦ σφαλμάτων καὶ κακῶν πράξεων τοῦ παρελθόντος. Ἀποδέχεται ταῦτα, ἄνευ παραπόνων, μετ' αὐταπαρνήσεως, καὶ προσπαθεῖ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τούτων, ἀποφεύγων τοιοῦτοτρόπως μέγα μέρος τῆς τυραννίας καὶ τῆς ἀνησυχίας ὑφ' ὧν κατατρύχονται, ἐπαυξάνοντες τὰ ἀρκούντως βαρέα δεινὰ των, ἐκεῖνοι οἵτινες ἀγνοοῦσι τὸν νόμον. Κατανοεῖ ὅτι οἱ μέλλοντες βίοι του ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀγώνων, καὶ ὅτι ὁ νόμος, ὅστις κομίζει εἰς αὐτὸν πόνον, θὰ φέρῃ καὶ χαρὰν ἐξ ἴσου ἀναπόφευκτον ἐὰν σπείρῃ τὸν σπόρον τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐκεῖθεν προέρχεται ποιά τις μεγάλῃ ὑπομονὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀποψις τῆς ζωῆς, τείνουσα ἀμέσως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν κοινωνικῆς σταθερότητος καὶ γενικῆς εὐχαριστήσεως. Οἱ πτωχοὶ καὶ ἀμαθεῖς δὲν

μελετῶσι τὴν βαθεῖαν καὶ λεπτὴν μεταφυσικὴν, ἀλλ' ἐννοοῦσι κατὰ βάθος τὰς ἀπλᾶς αὐτὰς ἀρχὰς — ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἀναγεννᾶται ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ νέου καὶ ἐκ νέου, καὶ ὅτι ἕκαστη διαδοχικὴ ζωὴ ἔχει διαμορφωθῆ παρὰ τῶν προηγηθεισῶν τοιούτων. Δι' αὐτοὺς ἡ ἀναγέννησις εἶναι τόσῳ βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος, ὅσῳ καὶ ἡ ἀνατολὴ καὶ ἡ δύσις τοῦ ἡλίου εἶναι μέρος τῆς πορείας τῆς φύσεως, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἀποβαίνουν ἄπρακτοι πάντες οἱ γογγυσμοὶ καὶ αἱ στάσεις. Ὅταν αἱ ἀρχαῖαι αὗται ἀλήθειαι ἀποκατασταθῶσι, διὰ τῆς Θεοσοφίας, εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν παρὰ τῇ σκέψει τῆς δύσεως, θὰ προχωρήσωσι βαθμηδὸν αὗται, διὰ μέσου πασῶν τῶν κοινωνικῶν τάξεων, πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, συντελοῦσαι ἀπανταχοῦ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς φύσεως τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ παρελθόντος. Τότε θὰ ἐξαφανισθῇ καὶ ἡ ἀνήσυχος δυσαρέσκεια ἣτις προέρχεται κυρίως ἐκ τοῦ ἀνυπομόνου καὶ ἀπέλπιδος αἰσθήματος ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἀκατανόητος, ἄδικος καὶ ἀνωφελὴς καὶ θ' ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς ἡρέμου ἰσχύος καὶ τῆς ὑπομονῆς, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς πεφωτισμένης διανοίας, ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ νόμου, καὶ αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν λογικὴν καὶ ἰσορροπημένην ἐνέργειαν ἐκείνων, οἵτινες αἰσθάνονται ὅτι δομοῦσι διὰ τὴν αἰωνιότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ

Ἡ μελέτη τοῦ Νόμου τῆς Θυσίας ἀκολουθεῖ φυσικῶς τὴν μελέτην τοῦ Νόμου τοῦ Κάρμα, καὶ ἡ κατανόησις τοῦ πρώτου, ὡς παρετήρησέ ποτε εἰς τῶν Διδασκάλων, εἶναι τόσῳ ἀναγκαία διὰ τὸν κόσμον ὅσῳ καὶ ἡ τοῦ δευτέρου. Δι' αὐτοθυσίας ὁ Λόγος ἐξεδηλώθη πρὸς δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος, διὰ τῆς θυσίας διατηρεῖται τὸ σύμπαν καὶ διὰ τῆς θυσίας ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνει τὴν τελειότητα¹. Διὰ τοῦτο, πᾶσα θρησκεία ἥτις πηγάζει ἐκ τῆς Ἀρχαίας Σοφίας ἔχει τὴν θυσίαν ὡς κεντρικὴν διδασκαλίαν, καὶ τινες τῶν βαθυτάτων ἀληθειῶν τοῦ ἀποκρυφισμοῦ ἔχουσι τὰς ῥίζας των ἐν τῷ νόμῳ τῆς θυσίας.

Ἡ ὁσονδήποτε, ἐν τούτοις, ἀτελὴς κατανόησις τῆς φύσεως τῆς θυσίας τοῦ Λόγου θέλει ἐμποδίσῃ ἡμᾶς νὰ σχηματίσωμεν τὴν τὰ μάλιστα πεπλανημένην ἀντίληψιν, ὅτι ἡ θυσία εἶναι οὐσιωδῶς ὀδυνηρά· ἐν ᾧ αὐτὴ αὕτη ἡ οὐσία τῆς θυσίας εἶναι ἡ ἐτελουσία καὶ μετὰ χαρᾶς διανομὴ τῆς ζωῆς ἵνα δυνηθῶσι καὶ ἄλλοι νὰ συμμεθέξωσι ταύτης. Ὁδύνη ἐπέρχεται μόνον ὅταν ὑφίσταται διχόνοια ἐν τῇ φύσει τοῦ θυσιάζοντος, μεταξὺ τῆς ὑψηλοτέρας τοιαύτης, ἧς ἡ χαρὰ ἐγκείται ἐν τῷ δίδειν, καὶ τῆς κατωτέρας ἧς ἴδιον εἶναι τὸ ἀρπάζειν καὶ τὸ κατέχειν. Ἡ διχόνοια αὕτη καὶ μὴν εἶναι ἡ εἰσάγουσα τὸ στοιχεῖον τοῦ πόνου· καὶ ἐν τῇ ὑψίστῃ τελειότητι, ἐν τῷ Λόγῳ, οὐδεμία διχόνοια εἶναι δυνατόν νὰ προ-

1. Ὁ Ἰνδὸς θὰ ἐνθυμηθῇ τὰς πρώτας λέξεις τοῦ Brihadâraṇyaka-kopanishad, ὅτι ἡ αὐγὴ (τοῦ σύμπαντος) ἐγκείται ἐν τῇ θυσίᾳ. Ὁ ὁμιδὸς τῆς Ζωροάστρου θὰ ἐνθυμηθῇ πῶς ὁ Ahura—Mazdâo προσηύθεν ἐκ μιᾶς θυσίας. Ὁ Χριστιανὸς θὰ σκεφθῇ τὸν Ἀμνὸν — τὸ σύμβολον τοῦ Λόγου—σφαγέντα ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ κόσμου.

κύψη. Τὸ Μοναδικὸν εἶναι τελεία ἁρμονία τοῦ ὄντος, σύνθεσις ἀπείρων μελωδικῶν συμφωνιῶν, αἵτινες ἐτονίσθησαν πᾶσαι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόνου, ὅπου Ζωή. Σοφία καὶ Μακαριότης συμμίσγυνται εἰς τὸν μοναδικὸν τόνον τῆς Ὑπάρξεως.

Ἡ θυσία τοῦ Λόγου ἔγκειται ἐν τῷ ἐθελουσίῳ ὑπ' αὐτοῦ περιορισμῷ τῆς ἀπεριορίστου ζωῆς Του, πρὸς ἐκδήλωσίν Του. Συμβολικῶς, ἐν τῷ ἀπεράντῳ ὠκεανῷ τοῦ φωτός, οὐτινος τὸ κέντρον εἶναι πανταχοῦ καὶ οὐδαμοῦ ἡ περιφέρεια, πηγάζει μία ἀπειρομεγέθης σφαῖρα ζῶντος φωτός, εἰς Λόγος, καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῆς σφαίρας ἐκείνης εἶναι ἡ πρὸς περιορισμὸν Ἑαυτοῦ θέλησίς Του, πρὸς ἐκδήλωσιν Ἑαυτοῦ· εἶναι ὁ ἐπέλος Του ¹ ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγκλείει Ἑαυτὸν εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαμορφωθῇ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ ἐν σύμπαν.

Τὸ σύμπαν τοῦτο χάριν τοῦ ὁποίου ἡ θυσία ἐγένετο δὲν εἶναι εἰσέτι ἐν ὑπάρξει· ἡ μέλλουσα ὑπαρξίς του εὐρίσκεται ἐν τῇ «Διανοίᾳ» τοῦ Λόγου καὶ μόνον. Εἰς Αὐτὸν ὀφείλει τὴν σύλληψίν του καὶ θὰ ὀφείλῃ τὴν πολλαπλὴν ζωὴν του. Ἡ διαφόρισις δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ συντελεσθῇ ἐν τῷ «Ἀδιαιρέτῳ Βράχμῳ» ἄνευ τῆς ἐθελουσίας θυσίας τῆς Θεότητος δι' ἧς ἐπέβαλεν εἰς Ἑαυτὴν μορφὴν πρὸς παραγωγὴν μυριάδων μορφῶν, προικισθείσης ἐκάστης δι' ἑνὸς σπινθῆρος ἐκ τῆς ζωῆς Της καὶ ἱκανῆς ὥς ἐκ τούτου νὰ ἐξελιχθῇ εἰς τελείαν Εἰκόνα Αὐτῆς.

«Ἡ ἀρχικὴ θυσία ἡ συντελοῦσα εἰς τὴν γέννησιν τῶν ὄντων καλεῖται πρᾶξις (κᾶρμα)» ², καὶ ἡ ἐκ τῆς μακαριότητος τῆς τελείας ἀναπαύσεως τῆς Αὐτοὑπάρξεως μετάβασις εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀνεγνωρίσθη πάντοτε ὡς ἡ θυσία τοῦ Λόγου. Ἡ θυσία αὕτη ἐξακολουθεῖ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ σύμπαντος, καθόσον ἡ

1) Αὕτη εἶναι ἡ αὐτοπεριορίζουσα δύναμις τοῦ Λόγου, ἡ Māya του, τὸ περιορίζον στοιχεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτουσι πᾶσαι αἱ μορφαί. Ἡ ζωὴ του ἐμφανίζεται ὡς «Πνεῦμα». Ἡ Māya αὐτοῦ ὡς «ὕλη». Αὕται οὐδέποτε χωρίζονται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκδηλώσεως.

2. Bhagavad Gītā, VIII, 3.

ζωὴ τοῦ Λόγου εἶναι ἡ μόνη ἣτις συντηρεῖ ἐκάστην ἰδιαιτέραν «ζωήν». Οὗτος περιορίζει τὴν ζωὴν Του ἐν ἐκάστη τῶν μυριάδων τῶν μορφῶν, ὡς δημιουργεῖ, ὑποφέρων πάντας τοὺς περιορισμοὺς τοὺς ἐπιβαλλομένους εἰς ἐκάστην μορφήν. Ἐξ οἰασδήποτε τούτων, θὰ ἡδύνατο νὰ πηγάζῃ εἰς οἰανδήποτε στιγμήν, ὁ ἀπέραντος Κύριος, πληρῶν τὸ Σύμπαν διὰ τῆς λαμπρότητός Του· ἀλλὰ μόνον κατόπιν μεγίστης ὑπομονῆς, βραδείας καὶ βαθμιαίας ἐξελίξεως δύναται ἐκάστη μορφή ν' ἀνέλθῃ πρὸς τὰ ἄνω, μέχρις ὅτου καταστῇ ἐν αὐτοανεξάρτητον κέντρον ἀπεριορίστου ἰσχύος, ὅμοιον πρὸς Αὐτὸν Τοῦτον. Ὡς ἐκ τούτου ἐγκλείει Ἐαυτὸν ἐν τῶν μορφῶν καὶ ὑφίσταται πάσας τὰς ἀτελείας, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ ἡ τελειότης, μέχρις ὅτου τὸ πλάσμα του καταστῇ ὅμοιον πρὸς Αὐτὸν καὶ ἐν μὲ Αὐτόν, διατηροῦν ὅμως ἀνέπαφον τὸ νῆμα τῆς ἀτομικῆς μνήμης του. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μετάγγισις αὕτης τῆς ζωῆς Του εἰς τὰς μορφὰς εἶναι μέρος τῆς ἀρχικῆς θυσίας, καὶ φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν εὐλογίαν τοῦ αἰωνίου Πατρὸς ἐξαποστέλλοντος τὸ τέκνα Του εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ μορφὰς ἰδιαιτέρων ζωῶν, ἵνα ἐκάστη τούτων ἐξελιχθῇ εἰς μίαν ὁμοίαν Αὐτῷ ὄντιότητα ἣτις οὐδέποτε θ' ἀπολεσθῇ, ἀλλὰ θὰ παράσχη τὸν ἴδιον αὐτῆς τόνον ἐν ἀρμονίᾳ μετὰ πάντων τῶν ἄλλων, πρὸς ἰσχυροποίησιν τοῦ αἰωνίου ἁσματος τῆς μακαριότητος, τῆς διανοίας καὶ τῆς ζωῆς. Τοῦτο καταδεικνύει τὴν οὐσιώδη φύσιν τῆς θυσίας, οἰαδήποτε ἄλλα στοιχεῖα καὶ ἂν ἀναμιχθῶσι μετὰ τῆς κεντρικῆς ἰδέας· εἶναι ἐθειοσύνη ἀπόρροια τῆς ζωῆς εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται καὶ ἄλλοι ὄντα νὰ συμμετέχωσι, νὰ φέρῃ καὶ ἄλλα ὄντα εἰς τὴν ὑπαρξιν, νὰ διατηρῇ ταῦτα ἐν ὑπάρξει μέχρις ὅτου καταστῶσι ἀνεξάρτητα. Τοῦτο εἶναι μόνον μία ἔκφρασις τῆς θείας χαρᾶς. Πάντοτε ὑφίσταται χαρὰ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς δράσεως, ἣτις εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς δυνάμεως τοῦ δρῶντος· τὸ πτηνὸν χαίρει ψάλλον καὶ πάλλει ἐκ τῆς, ἐκ τοῦ ἁσματος, ἀπλῆς εὐχαριστήσεως· ὁ ζωγράφος εὐχαριτεῖται ἐπὶ τῷ δημιουργήματι τῆς μεγαλοφυΐας του, ἐν τῇ διατιπώσει τῆς ἰδέας του. Ἡ οὐσιώδης ἐνέργεια τῆς θείας ζωῆς πρῶται νὰ

κεῖται ἐν τῷ δίδειν, καθόσον οὐδὲν ὑπεράνω ταύτης ὑπάρχει ἐξ οὗ αὕτη νὰ δύναται νὰ λάβῃ τι ἐὰν αὕτη θέλῃ καθ' οἶονδήποτε τρόπον νὰ εἶναι ἐνεργὸς — καὶ πᾶσα ἐκδηλωθεῖσα ζωὴ εἶναι ἐνεργὸς κίνησις — ὀφείλει νὰ ἐξωτερικευθῇ. Ὡς ἐκ τούτου τὸ σῆμα τοῦ πνεύματος εἶναι τὸ δίδειν, καθόσον τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ ἐνεργὸς θεία ζωὴ ἐν ἐκάστη μορφῇ.

Ἄλλ' ἐξ ἄλλου, ἡ οὐσιώδης ἐνέργεια τῆς ὕλης ἔγκειται ἐν τῷ λαμβάνει. Αὕτη δεχομένη παλμοὺς ζωῆς ὀργανοῦται εἰς μορφάς. Διὰ τῶν παλμῶν τούτων τῆς ζωῆς αἱ μορφαὶ αὗται διατηροῦνται καὶ ἅμα τῇ καταπαύσει τῆς ἐπιδράσεως των μεταβάλλονται εἰς θρύμματα. Πᾶσα ἡ δρᾶσις τῆς ὕλης εἶναι τοιαύτης ἀποδεκτικῆς φύσεως· μόνον διὰ τῆς λήψεως διατηρεῖται αὕτη ὡς μορφή. Ὡς ἐκ τούτου αὕτη πάντοτε δέχεται, προσκολλᾶται καὶ προσπαθεῖ νὰ συγκρατῇ. Ἡ διατήρησις τῆς μορφῆς ἐξαργατὰ ἐκ τῆς πρὸς λῆψιν καὶ διατήρησιν δυνάμεως. Ὡς ἐκ τούτου, προσπαθεῖ αὕτη νὰ προσελκύῃ ἐν ἑαυτῇ πᾶν τὸ δυνατόν, καὶ μετὰ γογγυσμῶν θὰ παραχωρήσῃ οἶονδήποτε μέρος μεθ' οὗ ἀποτελεῖ ἓν ὅλον. Ἡ χαρὰ τῆς ἔγκειται ἐν τῇ ἀρπαγῇ καὶ τῇ κατοχῇ· τὸ δίδειν εἶναι δι' αὐτὴν θάνατος.

Καθίσταται εὐκολώτατον νῦν ν' ἀντιληφθῶμεν πῶς ἐσχηματίσθη ἡ ἰδέα ὅτι ἡ θυσία ἀπαιτεῖ ὀδύνην. Ἐν ᾧ ἡ Θεία Ζωὴ ἐθεώρει ὡς εὐχαρίστησίν της τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἐνεργείας τοῦ δίδειν, ἐνῶ καὶ ἐνσαρκωθείσα ἀκόμη εἰς μορφάς δὲν ἐνδιεφέρετο ἐὰν ἡ μορφή ἀπώλλυτο διὰ τοῦ δίδειν, γνωρίζουσα ὅτι αὕτη ἦτο μόνον μεταβατικὴ ἐκδήλωσις καὶ τὸ μέσον τῆς ἰδιαιτέρας ἀναπτύξεως της, ἡ μορφή ἣτις ἡσθάνετο τὰς ζωϊκὰς δυνάμεις της ἐκφυγεύσας, ἐκραύγαζεν ἀγωνιωδῶς καὶ προσεπάθει νὰ ἐξασκήσῃ πᾶσαν τὴν ἐνέργειάν της πρὸς συγκράτησιν τῆς ζωῆς, ἀνθισταμένη οὕτως εἰς τὴν ἀπομάκρυνσίν της. Ἡ θυσία ἐμείου τὰς ζωϊκὰς ἐνεργείας αἱ ἡ δυνάμεις διεξεδίκει ὡς ἰδικὰς της, ἡ καὶ ἐξήντλει ἐξ ὀλοκλήρου ταύτας, ἀφίνουσα τὴν μορφήν νὰ καταστραφῇ. Ἐν τῷ κατωτέρῳ κόσμῳ τῆς μορφῆς, αὕτη ἦτο ἡ μόνη

δυνατή γνωστή ἄποψις τῆς θυσίας. καὶ ἡ μορφή, βλέπouσα ἑαυτὴν ἀγομένην ἐπὶ σφαγὴν, ἐκραύγαζεν ἐκ φόβου καὶ ἀγωνίας. Δὲν εἶναι ποσῶς ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι, τετυφλωμένοι ὑπὸ τῆς μορφῆς, ἐταύτιζον τὴν θυσίαν μᾶλλον μετὰ τῆς ἀγωνιώσης μορφῆς ἀντὶ νὰ ταυτίσωσι ταύτην μετὰ τῆς ἐλευθέρως ζωῆς, ἥτις ἔδιδεν ἑαυτὴν μετὰ χαρᾶς φωνοῦσα· « Ἰδοῦ, ἐγώ, ὦ Θεέ! Ἐλθοῦσα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς θελήσεώς Σου, τὴν ἐκτελῶ εὐχαρίστως ». Ἔτι μᾶλλον δὲν εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ ὅτι οἱ ἄνθρωποι — ἔχοντες συνείδησιν ὑψηλοτέρας καὶ κατωτέρας φύσεως, καὶ συνήθως ταυτίζοντες τὴν αὐτοσυνείδησιν αὐτῶν μᾶλλον μετὰ τῆς κατωτέρας παρὰ μετὰ τῆς ἀνωτέρας φύσεως ἡσθάνθησαν τὴν ἀγωνίαν τῆς κατωτέρας φύσεως, τῆς μορφῆς, ὡς ἰδίαν αὐτῶν ἀγωνίαν, ἡσθάνθησαν ὅτι αὐτοὶ οὗτοι ἐδέχοντο νὰ ὑποφέρωσιν, ὑπέικοντες εἰς ἀνωτέραν θέλησιν, καὶ ἐθεώρησαν τὴν θυσίαν ὡς τὴν μετὰ θεοσεβείας καὶ αὐταπαρνήσεως ἀποδοχὴν τοῦ πόνου.

Μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος ταυτίσῃ ἑαυτὸν μετὰ τῆς ζωῆς ἀντὶ νὰ ταυτίζεται μετὰ τῆς μορφῆς, θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ ἐξαλειφθῇ τὸ στοιχεῖον τοῦ πόνου ἐν τῇ θυσίᾳ. Ἐν μιᾷ τελείῳ ἐνηρμονισμένῃ ὄντοτι δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται πόνος, καθόσον ἡ μορφή εἶναι τότε ὁ τέλειος φορεὺς τῆς ζωῆς, ὃν λαμβάνει ἢ ἐγκαταλείπει μετὰ τῆς αὐτῆς χαρᾶς. Ὁ πόνος παύει εὐθὺς ὡς παύσῃ καὶ ἡ πάλῃ. Καθόσον τὸ ὑποφέρειν προέρχεται ἐκ δονήσεως, ἐκ πίεσεως, ἐξ ἀνταγωνιστικῶν κινήματων, καὶ ὅπου ὁλόκληρος ἡ φύσις ἐργάζεται ἐν τελείᾳ ἁρμονίᾳ δὲν ὑφίστανται πλέον αἱ προκαλοῦσαι τὸν πόνον συνθήκαι.

Ἄφ' οὗ, τοιοῦτοτρόπως, ὁ νόμος τῆς θυσίας εἶναι ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς ἐν τῷ σύμπαντι, ἀνευρίσκομεν ὅτι ἡ ἔννοδος εἰς ἐκάστην βαθμίδα, ἐν τῇ κλίμακι τῆς ἐξελίξεως, συντελεῖται διὰ τῆς θυσίας, τῆς ζωῆς διαχεομένης, πρὸς ἀναγέννησίν της, εἰς ἀνωτέραν μορφήν, ἐν ᾗ ἡ μορφή ἥτις περιεῖχεν αὐτὴν θνήσκει. Ἐκεῖνοι οἵτινες παρατηροῦσι μόνον τὰς θνησκούσας μορφὰς δὲν

βλέπουνσιν εἰς τὴν φύσιν εἰμὴ ἐν ἀπέραντον ὀστεοφυλάκιον· ἐνῶ ἐκεῖνοι οἷτινες βλέπουσι τὴν ἀθάνατον ψυχὴν ἐκφεύγουσαν πρὸς ζωογόνησιν νέων καὶ ὑψηλοτέρων μορφῶν ἀκούουσι πάντοτε τὸ παιδρὸν ἄσμα τῆς ἀναγεννωμένης ζωῆς.

Ἡ Μονάς, ἐν τῷ ὀρυκτῷ Βασιλείῳ, ἐξελίσσεται διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν μορφῶν τῆς πρὸς παραγωγὴν καὶ συντήρησιν τῶν φυτῶν. Τὰ ὀρυκτὰ ἀποσυντίθεται ἵνα ἐκ τῶν ὑλικῶν τῶν δομηθῶσι φυτικά μορφαί. Τὸ φυτὸν ἀντλεῖ ἐκ τοῦ ἐδάφους τὰ τρέφοντα αὐτὸ συστατικά, διαλύει ταῦτα καὶ τὰ ἀφομοιοῖ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ οὐσίας. Αἱ ὀρυκταὶ μορφαὶ φθείρονται ἵνα αἱ φυτικά μορφαὶ ἀναπτυχθῶσι καὶ ὁ νόμος οὗτος τῆς θυσίας ἀποτυπούμενος ἐπὶ τοῦ ὀρυκτοῦ βασιλείου εἶναι ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς μορφῆς. Ἡ ζωὴ βαίνει ἀλλαχοῦ καὶ ἡ Μονάς ἐξελίσσεται πρὸς παραγωγὴν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, τῆς καταστροφῆς τῆς κατωτέρας μορφῆς ἀποτελούσης ἀπαραίτητον ὅρον πρὸς παραγωγὴν καὶ συντήρησιν τῶν ἀνωτέρων μορφῶν.

Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ, καθόσον αἱ μορφαὶ του, ἐκ περιτροπῆς, θυσιάζονται ἵνα δυνηθῶσιν οὕτω αἱ ζωϊκαὶ μορφαὶ νὰ παραχθῶσι καὶ συντηρηθῶσι πανταχοῦ χόρτα, κόκκοι, δένδρα καταστρέφονται πρὸς συντήρησιν τῶν ζωϊκῶν σωμάτων· οἱ ἴστοι τῶν ἀποσυντίθενται, ἵνα τὰ ἀποτελοῦντα τούτους ὑλικά ἀφομοιωθῶσι ὑπὸ τοῦ ζῶον καὶ δομήσωσι τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Ἀπαξ ἔτι ὁ κόσμος φέρει τὸ ἀποτύπωμα τοῦ νόμου τῆς θυσίας, καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἐπὶ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ἡ ζωὴ του ἐξελίσσεται ἐνῶ αἱ μορφαὶ του θνήσκουσιν· ἡ Μονάς ἐξελίσσεται πρὸς παραγωγὴν τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, καὶ τὸ φυτικὸν τοιοῦτον προσφέρεται ἵνα παραχθῶσι καὶ συντηρηθῶσιν αἱ ζωϊκαὶ μορφαί.

Μέχρι τοῦδε, ἡ ἰδέα τοῦ πόνου μόλις συνεταύτισεν ἑαυτὴν μετὰ τῆς θυσίας, καθόσον, ὡς εἶδομεν ἤδη ἐν τῇ πορείᾳ τῆς μελέτης ἡμῶν, τὰ ἀστρικά σώματα τῶν φυτῶν δὲν ἔχουσιν ἀρχούν-

τως οργανωθῇ διὰ τὰ αἰσθάνωνται ὀξέως ἡδονὴν ἢ πόνον. Ἐξελίγοντες ὁμῶς τὸν νόμον τῆς θυσίας δρῶντα ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ, δὲν δυνάμεθα τὰ μὴ ἀντιληφθῶμεν τὸν πόνον ὃν προξενεῖ ἡ καταστροφὴ τῶν μορφῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ προξενουμένου πόνου, ὅταν, εἰς «τὴν φυσικὴν κατάστασιν», ἐν ζῶον χρησιμοποιεῖ ἕτερον τοιοῦτον ὡς βορὰν του, εἶναι σχετικῶς ἀσήμαντον ἐν ἐκάστη περιπτώσει, ἀλλ' ὑφίσταται ἐν τούτοις πόνος. Εἶναι ὡσαύτως ἀληθὲς ὅτι ὁ ἄνθρωπος, διὰ τοῦ προσώπου ὕπερ διεδραμάτισεν ἐν τῇ βεηθείᾳ τῆς ἐξελίξεως τῶν ζώων, ἠϋξήσε κατὰ πολὺ τὸ μέγεθος τοῦ πόνου, καὶ ἰσχυροποίησεν ἀντὶ τὰ ἐλαττώσει τὰ ἀρπακτικὰ ἐνστικτα τῶν σαρκοβόρων ζώων. Ἐν τούτοις δὲν ὀφείλεται εἰς αὐτὸν ἡ ἐμφύτευσις τῶν ἐνστίκτων τούτων, καίτοι ἐπωφελήθη αὐτῶν δι' ἰδίους σκοποὺς, καὶ ἀναρίθμητοι ποικιλίαι ζώων, ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος οὐδεμίαν ἐξήσκησεν ἐπιρροήν, χρησιμοποιοῦσιν ἡ μία τὴν ἄλλην ὡς βορὰν των, θυσιαζομένων τῶν μορφῶν πρὸς συντήρησιν ἄλλων μορφῶν, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ φυτικῷ καὶ τῷ ὀρυκτῷ βασιλείῳ. Ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν ἐξηκολούθει τὴν πορείαν του πολὺ πρὸ τῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἐξέλιξιν ἐξ ἴσου τῆς τε ζωῆς καὶ τῶν μορφῶν, ἐνῶ οἱ συνοδεύοντες τὴν καταστροφὴν τῶν μορφῶν πόνοι ἤρχιζον τὴν μακρὰν προσπάθειάν των· ἦτοι τὰ ἐμποιήσωσιν εἰς τὴν ἐξελισσομένην Μονάδα τὴν αἰσθήσιν τῆς παροδικῆς φύσεως πασῶν τῶν μορφῶν, καὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν μορφῶν αἵτινες θνήσκουσι καὶ τῆς ζωῆς ἣτις παραμένει ἀθάνατος.

Ἡ κατωτέρα φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἐξειλίχθη συμφώνως πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν νόμον τῆς θυσίας, ὡς ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὰ κατώτερα βασίλεια. Ἀλλὰ διὰ τῆς διαχύσεως τῆς θείας ζωῆς, ἣτις παρήγαγε τὴν ἀνθρωπίνην Μονάδα, ἐπῆλθε ποιά τις μεταβολὴ εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν ὁ νόμος τῆς θυσίας ἔδρα ὡς νόμος τῆς ζωῆς. Εἰς τὸν ἀνθρώπον ἔδει ν' ἀναπτυχθῇ ἡ θέλησις, ἡ αὐτοενέργεια, ἡ πρωτοβουλία καὶ ἡ ἀνάγκη, ἣτις ὠδήγει διὰ τῆς

βίας τὰ κατώτερα βασιλεία διὰ τῆς ἀτραποῦ τῆς ἐξελίξεως, δὲν ἠδύνατο ὥς ἐκ τούτου νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, χωρὶς νὰ παραλύσῃ τὴν νέαν καὶ οὐσιαστικὴν ταύτην δύναμιν. Δὲν ἐζητήθη οὔτε ἀπὸ τὸ ὄρυκτόν, οὔτε ἀπὸ τὸ φυτόν, οὔτε ἀπὸ τὸ ζῷον ν' ἀποδεχθῇ τὸν νόμον τῆς θυσίας, ὡς ἐθελουσίως θεσπιζόμενον νόμον τῆς ζωῆς. Ἐπεβλήθη εἰς αὐτὰ ἔξωθεν, καὶ ἐξεβίασε τὴν ἀνάπτυξιν των διὰ τινος ἀνάγκης, ἣν δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγωσιν. Ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιλογῆς, ἀπαραίτητον πρὸς ἀνάπτυξιν ὀντότητος πεπρoικισμένης ὑπὸ αὐτοσυνειδήσεως καὶ κρίσεως καὶ ἐγεννήθη τὸ ἐρώτημα. « Πῶς τὸ πλᾶσμα τοῦτο ἀφέθη ἐλεύθερον νὰ ἐκλέγῃ, καὶ ἐν τούτοις μανθάνει νὰ ἐκλέγῃ, νὰ τηρῇ τὸν νόμον τῆς θυσίας, ἐν ᾧ ἔτι εἶναι εὐαίσθητος ὁργανισμός, φοβούμενος τὸν πόνον, καὶ ὁ πόνος εἶναι ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς καταστροφῆς τῶν αἰσθανομένων μορφῶν ; »

Ἀναμφιβόλως πεῖρα αἰώνων, ἀναλυομένη ὑπὸ πλάσματος κατέχοντος αὖξουσας συνεχῶς ἀντίληψιν, θὰ ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ τέλος τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ὅτι ὁ νόμος τῆς θυσίας εἶναι ὁ θεμελιώδης νόμος τῆς ζωῆς· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτόν, ὡς καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα πράγματα, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐγκατελείφθη μόνος καὶ ἄνευ βοηθείας εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις. Θεῖοι Ἐκπαιδευταὶ ἦσαν ἐκεῖ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, καὶ ἐπιβλητικῶς διεκήρυξαν τὸν νόμον τῆς θυσίας, εἰσαγαγόντες αὐτόν ὑπὸ μίαν ἐντελῶς στοιχειώδη μορφήν εἰς τὰς θρησκείας, διὰ τῶν ὁποίων διεπαιδαγώγουν τὴν ἀνατέλλουσαν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων. Θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ἐξηγεῖτο ἀποτόμως παρὰ τῶν παιδικῶν τούτων ψυχῶν νὰ παρέδιδον ἄνευ ἀνταμοιβῆς ἐκεῖνα ἄτινα ἐθεώρουν ὡς τὰ μάλιστα ἐπιθυμητὰ ἀντικείμενα, τὰ ἀντικείμενα ἐκ τῆς κατοχῆς τῶν ὁποίων ἐξηρτάτο ἡ ἐν τῇ μορφῇ ζωὴ των. Ἐπρεπε νὰ καθοδηγήσωσιν αὐτὰς διὰ τινος ἀτραποῦ δι' ἧς θὰ ἔφθανον βαθμηδὸν εἰς τὰ ὕψη τῆς ἐθελουσίας αὐτοθυσίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδι-

δάχθησαν τὸ πρῶτον ὅτι δὲν ἦσαν ποσῶς ἀπομεμονωμένοι μονάδες ἀλλ' ἦσαν μέρη ἐνὸς μεγαλειτέρου συνόλου, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ των ἦτο συνδεδεμένη πρὸς ἄλλας τοιαύτας, τόσῳ κατωτέρας, ὅσῳ καὶ ἀνωτέρας. Ἡ φυσικὴ ζωὴ των συνετηρεῖτο ὑπὸ κατωτέρων εἰδῶν ἐχόντων ζωὴν, ὑπὸ τῆς γῆς, ὑπὸ τῶν φυτῶν· κατηνάλισκον ταῦτα, καὶ τοῦτο πράττοντες συνῆπτον ὀφειλὴν ἣν ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξοφλήσωσι. Ζῶντες ἐκ τῆς θυσιαζομένης ζωῆς τῶν ἄλλων, ὥφειλον εἰς ἀντάλλαγμα νὰ θυσιάσωσιν ἀντικείμενόν τι, ὅπερ θὰ συνετήρει τὴν ζωὴν τῶν ἄλλων· δρέποντες τοὺς παραγομένους καρποὺς διὰ τῆς δράσεως τῶν ἀστρικῶν ὄντοτήτων αἵτινες καθοδηγοῦσι τὴν φυσικὴν Φύσιν, ὥφειλον ν' ἀποζημιώσωσι τὰς ὑπὲρ αὐτῶν καταναλισκομένας δυνάμεις, διὰ καταλλήλων προσφορῶν. Ἐκεῖθεν προῆλθον πᾶσαι αἱ θυσίαι αἱ προσφερόμεναι εἰς τὰς δυνάμεις ταύτας—ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὰς ἡ ἐπιστήμη—εἰς τὰ καθοδηγοῦντα τὴν φυσικὴν τάξιν πνεύματα, ὡς αἱ θρησκεῖαι πάντοτε ἐδίδαξαν. Δεδομένου ὅτι τὸ πῦρ τάχιστα ἀποσυνέθετε τὸ φυσικὸν σῶμα, καὶ τάχιστα ἐπανέδιδε τὰ αἶθερικά μόρια τῶν καεισῶν προσφορῶν εἰς τοὺς αἰθέρας, τὰ ἀστρικά μόρια ἀφίεντο εὐκόλως ἐλεύθερα ὅπως ἀφομοιωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀστρικῶν ὄντοτήτων, τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν γονιμότητα τῆς γῆς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Οὕτως ὁ τροχὸς τῆς παραγωγῆς διετηρεῖτο στρεφόμενος, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐμάνθανεν ὅτι συνεχῶς συνῆπτε δάνεια πρὸς τὴν φύσιν τὰ ὅποια ὥφειλε συνεχῶς νὰ ἐξοφλῇ. Τοιοῦτοτρόπως τὸ συναίσθημα τῆς ὑποχρεώσεως ἐνεφυτεύετο καὶ ἐτρέφετο ἐν τῇ διανοίᾳ του, καὶ τὸ χρέος ὅπερ ὥφειλεν εἰς τὸ σύνολον, εἰς τὴν διατρέφουσαν μητέρα φύσιν, ἐνετυποῦτο εἰς τὴν σκέψιν του. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ συναίσθημα τῆς ὑποχρεώσεως συνεδέετο στενῶς πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἐξόφλησίς της ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν ἰδίαν εὐημερίαν, καὶ ὅτι ἡ ἐπιθυμία συνεχοῦς τοιαύτης εὐημερίας παρεκίνει αὐτὸν εἰς ἐξόφλησιν τῆς ὀφειλῆς του. Τότε ἦτο μόνον ψυχὴ βρέφους, ἐκμανθάνουσα τὰ πρῶτα αὐτῆς μαθήματα, καὶ τὸ μάθημα τοῦτο τῆς ἐξαρκή-

σεως τῆς μιᾶς ζωῆς ἐκ τῆς ἄλλης, τῆς ζωῆς τοῦ ἐνὸς ἑξαρτωμένης ἐκ τῆς θυσίας τῶν ἄλλων, ἦτο ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν του. Δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ αἰσθανθῇ τὴν θείαν χαρὰν τοῦ δίδειν· ἡ ἀπροθυμία τῆς μορφῆς νὰ ἐγκαταλείψῃ πᾶν ὅ,τι τὴν διέτρεφεν ἔδει τὸ πρῶτον νὰ ὑπερπηδηθῇ, καὶ ἡ θυσία ἐταυτίσθη μὲ τὴν ἐγκατάλειπιν ἐκτιμωμένου ἀντικειμένου, ἐγκατάλειπιν γιγνομένην ἐκ συναισθήματος ὑποχρεώσεως καὶ ἐπιθυμίας συνεχοῦς εὐημερίας.

Τὸ ἀκόλουθον μάθημα μετετόπιζε τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς θυσίας εἰς τόπον πέραν τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Κατὰ πρῶτον ἡ θυσία ὕλικῶν ἀγαθῶν θὰ ἐξησφάλιζεν ὕλικὴν εὐημερίαν. Εἶτα ἡ θυσία ὕλικῶν ἀγαθῶν θὰ ἔφερεν εὐτυχίαν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπέκεινα τοῦ θανάτου. Ἡ ἀνταμοιβὴ τοῦ προσφέροντος θυσίαν ἦτο ὑψηλοτέρου εἶδους, καὶ ὁ ἄνθρωπος κατεμάνθανεν ὅτι τὸ σχετικῶς διαρκὲς ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσθῃ διὰ τῆς θυσίας τοῦ σχετικῶς παροδικοῦ—μάθημα ὅπερ ἦτο σπουδαῖον ὥς συντελοῦν εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ διακρίνειν. Ἡ ἀφοσίωσις τῆς μορφῆς εἰς φυσικὰ ἀντικείμενα ἀντεκαθίστατο διὰ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ χαράς. Εἰς πάσας τὰς ἐξωτερικὰς θρησκείας ἀπαντῶμεν τὴν ἐκπαιδευτικὴν ταύτην μέθοδον ἣν μετεχειρίζοντο οἱ Σοφοί. Ὡς Σοφώτατοι, δὲν εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀναμείνωσιν ἀπὸ τὰς παιδικὰς ἐκείνας ψυχὰς ἐπίδειξιν ἀρετῶν καὶ ἡρωϊσμῶν ἄνευ ἀνταμοιβῆς καὶ ἡρκοῦντο νὰ ἐνθαρρύνωσι ταύτας, μετὰ μεγίστης ὑπομονῆς, εἰς τὸ νὰ φέρωσι τὰ βάρεα φορτία των βραδέως διὰ τῆς στενωποῦ τῆς πλήρους ἀκανθῶν καὶ λίθων, διὰ τὴν κατωτέραν φύσιν. Βαθμηδὸν ἤχθησαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ὑποδουλῶσι τὸ σῶμα, νὰ ὑπερπηδῶσι τὴν νωθρότητά του διὰ τῆς κανονικῆς ἡμερησίας ἐκπληρώσεως τῶν θρησκευτικῶν ἱεροτελεστιῶν, συνήθως σκληρῶν, καὶ νὰ κανονίζωσι τὰς ἐνεργείας των κατευθύνοντες ταύτας πρὸς χρησίμους σκοπούς.

Ἐξησκήθησαν τοιοῦτοτρόπως οὗτοι νὰ κατακτήσωσι τὴν μορφήν καὶ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ὑποτελῆ εἰς τὴν ζώην, νὰ ἐθίσωσι

τὸ σῶμα ὅπως προβαίνει εἰς ἀγαθοεργίας καὶ ἐλεημοσύνας καὶ ὑπακοὴν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς διανοίας, ἐνόσφ μάλιστα ἡ διάνοια κυρίως διεγείρετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀπολαύσεως ἀνταμοιβῆς ἐν τῷ οὐρανῷ. Δυναμέθα νὰ ἴδωμεν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, Πέρσαις, Σίναις, πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάσκοντο ν' ἀναγνωρίζωσι τὰς πολλαπλᾶς ὑποχρεώσεις των· νὰ προσφέρωσι διὰ τοῦ σώματος των προθύμως θυσίαν ὑπακοῆς καὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς προγόνους, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς πρεσβυτέρους, νὰ ἐλεῶσι μετ' ἄφροφροσύνης καὶ νὰ δείκνυνται ἀγαθοὶ πρὸς πάντας. Βραδέως ἐβοηθήθησαν οἱ ἄνθρωποι ν' ἀναπτύξωσιν ἀμφοτέρω ἡρωϊσμόν τε καὶ αὐτοθυσίαν, εἰς ὑψηλὸν βαθμόν, ἀπόδειξιν δὲ τούτου παρέχουσιν οἱ μάρτυρες οἵτινες πλήρεις χαρᾶς προετίμων νὰ βασανίζωνται τὰ σώματα αὐτῶν καὶ νὰ θνήσκωσι μᾶλλον παρὰ ν' ἀρνηθῶσι τὴν πίστιν των ἢ νὰ προδώσωσιν αὐτήν. Ἀπέβλεπον, τῷ ὄντι, εἰς τὸν ἐν τῷ οὐρανῷ «στέφανον δόξης», εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς θυσίας τῆς φυσικῆς μορφῆς, ἀλλ' ἦτο πολὺ τὸ νὰ ὑπερπηδήσωσι τὴν πρὸς τὴν φυσικὴν μορφήν ἀφοσίωσιν καὶ νὰ καταστήσωσιν τὸν ἀόρατον κόσμον τόσον πραγματικὸν ὥστε νὰ ὑπερβῇ οὗτος τὸν ὁρατόν.

Τὸ κατόπιν βῆμα ἐπετεύχθη ὅταν τὸ συναίσθημα τοῦ καθήκοντος καθωρίσθη ὀριστικῶς. Ὅταν ἡ θυσία τοῦ κατωτέρου ὑπὲρ τοῦ ἀνωτέρου ἐθεωρήθη ὡς «δικαία», ἀνεξαρτήτως παντὸς ζητήματος ἀνταμοιβῆς ἧς θὰ ἐτύγχανεν εἰς ἄλλον κόσμον, ὅταν ἀνεγνωρίσθη ἡ ὀφειλομένη ὑποχρέωσις ὑπὸ τοῦ μέρους εἰς τὸ ὅλον, ὅταν κατενοήθη ὅτι ἡ παροχὴ ὑπηρεσίας ὑπὸ τῆς μορφῆς, ἣτις ὑφίστατο πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἄλλων, ὀφείλετο δικαίως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπαιτήσεως ἀντιμισθίας. Εἶτα ὁ ἄνθρωπος ἤεχισε ν' ἀντιλαμβάνηται τὸν νόμον τῆς θυσίας, ὡς νόμον τῆς ζωῆς καὶ νὰ συνεργάζεται ἐθελουσίως μετ' αὐτοῦ. ἤεχισε νὰ μανθάνῃ νὰ ποιῇται νοερῶς διάκρισιν ἑαυτοῦ καὶ τῆς μορφῆς ἐν τῇ ὁποίᾳ κατέκει καὶ νὰ ταυτίξῃ ἑαυτὸν μετὰ τῆς ἐξελισσομένης ζωῆς. Τοῦτο βαθμηδὸν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ αἰσθάνηται οὗτος ποιᾶν τινα ἀδι-

αφορίαν εἰς πάσας τὰς ἐνεργείας τῆς μορφῆς, ἐκτὸς τῶν ἀποτελουσῶν τὰ «καθήκοντα ἅτινα ἔδει νὰ ἐκπληρωθῶσι» καὶ νὰ θεωρῇ ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι ἀπλαῖ διώρυγες, δι' ὧν διοχετεύονται αἱ ἐνέργειαι τῆς ζωῆς, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τὸν κόσμον, καὶ οὐχὶ ἐνέργειαι αἵτινες ἔχουσιν ὡς ἐλατήριον τὴν πραγματοποίησιν ὀρισμένων σκοπῶν. Οὕτω πως ὁ ἄνθρωπος φθάνει εἰς τὸ σημεῖον, ὅπερ ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, εἰς ὃ τὸ κάρμα τὸ προσελκῶν αὐτὸν ἀνὰ τοὺς τρεῖς κόσμους παύει δημιουργούμενον, καὶ ὅπου περιστρέφεται ὁ τροχὸς τῆς ὑπάρξεως, διότι ἔπρεπε νὰ περιστρέφηται καὶ ὅχι διότι ἡ περιστροφή του προσεκόμιζεν εἰς αὐτὸν ἐπιθυμητὸν τι ἀντικείμενον.

Ἡ πλήρης, ἐν τούτοις, ἀναγνώρισις τοῦ νόμου τῆς θυσίας, ἀνυψοῖ τὸν ἄνθρωπον πέραν τοῦ νοητικοῦ πεδίου — ὅπου τὸ καθήκον ἀναγνωρίζεται ὡς καθήκον, ὡς «ἐκεῖνο ὅπερ ἔπρεπε νὰ γίνῃ διότι εἶναι ὑποχρέωσις» — εἰς τὸ ὑψηλότερον ἐκεῖνο πεδίου τοῦ Buddhi ὅπου εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἐνότης πάντων τῶν ἑαυτῶν, καὶ ὅπου πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι ἐκπορεύονται πρὸς χρῆσιν ὅλων, καὶ οὐχὶ πρὸς ὄφελος ἐνὸς μεμονωμένου ἑαυτοῦ. Μόνον ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου εἶναι αἰσθητὸς ὁ νόμος τῆς θυσίας ὡς περιχαρὲς προνόμιον, ἀντὶ ν' ἀναγνωρίζεται μόνον ὑπὸ τῆς διανοίας ὡς ἀληθῆς καὶ δίκαιος. Ἐπὶ τοῦ βουδδικοῦ πεδίου, ὁ ἄνθρωπος βλέπει καθαρώς ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι μοναδική, ὅτι διηνεκῶς ἐκρέει ὡς ἐλευθέρα ἀπόρροια τῆς ἀγάπης τοῦ Λόγου, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ ἥτις παραμένει μεμονωμένη δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ πενιχρὰ καὶ χαμερπής, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἀχαριστίας ἣν συναποκομίζει. Ἐκεῖ ἡ καρδία ὁλόκληρος ὁρμᾷ πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν Λόγον ὡς ἰσχυρὸν κῦμα ἀγάπης καὶ λατρείας, καὶ παραχωρεῖ μετὰ χαρᾶς ἑαυτὴν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διῶρυξ δι' ἧς κατέρχεται ἡ ζωὴ Του καὶ ἡ ἀγάπη Του πρὸς τὸν κόσμον. Νὰ εἶναι τις κομιστὴς τοῦ φωτός Του, ἀπόστολος τῆς εὐσπλαγχνίας Του, ἐργάτης ἐν τῷ βασιλείῳ Του, αὕτη εἶναι ἡ μόνη ζωὴ ἣν ἀξίζει νὰ ζήσῃ τις. Νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν, νὰ ἐξυπη-

ρετήση τὸν Ἀγαθὸν Νόμον, νὰ ὑποβαστάσῃ μέρος τοῦ βαρέος φορτίου τοῦ κόσμου, τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ μοναδικὴ χαρὰ Αὐτοῦ Τούτου τοῦ Κυρίου.

Ἐκ τοῦ πεδίου τούτου μόνον δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐνεργῇ ὥς εἰς τῶν Σωτήρων τοῦ κόσμου, καθόσον ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου εἶναι εἰς μετὰ τοῦ «ἐαυτοῦ» πάντων. Ταῦτισθεὶς μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἐκεῖ ὅπου εἶναι αὕτη μοναδική, δύναται νὰ ἐξαποστείλῃ πρὸς τὰ κάτω, εἰς ἓνα οἰονδήποτε ἰδιαίτερον ἑαυτὸν ἢ καὶ εἰς πάντας, τὴν δυνάμιν του, τὴν ἀγάπην του, τὴν ζωὴν του. Ἐχει ἀποβῆ πλεόν πνευματικὴ δύναμις, καὶ ἡ διαθέσιμος πνευματικὴ ἐνέργεια τοῦ κοσμικοῦ συστήματος αὐξάνεται διὰ τῆς ἐν αὐτῷ γιγνομένης, ἐκ τῆς ζωῆς του, προσθήκης.

Αἱ δυνάμεις, αἷς ἑδαπάνα ἐκ τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου, ἀναζητῶν ἱκανοποιήσιν τοῦ μεμονωμένου ἑαυτοῦ του, ἔχουσι νῦν συγκεντρωθῇ πᾶσαι εἰς μίαν μοναδικὴν πρᾶξιν θυσίας, καί, ἐκείθεν, μετατρεπόμεναι εἰς πνευματικὴν ἐνέργειαν, ἐξαποστέλλουσι ταύτην εἰς τὸν κόσμον ὥς πνευματικὴν ζωὴν. Ἡ μετατροπὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐλατήριο ὅπερ καθορίζει τὸ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐνέργεια ἀπελευθεροῦται. Ἐὰν παρὰ τινι ἀνθρώπῳ, τὸ ἐλατήριο εἶναι ἡ ἀπόκτησις φυσικῶν ἀντικειμένων, ἡ ἐνέργεια ἀπελευθερουμένη δρᾷ μόνον ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου. Ἐὰν ἐπιθυμῇ ἀστρικά ἀντικείμενα, ἡ ἐνέργεια ἀπελευθεροῦται ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου. Ἐὰν ἐπιζητῇ νοητικὰς χαρὰς, ἡ ἐνέργειά του δρᾷ ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου· ἀλλ' ἐὰν θυσιάσῃ ἑαυτὸν διὰ ν' ἀποβῇ διῶρυξ τοῦ Λόγου, ἀπελευθεροῖ ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου, ἥτις δρᾷ πανταχοῦ μὲ τὴν δυνάμιν καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Δι' ἓνα τοιοῦτον ἄνθρωπον ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀδράνεια εἶναι τὸ αὐτό· καθ' ὅσον πράττει τὸ πᾶν ἐν ᾧ οὐδὲν πράττει, οὐδὲν πράττει ἐν ᾧ τὸ πᾶν ἐκτελεῖ. Δι' αὐτὸν τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ χαμηλόν, τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν εἶναι τὸ αὐτό· καταλαμβάνει μετὰ χαρᾶς, πᾶσαν θίσιν, ἥτις ἔχει ἀνάγκην πληρώσεως, καὶ ὁ Λόγος εἶναι ὁ ἴδιος εἰς πῖσαν

θέσιν καὶ εἰς πᾶσαν προᾶξιν. Δύναται νὰ διαχυθῇ εἰς οἰανδήποτε μορφὴν, δύναται νὰ ἐργασθῇ καθ' οἷονδήποτε τρόπον, δὲν γνωρίζει πλεόν προτίμησιν ἢ διαφοράν· ἡ ζωὴ του, διὰ τῆς θυσίας, κατέσκη μία μετὰ τῆς ζωῆς τοῦ Λόγου — βλέπει τὸν Θεὸν εἰς πᾶν πρᾶγμα καὶ πᾶν πρᾶγμα ἐν τῷ Θεῷ. Τί ἐνδιαφέρουσι τότε αὐτὸν ὁ τόπος καὶ ἡ μορφή; Δὲν ταῦτίζει πλεόν ἑαυτὸν μετὰ τῆς μορφῆς, ἀλλ' εἶναι αὐτοσυνειδητὴ Ζωή. «Οὐδὲν ἔχων, κατέχει τὰ πάντα»· καίτοι οὐδὲν ζητεῖ, τὸ σύμπαν εἰς αὐτὸν προσφέρεται. Ἡ ζωὴ του εἶναι πλήρης εὐδαιμονίας, καθόσον εἶναι ἐν μετὰ τοῦ Κυρίου του ὅστις εἶναι ἡ Μακαριότης, καὶ χρησιμοποιῶν τὴν μορφὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν χωρὶς νὰ ἀφοσιῶται εἰς αὐτήν, «ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόνον».

Ἐκεῖνοι οὖτινες ἀντιλαμβάνονται μέρος τῶν θαυμασίων δυνατοτήτων αἵτινες παρουσιάζονται πρὸ ἡμῶν, ἐφ' ὅσον ἐθελουσίως συνταυτιζόμεθα μετὰ τοῦ νόμου τῆς θυσίας, θὰ αἰσθανθῶσιν ἀναμφιβόλως τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐθελουσίαν ταύτην συνταύτισιν πολὺ πρὶν δυνηθῶσι ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὰ ὕψη ἅτινα τόσον ἀμυδρῶς ἐσκιαγραφήσαμεν. Ὅπως πᾶσαι αἱ βαθεῖαι πνευματικαὶ ἀλήθειαι, οὕτω καὶ ἡ θυσία εἶναι ἐξόχως πρακτικὴ ἐν τῇ, κατὰ τὴν καθ' ἡμέραν ζωὴν, ἐφαρμογῇ της, καὶ πᾶς βλέπων τὴν ὡραιότητά της δὲν πρέπει νὰ διστάζῃ νὰ τεθῇ ἐπὶ τὸ ἔργον. Ἄπαξ ὁ ἄνθρωπος ἀποφασίσῃ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς θυσίας, θὰ ἐξασκηθῇ ἀρχίζων καθ' ἐκάστην μὲ μίαν προᾶξιν θυσίας· αὐτὸς οὗτος θὰ εἶναι ἡ προσφορὰ ἣν θὰ κάμνῃ. πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἡμερησίαν αὐτοῦ ἐργασίαν, εἰς Ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἔχει ἀφιέρωσιν τὴν ζωὴν του· ἡ πρώτη του σκέψις, εὐθὺς ὡς ἀφυπνισθῇ, θὰ εἶναι ἡ ἀφιέρωσις ὁλοκλήρου τῆς δυνάμεώς του εἰς τὸν Κύριόν του. Κατόπιν ἐκάστη σκέψις, ἐκάστη λέξις, ἐκάστη προᾶξις τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς θὰ ἐκτελῆται ὡς θυσία οὐχὶ διὰ τὸν καρπὸν ὃν ἀποκομίζει, οὔτε μάλιστα ὡς καθήκον, ἀλλὰ ὡς ὁ καλλίτερος, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τρόπος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ Κυρίου του. Πᾶν ὅπερ συμβαίνει θὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν ὡς

ἔκφρασις τῆς θελήσεώς Του· χαραί, ὀδύνη, ἀνησυχία, ἐπιτυχία, ἀποτυχία μετ' εὐχαριστήσεως γίνονται δεκταὶ παρ' αὐτοῦ, ὡς καταδεικνύουσαι εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ἀτραπὸν τῆς ἐξυπηρετήσεως· θὰ δεχθῇ τὸ πᾶν μετὰ χαρᾶς, ὡς παρουσιάζεται, καὶ θὰ τὸ προσφέρῃ ὡς θυσίαν· θὰ στερηθῇ παντὸς ὅπερ ἀπόλλυσι μετὰ χαρᾶς, ἐφ' ὅσον ἢ ἀπώλειά του καταδεικνύει ὅτι ὁ Κύριός του δὲν ἔχει πλέον ἀνάγκην αὐτοῦ. Πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ μετ' εὐχαριστήσεως χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐξυπηρέτησιν, καὶ ὅταν δὲν θὰ ἔχη πλέον τοιαύτας, δέχεται τὴν στέρησιν ταύτην μετὰ χαρᾶς καὶ γαλήνης· ἐφ' ὅσον ἔπαυσαν αὐταὶ οὔσαι διαθέσιμοι, δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ ταύτας. Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὑποφέρειν, ὅπερ προέρεται ἐκ παρελθουσῶν αἰτιῶν μὴ ἐξαντληθεῖσῶν ἔτι, δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ἐθελουσίαν θυσίαν, νὰ γίνῃ εὐχαρίστως ἀποδεκτόν. Ἀποδεχόμενος τοῦτο ἐθελουσίως ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ τὸ προσφέρῃ ὡς δῶρον, μεταβάλλων αὐτό διὰ τοῦ ἐλατηρίου τοῦτου, εἰς πνευματικὴν δύναμιν. Ἐκάστη ἀνθρωπίνη ζωὴ προσφέρει ἀναριθμήτους εὐκαιρίας πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τῆς θυσίας, καὶ ἐκάστη ἀνθρωπίνη ζωὴ ἀποβαίνει δύναμις ἐφ' ὅσον αἱ εἰκαιρίαι αὐταὶ δρᾷττονται καὶ χρησιμοποιοῦνται. Δύναται τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναπτύξεως τῆς ἐν ἐργηγῶσει συνειδήσεώς του, ν' ἀποβῇ ἐργάτης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν πεδίων, ἀπελευθερῶν ἐκεῖ τὴν ἐνέργειαν ἣτις διαχέεται κάτω εἰς τοὺς κατωτέρους κόσμους. Ἡ αὐτοθυσία του ἐδῶ, ἐν τῇ κατωτέρᾳ σινειδῇσει του, φυλακισμένος ὡς εὐρίσκεται ἐν τῷ σώματι, ἐκβάλλει εἰς ἀπόκρισιν παλμοὺς ζωῆς ἐκ τῆς βουδδικῆς ἀπόψεως τῆς Μονάδος, ἣτις εἶναι ὁ ἀληθὴς Ἐαυτός του, καὶ ἐπιταχύνει τὴν ἔλευσιν τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ Μονὰς ἐκείνη θὰ καταστῇ τὸ πνευματικὸν Ἐγώ, αὐτοκινούμενον καὶ κυβερνῶν πάντας τοὺς φανεῖς του, χρησιμοποιοῦν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν κατὰ βούλησιν καὶ κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔργου ὅπερ θέλει νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τόσῳ ταχέως πρόοδος καὶ ἐκδηλώσεις πασῶν τῶν λανθανουσῶν ἐν τῇ Μονάδι δυνάμεων τόσῳ

ταχεῖα, ὅσῳ διὰ τῆς κατανόησεως καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τῆς θυσίας. Διὰ τοῦτο ἀπεκλήθη ὑπό τινος διδασκάλου «ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως διὰ τὸν ἄνθρωπον». Ἔχει πράγματι βαθυτέρας καὶ μυστικωτέρας ἀπόψεις ἐκείνων ὡς ἐπραγματεύθημεν ἐνταῦθα, ἀλλ' αὐταὶ θ' ἀποκαλυφθῶσιν ἄνευ λέξεων εἰς τὴν ὑπομονητικὴν καὶ ἀγαπῶσαν καρδίαν, ἧς ὁλόκληρος ἡ ζωὴ εἶναι προσφορὰ θυσίας. Ὑπάρχουσι πράγματα ἅτινα ἀκούονται μόνον ἐν ἀπολύτῳ ἐσωτερικῇ ἡρεμίᾳ· ὑπάρχουσι διδασκαλαὶ αἵτινες δύνανται νὰ ἐκστομισθῶσι μόνον ὑπὸ τῆς «Φωνῆς τῆς Σιγῆς». Μεταξὺ τούτων εὗρηνται αἱ βαθύτεραι ἀλήθειαι, ὧν ἡ ὁρίζα κεῖται ἐν τῷ νόμῳ τῆς θυσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τόσον καταπληκτικὴ εἶναι ἡ ἄνοδος, ἣν ἤδη ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων ἐπέτυχον, ἔνιοι δὲ ἐπιχειροῦσι νῦν, ὥστε ὅταν προσπαθῶμεν νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν ταύτης, δι' ὑπερεντάσεως τῆς φαντασίας, ὑπάρχει φόβος νὰ ὑποχωρήσωμεν, καταπεπονημένοι τὴν σκέψιν, ἐκ τῆς ἀπλῆς θεωρίας τοῦ μακροῦ τούτου ταξειδίου.

Συγκρινομένης τῆς ἐμβρυώδους ψυχῆς τοῦ τελευταίου τῶν ἀγρίων, πρὸς τὴν πνευματικὴν, τελειῶς ἐλευθέραν καὶ θριαμβεῦτριαν ψυχὴν τοῦ θεοῦ ἀνθρώπου—μόλις φαίνεται πιστεῦτον ὅτι ἡ μία δύναται νὰ περιέχῃ ἐν αὐτῇ πᾶν ὅπερ ἐκδηλοῖ ἡ ἄλλη καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον διαφορὰ ἐξελίξεως ὅτι ἡ μία εἶναι μόνον ἐν τῇ ἀπαρχῇ καὶ ἡ ἑτέρα εἰς τὸ τέλος τῆς ἀνόδου τοῦ ἀνθρώπου. Ὑπὸ τὴν πρώτην ἐκτείνονται αἱ μακραὶ σειραὶ τῶν ὑπανθρωπίνων ὄντων — ζῶα, φυτά, ὀρυκτά, στοιχεῖα καὶ οὐσαίαι. Ὑπεράνω τῆς δευτέρας ἐκτείνονται αἱ ἀτελείωτοι διαβαθμίσεις τῶν ὑπερανθρωπίνων τοιούτων — Choans, Μανοῦ, Βούδδαι, Τέκτονες (Builders), Lipikas. Τίς δύναται νὰ κατονομήσῃ ἡ ἀριθμίσῃ τὰς φάλαγγας τῶν ἰσχυρῶν τούτων Ὀντοτήτων; Αἱ πολλαὶ βαθμίδες τῆς ἐξελίξεως ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βασιλείῳ περιορίζονται ἐντὸς στενωτέρων ὁρίων θεωρούμεναι ὡς ἐν στάδιον ἐν τῇ εὐρύτερᾳ ζῳῇ καὶ ἡ ἄνοδος τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖται ὡς κατέχουσα ἓνα μόνον βαθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν συνδεομένων πρὸς ἀλλήλους βίων, οἵτινες ἐκτείνονται ἐκ τῆς στοιχειακῆς οὐσίας μέχρι τῆς λαμπρότητος τοῦ ἐκδηλωθέντος Θεοῦ.

Παρηκολουθήσαμεν τὴν ἄνοδον τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐμβρυώδους ψυχῆς μέχρι τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὐρίσκεται αὕτη ἐν τῷ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένῳ ἀνθρώπῳ,

διὰ τῶν σταδίων ἅτινα διέρχεται ἡ ἐξελισσομένη συνείδησις. ἀπὸ τῆς ζωῆς τῆς αἰσθήσεως μέχρι τῆς ζωῆς τῆς σκέψεως. Εἵδομεν τὸν ἄνθρωπον ἐπαναγράφοντα τὸν κύκλον τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου ἀνὰ τοὺς τρεῖς κόσμους, ἐκάστου κόσμου ἀποκομίζοντος εἰς αὐτὸν τὴν ἀνάλογον συγκομιδὴν καὶ παρουσιάζοντος εἰς τοῦτον εὐκαιρίας προόδου. Εἵμεθα νῦν εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸν μέχρι τῶν τελικῶν σταδίων τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελιξεώς του, σταδίων ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἀκόμη τὸ μέλλον διὰ τὴν μεγάλην μάζαν τῆς ἡμετέρας ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἅτινα ἔχουσιν ἤδη διαβῆ ταῖς πρεσβύτερα τέκνα της καὶ ἅτινα διέρχονται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐλάχιστος ἀριθμὸς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

Τὰ στάδια ταῦτα ἔχουσιν ὑπαχθῆ εἰς δύο κατηγορίας. Ἡ μία ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην « Ἀτραπὸν τῆς δοκιμασίας », ἐν ᾗ ἡ δευτέρα συνίσταται ἐκ τῆς « κυρίας Ἀτραποῦ » ἢ τῆς « Ἀτραποῦ τοῦ μαθητοῦ ».

Θὰ ἐξετάσωμεν ταύτας κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν τάξιν.

Ἐφ' ὅσον ἡ διανοητικὴ, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ φύσις τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσονται, ἀποκτῶ οὗτος ὁλονὲν καὶ μεγαλειτέραν συνείδησιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. καὶ ὁ πόθος αὐτοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ προσώπου καθίσταται ὁλονὲν καὶ μεγαλύτερος. Ἐπανελημμένοι ἐπιθυμίαι γηϊνῶν ἀπολαύσεων, ἀκολουθηθεῖσαι ὑπὸ τῆς πλήρους ἐκπληρώσεως καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος κόρου, ἐδίδασαν αὐτόν, βαθμηδόν, τὴν ἐφήμερον καὶ μὴ ἱκανοποιούσαν φύσιν τῶν καλλιτέρων γηϊνῶν δώρων· τὸς αἰς ἐμόχθησεν, ἐκέρδισεν, ἀπῆλυσεν, ἐκορέσθη καὶ τέλος ἀηδίασεν, ὥστε δυσηρεσθημένος στρέφεται πλεον μακρὰν πάντων ἐκείνων ἅτινα ἡ γῆ δύναται νὰ προσφέρῃ. « Τίς ἡ ὠφέλεια ; » ἀναστενάζει ἡ ἀπαυδήσασα ψυχὴ. « Τὰ πάντα εἶναι μάταια καὶ ὀκληρά. Ἐκατοντάκις, χιλιάκις ἀπέκτησα, καὶ τέλος δὲν εὗρον εἰμὴ ἀπογοήτευσιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀποκτήσει ἀκόμη. Αἱ ἀπολαύσεις αὗται εἶναι ἀπά-

ται, ὥς αἱ θαυμασίως ἐχρωματισμέναι μὲ τὰς ἀποχρώσεις τοῦ οὐρανοῦ τόξου πομφόλυγες, αἷτινες θραύονται εὐθὺς ὥς τὰς ἐγγίση τις. Διψῶ διὰ πραγματικότητος· ἀπέκαμον ἀπὸ τὰς σκιᾶς· πνευστιῶ διὰ τὸ αἰώνιον καὶ τὸ ἀληθές, διὰ τήν, ἐκ τῶν περιορισμῶν οἷτινες μὲ περιβάλλουσι καὶ μὲ κρατοῦσιν αἰχμάλτων ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεταβαλλομένων τούτων θεαμάτων, ἀπολύτρωσίν μου».

Ἡ πρώτη κραυγὴ τῆς ψυχῆς πρὸς ἀπολύτρωσιν εἶναι ἀποτελεσμα τῆς ἀντίληψως ὅτι, καὶ ἂν αὐτὴ ἡ γῆ ἦτο ἀκόμῃ ὅπως οἱ ποιεῖται τὴν ὠνειρεύθησαν καὶ ἂν ἐν αὐτῇ πᾶν κακὸν ἐξηλείφετο, πᾶσα λύπη ἐλάμβανε τέλος, πᾶσα χαρὰ ἰσχυροποιεῖτο, πᾶσα ὠραιότης ἐξήρετο, καὶ τὸ πᾶν ἀνυψοῦτο εἰς τὸ σημεῖον τῆς τελειότητος, ἡ ψυχὴ θὰ εἶχε κορεσθῇ αὐτῆς καὶ θὰ τὴν ἀπεστρέφετο ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιθυμίας. Ἡ Γῆ κατέστη πλέον διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν φυλακὴ, ὅπως οἴηται καὶ ἂν ἤθελε διακοσμηθῇ· οὗτος πνευστιᾶ διὰ τὸν ἐλεύθερον καὶ ἀπέραντον ἄερα, ἐπέκεινα τῶν ἐγκλειόντων τοῦτον τειχῶν. Οὐτε ὁ οὐρανὸς εἶναι ἐλκυστικώτερος τῆς γῆς δι' αὐτόν. Ἐχει βαρυνθῇ καὶ αὐτὸν ὡσαύτως. Τὰ θέληγτρά του ἀπώλεσαν τὴν γοητείαν των καὶ αὐταὶ ἀκόμῃ αἱ διανοητικαὶ καὶ αἰσθητικαὶ τέρψεις του δὲν τὸν ἱκανοποιοῦσι πλέον. Καὶ αὐταὶ ἐπίσης «πηγαινοέρχονται ἐφήμεροι» ὅπως καὶ αἱ ἐπαφαὶ τῶν αἰσθήσεων. Εἶναι περιορισμέναι, παροδικαὶ καὶ δὲν ἱκανοποιοῦσιν. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀποκάμῃ ἐκ τῆς μετριολῆς· τὰ μάλιστα κορεσθεῖς, ζητεῖ τὴν ἀπολύτρωσιν.

Ἐνίοτε ἡ ἀντίληψις αὕτη τῆς ματαιότητος τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὁμοία πρὸς παροδικὴν ἀναλαμπήν, ἐπὶ τινὰς μόνον στιγμὰς φωτίζει τὴν συνείδησιν. Εἶτα οἱ ἐξωτερικοὶ κόσμοι ἐπιβάλλουσι πάλιν τὸ κράτος των καὶ ἡ ὀπτασίαν τῶν ἀπατλῶν ἀπολαύσεων των περιβάλλει ἐκ νέου τὴν ἐπὶ τινὰ χρόνον εὐχαριστημένην ψυχὴν. Ἰκανὸς ἀριθμὸς βίων ἐνδέχεται νὰ παρέλθῃ. πλήρους εὐγενῶν ἔργων καὶ ἀνιδιοτελῶν ἐκτελέσεων, ἀγνῶν σκέψεων καὶ ὑψηλῶν πράξεων, πρὶν ἢ τὸ αἰσθημα τοῦτο τῆς κενό-

τητος πάντων, ἅτινα εἶναι φαινομενικά, ἀποβῇ ὁ διαρκῆς πόθος τῆς ψυχῆς. Τάχιον ἢ βράδιον ὅμως διακόπτει διὰ παντὸς μέσου πᾶσαν μετὰ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ σχέσιν ὥς μὴ δυναμένην νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀνάγκας του, καὶ ἡ τελικὴ αὕτη ἀπομάκρυνσις ἐκ τοῦ παροδικοῦ, ἡ τελικὴ αὕτη θέλησις νὰ συναντήσῃ τὸ αἰώνιον, εἶναι ἡ Εἴσοδος εἰς τὴν Ἀτραπὸν τῆς δοκιμασίας. Ἡ ψυχὴ ἐγκαταλείπει τότε τὴν εὐρείαν καὶ εὐκόλον ὁδὸν τῆς ἐξελίξεως διὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀποτομωτέραν ἀνάβασιν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀποφασισμένη νὰ ἐκφύγῃ τὴν δουλείαν τῆς τε ἐπιγείου καὶ τῆς οὐρανίας ζωῆς καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ὑπεράνω ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν.

Τὸ ἔργον, ὅπερ ἀναλαμβάνει νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ἀτραπὸν τῆς δοκιμασίας ἄνθρωπος, εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου νοητικὸν καὶ ἠθικόν. Ὅφείλει νὰ προετοιμασθῇ εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε νὰ καταστῇ ἱκανὸς «ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν Διδάσκαλόν του κατὰ πρόσωπον». Ἀλλ' αἱ λέξεις αὗται «τὸν Διδάσκαλόν του» ἔχουσιν ἀνάγκην ἐπεξηγήσεως. Ὑπάρχουσι μεγάλα τινὰ ὄντα ἀνήκοντα εἰς τὴν φυλὴν μας, ἅτινα ἐτελείωσαν τὴν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν των, καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἐγένετο ἤδη νῦν ὅτι ἀποτελοῦσι μίαν Ἀδελφότητα, ἣτις καθοδηγεῖ καὶ προάγει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φυλῆς. Τὰ μεγάλα ταῦτα ὄντα, οἱ Διδάσκαλοι, ἐνσαρκοῦνται ἐθελουσίως εἰς ἀνθρώπινα σώματα ἵνα σχηματίζωσι τὸν συνδετικὸν κοῖτον μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ὑπερανθρωπίνων ὄντων, καὶ ἐπιτρέπουσιν εἰς τοὺς ἐκπληροῦντας ὥρισμένους ὄρους νὰ γίνωνται μαθηταὶ των, ἵνα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν των ἐπιταχυνθῇ ἡ ἐξέλιξις των καὶ καταστῶσιν οὕτω πως οὗτοι ἱκανοὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν μεγάλην Ἀδελφότητα καὶ βοηθήσωσιν αὐτὴν εἰς τὸ ἔνδοξον καὶ εὐεργετικὸν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου ἔργον τῆς.

Οἱ Διδάσκαλοι ἀγρυπνοῦσι πάντοτε ἐπὶ τῆς φυλῆς, καὶ σημειοῦσιν ἐκείνους οἵτινες διὰ τῆς ἐξασκήσεως τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἐργασίας ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου ἀγαθοῦ, διὰ τῆς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀφιερωθείσης διανοητικῆς

προσπαθείας, δι' εἰλικρινυῶς εὐλαβείας, εὐσπλαγχνίας καὶ ὀγνό-
τητος, ὑπερέχουσι τῆς μάξης τῶν ὁμοίων των, καὶ καθίστανται
ἱκανοὶ νὰ τύχωσιν ἰδιαιτέρας πνευματικῆς βοηθείας, ἐκτὸς τῆς
παρεχομένης εἰς τὴν ἀνθρωπότητα συνολικῆς τοιαύτης. Ἐν ἑν
ἄτομον ἐπιθυμῇ νὰ τύχῃ εἰδικῆς βοηθείας πρέπει νὰ ἐπιδείξῃ
εἰδικὴν ἐπιδεκτικότητα. Καθόσον οἱ Διδάσκαλοι προΐστανται εἰς
τὴν διανομὴν τῶν πνευματικῶν ἐνεργειῶν δι' ὧν βοηθεῖται ἡ
ἀνθρωπίνῃ ἐξέλιξις, καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν πρὸς ταχυέραν
ἀνάπτυξιν ὠρισμένης ψυχῆς ἐπιτρέπεται ὅταν ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐπι-
δείξῃ ἱκανότητα ταχείας προόδου, δυναμένη οὕτω ν' ἀποβῇ τα-
χέως ἄρωγος τῆς φυλῆς, ἀποδίδουσα εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειαν ἧς
ἔτυχε καὶ αὕτη. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ προσ-
παθειῶν, χρησιμοποιοῦν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν γενικὴν βοήθειαν ἣν
λαμβάνει παρὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀνέροχεται ἐπὶ
τῆς κορυφῆς τοῦ προχωροῦντος ἀνθρωπίνου κύματος, καὶ παρέχει
δείγματα τῆς ἀγαπώσης, ἀνιδιοτελοῦς καὶ βοηθοῦσης φεισεως
αὐτοῦ, ἀποβαίνει τότε ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἰς τοὺς
γρηγοροῦντας ἑὺλακας τῆς φυλῆς, καὶ εὐκαιρίαι παρεντίθενται
ἐπὶ τοῦ δρόμου του διὰ νὰ καταδείξῃ τὴν δύναμίν του καὶ ἀνα-
πτύξῃ τὴν ἐνόρασίν του. Κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐπιτυχοῦς χρησιμο-
ποιήσεως τούτων, βοηθεῖται ἔτι περαιτέρω, καὶ ἐλλάμψας τῆς
πραγματικῆς ζωῆς παρέχονται εἰς αὐτόν, μέχρις ὅτου ἡ μὴ ἱκα-
νοποιηθεῖσα καὶ μὴ πραγματικὴ φύσις τῆς γῆνινς ὑπάρξεως εἰσὶν
ὅλον ἐν καὶ περισσότερον τὴν ψυχὴν του, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ἤδη
μνημονευθὲν — τὸν κάματον, ὅστις δὲν δημιουργεῖ ἐν αὐτῷ ἄλλην
ἐπιθυμίαν ἀπὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁδηγεῖ αὐτόν εἰς τὴν ἴσο-
δον τῆς Ἀτραποῦ τῆς δοκιμασίας.

Ἡ ἐν τῇ Ἀτραπῷ εἰσόδος τοῦ καθιστᾷ αὐτόν μαθητὴν ἢ
chela, ἐν σταδίῳ δοκιμασίας, καὶ εἰς τῶν Διδασκάλων ἀναλαμβάνει
αὐτόν ὑπὸ τὴν προστασίαν Του, ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς
ἄνθρωπον ἐγκαταλείψαντα ἤδη τὴν κοινὴν ὁδὸν τῆς ἐξελίξεως,
καὶ ἀναζητοῦντα τὸν Διδάσκαλον ὅστις θὰ καθοδηγήσῃ τὴν βή-

ματα του, διὰ μέσου τῆς ἀποτόμου καὶ στενῆς ἀτραποῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν. Ὁ Διδάσκαλος του ἀναμένει αὐτὸν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν εἴσοδον τῆς Ἀτραποῦ, καὶ μάλιστα, ἐν ᾧ ὁ νεόφυτος δὲν γνωρίζει τὸν Διδάσκαλον του, ὁ Διδάσκαλος του γνωρίζει αὐτόν, βλέπει τὰς προσπαθείας του, καθοδηγεῖ τὰ βήματά του, δημιουργεῖ δι' αὐτὸν συνθήκας καταλλήλους, εὐνοούσας τὴν πρόοδόν του, ἐπιβλέπων αὐτὸν μὲ τὴν τρυφερὰν μέριμναν μητρὸς, καὶ μὲ τὴν προσερχομένην ἐκ τῆς τελείας ἐνοράσεως σοφίαν. Ἡ ὁδὸς δυνατόν νὰ φανῇ ἔρημος καὶ σκοτεινὴ, καὶ ὁ νεαρὸς μαθητὴς δυνατόν νὰ νομίσῃ ἑαυτὸν ἐγκαταλελειμμένον, ἀλλὰ εἰς φίλος συνδεδεμένος πρὸς αὐτὸν στενώτερον τοῦ ἀδελφοῦ εἶναι πάντοτε ἐκεῖ, καὶ ἡ βοήθεια, ἣν δὲν ἀντιλαμβάνονται αἱ αἰσθήσεις, παρέχεται εἰς τὴν ψυχὴν.

Τέσσαρα εἶναι τὰ ὥρισμένα προσόντα ἅτινα ἐπιβάλλονται ὑπὸ τῆς σοφίας τῆς μεγάλης Ἀδελφότητος εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ καταστῶσι κυριολεκτικῶς μαθηταὶ καὶ ἅτινα ὁ δόκιμος *chela* πρέπει νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποκτήσῃ.

Δὲν εἶναι ἀπαραίτητον τὰ προσόντα νὰ ὦσιν ἐντελῶς ἀνεπτυγμένα ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχῃ μοχθήσῃ ὁ μαθητὴς πρὸς ἀπόκτησίν των καὶ νὰ κατέχῃ ταῦτα μερικῶς πρὶν ἐπιτραπῇ αὐτῷ ἡ Μύησις. Τὸ πρῶτον τούτων εἶναι ἡ διάκρισις (*discrimination*) μεταξὺ τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ μὴ πραγματικοῦ, πρᾶγμα ὅπερ ἔχει ἤδη ἀρχίσῃ νὰ γεννᾶται ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ μαθητοῦ, καὶ ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀτραπὸν εἰς ἣν ἔχει ἤδη εἰσέλθῃ ἡ διείκρισις ἀναπτύσσεται σαφῶς καὶ καθορίζεται ὀξύτερον ἐν τῇ διανοίᾳ του, βαθμηδὸν δὲ ἀπελευθερώνει αὐτὸν κατὰ πολὺν ἐκ τῶν δεσμῶν ἅτινα ἐμποδίζουν αὐτὸν ν' ἀποκτήσῃ τὸ δεύτερον προσόν, ὅπερ εἶναι ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὰ ἔξωτερικά ἀντικείμενα, ἥτις εἶναι ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀναπτυχθείσης διακρίσεως, ἐξ ἧς σαφῶς καταφαίνεται ἡ μηδαμινὴ τούτων ἀξία.

Ὁ νεόφυτος ἐκμανθάνει ὅτι ἡ κόπωσις αὕτη ἥτις ἀφήρει

ὄλην τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς ὠφείλετο εἰς τὰς συνεχεῖς ἀπογοητεύσεις τὰς προερχομένας ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ νὰ τύχη ἱκανοποιήσεως ἐν τῇ μὴ πραγματικότητι, ἐνῶ μόνον ἡ πραγματικότης δύναται νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ψυχὴν· ὅτι πᾶσαι αἱ μορφαὶ εἶναι μὴ πραγματικαὶ καὶ ἄνευ σταθερότητος, μεταβαλλόμεναι πάνποτε ὑπὸ τὰς ἐπιδράσεις τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι οὐδὲν εἶναι πραγματικὸν ἐκτὸς τῆς μοναδικῆς Ζωῆς τὴν ὁποῖαν ἀναζητοῦμεν καὶ ἀγαπῶμεν ὑπὸ τοὺς πολλαπλοὺς αὐτῆς πέπλους. Ἡ διαίκρισις αὕτη ἀναπτύσσεται κατὰ πολὺ διὰ τῆς ταχείας μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ὁρίζεται συνήθως ὁ μαθητής, μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως ἐντυπωθῇ ἐν αὐτῷ ἰσχυρῶς ἡ ἀστάθεια πάντων τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Οἱ διαδοχικοὶ βίοι τοῦ μαθητοῦ εἶναι γενικῶς βίοι θυελλώδεις καὶ σφοδροί, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἰδιότητες, αἵτινες φυσιολογικῶς ἀναπτύσσονται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν βίων ἀνά τοὺς τρεῖς κόσμους, ν' ἀναπτυχθῶσι τάχιστα ἐν αὐτῷ καὶ φθάσωσιν εἰς τὴν τελειότητα.

Περιλίπτων τάχιστα, ἐκ περιτροπῆς, ἐκ τῆς χαρᾶς εἰς τὴν λύπην, ἐκ τῆς εἰρήνης εἰς τὴν θύελλαν, ἐκ τῆς ἀναπαύσεως εἰς τὸν μόχθον, μανθάνει νὰ διακρίνῃ εἰς τὰς μεταβολὰς τὰς μὴ πραγματικὰς μορφὰς καὶ νὰ αἰσθάνηται διὰ μέσου ὅλων μίαν συνεχῇ ἀμετάβλητον ζωὴν. Παραμένει ἀδιάφορος ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἢ ἀπουσίᾳ τῶν πραγμάτων, ἅτινα εἰσὶν ἀσταθῆ καὶ προσηλῶνει ὁλονὲν καὶ περισσότερον τὸ βλέμμα τοῦ ἐπὶ τῆς πάνποτε παρούσης ἀμεταβλήτου πραγματικότητος.

Καλλιεργῶν τοιοῦτοτρόπως τὴν ἐνόρασιν καὶ τὴν σταθερότητα, ὁ νεόφυτος ἀσκεῖται ὡσαύτως πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ τρίτου προσόντος — τῶν ἐξ νοητικῶν προτερημάτων ἅτινα θὰ ζητηθῶσι παρ' αὐτοῦ πρὶν τῷ ἐπιτραπῇ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν Ἀτραπὸν. Δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ κατέχῃ ταῦτα τελείως, ἀλλὰ τοῦλάχιστον μερικῶς, διὰ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ δύναται νὰ ἐλέγχῃ τὰς

σκέψεις του, ἃς δημιουργεῖ ἡ καταπεπονημένη καὶ τεταραγμένη διάνοιά του, ἡ δυσκόλως, ὥς ὁ ἄνεμος, δαμαζομένη¹.

Ἡ σταθερὰ ἡμερησία ἐξάσκησις, διὰ τοῦ διαλογισμοῦ (meditation) καὶ τῆς συγκεντρώσεως, ἀρχίζει νὰ ὑποτάσῃ τὸν νοητικὸν τοῦτον ἀντάρτην εἰς τρόπον ὥστε πρὶν εἰσέλθῃ ἐν τῇ ἀτραπῇ τῆς δοκιμασίας νὰ δύναται ὁ μαθητὴς νὰ ἐργάζεται μὲ συγκεντρωμένην τὴν ἐνέργειαν τοῦ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, γνωρίζων ὅτι ἡ μεγάλη αὐξησης τῆς νοητικῆς δυνάμεως, ἥτις θὰ ἀποδώσῃ τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξίν του, θὰ καταστῇ ἐπικίνδυνος τόσῳ εἰς τοὺς ἄλλους, ὅσῳ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, ἐὰν ἡ ἀναπτυσσομένη δύναμις δὲν εἶναι τελείως ὑπὸ τὸν ἔλεγχον του. Καλλίτερον νὰ δοθῇ δυναμίτις εἰς τὸ παιδίον ὥς παίγνιον παρὰ νὰ δοθῶσιν εἰς χειρὰς τῶν ἐγωϊστῶν καὶ φιλοδόξων αἱ δημιουργικαὶ δυνάμεις τῆς σκέψεως. Δεύτερον, ὁ νέος chelâ (μαθητὴς) ὀφείλει νὰ προσθέσῃ ἔξωτερικὸν ἔλεγχον εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τοιοῦτον, καὶ νὰ ῥυθμίξῃ τὰς ὁμιλίας καὶ τὰς πράξεις του καθ' ὃν τρόπον κανονίζει καὶ τὰς σκέψεις του. Ὡς ἡ διάνοια ὑπακούει εἰς τὴν ψυχὴν, οὕτω καὶ ἡ κατωτέρα φύσις πρέπει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν διάνοιαν. Αἱ ὑπηρεσίαι ἃς ὁ μαθητὴς δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἐξαρτῶνται τοσούτῳ ἐκ τοῦ ἀγνοῦ καὶ εὐγενοῦς παραδείγματος, ὅπερ ἡ ὁρατὴ ζωὴ του παρέχει, ὅσῳ καὶ αἱ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον παρεχόμεναι τοιαῦται ἐκ τῆς σταθερότητος καὶ τῆς δυνάμεως τῶν σκέψεων του. Συνήθως μία καλὴ ἐργασία ἀμυνροῦται ἐξ ἀπροσεξίας ἐν τῷ κατωτέρῳ τούτῳ τμήματι τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας καὶ ὁ ἐπίδοξος μαθητὴς θὰ ἀναγκασθῇ νὰ στραφῇ πρὸς ἓν τέλειον καθ' ὅλα ἰδανικόν, ἵνα μὴ ἀργότερον, ὅταν θὰ διέρχεται διὰ τῆς Ἀτραποῦ, προσκρούσῃ ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ βημάτων καὶ γίνῃ αἰτία τῶν βλασφημιῶν τοῦ ἐχθροῦ.

Ὡς ἐλέχθη ἤδη, εἰς οὐδὲν προτέρημα ζητεῖται ἡ τελειότης κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο, ἀλλ' ὁ σῶφρων μαθητὴς τείνει πρὸς τὴν

τελειότητα, γνωρίζων ὅτι καὶ τὸ κάλλιστον δυνατόν καὶ ἐὰν πράξῃ πόρρω εἰσέτι ἀπέχει τοῦ ἰδανικοῦ του. Τρίτον, ὁ ὑποψήφιος διὰ τὸν κυριολεκτικῶς βαθμὸν τοῦ μαθητοῦ προσπαθεῖ νὰ δομήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ὑψηλὴν καὶ μεγάλην ἀρετὴν τῆς ἀνοχῆς—τῆς ἡρέμου ἀποδοχῆς παντὸς ἀνθρώπου, πάσης μορφῆς ὑπάρξεως, ὡς ἐμφανίζεται αὕτη, χωρὶς νὰ ζητῇ νὰ τὴν μειωτρήσῃ εἰς ἕτερόν τι, μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κλίσιν.

Ἀρχίζων ν' ἀντιλαμβάνηται ὅτι ἡ μοναδικὴ Ζωὴ ὑφίσταται ἀναριθμήτους περιορισμούς, ἐκάστου ὄντος, οὐδοῦ καὶ εἰς τὸν ἀρμόζοντα τόπον καὶ χρόνον, ἀποδέχεται ἐκάστην περιορισμένην ἔκφρασιν τῆς ζωῆς ἐκείνης, χωρὶς νὰ ἐπιθυμῇ νὰ μεταβάλλῃ αὐτὴν εἰς ἄλλο τι· μανθάνει νὰ σέβηται τὴν σοφίαν ἣτις ἐσχεδίασε τὸν κόσμον τοῦτον καὶ ἣτις καθοδηγεῖ αὐτόν, καὶ νὰ παρατηρῇ μετὰ γαλήνης τὰ ἀτελῆ μέρη, ἅτινα βραδέως διέρχονται τὰς μερικὰς ὑπάρξεις των. Ὁ οἰνόφυλξ, μανθάνων τὸ ἀλφάβητον τοῦ ὑποφέρειν, ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς κατωτέρας φύσεως, ἐκτελεῖ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἔργον χρήσιμον, ὅσῳ καὶ ὁ ἅγιος ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ του, περατῶν τὴν ἐκμάθησιν τῶν τελευταίων μαθημάτων ἐν τῇ ἐπιγεῖῳ σχολῇ, καὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ζητηθῇ τι πλέον ἐκείνου ὅπερ ἑκάτερος· εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ. Ὁ εἰς εὐρίσκεται ἐν τῇ τάξει τοῦ Kindergarten, ἐκμανθάνων διὰ τῆς πραγματογνωσίας, ἐνῷ ὁ ἕτερος, ἕτοιμος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πανεπιστήμιον, δίδει τὰς τελευταίας ἐξετάσεις. Ἀμφότεροι ἐνεργοῦσιν ὁρθῶς, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς θέσεως των, καὶ ὀφείλομεν νὰ ἐλθωμεν εἰς τὴν θέσιν των διὰ νὰ προσκομίσωμεν εἰς αὐτοὺς βοήθειαν καὶ συμπάθειαν.

Τοῦτο εἶναι ἓν ἐκ τῶν μαθημάτων τῶν γνῶστων ἐν τῷ ἀποκρυφισμῷ ὡς «ἀνοχή». Τέταρτον, πρέπει ν' ἀναπτυχθῇ ἡ καρτερία, ἡ καρτερία ἣτις μετὰ χαρᾶς ὑπομένει πάντα καὶ οὐδέποτε δυσφορεῖ καὶ βαίνει κατ' εὐθείαν καὶ ἄνευ διακοπῆς πρὸς τὸν σκοπόν. Οὐδὲν δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου καθοριζομένων καὶ γνωρίζει οὗτος ὅτι ὁ νόμος

εἶναι ὀρθός. Ἐννοεῖ ὅτι ἡ δύσβατος ἀτραπὸς ἣτις ἄγει κατ' εὐ-
θείαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους δὲν δύναται νὰ εἶναι τόσῳ
εὐκόλος δι' αὐτόν, ὅσῳ ἡ πλατεῖα καὶ πολυσύχναστος ἐπὶ τῶν
πλευρῶν τοῦ ὄρους ἀμαξιτὴ ὁδός.

Ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἐξοφλεῖ εἰς διάστημα ὀλίγων βραχέων
βίων πάσας τὰς κατὰ τὸ παρελθὸν συσσωρευθείσας καρμικὰς
ὑποχρεώσεις του, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι αἱ πληρωμαὶ πρέπει
νὰ ὦσι βαρεῖαι. Οἱ συνεχεῖς ἀγῶνες, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὗρηται
ἐρριμμένος, ἀναπτύσσουν ἐν αὐτῷ τὸ πέμπιον προτέρημα, τὴν
πίστιν—τὴν πίστιν εἰς τὸν Διδάσκαλον καὶ εἰς ἑαυτόν, τὴν γα-
ληνιαίαν ἰσχυρὰν ἐμπιστοσύνην. ἦν οὐδὲν δύναται νὰ κλονίσῃ.
Μανθάνει νὰ ἔχῃ πίστιν εἰς τὴν σοφίαν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν δύ-
ναμιν τοῦ Διδασκάλου του, καὶ ἀρχίζει νὰ αἰσθάνηται, ὅχι ἀπλῶς
νὰ λέγῃ, ὅτι πιστεύει τὴν Θεότητα ἣτις ἐδρεύει ἐν τῇ καρδίᾳ του,
ἱκανὴν νὰ ὑποτάξῃ πάντα τὰ πράγματα εἰς ἑαυτήν. Τὸ τελευ-
ταῖον νοητικὸν προτέρημα, ἡ ἰσορροπία, ἀναπτύσσεται ἐν τινι
μέτρῳ, ἄνευ συνειδητῆς προσπάθειας, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ
μόχθου πρὸς ἀπόκτησιν τῶν προγενεστέρων πέντε. Αὐτὴ αὕτη ἡ θέ-
λησις πρὸς διάβασιν διὰ τῆς Ἀτραποῦ εἶναι σημεῖον ὅτι ἡ ἀνωτέρα
φύσις ἀρχίζει νὰ ἐμφανίζεται, καὶ ὅτι ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος ὀρι-
στικῶς ἐξορίζεται εἰς κατωτέραν μοῖραν. Αἱ συνεχεῖς προσπά-
θειαι, διὰ νὰ ζήσῃ τις τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν μαθητὴν ζωὴν,
ἀποχωρίζουσι τὴν ψυχὴν ἐκ πολλῶν ἀπομενόντων δεσμῶν οἵτινες
συνδέουσιν ἔτι αὐτὴν μετὰ τοῦ κόσμου τῶν αἰσθήσεων, καθόσον
διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς προσοχῆς τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν κατωτέ-
ρων ἀντικειμένων ἐξαλείφεται βαθμηδὸν ἡ προσελκυστικὴ δύνα-
μις τῶν ἀντικειμένων τούτων. «Ἀπομακρύνονται ταῦτα ἐκ τοῦ
ἐν τῷ σώματι ἀγνοῦ ὄντος»¹ καὶ χάνουσι ταχέως τὴν δύναμιν
διαταράξεως τῆς ἰσορροπίας ταύτης. Τοιοῦτοτρόπως μανθάνει
οὗτος νὰ κινῆται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀνενόχλητος, οὔτε ἀναζητῶν

οὔτε ἀπορρίπτων ταῦτα. Μανθάνει ὡσαύτως νὰ ἰσορροπῇ τὰς νοητικὰς κακουχίας οἰασθήποτε φύσεως, τὰς μεταλλαγὰς νοητικῆς χαρᾶς καὶ νοητικῆς λύπης, τῆς ἰσορροπίας ταύτης διδαχθείσης περαιτέρω διὰ τῶν ταχειῶν μεταβολῶν, περὶ ὧν ὠμιλήσαμεν ἤδη, διὰ μέσου τῶν ὁποίων καθοδηγεῖται ἡ ζωὴ του διὰ τῆς πάντοτε ἀγρύπνου φροντίδος τοῦ Διδασκάλου του.

Τῶν ἑξ τούτων νοητικῶν προτερημάτων ἅπαξ ἀποκτηθέντων, ὁ δόκιμος chelâ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄλλου τινός, ἐκτὸς τοῦ τετάρτου προσόντος, τῆς βαθείας καὶ ἐντόνου ἐπιθυμίας πρὸς ἀπολύτρωσιν, τοῦ διακαοῦς πόθου τῆς ψυχῆς ὅπως ἐνωθῇ μετὰ τῆς Θεότητος, πόθον ὅστις φέρει ἐν αὐτῷ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἐκπληρώσεως. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν του προσπάθειαν, καὶ ἰδοὺ αὐτὸς πλέον ἔτοιμος νὰ καταστῇ κυρίολεκτικῶς μαθητῆς, καθόσον, ἅπαξ ἡ ἐπιθυμία αὕτη ὀριστικῶς ἀποκρυσταλλωθῇ, οὐδέποτε πλέον εἶναι δυνατόν νὰ ἐκριζωθῇ, καὶ ἡ ψυχὴ ἥτις ἡσθάνθη αὐτὴν οὐδέποτε πλέον θὰ δυνηθῇ νὰ κορέσῃ τὴν δίψαν της, διὰ τῶν ἐπιγείων πηγῶν· τὰ ὕδατα αὐτῶν δὲν θὰ ἔχωσιν ἰδιαίχουσιν καὶ εὐχάριστον γεῦσιν ὅταν θὰ ῥοφῶνται ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου θ' ἀπομακρυνθῇ αὐτῶν μὲ ὅλον ἐν μεγαλειτέραν ἐπιθυμίαν νὰ πῇ ἐκ τοῦ ἀληθοῦς ὕδατος τῆς ζωῆς. Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο εἶναι «ὁ ἄνθρωπος ἔτοιμος πρὸς Μύησιν», ἔτοιμος «νὰ εἰσέλθῃ ὀριστικῶς εἰς τὸ ῥεῦμα» ὅπως ἀπομακρύνῃ ἑαυτὸν διὰ παντὸς τῶν συμφερόντων τῆς ἐπιγείου ζωῆς, ἐκτὸς ἐκείνων δι' ὧν θὰ δύναται νὰ ἐξυψηρεθῇ τὸν Διδάσκαλόν του καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλιξιν τῆς φυλῆς. Ἐκτοτε ἡ ζωὴ του δὲν εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ χωρισμοῦ· ὀφείλει νὰ προσφέρῃ ταύτην εὐχαρίστως ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, θυσιάζων τὸ πᾶν ἵνα χρησιμοποιηθῇ πρὸς γενικὸν ὄφελος¹.

Κατὰ τὰ δαπανηθέντα ἔτη πρὸς ἀπόκτησιν τῶν τεσσάρων προσόντων, ὁ δόκιμος chelâ θὰ ἔχῃ προχωρήσῃ καὶ εἰς πλῆθος

1. Ὁ σπουδαστὴς εὐχαρίστως θὰ ἠθέλε νὰ ἔχῃ τοὺς τεχνικοὺς ἱερούς

ἄλλα ζητήματα. Θὰ ἔχη λόβη παρὰ τοῦ Διδασκάλου του πολλὰς διδασκαλίας αἵτινες συνήθως παρέχονται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ βαθέος ὕπνου τοῦ σώματος.

Ἡ ψυχὴ, περιβαλλομένη τὸ καλῶς ὀργανωμένον ἀστρικὸν σῶμα, θὰ συνειθίσῃ βαθιμῶς νὰ χρησιμοποιῇ τοῦτο ὡς φορέα συνειδήσεως καὶ θὰ προσελκύηται πρὸς τὸν Διδάσκαλόν της διὰ νὰ τύχῃ διδασκαλίας καὶ πνευματικοῦ φωτός. Θὰ ἔχη περαιτέρω ἐξασκηθῇ αὕτη διὰ τοῦ διαλογισμοῦ (meditation) καὶ ἡ ἀποτελεσματικὴ αὕτη ἐξάσκησις, ἐκτὸς τοῦ φυσικοῦ σώματος, θὰ ἔχη ἐπισπεύσῃ καὶ καταστήσῃ ἐνεργοὺς πολλὰς τῶν ἀνωτέρων δυνάμεών της· κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τοιούτων διαλογισμῶν θὰ ἔχη φθάσῃ εἰς ἀνώτερα τμήματα τοῦ ὄντος καὶ ἐκμάθῃ πλεονα περὶ

τῶν σταδίων τούτων εἰς Σανσκριτικὴν καὶ Pāli, οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τούτους εἰς μᾶλλον προεχωρημένα βιβλία.

Sanskrit (χρησιμοποιούμενον
ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν)

Pāli (χρησιμοποιούμενον ὑπὸ
τῶν Βουδδιστῶν).

1. Viveka· διάκρισις μεταξὺ τοῦ
πραγματικοῦ καὶ τοῦ μὴ πραγ-
ματικοῦ.

2. Vairāgya· ἀδιαφορία πρὸς τὸ
μὴ πραγματικόν, τὸ παροδικόν.

3. Shatsam-
patti { Shama· ἔλεγχος ἐπὶ
τῆς σκέψεως.
Dama· ἔλεγχος ἐπὶ
τῆς διαγωγῆς.
Uparati· ὀνοχή.
Titiksha· καρτερία.
Shraddhā· πίστις.
Samādhāna· ἰσορ-
ροπία.

4. Mumuksha· ἐπιθυμία πρὸς
ἀπολύτρωσιν.

1. Manodvā-Ravajjana· τὸ ἄ-
νοιγμα τῶν θυρῶν τῆς δια-
νοίας· πεποιθήσις εἰς τὴν μὴ
διάρκειαν τῶν ἐπιγείων.

2. Parikamma· προπαρασκευὴ
πρὸς δρᾶσιν· ἀδιαφορία πρὸς
τοὺς καρποὺς τῆς δράσεως.

3. Upachāra· προσοχή ἢ διαγω-
γὴ· διαιρουμένη εἰς τοὺς αὐ-
τοὺς ὅρους, ὡς καὶ παρὰ τοῖς
Ἰνδοῖς.

4. Anuloma· ἄμεσος τάξις ἢ δια-
δοχή, ὁρετὴ πηγάζουσα ἐκ
τῶν προγενεστέρων τριῶν.

·Ο ἄνθρωπος εἶναι τότε ὁ Adhikari. ·Ο ἄνθρωπος εἶναι τότε ὁ Gotrabhu.

τῆς ἐπὶ τοῦ νοητικοῦ πεδίου ζωῆς. Θὰ ἔχη διδαχθῇ νὰ χρησιμοποιοῖ τὰς ἀξαναούσας δυνάμεις του πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν ὥρων ὕπνου διὰ τὸ σῶμα θὰ ἐργάζεται ἐπιμελῶς ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου παρηγορῶν τὰ θύματα τῶν ἀτυχημάτων, διδάσκων τοὺς ὀλιγώτερον αὐτοῦ πεπαιδευμένους, καὶ δι' ἀναριθμήτων μέσων ἐρχόμενος ἀρωγὸς εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, βοηθῶν οὕτω, διὰ ταπεινοῦ τρόπου, τὴν ἀγαθοεργὸν δρᾶσιν τῶν διδασκάλων, συνεργαζόμενος, μετὰ τῆς ὑψηλῆς Αὐτῶν Ἀδελφότητος, ὡς συνεργάτης ὁπωσδήποτε ταπεινοῦ καὶ κατωτέρου βαθμοῦ.

Εἴτε ἐπὶ τῆς Ἀτραποῦ τῆς δοκιμασίας, εἴτε βραδύτερον, παρέρχεται εἰς τὸν chelâ τὸ προνόμιον νὰ ἐπιτελέσῃ μίαν προῤῥιν αὐταπαρνήσεως ἐξ ἐκείνων αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν ταχύτεραν ἄνοδον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπιτρέπεται εἰς αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ Δεβαχάν, τ. ἔ. νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπὶ τῶν οὐραίων τόπων περιλάμπρου ζωῆς, ἣν ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἰδᾶ πάντα κατὰ μέγιστον μέρος ἐν τῷ μέσῳ τμήματι τοῦ agûra (ἀμόρφου) κόσμου, συναναστρεφόμενος τοὺς Διδασκάλους του, καὶ ἐν τῷ μέσῳ πασῶν τῶν ὑψηλῶν ἀπολαύσεων τῆς ἀγνοιάτης σορίας καὶ ἀγάτης. Ἐὰν παραιτηθῇ τοῦ καρποῦ τούτου τῆς εὐγενοῦς καὶ πλήρους ἀφοσιώσεως ζωῆς του, αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις, αἵτινες θὰ κατηναλίσκοντο ἐν τῷ Δεβαχάν του, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς γενικὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ κόσμου, αὐτὸς δὲ οὗτος θὰ παραμείνῃ ἐν τῷ ἀστρικῷ τμήματι ἀναμένων ταχίαν τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἀναγέννησίν του. Ὁ Διδάσκαλός του ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐκλέγει τὸν τόπον καὶ κανονίζει τὰ τῆς μτενσαρκώσεώς του, καθοδηγῶν αὐτὸν πρὸς γέννησιν ὑπὸ εὐναϊκῆς συνθήκας διὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ χρησιμότητά του, καταλλήλως διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περαιτέρω πρόοδον καὶ διὰ τὸ ἔργον ὑπὲρ ἀναμένεται νὰ συντελεσθῇ διὰ τῶν χειρῶν του. Ὁ μαθητὴς ἔχει ἤδη φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστον ἀτομικὸν συμφέρον ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ θείου ἔργου, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐθέλου-

σίως ἔχει ἀναλάβῃ νὰ ἐξυπηρετήσῃ, εἰς οἷονδήποτε τόπον καὶ δι' οἷονδήποτε μέσον ἤθελεν ἀπαιτηθῇ παρ' αὐτοῦ.

Ὡς ἐκ τούτου μετὰ χαρᾶς παραδίδει ἑαυτὸν εἰς τὰς χεῖρας εἰς ἃς ἔχει τυφλὴν ἐμπιστοσύνην, ἀποδεχόμενος ἐθελουσίως καὶ εὐχαρίστως τὸν ἐν τῷ κόσμῳ τόπον, εἰς ὃν δύναται κάλλιον νὰ προσφέρῃ ὑπηρεσίας, καὶ συντελέσῃ οὕτως, ἐν μέρει, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀναληφθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἐνδόξου ἔργου, τῆς βοηθείας τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Μακαρία εἶναι ἡ οἰκογένεια ἐν τῇ ὁποίᾳ γεννᾶται τέκνον κατεχόμενον ὑπὸ τοιαύτης ψυχῆς, ψυχῆς ἣτις φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὴν εὐλογίαν τοῦ Διδασκάλου καὶ παρακολουθεῖται πάντοτε καὶ καθοδηγεῖται, παρεχομένης εἰς αὐτὴν πάσης δυνατῆς βοηθείας πρὸς ταχεῖαν ὑπαγωγὴν ὑπὸ τὸν ἑλεγχόν της πάντων τῶν κατωτέρων φορέων της. Ἐνίοτε, σπανίως ὅμως, εἰς chelâ δύναται νὰ μετενσαρκωθῇ ἐν σώματι ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη, κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πρώτην νεότητα, ὡς σκῆνωμα ἑνὸς ὀλιγότερον προωδευμένου Ἐγῶ. Ὅταν ἐν Ἐγῶ ἔρχεται ἐπὶ τῆς γῆς διὰ νὰ διανύσῃ μίαν βραχυτάτην περίοδον ζωῆς, ἥτοι δέκα πέντε ἢ εἴκοσι ἐτῶν, βλέπει ἑαυτὸ ὑποχρεωμένον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σῶμα του καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ὅταν θὰ ἔχῃ συντελέσῃ πᾶσαν τὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν καὶ θὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀποβῇ ταχέως ἀποτελεσματικὸς φορεὺς τῆς ψυχῆς. Ἐὰν ἐν τοιοῦτον σῶμα ἤθελε θεωρηθῇ κατὰλληλον καὶ chelâ τις ἀναμένη ἐπὶκαιρον μετενσάρκωσιν, παρακολουθεῖται συνήθως, καθ' ὃν χρόνον κατέχεται ὑπὸ τοῦ Ἐγῶ δι' ὃ ἀρχικῶς ἐδομήθη, ἵνα χρησιμοποιηθῇ ὅταν τὸ Ἐγῶ τοῦτο δὲν θὰ ἔχῃ πλέον ἀνάγκην αὐτοῦ. Ὅταν ἡ περίοδος τῆς ζωῆς τοῦ Ἐγῶ ἐκείνου συμπληρωθῇ καὶ ἀποχωρήσῃ τοῦτο τοῦ σώματος διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Καμαλόκαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Δεβαχάν, ὁ ἀναμένων ὅπως ἐνσαρκωθῇ chelâ καταλαμβάνει τὸ ἐγκαταλειφθὲν σῶμα. Οὕτω νέος κύριος εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐρημωθείσαν οἰκίαν, καὶ τὸ φαινομενικῶς νεκρὸν σῶμα θ' ἀναζήσῃ. Τοιαῦται περι-

πτώσεις είναι ασυνήθεις, δὲν είναι ὅμως ἄγνωστοι εἰς τοὺς ἀποκρυφιστάς, ἔναι δὲ τοιούτων μνημονεύονται εἰς ἀπόκρυφα βιβλία.

Εἴτε ἡ ἐνσάρκωσις εἶναι φυσιολογικὴ εἴτε ὄχι, ἡ πρόοδος τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ chelâ ἐξακολουθεῖ, καὶ θὰ ἐπιστῇ ἡ στιγμὴ περὶ ἧς ἐγένετο ἡδὴ λόγος, καθ' ἣν οὗτος θὰ εἶναι «ἐτοιμος πρὸς Μύησιν»· τυγχάνων τῆς Μυήσεως ταύτης εἰσέρχεται, ὡς ὀριστικῶς πλέον δεκτὸς chelâ, εἰς τὴν Ἀτραπὸν. Ἡ Ἀτραπὸς αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων διακριτῶν σταδίων, καὶ ἡ εἰς ἕκαστον τούτων εἰσοδος ἐπιτυγχάνεται μόνον κατόπιν Μυήσεως. Ἐκάστη Μύησις συνοδεύεται ὑπὸ ἀναπτύξεως τῆς συνειδήσεως ἣτις παρέχει τὴν καλουμένην «κλεῖδα τῆς γνώσεως», ἀνήκουσαν εἰς τὸ ἀντίστοιχον στάδιον. Ἡ κλεῖς αὕτη τῆς γνώσεως εἶναι ὡσαύτως κλεῖς ἰσχύος, καθόσον, τῇ ἀληθείᾳ, ἡ γνῶσις εἶναι δύναμις ἐπὶ πάντων τῶν βασιλείων τῆς φύσεως. Ὅταν ὁ chelâ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀτραπὸν, καθίσταται ὁ καλούμενος «ἄνευ κατοικίας ἄνθρωπος»¹, καθόσον δὲν θεωρεῖ πλέον τὴν γῆν ὡς κατοικίαν του, δὲν ἔχει πλέον ὀρισμένον τόπον διαμονῆς. Δι' αὐτὸν πάντα τὰ μέρη, εἰς ἃ δύναται νὰ ἐξυληρεθῇ τὸν Διδάσκαλόν του, εἶναι ἐξ ἴσου εὐχάριστα. Μολονότι εὐρίσκεται ἡδὴ ἐπὶ τῆς ἀτραποῦ, τρία ἐμπόδια, καλούμενα τεχνικῶς «δεσμί», δυνατόν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρόοδόν του, καὶ ὀφείλει νὰ ἐκμηδενίσῃ ταῦτα. Νῦν, ὁπότε μεγάλους βήμασι βαίνει πρὸς τὴν τελειότητα, ἀπαιτεῖται παρ' αὐτοῦ νὰ ἐκκριζώσῃ ὀλοκληρωτικῶς τὰ ἐλαττώματα τοῦ χαρακτῆρος, καὶ νὰ ἐκτελέσῃ πλήρως τὰ ἀνατεθέντα εἰς αὐτὸν καθήκοντα. Τὰ τρία δεσμὰ ἅτινα ὀφείλει ν' ἀποτινάξῃ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ σώματός του πρὶν ὑποστῇ τὴν δευ-

1. Ὁ Ἰνδὸς ὀνομάζει τὸ στάδιον τοῦτο στάδιον τοῦ Pativrayaka, τοῦ πλάνητος. Ὁ Βουδδιστὴς καλεῖ τοῦτο στάδιον τοῦ Srotâpatti, τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸ ρεύμα. Ὁ chelâ ἀποκαλεῖται οὕτω μετὰ τὴν πρῶτην Μύησιν καὶ πρὸ τῆς δευτέρας.

τέραν Μύησιν εἶναι· ἡ ἀπάτη τοῦ προσωπικοῦ ἑαυτοῦ, ἡ ἀμφιβολία καὶ ἡ δεισιδαιμονία.

Ὁ προσωπικὸς ἑαυτὸς πρέπει νὰ γίνη αἰσθητὸς ἐν συνειδήσει ὡς ἀπάτη, καὶ ν' ἀπολέσῃ διὰ παντὸς τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλληται ἐπὶ τῆς ψυχῆς ὡς πραγματικότης. Πρέπει οὗτος νὰ αἰσθάνηται ἑαυτὸν ἐν μεθ' ὅλων. Πάντα πρέπει νὰ ζῶσι καὶ ν' ἀναπνέωσιν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς εἰς πάντα.

Ἡ ἀμφιβολία πρέπει νὰ παύσῃ ὑφισταμένη, ἀλλὰ διὰ τῆς γνώσεως καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἐπιβολῆς τυφλῆς θελήσεως· πρέπει οὗτος νὰ γνωρίσῃ τὴν μετενσάρκωσιν καὶ τὸ κάρμα καὶ τὴν ὑπαρξιν τῶν Διδασκάλων ὡς γεγονότα· μὴ ἀποδεχόμενος ταῦτα ὡς λογικῶς ἀναγκαῖα, ἀλλὰ παραδεχόμενος ταῦτα ὡς γεγονότα ἐν τῇ φύσει. τῶν ὁποίων αὐτὸς οὗτος ἐξήλεγξε τὴν ὑπαρξιν, οὕτως ὥστε οὐδεμία ἀμφιβολία ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων νὰ δύναται ποτε ἐκ νέου νὰ γεννηθῇ ἐν τῇ διανοίᾳ του. Ἡ δεισιδαιμονία ἐξαφανίζεται ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀνυψοῦται διὰ τῆς γνώσεως τῆς πραγματικότητος καὶ ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῶν τυπικῶν καὶ τῶν τελετουργικῶν ἐν ᾗ οἰκονομία τῆς φύσεως. Ἐκμανθάνει τότε νὰ χρησιμοποιῇ πάντα τὰ μέσα καὶ νὰ μὴ δεσμεύηται παρ' οὐδενός. Ὅταν ὁ Chelâ ἀποτινάξῃ τὰ δεσμὰ ταῦτα—ἐνίστε πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ἀπαιτοῦνται πλείστοι βίοι, ἐνίστε συντελεῖται τοῦτο ἐν μέρει κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς βίου—εἶναι ἔτοιμος νὰ τύχῃ τῆς δευτέρας Μυήσεως μετὰ τῆς νέας τῆς «κλειδὸς τῆς γνώσεως» καὶ τοῦ μᾶλλον ἀναπεπταμένου ὀρίζοντός της. Ὁ Chelâ ἀντιλαμβάνεται νῦν ὅτι ἡ περίοδος τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐπὶ τῆς γῆς ζωῆς του τὰ μάλιστα συνέτομεύθη, καθόσον ἀπαξ φθάσῃ εἰς τὸ στάδιον τοῦτο, θὰ ὑποστῇ τὴν τρίτην καὶ τὴν τετάρτην Μύησιν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρόντος ἢ τοῦ προσεχοῦς βίου του ¹.

1. Chelâ κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τῆς ἀτραποῦ εἶναι διὰ τὸν Ἰνδὸν ὁ Kutichaka, ὁ ἄνθρωπος ὅστις κτίζει καλύβην· οὗτος ἔχει ἀνεύρητόπον εἰρήνης. Διὰ τὸν Βουδδιστὴν εἶναι ὁ Sakridāgāmin, ὁ ἄνθρωπος ὅστις θ' ἀναγεννηθῇ ἀπαξ μόνον ἔτι.

Εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ὀφείλει ν' ἀναπτύξῃ καὶ νὰ καταστήσῃ τελείως ἐνεργοὺς τὰς ἐσωτερικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, τὰς ἀνηκούσας εἰς τὰ λεπτεπίλεπτα σώματα, καθόσον ἔχει ἀνάγκην τούτων πρὸς ἐξυπηρέτησίν του εἰς τὰ ἀνώτερα βασίλεια τοῦ σύμπαντος. Ἐὰν ἔχῃ ἀναπτύξῃ ταῦτα πρηγουμένως, τὸ στάδιον τοῦτο ἔσται βραχύτατον, ἀλλὰ δύναται οὗτος νὰ διέλθῃ διὰ τῆς εἰσόδου τοῦ θανάτου ἅπαξ ἔτι, πρὶν ἐτοιμασθῇ νὰ τύχῃ τῆς τρίτης Μυήσεώς του, διὰ νὰ καταστῇ «Ὁ Κύνος», τὸ ἄτομον ὅπερ ἵπταται εἰς τὰ οὐράνια, τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο Πτηνὸν τῆς Ζωῆς, περὶ τοῦ ὁποίου τόσοι ὑπάρχοισι θρυλοὶ ¹. Ἐπὶ τοῦ τρίτου τούτου σταδίου ὁ chelâ ἀποτινάσσει τὸν τέταρτον καὶ τὸν πέμπτον δεσμόν, τὸν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὸν τῆς ἀποστροφῆς· βλέπει τὸν Μοναδιὸν ἑαυτὸν εἰς ὅλα καὶ ὁ ἐξωτερικὸς πέπλος δὲν δύναται ἐπὶ πλέον νὰ τυφλώῃ αὐτόν, εἴτε καθαρὸς εἴτε ὕπαρὸς εἶναι οὗτος. Παρατηρεῖ πάντα διὰ τοῦ αὐτοῦ βλέμματος· τὸ πολύτιμον ἐκεῖνο σπέρμα τῆς ἀνοχῆς ὅπερ ἐκαλλιέργησεν ἤδη ἐπὶ τῆς Ἀτραποῦ τῆς δοκιμασίας ὧθει νῦν αὐτὸν πρὸς μίαν ἀγάπην τὸ πᾶν ἐναγκλιζομένην, ἥς ἡ τρυφερότης ἀκτινοβολεῖ ἐπὶ παντὸς ὅπερ ὑφίσταται. Εἶναι ὁ φίλος «παντὸς πλάσματος», ὁ «ἀγαπῶν πᾶν τὸ ζῶν» ἐν τῷ κόσμῳ ὅπου τὰ πάντα ζῶσιν. Ὡς ζῶσα ἐνσάρκωσις τῆς θεᾶς ἀγάπης, ὑφίσταται τάχιστα τὴν τετάρτην Μύησιν, ἣτις φέρει αὐτὸν εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς Ἀτραποῦ, ὅπου εἶναι πλιον «ἐπέκεινα τῆς ἀτομικότητος», ὁ ἄξιος, ὁ σεβάσμιος ². Ἐκεῖ παμμένει ἔφ' ὅσον χρόνον θέλει, ἀποτινάσσει τὰ τελευταῖα λεπτὰ δεσμὰ ἅτινα, ὅσονδῆποτε εὐθραυστα καὶ ἂν εἶναι, δεσμεύουν ἀκόμη αὐτὸν καὶ παρεμβάλλουσι προσκόμματα εἰς τὴν ἀπολύτωςίν του. Ἀπορρίπτει πᾶσαν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν ἔμμορρον

1. Ὁ Ἰνδὸς ὀποκαλεῖ αὐτὸν Paramahansa, ἐκεῖνον ὅστις εἶναι ἐπέκεινα τοῦ ἐνός. Ὁ Βουδδιστὴς ὀνομάζει αὐτὸν Arhat, ἄξιον.

2. Ὁ Hamsa, ὁ ἀντιλαμβανόμενος τὸ «Ἐγὼ εἰμαι Ἐκεῖνο» κατὰ τοὺς Ἰνδικοὺς ὅρους. Ὁ Anāgāmin, ὁ μὴ γεννηθσόμενος πλέον κατὰ τοὺς Βουδδιστικοὺς ὅρους.

ζωὴν καὶ εἶτα πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀμόρφου τοιαύτης. Αὗται ἀποτελοῦσιν ἀλύσσεις ἐξ ὧν ὀφείλει νὰ ἀπολυτρωθῇ. Πρέπει νὰ δύναται νὰ κινῆται ἐλευθέρως ἀνὰ τοὺς τρεῖς κόσμους, χωρὶς οὐδὲν μέρος τούτων νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ τὸν συγκρατήσῃ. Αἱ λαμπρότητες τοῦ ἀμόρφου κόσμου ὡς καὶ αἱ συγκεκριμέναι καλλοναὶ τῶν κόσμων τῆς μορφῆς δὲ πρέπει νὰ θέλωσι πλέον αὐτόν ¹.

Τότε ἀποτινάσσει τὰ τελευταῖα δεσμὰ τοῦ χωρισμοῦ, τὴν τάσιν ἣτις δημιουργεῖ τὸ «Ἐγὼ εἶμαι» ², ἣτις συντελεῖ ὅπως τὸ ἄτομον θεωρῇ ἑαυτὸ ὡς κεχωρισμένον τῶν ἄλλων, — ὅπερ εἶναι τὸ δυσχερέστατον πάντων τῶν κατορθωμάτων, — καθόσον διαμένει πλέον τοῦτο διὰ παντὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐνότητος ἐν πλήρει συνειδήσει, ἐπὶ τοῦ βουδδικοῦ πεδίου, ὅπου ὁ ἑαυτὸς πάντων θεωρεῖται καὶ εἶναι αἰσθητὸς ὡς εἷς. Ἡ τάσις αὕτη ἐγεννήθη μετὰ τῆς ψυχῆς. Εἶναι ἡ οὐσία τῆς ἀτομικότητος, καὶ παραμένει μέχρις ὅτου πᾶν ὅπερ ἔχει ποιάν τινα ἀξίαν συνυφανθῇ μετὰ τῆς Μονάδος. Αὕτη δύναται νὰ ἐγκαταλειφθῇ εἰς τὸ κατώφλιον τῆς ἀπολυτρώσεως, ἀφίνουσα εἰς τὴν Μονάδα τὸ ἀνεκτίμητον ἀποτέλεσμα, τὴν αἰσθησιν ἐκείνην τῆς ἀτομικῆς ταυτότητος ἣτις εἶναι τόσον ἀγνή καὶ λεπτή, ὥστε δὲν ἀμαυροῖ ἐν τῷ ὄντι τὴν συνειδήσιν τῆς Ἐνότητος. Τότε ἐξαφανίζονται εὐκόλως πάντα ὅσα θὰ ἠδύναντο ν' ἀποκριθῶσιν εἰς τὰς διεγερτικὰς ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐπαφάς, καὶ ὁ chelâ ἴσταται ἐνδεδυμένος διὰ τοῦ περιλάμπρου ἐκείνου μανδύου τῆς ἀμεταβλήτου εἰρήνης, ἣν οὐδὲν δύναται ν' ἀμαυρώσῃ. Ἡ ἀποτίναξις τῆς ἰδιαιτέρας ἐκείνης τάσεως τοῦ «Ἐγὼ εἶμαι» ἀπεκαθάρισε τὴν πνευματικὴν ὕρασιν ἐκ τῶν τελευταίων νεφελῶν, αἵτινες δυνατόν νὰ ἐθόλουν τὴν διαπεραστικὴν ἐνόρασιν του. καὶ ἐν τῇ ἀντιλήψει τῆς ἐνότητος, ἡ ἄγνοια ³ — ὁ περιορισμὸς ὅστις

1. Ὅρα Κεφάλαιον Δ'. περὶ τοῦ «Νοητικοῦ Πεδίου».

2. Abamkāra, χρησιμοποιεῖται συνήθως ἀντὶ τῆς λέξεως Māna, ὑπερηφάνεια, καθόσον ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἡ λεπτοτέρα ἐκδήλωσις τοῦ διακρινομένου τῶν ἄλλων ὄντων ἀτομικοῦ «ἐγώ».

3. Avidyā, ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία ἀπάτη, ἡ δημιουργοῦσα τοὺς

δημιουργεῖ πάντα χωρισμὸν — καταπίπτει. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλέον τέλειος, ἐλεύθερος.

Τότε τέλος φθάνει εἰς τὸ τέρμα τῆς Ἀτραποῦ, καὶ τὸ τέρμα τῆς Ἀτραποῦ εἶναι τὸ κατώφλιον τῆς Νιρβάνας. Ἡ θαυμαστικὴ ἐκείνη κατάστασις συνειδήσεως ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ *chelâ* ἦτο εἰθισμένος νὰ εὐρίσκηται κατὰ τὸν ὕπνον τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ σώματος, κατὰ τὸ διάστημα καθ' ὃ διέβαινε τὰ τελευταῖα στάδια τῆς ἀτραποῦ, νῦν, ὁπότε διέρχεται τὸ κατώφλιον, ἀποβαίνει ἡ φυσιολογικὴ αὐτοῦ νιρβανικὴ συνείδησις, καθόσον ἡ Νιρβάνα εἶναι ὁ οἶκος τοῦ ἀπολυτρωθέντος Ἑαυτοῦ¹. Ἐπεράτωσεν οὖτος τὴν ἄνοδον τοῦ ἀνθρώπου, ἐγγίζει τὸ ὄριον τῆς ἀνθρωπότητος· ὑπεράνω αὐτοῦ ἐκτείνονται φάλαγγες ἰσχυρῶν ὄντων, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ὑπερανθρώπινα· ἡ ἐν σαρκὶ σταύρωσις ἐτελείωσεν, ἡ ὥρα τῆς ἀπολυτρώσεως ἐσήμανε καὶ τὸ θριαμβευτικὸν «τετέλεσται» ἐξέρχεται τῶν χειλέων τοῦ νικητοῦ. Ἰδοὺ! διήλθε τὸ κατώφλιον, ἐξηφανίσθη ἐν τῷ νιρβανικῷ φωτὶ, ἕτερος υἱὸς τῆς γῆς ἐνίκησε τὸν θάνατον. Ἀγνοοῦμεν τὰ περικαλύπτοντα τὸ ἐπουράνιον ἐκεῖνο φῶς μυστήρια· διαισθανόμεθα ἀορίστως ὅτι ἐκεῖ ἀνευρίσκεται ὁ Ὑψιστος Ἑαυτός, ὅτι ὁ ἀγαπῶν καὶ ὁ ἀγαπώμενος ἀποτελοῦσιν ἓν. Ἡ μακρὰ ἔρευνα ἐτελείωσεν, ἡ δίψα τῆς καρδίας ἐσβέσθη διὰ παντός, εἰσῆλθεν ἤδη αὕτη ἐν τῇ χαρᾷ τοῦ Κυρίου της.

Ἄλλ' ἀπώλεσεν ἡ γῆ τὸ τέκνον της, ἐγκατελείφθη ἡ ἀνθρωπότης ὑπὸ τοῦ θριαμβευτοῦ υἱοῦ της; Οὐχί! Ἐπιστρέφει ἐκ τῶν κόλπων τοῦ φωτός, ἵσταται ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς Νιρβάνας, ζῶσα ἐνσάρκωσις τοῦ ὑψίστου φωτός, πλήρης ἀνεκφράστου λαμπρότητος, ἐκδηλωθεὶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Τὸ πρόσωπόν Του στρέφεται νῦν πρὸς τὴν γῆν, οἱ ὀφθαλμοὶ Του ἀκτινοβολοῦσιν ἐξ

κεχωρισμένους κόσμους, ἡ πρώτη ἐκ τῶν *Nidānas* — καὶ ἐκείνη ἦτις ἐξαφανίζεται ὅταν ἐπέλθῃ ἡ ἀπολύτρωσις.

1. Τοῦ *Jīvanmakta*, τῆς ἀπολυτρωθείσης ζωῆς, τοῦ Ἰνδοῦ τοῦ *Aśekhā*, τοῦ μὴ ἔχοντος τίποτε πλέον πρὸς ἐκμάθησιν, τοῦ Βουδιστοῦ.

ὑψίστης εὐσπλαγγνίας ἐπὶ τῶν πλανωμένων νύϊων τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐν σαρκὶ ἀδελφῶν του. Δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτοὺς ἄνευ παρηγορίας, διεσκορπισμένους ὡς πρόβατα ἄνευ βοσκοῦ. Περιβεβλημένος τὴν μεγαλειότητα ὑψηλῆς αὐταπαρνήσεως, λάμπων ἐκ τῆς ἀπορρεούσης ἀπὸ τῆς τελείας σοφίας του ἰσχύος καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως μιᾶς ἀτέρμονος ζωῆς, ἐπανέρχεται εἰς τὴν γῆν διὰ « νὰ εὐλογήσῃ καὶ καθοδηγήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα », ὡς « Διδάσκαλος τῆς Σοφίας », βασιλικὸς Ἐκπαιδευτής, θεῖος Ἀνθρωπος.

Ἐπανερχόμενος τοιουτοτρόπως εἰς τὴν γῆν, ὁ Διδάσκαλος ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἰσχυροτέρας δυνάμεις παρ' ὅσας ἐχειρίζετο ὅταν διέβαινε τὴν Ἀτραπὸν τοῦ μαθητοῦ.

Ἀφιεροῦται εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διαθέτει ἀπάσας τὰς ὑψίστας δυνάμεις αἷς συγκομίζει πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ κόσμου.

Ἀποπληρώνει πρὸς ἐκείνους οἵτινες πλησιάζουσι πρὸς τὴν Ἀτραπὸν τὴν ὀφειλὴν ἣν συνῆψε κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἰδίας αὐτοῦ μαθητείας, καθοδηγῶν, βοηθῶν, διδάσκων αὐτούς, ὡς ἀκριβῶς αὐτὸς οὗτος εἶχε, κατὰ τὸ παρελθόν, καθοδηγηθῆναι, βοηθηθῆναι καὶ διδαχθῆναι.

Ταῦτα εἶναι τὰ στάδια τῆς ἀνόδου τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τῆς κατωτάτης ἀγριότητος μέχρι τῆς θείας ἀνθρωπότητος.

Πρὸς τοιοῦτον τέρμα ἡ ἀνθρωπότης βαδίζει. Τοιαύτη δόξα θὰ στέψῃ τὴν φυλὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΝΟΣ ΚΟΣΜΟΥ

Δὲν εἶναι δυνατόν, κατὰ τὸ παρὸν στάδιον τῆς ἐξελίξεως, νὰ πράξωμέν τι περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ καταδείξωμεν ἀπλῶς σημεῖα τινὰ ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐκθέσει τοῦ κοσμικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ σφαῖρα μας διαδραματίζει τὸ μικρὸν αὐτῆς μέρος. Διὰ τοῦ ὅρου «εἰς κόσμος» ὑπονοεῖται ἐν σύστημα σημαῖνον, ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἀπόψεως, ἐν πλήρες σύνολον ἐν ἑαυτῷ, προερχόμενον ἐξ ἑνὸς μοναδικοῦ Λόγου, καὶ συντηρούμενον ὑπὸ τῆς ζωῆς Τοῦ. Τοιοῦτον σύστημα εἶναι τὸ ἡμέτερον ἡλιακὸν τοιοῦτον, καὶ ὁ φυσικὸς ἥλιος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι ἡ κατωτάτη ἐκδήλωσις τοῦ Λόγου δρῶντος εἰς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου Τοῦ. Ἐκάστη μορφή εἶναι πράγματι μία τῶν συγκεκριμένων αὐτοῦ ἐκδηλώσεων, ἀλλ' ὁ Ἥλιος εἶναι ἡ κατωτάτη ἐκδήλωσις ὡς ζωογονοῦσα, ἐνδυναμώνουσα, τὸ πᾶν διαπερῶσα, τὸ πᾶν ἐλέγχουσα, κανονίζουσα, συντάσσουσα κεντρικὴ δύναμις.

Ἐν ἀπόκρυφον ἐρμηνευτικὸν σχόλιον λέγει: Sûrga (ὁ ἥλιος) διὰ τῆς ὁρατῆς αὐτοῦ ἀντανakλάσεως ἐκδηλοῖ τὴν πρώτην ἢ τελευταίαν κατάστασιν τῆς ἐβδόμης, ἥτις εἶναι ἡ ὑψίστη κατάστασις τῆς παγκοσμίου Παρουσίας, ἀγνότη; τῆς ἀγνότητος, ἡ πρώτη ἐκδηλωθεῖσα Πνοὴ τοῦ αἰωνίως ἀνεκδηλώτου Sat (τοῦ εἶναι) ¹. Πάντες οἱ κεντρικοὶ φυσικοὶ ἢ ἀντικείμενικοὶ ἥλιοι εἶναι ἐν τῇ οὐσίᾳ τῶν ἡ κατωτάτη καταστάσις τοῦ πρώτου Στοιχείου τῆς Πνοῆς ².

Συνελόντι εἰπεῖν, ἕκαστος ἥλιος εἶναι ἡ κατωτάτη ἀποψις τοῦ «Φυσικοῦ Σώματος» τοῦ Λόγου.

Πᾶσαι αἱ φυσικαὶ δυνάμεις καὶ ἐνέργειαι δὲν εἶναι εἰμὴ μεταλλαγαὶ τῆς ἐκ τοῦ Ἥλιου ἐκπορευομένης ζωῆς, ὅστις εἶναι ὁ Κύριος καὶ Ζωοδότης τοῦ συστήματός Του.

1. Ἀγγλιστὶ Be-ness, Γαλλιστὶ Etre-té

2. Secret Doctrine, I, σ. 309.

Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰς ἀρχαίας θρησκείας ὁ ἥλιος ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ. Τὸ σύμβολον, τῇ ἀληθείᾳ, ὅπερ ἥκιστα ἦτο ὑποκείμενον εἰς τὰς παρερμηνεύσεις τῶν ἀμαθῶν.

Ὁ κ. Sinnett ὀρθῶς λέγει·

Τὸ ἡλιακὸν σύστημα εἶναι πράγματι μία περιοχὴ τῆς Φύσεως περι-
κλείουσα τόσα καὶ τόσῃ ὑψηλὰ πράγματα, ὥστε μόνον τὰ ἀνώτατα ὄντα,
ἅτινα ἡ ἡμετέρα ἀνθρωπότης δύναται ν' ἀναπτύξῃ, εἶναι εἰς θέσιν νὰ
ἐρευνήσωσι ταῦτα. Θεωρητικῶς, δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι—παρατη-
ροῦντες τοὺς οὐρανοὺς κατὰ τὴν νύκτα—ὅτι ὁλόκληρον τὸ ἡλιακὸν σύ-
στημα δὲν εἶναι παρὰ μία σταγὼν ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἡ
σταγὼν αὕτη εἶναι ἐκ περιτροπῆς εἰς ὠκεανὸς διὰ τὴν συνειδήσιν τῶν
τοιούτων ἡμιανεπτυγμένων ὄντων, ὡς ἡμεῖς, ἅτινα περικλείει, καὶ δυ-
νάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ ἀτοκῇσωμεν μόνον ἀορί-
στους καὶ σκοτεινὰς ἀντιλήψεις τῆς ἀπαρχῆς καὶ τῆς συστάσεώς του.
'Αλλ' ἐν τούτοις, ὅσοιδήποτε σκοτειναὶ καὶ ἂν εἶναι αὗται, ἐπιτρέπου-
σιν εἰς ἡμᾶς νὰ δώσωμεν εἰς τὰς ὑπεξουσίους πλανητικὰς σειράς, ὅπου ἡ
ἰδία ἡμῶν ἐξέλιξις συντελεῖται, τὴν ἀρμόζουσαν θέσιν ἐν τῷ συστήματι
οὗτινος ἀποτελεῖ μέρος, ἢ τοῦλάχιστον νὰ σχηματίσωμεν γενικὴν ἰδέαν
τῶν σχετικῶν διαστάσεων ὁλοκλήρου τοῦ συστήματος, τῆς πλανητικῆς
ἡμῶν ἀλύσου, τοῦ κόσμου ἐν τῷ ὁποίῳ νῦν ζῶμεν, καὶ τῶν σχετικῶν
περιοδῶν τῆς ἐξελίξεως διὰ τὴν ὁποίαν, ὡς ἀνθρώπινα ὄντα, ἐνδια-
φερόμεθα ¹.

Καθόσον, τῇ ἀληθείᾳ, δὲν δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν νοε-
ρῶς τὴν ἰδίαν ἡμῶν θέσιν ἂν δὲν ἔχωμεν ἰδέαν τινὰ — ὅσον-
δήποτε ἀόριστος καὶ ἂν εἶναι αὕτη — τῆς μετὰ τοῦ ὅλου σχέσεώς
μας· καὶ ἐνῷ σπουδασταὶ τινες εἶναι εὐχαρισθημένοι νὰ ἐργάζωνται
ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐτῶν σφαίρας καθηκόντων καὶ ν' ἀφίνωσι τοὺς
εὐρύτερους ὀρίζοντας τῆς ζωῆς μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν θὰ κλη-
θῶσι νὰ δράσωσιν ἐν αὐτοῖς, ἄλλοι ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ αἰσθαν-
θῶσιν ὅτι κατέχουσιν θέσιν ἐν εὐρύτερῳ συστήματι, καὶ αἰσθάν-
ονται διαγοητικὴν ἀπόλαυσιν ἀνιπτάμενοι πρὸς τὰ ἄνω διὰ νὰ
λάβωσι γενικὴν τινὰ ἰδέαν ὁλοκλήρου τοῦ πεδίου τῆς ἐξελίξεως.
Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν πνευματικῶν Φυλάκων
τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἱκανοποιήθη διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς περι-

1. The System to which we belong, σ.λ. 4.

γραφῆς τοῦ κόσμου, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀποκρυφιστοῦ, ἦν ἐχάρα-
ξεν ἡ μαθήτρια καὶ ἀπόστολος αὐτῶν H. P. Blavatsky, ἐν τῇ
Secret Doctrine, ἔργῳ ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ σπουδασταὶ τῆς Ἀρχαίας
Σοφίας θ' ἀνευρίσκωσι μίαν ὁλογὲν καὶ φωτεινότεραν διδασκαλίαν
ἐφ' ὅσον θὰ ἐξερευνῶσιν αὐτοὶ οὗτοι τὰ κατώτερα ἐπίπεδα τοῦ
ἐν ἐξελίξει ἡμετέρου κόσμου καὶ θὰ κυριαρχῶσιν ἐπ' αὐτῶν.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Λόγου, λέγουσιν, εἶναι ἡ ἀγγελία τῆς γεν-
νήσεως τοῦ ἡμετέρου κόσμου.

Ὅταν Οὗτος ἐκδηλοῦται τὸ πᾶν ἐκδηλοῦται μετ' Αὐτόν· διὰ τῆς ἐκ-
δηλώσεώς Του, τὸ πᾶν τοῦτο ἐκδηλοῦται ¹.

Φέρει μεθ' Ἐαυτοῦ τοὺς καρποὺς ἐνὸς παρελθόντος κόσμου —
τὰς ἰσχυρὰς πνευματικὰς Ὀντότητας, αἵτινες θὰ εἶναι οἱ συνερ-
γᾶται καὶ τὰ ὄργανά Του ἐν τῷ πρὸς κατασκευὴν σύμπαντι. Αἱ
ἀνώταται ἐκ τούτων εἶναι «οἱ ἐπτά», οἵτινες συνήθως ἀναφέ-
ρονται ὡς Λόγοι, ἐφ' ὅσον ἕκαστος ἐδρεύει ἐν τῷ κέντρῳ ἰδιαι-
τέρου διαμερίσματος ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ὁ Λόγος εἶναι τὸ κέν-
τρον τοῦ Ὀλου.

Τὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια ἅτινα προεμνημονεύθησαν λέγουσι·

Τὰ ἐπτά Ὅντα ἐν τῷ ἡλίῳ εἶναι τὰ Ἑπτὰ Ἱερὰ Ὅντα, τὰ Αὐτογεννη-
θέντα ἐκ τῆς συμφυοῦς ἐν τῇ μήτρῃ δυνάμεως τῆς Μητρὸς — οὐσίας....
Ἡ ἐνέργεια ἐκ τῆς ὁποίας μετέστησαν ταῦτα εἰς συνειδητὴν ὑπαρξιν ἐν ἐκά-
στῳ Ἠλίῳ εἶναι ἐκείνο ὁπερ τινὲς καλοῦσι Vishnu, ὁπερ εἶναι ἡ Πνοὴ
τοῦ Ἀπολύτου. Ἀποκαλοῦμεν αὐτὴν μοναδικὴν ἐκδηλωθεῖσαν Ζωὴν—ἥ τις
αὕτη αὕτη εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ Ἀπολύτου.

Ἡ «μοναδική» αὕτη «ἐκδηλωθεῖσα Ζωή» εἶναι ὁ Λόγος,
ὁ ἐκδηλωθεὶς Θεός.

Ἐκ τῆς ἀρχικῆς ταύτης διαιρέσεως ὁ ἡμέτερος Κόσμος λαμ-
βάνει τὸν ἐπταδικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, καὶ πᾶσαι αἱ παρεπόμεναι
διαιρέσεις ἐν τῇ κατιούσῃ αὐτῶν τάξει ἐπαναπαράγουσι τὴν ἐπτά-
κλειδον ταύτην κλίμακα.

Ὑφ' ἕκαστον τῶν ἐπτά δευτερευόντων Λόγων, τάσσονται αἱ

1. Mundakopanishad, II, II, 10.

κατιοῦσαι ἱεραρχίαι τῶν Οντοτήτων αἵτινες σχηματίζουνσι τὸ κυβερνῶν σῶμα τοῦ βασιλείου Του· μεταξύ αὐτῶν λέγεται ὅτι εἶναι καὶ οἱ Lipika οἵτινες εἶναι οἱ ἀρχαιοφυλάκες τοῦ κάρμα τοῦ Βασιλείου τούτου καὶ πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ ὄντοτήτων· οἱ Mahâ-rajas ἢ Devarâjas, οἵτινες ἐπιβλέπουσιν ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ καρμικοῦ νόμου· καὶ αἱ μεγάλαι φάλαγγες τῶν Τεκτόνων, οἵτινες διαμορφοῦσι καὶ διαπλάττουσι πάσας τὰς μορφάς, συμφώνως πρὸς τὰς Ἰδέας αἵτινες φυλάττονται ἐν τῷ Θησαυροφυλακίῳ τοῦ Λόγου, ἐν τῇ Παγκοσμίῳ Διανοίᾳ, καὶ αἵτινες μεταβιβάζονται παρ' Αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἑπτὰ, ἕκαστος τῶν ὁποίων καταστρώνει τὸ σχέδιον τοῦ ἰδίου Αὐτοῦ βασιλείου, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ταύτην διεύθυνσιν καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν δυνάμεων τῆς τὸ πᾶν ἐμπνεύσεως Ζωῆς, δίδων εἰς αὐτὸ ταυτοχρόνως τὸν ἰδιαίτερον ἀτομικὸν Αὐτοῦ χρωματισμόν. Ἡ H. P. Blavatsky, τὰ ἑπτὰ ταῦτα Βασίλεια ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἥλιακὸν σύστημα, ὀνομάζει τὰ ἑπτὰ Laya κέντρα· αὕτη λέγει ὅτι·

«Τὰ ἑπτὰ Laya κέντρα, εἶναι τὰ ἑπτὰ σημεῖα «Μηδέν», χρησιμοποιομένου τοῦ ὄρου «Μηδέν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑφ' ἣν μεταχειρίζονται τοῦτον καὶ οἱ χημικοί. Τοῦτο δεικνύει, ἐν τῷ Ἑσωτερισμῷ, ἐν σημείῳ ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἡ κλίμαξ τῆς διαφορίσεως ἀρχεται ἐκδηλουμένη. Ἐκ τῶν κέντρων τούτων — πέραν τῶν ὁποίων ἡ ἐσωτερικὴ φιλοσοφία ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἀμυδράς μεταφυσικὰς περιγραφὰς τῶν «ἑπτὰ Υἱῶν» τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Φωτός, τοὺς ἑπτὰ Λόγους τῶν Ἑρμητικῶν καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν φιλοσοφικῶν—ἀρχεται ἡ διαφόρισις τῶν στοιχείων ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν σύστασιν τοῦ Ἡλιακοῦ ἡμῶν Συστήματος¹.

Τὸ βασίλειον τοῦτο εἶναι μία πλανητικὴ ἐξέλιξις καταπληκτικοῦ χαρακτῆρος, εἶναι τὸ πεδίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτυλίσσονται τὰ στάδια μιᾶς ζωῆς, τῆς ὁποίας εἰς φυσικὸς πλανήτης, ὥς ἡ Ἀφροδίτη, δὲν εἶναι παρὰ μία παροδικὴ ἐνσάρκωσις. Πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως θ' ἀποκαλῶμεν Πλανητικὸν Λόγον τὸν Ἐξελίσσοντα καὶ Κυβερνῶντα ἕκαστον βασίλειον τοιοῦτον.

Οὗτος ἀποσύρει ἐκ τῆς ὕλης τοῦ Ἑλιακοῦ συστήματος, ἥτις ἐκπορεύεται ἐξ Αὐτοῦ Τούτου τοῦ κεντρικοῦ Λόγου, τὰ ἀκατέρ-
γαστα ὕλικά τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην, καὶ κατεργάζεται ταῦτα
διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ζωϊκῶν ἐνεργειῶν. Ἐκαστος πλανητικὸς
Λόγος εἰδικεύει οὕτω διὰ τὸ βασιλείον Του τὴν ὕλην τοῦ κοινοῦ
ἀποθέματος ¹. Ἐπειδὴ ἡ ἀτομικὴ κατάστασις ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐπὶ
πεδίων τοῦ βασιλείου Του εἶναι ἀκριβῶς ὁμοία πρὸς τὴν ὕλην
ἐκάστης ὑποδιαίρεσεως ἐκάστου πεδίου ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλιακοῦ
συστήματος, ἡ συνοχὴ ἐξακολουθεῖ διὰ μέσου ὁλοκλήρου τοῦ
συνόλου. Ὡς ἡ H. P. Blavatsky παρατηρεῖ, τὰ ἄτομα μεταβάλ-
λουν «τὰ ἰσοδύναμα αὐτῶν τοιαῦτα ἐν ἐκάστῳ πλανήτῃ». Τὰ
ἄτομα ταῦτα εἶναι ἀκριβῶς ὅμοια, οἱ συνδυασμοὶ ὅμως αὐτῶν
διαφέρουσιν. Αὕτη προσθεῖται ὅτι

«Οὐ μόνον τὰ στοιχεῖα τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη
τῶν ἐν τῷ Ἑλιακῷ συστήματι, ἀδελφῶν Του διαφέρουσι τόσῳ πολὺ
τὸ ἐν τοῦ ἄλλου, κατὰ τὰς συνθέσεις των, ὅσῳ διαφέρουσι μεταξὺ ἀλλή-
λων καὶ τὰ κοσμικὰ στοιχεῖα τὰ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἡλίου ἡμῶν . .
. . . . Ἐδιδάχθημεν ὅτι ἕκαστον ἄτομον ἔχει ἐπὶ πεδία ὑπάρξεως ²,

τὰς ὑποδιαίρεσεις ἐνὸς μεγάλου πεδίου, ὡς ἀποκαλοῦμεν ταῦτα.

Ὁ πλανητικὸς Λόγος ἐγκαθιδρύει ἐπὶ τῶν τριῶν κατωτέρων
πεδίων τοῦ ἐξελισσομένου βασιλείου Του, ἐπὶ σφαίρας ἢ κό-
σμους, οὓς πρὸς εὐκολίαν ἡμῶν καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀπο-
δεδεγμένην ὀνοματολογίαν, θὰ ἀποκαλῶμεν Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η.
Αὗται εἶναι οἱ

Ἐπὶ περιστρεφόμενοι μικροὶ τροχοί, τοῦ ἐνὸς γεννῶντος τὸν ἕτερον,
περὶ ὧν γίνεται λόγος εἰς τὴν στ' στροφὴν τοῦ Book of Dzyan.

Δημιουργεῖ αὐτοὺς ὁμοίους πρὸς τοὺς παλαιότερους τροχοὺς, καὶ
ἐγκαθιστᾷ αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἀφθάρτων κέντρων.

1. Ὁρα εἰς τὸ κεφάλαιον Α', περὶ «τοῦ Φυσικοῦ Πεδίου», τὴν περι-
γραφὴν τῆς ἐξελίξεως τῆς ὕλης.

2. Secret Doctrine I, σσ. 166 καὶ 174.

Ἀφθαρτα, λέγονται, διότι ἕκαστος τροχός ὄχι μόνον συντελεῖ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ διαδόχου του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος μετενσαρκοῦται ἐν τῷ ἰδίῳ, ὥς θέλομεν ἴδῃ, κέντρον.

Αἱ σφαῖραι αὗται δύνανται νὰ παρασταθῶσι διατιθέμεναι ἀνὰ τρία ζεύγη, ἐπὶ τοῦ τόξου μιᾶς ἐλλείψεως, ἔχοντος τὴν μεσαίαν σφαῖραν εἰς τὸ μεσαίτατον καὶ κατώτατον σημεῖον· ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον αἱ σφαῖραι Α καὶ Η - ἡ πρώτη καὶ ἡ ἑβδόμη-εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων ἀγῦρα τοῦ νοητικοῦ πεδίου· Αἱ σφαῖραι Β καὶ Ζ - ἡ δευτέρα καὶ ἡ ἕκτη— εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων γῦρα. Αἱ σφαῖραι Γ καὶ Ε— ἡ τρίτη καὶ πέμπτη— ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, καὶ ἡ σφαῖρα Δ— ἡ τετάρτη— εἶναι ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου.

Αἱ σφαῖραι αὗται, λέγει ἡ H. P. Blavatsky, « σχηματίζουν μίαν διαβάθμισιν ἐπὶ τῶν τεσσάρων κατωτέρων πεδίων, τοῦ κόσμου τῆς διαπλάσεως » ¹ τ. ἔ. τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου καὶ τῶν δύο ὑποδιαίρέσεων τοῦ νοητικοῦ (γῦρα καὶ ἀγῦρα).

Δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν αὐτὰς οὕτως ².

ἀγῦρα	(Α)	(Η)	ἀρχέτυπος
γῦρα	(Β)	(Ζ)	δημιουργικὴ ἢ διανοητικὴ
ἀστρική	(Γ)	(Ε)	διαπλαστικὴ
φυσικὴ	(Δ)		φυσικὴ

Αὕτη εἶναι ἡ τυπικὴ διάταξις, ἣτις μεταβάλλεται, ἀναλόγως,

1. Secret Doctrine, I, σ. 176

2. Ὅρα σ. 221 τῆς Secret Doctrine· ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἀρχέτυπος κόσμος δὲν εἶναι ὁ κόσμος ὥς ὑφίστατο ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ πλανητικοῦ Λόγου, ἀλλὰ τὸ πρῶτον κατασκευασθὲν ὑπόδειγμα.

εἰς ὠρισμένα στάδια τῆς ἐξελίξεως. Αἱ ἐπτά αὐται σφαῖραι σχηματίζουσιν ἓνα πλανητικὸν δακτύλιον ἢ ἄλυσσον. Ἡ πλανητικὴ αὕτη ἄλυσσος—ἐὰν πρὸς στιγμὴν θεωρηθῇ ὡς ἓν ὅλον, ὡς μία ὄντοτης, ὡς μία πλανητικὴ ζωὴ ἢ ἀτομικότης, διέρχεται δι' ἐπτά ἰδιαιτέρων σταδίων ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς, καὶ ἐπτά σφαῖραι ὡς ἐν ὅλῳ σχηματίζουσι τὸ πλανητικὸν αὐτῆς σῶμα, καὶ τὸ πλανητικὸν τοῦτο σῶμα ἀποσυντίθεται καὶ ἐπανασχηματίζεται ἐπτάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πλανητικῆς ζωῆς. Ἡ πλανητικὴ ἄλυσσος ὑφίσταται ἐπτά ἐνσαρκώσεις, καὶ τὰ ἐπιτευχθέντα ἐν μιᾷ ἐκάστῃ τούτων ἀποτελέσματα μεταβιβάζονται εἰς τὴν μετέπειτα.

Ἐκάστη τῶν τοιούτων ἁλύσεων τῶν κόσμων εἶναι ὁ ὀπόγονος καὶ τὸ δημιουργημὰ μιᾶς ἄλλης κατωτέρας καὶ νεκρᾶς ἁλύσεως—ἡ μετενσάρκωσις τῆς—οὕτως εἰπεῖν.¹

Αἱ ἐπτά αὐται ἐνσαρκώσεις² ἀποτελοῦσι τὴν «πλανητικὴν ἐξέλιξιν», τὸ βασιλεῖον ἐνὸς πλανητικοῦ «Λόγου». Ἐπειδὴ ὑπάρχουσιν ἐπτά πλανητικοὶ Λόγοι, καθίσταται φανερόν ὅτι αἱ ἐπτά τῶν πλανητικῶν τούτων Λόγων ἐξελίξεις, ἐκάστης οὗσης ἰδιαιτέρας τῆς ἄλλης, ἀποτελοῦσι τὸ ἡλιακὸν σύστημα³.

Εἰς ἓν ἀπόκρυφον ἐρμηνευτικὸν σχόλιον ἡ ἐκπόρευσις αὕτη τῶν ἐπτά Λόγων ἐκ τοῦ ἐνός, καὶ τῶν ἐπτά διαδοχικῶν ἁλύσεων, ἀποτελουμένης ἐκάστης ἐξ ἐπτά σφαιρῶν, περιγράφεται·

Ἐκ τοῦ ἐνός φωτὸς ἐπτά φῶτα· ἐξ ἐκάστου τῶν ἐπτά, ἐπτάκις ἐπτά⁴.

Ἐξετάζοντες τὰς ἐνσαρκώσεις τῆς ἁλύσεως, τὰ μανβαντάρα, ἀνευρίσκομεν ὅτι καὶ αὐται ὑποδιαίρουνται ἐπίσης εἰς ἐπτά στάδια. Κῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ πλανητικοῦ Λόγου ἐξαποστέλλεται πρὸς τὴν ἄλυσσον, καὶ ἐπτά τῶν μεγάλων τούτων κυμάτων τῆς ζωῆς,

1. Secret Doctrine, I. σ. 176.

2. Τεχνικῶς καλούμεναι μανβαντάρα.

3. Ὁ κ. Sinnett ὀνομάζει ταύτας· «τὰ ἐπτά σχέδια τῆς ἐξελίξεως».

4. Secret Doctrine, I. σ. 147.

ἕκαστον τῶν ὁποίων τεχνικῶς ὀνομάζεται «γῦρος», ἀποτελεῖ ἓν καὶ μόνον μανβαντάρα· ἕκαστη σφαῖρα ἔχει οὕτως ἑπτὰ περιόδους ἐνεργείας κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς μανβαντάρα, ἑκάστου ἀποβαίνοντος ἐκ περιτροπῆς πεδίου ἐξελίξεως τῆς ζῳῆς.

Ἐξετάζοντες μίαν καὶ μόνον σφαῖραν ἀνευρίσκομεν ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνεργείας τῆς ἑπτὰ κύριαι φυλαὶ μιᾶς ἀνθρωπότητος ἐξελίσσονται ἐπ' αὐτῆς, ὁμοῦ μετ' ἄλλων ἕξ μὴ ἀνθρωπίνων βασιλείων, ἀλληλοεξαρτωμένων τῶν μὲν ἐκ τῶν δέ. Ἐπειδὴ τὰ ἑπτὰ ταῦτα βασιλεία περιλαμβάνουσι μορφὰς πάντων τῶν σταδίων τῆς ἐξελίξεως καὶ πάντα ἔχουσι πρὸ αὐτῶν δυνατότητας ἀνωτέρας τοιαύτης, αἱ ἐξελισσόμεναι μορφαὶ τῆς μιᾶς σφαίρας διέρχονται εἰς ἄλλην πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀναπτύξεώς των, ὅταν ἡ περίοδος τῆς ἐνεργείας τῆς προηγουμένης σφαίρας τερματισθῇ, καὶ μεταβαίνουσιν ἀπὸ σφαίρας εἰς σφαῖραν μέχρι τοῦ τέρατος τοῦ γύρου τούτου. Αὗται συνεχίζουν τὴν πορείαν των καὶ περαιτέρω, ἀπὸ γύρου εἰς γῦρον, μέχρι τῆς συντελείας τῶν ἑπτὰ γύρων ἢ τοῦ μανβαντάρα.

Αὗται πάλιν προχωροῦσι πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπὸ μανβαντάρα εἰς μανβαντάρα μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ τὸ τέλος τῶν μετενσαρκώσεων τῆς πλανητικῆς των ἀλύσσου, ὅταν τὰ ἀποτελέσματα τῆς πλανητικῆς ἐκείνης ἐξελίξεως συλλεγῶσιν ὑπὸ τοῦ πλανητικοῦ Λόγου.

Περὶ τὸν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι σχεδὸν ἐλάχιστα σημεῖα τῆς ἐξελίξεως ταύτης εἶναι γνωστὰ εἰς ἡμᾶς. Τὰ κύρια μόνον σημεῖα τοῦ ἐκπληκτικοῦ τούτου συνόλου ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τῶν Ἑκταιδευτῶν.

Καὶ ὅταν ἀκόμη φθάνωμεν εἰς τὴν πλανητικὴν ἐξέλιξιν, ἧς ὁ ἡμέτερος κόσμος ἀποτελεῖ ἓν στάδιον, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν περὶ τῆς πορείας ἣν ἠκολούθησαν αἱ ἑπτὰ αὐτοῦ σφαῖραι, αἱ ἐξελιχθεῖσαι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δύο πρώτων του μανβαντάρα· καὶ περὶ τοῦ τρίτου αὐτοῦ μανβαντάρα γνωρίζομεν μόνον ὅτι ἡ σφαῖρα ἣτις εἶναι νῦν ἡ σελήνη ἦτο τότε ἡ σφαῖρα Δ τῆς πλανητικῆς ἀλύσσου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἐν τούτοις, δύναται

νά βοηθήσῃ ἡμᾶς ὅπως ἀντιληφθῶμεν σαφέστερον τί σημαίνουν αἱ διαδοχικαὶ αὗται μετενσαρκώσεις μιᾶς πλανητικῆς ἀλύσσου. Αἱ ἑπτὰ σφαῖραι, αἵτινες ἐσχημάτισαν τὴν ἄλυσσον τῆς σελήνης, διῆλθον ἐν δέοντι χρόνῳ διὰ τῆς ἑπταδικῆς αὐτῶν ἐξελίξεως. Ἑπτάκις τὸ κύμα τῆς ζωῆς, ἡ Πνοὴ τοῦ πλανητικοῦ Λόγου, διῆλθε διὰ τῆς ἀλύσσου, ζωογονοῦσα ἐκ περιτροπῆς ἐκάστην σφαῖραν. Τοῦτο ἐγένετο ὡς ἐὰν ὁ Λόγος, κυβερνῶν τὸ Βασίλειόν του, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του κατὰ πρῶτον πρὸς τὴν σφαῖραν Α καὶ ἐπὶ ταύτης διαδοχικῶς ἐξωογόνει τὰς ἀναριθμήτους μορφὰς αἰτινες ἐν τῇ ὁλότητί των σχηματίζουσιν ἐν βασίλειον. Ὅταν ἡ ἐξέλιξις ἔφθασεν εἰς ὠρισμένον σημεῖον, ὁ Λόγος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του πρὸς τὴν σφαῖραν Β, καὶ ἡ σφαῖρα Α βραδέως περιέπιπεν εἰς εἰρηνικὸν ὕπνον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κύμα τῆς ζωῆς μετεφέρετο ἀπὸ σφαίρας εἰς σφαῖραν, μέχρις οὔτου εἰς γῦρος τοῦ κύκλου συνεπληροῦτο ὑπὸ τῆς σφαίρας Η περατούσης τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ταύτην διαδέχεται περίοδος ἀναπαύσεως¹ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἡ ἐσωτερικὴ ἐξελικτικὴ ἐνέργεια πάνει. Κατὰ τὸ τέρμα τῆς περιόδου ταύτης ἐπαναρχίζει ἐξωτερικὴ ἐξέλιξις, ἀναχωροῦσα ἀπὸ τοῦ δευτέρου αὐτῆς γύρου καὶ ἀρχομένη ὡς πρότερον ἀπὸ τῆς σφαίρας Α. Ἡ πορεία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται ἐξάκις, ἀλλ' ὅταν ὁ ἕβδομος, ὁ τελευταῖος γῦρος, συντελεσθῇ, μεταβολὴ τις λαμβάνει χώραν. Ἡ σφαῖρα Α συμπληρώσασα τὴν ἑβδόμην περίοδον τῆς ζωῆς αὐτῆς, βαθμηδὸν ἀποσυντίθεται, καὶ ἐπανερχεται εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἀφθάρτου κεντρικοῦ Laya· ἐκ ταύτης, κατὰ τὴν αὐγὴν τοῦ διαδόχου μανβαντάρα, μία νέα σφαῖρα Α, ὥσπερ νέον σῶμα, ἄρχεται ἐξελισσομένη ἐν τῇ ὁποίᾳ «τὰ στοιχεῖα» τοῦ προηγουμένου πλανήτου Α δομοῦσι τὴν κατοικίαν των. Τῆς φράσεως ταύτης γίνεται μόνον χρῆσις διὰ νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς μεταξὺ τῆς σφαίρας Α τοῦ πρώτου μανβαν-

1. Τεχνικῶς καλουμένη pralaya.

τάρα καὶ τῆς σφαίρας Α τοῦ δευτέρου σχέσεως. Ἡ φύσις τῆς σχέσεως ταύτης παραμένει κεκρυμμένη.

Περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῆς σφαίρας Δ τοῦ σεληνιακοῦ μανβαντάρα—τῆς σελήνης—καὶ τῆς σφαίρας Δ τοῦ γηίνου μανβαντάρα—τῆς γῆς—γνωρίζομεν κατὰ τι περισσότερα, καὶ ὁ κ. Sinnett δίδει μίαν πρόσφορον περιλήψιν τῶν πενιχρῶν γνώσεων ἃς κατέχομεν ἐν *The System to which we belong* («Τὸ Σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκομεν»). Λέγει ὅτι·

Τὸ νέον νεφελῶμα τῆς γῆς ἀνεπτύχθη περὶ ἓν κέντρον ἔχον μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ ὑποβιώσαντος πλανήτου ἀνάλογον σχέσιν πρὸς τὴν ὑφισταμένην σήμερον μεταξὺ τῶν κέντρων τῆς γῆς καὶ τῆς σελήνης. Ἄλλ' ἐν τῇ νεφελῳδαὶ καταστάσει τὸ συνονθύλευμα τοῦτο τῆς ὕλης κατεῖχε καταπληκτικῶς μεγαλειότερον χῶρον τοῦ κατεχομένου σήμερον ὑπὸ τῆς στερεᾶς ὕλης τῆς γῆς. Ἐπεξετείνετο καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις οὕτως ὥστε νὰ περιλαμβάνῃ τὸν παλαιὸν πλανήτην ἐν τῇ φλογερᾷ του ἀγκάλῃ. Ἡ θερμοκρασία ἐνὸς νέου νεφελώματος φαίνεται ὅτι εἶναι σημαντικῶς ὑψηλότερα οἰασθῆποτε γνωστῆς θερμοκρασίας. Διὰ τοῦτο, πᾶσα ἡ ἀτμοσφαῖρα, τὸ ὕδωρ καὶ ἡ πηκτικὴ ὕλη τοῦ παλαιοῦ πλανήτου, ὅστις ἐθερμαίνετο ἐπιπολαίως, ἤχθησαν εἰς ἀερώδη κατάστασιν καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ νέου κέντρου τῆς ἑλξεως τοῦ ἐρριζωθέντος εἰς τὸ κέντρον τοῦ νέου νεφελώματος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἀήρ καὶ αἱ θάλασσαι τοῦ παλαιοῦ πλανήτου ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ νέου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ σελήνη ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει της εἶναι μία ξηρά, λάμπουσα μᾶζα, στεγνὴ καὶ ἀνευ νεφῶν, ἀκατοίκητος πλέον καὶ μὴ χρησιμοποιηθησομένη εἰς τὸ μέλλον ὡς κατοικία οὐδενὸς φυσικοῦ ὄντος. Ὅταν τὸ διανύμενον νῦν μανβαντάρα ἐγγίσῃ εἰς τὸ τέρμα, κατὰ τὸν ἑβδομον γῦρον, ἡ ἀποσύνθεσις της θὰ ἔχῃ συντελεσθῇ πλήρως καὶ ἡ ὕλη, ἣν εἰσέτι διατηρεῖ, θὰ διαλυθῇ εἰς μετεωρικὴν κόνιν¹.

Ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς *Secret Doctrine*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχουσι δημοσιευθῇ ἔναιαι τῶν προφορικῶν διδασκαλιῶν τῶν δοθεισῶν ὑπὸ τῆς H. P. Blavatsky εἰς τοὺς πλέον προκεχωρημένους μαθητάς της, ἀναφέρεται ὅτι·

Κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐξελίξεως τῆς σφαίρας μας, ἡ σελήνη εὐρίσκετο πολὺ ἐγγύτερον τῆς γῆς καὶ ἦτο μεγαλειτέρα ἀφ' ὅ,τι εἶναι σήμε-

ρον. Ἐκτοτε ἀπεμακρύνθη ἡμῶν καὶ αἱ διαστάσεις της κατὰ πολὺν ἐσμηκρύνθησαν. (Ἡ σελήνη ἔδωκε πάντα τὰ στοιχεῖα της εἰς τὴν γῆν)... Μία νέα σελήνη θὰ ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑβδόμου γύρου καὶ ἡ ἡμετέρα σελήνη θ' ἀποσυντεθῇ καὶ ἐν τέλει θὰ ἐξαφανισθῇ¹.

Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σεληνιακοῦ μανβαντάρα ἐξέλιξις παρήγαγεν ἑπτὰ τάξεις ὄντων, καλουμένων τεχνικῶς Πατέρων ἢ Πιτριῶν, καθόσον οὗτοι ἦσαν οἱ γεννήσαντες τὰ ὄντα τοῦ γήινου μανβαντάρα. Οὗτοι εἶναι οἱ Σεληνιακοὶ Πιτρίαι τῆς Secret Doctrine. Μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι τούτων ἦσαν δύο ἄλλαι τάξεις—ποικιλοτρόπως ὀνομαζόμεναι, Ἑλιακοὶ Πιτρίαι—Ἀνθρώποι—Κατώτεροι Dhyânis—πάνυ προκεχωρημένοι διὰ τὰ συμμεθεξωσιν εἰς τὴν γήινην ἐξέλιξιν κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῆς στάδια, ἔχοντες ὅμως ἀνάγκην, διὰ τὴν μέλλουσαν ἀνάπτυξιν των, τῆς βοηθείας τῶν μεταγενεστέρων φυσικῶν καταστάσεων. Αἱ ἀνώτεραι τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀτομικοποιηθέντα ὄντα ὅμοια πρὸς ζῶα, πλάσματα ἔχοντα ἐμβρυώδη ψυχὴν, ἥτοι ἔχοντα ἀναπτύξῃ τὸ αἰτιατὸν σῶμα, οἱ τῆς δευτέρας κατηγορίας ἐπλησίαζον τὰ σχηματίζουσι τοιοῦτον τι. Ἐκ τῶν σεληνιακῶν Πιτριῶν ἡ πρώτη κατηγορία ἦτο ἐν τῇ ἀπαρχῇ της, πρὸς σχηματισμὸν αἰτιατοῦ σώματος, προπαρασκευαστικῆς περιόδου, δεικνύουσα ἐν τούτοις ποιάν τινὰ διανοητικότητα, ἐν ᾗ οἱ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης εἶχον ἀναπτύξῃ μόνον τὸ καμικὸν στοιχεῖον. Αἱ ἑπτὰ αὗται τάξεις τῶν σεληνιακῶν Πιτριῶν ἦσαν τὰ προϋόντα τῆς σεληνιακῆς ἀλύσσου ἅτινα μετήχθησαν πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν εἰς τὴν γήινην τοιαύτην ἥτις ἀπετέλει τὴν τετάρτην μετενσάρκωσιν τῆς πλανητικῆς ἀλύσσου.

Ὡς Μονάδες—ἔχουσαι τὸ νοητικὸν στοιχεῖον παρὸν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει, τὸ καμικὸν τοιοῦτον ἀνεπτυγμένον ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ τῇ τρίτῃ τοιαύτῃ, ἐν βλαστήσει ἐν τῇ τετάρτῃ, πλησιάζον μόνον τὴν κατάστασιν σπέρματος ἐν τῇ ἔτι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένῃ πέμπτῃ καὶ ἀνεπαίσθητον ἐν τῇ ἕκτῃ καὶ τῇ ἑβδόμῃ—αἱ

οντότητες αὐται εἰσῆλθον εἰς τὴν γήϊνην ἄλυσσον, διὰ νὰ ἐμφυ-
χώσωσι τὸν στοιχειακὴν οὐσίαν καὶ τὰς ὑπὸ τῶν Τεκτόνων δια-
πλασθείσας μορφάς¹.

Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Τέκτονες» (Builders) περιλαμβάνονται
ἀναρίθμητοι πνευματικοὶ ὄντοτες, ἱεραρχαὶ ὄντων ὧν ἡ συ-
νειδησις καὶ ἡ δυνάμεις ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεώς
τῶν, αἵτινες ἐν ἐκάστῳ πεδίῳ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀποτελεσμα-
τικὴν δόμησιν τῶν μορφῶν. Αἱ ἀνώτεραι ἰθύνουσι καὶ ἐλέγχου-
σιν, ἐν ᾧ αἱ κατώτεραι κατασκευάζουσι τὰ ὑλικά, συμφώνως πρὸς
τὰ δοθέντα εἰς αὐτὰς ὑποδείγματα.

Νῦν ἡ ἀνάγκη τῆς χρησιμοποίησεως τῶν διαδοχικῶν σφαι-
ρῶν τῆς πλανητικῆς ἀλύσσου καθίσταται καταφανής. Ἡ σφαῖρα
Α εἶναι ὁ ἀρχέτυπος κόσμος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δομοῦνται τὰ ὑπο-
δείγματα τῶν μορφῶν, ἅτινα θὰ ὑποστῶσι κατεργασίαν κατὰ τὴν
διάρκειαν τοῦ γύρου. Οἱ ἀνώτεροι Τέκτονες λαμβάνουσι τὰς ἀρ-
χετύπους ἰδέας ἐκ τῆς διανοίας τοῦ Πλανητικοῦ Λόγου, καὶ κα-
θοδηγοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀγῦρα ἐπιπέδων τοὺς Τέκτονας οἵτινες κατα-

1. H. H. P. Blavatsky, ἐν τῇ Secret Doctrine, δὲν περιλαμβάνει
τοὺς ὑπὸ τῆς κ. Sinnett καλουμένους Πιτριᾶς πρώτης καὶ δευτέρας τά-
ξεως εἰς τὰς «ἐκ τῆς σεληνιακῆς ἀλύσσου μονάδας». Θεωρεῖ αὐτοὺς ἰδιαι-
τέρως ὡς «ἀνθρώπους», ὡς «Dhyān Chohans.» Περλ. I, σσ. 197,
207, 211.

Ἡ νιοθετηθεῖσα παρ' ἐμοῦ ὀνοματολογία εἶναι ἡ τῆς Secret Doctrine.
Ἐν τῇ ἀξιολόγῳ φυλλαδίῳ τῆς κ. Sinnett καὶ τοῦ κ. Scott—Elliot
περὶ τῶν Σεληνιακῶν Πιτριῶν, οἱ «Κατώτεροι Dhyānis» τῆς H. P.
Blavatsky οἵτινες ἐνεσαρκώθησαν κατὰ τὸν τρίτον καὶ τὸν τέταρτον
γύρον, θεωροῦνται ὡς ἡ πρώτη καὶ ἡ δευτέρα τάξις τῶν Σεληνιακῶν
Πιτριῶν· ἡ τρίτη ὁθεν τάξις αὐτῶν εἶναι ἡ πρώτη τῆς H. P. B., ἡ τε-
τάρτη τάξις αὐτῶν ἡ δευτέρα ταύτης, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Οὐδεμία δια-
φορὰ ὑφίσταται ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν γεγονότων ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ὀνομα-
τολογίᾳ. Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη ἐνδεχόμενον νὰ παραπλανήσῃ τὸν μὴ
ἐνήμερον σπουδαστήν. Ἐπειδὴ μεταχειρίζομαι τὴν ὀνοματολογίαν τῆς
H. P. B. οἱ σπουδασταὶ μου τῆς «London Lodge» καὶ οἱ ἀναγνώσται
τῶν «Transactions» (πεπραγμένων) αὐτῶν, ἀνάγκη νὰ ἐνθυμῶνται ὅτι οἱ
ἐμοὶ πρῶτοι εἶναι οἱ τρίτοι τούτων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

σκευάζουσιν τὰς ἀρχετύπους μορφὰς διὰ τὸν γῦρον. Ἐπὶ τῆς σφαίρας Β, αἱ μορφαὶ αὗται ἐπαναπαράγονται κατὰ διαφόρους τρόπους διὰ νοητικῆς ὕλης ὑπὸ μιᾶς κατωτέρας τάξεως Τεκτόνων καὶ ἐξελίσσονται βραδέως καὶ διαφοροτρόπως, μέχρις ὅτου ὧσιν ἔτοιμοι νὰ δεχθῶσι διηθημένην χονδροειδεστέραν ὕλην· τότε οἱ τῆς ἀστρικῆς ὕλης Τέκτονες τίθενται ἐπὶ τὸ ἔργον, καὶ παρασκευάζουσιν ἐπὶ τῆς σφαίρας Γ ἀστρικὰς μορφάς, μετὰ πλέον κατειργασμένων λεπτομερειῶν· ὅταν αἱ μορφαὶ ἐξελιχθῶσιν, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπουσι τοῦτο αἱ ἀστρικαὶ συνθῆκαι, οἱ Τέκτονες τῆς σφαίρας Δ ἀρχίζουν τὴν διάπλασιν τῶν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πεδίου μορφῶν, καὶ οὕτω πως τὰ κατώτατα εἶδη τῆς ὕλης διαμορφοῦνται εἰς καταλλήλους τύπους, καὶ αἱ μορφαὶ λαμβάνουσι τὴν πυκνοτέραν καὶ πληρεστέραν διάπλασίν των.

Ἀπὸ τοῦ μεσαίου τούτου σημείου καὶ πρὸς τὰ ἄνω, ἡ φύσις τῆς ἐξελίξεως μεταβάλλεται κατὰ τι· μέχρι τοῦδε ἡ μεγαλειτέρα προσοχὴ εἶχεν ἐπιστηθῇ ἐπὶ τῆς δομήσεως τῆς μορφῆς· ἐπὶ τοῦ ἀνερχομένου τόξου ἡ κυρία προσοχὴ κατευθύνεται ἐπὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς μορφῆς ὡς φορέως τῆς ἐξελισσομένης ζωῆς καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ἐξελίξεως ἐπὶ τῆς σφαίρας Δ καὶ ἐπὶ τῶν σφαιρῶν Ε καὶ Ζ ἡ συνείδησις ἐκδηλοῦται κατὰ πρῶτον ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ εἶτα ἐπὶ τοῦ ἀστρικοῦ καὶ τῶν κατωτέρων νοητικῶν πεδίων, διὰ τῶν ἀντιστοίχων τῶν ἐπὶ τοῦ κατερχομένου τόξου κατεργασθεισῶν μορφῶν.

Ἐπὶ τοῦ κατερχομένου τόξου ἡ Μονὰς ἐπενεργεῖ, ὡς οἶόν τε κάλλιον, ἐπὶ τῶν ἐξελισσομένων μορφῶν, καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς αὐτῆς ἐκδηλοῦται ἀορίστως ὡς ἐντύπωσις, ἐνόρασις καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐπὶ τοῦ ἀνερχομένου τόξου, ἡ Μονὰς ἐκδηλοῦται διὰ τῶν μορφῶν ὡς τὸ κυβερνῶν αὐτὰς ἐσωτερικὸν στοιχεῖον. Ἐπὶ τῆς σφαίρας Η ἐπιτυγχάνεται ἡ τελειότης τοῦ γύρου, τῆς Μονάδος κατοικούσης καὶ χρησιμοποιούσης, ὡς φορεῖς τῆς, τὰς ἀρχετύπους μορφὰς τῆς σφαίρας Α.

Κατὰ τὴν διάρκειαν πάντων τούτων τῶν σταδίων, οἱ Σελή-

νιακοὶ Πιτρίαι ἔδρασαν ὡς ψυχαὶ τῶν μορφῶν, κατὰ πρῶτον ἐγκολάπτουσαι ταύτας, βραδύτερον κατοικοῦσαι ἐν αὐταῖς. Ἐπὶ τῶν Πιτριῶν τῆς πρώτης τάξεως ἔλαχε τὸ βαρύτερον φορτίον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τριῶν πρώτων γύρων. Οἱ τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης τάξεως Πιτρίαι εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν κατεργασθεισῶν, ὑπὸ τῶν τῆς πρώτης, μορφῶν. Οἱ τῆς πρώτης παρασκευάζουσι τὰς μορφὰς ταύτας ἐμψυχοῦντες αὐτάς ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εἶτα στρέφονται ἀλλαχοῦ, ἐγκαταλείποντες ταύτας ὅπως χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῶν τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης τάξεως. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου γύρου, αἱ ἀρχέτυποι μορφαὶ τοῦ ὀρυκτοῦ κόσμου μετηνέχθησαν πρὸς τὰ κάτω, διὰ τὰ ὑποστῶσι κατεργασίαν διὰ τῶν διαδοχικῶν γύρων, μέχρις ὅτου φθάσωσιν εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν πυκνότητος εἰς τὸ μέσον τοῦ τετάρτου γύρου. Τὸ «Πῦρ» εἶναι τὸ «στοιχεῖον» τοῦ πρώτου τούτου γύρου.

Κατὰ τὸν δεύτερον γῦρον οἱ τῆς πρώτης τάξεως Πιτρίαι ἐξακολουθοῦσι τὴν ἀνθρωπίνην ἐξέλιξιν των, ἐγγίζοντες μόνον τὰ κατώτερα στάδια, ὡς τὸ ἀνθρώπινον ἔμβρυον εἰσέτι καὶ σήμερον ἡγίξει ταῦτα, ἐν ᾧ οἱ τῆς δευτέρας τάξεως, κατὰ τὸ τέρας τοῦ γύρου, ἔχουσι φθάσῃ εἰς τὸ πρωτογενὲς ἀνθρώπινον στάδιον. Τὸ μέγα ἔργον τοῦ γύρου συνίσταται εἰς τὸ νὰ φέρῃ πρὸς τὰ κάτω τὰς ἀρχετύπους μορφὰς τῆς φυτικῆς ζωῆς, αἵτινες θὰ φθάσωσιν εἰς τὴν τελειότητα κατὰ τὸν πέμπτον γῦρον. Ὁ «Ἀήρ» εἶναι τὸ «στοιχεῖον» τοῦ δευτέρου γύρου.

Κατὰ τὸν τρίτον γῦρον, οἱ τῆς πρώτης τάξεως Πιτρίαι ἀπέβησαν ὀριστικῶς ἀνθρώπινον κατὰ τὴν μορφήν· μολονότι τὸ σῶμα εἶναι γλοιῶδες καὶ γιγάντιον, εἶναι ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς σφαίρας Δ ἀρκετὰ συμπαγὲς διὰ τὰ δύναται νὰ ἴσταιται ὀρθιον. Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ πιθήκου καὶ καλύπτεται ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Οἱ τῆς τρίτης τάξεως Πιτρίαι φθάνουσιν εἰς τὸ πρωτογενὲς ἀνθρώπινον στάδιον. Οἱ τῆς δευτέρας τάξεως ἥλιακοὶ Πιτρίαι ποιοῦνται τὴν πρώτην ἐμφάνισίν των ἐπὶ τῆς σφαίρας Δ κατὰ τὸν γῦρον τοῦτον, καὶ τίθενται ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ἀνθρωπίνης ἐξε-

λίξεως. Αἱ ἀρχέτυποι μορφαὶ τῶν ζώων φέρονται πρὸς τὰ κάτω, διὰ τὰ ὑποστῶσι κατεργασίαν καὶ ἀποβῶσι τέλειαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔκτου γύρου. Τὸ «ὔδωρ» εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν «στοιχεῖον».

Ὁ τέταρτος γῦρος, ὁ μεσαῖος ἐκ τῶν ἑπτὰ οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ γήινον μανβαντάρα, διακρίνεται διὰ τῆς μεταφορᾶς εἰς τὴν σφαῖραν Α τῶν ἀρχετύπων μορφῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ γῦρος οὗτος διακρίνεται ὡς ἀνθρώπινος, ὡς οἱ προηγούμενοι αὐτοῦ ἦσαν ἐκ περιτροπῆς ζωϊκός, φυτικὸς καὶ ὀρυκτός. Αἱ δυνατότητες τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς ἔχουσιν ἐκδηλωθῆ ὡς ἀρχέτυπα ἐν τῷ τετάρτῳ γύρῳ, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἑβδόμου γύρου δὲν θὰ ἔχωσι τελείως αὐταὶ πραγματοποιηθῇ. Ἡ «Γῆ» εἶναι τὸ «στοιχεῖον» τοῦ γύρου τούτου, τοῦ πυκνοτέρου, τοῦ ὑλικωτάτου. Οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἡλιακοὶ Πιτρίαι δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐπτερύγιζον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον περὶ τὴν σφαῖραν Δ κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς ἐνεργείας της, ἀλλὰ δὲν ἐνεσαρκώθησαν ὀριστικῶς εἰμὴ μετὰ τὴν τρίτην μεγάλην ἐκπόρευσιν τῆς ζωῆς ἐκ τοῦ πλανητικοῦ Λόγου, περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης φυλῆς, ἀλλὰ καὶ τότε βραδέως. Ὁ ἀριθμὸς ἠΰξανεν ἐφ' ὅσον προώδευεν ἡ φυλὴ, καὶ πληθύες ἐνεσαρκοῦντο κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τετάρτης φυλῆς.

Ἡ ἐξέλιξις αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γῆς, τῆς σφαίρας Δ, παρουσιάζει λίαν ἀξιοσημειώτως τὴν συνεχῆ ἑπτὰ δικὴν ποικιλίαν περὶ ἧς τοσάκις ἐγένετο λόγος.

Ἐπτὰ φυλαὶ ἀνθρώπων ἐνεφανίσθησαν ἤδη κατὰ τὸν τρίτον γῦρον, καὶ κατὰ τὸν τέταρτον αἱ θεμελιώδεις αὐταὶ διαιρέσεις κατέστησαν ἐμφανέσταται ἐπὶ τῆς σφαίρας Γ, ὅπου ἑπτὰ φυλαί, ἐκάστη μετὰ τῶν ὑποδιαιρέσεών της, ἐξευλίχθησαν. Ἐπὶ τῆς σφαίρας Δ ἡ ἀνθρωπότης ἐμφανίζεται διὰ μιᾶς πρώτης Φυλῆς καλουμένης συνήθως Κυρίας Φυλῆς — ἐπὶ ἑπτὰ διαφόρων σημείων, «ἑπτὰ ἐκ τούτων, ἐκάστη ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτῆς τόπου»¹. Οἱ ἑπτὰ οὗτοι τύποι οἵτινες ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ οὐχὶ διαδοχικῶς, ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην κυρίαν φυλήν, καὶ ἐκά-

1. Book of Dzyan, 13. Secret Doctrine, II.

στη τούτων ἔσχε τὰς ἑπτὰ αὐτῆς ὑποδιαίρέσεις. Ἐκ τῆς πρώτης κυρίας φυλῆς, ἦν ἀπετέλουν γλοιώδη ἄμορφα πλάσματα — ἐξειλίχθη ἡ δευτέρα κυρία φυλή, ἥς αἱ μορφαὶ ἦσαν πλέον καθωρισμέναι, καὶ ἐκ ταύτης ἡ τρίτη, ἦν ἀπετέλουν πλάσματα ὅμοια πρὸς πιθήκους ἅτινα ἀπέβησαν ἄνθρωποι γιγάντιοι καὶ ἄκομφοι. Περὶ τὰ μέσα τῆς ἐξελίξεως τῆς τρίτης κυρίας φυλῆς καλουμένης Λεμουρίας, ἦλθον εἰς τὴν γῆν προερχόμενοι ἐκ μιᾶς ἄλλης πλανητικῆς ἀλύσσου, τῆς τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ πολὺ προηγμένης ἐν τῇ ἐξελίξει, μέλη τῆς μεγάλως ἐξελιχθείσης ἀνθρωπότητός της, ἔνδοξα ὄντα ἅτινα ἀπεκλήθησαν συνήθως Υἱοὶ τοῦ Πυρός, ὡς ἐκ τῆς ἀκτινοβόλου αὐτῶν ἐμφανίσεως καὶ ἅτινα ἀπετέλουν ἐν ὑψηλὸν Τάγμα μεταξὺ τῶν Υἱῶν τῆς Διανοίας ¹.

Ἐγκατέστησαν τὴν κατοικίαν αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς θεῖοι Ἐκπαιδευταὶ τῆς νεαρᾶς ἀνθρωπότητος. Ἐνιοὶ ἐκ τούτων ἐνῆργουν ὡς διώρυγες διὰ τὴν τρίτην ἐκπόρευσιν τῆς ζωῆς, καὶ ἔρριπτον εἰς τὸν ζῶον — ἄνθρωπον τὸν σπινθῆρα τῆς μοναδικῆς ζωῆς, ἣτις σχηματίζει τὸ αἰτιατὸν σῶμα. Τοιοῦτοτρόπως οἱ τῆς πρώτης, τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης τάξεως Σεληνικοὶ Πιτρίαι ἀτομικοποιήθησαν. Οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν μεγάλην μᾶζαν τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ δύο τάξεις τῶν Ἡλιακῶν Πιτριῶν, ἀτομικοποιηθεῖσαι ἤδη — ἡ πρώτη πρὶν ἐγκαταλείψῃ τὴν ἡλιακὴν ἄλυσσον καὶ ἡ δευτέρα βραδύτερον — ἀποτελοῦσι δύο κατώτερα τάγματα τῶν Υἱῶν τῆς Διανοίας. Ἡ δευτέρα ἐνεσαρκώθη περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης φυλῆς, καὶ ἡ πρώτη βραδύτερον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ τετάρτῃ φυλῇ, τῇ Ἀτλαντικῇ. Ἡ πέμπτη, ἡ Ἀρὺα φυλή, ἣτις εἶναι νῦν ἐπὶ κεφαλῇ τῆς ἐξελίξεως, ἐξειλίχθη ἐκ τῆς πέμπτης ὑποδιαίρέσεως τῆς Ἀτλαντικῆς, ἥς αἱ παρέχουσαι τὰς περισσοτέρας ἐλπίδας οἰκογένειαι ἀπεμονώθησαν ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀσίᾳ, καὶ ὁ τύπος τῆς νέας φυλῆς ἐξειλίχθη, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν ἐνὸς Μεγάλου ὄντος, καλουμένου τεχνικῶς Μανοῦ. Πηγάζουσα ἐκ

1. Mānasaputra. Ἡ Μεγάλῃ αὐτῇ Ἱεραρχίᾳ τῶν αὐτοσυνειδητῶν ὄντοτήτων περιλαμβάνει πολλὰ τάγματα.

τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, ἡ πρώτη ὑποδιαίρεσις τῆς φυλῆς ταύτης ἐγκατεστάθη ἐν Ἰνδίαῖς, πρὸς νότον τῶν Ἱμαλαίων, καὶ διὰ τῶν τεσσάρων τάξεων της, τῶν διδασκάλων, τῶν μαχητῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἐργατῶν¹, ἐπεκράτησεν ἐν τῇ εὐρείᾳ Ἰνδικῇ Χερσονήσῳ ὑποτάξασα τὰ ἔθνη τῆς τετάρτης καὶ τῆς τρίτης φυλῆς, ἅτινα κατόκουν τότε ἐκεῖ.

Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐβδόμης φυλῆς τοῦ ἐβδόμου γύρου, τ. ἔ. κατὰ τὸ τέρμα τοῦ γηίνου τούτου μανβαντάρα, ἡ ἄλυσσος ἡμῶν θὰ παραδώσῃ εἰς τὴν διάδοχόν της τοὺς καρποὺς τῆς ζωῆς της. Οἱ καρποὶ οὗτοι θὰ ὦσι τέλειοι θεῖοι ἄνθρωποι, Βοῦδδαι Μανουῦ, Chohans, Διδάσκαλοι, ἔτοιμοι ν' ἀναλάβωσι τὸ ἔργον τῆς καθοδηγήσεως τῆς ἐξελιξέως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πλανητικοῦ Λόγου, μετὰ φαλάγγων ἦτιον ἐξευλιγμένων ὄντοτήτων παντὸς βαθμοῦ συνειδήσεως, αἵτινες ἔχουσιν εἰσεῖτι ἀνάγκην φυσικῆς πείρας πρὸς τελειοποίησιν τῶν θείων δυνατοτήτων των. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἡμετέρου μανβαντάρα θὰ ἐπακολουθήσωσι τὸ πέμπτον, τὸ ἕκτον καὶ τὸ ἕβδομον τοιοῦτον τῆς ἡμετέρας ἀλύσσου ἅτινα εὐρίσκονται ἀκόμη ἐν τῇ μήτρᾳ τοῦ μέλλοντος.

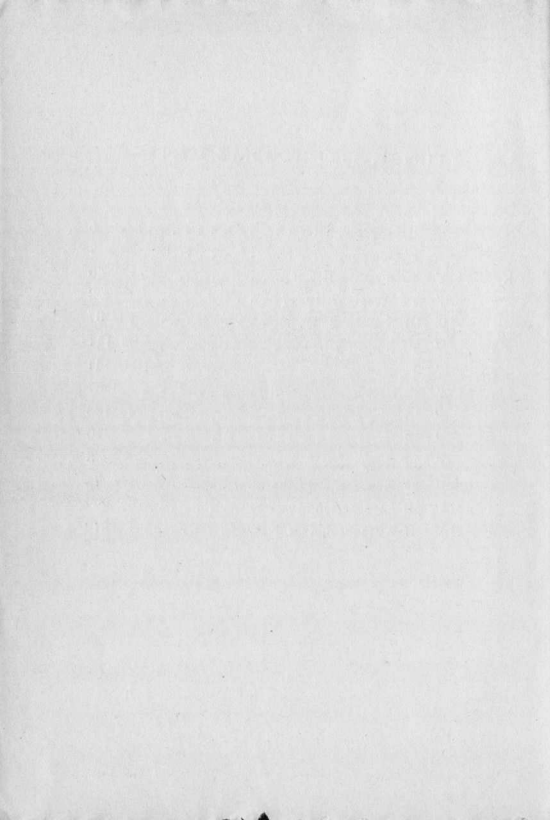
Εἶτα ὁ πλανητικὸς Λόγος θὰ συγκεντρώσῃ ἐν Ἐαυτῷ πάντας τοὺς καρποὺς τῆς ἐξελιξέως καὶ θὰ εἰσέλθῃ μετὰ τῶν τέκνων του εἰς μακρὰν περίοδον ἀναπαύσεως καὶ μακαριότητος. Περὶ τῆς ὑψηλῆς ταύτης καταστάσεως δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν. Πῶς, εἰς τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐξελιξέως μας, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνειρευθῶμεν τὴν ἀφάνταστον ταύτην λαμπρότητά της; Ἀορίστως μόνον γνωρίζομεν ὅτι εὐτυχῇ τὰ πνεύματα μας θὰ «εἰσέλθωσιν εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου» καί, ἀναπαυόμενα ἐν Αὐτῷ, θὰ ἴδωσι νὰ ἐκτείνωνται πρὸ αὐτῶν ἀπέραντοι ὀρίζοντες ὑψηλῆς ζωῆς καὶ ἀγάπης, ὕψη καὶ βάθῃ δυνάμεως καὶ χαρᾶς, ἀπεριόριστα ὡς ἡ Μοναδικὴ Ὑπαρξις, ἀνεξάντλητα ὡς τὸ Μοναδικὸν ὄπερ Ὑπάρχει.

ΕΙΡΗΝΗ ΕΙΣ ΠΑΝΤΑ ΤΑ ΟΝΤΑ

1. Brāhmanas, Kshattriyas, Vaishyas, Shūdras.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Πρόλογος	Σελ.	5
	Εἰσαγωγή	»	7
Κεφάλ.	Α' Τὸ Φυσικὸν Πεδίον	»	45
»	Β' Τὸ Ἀστρικὸν Πεδίον	»	62
»	Γ' Ἡ Καμαλόκα	»	87
»	Δ' Τὸ Νοητικὸν Πεδίον	»	111
»	Ε' Τὸ Δεδαχάν	»	141
»	Ζ' Τὸ Βουδδικὸν καὶ τὸ Νιρβανικὸν Πεδίον	»	167
»	Ζ' Ἡ Μετενσάρκωσις	»	183
»	Η' Ἡ Μετενσάρκωσις (Συνέχεια)	»	210
»	Θ' Τὸ Κάρμα	»	243
»	Ι' Ὁ Νόμος τῆς Θυσίας	»	276
»	ΙΑ' Ἡ Ἀνοδος τοῦ Ἀνθρώπου	»	292
»	ΙΒ' Ἡ Κατασκευὴ ἐνὸς Κόσμου	»	312

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ

Ἡ Θεοσοφικὴ Ἑταιρία εἶναι ὁργανισμὸς ἀποτελούμενος ἀπὸ σπουδαστὰς ἀνήκοντας, ἢ μὴ, εἰς μίαν οἰανδήποτε τῶν ἐν τῷ κόσμῳ Θρησκειῶν. Πάντα τὰ μέλη αὐτῆς ἀποδέχονται, εἰσερχόμενα εἰς ταύτην, τοὺς τρεῖς σκοποὺς οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς. Πάντες διαπνέονται ὑπὸ τῆς κοινῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐξαλείψωσι τὰ θρησκευτικὰ μίση, νὰ συνενώσωσι τοὺς ἀνθρώπους καλῆς θελήσεως, ἀνεξαρτήτως τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν δοξασιῶν, εἰς τὴν μελέτην τῶν συγκεκαλυμμένων ὑπὸ τὴν σκοτεινότητι τῶν δογμάτων ἀληθειῶν, καὶ νὰ καταστήσωσι κοινωνοὺς τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐρευνῶν των πάντας ἐκείνους, οὓς τὰ ζητήματα ταῦτα δυνατὸν νὰ ἐνδιαφέρωσιν. Ἡ ἀλληλεγγύη των δὲν εἶναι καρπὸς τυφλῆς πίστεως ἀλλὰ κοινῆς ἐφέσεως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἣν θεωροῦσιν οὐχὶ ὡς δόγμα ἐπιβαλλόμενον ὑπὸ τῆς αὐθεντίας, ἀλλ' ὡς ἀνταμοιβὴν τῆς προσπαθείας, τῆς ἀγνότητος, τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς ἓν ὑψηλὸν ἰδεῶδες. Φρονοῦν ὅτι ἡ πίστις ὀφείλει νὰ γεννᾶται ἐκ τῆς μελέτης ἢ τῆς ἐνοράσεως, νὰ στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῆς κρίσεως καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν λόγων ὁποιουδήποτε.

Ἐπεκτείνουν εἰς πάντας τὴν ἀνοχὴν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μὴ ἀνεκτικούς, θεωροῦντες ὅτι ἡ ἀρετὴ αὕτη εἶναι ὀφειλὴ πρὸς πάντας καὶ οὐχὶ προνόμιον χορηγούμενον εἰς τὴν μειονότητα. Δὲν ἐπιθυμοῦσι ποσῶς τὴν τιμωρίαν τῆς ἀμαθείας, ἀλλὰ τὴν ἐκρίζωσιν ταύτης.

Θεωροῦσι τὰς διαφοροὺς Θρησκείας ὡς ἀτελεῖς ἐκφράσεις τῆς Θείας Σοφίας καί, ἀντὶ νὰ τὰς καταδικάζωσι, μελετῶσι ταύτας.

Ἐμβληματὰ των εἶναι ἡ «Εἰρήνη» καὶ σημαία των ἡ «Ἀλήθεια».

Ἡ Θεοσοφία δύναται νὰ καθορισθῇ ὡς τὸ σύνολον τῶν ἀληθειῶν αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν πασῶν τῶν Θρησκειῶν. Ἀποδεικνύει ὅτι οὐδεμία τῶν ἀληθειῶν τούτων δύναται νὰ διεκδικηθῇ

ὡς ἡ ἀποκλειστικὴ κυριότης μιᾶς ἐκκλησίας. Προσκομίζει φιλοσοφίαν καθιστῶσαν τὴν ζωὴν εὐνόητον καὶ καταδεικνύει ὅτι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη καθοδηγοῦσι τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου. Ἀτενίζει πρὸς τὸν θάνατον ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἀπόψεως, ὡς πρὸς περιοδικὸν γεγονὸς κατὰ τὸ διάστημα ἀτέρμονος ζωῆς καὶ παρουσιάζει οὕτω τὴν ζωὴν ὑπὸ τὴν ἐξόχως μεγαλειώδη αὐτῆς ἄποψιν. Ἀποδίδει πραγματικῶς εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀρχαίαν ἐπιστήμην τῆς ψυχῆς καὶ διδάσκει τὸν ἄνθρωπον ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἐνῶ τὸ νοητικὸν καὶ τὸ φυσικὸν σῶμα εἶναι μόνον τὰ ὄργανα καὶ οἱ θεράποντες αὐτοῦ. Ἐπιφέρει φῶς εἰς τὰς Γραφὰς πασῶν τῶν Θρησκειῶν τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτει τὴν κεκαλυμμένην ἔννοιαν, δικαιολογοῦσα ταύτας εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς λογικῆς ὡς καὶ τὰς τῆς ἐνοράσεως.

Πάντα τὰ μέλη τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας μελετῶσι τὰς ἀληθείας ταύτας καὶ ὅσα ἐκ τούτων ἐπιθυμοῦσι νὰ γίνωσι Θεόσοφοι, ὑπὸ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως, προσπαθοῦσι νὰ τὰς ἐφαρμόζωσι καὶ εἰς τὴν ζωὴν των.

Πᾶς ὅστις ἐπιθυμεῖ ν' ἀποκτήσῃ τὴν γνῶσιν, νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν ἀνεξικακίαν καὶ νὰ τείνῃ πρὸς ὑψηλὸν ἰδεῶδες, εἶναι μετὰ χαρᾶς δεκτὸς ὡς μέλος τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρίας.

Σκοποὶ τῆς Ἑταιρίας εἶναι·

1) *Ὁ σχηματισμὸς διεθνoῦς πυρῆνος ἀδελφότητος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἀνευ διακρίσεως γένους, φυλῆς, τάξεως καὶ πίστεως.*

2) *Ἡ ἐνθάρρυνσις τῆς συγκριτικῆς μελέτης τῶν Θρησκειῶν, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν Ἐπιστημῶν.*

3) *Ἡ σπουδὴ τῶν ἀνερμηνεύτων νόμων τῆς φύσεως καὶ τῶν λανθανουσῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου.*

Παρὰ τῶν ἐπιθυμούντων ν' ἀποτελέσωσι μέλη τῆς Ἑταιρίας ἀπαιτεῖται μόνον ἡ ἀποδοχὴ τοῦ πρώτου τῶν σκοπῶν τῆς.

Διὰ πᾶσαν πληροφορίαν ἀπευθυντέον εἰς τὴν Ἑνωσιν τῶν Ἑλληνικῶν Θεοσοφικῶν Στοῶν, ἐν Ἀθήναις, ὁδὸς Βουκουρεστίου 16.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ

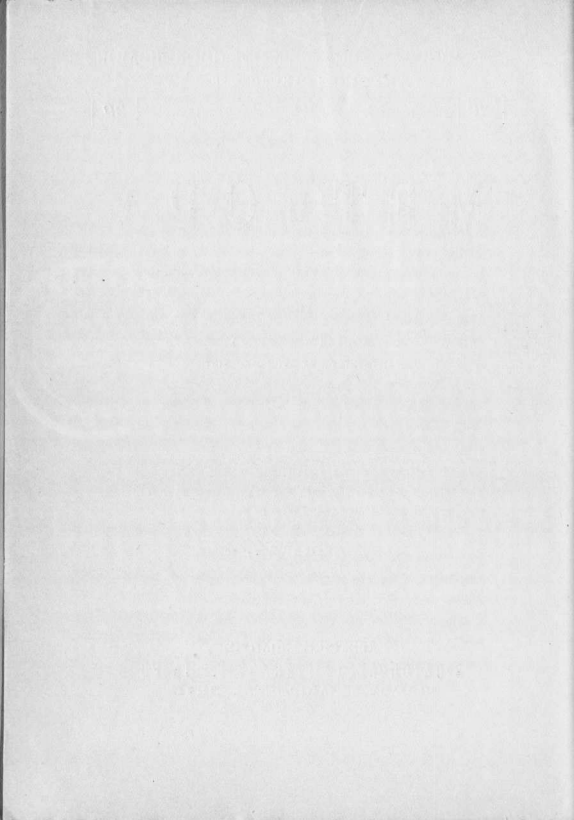
Θεωροῦμεν περιττὴν τὴν ἀναγραφὴν τῶν διορθώσεων τῶν παροραμάτων ἐκείνων ἐξ ὧν οὐδόλως θίγεται ἡ ἔννοια.

Σημειοῦμεν μόνον τὰς σπουδαιοτέρας.

Σελ.	7	στ.	3	ἐκ τῶν κάτω, μετὰ τὴν λέξιν καταδείξῃ γράφει αὕτη
»	9	»	4	ἀντὶ ψηλαψηζούσης γράφει ψηλαφώσης
»	11	»		τελευταῖος καὶ σελ. 12 στ. 1, ἀντὶ τόσῳ χαρακτηριστικὴν γράφει χαρακτηριστικὸν
»	12	»	6	ἀντὶ οὐδόλως ἐγκρατὴς γράφει ἐπιρρεπὴς εἰς ἀκολασίας
»	12	»	30	ἀντὶ Μογγογικῆς γράφει Μογγολικῆς
»	13	»	16	πρὸ τῆς λέξεως τῆς γράφει ἀπὸ
»	18	»	26	ἀντὶ ἐν αὐτῷ γράφει ἐν αὐτῇ
»	20	»	23	μετὰ τὴν λέξιν εἰμὴ γράφει μόνον
»	22	»	15	ἀντὶ τὴν Σοφίαν καὶ τὴν φωνὴν σχηματίζουσας γράφει ἡ Σοφία καὶ ἡ φωνὴ σχηματίζουσαι
»	22	»	20	ἀντὶ ὑπὸ μορφὴν γράφει ὑπὸ τὴν μορφήν
»	24	»	20	μετὰ τὴν λέξιν ὥς » π. χ.
»	26	»	25	ἀντὶ δοθὲν » δοθέντος
»	28	»	19-20	» ὑπερουσιῶδες » ὑπερούσιον
»	29	»	20	» ἐνὺς » ἐνὸς
»	30	»	31	» Σανκύων » Σανκυῶν
»	31	»	31	» Γνωστικισμοῦ » Γνώσεως
»	31	»	33	» » » τῆς Γνώσεως
»	32	»	24	» φύσεως » Φύσεως
»	33	»	3	» φράσεις δι' ὧν κλ. » φράσεις ἐπακριβῶς ἀπηχοῦσαι τὴν Ἰνδικὴν Διδασκαλίαν

Σελ. 34	στ. 7	ἀντὶ ἀγωγῆς γράφε πειθαρχίας
» 34	» 28-29	» ἀπὸ τοῦ τροφοδοτεῖν, ἀπὸ τοῦ δυσἀρεστεῖσθαι γράφε τοῦ τροφοδοτεῖν, τοῦ δυσἀρεστεῖσθαι
» 35	» 15	» εὐάρεστον γράφε εὐάρεστον
» 36	» 11	» πηγὴ » πηγῆς
» 38	» 6	» ἀποδιδομένων » ἀπονεμομένων
» 38	» 16	» νοητοῦ » λογικοῦ
» 39	» 19	» αq » ap
» 40	» 28	» ἐν ᾧ » ἐν ᾗ
» 46	» 1	» Αὐτοῦ » Αὐτοῦ
» 46	» 2	» περιοριζομένην σφαῖραν τῆς ἐνεργείας Του γράφε περιορίζουσιν τὴν ἐνέργειάν Του σφαῖ- ραν δράσεως.
» 48	» 22	» διαζυγίου γράφε διαζύγιον
» 49	» 7	» ἐμψυχούσα δύναμις γρ .ἐμψυχούσης δυνάμεως
» 51	» 7	» τέσσαραις γράφε τέσσαρσιν
» 52	» ὑποσ. 2	» παραγωγὰ γράφε παραγωγικὰ
» 57	» 2	» ὑπεύθυνον γράφε ὑπεύθυνος
» 57	» 4	» καὶ τοῦ καθήκοντος τούτου κλπ. γράφε καὶ τὸ καθῆκον τοῦτο ἀδυνατεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ, ἄνευ τῶν ῥηθέντων τριῶν ὄρων.
» 57	» 24	» ὑφ' ὧν γράφε ὑφ' ἧμῶν
» 58	» 5	» μετὰ τὴν λέξιν διπλοῦ γράφε αἰθεριοῦ
» 58	» 20	» δεχομένας γράφε γινομένας δεκτὰς
» 59	» 5	» δυνατηκότητες γράφε δυναμικότητες
» 59	» 6	» πραγματικότητες γράφε πραγματοποιήσεις
» 60	» 26	» ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ τάφου γράφε αἰωρούμενον ὑπὲρ τὸν τάφον
» 63	» 18	» μετὰ τὴν λέξιν ἀστρικοῦ γράφε πεδίου
» 64	» 15	» δίδῃ γράφε παρουσιάξῃ
» 73	» 7	» κόσμῳ γράφε βασιλείῳ
» 80	» 20	» ἐπιπλέει γράφε αἰωρεῖται

Σελ. 93	στ. 13	ἀντὶ ἑξακολουθοῦσιν ἔχοντες συνείδησιν γράφε δια- τηροῦσι τὴν συνείδησιν
» 93	» 16	» νὰ κρατῶνται γράφε κρατούμενοι
» 94	» 11	» εἰς τὸ πρόσωπον τοῦτο γράφε εἰς τι πρόσωπον
» 94	» 22	» ἐνεργείας ἢ μόνη γράφε ἐνεργείας. Ἡ μόνη
» 107	» 4	ἐκ τῶν κάτω, μετὰ τὴν λέξιν εὐτελῇ γράφε καὶ
» 113	» 15, 16	» ὕλη γράφε ὕλην
» 120	» 9-10	» ἀναπτύξεως αἱ λέξεις γράφε ἀναπτύξεως αἱ λέξεις
» 121	» 4	ἐκ τῶν κάτω ἀντὶ ἐκεῖθεν γράφε συνεπῶς
» 125	» 23	» πρὸς γράφε πρὸ
» 128	» 7	ἐκ τῶν κάτω, ἀντὶ ἀτροφεῖ γράφε ἐπιφέρει ἀτροφίαν
» 134	» 10	μετὰ τὴν λέξιν διαρκὲς γράφε ἐκ
» 147	» 21	πρὸ τῆς λέξεως ὑφίσταται γράφε οὐδεὶς
» 152	» ὑποσημ.	» 83 γράφε 87
» 155	» 17	» ἐξελίσσονται γράφε ἐκτυλίσσονται
» 159	» 18	πρὸ τῆς λέξεως μόνον γράφε μικρὰν
» 160	» 1	μετὰ τὴν λέξιν ὠρισμένας γράφε ἀρετὰς
» 160	» 2	πρὸ τῆς λέξεως ἐσωτερικῆς γράφε μιᾶς
» 160	» 4	» ποινὰι γράφε κοινὰι
» 161	» 22	» ἢ θέλησις γράφε τῆς θελήσεως
» 164	» 5	ἐκ τῶν κάτω ἀντὶ εἰς γράφε πρὸς
» 164	» 4	ἐκ τῶν κάτω, πρὸ τοῦ Αὐταὶ γράφε Αἱ ἐνέργειαι
» 170	» 11	πρὸ τῆς λέξεως ἀναζητῶσι γράφε νὰ
» 187	» 2	» » » ἥτις γράφε ἐκεῖνη
» 212	» 27	» στοιχειωδεστάτας γράφε στοιχειωδεστάτους
» 214	» 9	ἐκ τῶν κάτω, διάγραφον τὴν λέξιν νὰ
» 221	» 20	» του γράφε τῆς
» 232	» 18	διάγραφον τὴν λέξιν ἢ
» 235	» 5	» συμφωνηθεῖς γράφε συμφωνηθεῖς
» 235	» 18	» ἐτύγχανεν γράφε ἔτυχε
» 238	» 13	πρὸ τῆς λέξεως τῆς γράφε ἀπὸ

ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ ποικιλία τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος.—Ἡ Ἑλλάς διακρίνεται διὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τοῦ κλίματος αὐτῆς. Ἡ θάλασσα, αἱ σειραὶ τῶν ὀρέων καὶ ἐν γένει αἱ πολυδαίδαλοι τοπογραφικαὶ ἀνωμαλῖαι, μυριοτρόπως ὑποδιαίρουσαι τὴν ἑλληνικὴν γῆν, παρέχουσι, μετὰ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, εἰς μικρὰν ἔκτασιν καὶ εἰς τόπους αὐτῆς ἐγγύτατα ἀλλήλων πολλάκις κειμένους, κλιματικὰς διαφορὰς καὶ ἀντιθέσεις ἀπαντήσας εἰς χώρας κειμένας εἰς πολὺ διάφορα πλάτη.

Οὕτως ἀπὸ τοῦ ξηροῦ καὶ ἀνύδρου κλίματος τῆς Ἀττικῆς ταχέως μεταπίπτομεν εἰς τὸ ὑγρὸν καὶ πολύομβρον τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· ἀπὸ δὲ τῶν εὐφόρων πεδιάδων τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης μέχρι τῶν ἀγόνων καὶ φαλακρῶν βράχων τῆς Λακωνίας καὶ τῶν ὀρέων τῆς Κρήτης εὐρίσκομεν κλιματικὴν καὶ φυτικὴν κλίμακα, τῆς ὁποίας ὁ πλοῦτος σπανίζει ἐπὶ τῆς Γῆς.

Ἄλλ' ἐνῷ αἱ βαθέως εἰς τὴν χώραν εἰσχωροῦντες καὶ παντοιοτρόπως διαμελίζοντες αὐτὴν κόλποι, αἱ πολυάριθμοι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας αὕτη ἀπολήγει, αἱ ποικιλόμορφοι νῆσοι, ὑπὸ τῶν ὁποίων πανταχόθεν σχεδὸν περικυκλοῦται, ἡ μορφὴ πολλῶν ἐκ τῶν κοιλάδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαίρεῖται, ἡ στενότης τῆς ξηρᾶς, εἰς 3 μόνον περίπου μοίρας γεωγραφικοῦ μήκους, μετὰ τοῦ θερμοῦ Ἰονίου πρὸς Δ καὶ τοῦ πολυνησιακοῦ Αἰγαίου πρὸς Α, περιλαμβανομένης, τεί-

νοῦσι νὰ προσδώσωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Χώραν τοὺς γλυκεῖς καὶ ἡπίους χαρακτῆρας εὐκραῶν καὶ μάλιστα θαλασσίων κλιμάτων, ἀφ' ἑτέρου ἢ διεύθυνσις καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων, ἢ γειτνιάσις τῆς μεγάλης ἀσιατικῆς ἡπείρου πρὸς Ἀνατολάς, ἢ πρὸς Δυσμὰς ἔκτασις τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, ἢ πρὸς Νότον ὑπαρξίς τῶν ξηρῶν καὶ θερμῶν ἀφρικανικῶν ἐρήμων καὶ πρὸ παντὸς ὃ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Μέσσην Εὐρώπην ἀπολήγων ἡπειρωτικὸς ἄξων ἀλλοιοῦσιν ἐν μέρει τὰς φυσικὰς ιδιότητας καὶ προσδίδουσι χερσαίους τινὰς χαρακτῆρας βορειοτέρων ἡπειρωτικῶν χωρῶν εἰς τὸ κλίμα διαφόρων τόπων τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Οὕτως, ἐνῶ εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Αἰγαίου δὲν κοσμεῖ τὴν ἀκτὴν μύρτου φύλλον καὶ τὸ κλίμα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ὁμοιάζει πρὸς τὸ τῆς κεντρικῆς Γερμανίας, ἀπὸ ὁλοκλήρου δὲ τῆς Πίνδου ἐλλεῖπει τῆς Νοτίου Εὐρώπης ἢ χλωρίς, εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν, εἰς τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Κρήτην δὲν εὐδοκιμεῖ μόνον ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία, οὐδ' ἐπιτυγχάνουσι μόνον τῶν ἐσπεριδοειδῶν πᾶσαι αἱ λεπταὶ ποικιλίαι, ἀλλὰ φύεται καί, ὑπὸ εὐνοϊκοῦς μάλιστα θροῦς, παράγει σχεδὸν ἐδωδίμους δακτύλους ὁ φοῖνιξ καὶ ὠριμάζει τοὺς καρπούς τῆς αὐτῇ ἢ βανανέα !

Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀρκεῖ μετρία τις ἀνύψωσις τοῦ ἐδάφους, ὅπως μεταβληθῇ ριζικῶς ἡ φύσις τοῦ τόπου· οὕτως εἰς αὐτὴν τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα, ἐπὶ τῶν ὕψηλῶν πεδίων τῆς Ἀρκαδίας, ἀποτυγχάνει πᾶσα λεπτή βλάστησις, ἐκλείπει αὐτὴ ἡ ἐλαία, ἐμφανίζεται ἡ ἐλάτη καὶ ἐν γένει ἀπαντῶσιν οἱ τραχεῖς χαρακτῆρες καὶ αἱ ιδιότητες τῶν χερσαίων κλιμάτων πολὺ βορειοτέρων πλατῶν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀνωτέ-

ρων κορυφῶν τῶν ὑψηλοτέρων ἑλληνικῶν ὀρέων, ὡς π. χ. τοῦ Ὀλύμπου, τῆς Πίνδου, τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταῦγέτου, ὑπὲρ τὰ 1.800 μ ὕψους, εὐρίσκονται κλιματικοὶ ὅροι ἀνά-
λογοι πρὸς τοὺς τῶν ἀδένδρων καὶ ὑπερβορείων χωρῶν τῆς
Ρωσσίας καὶ τῆς Σουηδίας, κλίματα καθιστῶντα ἐκεῖ ἀδύνα-
τον πᾶσαν δασικὴν βλάστησιν· ὑπὸ τὰ κλίματα ταῦτα μόνον
ἄραιοι θάμνοι, πόαι καὶ τοιαῦτα χαμαίξηλα φυτὰ δύνανται νὰ
εὐδοκιμῶσιν !

Ἄλλ' ἐν γένει ἕκαστον τῶν ὑψηλῶν τῆς ἑλληνικῆς χερ-
σονήσου ὀρέων εἶναι καὶ ἕν ζωντανὸν φυτολογικὸν μουσεῖον
ἔλων σχεδὸν τῶν εἰδῶν τῆς χλωρίδος εὐρυτάτης ζώνης τῆς
Γῆς, μία μεγάλη φυσικὴ κλίμαξ, φέρουσα ὅλας τὰς βαθμί-
δας τῆς φυτικῆς ζωῆς αὐτῆς· ἐπὶ τοῦ ἀμφιθεάτρου τῶν κλι-
τύων καὶ τῶν ὀροπεδίων τῶν ὑψηλῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος,
ἀναγινώσκομεν, ὡς ἐπὶ κολοσσίου φυσικοῖστορικοῦ πίνακος,
τὴν μακρὰν σειρὰν πλείστων ποικιλιῶν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου.
Οὕτω π. χ. ὁ Ἄθως συγκεντρώνει ἐπὶ τῶν κλιτύων του σχε-
δὸν ὅλα τὰ εἶδη τῶν γνωστῶν ἐν Εὐρώπῃ δένδρων !

Αἱ ὀροσειραί, λέγει ὁ Humboldt, χωρίζουσιν ἐν Ἑλλάδι
τὴν γῆν ἐπιφάνειαν εἰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διακρίνουν τὰ
τοπικὰ κλίματα καὶ θέτουσιν αὐτὰ ὑπὸ εἰδικούς ὅρους. Ἡ
διαμόρφωσις αὕτη, προσθέτει, ἐπέδρασεν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς
παραγωγῆς τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐκλογῆς τῆς καλλιιεργείας αὐ-
τοῦ, τῶν ἡθῶν, τῶν πολιτειακῶν μορφῶν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν
παθῶν τῶν γειτόνων λαῶν.

Πόσαι χῶραι καὶ πόσα κλίματα συνεπυκνώθησαν ἐντὸς
τῆς μικρᾶς ταύτης γωνίας τῆς ἑλληνικῆς γῆς ! Ἐντὸς χώρου
τριῶν μόλις μοιρῶν, ἡ Ἑλλὰς συνεκέντρωσε τὰς μεγίστας
φυτικὰς ποικιλίας ! Οὐδ' ὑπάρχει ἐπὶ τῆς Γῆς χώρα, λέγει ὁ

Κούρτιος, ἐνέχουσα τόσον ταχέως διαδεχομένης ἀλλήλας τὰς διαφόρους ζώνας τοῦ κλίματος καὶ τῆς βλαστήσεως. Ἐντεῦθεν γεννᾶται, κατὰ τὸν Κούρτιον, ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς φύσεως καὶ εἰς τὰ προϊόντα τῆς χώρας ποικιλία, ἐξεγείρουσα τὴν ψυχικὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου, προκαλοῦσα τὴν ἐπιμύξιν τῶν κατοίκων καὶ ἀναπτύσσουσα τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν κλίσιν αὐτῶν πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Γενικὸς χαρακτήρ.— Ὁ κλιματικὸς χαρακτήρ τῆς Ἑλλάδος εἶναι μίγμα θαλασσίων καὶ χερσαίων ἰδιοτήτων, κλίνων ἐν πολλαῖς πρὸς τὸν θαλάσσιον τύπον· ὁ βαθμὸς ὅμως αὐτοῦ παραλλάσσει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἀναλόγως τῶν γεωγραφικῶν καὶ τῶν τοπογραφικῶν ἔρων τῆς χώρας.

Ἡ Ἑλλὰς κεῖται πρὸς Νότον τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἄξονος, ἥτοι τῆς ἀτμοσφαιρικῆς γλώσσης, ἣτις προεκτείνει πρὸς τὴν Μέσσην Εὐρώπην τὰς ὑψηλὰς βρομετρικὰς πιέσεις τῆς Ἀσίας κατὰ τὴν ψυχρὰν περίοδον τοῦ ἔτους. Ἀλλὰ πρὸς Νότον τούτου, ὅταν ἡ διανομὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἐν γένει εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ῥέῃ πρὸς τὸ Αἰγαῖον ὁ ψυχρὸς ἀήρ τῶν βορειοτέρων χωρῶν, ἐπικρατοῦσι, κατὰ τὸν χειμῶνα, οἱ χερσαῖοι βόρειοι ξηροὶ ἄνεμοι· ὅθεν οἱ τόποι, οἱ εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βορείου τούτου ἡπειρωτικοῦ ρεύματος, ἔχουσι χειμῶνα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον δριμύν. Ἐντεῦθεν ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρότερος ἐν τῇ Α ἢ ἐν τῇ Δ Ἑλλάδι, ὑπὸ τὸ αὐτὸ πλάτος, τὸ δὲ ποσὸν τῆς βροχῆς μικρότερον καὶ ἡ ξηρασία τοῦ θέρους μείζων πρὸς Α ἢ πρὸς Δ αὐτῆς.

Ὁ χερσαῖος οὗτος χαρακτήρ τοῦ κλίματος βαίνει βαθμηδὸν ἐλαττούμενος καθ' ὅσον κατερχόμεθα πρὸς τὰ νότια μέρη τοῦ Αἰγαίου· ἡ μετάθασις ἐκ τοῦ χερσαίου εἰς τὸ θαλάσσιον κλίμα παρατηρεῖται χαρακτηριστικῶς ἐν τῇ Α Ἑλλάδι, ἰδίᾳ

πρὸς Ν, ἔνθα, ὑπὸ τὴν συγκεραστικὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, τὸ κλίμα καθίσταται βαθμηδὸν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θαλάσσιον. Ἡ θάλασσα τείνει νὰ συγκεράσῃ τὴν θερμοκρασίαν τῶν παραλίων χωρῶν, καθιστῶσα τὸν μὲν χειμῶνα αὐτῶν γλυκύτερον, τὸ δὲ θέρος δροσερώτερον· θερμαίνει τὸν ἀέρα τῶν ἐγγύς αὐτῆς κειμένων τόπων, εὐθὺς ὡς αὕτη καταστῇ θερμότερα ἐκείνου (χειμῶν) καὶ δροσίζει αὐτόν, ὅταν αὕτη εἶναι ψυχροτέρα τῆς ἀτμοσφαίρας (θέρος).

Ἀφ' ἐτέρου, ἡ παρὰ τὴν ἑλληνικὴν ἔκτεινομένη ἰταλικὴ χερσόνησος ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς πολλάκις, κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐπὶ τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, συντείνουσα εἰς ἔντασιν τῶν χερσαίων ἰδιοτήτων αὐτοῦ.

Αἱ ὥραι τοῦ ἔτους. — Ὁ χειμῶν ἀρχεται ἐν Ἑλλάδι βραδέως, περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου (ν)· τότε μόλις τὸ ψυχρὸς γίνεται ἀρκετὰ αἰσθητὸν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς ἀκτὰς αὐτῆς. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι συνήθως χλιαρὰ καὶ γλυκεῖα· ὁ καιρὸς ἐν γένει, ἂν καὶ πολλάκις βροχερός, διατηρεῖται ὅμως ἀκόμη ἡπιος, φθινοπωρινός. Οἱ τραχεῖς καὶ ψυχροὶ βόρειοι ἄνεμοι, ὅσάκις πνέωσι μετὰ σφοδρότητος, φέρουσι ὀριμὸν καὶ διαπεραστικὸν ψυχρὸς καὶ ξηρὸν ἀέρα πολλάκις· τοῦναντίον δὲ οἱ νότιοι ἄνεμοι φέρουσι συνήθως μείζονα θερμοκρασίαν, πολλὴν ὑγρασίαν καὶ πολλάκις βραγδαίαις βροχάς. Οἱ βόρειοι ἄνεμοι συνοδεύονται ἐνίοτε καὶ ὑπὸ χιόνος οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἀλλὰ καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ἀκτῶν τῆς θαλάσσης· τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο εἶναι σπάνιον φαινόμενον καὶ φέρει χαρακτηριστὰ πολὺ ἐλαφρόν, παιγνιώδη μᾶλλον.

Ἡ βροχερά περίοδος τοῦ ἔτους εὐρίσκεται ἤδη ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς· τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τοῦ

Ἰανουαρίου εἶναι βροχερόν. Αἱ ἑλληνικαὶ πεδιάδες, ἐφ' ὧν ἤδη ἀπλοῦται ὁ ὥραιος καταπράσινος τῶν δημητριακῶν τάπης, παρουσιάζουν περικαλλῆ ὄσιν χλοερῶν λειμῶνων· ἡ ἀνάπτυξις τῶν σιτηρῶν, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς συχνῆς ἐναλλαγῆς τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς βροχῆς, προχωρεῖ ταχέως. Ἡ ἀμυγδαλὴ ἄρχεται στολιζομένη, περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου συνήθως, πλησίον τῶν ἀκτῶν, διὰ τῶν ὥραιων ἀνθέων τῆς· ὁ νάρκισσος καὶ τὰ ἴα, ἀφθονα καὶ εὐώδη, καὶ αὐτὰ τὰ ῥόδα καὶ τὰ γαρύφαλλα, ἀλλ' ἀραιὰ ἤδη βεβαίως, κοσμοῦσι τοὺς κήπους· ἡ στεφανωματικὴ ἀνεμώνη, θαψιλῶς φυομένη, στολίζει πλουσίως, διὰ τῶν ποικιλοχρῶν ἀνθέων τῆς, τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς λόφους.

Τὴν δριμύτητα τῶν χειμερινῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰανουαρίου διακόπτει συνήθως ἡ λαμπρὰ σειρὰ τῶν θελκτικῶν ἀλκυονίδων ἡμερῶν· εἶναι αἱ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος περίφημοι ἡλιόλουστοι καὶ νήνεμοι ἡμέραι τοῦ Ἰανουαρίου ἐν Ἑλλάδι, καθ' ἃς, λέγει ὁ Αἰλειανὸς «χάριν τοῦ τοκετοῦ τῆς Ἀλκυόνης, ἴστανται τὰ πελάγη, εἰρήνην δὲ καὶ φιλίαν ἄγουσιν ἄνεμοι». Ὁ καιρὸς εἶναι τότε ἥπιος, ἑαρινός· παρατηροῦνται ὅμως καὶ ἔτη, καθ' ἃ αἱ ἡμέραι αὗται δὲν ἐμφανίζονται.

Ἐν γένει δὲ ἡ συχνότης τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ μετριάζει μεγάλως τὴν τραχύτητα καὶ συντομεύει πολὺ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ἐν Ἑλλάδι. Τὴν χειμερινὴν κακοκαιρίαν συχνάκις διακόπτει τὸ πλῆθος τῶν ἡλιολούστων ἡμερῶν· ἡ ἐξαιρετικὴ γλυκύτης καὶ ὥραιότης αὐτῶν, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος, σποραδικῶς κατὰ μακρὰς σειρὰς συχνάκις ἐμφανιζομένων, καθιστῶσι τὸν χειμῶνα ἐν Ἑλλάδι πρᾶον, εὐχάριστον καὶ παιδρὸν. Ὁ βαρὺς, ὁ μακρὸς χειμὼν τῶν βορείων κλιμάτων εἶναι ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι· εἶναι σπά-

ναιαι αἱ ἡμέραι, καθ' ὅς ὁ ἄνθρωπος δὲν βλέπει τὸν ἥλιον ἐν αὐτῇ· οὐδέποτε σχεδὸν ἡ δμίχλη, ὀλίγον ἡ βροχὴ καὶ σπανιώτατα ἡ χιὼν τραχύνουσι τὸ κλίμα τῶν πεδιάδων καὶ μαλιστα τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀειθαλὲς φύλλωμα τῆς ἐλαίας καὶ τοῦ φοίνικος, τῆς πεύκης καὶ τῆς κυπαρίσσου, τῆς λεμονέας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν ἐν γένει παρέχει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰ χλοερὰ τοπεῖα τὴν θαλερὰν ὄψιν τοῦ ἔαρος. Τὸ μέτριον τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους δίδει εἰς τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας, κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἄκρας ὥρας τοῦ ἔτους, διάρκειαν μετρίαν· αἱ μικρότεραι ἡμέραι τοῦ χειμῶνος, ὡς καὶ αἱ βραχύτεραι νύκτες τοῦ θέρους, ἔχουν ἐν Ἑλλάδι χαρακτηριστὴρα μέτριον.

Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου ἄρχεται ἀναπτυσσομένη ἡ πλουσιωτέρα καὶ πολυχρωμοτέρα ἑαρινὴ βλάστησις, ἣτις ἀκμάζει κυρίως κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον. Τὰ καρποφόρα δένδρα, στολιζόμενα τότε δι' ἀνθῶν, ἀποτελοῦσι τὸ χαριέστερον καὶ πολυτελέστερον τῶν ἀγρῶν στόλισμα.

Τὸ ἔαρ εἶναι ἐν ἀρχῇ σχετικῶς ψυχρὸν ἐν Ἑλλάδι, ἡ δὲ διάρκεια αὐτοῦ βραχεῖα· διότι ὁ χειμὼν εἶναι ὀψιμος, τὸ δὲ θέρος ἄρχεται πρῶτως. Ὁ πρῶτος ἑαρινὸς μῆν, ὁ Μάρτιος, εἶναι ἐν γένει ψυχρὸς σχετικῶς· διὰ δὲ τὴν ἐν αὐτῷ ἀπότομον ἐπάνοδον πολλάκις τοῦ ψύχους καὶ αὐτῆς τῆς χιόνος ἐνίστε, χαρακτηρίζεται, διὰ διαφόρων λαϊκῶν παραδόσεων, ὡς ἄστατος καὶ δόλιος. Ὁ Ἀπρίλιος εἶναι ὁ κυρίως ἑαρινὸς μῆν ἐν Ἑλλάδι· ἡ θερμοκρασία τότε εἶναι μετρία καὶ εὐχάριστος. Ἡ πολύχρους ἑαρινὴ χλωρίς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡ ἀνθεμὶς (κοινῶς ἀγρία μαργαρίτα), ἡ βερονίκη, ἡ μήκων, ἡ μουσωτίς, ἡ ἀνεμώνη καὶ πλεῖστα ἄλλα φυτὰ στολιζοῦσιν

ἀφθόνως τοὺς ἀγρούς· τὰ δὲ μυροδόξα ἐσπεριδοειδῆ, κατὰ-
φορτα ἐξ ἀνθέων, ἀρωματίζουν τὸν ἀέρα.

Τὸ θέρος ἀρχεται πολὺ ἐνωρίς εἰς τὰς ἐλληνικὰς πεδιά-
δας, περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου συνήθως. Ἡ χλωρίς, ὑπὸ τα-
χέως ὑψουμένην θερμοκρασίαν καὶ ἐλαττουμένην βροχὴν,
ἀρχεται, ἀπὸ τοῦ Μαΐου ἤδη, μαραινόμενη καὶ θνήσκουσα
βαθμηδόν· κίτριναι δὲ καὶ φαιαὶ ἀποχρώσεις διαδέχονται τὴν
τέως πολύχρουν καὶ ζωηρὰν χροιάν τῆς ἀνθοστεφοῦς βλα-
στήσεως τῶν πεδιάδων. Ἡ συγκομιδὴ τῶν δημητριακῶν καρ-
πῶν, ἀρξαμένη περὶ τὰ τέλη Μαΐου, λήγει περὶ τὰ μέσα
Ἰουλίου.

Ἡ αὐχμηρά, ἀνομβρος καὶ ὑπὸ οὐδεμιᾶς σχεδὸν σκιάς
νέφους κολαζομένη θερμὴ ὥρα τοῦ ἔτους, καθ' ἣν σπανίως
μόνον σταγῶν τις δρόσου καὶ ἔτι σπανιώτερον ἢ ῥαγδαία τῆς
καταιγίδος βροχὴ δροσίζει καὶ περιλούει τὸν ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς
θερμότητος καὶ τῆς ξηρασίας μαραινόμενον φυτικὸν κόσμον,
εἶναι ἐν Ἑλλάδι τὸ φορτικώτερον μέρος τοῦ ἔτους· ἐπὶ τοῦ
βαθυκυάνου οὐρανοῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ἐδῶ
ἐκεῖ μόνον ἀναφαίνεται τότε κανὲν λευκὸν νεφύδριον, ταχέως
καὶ αὐτὸ ἐξαφανιζόμενον· ὁ ἥλιος ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους
ἐλεύθερος ἐκπέμπει τὰς καυστικὰς ἀκτῖνας τοῦ ἐπὶ τῆς διψα-
λέας γῆς.

Ἡ θερμότης ὅμως τοῦ θέρους τῶν πλείστων ἐλληνικῶν
ἀκτῶν εἶναι μὲν ὑψηλὴ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ βαρεῖα ἢ πνιγερὰ· ἡ
ἐλλειψις μεγάλῃς ὑγρασίας καὶ ἡ διαρκὴς σχεδὸν πνοὴ ἀνέ-
μων, προκαλοῦσα γοργὴν καὶ ἰσχυρὰν τοῦ σώματος ἐξάτμισιν,
δροσίζει αὐτὸ αἰσθητῶς καὶ καθιστᾷ τὸν καύσωνα ἐλαφρὸν
καὶ ὑποφερτόν. Ἐν Ἀττικῇ π. χ. ὁ δροσερὸς καὶ ὑγιεινὸς
ἀήρ τῆς θαλασσίας αὔρας φέρει εἰς τὴν ξηρὰν τὴν ἀναφυκτι-

κὴν καὶ εὐφρόσυνον ἐπίδρασιν τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς θαλάσσης· εἶναι τοῦτο πολύτιμον εὐεργέτημα τῶν παραλίων ἐλλη-
νικῶν χωρῶν ἐν γένει· ἐνῶ, ὅπου αὕτη, τοῦναντίον, ἐλλείπει,
ὥς ἐν Βοιωτία, Θεσσαλία, Σπάρτῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ ἔλλειψις
αὐτῆς μείοι οὐσιωδῶς τὰς ἀρετὰς τοῦ κλίματος. Τοῦ Ἡσιόδου
τὸ μεμφίμοιρον παράπονον, ὅτι ἡ πατρίς του, ἡ Βοιωτία, ἔχει
βαρὺν χειμῶνα, θερμὸν θέρος καὶ οὐδεμίαν καλὴν ὥραν τοῦ
ἔτους, δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν σχετικῶς πρὸς τὴν γλυκύτητα τοῦ
σχεδὸν θαλασσίου κλίματος τῆς ἐγγυτάτης γείτονος αὐτῆς, τῆς
Ἀττικῆς.

Τὸ θέρος ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶναι μόνον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ
ὀχληροτέρα περίοδος τοῦ ἔτους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βλάστη-
σιν αὐτῆς ἡ μᾶλλον δυσμενὴς ἐποχὴ· ἐπὶ τῶν πεδιάδων ἡ ἐγ-
χώριος χλωρίς ξηραίνεται τότε ἐντελῶς, καὶ μόνον ἐλάχιστα
φυτὰ ἀποζῶσιν. Ἐρημος, ἐντὸς ζωηροῦ φωτὸς καὶ θαυμα-
σίων χρωμάτων, ἐμφανίζεται τότε ἡ χώρα, ἥτις, κατὰ τὸ
ἔαρ, ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ ὥραίου τάπητος τῶν κυματι-
ζόντων σιτηρῶν καὶ τῆς ποικιλοχρόου ἐγchwρίου χλωρίδος. Ἡ
ἄμπελος, ἡ ἐλαία καὶ οἱ τεχνητῶς ἀρδεύόμενοι κῆποι ἀποτε-
λοῦσιν ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ θέρος, ὁάσεις ἐντὸς τῶν ξηρῶν
αὐτῆς πεδιάδων !

Ἡ ἀγωνία, μεθ' ἧς ὁ γεωργός, καὶ μάλιστα ἐν Ἀττικῇ,
ἀντικρύζει τὴν δεινὴν ταύτην περίοδον τοῦ ἔτους, ἀντικατοπ-
τρίζεται εἰς τὰ θρησκευτικὰ ἥθη τῶν ἀρχαίων. Πρέπει νὰ
φαντασθῶμεν τὸ πλῆθος τῶν δυσμενῶν ὅρων, οἵτινες συμπί-
πτουσι τότε συγχρόνως κατὰ τῆς βλαστήσεως, ἐν Ἀττικῇ
ἰδίᾳ, διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν θεόντως τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν
κατέκτησε παρὰ τοῖς κατοίκοις αὐτῆς καὶ αὐτῆς τῆς ὀλίγης
δρόσου ἡ ἐμφάνισις.

Τὸ θέρος ὅμως εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ ζωηροτέρου φωτισμοῦ καὶ τῶν λαμπρῶν χρωματισμῶν ἐν Ἑλλάδι. Ὑπὸ τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ Ἡλίου, λέγει ὁ Philippson, τὰ χρώματα τῆς χώρας τότε λάμπουσι μετὰ τόσης μεγαλοπρεπειάς, κυρίως κατὰ τὰς πρωϊνὰς καὶ ἑσπερινὰς ὥρας, ὥστε ἀδυνατῶ νὰ τὰ παραστήσω.

Πάντα τὰ διαγράμματα, λέγουν οἱ Neumann καὶ Partsch, παρουσιάζονται εἰς εὐκρινεῖς καὶ ὀρισμέναις γραμμάς, οὕτως ὥστε αἱ μορφαὶ τῶν τοπείων νὰ ὑποπίπτωσιν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ παρατηρητοῦ οὐχὶ διὰ συγκεχυμένων καμπύλων, ὥς ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ' ἐν ὀξυτάτῃ διαυγαίᾳ. Τοῦτου ἕνεκα δὲ πάντα τὰ ἀντικείμενα φαίνονται μετατοπιζόμενα πολὺ πλησίον. Ὁ Ὑμηττὸς φαίνεται τόσον ἐγγύς, ὥστε οἱ ξένοι, οἱ μὴ συνηθισμένοι εἰς τὴν ὀπτικὴν ταύτην ἀπάτην, νομίζουσιν, ὅτι δύνανται ν' ἀνέλθωσιν ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ διὰ πρωϊνοῦ περιπάτου. Τὰ χρώματα ἐν Ἀθήναις δὲν τρέπονται, ὥς ἐν Γερμανίᾳ, ἕνεκα τῆς ὑγρότητος τοῦ ἀέρος, πρὸς τὸ φαῖον κυανοῦν, ἀλλ' ἐμφανίζονται ἐν τελείᾳ καθαρότητι. Ἰδιαιτέραν ὁλως ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ ὠραιότης καὶ ἡ λαμπρῶν τῶν κυανῶν τοῦ οὐρανοῦ χρωμάτων, ἅτινα εἰσδύουσι βαθέως μέχρι τοῦ ὀρίζοντος, χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται πλησίον αὐτοῦ, ὥς ἀλλαχοῦ, εἰς λευκοειδὲς φαῖον. Τοῦτο μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ἑξαρσιν τῆς πολυτελείας τῶν χρωμάτων τῶν ἐλληνικῶν τοπείων· διότι ὅλα τὰ ἀντικείμενα φαίνονται ὠραιότατα, συνεπείᾳ τῆς βαθύτητος τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ περιβάλλοντος. Ἐφ' ὅσον τὸ λαμπρὸν τοῦτο κυανοῦν στίλβει μετὰ τῶν στύλων ἐλληνικοῦ ναοῦ ἢ διὰ μέσου τῶν αἰωρουμένων κορυφῶν τῶν φοινίκων, αἰσθάνεται τις ἑαυτὸν μεταφερόμενον εἰς τὸν μαγευτικὸν τῆς Ἀνατολῆς κόσμον καὶ

λησμονεῖ, ὑπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτὴν τοῦ φωτός καὶ τοῦ πλούτου τῶν χρωμάτων, ὅτι ἡ χώρα αὕτη στερεῖται ἀκριβῶς ἐκείνου, ἔπερ ἐν τῇ νεφελῳδεὶ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Γερμανίας, συντηρεῖ τὸ κυριώτερον αὐτῆς κόσμημα, τὴν πλουσίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ βλάστησιν.

Ἄλλ' ἐν Ἀττικῇ καὶ αὐταὶ αἱ φαλακραὶ πέτραι τῶν ἀφύτων ὁρέων περιβάλλονται διὰ χρωμάτων καταπληκτικῆς πολυτελείας· τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος πεφημισμένην ὄψιν τοῦ Ὑμητιοῦ, κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἥλιου, ὁ Bursian τάσσει μετὰ τῶν ὠραιότερων φυσικῶν φαινομένων, τὰ ὅποια δύναται τις νὰ ἴδῃ : Ὀλόκληρα τὰ περὶ τὰς Ἀθήνας ὄρη, ὅταν ἀρχίζῃ νὰ δῷ ὁ Ἥλιος, περιβάλλονται δι' ὠραιοτάτου ἐρυθροροδίνου χρώματος, ἔπερ βαθμηδὸν μεταπίπτει, διὰ ποικιλιωτάτων ἀποχρώσεων, εἰς τὸ βαθύτατον ἰώδες· μόνον ὁ τὸ θέαμα τοῦτο ἀπολαύσας, λέγουσιν οἱ Neumann καὶ Partsch, ἐννοεῖ ἐντελῶς τὸ τοῦ Ὁβιδίου : *Περὶ τῶν πορφυροχρόων κλιτύων τοῦ πάντοτε ἀνθηροῦ Ὑμητιοῦ*.

Καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἡ χώρα αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀκτινοβόλου παρθένου, τῆς προσωποποιούσης τὴν διαύγειαν τοῦ αἰθρίου ἀέρος, τῆς γλαυκώπιδος τοῦ Διὸς κόρης, τῆς θεᾶς τοῦ φωτός καὶ τῆς λάμπειος, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δρόσου· καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἀγραυλὸς καὶ Πάνδροσος Ἀθηνᾶ, ἥς τὸ ἀστραπηβόλον πνεῦμα ὑπῆρξε τόσον ἐξαιρετικῶς εὐμενὲς καὶ τὸ φαιδρὸν μεδίλαμα τόσον ἐκτάκτως γλυκὺ πρὸς τὴν Ἀττικὴν, ἐγένετο τὸ εἶδωλον τῆς Ἀθηναϊκῆς λατρείας, ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς δεσποζούσης ἐν Ἀττικῇ φυλῆς, συμβολίζουσα τὴν φύσιν, εἰκονίζουσα τὸ κλίμα καὶ παριστῶσα αὐτὸ τοῦτο τὸ δαιμόνιον καὶ τὴν δημιουργὸν δύναμιν τοῦ τόπου· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, ἐν τῷ μέσῳ

ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, χρυσῆς βροχῆς καὶ φωτεινῶν ἀκτίνων, ἐξελθοῦσα σεμνὴ καὶ φωτοδόλος θεότης, ἡ ὑπενθυμίζουσα τὴν ἀναλαμπὴν καὶ τὸν κατοπτρισμὸν τῶν χρυσῶν τοῦ Σαρωνικοῦ κυμάτων Τριτογένεια, ἡ ἐν τῇ πυρακτούσῃ τῶν γλαυκῶν ἐφ-
θλμῶν τῆς ἀκτινοβολίας ἐκδηλοῦσα τὴν τραχύτητα τοῦ θε-
ρινοῦ τῆς Ἀττικῆς καύσωνος καὶ τὴν φωτοδόλον λαμπρότητα
τοῦ γλαυκοῦ τῆς Ἀττικῆς οὐρανοῦ, ἐπολιτογραφήθη ἐν Ἀτ-
τικῇ γενομένη Ἀθηναία ἢ Ἀθηνᾶ.

Ἦρκει νὰ στρέφωσι τὰ βλέμματά των οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ
τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει παντοδυνάμου ἐγχωρίου θεότητος πρὸς
τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς πατρίδος των, διὰ νὰ ἀνακαλύψω-
σιν εἰς τὰς ζωτικὰς δυνάμεις καὶ τὰ προτερήματα ταύτης, τὰς
ιδιότητας καὶ τὰς ἀρετὰς ἐκείνης· ἦρκει νὰ ἀτενίσωσι τὴν
Ἀττικὴν, εἰς τὴν φύσιν τῆς ὁποίας ἀπέδιδον τὴν ζωηρότητα
τοῦ πνεύματος καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν τῆς φυλῆς των, διὰ νὰ
αἰσθανθῶσι τὴν Παλλάδα πανταχοῦ παροῦσαν, ἐν τῇ λάμψει
τοῦ φωτός, ἐν τῇ διαυγείᾳ τοῦ ἀέρος, ἐν τῇ στίλβῃ τοῦ γλαυ-
κοῦ οὐρανοῦ, ἐν τῇ εὐκρινείᾳ καὶ τῇ λεπτότητι τῶν γραμμῶν
τοῦ ὀρίζοντος, ἐν τῇ ὁροσερότητι καὶ τῇ καλλονῇ τῆς ὄλης
φύσεως τῆς χώρας των. Εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, δύναμιν ὑπεράν-
θρωπον καὶ ὅμως φυσικὴν, ἰδεώδη καὶ ὅμως πραγματικὴν,
θεῖαν καὶ ὅμως ἀνθρωπίνην, ἐδηγοῦσαν τὸ ἄρμα τῶν παγκο-
σμίων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦσαν τὴν ψυχὴν τῆς
πατρίδος, ὠφείλετο ἅπαν τὸ τηλαυγὲς τῶν Ἀθηνῶν μεγα-
λειον· τὸ ἔργον αὐτῆς ἐβλεπον οἱ Ἀθηναῖοι πανταχοῦ καὶ
πάντοτε, καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως
μέχρι τῶν περάτων τοῦ κόσμου, ἔνθα ἐδέεσποζε τὸ πνεῦμα,
ἐλαμπεν ἡ δόξα καὶ ἐξετείνετο ἡ κυριαρχία τῆς πατρίδος
αὐτῶν· ἐμπνευσις αὐτῆς ἦτο ἡ ἀκμὴ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν

τεχνῶν, τῶν γραμμάτων, δῶρον τῆς σεμνῆς τῆς πόλεως προ-
στάτιδος ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας,
τοῦ ναυτικοῦ, ἔργον τῆς Παλλάδος ἦτο ἡ ὑπεροχὴ τῆς στρα-
τιωτικῆς, τῆς ναυτικῆς καὶ πολιτικῆς τῶν Ἀθηνῶν δυνάμεως.

Εἰς τὴν Πάνδρσον καὶ Ἀγρραυλον Ἀθηναῖν, τὴν κυρίαρ-
χον ἀλλὰ καὶ ἀγροτικὴν συνάμα τῆς Ἀττικῆς θεότητα, τὴν
ὀρίζουσαν τὴν ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῶν καρπῶν
τῆς Γῆς, ὠφείλετο καὶ αὐτῆς τῆς βλαστήσεως ἡ ἐπιτυχὴς ἀνά-
πτυξις· τὴν ζῶν καὶ τὴν εὐδοκίμῃσιν τοῦ φυτικῶς κόσμου
οἱ Ἀθηναῖοι διέδλεπον οὐχὶ εἰς τὴν καρποφόρον τῆς Γῆς δύ-
ναμιν, τὴν ἀσθενῆ, οὐχὶ εἰς τῆς βροχῆς τὴν ζωογόνον ἐνέρ-
γειαν, μάτην ἐπὶ σειρὰν πολλῶν μηνῶν συνήθως προσδοκιμέ-
νην, οὐδὲ εἰς τῆς ἀρδεύσεως τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν, ἐντὸς
στενῶν ὁρίων καὶ αὐτὴν περιοριζομένην, ἀλλ' εἰς τὸ φῶς καὶ
τὸ θάλλπος τοῦ οὐρανοῦ, εἰς τὴν διὰ τῆς σταθεραῆς αὐτοῦ αἰ-
θρίας παρὰ τῆς παντοδυνάμου θεᾶς, ὑπὸ τύπον ἐλέους, ἐπιδα-
φιλευσμένην ἄφθονον καὶ σωτήριον δρόσον (Neumann,
Partsch). Εἰς τὰς ἐν τῷ οὐρανῷ ἐνοικούσας τοιαύτας δυνάμεις
τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος, τῆς αἰθρίας καὶ τῆς δρόσου διέ-
δλεπον τὴν κυρίαν πηγὴν τῆς φυτικῆς ζωῆς τῆς Ἀττικῆς καὶ
πρὸς τὴν ἀντιπροσωπεύουσαν αὐτὰς θεότητα ἡσθάνοντο τὴν
ἀνάγκην νὰ εὐγνωμονῶσιν· ἐν τῷ φωτοδόλῳ τῆς Ἀθηναῆς
προσώπῳ διέκρινον τὴν ἐνσάρκωσιν τῶν κλιματικῶν ἰδιοτή-
των τῆς χώρας τῶν καὶ τὴν εὐστοχον ἀποτύπωσιν τῶν πνευμα-
τικῶν ἀρετῶν τῆς φυλῆς τῶν, διὸ καὶ αὐτὴν κυρίως, ὡς ὑψί-
στην ἐγγώριον θεότητα, ἐθεώρουν ὑποχρέωσιν αὐτῶν νὰ λα-
τρεύωσιν.

Οὐδαμοῦ τὸ μυστήριον τῆς ἐπιδράσεως τοῦ κλίματος ἐπὶ
τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς καθόλου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ

στενή συγγένεια τῆς φύσεως τοῦ τόπου καὶ τῆς διαίτης τῶν κατοίκων ἐξεδηλώθη γενικώτερον καὶ μετὰ μείζονος δυνάμεως, οὐδέποτε ἡ στενὴ σχέσις τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ δαιμονίου τῆς φυλῆς, τῶν φυσικῶν ὕδρων τῆς χώρας καὶ τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ ἐξωτερικεύθη μετὰ φιλοσοφικωτέρου, ποιητικωτέρου καὶ καλλιτεχνικωτέρου χαρακτῆρος ὅσον ἐν Ἀττικῇ· ὁλόκληρος ὁ βίος, σύμπας ὁ πολιτισμός, ὅλαι τῆς φυλῆς αἱ ἰδιότητες, αἱ ἰδέαι, αἱ κλίσεις, αἱ ἀρεταὶ φέρουσι τῆς φύσεως τῆς χώρας τὴν σφραγίδα, βαθέως κεχαραγμένην.

Ὡς ἀντιστάθμισμα τοῦ καύσωνος τῶν θερινῶν ἡμερῶν ἐν Ἀθήναις, ἔρχονται αἱ θαυμάσιαι ἀττικαὶ νύκτες, δι' ὧν ἐπέγραψεν ὁ Gellius τὸ ὁμώνυμον ἔργον του. Ἡ θερμοκρασία εἶναι τότε εὐχάριστος, ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα ξηρά, ἄνευ αἰσθητῆς ὑγρασίας· οἱ βίαιοι ἄνεμοι κοπάζουσι καὶ μόνῃ ἡ ἐλαφρὰ τοῦ ἀπογείου αὔρα θωπεύει ἀπαλὰ τὴν Φύσιν. Οὐδὲν μεγαλοπρεπέστερον, λέγει ὁ Philippson, μιᾶς θερινῆς ἀττικῆς νυκτός, ὅταν ὁ τοπικὸς ἄνεμος ἐλαφρὰ πνέων, φέρει βχλσαμῶδη αὔραν, οἱ δὲ ἀστέρες ἐκπέμπουσι φῶς, ὅπερ σπανίως φαίνεται εἰς τὰ ἡμέτερα κλίματα. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἑαριναὶ νύκτες ἐν γένει ἐν Ἑλλάδι εἶναι συνήθως ἐξόχου κάλλους καὶ γλυκύτητος, ἰδίᾳ κατ' Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον· αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν ὑπαίθρῳ τελούμεναι θρησκευτικαὶ ἑορταὶ προσλαμβάνουσιν ἐντεῦθεν ἔκτακτον χάριν καὶ θαυμάσιον μεγαλεῖον.

Μετὰ τὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου ἄρχεται τὸ φθινόπωρον· κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἄρχονται τὰ πρωτοβορόχια. Αἱ βροχαὶ αὗται, αἱ ὁποῖαι τερματίζουν τὴν μακρὰν περίοδον τῆς ξηρασίας τοῦ θέρους, εἶναι πρόδρομοι τῆς σειρᾶς τῶν φθινοπωρινῶν βροχῶν, τὰς ὁποίας ὁ γεωργὸς ἀναμένει μετ' ἀγωνίας πρὸς ἀροτρίωσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ ξηροῦ ἐδάφους. Ἀρχε-

ται ἤδη ἀνθίζουσα ἡ ἐλληνικὴ κυκλάμινος· ἀπὸ δὲ τῶν μέσων Ὀκτωβρίου ἐμφανίζεται ἡ βλάστησις τοῦ σπαρέντος σπόρου, ἐνῷ αἱ πεδιάδες ἐνδύονται ἐδῶ ἐκεῖ τὸ χλοερὸν αὐτῶν ἔνδυμα. Οἱ σπόροι τῆς μονοετοῦς πόας καὶ τῶν θάμνων ἄρχονται φυόμενοι, καλύπτοντες τὸ ἔδαφος διὰ πρασίνου ὥραιου πέπλου. Ἡ φθινοπωρινὴ περίοδος ἐξακολουθεῖ καθ' ὅλον τὸν Νοέμβριον, παρατεινομένη πολλάκις, καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς ἐν γένει ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου· ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Νοεμβρίου ἐν Ἀθήναις (14°, 1) εἶναι ἀρκετὰ ὕψηλῃ. Τὸ φθινόπωρον ἐν γένει εἶναι μακρὸν καὶ θερμὸν ἐν Ἑλλάδι· τὸ ψυχὸς δὲν εἶναι ἀκόμῃ πολὺ αἰσθητὸν οὐδὲ κατ' αὐτὸ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Δεκεμβρίου εἰς τὰς ἀκτὰς ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις (12°, 2).

Θερμοκρασία.—Ὁ ἐπόμενος πίναξ παρέχει εἰκόνα τῆς διανομῆς τῆς θερμοκρασίας ἐν Ἑλλάδι :

Πόλεις	Ύψος	Ἰαν.	Ἀπρ.	Ἰούλ.	Ὀκτ.	Ἔτος
Ἀθήναι	107μ ...	8°, 6..	15°, 3..	27°, 3..	19°, 4..	17°, 7
Λάρισα	75 ...	4, 9..	14, 2..	27, 0..	17, 1..	15, 9
Τρίκαλα	113 ...	4, 4..	14, 7..	27, 3..	17, 2..	16, 1
Βόλος	8 ...	6, 5..	14, 8..	26, 4..	18, 6..	16, 8
Λαμία	90 ...	7, 1..	15, 0..	27, 2..	18, 7..	17, 0
Χαλκίς	11 ...	8, 3..	15, 6..	27, 4..	19, 3..	17, 7
Νάξος	9 ...	11, 8..	15, 9..	24, 5..	20, 3..	18, 1
Ναύπλιον	6 ...	9, 4..	15, 1..	26, 9..	19, 7..	17, 8
Τρίπολις	664 ...	4, 7..	12, 2..	24, 3..	16, 1..	14, 2
Σπάρτη	170 ...	8, 4..	14, 8..	27, 3..	19, 2..	17, 4
Καλάμαι	32 ...	10, 7..	16, 0..	27, 2..	20, 7..	18, 6
Ζάκυνθος	3 ...	11, 4..	15, 3..	26, 4..	21, 0..	18, 6
Πάτραι	5 ...	9, 9..	15, 9..	26, 8..	19, 8..	18, 2
Ἄρτα	54 ...	8, 1..	15, 2..	26, 4..	18, 5..	17, 1
Κέρκυρα	30 ...	10, 1..	15, 2..	25, 5..	19, 4..	17, 6

Ἡ ἐτησίᾳ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας, ἥτοι ἡ διαφορὰ

μεταξὺ τοῦ θερμοτέρου (Ἰουλίου) καὶ τοῦ ψυχροτέρου (Ἰαννουαρίου) μηνὸς τοῦ ἔτους παραλλάσσει μετὰ τῆς φύσεως τοῦ κλίματος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐν Ἑλλάδι· ὑπερβαίνουσα τοὺς 20° ἐν Λαρίσση καὶ Τρικκάλοις, κατέρχεται περὶ τοὺς 17°—18° ἐν Ἀθήναις, Χαλκίδι, Μεσολογγίῳ, Βόλῳ, Πάτραις καὶ Ναυπλίῳ, περὶ τοὺς 14° ἐν Θήρᾳ, Σύρῳ, Κερκύρᾳ, Ἄνδρῳ, Κυθήροις, Ζακύνθῳ καὶ Ἀργοστολίῳ καὶ περὶ τοὺς 13° ἐν Νάξῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν.

Τὸ χειμερινὸν ψῦχος εἶναι δριμύ καὶ ὁ χειμὼν ἡπειρωτικώτερος πρὸς Β τοῦ Αἰγαίου· ὁ χειρσαίος οὗτος χαρακτηρ τοῦ κλίματος βαίνει ἐλαττούμενος, κλίνων βαθμηδὸν πρὸς τὸν θαλάσσιον, καθ' ὅσον προβαίνομεν πρὸς τὰ νοτιώτερα μέρη αὐτοῦ. Ἡ θερμοκρασία ὅμως ἀπὸ τῶν βορείων μέχρι τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου δὲν μεταβάλλεται τότε ἀναλόγως τοῦ πλάτους· ἂν καὶ ἡ Κρήτη καὶ οἱ κόλποι τῆς Θοράκης ἀπέχουσιν ἐξ ἴσου σχεδὸν (3°) τοῦ παραλλήλου τῶν Ἀθηνῶν, τὸ κρητικὸν κλίμα διαφέρει ὀλιγώτερον τοῦ ἀττικοῦ ἢ τὸ θρακικόν. Ἔνεκα τοῦ ἡπίου αὐτῆς χειμῶνος ἡ Κρήτη ἰδίως εὐρίσκεται εἰς προφανῆ ἀντίθεσιν πρὸς τὰς βορείους χώρας τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἡ αὐξησις τῆς μέσης θερμοκρασίας κατὰ Ἰανουάριον ἀπὸ Θεσσαλονίκης (5°,0) μέχρις Ἀθηνῶν εἶναι σχεδὸν τριπλασίς τῆς ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι Χανίων (10°8) εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεπλάγησαν ἐκ τοῦ φοβεροῦ χειμῶνος τῶν κόλπων· ἔτι δὲ καταλληλοτέρα εὐκαιρία ἐδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ γνωρίσωσι τὴν τραχείαν πατρίδα τοῦ Βορρᾶ κατὰ τὴν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας ταύτης ἐκστρατείαν. Ὅταν ὁ οἶνος ἐπήγγυτο εἰς τὰς ὑδρίας, ὅταν ἡ ῥίς καὶ τὰ ὠτα ἐπάγωνον μέχρις ἀναισθησίας, τότε ἤρχισαν νὰ βλέπωσι

μὲ ἄλλο ὄμμα τὴν θυμασίαν θρακικὴν ἐνδυμασίαν, τὰ ἐξ ἄλωπεκῆς πηλίκια καὶ τοὺς μακροὺς θερμοὺς χιτῶνας.

Κατὰ τὰς λοιπὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καὶ μάλιστα τὸ θέρος, αἱ θερμομετρικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν βορείων καὶ τῶν μέσων χωρῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους εἶναι πολὺ μικρότεραι· ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Ἰουλίου τῆς Θεσσαλονίκης ($26^{\circ}, 2$) ἐλάχιστα σχετικῶς ὑπολείπεται τῆς τῶν Χανίων ($25^{\circ}, 7$), ὑπερέχει δὲ αἰσθητῶς τῆς τῆς Νάξου ($24^{\circ}, 9$) καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἀπὸ τῆς Κέρκυρας εἰς τὴν Ζάκυνθον ἡ θερμοκρασία αὐξάνει, διὰ πλάτος 1° κατὰ $0^{\circ}, 8$ τὸν χειμῶνα, $0^{\circ}, 4$ τὸ θέρος καὶ $0^{\circ}, 6$ τὸ ἔτος· μεταξὺ δὲ Λαρίσης καὶ Σπάρτης ἔχομεν διαφορὰν $1^{\circ}, 6$ κατὰ μοῖραν τὸν χειμῶνα, $0^{\circ}, 4$ τὸ θέρος, καὶ $0^{\circ}, 9$ τὸ ἔτος. Ἐντεῦθεν βλέπομεν πόσον ταχύτερα εἶναι ἡ αὕξησις τῆς θερμοκρασίας μετὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πλάτους ἐν τῇ Α ἢ ἐν τῇ Δ Ἑλλάδι, καὶ πόσον ἀπότομος εἶναι ἐν τῇ Α ἢ μετὰδασις ἐκ τοῦ χερσαίου εἰς τὸ θαλάσσιον κλίμα πρὸς Ν. Εἰς πλάτος ὑψηλότερον ἢ Κέρκυρα ἔχει χειμῶνα θερμότερον καὶ θέρος δροσερώτερον ἢ ὁ Βόλος καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ Λάρισα καὶ τὰ Τρίκκαλα.

Τὸ κλίμα τῶν Κυκλάδων εἶναι σχεδὸν θαλάσσιον. Ἐκεῖ ὁ χειμὼν εἶναι γλυκύτερος καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον ἢ ἐν Ἀθήναις. Εἰς τὴν δροσερότητα τοῦ θέρους τῶν νήσων τούτων συντελοῦσι, πλὴν τῆς θαλάσσης, καὶ οἱ περιοδικοὶ ἄνεμοι· ἡ θαλασσία αὖρα καὶ οἱ μετὰ σφοδρότητος πνέοντες τότε διησίοι δροσίζουσι τὸν ἀέρα καὶ ἐν γένει μετριάζουσι τὸν καύσωνα τοῦ θέρους. Τὸ κλίμα τῆς Νάξου π. χ., ὅπερ, κατὰ μέγα μέρος, ὁμοιάζει πρὸς τὸ τοῦ Πανόρμου, φέρει γνησίως θαλάσσιον χαρακτῆρα. Ὅμοίως τὸ ἔαρ τῶν νήσων τούτων εἶναι εὐχάριστον, πρωϊμώτερον δέ, μακρότερον καὶ θερμότερον τοῦ

τῶν Ἀθηνῶν καὶ μάλιστα τοῦ τῶν μεσογείων ἑλληνικῶν τόπων· ἐν τῶν αἰτίων τοῦ κλιματικοῦ τούτου χαρακτῆρος τῶν νοτίων νήσων τοῦ Αἰγαίου εἶναι καὶ ἡ ἑλλειψις ὑψηλῶν ὁρέων καί, συνεπῶς, ἑαρινῶν χιόνων ἐπ' αὐτῶν· μία δὲ τῶν συνεπειῶν αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ πρῶτος συγκομιδὴ τῶν δημητριακῶν καὶ τῶν λοιπῶν καρπῶν ἐν αὐταῖς. Ἀλλ' ἐν γένει τὸ ἑλληνικὸν ἔαρ δὲν εἶναι ψυχρὸν οὐδ' ὁ χειμὼν δριμύτερος τοῦ τῶν φημιζομένων διὰ τὴν γλυκύτητα αὐτοῦ παραλίω πόλεων τῆς Riviera· ἡ μέση θερμοκρασία κατ' Ἀπρίλιον τῶν Ἀθηνῶν ($15^{\circ}, 3$), τῶν Πατρῶν ($16^{\circ}, 2$) καὶ τῆς Κερκύρας ($15^{\circ}, 1$) εἶναι αἰσθητῶς ὑψηλοτέρα τῆς τῆς Νικαίας ($14^{\circ}, 5$) καὶ τῆς Γενούης ($14^{\circ}, 4$). Καὶ δὲν εἶναι μὲν σπανία ἡ ἐπάνοδος τοῦ ψύχους καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Ἀπρίλιον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ἡ διάρκεια αὐτοῦ εἶναι πολὺ μικρὰ τότε καὶ ὅλως παροδική. Ἡ θερμοκρασία τοῦ Ἰανουαρίου ἐν Ἀθήναις εἶναι ἡ αὐτὴ σχεδὸν πρὸς τὴν τῆς Νικαίας καὶ κατὰ ἓνα περίπου βαθμὸν ὑψηλοτέρα τῆς τῆς Γενούης· ἡ δὲ τῆς Νάξου καὶ τῆς Ζακύνθου αἰσθητῶς ἀνώτεραι τούτων. Ἡπιώτερον ἔτι καὶ μᾶλλον θαλάσσιον κλίμα τοῦ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἔχει ἡ Κρήτη· ἡ κεντρικὴ θέσις τῆς νήσου ταύτης παρὰ τοὺς πόδας τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου ἐξασφαλίζει καὶ αὐτὴν περισσότερον παντὸς ἄλλου μέρους τῆς Ἑλλάδος ἡπιον καὶ ἀνευ μεγάλων παραλλαγῶν θαλάσσιον κλίμα. Ὁ Savary θεωρεῖ αὐτὸ ὡς τὸ ὠραιότερον καὶ ὑγιεινότερον κλίμα τοῦ κόσμου!

Πολλάκις παρέρχονται ὁλόκληροὶ χειμῶνες εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ἡ θερμοκρασία νὰ κατέλθῃ ἐν αὐταῖς μέχρι τοῦ μηδενός· τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν χειμῶνων τῆς τελευταίας ἐξηκονταετίας ἐν Ἀθήναις, ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα δὲ αὐτῶν παρὰ τὰς ἀκτὰς, ἔχουσι

τοιούτον ἥπιον καὶ γλυκὺν χαρακτήρα. Καὶ ἐκεῖνοι δὲ αἱ χειμῶνες, καθ' οὓς ἡ θερμοκρασία φθάνει ἐνίοτε τὴν τοῦ πάγου, δὲν ἀριθμοῦσι πολλὰς τοιαύτας ψυχρὰς ἡμέρας· ἐν Ἀθήναις παρατηροῦνται τέσσαρες τὸ πολὺ, πλησίον δὲ τῆς θαλάσσης ἔτι ὀλιγώτεροι, τοιαῦται ἡμέραι ἐτησίως. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς σπανίας ταύτας περιπτώσεις, ἐὰν ἡ θερμοκρασία κατέρχεται κατὰ τὴν νύκτα μέχρι τοῦ μηδενός, δὲν παραμένει ὁμοῦ τοιαύτη καὶ ἐντὸς τῆς ἡμέρας· εἶναι σπανιώταται αἱ ἡμέραι (τρὲς μόνον ἐντὸς μιᾶς πεντηκονταετίας ἐν Ἀθήναις), καθ' ἃς ἡ θερμοκρασία παρέμεινεν ὑπὸ τὸ μηδὲν καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον. Ἡ ἀπολύτως ἐλαχίστη θερμοκρασία, ἡ παρατηρηθεῖσα κατὰ τὴν τελευταίαν ἐξηκονταετίαν ἐν Ἀθήναις εἶναι 6°, 9· τοῦτο ὁμοῦ εἶναι ἐξαιρετικὸν φαινόμενον, διότι συνήθως αἱ ἄκρα αὗται ἐτήσιαι θερμοκρασίαι δὲν κατέρχονται αἰσθητῶς ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἡ μέγιστη θερμοκρασία τῆς ἡμέρας εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος ὑπερβαίνει ἐνίοτε τοὺς 40° ὑπὸ σκιάν. Ἐν Ἀθήναις ἔφθασεν αὕτη εἰς 41°, 9 (Αὐγούστος 1911). Βεβαίως ἡ θερμοκρασία τῶν ἐλληνικῶν πεδιάδων, κατὰ τὰς περὶ τὴν μεσημβρίαν ὥρας, δὲν ἀνέρχεται πολλάκις τόσον ὕψηλά· ἐξαιρετικῶς μόνον φθάνει αὕτη τὰ ἄκρα ταῦτα θρία, κυμαينوμένη συνήθως περὶ τοὺς 32°, ἡ δὲ ἀπολύτως μέγιστη τοῦ ἔτους περὶ τοὺς 37°. Καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας ὁμοῦ ταύτας τοῦ μεγίστου ἐτησίου καύσωνος, αἱ αἰσθηταὶ θερμοκρασίαι, ἥτοι αἱ θερμοκρασίαι τοῦ ὑγροῦ ψυχρομετρικοῦ θερμομέτρου, τὰς ὁποίας κυρίως αἰσθανόμεθα, δὲν εἶναι ὕψηλαί συνήθως, κυμαινόμεναι περὶ τοὺς 20°—22°, σπανίως ἀνερχόμεναι μέχρις 25°—27°. διὸ καὶ αἱ ἡλιάσεις εἶναι σπάνιαι ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἀθήναις αἱ ἡμερήσιαι ἄκρα θερμοκρασίαι εἶναι,

κατὰ μέσον ὄρον, $5^{\circ},3$ καὶ $11^{\circ},9$ τὸν Ἰανουάριον, $22^{\circ},5$ καὶ $32^{\circ},6$ τὸν Ἰούλιον.

Ἡ παραλλαγή τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ ἡμέρας καὶ νυκτὸς δὲν εἶναι συνήθως μεγάλη ἐν Ἑλλάδι· ἐν Ἀθήναις αὕτη ἀνέρχεται εἰς 10° τὸν Ἰούλιον καὶ 6° τὸν Δεκέμβριον. Αἱ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θερμομετρικαὶ μεταβολαί, αἵτινες ἔχουσι μείζονα ἔτι σπουδαιότητα ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν, οὔτε μεγάλαι οὔτε συχνάκις ἀπότομοι συμβαίνουν· συνήθως αὗται κυμαίνονται μεταξὺ 0° καὶ 1° . Ἡ ἡμερησία κύμανσις τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὸ θέρος, ὅταν πνέῃ ἡ αὔρα ἐν Ἀθήναις, φθάνει εἰς $10^{\circ} - 12^{\circ}$, ὅταν δὲ πνέωσι νυχθημερὸν αἱ ἐτησίαι κατέρχεται εἰς 5° μόνον. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, ἀποτελοῦν τὴν περίφημον ἀστασίαν αὐτοῦ, εἶναι οὐχὶ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἡ συχνότης μᾶλλον τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Αἱ θερμομετρικαὶ ἀντιθέσεις, κατὰ τοὺς ψυχροὺς μῆνας, ἐὰν δὲν εἶναι μεγάλαι, εἶναι ὅμως συχναί· τοιαῦται παρατηροῦνται πολυάριθμοι οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους καὶ τοῦ μηνός, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, καὶ ἐντὸς βραχυτέρων ἔτι χρονικῶν διαστημάτων ἐνίοτε. Ἀλλ' αἱ συχναὶ καὶ μέτραι αὗται μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ, ἐν αἷς τὸ σῶμα βαθμηδὸν ἀναγκάζεται νὰ συνηθίσῃ, ὅταν δὲν εἶναι, ὥς δὲν εἶναι ἐν Ἑλλάδι, ὑπέρμετροι, θεωρεῖται, ὅτι παρέχουσιν εἰς αὐτὸ μεγάλην ἐλαστικότητα καὶ στερεότητα· ἐν ᾧ, τοῦναντίον, ἡ μεγάλη κλιματικὴ σταθερότης, ὥς ἡ ἑλλειψις πάσης γυμναστικῆς, ἐθεωρήθη, ὅτι καθιστᾷ αὐτὸ ἀσθενὲς καὶ εὐπαθές.

Εἰς τὴν ἀστασίαν δὲ ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος ἀπέδωκαν ἀνέκαθεν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ἴππο-

κράτης γράφει ὅτι : «τὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα ἀδύνατον νὰ σκληραγωγηθῶσιν ἐκεῖ, ἔνθα δὲν συμβαίνουσιν ἰσχυραὶ μεταβολαί». Ὁ δὲ Marié Davy λέγει ὅτι : αἱ χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς ἔφθασεν εἰς τὸν ὑπαίον βαθμὸν, διακρίνονται διὰ τὴν ἀστασίαν τοῦ οὐρανοῦ τῶν».

Ὑγρασία.—Τὸ ἐλληνικὸν κλίμα φημίζεται διὰ τὴν ξηρότητα αὐτοῦ· ἡ φήμη ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἐν γένει ἀκριβής. Ἡ Ἀττικὴ βεβαίως περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ξηροτέρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης· ἡ ξηρότης τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς εἶναι ἰσόβαθμος πρὸς τὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κασσιλλίας. Εἰς τὴν ξηρότητα ὅμως ταύτην τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς ἡ Ἀττικὴ ὀφείλει· τὸ ὥραιον τοῦ οὐρανοῦ τῆς χρῶμα, τὸν πλοῦτον τοῦ διαχύτου φωτὸς τῆς ἡμέρας, τὰς ὑγιεινὰς ιδιότητας καὶ ἄλλας ἀρετὰς τοῦ κλίματος.

Ἐν τούτοις ἡ ἔτησίᾳ μέση σχετικὴ ὑγρασία(63) τῶν Ἀθηνῶν δὲν δικαιολογεῖ ἐντελῶς τὴν φήμην τῆς μεγάλης ξηρότητος τοῦ ἀττικοῦ κλίματος· καὶ χῶραι τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν πλάτους μὲ γνησίως θαλάσσιον καὶ σχετικῶς ὑγρὸν κλίμα, ὥς τὸ Πάνορμον ἐν τῇ μέσῃ τῆς Μεσογείου καὶ ἡ Λισσαβὼν παρὰ τὸν Ἀτλαντικόν, δὲν ἔχουσι πολὺ μείζονα ἔτησίαν μέσην σχετικὴν ὑγρασίαν. Ὁ ἐτήσιος βαθμὸς τῆς ἀττικῆς ὑγρασίας οὐδεμίαν ἔκτακτον ξηρότητα μαρτυρεῖ· ἀλλ' ἡ λίαν ἀνώμαλος καὶ ἀσυνήθης κατανομή αὐτῆς ἀνὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους παράγει τὸν ξηρὸν τοῦτον χαρακτήρα τῆς Ἀττικῆς. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, τοὺς ξηροτέρους τοῦ ἔτους, ἡ μέση σχετικὴ ὑγρασία κατέρχεται μέχρι 48 βαθμῶν· παρατηροῦνται δὲ καὶ θερμαὶ ἡμέραι, καθ' ἃς αὕτη φθάνει μέχρι τῶν κατωτάτων δυνατῶν βαθμίδων τοῦ ξηροτέρου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος (5). Κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἡ μέση

σχετική υγρασία κυμαίνεται περί τοὺς 73 βαθμοὺς ἐν Ἀθήναις· οὐχὶ σπανίως δὲ τότε τὸ υγρόμετρον ἀνέρχεται μέχρι τοῦ ἀνωτάτου υγρομετρικοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου (100).

Ἄλλ' ἡ ἐξαιρετικὴ θερμὴ ξηρότης τοῦ ἀττικοῦ κλίματος δὲν εἶναι γενικὴ ἐν Ἑλλάδι· εἰς πολλοὺς τῶν τόπων αὐτῆς, ἰδίᾳ ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι, οὐ μόνον ἡ ἐτησίᾳ μέση σχετικὴ υγρασία ὑπερέχει αἰσθητῶς τῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Α. Ἑλλάδος ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ αἱ ξηρότεροι μῆνες εἶναι πολλοὺς υγρότεροι ἢ ἐν Ἀττικῇ.

Νέφωσις. — Ἡ ζώνη τῆς Γῆς, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ Ἑλλάς, διακρίνεται, ὡς γνωστόν, διὰ τὴν μεγάλην νέφωσιν τοῦ οὐρανοῦ τῆς· ἀλλ' ἡ Ἑλλάς καὶ ἐν γένει ἡ Μεσόγειος ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος τούτου. Ὁ ἑλληνικὸς οὐρανὸς εἶναι περίφημος διὰ τὴν διαύγειαν αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἡ ἀττικὴ αἰθρία εἶναι παροιμιώδης. Ἡ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἐν γένει μικρὰ καὶ βραχείας διαρκείας· ὁ οὐρανὸς αἰθριάζει ἐν ὄλῃ ἢ ἐν μέρει ταχέως καὶ ἐπὶ τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ λάμπει ἐπὶ μακρὸν ὁ ἥλιος.

Αἱ ὄλως νεφωσκαεῖς ἡμέραι καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐν Ἀθήναις μόλις ἀνέρχονται, κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 44· αἱ λοιπαὶ 321 ἢ εἶναι ὄλως ἀνέφελοι ἢ ἀποκαλύπτουσιν ἱκανὸν μέρος τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ τῶν.

Ὁ εἰρήσιος ἀριθμὸς τῶν ἀνηλίων ἡμερῶν εἶναι ἔτι μικρότερος· καθ' ὅλον τὸ ἔτος, κατὰ μέσον ὄρον, ἐπὶ 21 μόνον ἡμέρας δὲν φαίνεται ἐντελῶς ἐν Ἀθήναις ὁ ἥλιος· κατὰ τὰς λοιπὰς 344 ὁ ἥλιος φωτίζει καὶ θερμαίνει τὴν Ἀττικὴν. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων αἱ 123 εἶναι ὄλως ἡλιοφεγγεῖς, ἥτοι κατ' αὐτὰς ὁ ἥλιος δὲν καλύπτεται οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ὑπὸ νέφους, λάμπων ἀκωλύτως ἀπὸ πρωῒας μέχρις ἑσπέρας.

"Ανεμοι.—Οἱ συχνότεροι ἀνεμοι ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀττικῇ, εἶναι οἱ βόρειοι (B, BA) καί, κατὰ δεύτερον λόγον, οἱ νότιοι (N, NA)· ἡ ἐτησία συχνότης τῶν πρώτων ἐν Ἀθῆναις ἀνέρχεται εἰς 120 ἡμέρας, ἡ δὲ τῶν δευτέρων εἰς 88· τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ἔτους ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνέμους καὶ τὴν νηνεμίαν.

Οἱ βόρειοι ἀνεμοι ἐπικρατοῦσιν ἐν Ἀττικῇ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου· οἱ νότιοι ἀνεμοι εἶναι συνηθέστεροι ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου· κατὰ Μάιον καὶ Ὀκτώβριον τὰ δύο ταῦτα ρεύματα πνέουσιν ἐξ ἴσου. Ἐπέρχονται ὁμῶς καὶ ἔτη, καθ' ἃ, κατὰ τοὺς ψυχροὺς μῆνας, ἀντὶ τῶν βορείων ἐπικρατοῦσιν οἱ νότιοι ἀνεμοι· κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ὁ χειμῶν ἐν Ἑλλάδι εἶναι γλυκὺς καὶ βροχερός.

Κατὰ τὴν θερμὴν περίοδον τοῦ ἔτους πνέουσιν ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους, οἱ περιοδικοὶ βόρειοι ἀνεμοι, οἵτινες καλοῦνται *εἰησῖαι*. Οἱ ἐτησῖαι πνέουσι συνήθως τὴν ἡμέραν· ἐνίοτε ὁμῶς ἐξακολουθοῦν, ἀλλ' ἀσθενέστεροι, καὶ τὴν νύκτα. Κατὰ τὰ διαλείμματα αὐτῶν τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος δροσίζει τὴν ἡμέραν ἢ θαλασσία αὔρα (ὁ ἐμβάτης)· τὴν νύκτα, ὅτε αὕτη κοπάζει, τὴν διαδέχεται· συνήθως, ἀσθενέστερος βεβαίως, ὁ ἀπόγειος.

Οἱ βόρειοι ἀνεμοι κατὰ μὲν τὸ θέρος, ὡς *εἰησῖαι*, φέρουσι τὴν δροσερότητα τῆς θλάσσης, ἀλλὰ καὶ τὴν σταθερὰν αἰθρίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν ξηρότητα τῆς ὥρας ταύτης τοῦ ἔτους· κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα, πνέοντες μετὰ σφροδότητος πολλάκις, εἶναι ὀχληροὶ καὶ δυσάρεστοι ἐν Ἑλλάδι, φέροντες πολλάκις βροχὴν ἢ χιόνας καὶ ὀριμὸν ψῦχος.

Τὴν ἐξήγησιν τῶν ἀνεμομετρικῶν καὶ βροχομετρικῶν

φαινομένων ἐν Ἑλλάδι πρέπει νὰ ζητήσωμεν κυρίως ἐν τῇ ἐτησίᾳ διανομῇ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως περὶ αὐτήν· ἀλλ' ἡ βαρομετρικὴ κατάστασις τοῦ τμήματος τούτου τῆς ὕδρογείου, καὶ ἐπομένως τὸ σύστημα τῶν ἀνέμων ἐν Ἑλλάδι, ὅσον κανονικὰ ἐμφανίζονται κατὰ τὸ θέρος, τόσον πολὺπλοκα καὶ ἄστατα καθίστανται τὸν χειμῶνα.

Πλὴν τῆς θαλασσίας αὔρας ἐν Ἑλλάδι παρατηροῦνται καὶ ἄλλοι τοπικοὶ ἄνεμοι, ἰδίᾳ παρὰ τοὺς πρόποδας ὄψηλῶν ὄρεων κατὰ τε τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα.

Μέχρι τῆς Ἑλλάδος φθάνει ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανίως, ἐκ τῶν ἀφρικανικῶν ἐρήμων, καὶ ὁ γνωστὸς σφοδρὸς ἄνεμος τῆς Μεσογείου, ὁ λίην ἢ σιρόκκος· ὁ ἄνεμος οὗτος παρατηρεῖται ἐν Ἑλλάδι κυρίως κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον, ἐνίοτε ὅμως πνέει καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς μῆνας τοῦ ἔτους.

Βροχή.—Ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ, ὡς γνωστόν, τὸ ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς ἐλαττοῦται ἐν γένει ἐκ Δ πρὸς Α καὶ αὐξάνει ἐκ Ν πρὸς Β· ἐξαιρέσεις τινὲς παρατηροῦνται, συνεπείᾳ τοπικῶν αἰτίων, ὡς π. χ εἰς τὰ ὄρη, ἐνθα αἱ βροχαί, διὰ γνωστοὺς λόγους, εἶναι συνηθέστεραι καὶ ἰσχυρότεραι.

Ἐν Ἑλλάδι, ἐνῷ κατὰ τὸ θέρος, ἡ ἀνομβρία εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ καθ' ὅλην τὴν χώραν, κατὰ τὰς λοιπὰς ὥρας τοῦ ἔτους παρατηροῦνται σπουδαῖαι ὁμβρομετρικαὶ διαφοραὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ὑπάρχει λίαν αἰσθητὴ ὑπεροχὴ τῶν πρὸς τοὺς βροχεροὺς ἀνέμους ἐκτεθειμένων τόπων, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν προφυλαγμένους.

Οὕτως δολόκληρος ἡ δυτικὴ Ἑλλάς, τῆς ὁποίας τὰ ὄρη διευθύνονται ἀπὸ ΒΒΑ πρὸς ΝΝΑ, δέχεται τὴν ἀφθονον βροχὴν τοῦ ὕγροῦ ΝΔ καὶ ἐν μέρει τοῦ Ν ἀνέμου· οἱ βαθεῖς

κόλποι τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Λακωνίας, ἐν μέρει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σαρωνικός, εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν Ν ὑγρὸν ἀνεμον. Τοῦναντίον δὲ ἡ Α Ἑλλάς, ἦτοι ἡ Κυνourία, ἡ Ἀργολίς, ἡ Κορινθία, ἡ Ἀττικὴ, ἡ Βιωτία, ἡ Εὐβοία, αἵτινες δὲν εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς τοὺς βροχεροὺς ΝΔ ἀνέμους, βρέχονται διὰ τοῦτο, ὥς καὶ δι' ἄλλους ἐτι λόγους, οὕς εἶδομεν ἀνωτέρω, πολὺ ὀλιγώτερον τῆς δυτικῆς· οἱ ἀνεμοὶ οὗτοι φθάνουσι μέχρις αὐτῶν οὐχὶ πολὺ ὑγροί, ἦτοι ἀφοῦ ἀπογυμνωθῶσιν ἐν μέρει τῶν ὕδρατμῶν τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Λακωνίας, τῆς Ἀρκαδίας, τοῦ Παρνασοῦ κτλ.

Καὶ κατ'αὐτὸ δὲ τὸ θέρος ἡ ἀνομβρία καὶ ἡ ξηρότης τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ἥττον αἰσθηταὶ ἐν τῇ δυτικῇ ἢ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι· ἐνταῦθα, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ λεκανοπεδίῳ, κατὰ τὴν αὐχμηρὰν ταύτην ὥραν τοῦ ἔτους, συγκεντρῶνται ὅλοι οἱ φυσικοὶ καὶ τεχνητοὶ ὕδροι οἱ δυσμενεῖς πρὸς τὴν βλάστησιν, ἦτοι ἀνομβρία, ἔλλειψις πλουσίων πηγῶν καὶ ἀνάνων ποταμῶν, μεγάλη θερμότης, σπάνις νεφώσεως κλπ. Ἐν ᾧ, τοῦναντίον, ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι, οἱ τεχνητοὶ καὶ οἱ φυσικοὶ κλιματολογικοὶ ὕδροι εἶναι τότε πολὺ εὐμενέστεροι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ φυτικῷ κόσμου· πλούσιαι προμήθεται ὕδατος καὶ πολυάριθμοι πηγαὶ καὶ ἀέναιοι ποταμοὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς τεχνητὴν ἄρδυσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ τόπου· αἱ ἐπὶ τῶν ὀρέων μεγάλαι ἀποθήκαι χιόνος, ἥτις θαφιλέστερον πίπτει καὶ μακρότερον διατηρεῖται ἐκεῖ ἢ ἐν τῇ Α Ἑλλάδι, συντελοῦσιν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ὕδρολογικοῦ τοῦτου πλούτου τῆς χώρας· ἡ θερμοκρασία εἶναι μετριωτέρα, ὁ ἀήρ ἥττον ξηρὸς καὶ ἡ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ μείζων.

Τῆς ὁμβρομετρικῆς ταύτης ἀντιθέσεως πιστὴν εἰκόνα παρέχει ἡ μεγάλη διαφορὰ τῆς βλαστήσεως ἐν τῇ Α καὶ τῇ Δ

Ἑλλάδι· ἀντὶ τῶν φαλακρῶν ὁρέων τῆς ἀνατολικῆς, ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι εὐρίσκομεν ὅλως διάφορον φύσιν, ῥέοντα ὕδατα, δάση μεγάλα, καὶ ἐν γένει εὐρρωστον καὶ ζωηρὰν βλάστησιν. Τὰ μεγάλα τείχη τῶν ὁρέων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἐξηκολουθοῦντα ἀπὸ τῆς Πίνδου πρὸς τὸν Τυμ-φρηστὸν καὶ τὸν Παρνασσὸν μέχρι τῶν ἀρκαδικῶν ὁρέων, ἀπο-τελοῦσι φυσικὴν ἀλυσσον, ἥτις φαίνεται ὡς παμμέγιστον κλι-ματικὸν ὄριον μεταξὺ Α καὶ Δ Ἑλλάδος.

Αἱ Ἀθῆναι εἶναι ἐκ τῶν ξηροτέρων τόπων τῆς ἀνατολι-κῆς Ἑλλάδος· τὸ μέσον ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς ἐν αὐτῇ εἶναι 393 χμ., ἐνθ' ἐν Καλάμαις, Πάτραις, Ζακύνθῳ καὶ Κε-φλληνίᾳ εἶναι ὑπερδιπλάσιον, τριπλάσιον δὲ ἢ καὶ τετρα-πλάσιον σχεδὸν ἐν Ἀρτῇ καὶ Κερκύρᾳ. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου εἶναι ὅσον περίπου καὶ ἐν Ἀθήναις, πολὺ ἀνώτερον δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ.

Τὸ ἐτήσιον ποσὸν τῆς βροχῆς παρουσιάζει ἐν Ἑλλάδι μεγάλας παραλλαγὰς ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, χαρακτηριστικὰς οὐ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης νοτίου ζώνης τῆς περιοχῆς τῶν χειμερινῶν βροχῶν. Οὕτως ἐν Ἀθή-ναις κατὰ τὸ 1883 ἔπεσεν ὁμβριον ὕδωρ 0'μ,847, κατὰ δὲ τὸ 1898 μόνον 0 μ,115· κατὰ τὰς ἱστορικὰς δὲ παραδόσεις παρε-τηρήθησαν καὶ ἔτη, καθ' ἃ δὲν ἔβρεξε σχεδὸν ποσῶς. Τοῦ-ναντίον δὲ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1899, ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας μό-νον, ἔπεσεν ἐν Ἀθήναις βροχὴ 150 χμ., ἥτοι ποσὸν μείζον τοῦ ὅλικοῦ τοῦ παρελθόντος ἔτους ὁλοκλήρου.

Ἡ ἐτησίᾳ διανομὴ τῆς βροχῆς εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ παν-ταχοῦ τῆς Ἑλλάδος· τὸ μέγιστον αὐτῆς παρατηρεῖται συνήθως κατὰ Νοέμβριον. Ἐν Ἀττικῇ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας (Ἰανουάριος—Σεπτέμβριος) δὲν βρέχει ποσῶς ἢ ἐλάχιστα· ἡ βροχερὰ περίο-

δος διαρκεί ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου. Κατὰ τοὺς ἑξ τούτους μῆνας τὸ κανονικὸν ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς ἐν Ἀθήναις ἀνέρχεται εἰς τὰ $\frac{3}{4}$ περίπου τοῦ ὅλου ἔτους ἤτοι εἰς 302 χμ, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς τέσσαρας ξηροὺς μῆνας μόλις φθάνει τὰ 48 χμ.

Ἡ θερμοκρασία ἐλαττοῦται ταχέως αὐξανομένου τοῦ ὕψους ἐν Ἑλλάδι καί, ἐπομένως, ἡ βροχὴ διανέμεται δμαλῶ-τερόν πως εἰς τὰ ὄρη αὐτῆς, τῆς ξηρασίας τοῦ θέρους μετρια-ζομένης ἐκεῖ ὑπὸ βροχοφόρων καταιγίδων.

Ὁ μέσος ἐτήσιος ἀριθμὸς τῶν βροχερῶν ἡμερῶν ἐν Ἀθή-ναις εἶναι 98· ἐκ τούτων 36 ἀνήκουν εἰς τὸν χειμῶνα, 27 εἰς τὸ ἔαρ, 25 εἰς τὸ φθινόπωρον καὶ 10 εἰς τὸ θέρος. Κατὰ τι-νας ὁμως ἐκ τῶν ἡμερῶν τούτων σταγόνες μόνον τινὲς βρο-χῆς πίπτουσιν. Συνήθως ἡ βροχὴ πίπτει ραγδαία καὶ διαρκεῖ ὀλίγον ἐν Ἑλλάδι· αἱ μακραὶ περίοδοι κακοκαιρίας μετὰ βρο-χῆς ἢ χιόνος εἶναι ἄγνωστοι ἐν αὐτῇ.

Καὶ τῆς χιόνος δὲ ἡ σπανία ἐμφάνισις καὶ βραχυτάτη ἢ μηδαμινὴ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ἐλληνικῶν πεδιάδων, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀκτῶν, παραμονὴ ἀποτελεῖ φαιδρὸν καὶ διασκεδαστικὸν φαινόμενον· καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ ὕψηλὰ ὄρη φέρωσι τὴν χει-μερινὴν αὐτῶν περιβολήν, ἡ ἀδρὰ τῆς θαλάσσης αὖρα γλυ-καίνει καὶ ἀρωματίζει κάτω τὸν ἀέρα.

Ἡ Ἀγία Τριάς.

(Πάρης)

Γενικὸς χαρακτήρ. — Ὁ παρατηρῶν μακρόθεν τὴν Πάρ-νηθα, χωρὶς ν' ἀνέλθῃ ἐπ' αὐτῆς, δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ τὰ πλούσια καὶ ὠραία ἐξ ἐλατῶν καὶ πευκῶν δάση, τὰς κατα-

φύτους και χλοερὰς κοιλάδας, τὰς δασοσκεπείς κλιτύας και τὰς θαυμασίας τοποθεσίας, ὑπὸ τῶν ὁποίων κοσμεῖται τὸ μεγαλύτερον, ὑψηλότερον και θαλερώτερον τῶν ἀττικῶν ὄρεων· ἐπὶ ὧρας δύνανται τις νὰ βαδίξῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν παχειαν σκιὰν μυροδόλων ἐλατῶν,¹ ἐνῶ ἐκάστη τῶν κορυφῶν του ἀνοίγει νέα και θελκτικὰ πανοράματα.

Ὑπὸ τὴν ὑψηλότεραν τῶν κορυφῶν (1413 ^μ) και ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς Πάρνηθος, 400 ^μ περίπου κάτωθεν τῆς κορυφῆς ταύτης, εὐρίσκεται μικρὰ κατάφυτος κοιλάς· εἰς τὸ βᾶθος αὐτῆς, εἰς ὕψος 1000 ^μ περίπου ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θλάσσης, κεῖται ἡ *Ἀγία Τριάς*. Εἶναι παλαιὰ μικρὰ μονή, (ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις μονὴν Πετράκη ὡς και μέγα μέρος τοῦ περὶ αὐτὴν δάσους) ἐν ἐρειπιώδει καταστάσει ἐγκαταλελειμμένη· παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει καλὴ και ψυχρὰ πηγὴ, πρὸ αὐτῆς δὲ μεγίστη αἰωνόβιος καρυά, ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν σκιὰν τῆς ὁποίας δύνανται νὰ καθήσωσι πολλοὶ ἄνθρωποι· ἡ περίμετρος τῆς βάσεως τοῦ κορμοῦ τοῦ παλαιοῦ τούτου δένδρου, φθάνουσα σχεδὸν εἰς 9^μ, δεικνύει τὴν εἰς αἰῶνας ὁλους ἀνερχομένην ἡλικίαν του.

Ἄρκει νὰ εἰπῶμεν, ὅτι εἶναι ἀρχαία μονή, διὰ νὰ ἐννοηθῇ εὐκόλως, ἄνευ ἄλλης περαιτέρω περιγραφῆς, ὅτι κεῖται ἐπὶ περικαλλοῦς και ῥωμαντικῆς θέσεως μετὰ καλοῦ πηγαίου ὕδατος· πρὸς ἔδρυσιν τῶν ἐλληνικῶν μονῶν ἔχουσιν ἐκλεχθῇ ἐν γένει αἱ θαφιλέστερον ὑπὸ τῆς Φύσεως προικισθεῖσαι τοπο-

1. Ἡ πεύκη ἀνέρχεται ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Πάρνηθος μέχρι τοῦ ὕψους τῶν 1.025^μ περίπου· εἰς τὸ ὕψος τῶν 975^μ ἐμφανίζεται ἡ ἐλάτη, ἣτις, ἀνερχομένη ὁμοῦ μετὰ τῆς πεύκης ἐπὶ 50^μ, παραμένει ἀκολούθως μόνη εἰς τὰ ὑψηλότερα σημεῖα τοῦ ὄρους και τῶν λόφων τοῦ ὄρους τούτου.

θεσίσαι τῆς Ἑλλάδος. Καθ' ἣν ἐποχὴν, ὑπὸ τὸ κράτος ἀνω-
 μάλου πολιτικῆς καταστάσεως ἢ ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν
 τοῦ σκότους τῶν μεσαιωνικῶν ἰδεῶν, ἀνὰ τὰ ἄγρια ὄρη καὶ
 τοὺς ἐρήμους ὄρυμῶνας, βασιλεύει ὁ τρόμος καὶ πλανᾶται τῆς
 δεισιδαιμονίας τὸ φάσμα, οἱ μοναχοὶ ἡμῶν ἐκλέγουσιν ἐπ' αὐ-
 τῶν, μετὰ σπανίας καλαισθησίας, τὰς ὠραιότερας τοποθεσίας,
 καὶ ἰδρύουσι τὰς φιλοξένους μονὰς των·¹ δὲν φοβοῦνται τὴν
 μόνωσιν τῆς ἐρήμου, καὶ δὲν ὀπισθοδρομοῦσι πρὸ τοῦ φό-
 βου τῆς ἀγρίας Φύσεως· τοὺς ἐνθαρρύνει ἡ ἀγάπη τῶν γνη-
 σίων φυσικῶν καλλονῶν, καὶ τοὺς ἐνισχύει ἡ πίστις πρὸς τὸ
 θεῖον. Καταφεύγουσιν εἰς τοὺς ἐρήμους καὶ ἀπροσίτους, ἀλλὰ
 περικαλλεῖς τόπους, τοὺς ὁποίους δὲν πατεῖ συνήθως ἀνθρώ-
 πινος ποῦς, καὶ ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῆς Φύ-
 σεως, ἐκ τῆς θέας τῆς ὁποίας ἀντλοῦσιν ἠθικὰς δυνάμεις καὶ
 ἐμπνέονται φιλοσοφικὰς σκέψεις· ἐν τῇ λήθῃ καὶ τῇ σιγῇ τοῦ
 μονήρους βίου, μακρὰν τοῦ θορύβου καὶ τῆς κοινωνίας, αἰ-
 σθάνονται ἑαυτοὺς ἐγγύτερον πρὸς τὸ θεῖον. Εἰς τοὺς τόπους
 τούτους τῆς μονώτεως, ἀφοσιούμενοι εἰς τὴν λατρείαν τῆς Φύ-
 σεως, εὐρίσκουσι τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ψαύουσι
 τὰ φυσικὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν θεμελιοῦται ἡ ἀτομικὴ συνείδησις,
 καὶ ἐξ ὧν πηγάζει ἡ ἐδραία πεποίθησις τῆς πίστεως αὐτῶν.
 Οὕτως οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ὑπῆρξαν συνήθως χριστιανοὶ καὶ
 φυσιολάτραι· ἐλάτρευον τὸν Θεὸν καὶ τὴν Φύσιν συγχρόνως.

1. Ἑλλείψει: ξηνοδοχείων, ὡς γνωστόν, τὰ μοναστήρια καθ' ὅλην τὴν
 Εὐρώπην ἐδέχοντο ἄλλοτε τοὺς προσκυνητὰς καὶ τοὺς διαδάτας, ὡς καὶ
 μέχρι σήμερον ἀκόμη εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος συμβαίνει· ἦσαν τὰ
 φιλόξενα ἄσυλα, ἐν οἷς οὗτοι εὗρισκον θωρακὴν τροφήν, κλίνην καὶ περι-
 ποίησιν· αἱ πλουσιώτεροι τῶν ἐλληνικῶν μονῶν εἶχον καὶ ἔχουν ἀκόμη
 ἰδίους πρὸς τοῦτο *ξενῶνας*.

Ἡ μία λατρεία δὲν ἐμποδίζει τὴν ἄλλην· τοῦναντίον μάλιστα, συμπληροῦσι καὶ ἐνισχύουσιν αὐταὶ ἀλλήλας. Ἡ ἀγάπη τῆς Φύσεως δὲν ἐλαττώνει τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ἀλλὰ, τοῦναντίον, τὸ καταυγάζει καὶ τὸ ἐδραιώνει· τὸ θεμελιώνει ἐπὶ τῶν ἀκλονήτων βάσεων τῆς ἁρμονίας τῶν φυσικῶν νόμων, ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς μεγαλείου τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἐπὶ τοῦπραγματικῷ αἰσθήματος τῆς θαυμασίας ζωτικότητος τῆς Φύσεως. Ὅλα παρέρχονται, τὸ πᾶν γηράσκει, τὰ πάντα φθίνουσιν, ἀλλ' ἡ Φύσις μένει, αἰωνίως νέα, πάντοτε περικαλλής, συνεχῶς ἀναγεννωμένη· χάρις εἰς τὸν σοφὸν αὐτῆς ὀργανισμόν, ὑφούται ὑπεράνω τοῦ χρόνου· ἡ ἐν αὐτῇ πρόνοια, φυσικὴ ἢ θεία, ἐμφανίζεται πανταχοῦ θαυμαστῇ καὶ ἀπαράμιλλος, μένουσα πάντοτε ὑπεράνθρωπος ! Ἡ ἄσπιλος τῆς Φύσεως καλλονὴ καὶ ἡ αἰωνία αὐτῆς νεότης ἐκδηλοῦσι καὶ ἐξάφρουσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀνθρώπου τὴν δημιουργὸν αὐτῆς δύναμιν· ἡ ἀέναος καὶ αὐτόματος αὐτῆς ἀναγέννησις ἐνισχύει τὴν πίστιν πρὸς τὴν ὑπαρξιν τῆς μεγάλης ταύτης δυνάμεως· ὁ δὲ θαυμασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἔργου διεγείρει τὴν λατρείαν καὶ ἐμπνέει τὴν πεποίθησιν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ. Πρέπει νὰ ἐξέλθωμεν τῆς εἰρκτικῆς τῶν πόλεων, τῆς τεχνητῆς ζωῆς τῶν οἰκιῶν ἡμῶν, διὰ νὰ αἰσθηνθῶμεν τὸν θαυμάσιον τοῦ κόσμου ὀργανισμόν, καὶ ἀναζητήσωμεν τὴν ψυχὴν, τὸν νοῦν καὶ τὸν ἐργάτην αὐτοῦ· ἐν τῇ μετὰ τῆς Φύσεως ἐπαφῇ ὁ ἀνθρώπος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἐνώπιον ἐνὸς ἀνωτέρου ὄντος, μιᾶς αἰωνίας παγκοσμίου δυνάμεως, πάντοτε ὁρώσης, καὶ τὰ πάντα κινούσης· αὕτη ἐμπνέει τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως σοφῆς δημιουργικῆς διανοίας, ἀγαθῆς, ἀλλὰ καὶ παντοδυνάμου, φυσικῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπερανθρώπου συγχρόνως. Διὰ νὰ ἔχωμεν τὸ αἶσθημα τοῦ

θείου, λέγει ὁ *Taine*, πρέπει νὰ εἵμεθα ἱκανοὶ νὰ διακρίνωμεν, διὰ μέσου τῆς ἀκριβοῦς μορφῆς τοῦ ἐκ παραδόσεως Θεοῦ, τὰς αἰωνίας καὶ γενικὰς μεγάλας δυνάμεις, ἐξ ὧν οὗτος προῆλθεν. Παραμένομεν ξηροὶ καὶ περιωρισμένοι εἰδωλολάτραι, ἐάν, πέ-
ραν τοῦ προσωπικοῦ εἰδώλου, δὲν διαβλέπωμεν, ἐντὸς αἴγλης
τινος, τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν δύναμιν, τῆς ὁποίας τὸ εἶδω-
λον εἶναι τὸ σύμβολον (*Phil. de l'art* τ. 2ος, σελ. 202).

Οὐδὲν ἐνισχύει τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, ὅσον ἡ μετὰ λό-
γου πίστις εἰς τὸ θεῖον, ὅταν πηγάζῃ βαθέως ἐκ τῆς ἀτομικῆς
πεποιθήσεως, στηριζομένης ἐπὶ τῆς μὴ τυχαίας ἁρμονίας τοῦ
κόσμου· τότε ἡ θεολογία θεμελιούται ἐπὶ τοῦ βραχύδους ἐδά-
φους τῶν Θετικῶν ἐπιστημῶν· ὁ δὲ ἄνθρωπος πιστεύει ἄκρα-
δάντως, διότι πιστεύει ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, καὶ οὐχὶ ἐκ παρα-
δόσεως ἢ ἐξ ἀνάγκης. Ἡ ἁρμονικὴ ὁργάνωσις τῆς Φύσεως
δεικνύει τὴν ἐν αὐτῇ πάνσοφον καὶ ἐν παντὶ ὑπέροχον πρό-
νοιαν· διδάσκει σαφῶς, ὅτι ὁ κόσμος δὲν εἶναι προῖν τυχαίου
γεγονότος, δημιουργήμα τυχαίας συμπτώσεως· ἀλλ' ἔργον
θαυμασίων, ἐν ᾧ βασιλεύει ὁ Νόμος, ἀλλ' ὅπερ δὲν κυβερνᾷ
ἡ Τύχη, οὐδὲ φθείρει ὁ Χρόνος. Ὅστις δὲν διαβλέπει τὴν
ἁρμονίαν ταύτην τοῦ κόσμου καὶ ἀρνεῖται τὴν ἐν αὐτῷ παν-
τοιοτρόπως καὶ πανταχοῦ ἐκδηλουμένην μεγαλουργὸν πρό-
νοιαν, ἀμβλυοπεῖ πρὸς τοῦ λαμπροῦ θεάματος τῆς ζωῆς καὶ
τῶν θαυμασίων λειτουργιῶν τῆς Φύσεως. Ἐλέχθη, ὅτι ὀλίγα
πράγματα ὑπαγορεύουσι νὰ μὴ ἀρνηθῶμεν εἰς τὴν Φύσιν
μίαν διάνοιαν, ἕνα σκοπὸν· ὅτι πλανώμεθα, φανταζόμενοι
πρόνοιαν ἐκεῖ, ἐνθα ὑπάρχει μόνον τυχηρὰ σύμπτωσις, ἐν
τῷ μέσῳ ἑκατομμυρίων ἀτυχῶν τοιούτων. Ἀλλὰ πῶς εἶναι
δυνατὸν νὰ ἔχῃ τις τόσον ὀλίγην δευδέρκειαν, ὥστε νὰ μὴ δια-
κρίνῃ τὴν πρόνοιαν ταύτην, ἀνὰ πᾶν βῆμα καὶ ἀνὰ πᾶσαν

στιγμήν, ἐντὸς τῶν ἀπειρῶν φυσικῶν λειτουργιῶν καὶ διὰ μέσου τῶν ποικίλων φυσικῶν φαινομένων; Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ὑπερφυσικῶν θαυμάτων, κατὰ παράβασιν τῶν φυσικῶν νόμων, διὰ νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς· τὸ μέγιστον, τὸ πραγματικώτερον καὶ τὸ πειστικώτερον τῶν θαυμάτων εὐρίσκεται αἰωνίως ἐνώπιον ἡμῶν· δὲν ἔχομεν ἢ νὰ ἀνοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμούς μας διὰ νὰ τὸ ἴδωμεν· εἶναι αὐτὴ ἡ Φύσις! «Ἡ ἀρίστη ἐκφρασίς τῆς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας τοῦ κόσμου, λέγει ὁ πολὺς *Poincaré*, εἶναι ὁ Νόμος· ὁ Νόμος εἶναι μία τῶν μᾶλλον προσφάτων κατακτήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ὑπάρχουν εἰσέτι λαοί, οἱ ὅποιοι ζῶσιν ἐντὸς αἰωνίου θαύματος, καὶ δὲν ἐκπλήσσονται ἐκ τούτου. Τοῦναντίον, ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ ἐκπλησώμεθα ἐκ τῆς κανονικότητος τῆς Φύσεως. Οἱ ἄνθρωποι ζητοῦσι παρὰ τῶν θεῶν τιν νὰ δεικνύσι τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν διὰ θαυμάτων· ἀλλὰ τὸ αἰώνιον θαῦμα εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν αἰωνίως θαύματα. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ κόσμος εἶναι θεός, ἀφοῦ διὰ τοῦτο εἶναι ἁρμονικός. Ἐὰν ὑπεῖκεν εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν, τί θὰ μᾶς ἐδείκνυεν, ὅτι δὲν διέπεται ὑπὸ τῆς τύχης; τὴν κατάκτησιν ταύτην τοῦ Νόμου τὴν ὀφειλομένην εἰς τὴν Ἀστρονομίαν, καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἐπιστήμης ταύτης, μείζον τοῦ τῶν σωμάτων, ἅτινα σπουδάζει (*La valeur de la Science*, σελ. 7.). Ἡ εἰς τὸ θεῖον πίστις δὲν φοβεῖται τὸ ζωογόνον τῆς Ἐπιστήμης φῶς· αὐτὸ τὴν τρέφει καὶ τὴν ἀναπτύσσει, ἐνῶ ἄνευ τοῦ ἡλίου τούτου, ὡς πᾶν φυτὸν ἄνευ τοῦ φυσικοῦ φωτός, ἐξασθενεῖ, μαραίνει· καὶ πίπτει.

Καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Φύσις ἐνέπνευσεν ἐν Ἑλλάδι τὴν πολυθειάν, ὅπως ἐνίσχυσε βραδύτερον τὸν χριστιανισμόν· ὁ εὐρισκόμενος, λέγει ὁ *Taine*, μόνος ἐν ὀρεινῇ

χώρῃ, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης, ἀπορροφώμενος δλόκληρος ὑπὸ τῆς θέας τῆς παρθένου Φύσεως, συνδιαλέγεται ἀμέσως μετ' αὐτῆς· παρίσταται αὕτη ζῶσα, ὡς ἄτομον, ἐνώπιόν του (*Phil. de l' art*, II, σελ. 204). Ἡ Φύσις ἐνέπνεεν εἰς τοὺς ἀρχαίους τὴν ἰδέαν τῆς θεότητος ἐν γένει· διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ὁ Ζεὺς ἔβρεχε καὶ ἐγονιμοποιεῖ τὴν Γῆν, κατῴκει τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ἐδρόντα καὶ ἔρριπτε τοὺς κεραυνούς. Καὶ ὅταν ὁ σοφιστὴς λέγῃ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, ὅτι δὲν ὑπάρχει Ζεὺς, ἐκεῖνοι ἐκπλήσσονται καὶ ἔρωτῶσι· καὶ λοιπὸν τίς ὕει; τίς ὁ βροντιῶν; (Ἀριστοφάνης) ¹⁾· εἰς τὴν ἐνέργειαν λοιπὸν τῶν φυσικῶν φαινομένων, εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως αὐτῶν πηγάζουσιν ἀκλόνητον πεποίθησιν καταφεύγουσι καὶ ἐκεῖνοι, διὰ νὰ ἀποκρούσωσιν ἰσχυρῶς τὴν περὶ ἁλλείψεως τοῦ θεοῦ γνώμην, καὶ στηρίξωσι πειστικῶς τὴν περὶ ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐδραίαν πίστιν των.

Ἡ Ἀγία Τριάς, ἔχουσα ἀρκετὸν ὕψος (1.000μ), ἐντὸς καταφύτου ἐξ ἐλατῶν κοιλάδος, προστατευομένη κατὰ τῶν βορείων ἀνέμων ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ τείχους τῶν ἀνωτέρων κλιτύων τῆς Πάρνηθος, καὶ καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς λοιπὰς διευθεύνσεις τοῦ ὀρίζοντος ὑπὸ ἐπαρκῶς ὑψηλῶν βουνῶν, εἶναι τοποθεσία ἐξαιρετικὴ δι' ἔδρουσιν ἐξοχικοῦ σταθμοῦ πρὸς παραθερισμόν· ἐκεῖ πλησίον ἢ καὶ ὀλίγον περαιτέρω, δύναται νὰ ἱδρυθῇ καὶ κλιματικὸς σταθμὸς πρὸς ἀεροθεραπείαν. ²⁾ Ἐχει

1. H. TAINÉ, *Phil de l' art* τ. II, σελ. 210.

2. Παρὰ τὴν Ἀγίαν Τριάδα, ὡς καὶ ὀλίγον ἀπώτερον αὐτῆς, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι καλὰ καὶ κατάλληλοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοποθεσίαι· ἡ κοιλάς π. χ. τοῦ Ξηρολειβάδου, περιβαλλομένη, ὑπὸ θασῶν καὶ βουνῶν, εἶναι καταλληλοτάτη καὶ καταλληλοτέρα βεβαίως καὶ αὐτῆς τῆς Ἀγ. Τριάδος διὰ ξενοδοχεῖα, ἔχει τὸ αὐτὸ σχεδὸν ὕψος (κατὰ 8 περίπου μέτρα ὑψηλοτέρα) μετὰ τῆς Ἀγ. Τριάδος, ἀλλ' εἶναι πολὺ εὐρυτέρα, καὶ ἔχει

ψυχρόν, εὐγευστον καὶ ἀρίστης ποιότητος ὕδωρ, ἐπαρκές συγχρόνως πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπόν, καὶ δυνάμενον ἄλλως νὰ αὐξηθῇ διὰ διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος καὶ ἄλλων πλησίον πηγῶν ἢ καὶ ἐκτελέσεως μικρῶν τινων ὑδραυλικῶν ἔργων, καὶ περιβάλλεται ὑπὸ μεγάλων καὶ ὥραιων ἐξ ἐλάτης δασῶν. Κεῖται οὐχὶ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπὸ τῆς Κηφισιάς, τῆς Δεκελείας καὶ τῶν Ἀχαρνῶν ἀπόστασιν· καὶ δύναται νὰ συγκοινωνῇ εὐκόλως καὶ ταχέως μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῶν σιδηροδρόμων Κηφισιάς καὶ Λαρίσσης.

Ἡ χρησιμότης τῶν ὑψηλῶν σταθμῶν εἶναι τόσο μεγάλη καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῶν, ἐν Ἀττικῇ ἰδίως, τόσο σπουδαία, ὥστε ἡ ἔδρυσις ἐνὸς τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν οὐ μόνον ἀναγκαία καὶ χρήσιμος εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητος κατήντησεν ἤδη· εἰς τοὺς τοιοῦτους κλιματικοὺς σταθμοὺς δὲν θὰ εὐρωσιν οἱ ὕγι· εἰς μόνον εὐχάριστον καὶ ψυχαγωγικὸν κέντρον, ἀλλ' ὀλίγον περαιτέρω καὶ οἱ ἐκ δεινῶν νόσων πάσχοντες σωτήριον θεραπευτήριον· ἐκεῖ, εἰς τὰ δροσερὰ ὕψη τῆς Πάρνηθος, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης ἀπόστασιν, ἐνθα τὸ πῦρ τοῦ θερινοῦ

ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ ἄκρου αὐτῆς τὴν ἐξαισίου κάλλους θέαν τῆς ἀθηναϊκῆς πεδιάδος καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ. Πρὸς Δ. φαίνεται ἡ Σαλαμίς καὶ ὁ κόλπος τῆς Ἐλευσίως, πρὸς Ν. ὁ Σαρωνικός, ἡ Αἴγινα, ὁ Πειραιεύς, τὰ Φάληρα, αἱ Ἀθῆναι, τὸ Μενίδιον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀθηναϊκῆς πεδιάδος ὥρατα σημεῖα· πρὸς Α. ἡ Κηφισιά, τὸ Πεντελικόν, ὁ Ὑμηττός, τὸ δίσκος τῆς Δεκελείας. Ἡ κοιλάς ὅμως αὕτη ὑπολείπεται τῆς Ἀγ. Τριάδος διὰ τὴν ἔλλειψιν πηγῶν (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς θεσπίσας)· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ εὐκόλως διὰ τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος τῶν πλησίον ἐκεῖ κειμένων πηγῶν. Πρὸς τοῦτοις καὶ ἡ παρὰ τὴν Ἀγίαν Τριάδα κοιλάς τοῦ Παλαιοχωρίου, τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ὕψους μετ' αὐτῆς (κατὰ 12 περίπου μέτρα χαμηλοτέρα), δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· εἶναι εὐρυτέρα τῆς Ἀγ. Τριάδος, περιβάλλεται ὁμοίως ὑπὸ δασοσκεπῶν βουνῶν ἐξ ἐλατῶν, καὶ ἔχει τρεῖς πηγὰς δροσεροῦ ὕδατος.

τῶν Ἀθηναίων καύσωνος δὲν ὑπάρχει πλέον, οἱ μὲν ὑπὸ τῆς θερμότητος, τῶν φροντίδων καὶ τῆς πυρετώδους κοινωνικῆς ζωῆς τῆς πόλεως κατάκοποι καὶ ἐξηντλημένοι θὰ ζητήσωσιν ἀναπαυτικὸν καὶ ὑγιεινὸν ἐν καλῷ ξενοδοχείῳ καταφύγιον, ἐνῷ οἱ ἀσθενεῖς, οἱ ὠχροὶ τῆς ζωῆς προγεγραμμένοι, θὰ εὐρωσιν ἐν καλῶς ὀργανωμένῳ ἀσκληπιείῳ εὐελπι θεραπείας ἀσυλον. Τὸ κλίμα τῶν βουνῶν θαυματουργεῖ κατὰ τῆς φυματώσεως, τῆς ἐλονοσίας, τῆς ὑπερκοπώσεως, τῆς πλευρίτιδος καὶ ἄλλων πολλῶν σπουδαίων νοσημάτων· ἡ τοιαύτη ἀγαθοποιὸς ἐνέργεια τοῦ ὀρεινοῦ ἀέρος εἶναι πρὸ πολλοῦ ἤδη πλέον πειραματικῶς ἀποδεδειγμένη καὶ ἀναμφισβήτητος· ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ μάλιστα ἡ Ἑλβετία, βρίθει τοιούτων ὑψηλῶν κλιματικῶν σταθμῶν μετὰ πολλῶν ἀεροθεραπευτικῶν ἰδρυμάτων, ἐπιτυχῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς λειτουργούντων. Καὶ ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα, κατὰ μέγιστον μέρος, ὀρεινὴ, στερεῖται ἐντελῶς καὶ ἐνδὸς ὀρεινοῦ κλιματικοῦ σταθμοῦ, πρὸς θεραπείαν τοῦλάχιστον τῶν ἀρρώστων τῆς· καὶ ὅμως ἡ ἐλονοσία καὶ ἡ φυματώσις μασιτζοῦσι τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν εἰς βαθμὸν φοδερὸν καὶ ἄξιον μεγάλης προσοχῆς! Τοὺς ὀλίγους δὲ ἀρρώστους ἡμῶν ¹⁾, οἵτινες, ἔχοντες ἄφθονα τὰ ὑλικά μέσα, δύνανται νὰ δαπανήσωσι καὶ ταξειδεύσωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τοὺς στέλλομεν νὰ ἀναπνεύσωσι τὸν ὀρεινὸν ἀέρα, ἀκριδοπληρώ-

1. Δυστυχῶς δὲν εἶναι πλέον ὀλίγοι οὗτοι· οἱ κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος (1920) εἰς τὸ Νταβὸς νοσηλευόμενοι Ἑλληνας φθισικοὶ ἀνῆρχοντο εἰς ὑπερτριακοσίους (!), καθ' ὅλην δὲ τὴν λοιπὴν Ἑλβετίαν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι διακόσιοι τοῦλάχιστον (!). Ὅθεν ἡ Ἑλλὰς, στερουμένη φθισιατρείων, πληρώνει πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν ἐτησίως εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρὸς νοσηλείαν τῶν ἀρρώστων τῆς· καὶ τοῦτο εἰς κλίματα ἥττον κατάλληλα, δι' αὐτοὺς, τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ, ἐπομένως, μετ' ἀποτελεσμάτων κατωτέρων ἐκείνων, τὰ ὅποια θὰ ἐπιτυχάνοντο εἰς τὰ ἡλιόδουστα ἐλληνικὰ βουνά.

νοντες αὐτόν, ὥς νὰ ἦτο σπάνιον ἢ ἀνύπαρκτον παρ' ἡμῖν ἐξωτερικὸν ἐμπόρευμα, ἢ νὰ ἐστερεῖτο ἡ Ἑλλάς βουνῶν, εἰς τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης· ἐνῷ τοὺς λοιπούς, τοὺς πολλοὺς, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ὑποστῶσι τὰς δαπάνας τῆς τοιαύτης πολυτελείας, τοὺς ἀφίνομεν, ἀπέλπιδας καὶ ἐγκαταλελειμμένους ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης, νὰ φθίνωσιν ἐντὸς τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος τῶν πόλεων, ὅστις τοὺς φονεύει, μακρὰν τῆς Φύσεως, ἥτις ζωογονεῖ καὶ θεραπεύει· τοὺς ἀφίνομεν νὰ θνήσκωσιν ἐκ φυματιώσεως, νὰ μεταδίδωσι συγχρόνως καὶ εἰς ἄλλους τὴν δεινὴν νόσον των, καὶ πολλαπλασιάζωσιν οὕτω τὰ θύματα τῆς ἀγρίας ταύτης τῆς ἀνθρωπότητος μάστιγος· τοὺς ἐγκαταλείπομεν νὰ μαραίνωνται καὶ νὰ τήκωνται ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας, προετοιμαζομένους ὡς θύματα διὰ πᾶσαν ἄλλην σοδαρὰν νόσον, καὶ ἰδίᾳ τὴν φθίσιν!

Ἐν Ἑλλάδι σπκνιώτατα καὶ ἀτελῶς, ἀνευ συστηματικῆς μεθόδου καὶ διαίτης, γίνεται θεραπευτικὴ χρῆσις τοῦ κλίματος τῶν βουνῶν· τοῦτο συμβαίνει βεβαίως οὐχὶ διότι ἡ ἡμετέρα ἱατρικὴ ἐπιστήμη δὲν γνωρίζει ἢ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν θαυματουργὸν θεραπευτικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν δεινотέρων τῆς ἀνθρωπότητος νόσων, ἀλλὰ δι' ἑλλειψιν ξενοδοχείων καὶ θεραπευτηρίων ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὁρέων¹⁾. Ἐδημοσιεύθησαν μάλιστα καὶ σχετικὰ εἰδικὰ

1. Τὸ παρὰ τὸ Γουδί πρό τινος, χάρις εἰς τὴν εὐγενῆ πρωτοβουλίαν καὶ τὴν εὐεργετικὴν γενναιοδωρίαν ἐριτίμου τῶν Ἀθηνῶν δεσποίνης, τῆς Κυρίας Σοφίας Σχλίμαν, τῇ ἀρωγῇ καὶ ἄλλων τινων φιλανθρώπων, ἰδρυθὲν θεραπευτήριον, ὅπερ συντηρεῖ ἡ ἐνδελειχῆς αὐτῆς μέριμνα, ἔχουσα ἀρωγὸν τὴν φιλανθρωπίαν τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἐπλήρωσε μεγίστην ἀνάγκην τῆς πόλεως καὶ παρέχει ἥδη ἀναμφισβόλως μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον, ὥς ἄσουλον ἢ προσωρινὸς σταθμὸς τῶν ἐκ φυματιώσεως

συγγράμματα ὑπὸ ἀρμοδίων καὶ διακεκριμένων παρ' ἡμῖν ἐπιστημόνων· ¹⁾ ἀλλὰ μέχρι τοῦδε δυστυχῶς οὐδὲν βήμα ἐγένετο πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδρύσεως ὑψηλῶν κλιματικῶν σταθμῶν ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ὁμως ἡ διὰ τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἡλίου, τοῦ κλίματος καὶ ἐν γένει τῶν στοιχείων τῆς φυσικῆς ζωῆς θεραπεία ἢ ἡ φυσιοθεραπεία ἀποδεικνύεται ἤδη ἐμπράκτως, διὰ τινὰς τοῦλάχιστον τῶν βαρυτέρων νόσων τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἡ ὀρθοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα πασῶν· αἱ πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἐπιτυχίαι αὐτῆς ἐν τοῖς εἰδικοῖς θεραπευτηρίοις τῆς Εὐρώπης εἶναι ἤδη ἀναμφισβήτητοι. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ τῆς Φύσεως καθόλου, ἐπὶ τῆς υγείας ἢ τῶν νόσων καὶ ἐν γένει ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ σθένους τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προφανής· τὸ παράδειγμα τῶν πλησίον τῆς Φύσεως, μακρὰν τοῦ τεχνητοῦ καὶ νοσηροῦ βίου τῶν πόλεων, ζώντων, ὑπὸ κακοῦς ἄλλως ὅρους διαίτης, ρωμαλέων χωρικῶν, πανταχοῦ τοῦ κόσμου, διδάσκει τοῦτο ἡλίου φαεινότερον. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν εὐνοϊκὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἥλιου, τῆς θαλάσσης, τῆς ἐξο-

πασχόντων, καὶ μάλιστα τῶν εἰς προηγμένα στάδια τῆς νόσου ταύτης εὐρισκομένων. Διὰ τῆς ἰδρύσεως ὁμως αὐτοῦ ἐγένετο ἡ ἀρχὴ καὶ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ἐλπίζωμεν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου ζήλου τῶν ἰδρυσάντων καὶ διευθυνόντων τὸ εὐεργετικόν τοῦτο τῶν θυμάτων τῆς θεινῆς νόσου καταφύγιον, ὅτι θὰ συμπληρώσῃ τὸ εὐγενές αὐτῶν ἔργον διὰ τῆς ἰδρύσεως καὶ ὑψηλοῦ σταθμοῦ, ἐν καταλλήλῃ τοποθεσίᾳ, ἐνθα εἰς τὰς πεφωτισμένους προσπάθειάς τῆς Ἐπιστήμης, καὶ τῆς φιλανθρωπίας τὰς εὐγενεῖς μερίμνας, θὰ ἔρχεται ἐπικουρὸς καὶ τῆς Φύσεως ἡ σωτήριος ἐνέργεια, ἡ μόνη ἀγαθοεργὸς δύναμις. Σημ.—Τὸ Φθισιατρεῖον τοῦτο ἀνέλαβεν ἤδη ἀπὸ τίνος καὶ συντηρεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις.

1. Β. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ, *Τὰ Ἀσκληπιεῖα ἢ Φθισιατρεῖα*, Ἐν Ἀθήναις 1903. Σ. Α. ΚΝΩΠΦ, (μεταφρ. Μ. ΘΑΛΗ), *Ἡ φυματίωσις*, Ἐν Ἀθήναις 1906.

χῆς, τοῦ βουνοῦ, καὶ τοῦ κλίματος ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἡθικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου; μικρὰ μεταβολὴ τῆς ξηρότητος ἢ τῆς ὑγρασίας, τοῦ καύσωνος ἢ τοῦ ψύχους τῆς ἀτμοσφαίρας ἀρκεῖ πολλάκις, ὅπως προκαλέσῃ σπουδαίας νόσους ἢ ἐλαφρὰς ἀδιαθεσίας· ἢ φαιδρὰ καὶ ὑγιεινὴ λαμπηδὼν ὥραίας ἐαρινῆς ἡμέρας ἢ τὸ μελαγχολικὸν καὶ ὑγρὸν σκότος χειμερινῆς ὁμίχλης ἔχουσιν ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς διαθέσεως καὶ τῆς ζωηρότητος, τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἡθικῶν δυνάμεων καθόλου τοῦ ἀνθρώπου. Τί ἄλλο δεικνύει ἡ συχνότης ἢ ἡ σπάνις νόσων τινων εἰς ὠρισμένα κλίματα καὶ ὠρισμένους ὥρας τοῦ ἔτους; τί ἄλλο διδάσκει ἡ ἐμφάνις καὶ ἡ διάδοσις ἐπιδημιῶν τινων ὑπὸ ὠρισμένους κλιματικούς καὶ ἀτμοσφαιρικοὺς ὁρους; ¹⁾

Ἡ ἔδρουσις ἐνὸς κλιματικοῦ σταθμοῦ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος θὰ ἦτο πολλαχῶς χρήσιμος παρ' ἡμῖν· πλὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ θεραπευτηρίων, τὰ ὅποια θὰ παρεῖχον εὐεργετικὸν καὶ σωτήριον ἄσυλον εἰς τοὺς ἐκ μεταδοτικῶν νόσων, ὡς τῆς πυματιώσεως, πάσχοντας, καὶ αὐτὰ τὰ ξενοδοχεῖα θὰ ἐχρησίμευον μεγάλως, οὐ μόνον πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ὁρσισμὸν τῶν παραθεριζόντων ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ὁργανισμοῦ τῶν ἀναρρωνυόντων, καὶ πρὸς θεραπείαν τῶν ἐξ ἐλονοσίας, ὑπερκοπώσεως καὶ ἄλλων τοιούτων μὴ μεταδοτικῶν νόσων πολυαριθμῶν ἀρρώστων. Εἰς τὰ μέτρια ὕψη, ὡς γνωστὸν, ἡ διαμονὴ εἶναι τονωτικὴ καὶ εὐχάριστος· εἶναι ἰδίως ὠφέλιμος καὶ τερπνὴ εἰς τὰς λεπτὰς κράσεις, εἰς τοὺς ἀδυνάτους,

1. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι οὐ μόνον καλῶς ἐγνώριζον τὴν φθίσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῆς ἐπεδίωκον καὶ πολλάκις ἐπατόγγανον διὰ διαιτητικῆς καὶ διὰ κλιματοθεραπείας ἐπὶ ὑψηλῶν ὑπηνέμων τοποθεσιῶν, ἐν μέσῳ καταφύτων ἀλσῶν.

τοὺς μὴ ἔχοντας ἀρκετὰς δυνάμεις, ὅπως ὑποστῶσι τὰς ἀποτόμους μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας, τὰς τόσον συχνὰς κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ πολὺ ὑψηλὰ ὄρη, εἰς τοὺς γέροντας καὶ τοὺς καχεκτικούς, εἰς τοὺς νευροπαθεῖς καὶ ἐν γένει τοὺς φοδουμένους τὴν ἄκραν ξηρότητα τοῦ ἀέρος τῶν μεγάλων ὑψῶν, εἰς τοὺς ἀποφεύγοντας τὴν θερμὴν καὶ πνιγερὰν τῶν πεδιάδων ἀτμόσφαιραν καὶ ἐπιδιώκοντας τὸν ἐλαφρὸν καὶ ὁρσερὸν τῶν ὀρέων ἀέρα, εἰς τοὺς ἐξ ὑπερβολικῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἢ ταρραχώδους ζωῆς ἐν ἐξαντλήσει δυνάμεων διατελοῦντας· ἢ ἐπ'ἀνόδους εἰς τὴν κανονικὴν ζωὴν, ἢ ἐν ὑπαίθρῳ ἀνάπαυσις, ὁ καθαρὸς ἀήρ, οἱ μακροὶ περίπατοι δίδουσι εἰς τοὺς μυῶνας τὴν συνήθειαν ὑγιεινῆς ἀσκήσεως, ἀναπαύουσι τὸ νευρικὸν σύστημα, ἐνισχύουσι τὸν ὁργανισμόν καὶ βελτιοῦσι τὸ αἷμα.

Ἡ ξηρότης τοῦ ἀέρος, τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἡλιολούστων ἡμερῶν, ἡ ζωηρότης τοῦ φωτός (εἰς τοιοῦτον ἰδίως ὕψος) τό, κατὰ μέγα μέρος τοῦ χειμῶνος, χιονοσκεπὲς τοῦ ἐδάφους, τὸ μέτριον ὕψος, ἡ γειννίαισις τῶν δασῶν, ἡ ἔλλειψις ἐλῶν, ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ὕδατος, ἡ ὑπὸ τῶν κλιτύων καὶ τῶν δασῶν προστασία ἀπὸ τῶν ἀνέμων, ἡ ἔλλειψις κονιορτοῦ καὶ καπνοῦ, ἡ μικρὰ νέφωσις, ἡ σπάνις τῆς ὀμίχλης, ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ βραχύτης τῶν βροχῶν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα φυσικὰ χαρίσματα καθιστῶσι τὴν Πάρνηθα, οὐ μόνον ἐξαιρετον διὰ θερινὴν διαμονήν, ἀλλὰ καὶ ὑπέροχον ὡς κλιματικὸν σταθμὸν ἀεροθεραπείας ἐν γένει· πολλὰ τῶν κλιματικῶν τούτων ἰδιοτήτων, ὡς ἡ ξηρότης τοῦ ἀέρος, ἡ ἔλλειψις ὀμίχλης, ἡ μεγάλη ἡλιοφάνεια, ἡ δύναμις καὶ ἡ διάρκεια τοῦ διαχύτου φωτός καὶ ἄλλα τοιαῦτα εἶναι προσόντα οὐ μόνον σπάνια, ἀλλὰ καὶ μεγάλης, ὡς γνωστόν, σπουδαιότητος ἐν τῇ ἀεροθεραπείᾳ.

Καὶ ὁ σταθμὸς οὗτος θὰ ἡδύνατο συγχρόνως νὰ χρησιμεύσῃ, κατὰ τε τὸ θέρος καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ φθινόπωρον, καὶ διὰ τὴν σταφυλοθεραπείαν· ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας, τῆς ποικιλίας ¹⁾, τῆς εὐθηνίας, τῆς ἐξαιρετικῆς ποιότητος, τοῦ πολλοῦ σακχάρου, καὶ τῆς μακρᾶς διαρκείας (Ἰούνιος—Νοέμβριος) τῶν ἐξαιρέτων πρὸς βρῶσιν σταφυλῶν τῆς Ἀττικῆς, ἢ σταφυλοθεραπεία ἐν τῇ σταθμῷ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν Κηφισίᾳ, θὰ ἐπετύγχανε θαυμασίως. Ἡ γειτνιάσις τῶν δασῶν, ἡ ὠραιότης καὶ ἡ μακρὰ διάρκεια τοῦ φθινοπώρου, ἐπιτρέπουναι σχεδὸν καθ' ἑκάστην καὶ ἐν καταλλήλῳ τόπῳ, ἐντὸς καθαρᾶς καὶ διαυγοῦς ἀτμοσφαίρας, τοὺς περιπάτους καὶ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, τόσον χρησίμους, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν θεραπείαν ταύτην, θὰ συνετέλουν σπουδαίως εἰς τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν αὐτῆς.

Πρὸς Ἱδρυσιν τοιοῦτου κλιματικοῦ σταθμοῦ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, εἶναι ἀνάγκη ἱδρύσεως ἐνὸς τοῦλάχιστον μεγάλου ξενοδοχείου καὶ ἐνὸς καλοῦ θεραπευτηρίου ²⁾. συγχρόνως δύναν-

1. Ὑπὲρ τὰ 40 εἰδῶ ἐξαιρέτων πρὸς βρῶσιν σταφυλῶν παράγουσιν ἀφθό-
νως οἱ ἄττικοι ἀμπελῶνες.

2. Τὸ ἐν δύναιτο νὰ εἶναι ἀρκετὰ μακρὰν τοῦ ἄλλου· τοῦτο οὐχὶ βεβαίως ἐκ φόβου μεταδόσεως τῆς νόσου, διότι ὁ ὄργανισμὸς τῶν φθισιατρῶν εἶναι τοιοῦτος, ὥστε οὐδεὶς κίνδυνος μεταδόσεως αὐτῆς, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐνοικοῦντας καὶ ἐργαζομένους ἐν αὐτοῖς ὑγιεῖς ὑπαλλήλους, ὑφίσταται· δὲν ὑπάρχει σχεδὸν παράδειγμα τοιοῦτον ἐν τοῖς θεραπευτηρίοις. Ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς οὐχὶ φαιδρᾶς οὐδ' εὐχαρίστου ἀναμίξεως τῶν χάριν ἀναφυχῆς καὶ διασκεδάσεως ἡ ἀπλῶς πρὸς ἀνδρῶσιν μεταδιδόντων εἰς τὰ ξενοδοχεῖα ὑγιῶν μετὰ τῶν πασχόντων. Ἀφ' ἑτέρου, αἱ ἐπίσημοι στατιστικαὶ τῶν τόπων, ἐν οἷς λειτουργοῦσι φθισιατρεῖα, δεικνύουσιν ἀσφαλῶς, ὅτι οὐδένα κίνδυνον διατρέχουσιν οἱ πλησίον αὐτῶν κατοικοῦντες· τούναντίον μάλιστα, εὐρέθη, ὅτι, συνεπείᾳ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν ὑγιεινῶν κανόνων τῶν φθισιατρῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ τόπου, ἡ ἐκ φυμπτίσεως θνητότης αὐτῶν ἡλαττώθη μετὰ τὴν Ἱδρυσιν τῶν θεραπευτηρίων τούτων.

ται νὰ ὀργανωθῶσι καὶ μικρὰ ξενοδοχεῖα, ὥς καὶ μικρὰ θεραπευτήρια, διὰ τοὺς ἀπορωτέρους· ἡ Ἰδρυσις τούτων θὰ καταστήσῃ προσιτὸν καὶ εἰς τὰ πτωχὰ βαλάντια τὸν σταθμόν, καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τὴν ὀλικὴν ἐπιτυχίαν του. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσετίθετο καὶ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος, συνδέων τὴν μίαν τῶν κάτωθεν τῆς Πάρνηθος διερχομένων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μετὰ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἡ διοργάνωσις τοῦ σταθμοῦ θὰ ἦτο πλήρης. Ἀλλ' ὁ σιδηρόδρομος, καίπερ πολὺ χρήσιμος καὶ πολὺ ἀναγκαῖος, δὲν εἶναι ὁμοῦ καὶ ἀπαραίτητος ἀμέσως· δύνανται καὶ πρέπει νὰ ἰδρυθῶσι τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ θεραπευτήρια πρὸ αὐτοῦ· ἡ δὲ ἀσφαλὴς ἐπιτυχία τούτων θὰ φέρῃ ταχέως καὶ τὸν σιδηρόδρομον. Καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ δὲν ἐγένοντο ἀμέσως οἱ σιδηρόδρομοι· εἰς τοὺς πλείστους σχεδὸν τῶν πολυαρίθμων κλιματικῶν σταθμῶν τῆς, πρῶτον ἰδρύθησαν τὰ θεραπευτήρια καὶ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ κατόπιν ἦλθον οἱ σιδηρόδρομοι· ἡ ἐπιτυχία ἐκείνων ἔφερε τούτους. Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ *Adelboden*, ἡ *Montana*, τὸ *Corbeyrier*, τὸ *Kandersteg* καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρώτης τάξεως κλιματικοὶ σταθμοὶ τῆς Ἑλβετίας στεροῦνται σιδηροδρόμων. Εἰς τὴν *Montana* μάλιστα, μέχρις ἐσχάτων, δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἀμαξιτὴ ὁδός· μόνον δι' ἡμιόνου ἡδύνατό τις ν' ἀνέλθῃ· τοῦτο ὁμοῦ δὲν ἡμπόδισε τὴν ἐπ' αὐτῆς Ἰδρυσιν καὶ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν οὐ μόνον φθισιατρείων ἀλλὰ καὶ λαμπρῶν ξενοδοχείων, χάριν ἀναψυχῆς καὶ διασκεδάσεως κατὰ τε τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα· καὶ ἐν τούτοις ἡ ἐκ τοῦ κάτωθεν αὐτῆς σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς *Sierre* ἀπόστασις, ἐφ' ἀμάξης, ὑπερβαίνει τὰς ἑρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας ! ¹⁾ Βαθμηδὸν καὶ κατ'

1. Ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μενιδίου τὸ μὲν Ξηρολείδαζον ἀπέχει δι' ἑπτα 2ω 30λ, ἡ δὲ Ἀγία Τριάς 3ω· ἡ κἀθοδος εἰς Μενίδιον

ὀλίγον ἢ ἐπιτυχία ἔφερε τὴν ἀμαξιτὴν ὁδόν, καὶ αὐτῇ, σὺν τῷ χρόνῳ, θὰ φέρῃ καὶ τὸν σιδηρόδρομον· τὰ αὐτὰ πρέπει ν' ἀναμένωμεν καὶ διὰ τοὺς ἡμετέρους κλιματικούς σταθμούς, ὅταν καὶ ὅπου εὐτυχήσωμεν νὰ ἰδρῶσωμεν τοιοῦτους.

Διότι ὑπάρχουσι, πλὴν τῆς Πάρνηθος, καὶ ἄλλα πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, κατάλληλα πρὸς ἱδρυσιν κλιματικῶν σταθμῶν· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ μεσογείων ὁρίων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ παραθαλασσίων βουνῶν, ἐνθα θὰ ἡδύνατο νὰ συνδυασθῇ τοῦ θαλασσίου ἀέρος ἡ καθαρότης καὶ ὑγιεινὴ ἐνέργεια μετὰ τῶν θεραπευτικῶν τοῦ ὄρει-
νοῦ ὕψους ἰδιοτήτων. Μέρη τινα τῆς Ἀρκαδίας (Βιτύνη, **Μαγούλιανα** κ. τ. λ.) ὑψηλά, κατάφυτα ἐξ ὠραίων δασῶν καὶ ἄνευ ἐλῶν, θὰ ἦσαν ἄριστα πρὸς διοργάνωσιν τοιούτων σταθμῶν· τὰ παρὰ τὰ Καλάβρυτα ὄρη, ὑπὸ τὰ ὅποια μάλιστα ἀνέρχεται ἡδὴ ὁδοντικὸς σιδηρόδρομος, διὰ τῆς θαυμασίας φύσεως τοῦ Διακοφτοῦ διερχόμενος, ἀφοῦ βεβαίως ἀποξηρανθῶσι τὰ ἐκεῖ ἔλη, θὰ ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν ὁμοίως, ὥς καὶ πολλὰ μέρη τοῦ δασοσκεποῦς Πηλίου. Καὶ αὐτῇ ἡ

ἐξ ἀμφοτέρων τῶν θέσεων τούτων εἶναι κατὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν συντομωτέρα. Ἐκ Δεκελείας (Τατοῦ) ἡ Ἀγία Τριάς ἀπέχει περὶ 3ω περίπου. Τὸ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ εἰς ὕψος 530 μ. περίπου κείμενον μετόχιον τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀπέχει τοῦ σταθμοῦ Μενιδίου 1ω περίπου, δι' ἑππου' ἀνήκει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν Μονὴν Πετρακῆ, καὶ ἔχει μικρὰν πηγὴν πρὸ αὐτοῦ, ἧς ἡ θερμοκρασία εὐρέθη, τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1907, 18ο, 0.

Ἀπὸ τινος ἤδη κατασκευάζεται, δαπάναις τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Φουγκείου κληροδοτήματος, ἀμαξιτὴ ὁδὸς ἀπὸ Μενιδίου μέχρι τοῦ Φθισιατρείου τῆς Πάρνηθος. Οὕτω, μετ' ὀλίγον, ἢ ἐπ' αὐτῆς δι' αὐτοκινήτου ἐξ Ἀθηνῶν ἀνάδασις θὰ εἶναι δυνατὴ ἐντὸς μιᾶς περίπου ὥρας. Ἡ ὁδὸς αὕτη θέλει διευκολύνει μεγάλως ἢ μάλλον καταστήσει δυνατὴν καὶ τὴν προσεχῇ ἀνοικοδόμησιν τοῦ μεγάλου Φουγκείου Φθισιατρείου.

Τρίπολις, ἥτις ἔχει καὶ σιδηρόδρομον, δύναται καὶ ἔπρεπεν, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς τοῦτο ¹⁾. Τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι ὑγιεινότατον, ἔχει δὲ καὶ μέτριον ὕψος (665^μ), χρήσιμον εἰς πολλὰς θεραπευτικὰς περιπτώσεις. Τοῦτο ἄλλως γνωρίζομεν καὶ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν καὶ ἐκ προσωπικῆς πείρας· ἐκεῖ, ἄνευ κινήσης καὶ ἄλλων φαρμάκων, ἀπηλλάγημεν ὀριστικῶς, ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, τῶν ἐλειογενῶν πυρετῶν, ὑφ' ὧν εἰχομεν πρότινων ἐτῶν προσβληθῇ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὧν τὸ θαλάσσιον κλίμα εἶναι ἐξείρετον πρὸς τοῦτο, θὰ ἠδύναντο νὰ εὐρεθῶσιν ὑπὲρμα μέρη, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ἢ ἐπὶ ὑψηλῶν βουνῶν, ἀνωθεν καὶ πλησίον αὐτῆς, πρόσφορα πρὸς ἴδρυσιν κλιματικῶν σταθμῶν· τινὰ τῶν μερῶν τούτων θὰ ᾔσαν ἴσως ἀνώτερα, ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην, καὶ αὐτῶν τῶν περιφήμων ἀκτῶν τῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς *Riviera*. Ὁ χειμὼν ἐκεῖ εἶναι γλυκύτερος καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον, τὸ ἔαρ προῖμώτερον καὶ θερμότερον, τὸ δὲ φθινόπωρον μακρότερον ἢ ἐν Ἀθήναις· τὸ κλίμα ἐν γένει τῶν νήσων τούτων εἶναι ἥπιον καὶ ἥττον τραχύ, εὐκραέστερον καὶ μᾶλλον θαλάσσιον τοῦ τῶν μεσογείων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ δὲ τῆς Κερκύρας, ὡς τόπου θεραπείας καὶ ἀναψυχῆς, περιττὸν ἴσως νὰ ὀμιλήσωμεν ἐνταῦθα· πρὸ πολλοῦ ἤδη οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἡ νῆσος αὕτη φημίζεται καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τοῦτο, χάρις εἰς τὴν λαμπρὰν

1. Ἐσχάτως ἐστάλησαν ἐκεῖ, ὡς καὶ εἰς τὰ Μαγούλιαν τῆς Γορτυνίας, ἀσθενεῖς ἐκ πλευρίτιδος, ἐλονοσίας, πυματιώσεως καὶ ἄλλων νόσων πάσχοντες, ἐξ ὧν, κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἰατρῶν αὐτῶν, τινὲς μὲν·μεγάλως ἐθελιώθησαν, ἄλλοι δὲ καὶ ἐντελῶς ἐθεραπεύθησαν.

φύσιν καὶ τὸ ἐξαίρετον κλίμα αὐτῆς. Ἐκ Ρουμανίας, Τουρκίας καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ στέλλονται ἐκεῖ πολλοὶ ἄρρωστοι, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν θεραπεύονται, καὶ ἄλλων δὲ βελτιοῦται αἰσθητῶς ἢ κατὰστασις τῆς ὑγείας· πρὸς τοῦτοις, οὐκ ὀλίγοι ξένοι διέρχονται ἐκεῖ τὸν χειμῶνα, ἕνεκα τῆς γλυκύτητος τοῦ κλίματος αὐτῆς. Ὁ χειμὼν τῆς Κερκύρας εἶναι ἡπιώτερος, τὸ δὲ θέρος δροσερώτερον ἢ ἐν Ἀθήναις· ὁ χειμὼν καὶ τὸ φθινόπωρον εἶναι κατὰ δύο περίπου βαθμοὺς θερμότερα τῶν τῆς Νικαίας, τῆς Γενούης, καὶ τῆς *Riviera* ἐν γένει, τὸ δὲ ἔαρ κατὰ ἓνα περίπου βαθμὸν γλυκύτερον τοῦ τῶν χωρῶν τούτων. Ὁ χειμὼν ἰδίως εἶναι θαυμασίας γλυκύτητος· σπανίως πίπτει χιὼν, καὶ ἔτι σπανιώτερον κατέρχεται ἐν αὐτῇ τὸ θερμόμετρον ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἐν γένει πολλὰ εἶναι τὰ μέρη καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις πρόσφορα κλιματικῶς εἰς θεραπευτικοὺς σκοποὺς ἐν Ἑλλάδι· ὀφείλομεν δὲ καὶ ἔχομεν συμφέρον ἡθικὸν καὶ ὕλικόν νὰ ἰδρύσωμεν ἐν αὐτοῖς κλιματικοὺς σταθμοὺς. Ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς μαστίζεται καὶ δεκατίζεται δεινῶς ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας· πολλοὶ παρ' ἡμῖν ἀποθνήσκουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποί, ἂν διαφεύγωσι τὸν ἐξ αὐτῆς θάνατον, ὑποσκαπτομένου τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν ὑπὸ τῆς δεινῆς καὶ ὑπούλου ταύτης νόσου, παρασκευάζονται πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πυματιώσεως καὶ ἄλλων βαρυτάτων νόσων. Οἱ κλιματικοὶ σταθμοὶ ἐπλούτισαν τὴν Ἑλθετίαν καὶ κατέστησαν αὐτὴν τὸ διεθνὲς ἐντευκτήριον τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου· ἡμεῖς ἔχομεν, πλὴν τῶν ὁρέων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐξαίρετου κλίματος, καὶ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα, δυνάμενα νὰ ἐλκύσωσι τοὺς ξένους ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν καταλλήλως, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῶμεν ἐπωφελῶς. Καὶ ὅμως μεταβλίνω-

μεν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, διὰ νὰ ἀναπνεύσωμεν καθαρὸν ὀρεινὸν ἀέρα, ἢ θνήσκομεν ἐνταῦθα, στερούμενοι τῆς σωτηρίου θερα-
 πευτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὀρεινοῦ ἢ τοῦ θαλασσίου κλίματος· ὡς
 νὰ ἔλειπον τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, ἢ θάλασσα καὶ ὁ καθαρὸς
 ἀήρ ἐν Ἑλλάδι! . . . Ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε κατορθώσει τὴν
 ἔδρυσιν ὀρεινῶν καὶ παραθαλασσίων κλιματικῶν σταθμῶν ἐν
 Ἑλλάδι, οὐ μόνον θέλει προσφέρει εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν
 μεγάλην πηγὴν πλούτου, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀποσπάσῃ, θὰ σώσῃ
 ἀπὸ τῶν δυνύχων τῆς φθίσεως, τῆς ἐλονοσίης καὶ ἄλλων δεινῶν
 νόσων, χιλιάδας θυμάτων ἐτησίως.

Τὸ κλίμα. — Εἰς τὰ μέτρια ὕψη τῶν ὀρέων (600^μ — 1000^μ),
 ὡς τὸ τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸ κλίμα, καθ' ὅλας τὰς ὥρας
 τοῦ ἔτους, εἶναι τονωτικὸν τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ ἔχει εὐνοϊκὴν
 ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας καθόλου τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς νὰ
 ἐξεγείρῃ τὸ νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὡς τὸ τῶν πολὺ ὑψηλῶν
 σταθμῶν· διευκολύνει τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν κυκλοφορίαν,
 ἐξεγείρει τὴν ὄρεξιν καὶ αὐξάνει τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς ὕλης·
 προξενεῖ τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο τῆς εὐεξίας, ὅπερ παρέχει συνή-
 θως ἡ ζωὴ ἐπὶ τῶν ὀρέων, χωρὶς νὰ προκαλῇ ἀδιαθεσίαν εἰς
 τοὺς μὴ ὑποφέροντας τὰ μεγάλα ὕψη· ἐκεῖ ἀναπνέομεν τὸν
 ἀέρα καὶ ζῶμεν τὴν ζωὴν τῶν σκιερῶν δασῶν, τῶν χλοερῶν
 λειμῶνων, τῶν ὁροσερῶν πηγῶν.

Ἡ ἀναπνοὴ εἰς τὰ τοιαῦτα ὕψη γίνεται εὐκολώτερον,
 βαθύτερον καὶ εὐρύτερον· ἐντεῦθεν ὁ θώραξ ἡμῶν εὐρύνεται
 καὶ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ἐνισχύονται· ὅθεν ἐκεῖ αἰσθανό-
 μεθα, ὅτι ὁ ἀήρ εἶναι ἑλαφρὸς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν τῆς
 πεδιάδος, ὅστις φαίνεται ἡμῖν βαρὺς καὶ πνιγρὸς.

Τὸ αἷμα ἐπωφελεῖται καλλίτερον τοῦ δξυγόνου, διότι τοῦτο
 ἐνεργεῖ δραστηριώτερον ἐπ' αὐτοῦ· ἐκπνέομεν μείζονα ποσό-

τητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τοῦθ' ὅπερ δίδει μείζονα ζωηρότητα καὶ πλείονας δυνάμεις εἰς τοὺς μυῶνας. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ εὐδξία, ἣν αἰσθανόμεθα εἰς τὰ μέτρια ὕψη· οὕτως ἐξηγεῖται ἐπίσης ἡ ἀνετος εὐκολία τοῦ περιπάτου καὶ ἡ ἀντοχή εἰς τὰς ἀσκήσεις ἐν γένει, τὸ αἰσθημα τῆς ἐλαφρότητος καὶ τῆς ζωηρότητος τῆς ζωῆς ἐν αὐτοῖς.

Ἄλλ' ἐνισχυομένου τοῦ σώματος καὶ ἡ διάνοια ὀξύνεται καὶ αἰθριάζει ἐπὶ τῶν ὁρέων· τὸ ρητόν· νοῦς ὕγις ἐν σώματι ὕγιῃ εὐρίσκει ἐνταῦθα πλήρη ἐφαρμογήν. Διότι ἐπὶ τῶν ὁρέων αὐξάνει, πλὴν τῆς ἰκανότητος πρὸς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, καὶ ἡ δύναμις πρὸς πνευματικὴν ἐργασίαν· ἐργαζόμεθα καλλίτερον καὶ περισσότερον ἐπ' αὐτῶν.

Αἱ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι περιορισμέναι· εἶναι ἀδύνατον δὲ ἐξηγνητὸν φυσικῶς σῶμα νὰ παραγάγῃ σοβαρὸν ἐγκεφαλικὸν ἔργον, ὡς ὁ κατὰκοπος, κατόπιν πολλῆς σωματικῆς ἐργασίας, ἄνθρωπος, εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐργασθῇ πνευματικῶς.

Τὸ νευρικὸν σύστημα ἐν γένει ἀναπαύεται καὶ ἐνισχύεται ἐπὶ τῶν ὁρέων· πολλάκις ἄνθρωποι, ἔχοντες ἐν ὑπερκόπῳ ἢ τεταραγμένα τὰ νεῦρα, συνεπεία ὑπερβολικῆς διανοητικῆς ἐργασίας, εὖρον τὴν γαλήνην, τὴν πνευματικὴν ρώμην καὶ τὴν νευρικὴν ἰσορροπίαν ἐπὶ τῶν βουνῶν. Πρὸς τοῦτοις, ἐν τῇ θελκτικῇ μονώσει τοῦ ὄρους μᾶλλον ἢ ἐν τῇ τοῦ γραφείου, εὐρίσκομεν τὴν ἡρεμον σκέψιν, τὴν εἰρήνην τοῦ πνεύματος, τὴν γονιμότητα τῆς διανοίας· καὶ ἡ μονήρης μελέτη, ἡ ἐμπνέουσα τὰς ὥρας ἰδέας καὶ τὰς ἀσφαλεῖς κρίσεις, εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς παραγωγὴν σοβαρῶν ἔργων· ὅλη ἡ δυστυχία τῶν ἀνθρώπων προέρχεται, εἶπεν ὁ *Pascal* (*Pensées*) ἐκ τοῦ ὅτι δὲν δύνανται νὰ μείνωσιν ἐντὸς ἐνός

δωματίου, ἤτοι μόνοι, ὡς λέγει ὁ *La Bryère (De l' Homme)*.

Ἐλαττουμένης τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἐπὶ τῶν ὁρέων, ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος ἐπιταχύνεται· τὸ ποσὸν τοῦ σιδήρου αὐτοῦ αὐξάνει καὶ ἐν γένει ἡ σύστασις αὐτοῦ βελτιοῦται. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέτρια ὕψη, ὡς καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἰδίως, τὰ αἰμοσφαίρια πολλαπλασιάζονται μεγάλως καὶ ταχέως· ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνοδὸν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ὕψη, ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰμοσφαιρίων αὐτοῦ αὐξάνει κατὰ 25 % περίπου καὶ πλέον, σχεδὸν διπλασιαζόμενος ἐνίοτε. ¹⁾

Εἰς τὰ ὕψη, τὰ προστατευόμενα ὑπὸ τῶν ὁρέων κατὰ τῶν ἀνέμων, ἡ χαμηλὴ αὐτῶν θερμοκρασία, τὴν ὁποίαν, χάρις εἰς τὴν ξηρότητα τοῦ ἀέρος, τὴν ἰσχυρὰν δύνανμιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ τὴν νημεμίαν ἰδίως, υποφέρομεν εὐκόλως καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς δριμυτέρους χειμῶνας, εἶναι εὐχάριστος καὶ ἔχει ποικίλας ζωογόνους ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνεργείας.

1. Εἶναι ἤδη γνωστὸν, ὅτι παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῶν ὑψηλῶν τόπων, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀνερχομένοις εἰς τὰ βουνά, ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰμοσφαιρίων εἶναι μέγας, ἀν καὶ συζητεῖται εἰσέτι ὁ τρόπος καὶ ἡ αἰτία τῆς παραγωγῆς αὐτῶν. Κατὰ τὰς πειρατηρήσεις διαφόρων συγγραφέων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρυθρῶν αἰμοσφαιρίων, ὅστις, ὑπὸ τοὺς συνήθεις κανονικοὺς ὅρους, εἶναι 5 ἑκατομμύρια ἀνὰ κυβικὸν χιλιοστόμετρον, ἀνέρχεται εἰς ὕψος 700 μ εἰς 6 ἑκατομμύρια, εἰς 1800 μ φθάνει τὰ 7 ἑκατομ. καὶ εἰς 4500 μ τὰ 8 ἑκατομμύρια. Ἀνοθὲν τοῦ ὕψους τούτου δὲν αὐξάνει πλέον· ἡ δὲ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἀεξαφανίζει ταχέως τὴν αὐξησιν ταύτην. Τὸν πολλαπλασιασμόν τοῦτον τῶν αἰμοσφαιρίων ἀποδίδουσι τινὲς εἰς τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔχει ἐκεῖ τὸ σῶμα πλειόνων ἐκ τούτων, ὡς φορέων ὀξυγόνου, συνεπείᾳ τῆς ἀραιώσεως τοῦ ἀέρος καὶ, συνεπῶς, τοῦ ὀξυγόνου· τῆς ἀνάγκης ταύτης μὴ ὑφισταμένης πλέον, μετὰ τὴν καθόδον, ἐκλείπει καὶ ἡ αὐξησις αὕτη. Ἄλλ' ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ εἴης ζήτημα: ὁ ἀναιμικός, ὁ ἐπὶ τοῦ ὅρους ἀποκτήσας τὸν ἀναγκασιόυντα εἰς αὐτὸν ἀριθμὸν αἰμοσφαιρίων, χάνει αὐτόν, κατερχόμενος ἐκείθεν, ἀφοῦ δὲν ἔχῃ περίσσευμα, ἀλλὰ τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν τοιούτων;

διεγείρει τὴν ὄρεξιν, διότι, ὡς γνωστόν, ὑπὸ χαμηλὴν θερμοκρασίαν τρώγομεν περισσότερον καὶ βαδίζομεν ἀκόπως πολὺ.

Συνεπεία πάντων τῶν ὑγιεινῶν τούτων ὅρων τοῦ ὀρεινοῦ κλίματος, ἡ θνητότης ἐν αὐτῷ εἶναι σχετικῶς μικρά· ἐπὶ τῶν ὁρέων σπανίζουσιν ἢ ἐλλείπουσιν ἐντελῶς σπουδαίαί τινες νόσοι, ὡς ἡ χολέρα τῶν παιδῶν, οἱ ἐλειογενεῖς πυρετοί, ἡ ἀσιατικὴ χολέρα καὶ ἡ φθίσις. Εἰς ὕψος 1000μ περίπου, ἡ πυματίωσις εἶναι, σχετικῶς πρὸς τοὺς βιωτικὸς ὅρους, σπανία· ἀπὸ τοῦ ὕψους δὲ τῶν 2.000μ, ἔνθα ἄρχεται ἡ ἀνισοζυγία ὡς πρὸς τὴν φθίσιν, ἡ μείωσις αὐτῆς εἶναι ἀναντίρρητος καὶ ἀνεξάρτητος τῶν βιωτικῶν ὅρων.

Ἡ βαρομετρικὴ πίεσις καὶ ἡ ὑγρασία τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦνται, ὡς γνωστόν, αὐξανόμενου τοῦ ὕψους· ἄρα τοῦ ἀέρος τῶν ὁρέων ὄντος ξηροτέρου καὶ ἀραιότερου, ἡ θερμότης τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων αὐξάνει· διότι οἱ ὕδατμοὶ ἀπορροφῶσι πεντάκις μείζονα ποσότητα θερμότητος ἢ ὁ περιέχων αὐτοὺς ξηρὸς ἀήρ. Ἡ ἀπόλυτος ὑγρασία ἐλαττοῦται ταχέως, κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, ὅταν τὸ ὕψος αὐξάνῃ κατ' ἀριθμητικὴν· εἰς ὕψος 1960μ ἡ ἀπόλυτος ὑγρασία εἶναι τὸ ἡμισυ ἐκείνης, ἣν ἔχομεν κάτω, εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· ⁽¹⁾ ὅθεν ἡ ἐλάττωσις αὕτη τῆς ἀπολύτου ὑγρασίας ἀκολουθεῖ νόμον ἀνάλογον πρὸς τὸν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσεως, ἀλλ' εἶναι ταχύτερα. Ἐντεῦθεν ὅσον περισσότερον ὑψοῦμεθα ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας, τόσον ἡ θερμότης τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων γίνεται

1. Ὡς πρὸς τὴν σχετικὴν ὑγρασίαν δὲν ὑπάρχει ὁρισμένος νόμος μεταβολῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ ὕψους· ἐντὸς τῶν νεφῶν καὶ περὶ αὐτῶν, ἡ σχετικὴ ὑγρασία εἶναι 100 περίπου· δύναται δὲ νὰ εἶναι πολὺ μικροτέρα ὀλίγον χαμηλότερον ἢ ὑψηλότερον, εἰάν ὑπάρχωσι στρώματα ἀέρος διαφόρου διευσθύνσεως καὶ θερμοκρασίας.

ισχυροτέρα, ἐνῷ ἡ τοῦ ἀέρος καθίσταται χαμηλοτέρα· ὅθεν ἡ δύναμις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἥτις εἶναι τόσον μεγάλη ἐν Ἀθήναις καὶ παρ' αὐτάς τὰς ἀττικὰς ἀκτὰς ἀκόμη, εἶναι, φυσικῶς, ἰσχυροτάτη ἐπὶ τῶν ὄρειων ὑψῶν τῆς Ἀττικῆς.

Ἐν Ἀθήναις, τὸ ἐν τῇ κενῷ μέλαν θερμόμετρον τοῦ ἀκτινομέτρου τοῦ Ἀστεροσκοπείου, κατὰ τὴν 2^ω μ. μ., δεικνύει, κατὰ Δεκέμβριον, ὑπὸ τὴν ἡλιακὴν ἀκτινοβολίαν, συνήθως περὶ τοὺς 40^ο. ἐπέρχονται ἡμέραι, καθ' ἃς ἀνέρχεται τότε καὶ μέχρι τῶν 45^ο, περίπου, περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν φθάνει ἐτι ὑψηλότερον ἐνίοτε, μέχρι τῶν 50^ο σχεδόν. Κατὰ Ἰούλιον συνήθως, τὴν 2^ω μ. μ. κυμαίνεται περὶ τοὺς 55^ο. πολλάκις ὁμως ἀνέρχεται μέχρι τῶν 65^ο καί, περὶ τὴν μεσημβρίαν, φθάνει βεβαίως περὶ τοὺς 70^ο καὶ ἄνω ἐνίοτε. Ὅθεν ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ἡ ἰσχὺς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων θὰ εἶναι ἐτι μείζων· κατὰ Δεκέμβριον δέ, ὅτε εἰς τὸ *Davos* ἡ ὑπὸ τοῦ μέλανος τούτου θερμομέτρου δεικνυομένη ἡλιακὴ θερμοκρασία φθάνῃ μέχρι 60^ο ἐνίοτε, ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι ἀναμφιβόλως θὰ ὑπερβαίνῃ πολλάκις τὸ ὅριον τοῦτο. Ἀλλ' ὁ βαθμὸς τῆς ἐνεργείας τῆς ἀμέσου ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, ἔχει, ὡς γνωστόν, μεγάλην κλιματικὴν ὑγιεινὴν σπουδαιότητα· εἶναι οὐσιώδης ὑγιεινὸς παράγων ἐν τῇ ἐκτιμῇ τῆς ἀξίας τῶν κλιματικῶν σταθμῶν, σχετικῶς πρὸς τὸν βαθμὸν τῶν εὐεργετικῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν ἐπὶ τῆς θεραπείας τῶν ἀρρώστων. Ἐν ὧρα μάλιστα νηνεμίας, ὡς λέγει ὁ *Hann*, καὶ αὐτὴ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος κατανατᾷ ὅλως ἀδιάφορος καὶ ἀσήμαντος· συνεπεία τῆς ἰσχυρᾶς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς νηνεμίας, καθίσταται δυνατόν εἰς τινὰς κοιλάδας τῶν Ἀλπεων, καλῶς προστατευομένας κατὰ τῶν ἀνέμων, νὰ ἀμιλλῶνται, μεθ' ὅλην τὴν ἀκραν δριμύτητα τῶν ἀλπείων χειμῶνων, πρὸς πολλοὺς με-

σημδρινοὺς χειμερινοὺς σταθμούς. Εἰς τὸ *Davos* π. χ., καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ χειμεριναὶ θερμοκρασίαι κατέρχωνται μέχρι 15° καὶ 20° ὑπὸ τὸ μηδέν, οἱ ἀσθενεῖς ἐξέρχονται εἰς περίπατον, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἑλλίου, ἄνευ βρέων φορεμάτων, καὶ τινες μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἄνευ ἐπανωφορίου. Ὁ οὐρανὸς εἶναι, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν (μάλιστα ἐπὶ τῆς Πάρνηθος), βαθυκύανος· ¹⁾ ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν δὲ ἀκτινοβολίαν τοῦ Ἑλλίου, καθήμενός τις μὲ ἐλαφρὸν ἐπανωφόριον ἔξω, αἰσθάνεται ἐκυτὸν εὐχαρίστως θερμόν. Ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῆς νηνεμίας, ἡ ἀραιότερα ἀτμόσφαιρα ἀφαιρεῖ ὀλιγωτέραν θερμότητα ἀπὸ τοῦ σώματος. Ἀφ' ἐτέρου, δὲν ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ ἀέρος μικραὶ ὕδρυσταγόνες, καθιστώσαι αὐτὸν ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ὡς εἰς τὰ χαμηλότερα ὕψη. Πρὸς τούτοις, ἡ ἄμεσος ἡλιακὴ ἀκτινοβολία μετὰ τῆς θερμότητος, τῆς προσερχομένης ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς χιόνος ἀνακλάσεως αὐτῆς, παρέχει, περὶ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος, θερμοκρασίαν πολὺ ἰσχυρὰν καὶ ἐνίοτε ἀφόρητον ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἑλλίου.

Ὡς θὰ ἴδωμεν, ἡ σχετικὴ ὑγρασία ἔχει μεγάλην ἐπιδράσιν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ· ὅσον μικροτέρα εἶναι αὕτη, τόσον ἡ ἀπώλεια ὕδατος διὰ τοῦ δέρματος καὶ τῶν πνευμόνων εἶναι μείζων. Ἡ ξηρότης τοῦ ἀέρος, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς ἀραιότητος τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν ὀρέων, διευκολύνει τὴν ἐξάτμισιν τοῦ σώματος καὶ καταδιβάξει τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ· συγχρόνως ὁμως καὶ ἐξεγείρει τὸ σῶμα, ἐπιταχύνει τοὺς σφυγμούς, προκαλεῖ ἀϋπνίας καὶ ξηραίνει τὸ δέρμα. Τὸ αἷμα εἶναι πυκνότερον εἰς τὰ ξηρὰ κλίματα· τοῦτο ἐρεθίζει τὸ νευρικὸν σύ-

1. Τὸ κυανὸν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἐν Ἀθήναις εἶναι συνήθως βαθύτερον ἢ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἑλβετίας, εἰς ὕψος 1500μ περίπου· ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι προφανὸς ἔτι μείζων.

στημα, αὐξάνει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, προκαλεῖ ἀϋπνίαν καὶ ἐπιφέρει διέγερσιν ἐν γένει. Πρὸς τούτοις, τὰ φυσιολογικὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος εἶναι ἀκινδύνα ἐπὶ τῶν ξηρῶν κλιμάτων· διότι, ὅταν ἡ σχετικὴ ὑγρασία εἶναι μεγάλη, καὶ μικρὰ μόνον ψύξεις εἶναι λίαν αἰσθητῇ, καὶ δύναται νὰ καταστῇ ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ σῶμα· ἐνῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ὅταν ὁ ἀῆρ εἶναι ξηρὸς. Ἄνευ τοπικῶν καὶ μακρῶν παρατηρήσεων, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀρίσωμεν τὸν βαθμὸν καὶ τὴν πορείαν τῆς σχετικῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος· ἐὰν ὁμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν γενικὴν ξηρότητα τοῦ αἰτικοῦ κλίματος καὶ τὸν βαθμὸν τῆς σχετικῆς ὑγρασίας τοῦ ὀλίγον χαμηλοτέρου σταθμοῦ τῆς Δεκελείας, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ μέση σχετικὴ ὑγρασία ἐκεῖ θὰ εἶναι σχετικῶς μικρὰ καὶ ἐλάσσων τῆς εἰς ἄλλους κλιματικούς σταθμοὺς τῆς μέσης Εὐρώπης παρατηρουμένης.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐγκυτάστασιν ἐπὶ τῶν ὁρέων, ἔχομεν ἀνάγκην ὀλιγωτέρου ὕπνου, ὅπως ἀναπαυθῶμεν ὅσον καὶ κάτω ἐπὶ τῆς πεδιάδος, κοιμώμενοι περισσότερον· ὁ ὕπνος ὁμως ἡμῶν καθίσταται ἐκεῖ ἐπάνω ἤττον ἡρεμὸς, εἶναι ἐλαφρότερος καὶ τεταραγμένος. Ἡ ὄρεξις εἶναι μείζων καὶ ἡ ἀναπνοὴ συχνότερα· ἡ ποσότης τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τῶν ὑδρατμῶν, αὐξάνει. Μετὰ τὴν πρώτην ὁμως ἐγκλιμάτισιν, ὁ ὕπνος γίνεται πάλιν κανονικὸς, αἱ τυχόν διαταράξεις τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς καρδίας παύουσιν, ἡ δὲ ὄρεξις ἐξακολουθεῖ διατηρουμένη καλῇ· ὑπάρχουσιν ὁμως καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι πάντοτε κοιμώμενοι κακῶς ἢ ὀλίγον ἐπὶ τῶν ὁρέων· ἡ ἐκπνοὴ ὁμως τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τῶν ὑδρατμῶν διατηρεῖται μείζων ἢ εἰς τὴν πεδιάδα.

Ὁ ἀῆρ τῆς Ἀγίας Τριάδος εἶναι καθαρὸς, ἐλαφρὸς καὶ

ὕγιεινός τὴν σύστασιν· τὰ παρ' αὐτὴν δὲ μεγάλα ἐξ ἐλατῶν καὶ πευκῶν δάση τῆς Πάρνηθος προσδίδουσιν εἰς αὐτὸν ἀρωματικὰς καὶ τονωτικὰς ιδιότητας. Στερεῖται κονιορτοῦ, καπνοῦ καὶ ἐν γένει βλαβερῶν ἀκαθαρσιῶν· διότι ὁ ἀήρ τῶν ὀρέων καθόλου, καὶ ἰδίᾳ τῶν ὑπὸ δασῶν καὶ λειμῶνων καλυπτομένων, δὲν περιέχει κονιορτόν, καὶ μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅτε ἡ χιών, σκεπάζουσα τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ λευκοῦ αὐτῆς μανδύου, προφυλάσσει τὸν ἀέρα ἀπὸ τῆς δεινῆς ταύτης μάστιγος τῶν πόλεων. Ἀλλὰ, πλὴν τοῦ χονδροῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ, καὶ ὁ ἐξ ἀπειραριθμῶν μικροσκοπικῶν ὀργανικῶν σπερμάτων ἀποτελούμενος, ὁ καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, ὅστις μολύνει τὸν ἀέρα καὶ προξενεῖ τὰς μεταδοτικὰς νόσους, δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ ὕψη. ¹⁾ Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐκεῖ εἶναι ζωογόνος καὶ ἐνεργεῖ ἐπωφελῶς ἐφ' ὅλης τῆς σωματικῆς λειτουργίας· φέρει μεγάλην ποσότητα ὀξυγόνου, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει τὴν καλὴν ποιότητα καὶ τὴν καθαρότητα αὐτοῦ· διότι τὸ ὀξυγόνον παρετηρήθη ἐν μεγάλῃ ποσότητι εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης, ἥτοι πανταχοῦ, ὅπου ὁ ἀήρ εἶναι καθαρός. Ἐλέχθη μάλιστα, ὅτι εἰς τὸ ὀξυγόνον ὀφείλεται ἡ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τοῦ ὀρεινοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἰδίᾳ καθ' ὅρισμέ-

1. Ἡ καθαρότης τοῦ ἀέρος τῶν ὀρέων ὀφείλεται εἰς πολλὰ αἷτια· μεταξὺ τούτων κυριώτερα εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς: ἡ ἐλάττωσις τῆς πυκνότητος τοῦ ἀέρος, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας οὗτος καθίσταται βαθμηδὸν μετὰ τοῦ ὕψους ἡττον πρόσφορος, ὅπως συγκρατῇ ἐν αἰωρήσει τὰ ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχοντα παντοία ξένα σωματίδια· ἡ ἑλλειψίς τῶν παντοειδῶν βιομηχανικῶν καὶ πολυανθρώπων κέντρων· ἡ καταστρεπτικὴ κατὰ τῶν μικροβίων ἐνέργεια τοῦ πλουσίου φωτός· ἡ, κατὰ τὸν χειμῶνα, καθαριστικὴ τοῦ ἀέρος πτώσις τῆς χιόνος, ἥτις οὐ μόνον παρασύρει ἀλλὰ καὶ καλύπτει τὰ μικρόδια ἐπὶ τοῦ ἔδαφους.

νων νόσων, ὡς τῆς φυματιώσεως καὶ τῆς ἐλονοσίας· τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ παρουσία αὐτοῦ δεικνύει ἢ προκαλεῖ τὴν ἑλλειψιν ὀργανικῶν οὐσιῶν ἐν ἀποσυνθέσει καὶ ἐν γένει προϋόντων σήψεως ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας καί, συνεπῶς, τὴν καθαρότητα τοῦ ἀέρος αὐτῆς. Εἰς τοὺς ὑψηλοὺς τόπους μάλιστα τὸ ὄζον εὐρέθη ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ· κατὰ τὰς πρατηρήσεις τοῦ *Thierry*, τὸ ποσὸν τοῦ ὄζοντος, εἰς τοὺς *Grands Mulets* ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ ὄρους, εἶναι τετραπλάσιον τοῦ ἐν Παρίσις.

Ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἕνεκα τοῦ ὕψους αὐτῆς ἰδίᾳ, εἶναι χαμηλὴ· παρατηρηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1905 (16 Αὐγούστου) εὐρέθη, περὶ τὴν μεσημβρίαν, κατὰ 7° , 4 μικροτέρα τῆς συγχρόνου ἐν Ἀθήναις. Ὁμοίως, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1907 (20 Ὀκτωβρίου) περὶ τὴν μεσημβρίαν, εὗρομεν τὴν μὲν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος τῆς Ἀγίας Τριάδος: 13° , 9, ἐνῶ ἡ τοῦ ὑγροῦ θερμομέτρου τοῦ ψυχρομέτρου ἦτο 10° , 1, ἡ σχετικὴ ὑγρασία 59, καὶ ἡ ἀπόλυτος ὑγρασία 6^{mm} , 9· συγχρόνως τότε ἐν Ἀθήναις (Ἀστεροσκοπεῖον) ἦτο: ἡ θερμ. τοῦ ἀέρος 21° , 7, ἡ τοῦ ὑγροῦ θερμ: 16° , 8, ἡ σχ. ὑγρ. 55 καὶ ἡ ἀπολ. ὑγρ. 16^{mm} , 6. Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἐν Ἀθήναις ΒΑ ἰσχυρὸς (6), ἐνῶ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐπεκράτει νηνεμία, ἣν ἀποτόμως διεδέχετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν λεπτὴ ὀρεινὴ Α ἢ Δ αὖρα, τοπικῆς προελεύσεως. Ὅθεν ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἀγίας Τριάδος ἦτο τὴν μεσημβρίαν 7° , 9· μετὰ $1^{\text{h}} 30^{\text{h}}$ αὕτη ἀνήρχετο εἰς 8° , 2 ἥτοι, κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 8° , 1. Ἡ διαφορὰ τῆς μὲν σχετικῆς ὑγρασίας εἶναι ἀσήμαντος, τῆς δὲ ἀπολύτου ἀνέρχεται εἰς 3^{mm} , 7, ἥτοι ἡ τελευταία αὕτη εἶναι κατὰ τὸ τρίτον περίπου

τῆς ἐν Ἀθήναις μικροτέρα ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀκολουθοῦσα τὸν ὑπὸ τοῦ *Hann* διατυπωθέντα νόμον τῆς μεταβολῆς τῆς ἀπολύτου ὑγρασίας μετὰ τοῦ ὕψους.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων ταύτων ἐξάγεται, ὅτι οἱ βόρειοι ἄνεμοι, ὅτινες εἶναι οἱ ἐπικρατέστεροι ἐν Ἀττικῇ, ἐμποδίζόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπερχειμένων κλιτύων τῆς Πάρνηθος, δὲν καθίστανται αἰσθητοὶ ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι· ἐνθ' δὲ ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἔπνεε μ. μ. σφοδρὸς ΒΑ ἄνεμος, ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος οὐδόλως ἠοθάνημεν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ οἱ νότιοι ἄνεμοι καὶ οἱ δυτικοὶ καὶ οἱ ἀνατολικοὶ δὲν θὰ προσβάλωσι τὴν κοιλάδα ταύτην· διότι, καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς διευθύνσεις τοῦ ὀρίζοντος, περικλείεται ὑπὸ ἀρκετὰ ὕψηλων καὶ δασοσκεπῶν βουνῶν ἐξ ἑλατῶν.

Ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος τῆς πηγῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος εὐρέθη, κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐποχὰς ταύτας, 11⁰,2· τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς θερμοκρασίαν ἔχουσι καὶ αἱ τρεῖς ἄλλαι πηγαί, αἱ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς προηγούμενης καὶ ἐγγύτατα ἀλλήλων κείμεναι, ἐντὸς τῆς παρακειμένης κοιλάδος τοῦ Παλαιοχωρίου¹⁾· ὅθεν τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν τούτων

1. Ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ὑπάρχουσι πολλαὶ μικραὶ πηγαί, προσρχόμεναι ἐκ τῆς εὐνοϊκῆς ὑπὸ τὴν ἐποφιν ταύτην γεωλογικῆς συστάσεως τοῦ ὄρους τούτου, φέροντος πορῶδη ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα ἐπὶ φαμολιθικῶν καὶ ἄλλων τοιούτων σχετικῶς ἀδιαπεράστων ὑπὸ τοῦ ὕδατος στρωμάτων. Τὰ τελευταῖα πετρώματα, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἐπαφὴν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐπικειμένων ἀσβεστολίθων, φέρουσι πολλὰ ὕδατα, σχηματίζοντα πολυακρίθμους ὁροσερὰς πηγὰς. Ἐντεῦθεν ἡ Πάρνης εἶναι λίαν ὑδροφόρος· καὶ διὰ τοῦτο παρῖχε τὸ πάλαι ἀφθονα ὕδατα, διὰ μὲν τοῦ ἀδριατικοῦ ὑδραγωγείου, εἰς τὰς Ἀθήνας, δι' ἄλλου δὲ ὑδραγωγείου εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἡ σπουδαιότερα πηγὴ τῆς Πάρνηθος εἶναι ἡ τῆς Γκούρας· ἡ πηγὴ αὕτη κεῖται εἰς ὕψος 975 μ. καὶ παρέχει περὶ τὴν μίαν ὁκτὼν ὕδατος καθ' ἑκάστην, τοῦ ὁποίου ἡ θερμοκρασία, μετρηθεῖσα ἄλλοτε κατὰ Μάϊον ὑπὸ τοῦ κ. Κορδέλλα, εὐρέθη 11⁰,2.

τῆς Πάρνηθος εἶναι κατὰ 5° περίπου ψυχρότερον τοῦ τῆς Καισαριανῆς ¹⁾).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων προκύπτει, ὅτι τὸ θέρος εἶναι ὁροσερεν ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι· οἱ μεγάλοι καύσωνες τῆς ἀθηναϊκῆς πεδιάδος δὲν φθάνουσι συνήθως ἕως ἐκεῖ ἐπάνω. Ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Ἰουλίου καὶ τοῦ Αὐγούστου εἶναι ἀρκετὰ χαμηλὴ· ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Δεκελείας, αὕτη θὰ κυμαίνεται περὶ τοὺς 19 βαθμοὺς περίπου. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τὸ θερμόμετρον δὲν θὰ ἀνέρχεται, ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ἀνω τῶν 25° περίπου, τὴν δὲ νύκτα θὰ κατέρχεται περὶ τοὺς 14° , κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Ὅθεν ἐλάχισται εἶναι ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι αἱ ἡμέραι, αἱ ἔχουσαι θερινὸν χαρακτῆρα, ἦτοι θερμοκρασίαν μετὰ μεσημβρίαν ὑπερβαίνουσαν τοὺς 25° · ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκεῖ ἡ θερμοκρασία τοῦ

1. Κατὰ χημικὴν ἀνάλυσιν, γενομένην ὑπὸ τοῦ κ. Θ. Σταθοπούλου, ἐν τῷ Στρατιωτικῷ Νοσοκομείῳ Ἀθηνῶν, ἐντὸς ἐνὸς λίτρου ὕδατος τῆς πηγῆς τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὅπερ ἐλάβομεν ἐξ αὐτῆς τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1907, περιέχονται τὰ ἑξῆς:

Στερεὸν ὑπόλειμμα.....	γρ. 0,280
Μαγνησία.....	0,0044
Ἀσβεστός.....	0,1008
Θεικόν ὀξύ.....	0,0022
Χλωρίον.....	0,0280
Ὄργανικαὶ οὐσαι μὴ ἀζωτοῦχοι.....	0,0023
» » ἀζωτοῦχοι.....	0
Ἀμμωνία.....	0
Νιτρῶδες ὀξύ.....	0
Νιτρικόν ὀξύ.....	ἔχνη ἀσήμαντα

Τὸ ὕδωρ τοῦτο, ἔχον πολὺ μικρὸν βαθμὸν σκληρότητος καὶ θερμοκρασίαν 11° περίπου, εἶναι εὐποτον, ἐλαφρὸν, κατάλληλον διὰ τὴν πέφιν καὶ ὑγιεινὸν καθόλου.

αέρος, κατὰ μέσον ὄρον, ἔχει χαρακτηῖρα σχεδὸν ἑαρινόν, διαρκούντος ὁλοκλήρου τοῦ θέρους.

Ὁ χειμὼν ὅμως ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι δὲν θὰ εἶναι, κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν, ψυχρὸς· διότι εἰς τὰ ἡμέτερα κλίματα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἡ ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας, αὐξανομένου τοῦ ὕψους, εἶναι μικροτέρα κατὰ τὸν χειμῶνα ἢ κατὰ τὸ θέρος. Ἐντεῦθεν τὰ ὀρεινὰ κλίματα, ὁμοιάζοντα κατὰ τοῦτο πρὸς τὰ θαλάσσια, ἔχουσιν ἐτησίαν θερμομετρικὴν παραλλαγὴν οὐχὶ μεγάλην· ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ τοῦ θερμότερου καὶ τοῦ ψυχροτέρου μηνὸς τοῦ ἔτους εἶναι ἐλάσσων ἢ εἰς τὰς πεδιάδας κάτω, ὃ δὲ χειμὼν γλυκύτερος ἢ ὅσον θὰ ἀπῆται, ἀναλόγως τῆς ὁροσερότητος τοῦ θέρους, τὸ ὕψος αὐτῶν· τὸ κλίμα ἐκεῖ, ἕνεκα τοῦ ὕψους ἰδίως, καὶ τῆς βλασιτήσεως ἐν μέρει, εἶναι μᾶλλον συγκερασμένον τοῦ τῶν πεδιάδων κάτω. Πράγματι, κατὰ παρατηρήσεις, γενομένας συγχρόνως ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι καὶ τῇ Ἀστεροσκοπείᾳ, τὴν 7 Ἰανουαρίου 1908, ὥρα 2 μ. μ., ὑπὸ οὐρανὸν νεφροσκεπῇ καὶ ἐπὶ ἐδάφους χιονοσκεποῦς εἰς τὴν Πάρνηθα, ἡ θερμοκρασία ἦτο : $7^{\circ},6$ ἐν Ἀθήναις καὶ $0^{\circ},0$ ἐκεῖ ἐπάνω· ἡ διαφορὰ αὕτη ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν μέσην τιμὴν τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας μετὰ τοῦ ὕψους ἐν Ἀττικῇ. Ἄλλ' ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἀγίας Τριάδος ἦτο χιονοσκεπές, ἐνῶ ἐν Ἀθήναις δὲν ὑπῆρχε χιών, καὶ ἐπομένως, ὅτι τοῦτο συντελεῖ εἰς μείζονα ἐλάττωσιν τῆς θερμοκρασίας αὐτῆς, βλέπομεν, ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη θὰ εἶναι μικροτέρα ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς, ὡς συνήθως, ὄρους εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη· Ἡ χιών αὕτη ἔπεσεν ἐκεῖ τὴν προτεραίαν καὶ εἶχεν ὕψος πρὸ τῆς Ἀγίας Τριάδος 5 ἑκατοστών· ὀλίγον δὲ ὑψηλότερον, ἐπὶ τῶν βορείων καὶ ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς Πάρνηθος, ἀνῆρχετο

αὕτη εἰς 20—30 ἑκατοστά. Ἐτέρα χιὼν εἶχε πέσει τὴν 18 Δεκεμβρίου 1907· ἀλλ' αὕτη δὲν ἐφαίνετο πλέον ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 2 Ἰανουαρίου 1908· φαίνεται ὅτι εἶχε πλέον ἐκλείψει, ἢ δὲ τὴν 7 Ἰανουαρίου ἐπιτοπίως παρατηρηθεῖσα, ἐξ ἧς καὶ αἱ ἐλάται τοῦ δάσους ἦσαν ἔτι κατὰφορτοι καὶ χιονόλευκοι, καθιστώσας τὴν ἐκεῖ θέαν ἐκτάκτως ὥραϊαν, ἦτο νέα.

Ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν τῆς Δεκελείας, ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ μὲν Δεκεμβρίου καὶ τοῦ Φεβρουαρίου θὰ κυμαίνεται ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι περὶ τοὺς 4°, ἢ δὲ τοῦ Ἰανουαρίου περὶ τοὺς 2° περίπου, ἦτοι κατὰ 10° σχεδὸν ὑψηλότερον τῆς τοῦ *Davos* (Δεκ.—5°, 5, Ἰαν.—7°, 4, Φεβρ.—4, 2).

Εἶναι ὁμως ἀληθὲς ὅτι, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὕψους καὶ πλάτους, ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρότερος εἰς τὰς κοιλάδας ἢ ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων· ὅθεν ἡ μέση θερμοκρασία τῶν χειμερινῶν μηνῶν ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι πρέπει, διὰ τοῦτο, νὰ εἶναι χαμηλοτέρα κατὰ τι τῶν ἀνωτέρω. Ἀφ' ἑτέρου ὁμως εἶναι βέβαιον, ὅτι αἱ μεσημβριναὶ κλιτύες τῆς Πάρνηθος, ὑπὸ τὰς ὁποίας κεῖται ἡ Ἀγία Τριάς, προστατεύουσιν αὐτὴν σπουδαίως κατὰ τῆς ἐκ τῶν βορείων ἀνέμων φύξεως, ἐνῶ ἡ Δεκέλεια εἶναι, τοῦναντίον, ἐκτεθειμένη εἰς τὴν ψυχρὰν αὐτῶν πνοὴν καὶ ἐνέργειαν· πρὸς δὲ τούτοις, αἱ κλιτύες αὗται, ἐκτεθειμέναι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἐνέργειαν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, εὐ μόνον ἀνυψοῦσιν ἱκανῶς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἡμέρας ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς θερμῆς αὐτῶν νυκτερινῆς ἀκτινοβολίας μετριάζουσι πῶς τὸ ψυχρὸς τῆς νυκτός· ὅθεν, αὗται ἐλαττοῦσι σπουδαίως τὴν ὀριμύτητα καὶ ἀνυψοῦσι τὴν μέσην θερμοκρασίαν τοῦ χειμῶνος ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι.

Ἄλλ', ὥς εἶδομεν ἤδη ἀνωτέρω, ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ

ἄερος, καὶ ἐὰν ἀκόμη εἶναι πολὺ χαμηλοτέρα τῆς ἀνωτέρω ἐξ ἀναλογίας εὐρεθείσης, δὲν ἔχει πολλὴν κλιματικὴν σπουδαιότητα, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ νηνεμία τῆς ἀτμοσφαίρας· ταύτης ὑπαρχούσης ἐν Ἀγία Τριάδι, ὡς φάνεται πολὺ πιθανόν, (τὴν βεβαιότητα μόνον σειρὰ τοπικῶν παρατηρήσεων δύναται νὰ ἐπισφραγίσῃ), ἡ μέση θερμοκρασία αὐτῆς, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μεγάλης ἰσχύος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων εἰς τὸ ὕψος αὐτὸ τῆς Ἀττικῆς, τῆς ζωνῆς ἀνακλάσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς χιόνος, τῆς μεγάλης πληθύος τῶν ἡλιοφειγῶν ἡμερῶν καὶ τῆς ξηρότητος τοῦ ἀττικοῦ ἀέρος, θὰ εἶναι μᾶλλον εὐχάριστος ἢ ἡ πολὺ ὑψηλοτέρα τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ ἀραιότης τοῦ ἀέρος καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοῦ τῶν ὑδατῶν ἐπὶ τῶν ὁρέων, ὡς εἶδομεν ἤδη, προξενοῦσιν ἐκεῖ ζωνῆν ἀκτινοβολίαν τὴν νύκτα, καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν ἰσχυρὰν ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων θέρμανσιν τοῦ ἐδάφους τὴν ἡμέραν ¹). ἂφ' ἐτέρου καὶ αἱ πλευραὶ τῶν περὶ τὰς κοιλάδας ὁρέων, θερμαίνονται ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ Ἡλίου, ἀνυψοῦσι τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος αὐτῶν ἱκανῶς ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ἐνῷ ὁ ψυχρὸς ἀήρ τῶν κορυφῶν, κατερχόμενος καὶ σταθεύων ἐντὸς τῶν κοιλάδων τὴν νύκτα, καταδιβάδει ἔτι μᾶλλον τὴν θερμοκρασίαν των· ἐντεῦθεν ἡ ἡμερησία θερμομετρικὴ παραλλαγή εἶναι μείζων ἐπὶ τῶν ὁρεινῶν κοιλάδων ἢ ἐπὶ τῶν χαμηλῶν πεδιάδων καὶ τῶν κλιτύων τῶν ὁρέων ²). Ἀλλ' ἄνευ τοπι-

1. Ἡ ἡμερησία μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος, ἐν τινὶ τόπῳ, ἐξαρτᾶται σχεδὸν ἐντελῶς ἐκ τῆς τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ ἢ ἐπιφάνειας τοῦ ἐδάφους, ἥτις θερμαίνεται τὴν ἡμέραν, θερμαίνει τὸν ἐπ' αὐτῆς ἀέρα, ἐνῷ ἂφ' ἐτέρου καὶ ἡ νυκτερινὴ ἀκτινοβολία αὐτῆς τὸν ψύχει· τοῦτο συμβαίνει καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ ὄρη καλύπτονται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς χιόνος.

2) Ἐν τῇ κλειστῇ κοιλάδι τοῦ Chamoni (1.035 μ) αὕτη εἶναι, κατὰ

κῶν παρατηρήσεων, δὲν δυνάμεθα νὰ δρίσωμεν, μετὰ τινος πιθανῆς προσεγγίσεως (ὡς καὶ δι' ὅλα ἐν γένει τὰ λοιπὰ κλιματολογικὰ στοιχεῖα ἄλλως,) τὸ εὖρος τῆς ἡμερησίας πορείας τῆς θερμοκρασίας· διότι αὕτη ἐξαρτᾶται μεγάλως οὐ μόνον ἐκ γενικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοπικῶν ὁλως αἰτίων ἐν ἐκάστῃ σταθμῷ, καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἐκθέσεως αὐτοῦ σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον. Οὕτω, συνεπείᾳ τοπικῶν αἰτίων, συντομεύεται τὴν πρωτὴν ἢ τὸ ἐσπέρας ἢ ἡλιοφάνεια· τοπικοὶ ἄνεμοι, ἰδίᾳ οἱ ψυχροὶ τοιοῦτοι, οἱ κατερχόμενοι συνήθως εἰς τὰς κοιλάδας τὴν νύκτα, καταδιβάξουσι μεγάλως τὴν θερμοκρασίαν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἑλίου καὶ ἐπιδραδύνουσι τὴν ὥραν τῆς ἐλαχίστης θερμοκρασίας τὴν πρωτὴν. Τούτου ἕνεκα ἐπίσης, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἑλίου, ἡ θερμοκρασία κατέρχεται ταχέως καὶ ψυχροὶ ἄνεμοι πνέουσι κάτω καὶ ἐκτὸς τῶν φράγγων, ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων πλευρῶν αὐτῶν. Ὅθεν, ὅπως δρισθῇ ἡ μέση ἡμερησία πορεία τῆς θερμοκρασίας ἐν τινι ὁρεινῷ σταθμῷ, πρέπει νὰ μελετηθῇ αὕτη διὰ τοπικῶν παρατηρήσεων καὶ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τοπικοὺς ὅρους, καὶ οὐχὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν γενικὴν τοιαύτην καὶ ἐξ ἀναλογίας πρὸς ἄλλους σταθμοὺς τοῦ αὐτοῦ πλάτους ἢ χαμηλοτέρους, ἀλλ' ὑπὸ διαφόρους τοπογραφικοὺς ὅρους διατελοῦντας.

Οἰαδήποτε ὁμως καὶ ἂν εἶναι ἡ ἡμερησία, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν παραλλαγή τῆς θερμοκρασίας ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιάσῃ βεβαίως τὰς μεγάλας καὶ ἀποτόμους, τὰς ἐπικινδύνους

Τούλιον—Αὐγουστον 14^ο, 2, ἐνῷ ἐν τῇ μάλλον ἀνοικτῇ πόλει τῆς Γενεύης (407 μ) κατέρχεται τότε εἰς 10^ο, 6.

Ἐν γένει δὲ κυρτῇ ἐπιφάνειᾳ ἐλαττώνει τὴν ἡμερησίαν ὡς καὶ τὴν ἑτησίαν θερμομετρικὴν παραλλαγὴν, ἐνῷ κοίλῃ ἐπιφάνειᾳ αὐξάνει αὐτάς.

και άνθυγεινιάς εκείνας μεταβολάς, τὰς παρατηρουμένας, έν
 ὤρᾳ θέρους ιδίως, εἰς τοὺς ὕψηλούς κλιματικούς σταθμούς
 τῆς Ἑλβετίας· οὐχί σπανίως, έντός τοῦ Ἰουλίου και τοῦ
 Αὐγούστου, πολλάκις δὲ κατὰ τοὺς ἔαρινούς και τοὺς φθινο-
 πωρινούς μῆνας, τὸ θερμόμετρον καταβαίνει ἐκεῖ, έντός ὀλί-
 γων μόνον ὥρων κατὰ δεκάδας βαθμῶν· ἀπὸ τῆς ὕψηλῆς και
 πνιγερᾶς θερμοκρασίας τοῦ θέρους, ὑπὸ τὴν ἐποίαν ὁ ἄνθρω-
 πος τήκεται τὴν μεσημβρίαν ἢ τὴν προτεραίαν, μεταπίπτει
 ἀποτόμως, έντός ὀλίγου χρόνου, εἰς τὴν χαμηλὴν παγερὰν
 και ὑγρὰν τῶν χιόνων και τῆς ὀμίχλης τοῦ χειμῶνος ¹⁾. Τὸ
 θέρος και ὁ χειμῶν, ὁ θερμὸς ἰδρῶς τῶν κυνικῶν καυμάτων
 τοῦ Ἰουλίου και τὸ παγερὸν ψῦχος μετὰ τῆς ὀμίχλης τοῦ
 Ἰανουαρίου, έντός τῆς αὐτῆς ἡμέρας· πολλάκις εἰς τοὺς στα-
 θμούς τούτους, διαρκούντων τῶν κυνικῶν καυμάτων, χιονίζει
 τὴν πρωΐαν, ένφ̄ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἢ θερμοκρασία ὑπερ-
 βαίνει τοὺς 25°! Τοιαῦται ἄκραι και ἀπότομοι μεταβολαὶ
 καιροῦ, τόσον εὐρεῖται και ἀντίθετοι ἀτμοσφαιρικαὶ κυμάν-
 σεις, οὐδέποτε βεβαίως παρατηροῦνται έν Ἀγίᾳ Τριάδι ἢ και
 ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· συμβαίνουνσιν ἀναμφιδόλως και παρ'
 ἡμῖν εὐρεῖται θερμομετρικαὶ παραλλαγαὶ ένίστε, ἀλλὰ χιόνες
 μεσοῦντος τοῦ θέρους εἶναι τι ἄγνωστον. Τὸ θέρος δύναται νὰ
 εἶναι και εἶναι ὁροσερὸν εἰς τὰ ὕψη τῶν ὀρέων μας, ἀλλὰ
 φέρει πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς του· χιόνες και
 πάγοι μετὰ τῶν κυνικῶν καυμάτων, ὁ χειμῶν και τὸ θέρος
 μετὰ τῶν λοιπῶν ὥρων τοῦ ἔτους, φύρδην μίγδην έντός μιᾶς

1. Εἶναι σύνηθες έν Ἑλβετίᾳ, διαρκούντος τοῦ θέρους, ένφ̄ βρέχει·
 κάτω εἰς τοὺς χαμηλοτέρους σταθμούς, νὰ χιονίζει ἐπὶ τῶν ὕψηλων· αἱ
 χιόνες φθάνουσι τότε ἐπὶ τῶν ὀρέων πολλάκις μέχρι 1.000μ ἢ και χαμη-
 λότερον ένίστε!

ἡμέρας συγκρουόμενα καὶ ἀλληλοσπαρασσόμενα, εἶναι κλιματικοὶ τραγέλαφοι ἀδύνατοι εὐτυχῶς ὑπὸ τὸ κανονικόν, ὅσον καὶ ἡπιον κλίμα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἡλιοφάνεια ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι θὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη· διότι ἡ κοιλὰς αὕτη, ἐκτεθειμένη ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς, ἐνθα, ὡς καὶ πρὸς νότον, μόνον ὑπὸ πυκνῶν δασῶν καὶ μικρῶν βουνῶν προστατεύεται, κλειστή δὲ ἐντελῶς πρὸς βορρᾶν, προφυλάσσεται μὲν κατὰ τῶν ἀνέμων, χωρὶς νὰ ἐμποδίζηται ὁμως ἡ ἐλευθέρα καὶ πλουσία ἡλίαις αὐτῆς. Ἀφ' ἐτέρου, ἔνεκα τοῦ μικροτέρου γεωγραφικοῦ πλάτους, ἡ ἡλίαις ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι μείζων ἢ εἰς τὰ βορειότερα κλίματα· ἐκεῖ αἱ ἡμέραι εἶναι τότε αἰσθητῶς βραχύτεραι ἢ παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ θέρος, ἡ ἔνεκα τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους μετριωτέρα διάρκεια τῆς νυκτός, ἀντὶ τῆς ὑπερμέτρως βραχείας τῶν βορειῶν σταθμῶν, εἶναι κλιματικὸν προσὸν ἄξιον λόγου· αἱ ὑπερβολικῶς μακραι ἡμέραι, καί, συνεπῶς, βραχεῖαι νύκτες, εἶναι δυσανάλογοι πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἀνάγκας ἀναπαύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ μάλιστα τῶν ὑπὸ θεραπείαν εὐρισκομένων ἀρρώστων. Ἐν Ἀθήναις ὁ ἥλιος λάμπει, θερμαίνων καὶ φωτίζων τὴν χώραν ἐλευθέρως ἐν τῇ οὐρανῷ, χωρὶς νὰ καλύπτηται ὑπὸ νεφῶν, κατὰ μέσον ὅρον, ἐτησίως ἐπὶ 2.800 ὥρας περίπου, ἥτοι κατὰ τὰ δύο τρίτα σχεδὸν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν εὐρίσκεται ὑπὲρ τὸν ἀττικὸν ὀρίζοντα· ἐνθ' ἐν Βιέννῃ, ὁ ἐτήσιος ἀριθμὸς τῶν ὥρῶν, καθ' ὧς φαίνεται ὁ ἥλιος, εἶναι μόνον 1839, κατὰ μέσον ὅρον. Κατὰ Ἰανουάριον, ἡ χρονικὴ διάρκεια τῆς τοιαύτης ἀκωλύτου λάμψεως τοῦ ἡλίου ἐν Ἀθήναις ὑπερβαίνει τὸ ἡμισυ, κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον ἀνέρχεται εἰς τὰ ἐννέα δέκατα περίπου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἡμερησίων ὥρῶν τοῦ μηνός· ἐν

Βιέννη, κατὰ μὲν τὸν Ἰανουάριον ἡ διάρκεια τῆς ἡλιοφανείας εἶναι τὸ ἐν πέμπτῳ, κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον καὶ Αὐγούστου τὸ ἡμισυ περίπου τῶν ἡμερησίων ὥρων αὐτῶν.

Ἐντεῦθεν βλέπομεν πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἡλιοφανείας, ἥτοι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν φωτίζει καὶ θερμαίνει τὴν Ἀττικὴν ὁ ἥλιος, ἀπὸ τῆς τῶν χωρῶν τῆς βορείου καὶ μέσης Εὐρώπης.

Μετὰ τοῦ ὕψους, πλὴν τῆς θερμότητος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, καὶ τὸ φῶς αὐτῶν αὐξάνει αἰσθητῶς· εἰς τὰ μεγάλα ὕψη τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εἶναι λίαν ἰσχυρόν, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ ἔδαφος καλύπτεται ὑπὸ τῆς χιόνος· τότε ἡ ζωηρὰ ἐπ' αὐτῆς ἀνάκλασις τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων πολλαπλασιάζει τὴν δύναμιν αὐτῶν καὶ καθιστᾷ τὴν ἀτμόσφαιραν ἐξαιρετικῶς φωτεινὴν. Εἰς τὴν ζωηρότητα ταύτην τοῦ φωτὸς ἀποδίδεται ἐν μέρει ἡ θεραπευτικὴ ἰδιότης τοῦ ὀρεινοῦ κλίματος. Ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γενικὴ διαύγεια καὶ αἰθρία τῆς ἀττικῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἡ μεγίστη ζωηρότης τοῦ φωτὸς ταύτης, πρὸς δὲ ἡ συχνὴ καὶ μακρὰ ἡλιοφάνεια παρ' ἡμῖν, τὸ κλιματικόν τοῦτο προσὸν θὰ εὐρίσκηται εἰς μέγιστον βαθμόν· εἰς τοὺς λοιποὺς εὐμενεῖς πρὸς τοῦτο κλιματικοὺς ὅρους ἐκεῖ ἐπάνω προστίθεται τὸ ὕψος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ μείζων ξηρότης τοῦ αέρος καὶ ἡ χιών.

Ἐπὶ τῆς Πάρνηθος καὶ ἐν Ἀττικῇ ἐν γένει, αἱ αἰθριαὶ ἡμέραι εἶναι τόσοι συχναί, ὥσον σχεδὸν αἱ νεφελώδεις εἰς τὰς Ἀλπεῖς καὶ τὴν μέσσην Εὐρώπην καθόλου· εἰς τὸ *Davos* π. χ. ὁ οὐρανός, κατὰ κανόνα, εἶναι νεφελώδης, ὡς ἐνταῦθα, κατὰ κανόνα, εἶναι αἰθριος. Ἡ νέφωσις ὁμῶς τῶν κορυφῶν τῆς Πάρνηθος καὶ ἐπομένως ἡ δμίχλη ἐπ' αὐτῶν δὲν εἶναι πολὺ σπανία· τὸν μὲν χειμῶνα ἐπὶ 35 περίπου ἡμέρας, κατὰ μέσον

δρον, τὸ δὲ ἕαρ καὶ τὸ φθινόπωρον σπανιώτερον (15—20), τὰ νέφη καὶ συνεπῶς ἡ ὁμίχλη καλύπτουσι τὰς κορυφὰς τῆς Πάρνηθος. Κατὰ τὸ θέρος, σπανίως περὶ τὴν αὐγὴν, λεπτὰ τινα νέφη περυγίζουσιν ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτῆς· συχνάκις δὲ τότε παρέρχεται μὴν ὀλόκληρος, καὶ πολλάκις μείζον ἔτι χρονικὸν διάστημα ἢ καὶ ὀλόκληρον τὸ θέρος, μετὰ τοῦ Σεπτεμβρίου ἐνίοτε (ὡς ἐν ἔτει 1898), χωρὶς νὰ καλυφθῇ οὐδ' ἄπαξ, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν, οὐδ' αὐτὴ ἡ κορυφή τῆς Πάρνηθος ὑπὸ νέφους. Τὰ νέφη ἐμφανίζονται, κατὰ τὸ θέρος ἐπὶ τῶν κορυφῶν αὐτῆς, ὅταν ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ ὑγρασία τοῦ ἐπ' αὐτῆς ἀνερχομένου κάτωθεν ἀέρος εἶναι ἱκαναὶ πρὸς τοῦτο· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὰ κατὰ τὴν πρωτὴν σχηματιζόμενα νέφη, ἐὰν δὲν διαλυθῶσι μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, πολλαπλασιαζόμενα φέρουσι καταιγίδα καὶ βροχὴν ἐπ' αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἐνίοτε, ἐνῷ τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν νύκτα δ' οὐρανὸς εἶναι αἶθριος.

Σημειωτέον ὅμως ἐνταῦθα, ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς τὰ νέφη ἔπτανται ἀπλῶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Πάρνηθος, δὲν κατέρχονται καὶ μέχρι τῆς Ἀγίας Τριάδος· πρὸς δέ, καὶ ὅταν ἀκόμῃ ἐξ Ἀθηνῶν ἡ Πάρνης φαίνεται κεκαλυμμένη ὑπὸ νεφῶν, ταῦτα δὲν φθάνουσι πάντοτε μέχρι τοῦ σταθμοῦ τούτου. καὶ ὅταν δὲ κατέρχωνται μέχρις αὐτοῦ, δὲν διατηροῦνται συνήθως καθ' ἑλὴν τὴν ἡμέραν, οὐδ' ἐπὶ πολλὰς ὥρας πολλάκις. Ὅθεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμιχλώδων ἡμερῶν εἶναι ἐλάχιστος καὶ ἀνάξιος λόγου ἐν αὐτῇ· ὁμοίως καὶ ἐν Δεκελείᾳ, αἱ ὁμιχλώδεις ἡμέραι εἶναι σπάνιαι (συνηθέστεραι ὅμως ἐν Ἀθῆναις)· ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται ἐκεῖ, κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 6 ἑτησίως, ὧν αἱ πλείους παρατηροῦνται ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου. Ἐὰν λοιπὸν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ μεγάλη

σπουδαιότης, ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν, διὰ κλιματικὸν σταθμὸν ἰδίως, τῆς ἐλλείψεως τῆς ὁμίχλης, βλέπομεν τὴν σπουδαίαν ὑπεροχὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἐν τῇ μέσῃ καὶ βορείῳ Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν Ἀλπεων ὑψηλοὺς σταθμοὺς, ἐνθα ἡ ὁμίχλη, καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ ἔτος, (καὶ κατ' αὐτὸ τὸ θέρος ἀκόμη) εἶναι τόσον συχνή¹⁾.

Τὸ ὕψος τῆς βροχῆς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βροχερῶν ἡμερῶν εἶναι βεβαίως ἐν Ἀγίᾳ Τριάδι μείζων ἢ ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ πολὺ μικρότερα ἢ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κλιματικῶν σταθμῶν τῆς μέσης Εὐρώπης· ἡ παροιμιώδης αἰθρία καὶ ξηρότης τῆς Ἀττικῆς ἐκτείνεται ἀναλόγως καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων αὐτῆς. Ἀφ' ἐτέρου, ὁ ἐλληνικὸς χαρακτήρ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ καιροῦ ἐν γένει, ὅλως διάφορος τοῦ μεσευρωπαϊκοῦ, ἐπιτρέπει σχεδὸν καθ' ἐκάστην τὴν ἐν ὑπαίθρῳ διαμονήν· ἀντὶ τοῦ ἐπὶ ἡμέρας καὶ ἐβδομάδας ἐνίοτε βροχεροῦ ἢ χιονοβόλου καιροῦ τῶν Ἀλπεων, ἡμεῖς ἔχομεν συνήθως βραχείας καὶ ραγδαίας βροχάς, μεθ' ὧς ταχέως πάλιν ὁ ἥλιος φλέγει τὸν διαυγῆ ἀέρα ἐπὶ αἰθρίου κυανοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἡ σπανία αὕτη ἰδιότης τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος εἶναι προσὸν πολύτιμον παντὸς κλιματικοῦ σταθμοῦ· ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, ἥτις στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διαμονῆς καὶ ἀεροθεραπείας, ἐξαρ-

1. Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἡμερησία πορεία τοῦ φαινομένου τῆς ὁμίχλης ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς οὐδόλως ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἀλπεων παρατηρουμένην· ἐκεῖ, πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἐφ' ὅσον ἡ ὁμίχλη καλύπτει τὰς πεδιάδας κάτω, ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνέφελος ἄνω, ἀφίνων ἐλεύθερον καὶ εὐρὸ τὸ πανόραμα τῶν ὀρέων· ἡ νέφωσις ἐπέρχεται συνήθως ὀλίγον πρὸ μεσημβρίας διακόπτουσα τὴν ἐπ' αὐτῶν αἰθρίαν. Ἐν Ἀττικῇ, ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν πεδιάδων, λεπτὴ ὁμίχλη ἐπικρέμαται ἐνίοτε τὴν πρωΐαν, ἥτις, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, συνήθως διαλύεται.

ταται καὶ ἐνισχύεται μεγάλως ἐκ τῆς καλῆς καταστάσεως τοῦ καιροῦ. Ἀφ' ἐτέρου, κατὰ τὸ θέρος, ἡ μεγάλη καὶ μακρὰ ἀνομβρία τῶν ἀττικῶν πεδιάδων, ἥτις δὲν θὰ ᾔτο πολὺ καλὴ καὶ ὅλως ὑγιεινὴ ἐπὶ τῶν κλιματικῶν σταθμῶν, ἐκλείπει ἐπὶ τῆς Πάρνηθος· ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἐλληνικῶν ὀρέων μάλιστα ἡ ἐτησίᾳ διανομὴ τῆς βροχῆς προσεγγίζει σχεδὸν πρὸς τὴν ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ παρατηρουμένην, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὁμαλὴν τοιαύτην, χωρὶς νὰ τὴν φθάσῃ βεβαίως. Ὅσον ὑψηλότερον ἀνερχόμεθα, τόσον αἱ καταιγίδες γίνονται συνηθέστεραι· εἰς τὴν ζώνην δὲ τῶν ἐλατοδασῶν ἐλαττοῦται πολὺ, τεινύουσα νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ θερινὴ ἀνομβρία. Οὕτω, κατὰ τὸ θέρος, αἱ ἰσχυραὶ καὶ βραχεῖαι τῶν καταιγίδων βροχαί, ἐνῶ δὲν ἐμποδίζουν τὴν καθημερινὴν τῶν ἀσθενῶν ἐξοδόν, καθαρίζουν τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν ὑψηλῶν σταθμῶν καὶ ἀνανεοῦσι τελείως τὸν ἀέρα αὐτῶν, καταβιδάζουσαι νέον, ὑγιεινὸν καὶ δροσερὸν τοιοῦτον ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀτμοσφαιρικῶν στρωμάτων. Ἀφ' ἐτέρου, αἱ ἰσχυραὶ αὗται καταιγίδες βελτιοῦσι καὶ ἄλλως τὴν ποιότητα τοῦ ἀέρος, αὐξάνουσαι τὸ ποσὸν τοῦ ὄζοντος, ὅπερ περιέχει· διότι, ὡς γνωστόν, παρατηρήθη, ὅτι, μετὰ τὰς καταιγίδας, τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὑπάρχον ὄζον αὐξάνει μεγάλως.

Ἀλλὰ, πλὴν τῆς καθαρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ κονιορτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἡ συχνότης αὕτη τῶν θερινῶν καταιγίδων ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τῆς βλαστήσεως τὴν εὐρωστον συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν ἐπὶ τῶν ὀρέων· ἐνῶ εἰς τὰς πεδιάδας κάτω ἢ χλωρὴς ἔχει ἤδη μαρανθῇ ἢ καὶ καταστραφῇ ἐντελῶς ὑπὸ τῆς ἀνομβρίας καὶ τῆς μεγάλης θερμότητος, ἐπὶ τῶν ὀρέων αὕτη διατηρεῖται ἀκμαία καὶ ἐξολοουθεῖ ἀναπτυσσομένη ἰσχυρῶς.

Ἡ χιών ἐπὶ τῆς Πάρνηθος καὶ τῶν Ἀττικῶν ὄρεων καθόλου δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε τόσον ἄφθονος οὔτε τόσον συχνή ὅσον ἐπὶ τῶν κλιματικῶν σταθμῶν τῶν Ἀλπεων· καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ἰσοϋψῶν ὄρεων τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος πίπτει περισσotτέρα χιών ἢ ἐν Ἀττικῇ. Ἐν τούτοις, καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, καὶ ἐν μέρει κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, ὑπάρχουσι συνήθως ἐπὶ τῆς Πάρνηθος χιόνες βαθμηδόν, ἐν μέρει ἢ καὶ ἐν ὅλῳ ἐνίοτε, τηχόμεναι ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνανεούμεναι· ὅθεν τὸ ἔδαφος τῆς Ἀγίας Τριάδος θὰ εἶναι πολλάκις, ἐντὸς τοῦ χειμῶνος ἰδίως, χιονοσκεπές. Ἐπέρχονται ἔτη (1894), καθ' ἃ ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τῶν μέσων Ἀπριλίου, ἦτοι ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον συνεχεῖς μῆνας, αἱ κορυφαὶ τῆς Πάρνηθος φαίνονται χιονοσκεπεῖς· ἀλλ' ἐπέρχονται καὶ ἄλλα, καθ' ἃ μόνον κατὰ Ἰανουάριον (1896) ἢ καὶ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκάστου τῶν λοιπῶν χιονοδόλων μηνῶν βλέπομεν ἐξ Ἀθηνῶν χιόνας ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου· συνήθως, κατὰ τὸ ἐξάμηνον χρονικὸν διάστημα (Νοέμβριος—Ἀπρίλιος), ἐπὶ τῆς Πάρνηθος φαίνονται χιόνες ἐπὶ 40—50 ἡμέρας περίπου. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν Μάϊον ἐνίοτε, ἐνῷ αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς φέρουσι πρὸ πολλοῦ ἤδη τὴν ἐαρινὴν στολὴν των, ἡ δὲ βλάστησις αὐτῶν εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἀναπτύξεώς της, αἱ κορυφαὶ τῆς Πάρνηθος στίλβουσιν ἀκόμη, διὰ τελευταίαν φοράν βεβαίως, ὑπὸ τὸν ἀκτινοδόλον λευκὸν μανθῦαν των· ἀλλὰ τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι ἀναμφιδόλως σύνηθες.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἤδη, ὅτι ἡ τοποθεσία τῆς Ἀγίας Τριάδος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κλιματικὸς σταθμὸς λίαν ἐπιτυχής· κατὰ τὸ θέρος ἰδίᾳ, καὶ ἐν μέρει κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, ἔχει κλιματικὰ προσόντα ἀναμφισβήτητα. Ὡς πρὸς δὲ τὸν χειμῶνα, διὰ νὰ ἀπο-

φανθῇ τις μετὰ θετικότητος, εἶναι ἀνάγκη βεβαίως νὰ γείνωσιν ἐπαρκεῖς παρατηρήσεις, διαρκούσης τῆς ἐποχῆς ταύτης, μὴ γενόμεναι εἰσέτι· διότι ἐκ μόνων τῶν θερινῶν καὶ φθινοπωρινῶν παρατηρήσεων καὶ ὀλίγων χειμερινῶν καὶ ἀπὸ γενικῶν, ἐξ ἀναλογίας πρὸς ἄλλους σταθμούς, ἄνευ πλήρους σειρᾶς χειμερινῶν παρατηρήσεων, συμπερασμάτων δὲν εἶναι δυνατόν ἀναμφιδόλως νὰ γνωσθῶσιν ὅλαι αἱ κλιματικαὶ ἰδιότητες ἐνὸς τόπου. Θὰ ἦτο ἀνάγκη ἰδίως νὰ παρατηρηθῶσιν οἱ ἀνεμοὶ καὶ νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ ἐκ τῆς συχνῆς ἰσως τήξεως τῆς χιόνος συνέπειαι ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διαμονῆς ἰδίᾳ· τὸ κλίμα τοῦ Davos, ὅπερ κατὰ τὸν χειμῶνα εἶνε νήνεμον καὶ ὅλως ἐξαιρετικόν, κατὰ τὸ θέρος ὑπὸ ἄλλους μετεωρολογικοὺς ὁρους, εἶναι ὁροσερεῖν καὶ μᾶλλον ἀνεμῶδες, ὥς τὸ τῆς Pontresina καὶ τοῦ St. Moritz εἰς τὴν πλησίον τῆς Engadine κοιλάδα. Ὅθεν ἡ ἔρευνα αὕτη ἐπιβάλλεται, χάριν τῆς ἀσφαλοῦς βεβαιότητος περὶ τῆς χειμερινῆς ἐπιτυχίας τοῦ σταθμοῦ τούτου· διότι ἄλλως φαίνεται πολὺ πιθανόν, ὅτι ἡ κλιματικὴ ἀξία αὐτοῦ, ὅστις καὶ μόνον κατὰ τὴν θερινὴν καὶ φθινοπωρινὴν περίοδον, ὅτε εἶναι βεβαία, ἐὰν πρόκειται νὰ λειτουργῇ, εἶναι ἀναγκαῖος καὶ ἀπαραίτητος, δὲν θὰ εἶναι οὔτε μικροτέρα, οὔτε ἥττον χρήσιμος κατὰ τὸν χειμῶνα.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἔτει 1908 εἰς τὸ Κλίμα τῆς Ἑλλάδος (Μέρος Β'), εἰς τὸ κατὰ Μάϊον τοῦ 1909 συνελθὼν ἐν Ἀθήναις Συνέδριον κατὰ τῆς Φυματιώσεως, ἐν τῇ σχετικῇ εἰσηγήσει ἡμῶν περὶ τῶν Κλιματικῶν Σταθμῶν (Πρακτικὰ σελ. 458—469), μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὁρεινοῦ κλίματος ἐλέγομεν τὰ ἑξῆς :

Ἄλλ' αἱ κλιματικαὶ ἀρεταὶ τῶν ὕψηλων σταθμῶν εἶναι

ἄραγε ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν Ἀλπεων ; Ὅχι βεβαίως. Ἐὰν εἰς τοὺς βορείους τόπους ἐπετεύχθησαν διὰ τῆς ἀεροθεραπείας καὶ τῆς ἡλιοθεραπείας τσαῦτα θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα, ὑπάρχουν ἰσχυροὶ λόγοι, ὅπως ἐπιτύχωμεν ἐν Ἑλλάδι ταχύτερον πλεῖονα. Τὰ θεραπευτικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος εἶναι ἰσχυρότερα καὶ ἀφθονώτερα· ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς δὲ ὑγιεινοὺς θεραπευτικοὺς καὶ διαιτητικοὺς ὁρους ἀναμφιβόλως θὰ θαυματουργήσωσιν, ἀφοῦ ἤδη, ὑπὸ κακοὺς ὁρους διαμονῆς, ἄνευ ὑπερσιτίσεως, ἄνευ ἰατρικῆς ἐπιδόσεως, ἄνευ κανονικῆς διαίτης, ἄνευ καθαριότητος, ὑπὸ ἀνθυγιεινὰς σκηνῆς, ἐντὸς κελλίων μονῶν, ἐντὸς ξυλίνων παραπηγμάτων ἀκόμη, ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου, τῆς Πάρνηθος καὶ τῶν ὁρέων τῆς Ἀρκαδίας, παρέσχον μέχρι τοῦδε, ἐπὶ πολλῶν ἀσθενῶν, θαυμάσια ἀποτελέσματα τελείας θεραπείας ἢ μεγάλης βελτιώσεως. . . .

Ἐν γένει πολλὰ εἶναι τὰ μέρη καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπὶόψεις ἐξαιρέτως πρόσφορα κλιματικῶς εἰς θεραπευτικοὺς σκοποὺς ἐν Ἑλλάδι· ἀρκεῖ νὰ ἐκλεχθῶσι τοποθεσίαι ὕψηλοι καὶ εὐήλιοι, ἰδίως τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, μακρὰν τῶν ἐλῶν καὶ τῶν πόλεων, ἐπὶ κλειστῶν ὄρεινῶν κοιλάδων ἢ παραλίῶν ἀνοικτῶν, εἰ δυνατόν, πρὸς Ἀνατολὰς (ὅθεν οἱ ἄνεμοι πνέουσι σπανιώτερον παρ' ἡμῖν), καταφύτων καὶ εὐπροσίτων, μετὰ πηγῶν καλοῦ καὶ ἀφθόνου ὕδατος. Ἐχομεν δὲ οὐ μόνον καθήκον πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ὕλικόν, βιομηχανικόν, ἐκμεταλλεύσεως μιᾶς τῶν ἀρίστων ἀρετῶν τῆς χώρας ἡμῶν, νὰ ἰδρῦσωμεν ἐν αὐτῇ κλιματικοὺς σταθμοὺς. Ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς δεκατίζεται δεινῶς καὶ ὁ τόπος μαστίζεται καὶ ἐρημοῦται εἰς φοβερὸν βαθμὸν ὑπὸ τῆς φυματιώσεως καὶ τῆς ἐλονοσίας. Καὶ

ἐνῷ ἡ Ἑλλάς εἶναι κυρίως ὀρεινὴ χώρα, στερεῖται ἀκόμῃ καὶ ἐνὸς ὀρεινοῦ κλιματικοῦ σταθμοῦ πρὸς θεραπείαν, τοῦλάχιστον, τῶν ἰδίων ἀρρώστων τῆς· τοὺς στέλλομεν, ὅταν ἔχωσι τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα ὑλικά μέσα, νὰ ἀναπνεύσωσι τὸν ὀρεινὸν ἀέρα καὶ νὰ λουσθῶσιν ἐντὸς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἐκτὸς τῆς χώρας τοῦ φωτός, τοῦ ἡλίου καὶ τῶν βουνῶν, εἰς τὰς Ἀλπεῖς, ἢ τοὺς ἀφίνομεν νὰ φθίνωσι καὶ νὰ μολύνωσι καὶ τοὺς ὕγιεις ἐντὸς τῶν πόλεων, ὥς νὰ ᾔητο σπάνιον παρ' ἡμῖν ἐμπόρευμα ὁ ἀήρ τοῦ βουνοῦ καὶ ὁ ἥλιος.

Εὐτυχῶς, αἱ συστάσεις αὗται καὶ αἱ σχετικαὶ ἐνέργειαι ἡμῶν περὶ ἰδρύσεως Φθισιατρείου ἐπὶ τῆς Πάρνηθος δὲν ἔμειναν ἀνευ πρακτικοῦ ἀποτελέσματος. Τῇ πρωτοδουλίᾳ τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης Ὀλγας, ἰδρύθη καὶ λειτουργεῖ ἤδη ἐκεῖ ἀπὸ ἐπταετίας (1914) παρὰ τὴν Ἀγίαν Τριάδα, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱατροῦ κ. Θάλλη, τὸ δαπάνη τοῦ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Α. Μ. τεθέντος Φουγκείου κληροδοτήματος μικρὸν Φθισιατρεῖον. Τὸ δοκιμαστικὸν τοῦτο θεραπευτήριον, ἰδρυθὲν, συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἡμετέραν γνώμην, χάριν μόνον πειραματισμοῦ καὶ ὅπως γείνωσιν αἱ ἀναγκαῖαι, κατὰ τὸν χειμῶνα ἰδίως, κλιματικαὶ καὶ ἄλλαι σχετικαὶ παρατηρήσεις καὶ μελέται, ἐπέτυχεν ἐντελῶς τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ· τὰ μέχρι τοῦδε παρατηρηθέντα ἐν αὐτῷ ἐπταετῇ θαυμάσια ὄντως ἀποτελέσματα, ἐπισφραγίσαντα τὰς περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς τοποθεσίας καὶ τοῦ ἀπαραιτήτου τοῦ ὕψους τῆς Πάρνηθος εἰσηγήσεις ἡμῶν, πείθουσιν ἤδη ἀδιστακτικῶς περὶ τῆς ἐξαιρετικῆς θεραπευτικῆς ιδιότητος τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος. Ὅθεν ἡ προσεχὴς ἱδρυσις ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, διὰ τοῦ Φουγκείου κληροδοτήματος, μεγάλου καὶ ἐριστικοῦ Φθισιατρείου, βασίζεται πλέον ἐπὶ ἀσφαλῶν καὶ ἀναμφισβητήτων

πειραματικῶν ἀποτελεσμάτων. Κατόπιν δὲ τῆς τοιαύτης ἤδη ἐπιτυχίας ἐλπίζεται, ὅτι δὲν θὰ βραδύνωσι νὰ εὑρεθῶσιν ἐπιχειρηματαί, καὶ μάλιστα ἱατροί, οἵτινες νὰ προδῶσι, προκειμένου περὶ τόσον ἀσφαλοῦς ἐπιχειρήσεως, εἰς τὴν ἱδρυσιν τοιοῦτων ὑψηλῶν θεραπευτηρίων καὶ εἰς ἄλλα, κατάλληλα πρὸς τοῦτο, βουνὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ κλιματικοὶ Σταθμοὶ ἐπλούτισαν, ὥς γνωστόν, τὴν Ἑλβετίαν καὶ κατέστησαν αὐτὴν τὸ διεθνὲς ἐντευκτήριον τοῦ Κόσμου ὁλοκλήρου· ἡμεῖς ἔχομεν, πλὴν τῶν ὁρέων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐξαιρέτου κλίματος, καὶ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα δυνάμενα νὰ ἐκλύσωσι τοὺς ξένους εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν καταλλήλως, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῶμεν τόσον ὑπὲρ ἡμῶν, ὅσον καὶ ὑπὲρ τῶν ξένων.

Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ

Αἱ ἰδέαι τοῦ Ἀγαῶ.

Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι ὁ μέγας καὶ φιλόανθρωπος εὐεργέτης, ὁ παρέχων εὐκόλως θέμα ὁμιλίας καὶ ἐξάγων προχείρως τῆς δυσχεροῦς συνήθως ἀμηχανίας τοὺς στερουμένους ἄλλης τινὸς κοινοτοπίας εἰς τὰς συναναστροφάς, οἱ ἀστρονόμοι ὅμως καὶ οἱ μετεωρολόγοι ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν τὰ θύματα αὐτοῦ. Εἶναι σπάνιον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ συναντήσῃ τις, εἴτε ἐπιστήμων, εἴτε ἀξεστος ἀγρότης εἶναι, ἀστρονόμον ἢ μετεωρολόγον, εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἢ εἰς τὸν δρόμον, εἰς ἐκκλησίαν ἢ εἰς θέατρον, εἰς αἵθουσαν ἢ εἰς ἀγρόν, πανταχοῦ τέλος καὶ πάντοτε, χωρὶς νὰ τὸν ὑποβάλῃ εἰς τὴν ὀχληροτέραν τῶν ἀνακρίσεων περὶ τοῦ μέλλοντος καιροῦ : Τί καιρὸν θὰ

ἔχωμεν ἐφέτος ; θὰ εἶναι ὁ χειμὼν βαρὺς, τὸ θέρος θερμὸν ; θὰ ἔχωμεν βροχάς, χιόνιας, παγετούς ; θὰ ἔχωμεν θυέλλας, καταιγίδας, λαίλαπας, τρικυμίας ; θὰ ἀλλάξῃ ὁ καιρὸς μετὰ τὴν νέαν Σελήνην ; θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκόμῃ ὁ καιρὸς αὐτός ; κτλ. κτλ.

Αἱ ἀτελεύτητοι ἐρωτήσεις διαδέχονται ἀλλήλας μετ' ἀστροπιαίας ταχύτητος, ὡς βλήματα μυδραλλιοδόλου, ἐνθ' ὃ δυστυχὴς ἀστρονόμος, πρὸ τοῦ πυκνοῦ αὐτοῦ βομβαρδισμοῦ, τὰ χάνει καὶ μένει κεχηνώς, ἐμβρόντητος, ἀγνοῶν εἰς τί πρῶτον καὶ ἰδίως τί καὶ πῶς ν' ἀπαντήσῃ. Συχνότατα μάλιστα αἱ ἐρωτήσεις συνοδεύονται καὶ ὑπὸ τῶν σοφῶν προσωπικῶν γνωμῶν τοῦ ἐρωτῶντος, ἐπωφελομένου τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐπιδείξῃ, ὅτι ἀνέγνωσε καὶ αὐτὸς εἰδικὰ ἄρθρα, ὅτι παρακολούθει τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν, ὅτι παρατηρεῖ τὴν Φύσιν καὶ ἡξεῖρει τί τοῦ γίνεται. « Ἐγὼ φρονῶ, λέγει, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Σελήνη θ' ἀλλάξῃ φάσιν, θ' ἀλλάξῃ καὶ ὁ καιρὸς· καθ' ὅλον τὸ τέταρτον αὐτὸ θὰ ἔχωμεν ἀντίθετον καιρὸν· αὐτὸ εἶναι παρατηρημένον, δὲν ἔχει οὕτω ; » Αὐτὸς φρονεῖ, ὅτι ράβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα . . . θὰ βρέξῃ.

Ὅθεν ὁ δυστυχὴς ἐπιστήμων ὀφείλει οὐ μόνον ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸ σμῆνος αὐτὸ τῶν ἐρωτήσεων, τὰς ὁποίας ὁ ἀνηλεὲς καὶ περιέργος συνομιλητὴς τοῦ ἀπευθύνει πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ συνήθως νὰ ἀναιρέσῃ ἐσφαλμένας γνώμας, δημῳδαίς προλήψεις, ἐρριζωμένας δεισιδαιμονίας καὶ ἀδασίμους προγνώσεις.

Τὸ δεινὸν ὅμως καὶ αἰώνιον αὐτὸ μαρτύριον ὑφίστανται οἱ ἀστρονόμοι ἀγογγύστως· δὲν παραξενεύονται διὰ τὸ περὶ τοῦ καιροῦ ζῶηρὸν ἐνδιαφέρον ὅλου τοῦ κόσμου· διότι τὸ θεωροῦσι καὶ εἶναι πράγματι δεδικαιολογημένον καὶ φυσικόν. Ὁ γεωργὸς δικαίως ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν μεταβολῶν τῆς ἀτμοσφαί-

ρας, ἐκ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἐπιτυχία τῶν προϊόντων του· ὁ κηπουρὸς ἀναμένει τὸ πᾶν ἐκ τῆς βροχῆς, τῆς θερμοκρασίας καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· μία καὶ μόνη παγετώδης νύξ δύναται νὰ καταστρέψῃ τὴν πλουσιωτέραν ἐσοδεῖαν καὶ ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ καλλιεργητοῦ· ἐνῷ λεπτὴ βροχὴ σφῆζει πολλάκις τοὺς καρποὺς τῶν μόχθων καὶ τῶν ἀγώνων χιλιάδων πτωχῶν γεωργῶν. Ὁ ναυτικὸς ζητεῖ δικαίως νὰ μάθῃ τί τὸν περιμένει, ὅταν θὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος, ὁποίας τρικυμιώδεις θυέλλας θὰ συναντήσῃ, θυέλλας μεταβαλλούσας συχνάκις τὸ ὕγρὸν στοιχεῖον εἰς μαινόμενον θηρίον, καταβροχθίζον καὶ τὸ πλοῖόν του καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον· ὁ σταφιδοκτῆμων φοβεῖται μὴ βραχῇ καὶ καταστραφῇ ὁ πολύτιμος καρπός, τὸν ὅποιον ἐκθέτει καὶ ἐμπιστεύεται εἰς τοῦ καιροῦ τὰς ἰδιοτροπίας· ὁ ἔμπορος, ὁ βιομήχανος, ὁ ποιμὴν, ὁ ἐργάτης, ὁ ταξειδιώτης, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἄεργος τῶν αἰθουσῶν θαμνών, ὁ ἄνθρωπος τέλος ἐν γένει, ζῶν διὰ τοῦ ἀέρος, πανταχόθεν περιβαλλόμενος καὶ παντοιοτρόπως ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐξ ἀνάγκης, ἐκὼν ἄκων, ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν φαινομένων αὐτῆς.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ περὶ τοῦ καιροῦ γενικὸν ἐνδιαφέρον πανταχοῦ τῆς ὕψηλίου καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τοῖς τόποις, ἐνθα, ὡς ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, οἱ ἄνθρωποι ζῶσι πολὺ ἐν ὑπαίθρῳ.

Διὰ τοῦτο, δὲν εἶναι σπάνιοι, μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ Ἀστεροσκοπεῖα, οἱ μεταβαίνοντες ἐκεῖ μὲ τὴν πρόφασιν μὲν νὰ ἴδωσι τὰ ἐν αὐτοῖς ὄργανα καὶ θαυμάσωσι τὸν ἐξοχὸν μηχανισμόν των, πράγματι δμως μὲ τὴν ὕστεροβουλίαν, ὅπως ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐκαιρίας καὶ μάθωσι τι περὶ τοῦ καιροῦ,

πῶς προβλέπεται καὶ ὁποῖος θὰ εἶναι μετὰ ἓνα, δύο καὶ πλέον
μήνας. Ἐνθυμούμεθα μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Ἀστερο-
σκοπεῖου Ἀθηνῶν τινὰ, ὅστις, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὰ διάφορα
τμήματα αὐτοῦ καὶ ἐξήτασε λεπτομερῶς τὰ ἐν αὐτοῖς ὄργανα
καὶ τὴν λειτουργίαν των, παρεκάλεσε θερμῶς τὸν συνοδεύοντα
αὐτὸν ὑπάλληλον νὰ ἴδῃ, εἰ δυνατόν, καὶ τὸ ὄργανον, δι' οὗ
προβλέπεται ὁ καιρὸς καὶ νὰ τὸν πληροφόρησῃ συγχρόνως,
ὁποῖος καιρὸς θὰ ἦτο κατὰ τὸ ἐπόμενον θέρος, ὅτε ἐπρόκειτο
νὰ ταξιθεύσῃ· ἔμεινε δὲ ἐκπληκτος διὰ τὴν πενιχρότητα τοῦ
Ἀστεροσκοπεῖου, ὅταν ἤκουσεν, ὅτι στερούμεθα τοιοῦτου θαν-
μασίου ὄντως ὀργάνου !

*
* *

Τὰ τοιαῦτα ὁμῶς δὲν συμβαίνουνσι μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ
πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπου ὑπάρχουσιν Ἀστεροσκοπεῖα. Ἐπὶ
τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Ἀραγῶ, οἱ ἐπισκέπται τοῦ Ἀστερο-
σκοπεῖου τῶν Παρισίων, συχνάκις, ἐνῶ παρετῆρουν πλανήτην
τινὰ καὶ ἤκουον τὰς σαφᾶς περὶ αὐτοῦ ὁμιλίας τοῦ διασήμε-
ου ἀστρονόμου, ἄφινον αἶφνης τὸ τηλεσκόπιον, διέκοπτον τὸν
εὐφραδὴ ἀκαδημαϊκὸν καὶ ἡρώτων μετὰ σοβαρᾶς περιεργείας:
«Θὰ ἔχωμεν ὄριμὸν χειμῶνα ἐφέτος, κύριε Ἀραγῶ ;» Αἱ
ἐπισκέψεις διεδέχοντο ἀλλήλας καὶ μετ' αὐτῶν αἱ αὐταὶ ἐρω-
τήσεις, πρὸς μεγάλην ἀπελπισίαν τοῦ σοφοῦ Διευθυντοῦ τοῦ
μεγάλου Ἀστεροσκοπεῖου. Ἐντεῦθεν ὁ Ἀραγῶ συχνότατα
ἠκούσθη λέγων μετὰ τινος πικρίας : « Ἄ ! καὶ αὐτοὶ οἱ ἄν-
θρωποι τοῦ κόσμου ! τοῖς ὁμιλεῖτε περὶ Ἀστρονομίας καὶ
ἐκεῖνοι σὰς ἐρωτῶσι περὶ Μετεωρολογίας ! » Πρὸς ἀποφυγὴν
δὲ τοιούτων ὀχληρῶν περὶ τοῦ καιροῦ ἐρωτήσεων, ὁ Ἀραγῶ
ἠναγκάσθη νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸ *Annuaire* (1846), χωρὶς
νὰ ἐλπίζῃ, ὥς ἔγραφεν, ὅτι θὰ ἀπηλλάσσετο αὐτῶν, τὰ ἐξῆς :

Οὐδέποτε, οἰαδιήποιτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ πρόοδοι τῶν ἐπιστημῶν, οἱ καλῆς πίστεως καὶ μεριμνῶντες περὶ τῆς ὑπολήψεως αὐτῶν ἐπισιτήμονες θὰ ριψοκινδυνεύουσι νὰ προείπωσι τὸν καιρὸν». «Ἐν τούτοις, προσέθετε κατωτέρω, μεθ' ὅλην τὴν δυσπιστίαν μου πρὸς τὰς προρρήσεις, **προλέγω μετὰ βεβαιότητος, ὅτι καὶ πάλιν θὰ καταδιωχθῶ δι' ἐρωτήσεων τοιαύτης φύσεως**».

Ἄλλ' ὁ Ἀραγὼ δὲν εἶχε μόνον αὐτὰς τὰς ἐκ τοῦ καιροῦ ἀφορμὰς δυσαρρεσκείας· σχεδὸν κατ' ἔτος ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἄνθρωποι ἀρεσκόμενοι εἰς τὰς τερατολογίας, διέδιδον προγνώσεις δῆθεν τοῦ σοφοῦ ἀστρονόμου περὶ μελλουσῶν καταστρεπτικῶν θυσελλῶν ἢ ἐξαιρετικῶν εὐδιῶν. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Ἀραγὼ, ἐν εἰδικῇ περὶ τοῦ καιροῦ πραγματείᾳ, νὰ γράψῃ μετ' ἀγανακτήσεως τὰ ἑξῆς : «Ἡθέλησα νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα διαμαρτυρηθῶ μεγαλοφώνως κατὰ τῶν προγνώσεων, τὰς ὁποίας μοὶ ἀποδίδουν κατ' ἔτος εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἐξωτερικῇ. Οὐδέποτε μία λέξις ἐξεληθοῦσα τοῦ στόματός μου, οὔτε ἰδιαιτέρως οὔτε εἰς τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξα ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν καὶ πλέον, οὐδέποτε μία γραμμὴ, δημοσιευθεῖσα τῇ συναινέσει μου, ἐπέτρεψαν εἰς οὐδέναν νὰ μοὶ ἀποδώσῃ τὴν σκέψιν, ὅτι εἶναι δυνατόν, ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῶν γνώσεων ἡμῶν, νὰ ἀναγγείλωμεν, μετὰ βεβαιότητός τινος, τὸν καιρὸν, ὅστις θὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ ἐν ἔτος, ἐπὶ ἓνα μῆνα, ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα . . . »

Ἄλλ' ἂν οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ μετεωρολόγοι ἐθεώρουν ἀδύνατον ἄλλοτε καὶ δυσκολεύονται πάντοτε μέχρι τοῦδε νὰ ἀποφανθῶσι μετὰ βεβαιότητος περὶ τοῦ μέλλοντος καιροῦ, ἀπλῶς καὶ μόνον μετὰ πιθανότητος προλέγοντες ἤδη τὸν τῆς ἐπομένης ἢ καὶ τῆς μεθεπομένης τὸ πολὺ ἡμέρας, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸν πολὺν κόσμον, τοὺς γεωργούς, τοὺς ποιμένας,

τοὺς ἐμπειρικοὺς μετεωρολόγους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀλανθάστους τοῦ καιροῦ προφήτας· ἐνῷ οἱ μετεωρολόγοι ὁμολογοῦσι τὴν τελείαν ἀδυναμίαν αὐτῶν νὰ προῖδωσι τὰς μετὰ μίαν ἐβδομάδα, διστάζοντες καὶ δι' αὐτὰς τὰς μέχρι τῶν 48 ὥρων πολ-
λάκις, ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, οὗτοι δὲν δυσκολεύονται νὰ προφητεύωσι, μετὰ βεβαιότητος καὶ λεπτομερῶς μάλιστα, τὸν μετὰ τρεῖς καὶ ἕξ μῆνας ἀκόμη καιρόν ! Ἐκεῖ, ἐνθα ἡ Ἐπιστήμη γνωρίζει μόνον νὰ σιγᾷ, ἀδυνατοῦσα, ἐπὶ τοῦ παρόν-
τος τοῦλάχιστον, νὰ εἴπῃ τι θετικὸν καὶ βέβαιον, περιοριζο-
μένη εἰς ἐπιμόνους καὶ σοβαρὰς ἐρεῦνας, οἱ ἐμπειρικοὶ οὗτοι σοφοὶ λαμβάνουν προθύμως τὸν λόγον καὶ ἀποφαίνονται μετὰ καταπληκτικῆς αὐθεντίας !

*
**

Τὸ τοιοῦτον πανταχοῦ καὶ πάντοτε, δυστυχῶς, ἀπαντῶμε-
νον θάρος τῆς ἀγνοίας, ἐνθυμίζει ἡμῖν ἐπεισόδιον τῆς αὐτῆς φύσεως, συμβάν ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ, ὅταν ὁ πολὺς Ἀραγὼ ἦτο μέλος αὐτῆς (διότι ὁ διάσημος ἀστρονόμος, φύσει ἐκτάκτου δραστηριότητος, δὲν περικωρίζετο εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ με-
λέτην τῶν αἰώνιων φυσικῶν νόμων, ἀλλ' ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος καὶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἐπιψήφισιν τῶν κοινωνι-
κῶν τοιούτων). Ἦτο βουλευτὴς καί, ἐπὶ τινι χρόνον, Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ὡς ὁ ἑξοχος διάδοχός του, ὁ Λεβερριέ, ἦτο συγχρόνως Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρι-
σίων καὶ πανίσχυρος γερουσιαστὴς ἐπὶ Ναπολέοντος Γ'. Ἀμ-
φότεροι ὁμῶς ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν ἐκτὸς τοῦ εἰδικοῦ κύ-
κλου των, περὶ ἀλλότρια, ἀνάμειξίν των· ὁ μὲν Λεβερριέ ἀπηλ-
λάγη, ἐπὶ τινι καιρόν, τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου
τῶν Παρισίων, διότι, ἐν τῇ Γερουσίᾳ, ὥμιλησε κατὰ τοῦ Ὑπουρ-
γοῦ τῆς Παιδείας ἐπὶ ὑπηρεσιακοῦ ζητήματος, ἀφορῶντος εἰς

τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ὡς Διευθυντὴς τοῦ ὁποῖου ἐθεωρήθη ἀνευ-
 ρῆς πρὸς τὸν Ὑπουργόν του· ὁ δὲ Ἀραγὼ κατεδιώχθη λυσ-
 σωδῶς ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες μέχρι πρὸ
 ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμῃ, μὴ συγχωροῦντες εἰς αὐτὸν τὰ πολιτικά
 του φρονήματα, ἤρνοῦντο, ἐν τῷ δημοτικῷ συμβουλίῳ τῶν
 Παρισίων, νὰ παραχωρήσωσιν ὀλίγον χρόνον, ὅπως τοποθε-
 τηθῇ ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ, ὁ ἀνδριὰς δηλ. τοῦ ἀνδρός, ὅστις πολ-
 λαπλῶς ἐδόξασε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν Ἐπιστήμην τῆς Γαλλίας!

Ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ λοιπὸν εἶχεν ὑποβληθῇ πρότασις,
 δι' ἧς ἐζητεῖτο νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ὑλοτομία καὶ ἡ καλλιέργεια
 δασῶν τινων. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ τοιαύτη αἰτήσις ἔφερε πολλοὺς
 εἰς τὸ βῆμα· τινὲς ἐζήτησαν τὴν παραδοχὴν αὐτῆς δι' οἰκονο-
 μικοὺς λόγους, καὶ ἄλλοι τὴν ἀπόρριψιν τῆς διὰ κλιματολο-
 γικοὺς τοιοῦτους. Ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῶν Δη-
 μοσίων Ἔργων Passy ἐγερθεὶς ἐζήτησε τὴν ἀναβολήν, εἰπὼν
 μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς : «Εἶναι βέβαιον, ὅτι διὰ θερμά
 τινα κλίματα ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν μετέβαλε τὴν ἀτμο-
 σφαιρικὴν κατάστασιν. Αἱ βροχαὶ ἡλαττώθησαν καὶ πολλαὶ
 πηγαὶ ἐστεῖρευσαν. Ἐσχάτως ἐγένοντο πολλαὶ δενδροφυτεῖαι
 ἐν Αἰγύπτῳ καὶ αἱ βροχαὶ ἐπανῆλθον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐνῷ
 τοῦναντίον, εἰς τινὰς τῶν Ἀντιλλῶν, ἡ καταστροφὴ μέρους
 τῶν δασῶν ἡλάττωσε τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς καὶ τὴν ἀφθονίαν
 τῶν ὑδάτων τῶν πεταμῶν. Εἰς μίαν τῶν νήσων τούτων, εἰς τὸ
 Πορτορίκο, Διάταγμα τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰσπανίας διέτασεν,
 ὅτι ὁσάκις ἐκόπτετο ἓν δένδρον, θὰ ἐφυτεύοντο τρία, ὁ δὲ τό-
 πος οὗτος ἔμεινεν ἐξόχως γόνιμος· ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ἐδά-
 φους καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων ἀφῆκον τὰς γαίας παραγω-
 γικωτέρας τῶν γειτόνων νήσων. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἰσπανίαν τὸ
 ὁροπέδιον τῆς Καστιλλίας, συνεπέλα γνώμης τῶν κατοίκων

αὐτῆς, φρονούντων, ὅτι τὰ δάση φέρουσι τὰς καταιγίδας, ἀπε-
γυμνώθη ἐντελῶς τῶν δασῶν αὐτοῦ καὶ οὕτως αἱ γαῖαι ἔχα-
σαν ἐκεῖ μέρος τῆς γονιμότητος αὐτῶν».

Ὅθεν τὸ ζήτημα ἦτο καθαρῶς ἐπιστημονικὸν καὶ ὁ Ἀραγῶ,
ὁ ἀρμοδιώτερος, ὅπως ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Πράγματι, ὁ δια-
κεκριμένος ἀστρονόμος ἠγέρθη καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀναβολὴν,
προτείνας τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς πρὸς βαθεῖαν μελέτην τοῦ
ζητήματος, λόγῳ ὅτι ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἠδύνατο εἰσέτι ν' ἀπο-
φανθῇ ὀριστικῶς ποία ἦτο ἡ ὀρθοτέρα λύσις· ἐνῷ, τοῦναντίον,
πολλοὶ τῶν συναδέλφων του, καί περ ὅλως ἀναρμόδιοι, δὲν ἐδί-
σταζον νὰ ἐκφράσωσι γνώμην καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν ἄμεσον
λύσιν αὐτοῦ.

Παρήλθεν ἔτος καὶ πλέον ἀπὸ τῆς συνεδριάσεως ἐκείνης,
καὶ ἐνῷ ἀνεμένετο ἡ ὀριστικὴ γνώμη τῆς συσταθείσης ἐπι-
τροπῆς, καὶ ἰδίᾳ ἡ τοῦ Ἀραγῶ, ὅστις ἦτο βεβαίως τὸ σπου-
δαιότερον αὐτῆς μέλος, οὗτος ἐπαρουσιάσθη καὶ ἐζήτησε νέαν
ἀναβολὴν, ὅπως ἐξετασθῇ ἀκριδέστερον ἔτι τὸ ζήτημα, διότι
ἐδίσταζεν εἰσέτι ν' ἀποφανθῇ μετὰ πεποιθήσεως. Βλέπων δὲ
τὴν ἐκπληξιν, ἣν παρήγεν ἡ ὁμολογία τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ τοῦ
μεγάλου σοφοῦ, ἐνῷ τόσοι ἄλλοι μὴ εἰδικοὶ δὲν ἐδυσκολεύοντο
ν' ἀποφαίνωνται ἐκ τοῦ προχείρου, προσέθηκε τὰ ἑξῆς :
«Περὶ τὰ μέσα τοῦ τελευταίου αἰῶνος, αὐλικὸς τις, ἀπευθυνό-
μενος εἰς τινὰ τῶν προκατόχων μου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, τὸν ἠρώ-
τησε μετὰ τῆς σκαιᾶς ἐκείνης περιεργείας, ἥτις ἦτο τότε τοῦ
συρμοῦ : Τί εἶναι αἱ ἡλιακαὶ κηλίδες ; Ἀγνοῶ, ἀπεκρίθη ὁ
Maïran. Τί σημαίνουν αἱ ζῶναι τοῦ Διὸς ; Ἀγνοῶ. Τί εἶναι
τὸ ζῳδιακὸν φῶς ; Ἀγνοῶ. Ἄ ! Κύριε ! Εἰς τί χρησιμεύει
λοιπὸν νὰ εἶναι τις ἀκαδημαϊκός ; Χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ λέγῃ,
ὅταν πρέπη, ἀγνοῶ».

Καὶ οἱ σημερινοὶ ἀστρονόμοι ἢ μετεωρολόγοι, ἐρωτώμενοι περὶ τοῦ μετὰ δύο μῆνας ἢ ἑβδομάδας ἢ καὶ ἡμέρας μόνον καιροῦ, δὲν δύνανται οὔτε περισσότερον οὔτε εὐστοχώτερον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Mairan ν' ἀπαντήσωσιν.

Τοπικὰ προγγνωστικὰ σημεῖα.

Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ μετὰ πιθανότητος, στηριζομένης ἐπὶ θετικῶν ἐπιστημονικῶν στοιχείων, δὲν εἶναι βεβαίως ἤδη ἀδύνατος· κατωρθώθη, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως, νὰ ἐπιτευχθῇ σήμερον, ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς Μετεωροσκοπεῖσι. Ἐν αὐτοῖς ἡ μελέτη τῆς καταστάσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τηλεγραφικῶς καθ' ἑκάστην λαμβανομένων μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων πολυαριθμῶν Σταθμῶν καὶ τῇ βοήθειᾳ τῶν ἰδίων μετεωρολογικῶν ὀργάνων αὐτῶν· ἐκ τῶν στοιχείων τούτων συνάγεται ἡ πιθανὴ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ δι' ὁλόκληρον τὸ Κράτος.

Ἄλλ' οἱ ὑπὸ τῶν Μετεωροσκοπεῖων συντασσόμενοι οὕτω χάρται τῆς γενικῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως μετὰ τῶν πιθανῶν μεταβολῶν αὐτῆς δὲν εἶναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε οὐδ' ἐγκαίρως προσιτοὶ εἰς ὅλους· διὸ εἶναι πολλάκις ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν τοὺς κανόνας τῶν τοπικῶν προγνώσεων, αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν, ἄνευ οὐδενὸς μετεωρολογικοῦ χάρτου, πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πιθανήν, τῇ βοήθειᾳ μόνον ἑνὸς βαρομέτρου καὶ ἑνὸς θερμομέτρου τὸ πολὺ.

Ὡς θὰ ἴδωμεν κατόπιν, ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας καί, συνεπῶς, ὁ καιρὸς, ἐν τινι τόπῳ εἶναι ὅλος διάφορος καθ' ὅσον αὕτη εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν κυκλῶνος (ὕψεως), ἢ ἀντικυκλῶνος· ἀποτέλεσμα τοῦ δευτέρου συνήθως εἶναι ὠραῖος

καὶ σταθερὸς καιρὸς, ἐνῷ δὲ πρῶτος συνοδεύεται ὑπὸ ἀνέμων, βροχῶν καὶ ἐν γένει ἀτμοσφαιρικῶν ἀνωμαλιῶν.

Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν Εὐρώπῃ παρατηροῦνται συχνάκις μεγάλοι ἀντικυκλῶνες, καλύπτοντες αὐτὴν σχεδὸν ὁλόκληρον, ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἢ καὶ ἐπὶ ἐβδομάδας ἐνίοτε· ἡ βαρομετρικὴ πίεσις ἐν αὐτοῖς εἶναι ὑψηλὴ, ὁ ἀήρ ἡρεμὸς ἐν τῷ κεντρικῷ τμήματι αὐτῶν καὶ ὁ καιρὸς ἐν γένει ὥραιος. Ὁ ἀήρ, ὅστις κατέρχεται ἐντὸς τῶν ἀντικυκλῶνων βραδέως, χάνει δι' ἀκτινοβολίας μέγα μέρος τῆς θερμότητος, τὴν ὁποίαν κερδίζει συνεπεῖα τῆς ἐκ τῆς καθόδου συστολῆς του, καὶ φθάνει εἰς τὸ ἔδαφος ὑπὸ θερμοκρασίαν οὐχὶ διάφορον τῆς κανονικῆς· ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγὴς καὶ ὁ οὐρανὸς πολὺ αἰθριος, ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ καθοδικὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος, τὰ ὁποῖα ἀναγκαίως εἶναι ξηρά. Ὁ ἥλιος δύει ἐντὸς οὐρανοῦ ἀνεφέλου, φέροντος πολλάκις ὥραιαν πορτοκαλλόχρουν χροιάν· αἱ νύκτες εἶναι ψυχραὶ καὶ ὁροσοσταγεῖς· οἱ δὲ ἀστέρες λάμπουσι ζωηρῶς εἰς τὸν ὀρίζοντα. Τὴν πρωΐαν, συνεπεῖα τῆς ζωηρᾶς ἀκτινοβολίας τῆς νυκτός, ἡ συμπύκνωσις τῆς ὑγρασίας, τὴν ὁποίαν ἡ ἐξάτμισις ἀνανεώνει διαρκῶς, παράγει πυκνὴν κατωτέραν ὁμίχλην, καλύπτουσιν τὸ ἔδαφος· ἐνῷ αἱ κορυφαὶ τῶν ὄρεων καὶ τῶν λόφων ἀκόμη ἐξέχουσιν ὑπὸ οὐρανὸν ἀπολύτως διαυγῇ. Ἐὰν ὅμως ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι πολὺ χαμηλὴ, ἡ ὑγρασία αὐτοῦ εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ ἡ παραγωγὴ τῆς ὁμίχλης ταύτης ἀδύνατος· ὁ οὐρανός, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, εἶναι ὅλως αἰθριος καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἔδαφους ψύχεται τὰ μέγιστα δι' ἀκτινοβολίας, συνεπεῖα τῆς διαυγείας καὶ τῆς ξηρότητος τοῦ ἀέρος. Ἡ μέση θερμοκρασία κατέρχεται τότε πολὺ ὑπὸ τὴν κανονικὴν τιμὴν τῆς· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἡμερησία θερμομετρικὴ κύμανσις εἶναι πολὺ εὐρεῖα, ὅταν ὁ

οὐρανὸς εἶναι ἀνέφελος, ἡ θερμοκρασία κατέρχεται πολὺ χαμηλὰ τὴν νύκτα.

Προσεγγίζοντος τοῦ τέλους τῆς ἀντικυκλωνικῆς ταύτης καταστάσεως, ὁ ἀὴρ χάνει βαθμῆδὸν τὴν διαύγειαν αὐτοῦ, ἡ νυκτερινὴ ἀκτινοβολία δὲν εἶναι πλέον τόσον ζωηρά, ἡ θερμοκρασία δὲν κατέρχεται πολὺ χαμηλὰ τὴν νύκτα καὶ ἐπομένως ἡ δρόσος εἶναι ἥττον ἄφθονος· τότε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὁ καιρὸς πρόκειται νὰ ἀλλάξῃ· καὶ ὄντως δὲ ταχέως διακρίνονται νέαι ἀτμοσφαιρικὰ συμπτώματα.

Ἡ μεταβολὴ τοῦ καιροῦ τελεῖται κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ βαθμῆδὸν φθάνει μέχρι τῶν κατωτέρων στιβάδων αὐτῆς· ὅθεν ἡ μετάδοσις ἀπὸ τοῦ ἀντικυκλῶνος εἰς τὸν κυκλῶνα ἢ τὴν ὕφεισιν δὲν συμβαίνει ὅλως ἀποτόμως. Διαρκούσης τῆς ἀντικυκλωνικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ ἔχωμεν προσεκτικῶς ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὰ ὑψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἐπὶ τοῦ βαρομέτρου, εἰν θέλωμεν νὰ λάβωμεν γνῶσιν τῶν ἐπερχομένων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Ἐκ τῶν πρώτων συμπτωμάτων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν θυσάνων (cirrus), τῶν γνωστῶν λευκῶν, λεπτῶν, διαφανῶν νεφῶν, τὰ ὅποια αἰωροῦνται εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας· πολλάκις ὁμοιάζουσι πρὸς πτερὰ καὶ ἐκτείνονται κατὰ μακρὰς ταινίας εἰς μέγα μῆκος. Τὰ λεπτὰ ταῦτα νέφη δεικνύουσι συνήθως τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ μετ' ὀλίγον ὁ ἄνεμος κάτω· πράγματι δὲ παρετηρήθη, ὅτι ὁ ἀνεμοδείκτης στρέφεται πρὸς τὸ μέρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθησαν κατ' ἀρχὰς οἱ θύσανοι. Ἐνίοτε τὰ νέφη ταῦτα φαίνονται ὑψούμενα ἀνωθεν τοῦ ὀρίζοντος, ὥς οἱ ἀποκλίνοντες κλάδοι δένδρου, ὅθεν ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ ἀνε-

μος θὰ πνεύσῃ ἐκ τοῦ σημείου τοῦ ὀρίζοντος, ἐξ οὗ ἐξέρχεται τὸ νεφελῶδες τοῦτο δένδρον.

Ἐφ' ὅσον ὁμως τὰ νέφη ταῦτα εἶναι ἐλαφρὰ καὶ τὰ νήματα αὐτῶν εὐκρινῇ καὶ κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ βρόμετρον μένει στάσιμον, οὐδεὶς ἀκόμη κίνδυνος μεταβολῆς τοῦ καιροῦ ὑφίσταται· συνήθως τότε συνοδεύουσι ταῦτα ὥραιον καὶ διαρκῇ καιρόν. Ἄλλ' ἐὰν ἐνωθῶσι καὶ ἀποτελέσωσι λευκὸν πέπλον, ἐκτεινόμενον ἐφ' ὅλου τοῦ οὐρανοῦ, καί, συνεπῶς, ὁ οὐρανὸς καταστῇ λευκός, τὸ δὲ βρόμετρον παρουσιάζῃ ἀνωμάλους κινήσεις, εἶναι σημεῖον προσεγγίσεως ὑφέσεως ἢ κακοκαιρίας· αὕτη βεβαίως εὐρίσκεται εἰσέτι μακράν, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματά της δὲν θὰ βραδύνωσι νὰ ἐμφανισθῶσιν. Τότε τὰ ἄστρα φαίνονται ἀμυδρὰ καὶ ὠχρὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα καὶ ἐγγύτερον ἢ συνήθως πρὸς ἡμᾶς· ἡ Σελήνη εἶναι ἀλαμπῆς ἢ ὠχρὰ καὶ μεγάλη κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν της· αἱ νύκτες δὲν εἶναι πλέον διαυγεῖς· οἱ ἀστέρες φαίνονται ἥττον λαμπροί, ἢ ὁρόσος εἶναι ἥττον ἄφθονος καὶ τὸ βρόμετρον παύει ἀνερχόμενον. Σημεῖα ὑγρασίας γίνονται αἰσθητὰ κατόπιν· τὸ ἄλως ὑγραίνεται καὶ οἱ λίθοι καλύπτονται ὑπὸ ἰδρωτός. Τὰ ἔχοντα σχῆμα ὀρέων χονδρὰ καὶ λευκὰ νέφη (οἱ σωρεῖται), τὰ ὅποια σχηματίζονται, ἰδίως τὸ θέρος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, καὶ διαλύονται ἢ ἐλαττοῦνται συνήθως περὶ τὸ ἑσπέρας, καθίστανται παχύτερα τότε περὶ τὴν ὥραν ταύτην, καὶ φαίνονται ἐκτεινόμενα ὑπὸ μορφὴν στρώματος.

Ἡ μελέτη τῶν ὑφέσεων δεικνύει, ὅτι ἔμπροσθεν αὐτῶν οἱ ἄνεμοι συγκλίνουν κατὰ καὶ ἀποκλίνουν ἀνω· πρὸς τούτοις τὰ ἀποκλίνοντα ταῦτα ἀέρια ρεύματα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν λεπτὸν νεφελῶδη πέπλον, θυσανοσιβάδα (cirro-stratus), ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τῶν ὑδρατμῶν, ἢ

ὅποια παράγεται ἐν τῷ ἀνοδικῷ ρεύματι τῶν κεντρικῶν μερῶν τῆς ὑφέσεως. Ὅθεν ἡ ἐμφάνισις τοιοῦτου πέπλου, προχωροῦντος κατὰ διεύθυνσιν λίαν διάφορον τοῦ κατωτέρου ἀνέμου, δεικνύει πολλάκις, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, καὶ πρὸ πάσης πτώσεως τοῦ βαρομέτρου, τὴν προσέγγισιν ὑφέσεως καὶ τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὅποιαν εὐρίσκεται τὸ κέντρον τῆς. Διὰ μέσου τοῦ νεφελώδους τούτου πέπλου, ὁ δίσκος τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης φαίνεται θολὸς καὶ περιβάλλεται πολλάκις ὑπὸ ἄλλω ἢ ἄλλων τοιούτων ὀπτικῶν φαινομένων.

Ὁ προσεκτικὸς παρατηρητὴς δὲν δύναται νὰ μὴ διακρίνῃ ὅλα τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα· διότι ἡ περὶ ἡμᾶς Φύσις ἐν γένει αἰσθάνεται τὴν μεταβολήν, ἣτις παρασκευάζεται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Αὐτὰ τὰ ζῶα αἰσθάνονται ζωνρῶς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, καὶ παρέχουσι δείγματα αὐτῶν· αἱ μέλισσαι δὲν ἀπομακρύνονται τῶν κυψελῶν των, αἱ μύρμηκες ἐπιβραδύνουσι τὰ ἔργα των, αἱ χελιδόνες ἔπτανται πλησίον τοῦ ἐδάφους κτλ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὰ ζῶα εἶναι ἀλάθητα· ἐὰν ἡ ὕψις, τῆς ὁποίας ἠσθάνθησαν τὴν προάγγελον ἐπίδρασιν, ἔπαυσε προχωροῦσα πρὸς ἡμᾶς, θὰ ἀπατηθῶσι καὶ αὐτά, ὡς καὶ ὁ ἄνθρωπος· τοὺναντίον δέ, ἐὰν ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διατάραξις, ὡς καὶ αἱ τοπικαὶ καταιγίδες, ἐνσκήψωσιν ἀποτόμως, προσβάλλονται ὑπ' αὐτῆς ὅλως ἀπροσδοκῆτως.

Ἄλλ' οὐδὲν σημεῖον καιροῦ εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλές· τὰ τοιαῦτα προγνωστικὰ σημεῖα πρέπει νὰ συμπληρῶνται καὶ ἐπιβεβαιῶνται ἀμοιβαίως· τότε ἡ πρόγνωσις, ἣν ἐξ αὐτῶν συνάγει ὁ παρατηρητὴς, εἶναι πιθανωτέρα. Ἐὰν τὸ σύνολον τῶν διαφόρων τούτων σημείων διδάσκῃ, ὅτι τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας ταράσσονται, ὅτι ἡ ὑγρασία ἀρ-

χεται αὐξάνουσα, ὅτι ἡ ἀτμοσφαιρική πίεσις ἐλαττωταί, τότε ὁ παρατηρητής πρέπει νὰ θεωρήσῃ ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ ὕψις προσεγγίζει· αἱ μεταβολαὶ δὲ τοῦ καιροῦ, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουσιν αὐτήν, δὲν βραδύνουσι τότε νὰ ἐμφανισθῶσιν. Αἱ μεταβολαὶ αὗται εἶναι λίαν πολύπλοκοι· ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ τόπου, ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ σχετικῶς πρὸς τὴν τροχίαν τῆς ὑφέσεως, ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀτμοσφαιρικῶν ὄρων κτλ. κτλ.

Ὅπισθεν τῶν ὑφέσεων τὰ μαῦρα καὶ βροχερὰ νέφη, οἱ μελανίαι, ἀντικαθίστανται ὑπὸ σωρευτῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων φαίνεται τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ. Ἔθεν ἡ ἐμφάνις μικροῦ κυανοῦ τμήματος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μάλιστα ἂν συμπίπτῃ μετὰ τοῦ τέλους τῆς πτώσεως ἢ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑψώσεως τοῦ βρομέτρου, εἶναι σημεῖον, ὅτι ἡ ὕψις ἀπομακρύνεται καὶ ὁ καιρὸς βελτιοῦται.

Αἱ ὑφέσεις συνοδεύονται πολλάκις ὑπὸ κυκλωνικῶν καταιγίδων· αἱ καταιγίδες εἶναι κακοκαιρίαι μετ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. Ἀλλὰ πλὴν τούτων, κατὰ τὴν θερμὴν περίοδον τοῦ ἔτους, παρατηροῦνται παρ' ἡμῖν καὶ τοπικαὶ καταιγίδες θερμότητος· αἱ καταιγίδες αὗται παράγονται ὡς ἑξῆς· Ἐνῷ ὁ οὐρανὸς εἶναι αἰθριὸς καὶ ὁ ἀήρ ἡρεμὸς, γεννῶνται, συνεπεία τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐδάφους, ἀνοδικὰ ἀέρια ρεύματα, τὰ ὁποῖα κινοῦσι τὰ φύλλα τῶν δένδρων, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει νηνεμία· μὴ ὑπάρχοντος ἀνέμου, ἡ ἐξάτμισις τοῦ σώματος σταματᾷ, καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος, ἣτις καθίσταται πνιγηρά, φαίνεται ὑπερβολικὴ, σχετικῶς μάλιστα πρὸς τὰς ἐνδείξεις τοῦ θερμομέτρου. Συμπυκνουμένων τῶν ἀτμῶν τῶν ἀνοδικῶν ρευμάτων, ἀρχονται σχηματιζόμενα

τὰ νέφη, ὑπὸ μορφὴν λευκῶν ὀρέων (σφραιτῶν)· κάτωθεν αὐτῶν σχηματίζονται μικρὰ νέφη φαῖα ἢ σχεδὸν μαῦρα. Ἐὰν τὰ νέφη ἐκτείνωνται καὶ καλύψωσι τὸν ἥλιον, ὁ ἀῆρ φύχεται καὶ τὸ βαρομετρον παρουσιάζει μικρὰν ὕψωσιν· ἐὰν δὲ ἡ πτώσις τῆς θερμοκρασίας καὶ ἡ αὔξησις τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως εἶναι ἀπότομος, ἡ καταιγὶς εἶναι ἀναπόφευκτος. Τότε ἡ βροχή, ἡ ἀστραπή καὶ ὁ κεραυνὸς ἐξέρχονται ἐκ τῶν νεφῶν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐὰν ἡ καταιγὶς εἶναι ἐντελὴς τοπικὴ, ὁ καιρὸς καθίσταται καὶ πάλιν ὥραιος.

Συμβαίνει κατὰ τὸ θέρος ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως καθ' ὅς ἐποχὰς δὲν πνέουσιν ἐτησίαι, νὰ ἐνσκήπτῃ καταιγὶς ἐπὶ πολλὰς κατὰ σειρὰν ἡμέρας, κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ὥραν· ἐνίοτε δὲ τὸ φαινόμενον ἐμφανίζεται ἀπλῶς, χωρὶς νὰ καταλήξῃ εἰς πτώσιν βροχῆς ἢ ἔκρηξιν καταιγίδος. Αἱ καταιγίδες θερμότητος παρατηροῦνται πολλάκις κατὰ τὸ θέρος, καθ' ὅς ἡμέρας πνέει ἡ θαλασσία αὔρα (ὁ μπάτης)· τοῦναντίον δὲ οἱ ἐτησίαι οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα συνοδεύονται ὑπὸ καταιγίδος.

Ἡ παρατήρησις τῶν ἀνωτέρω προγνώστικῶν σημείων, συνδυαζομένη μετὰ τῆς τοῦ βαρομέτρου, δύναται νὰ παράσχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν τῇ τοπικῇ προγνώσει τοῦ καιροῦ· τὸ ὄργανον τοῦτο, ὅπερ ἤδη κατέστη τόσον κοινὸν καὶ εὖνον, εἶναι τὸ χρησιμώτερον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ἄλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν κρατοῦσαν κοινὴν γνώμην, αἱ ὑψηλαὶ ἢ αἱ χαμηλαὶ βρομετρικαὶ ἐνδείξεις δὲν ἀποτελοῦσι, καθ' ἑαυτάς, σημεῖα καλοῦ ἢ κακοῦ καιροῦ· ὅθεν καὶ αἱ ἐπὶ τῶν βαρομέτρων ἐγγεγραμμένα συνήθως λέξεις: εὐδία, ἀστα-

1. Ὁ Σόλλογος πρὸς διὰδοσιν ὠφελίμων βιβλίων κατεσκεύασε καὶ πωλεῖ ἐξαίρετον βαρομετρον μετ' ἐπιγραφῶν ἐλληνικῶν.

τος, βροχή κτλ. δὲν ἔχουσι πραγματικὴν ἀξίαν. Βεβαίως, αἱ ἐνδείξεις αὗται δὲν εἶναι πάντοτε ἀνακριθεῖς· σημειοῦνται, κατὰ συνήθειαν ἐπικρατήσασαν ἀπὸ παλαιότερας ἐποχῆς, ὅτε παρατηρήθη, ὅτι ὁ ὥρατος καιρὸς συνοδεύεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ ὕψηλοῦ βρομέτρου καὶ ὁ κακὸς ὑπὸ χαμηλοῦ· ἀλλὰ συμβαίνει πολλάκις νὰ ἔχωμεν εὐδίαν ὑπὸ χαμηλὴν πίεσιν καὶ τὴν ἀπαλιν.

Ὅθεν ἐν τῇ προγνώσει τοῦ καιροῦ ἄξιον παρατηρήσεως κυρίως, ἔχον καὶ πραγματικὴν σημασίαν, εἶναι οὐχὶ τόσον ἡ ἀπόλυτος τιμὴ τοῦ ὕψους τοῦ βρομέτρου, ὅσον αἱ μεταβολαὶ αὐτῆς· τὰς μεταβολὰς ταύτας δεικνύουσιν εὐκόλως καὶ ἀκριβῶς τὰ μεταλλικὰ καὶ μάλιστα τὰ αὐτογραφικὰ βαρόμετρα.

Ὅταν ὁ ὥρατος καιρὸς ἐξακολουθῇ ἀπὸ τινων ἡμερῶν, καὶ πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκόμη, αἱ κινήσεις τῆς βελόνης τοῦ βαρομέτρου εἶναι σχεδὸν ἀνεπαίσθητοι. Ἐὰν δὲ τότε τὸ βαρόμετρον ἀρχίσῃ νὰ κατέρχεται βραδέως καὶ ὀμαλῶς, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ εἶναι πιθανή· ἀλλ' ἡ ἀλλαγὴ αὕτη θυνάτον νὰ μὴ γαίνῃ αἰσθητὴ ἐν τῷ τόπῳ τῆς παρατηρήσεως. Ἐὰν ὅμως ἡ πτώσις, καίπερ βραδεῖα, εἶναι ἰσχυρά (10^{χι} π. χ.), δεικνύει τὴν προσέγγισιν ἀποτόμου κακοκαιρίας, θυέλλης, ραγδαίας βροχῆς κτλ.

Ἡ βαρομετρικὴ πτώσις εἶναι συνήθως προάγγελος κακοκαιρίας· ἀλλ' ὅταν ἄρχεται μὲ τὸν καλὸν καιρὸν, παύει συνήθως, τοῦ βρομέτρου ὕψουμένου κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ μεγίστου βαθμοῦ τῆς κακοκαιρίας ταύτης. Ἐὰν δὲ παρατηρῇται σειρὰ κακοκαιριῶν, αἱ μεταβολαὶ τοῦ βαρομέτρου ἀκολουθοῦσι τὰς τοῦ καιροῦ· ἡ πτώσις συμβαίνει συνήθως μὲ τὸν καλὸν καιρὸν, ἡ δὲ ὕψωσις ἄρχεται μὲ τὸν κακόν, προαγγέλλουσα τὴν νέαν εὐδίαν.

Ἐν γένει αἱ ταχέαι κινήσεις τῆς βρομετρικῆς βελόνης, εἴτε ἄνω, εἴτε κάτω, δεικνύουσι τεταραγμένην ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν καὶ καιρὸν ἄστατον· ἐνθ', τοῦναντίον, βαρόμετρον στάσιμον, δεικνύον μάλιστα εὐκρινῶς τὴν ἡμερησίαν μεταβολὴν τῆς πίεσεως, σημαίνει ἡρεμον κατάστασιν καὶ ἐξακολούθησιν αὐτῆς μετὰ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων.

Ἡ βρομετρικὴ ὕψωσις εἶναι συνήθως σημεῖον ἐπανόδου τῆς εὐδίας, ἥτις δύναται νὰ εἶναι μακρὰ ἢ βραχεῖα καθ' ὅσον αὕτη εἶναι βραδεῖα ἢ ἀπότομος. Καὶ ἐν γένει ὁ πρόδρομος σταθερᾶς καὶ μακρᾶς εὐδίας εἶναι ὕψωσις βραδεῖα, συνεχῆς καὶ μεγάλη τοῦ βαρομέτρου.

Ἡ ἐμπειρικὴ μέθοδος.

Ἡ παρατήρησις τῶν ἀνατολῶν καὶ τῶν δύσεων τοῦ Ἥλιου, τῆς μορφῆς καὶ τῆς κινήσεως τῶν νεφῶν, τοῦ φωτὸς τῶν ἀστέρων καὶ τῶν περὶ τὴν Σελήνην στεμμάτων καὶ ἐν γένει τῶν ὀπτικῶν καὶ ἄλλων ποικίλων μετεωρολογικῶν καὶ φυσικῶν φαινομένων παρέσχεν ἀνέκαθεν πρακτικούς τινας κανόνας πρὸς διάγνωσιν τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας καί, συνεπῶς, πρὸς πρόγνωσιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀσφαλῆ, τῶν ἐπικειμένων μεταβολῶν τοῦ καιροῦ· διὰ μακρᾶς πείρας, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων μεταδιδομένης, κατορθώθη νὰ ἀνακαλυφθῶσι σημεῖα τινα, τὰ ὅποια δὲν ἀποτελοῦσι βεβαίως πάντα καὶ πάντοτε ἀκριβεῖς καὶ ἀσφαλεῖς ἐνδείξεις τῆς καταστάσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ, παρέχουσιν ὅμως πολλὰ ἐξ αὐτῶν συνήθως ἐπιτυχεῖς καὶ βασίμους προγνώσεις. Τινὰ τῶν τοιούτων προγνωστικῶν σημείων εἶναι βεβαίως ὅλως ἀδόσιμα, ἐπὶ παραλόγων προλήψεων μόνον στηριζόμενα καί, συνεπῶς, ἄχρηστα· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα,

τὰ ὅποια ἔχουσιν ἀληθῆ ἀξίαν, ἐξηγούμενα πληρέστατα διὰ τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν θεωριῶν τῶν ὑφέσεων ἢ κυκλώσεων¹ καὶ ἄλλων φυσικῶν φαινομένων· διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν σημείων τούτων εἶναι δυνατόν πολλάκις νὰ προῖδωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριθείας, πρὸ μιᾶς ἡμέρας, τὴν γενικὴν κατάστασιν τοῦ καιροῦ τοῦ τόπου τῆς παρατηρήσεως.

Ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη διαύγεια τοῦ οὐρανοῦ, τὰ χρώματα καὶ ἐν γένει τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια παρουσιάζει οὗτος, κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἥλιου, ἐξαπτόμενα ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος, τοῦ εὐρισκομένου ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας, εἴτε ὑπὸ μορ-

1. Αἱ βαρομετρικαὶ ὑφέσεις ἢ οἱ κυκλῶνες εἶναι μέγιστοι ἀεροστρόβιλοι, καλύπτοντες ἐνίοτε ἐλλόκληρον ἥπειρον· ἐντὸς αὐτῶν ἡ βαρομετρικὴ πίεσις βαίνει αὐξανομένη καθ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τοῦ κέντρου, ἔνθα συνήθως αὕτη εἶναι χαμηλὴ καὶ πολὺ κατωτέρα τῆς κανονικῆς. Ὁ ἄνεμος πνέει πρὸς τὸ κέντρον τῶν ὑφέσεων, ἔχων κίνησιν στροβιλοειδῆ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαίριῳ, καὶ τἀνάπαλιν ἐν τῷ νοτίῳ· εἶναι δὲ τοσοῦτον ἰσχυρότερος, ὅσον ἡ μεταβολὴ τῆς πίεσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ στροβίλου τούτου εἶναι μᾶλλον ἀπότομος. Αἱ ὑφέσεις ἔχουσι μέγιστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν τόπων, δι' ὧν διέρχονται· συνήθως συνοδεύονται ὑπὸ βροχῶν, θυελλῶν, καταιγίδων καὶ ἐν γένει ἀτμοσφαιρικῶν διαταράξεων καὶ κακοκαιρίας.

Οἱ ἀντικυκλῶνες εἶναι ἡ ἀντίθετος ἀτμοσφαιρικὴ κατάσταση· εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀεροστρόβιλοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁμοῦς ἢ μὲν βαρομετρικὴ πίεσις βαίνει ἐλαττωμένη ἀπὸ τοῦ κέντρου αὐτῶν. ἔνθα εἶναι ὑψηλὴ, πρὸς τὴν περιφέρειαν, οἱ δὲ ἄνεμοι πνέουσιν ἐκ τοῦ κέντρου τούτου, ἔχοντες κίνησιν στροβιλοειδῆ πρὸς αὐτό, ἀλλ' ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαίριῳ, καὶ τἀνάπαλιν ἐν τῷ νοτίῳ. Περὶ τὸ ἀντικυκλωνικόν κέντρον ὁ ἀῆρ κατέχεται, ἐνθ' ἐπὶ τοῦ κυκλωνικοῦ οὗτος ἀνέρχεται. Οἱ ἀντικυκλῶνες συνοδεύονται συνήθως ὑπὸ ὥραίου σταθεροῦ καιροῦ καὶ νηνεμίας εἰς τὸ κέντρον. Ὁ οὐρανὸς εἶναι ἐν αὐτοῖς πολὺ αἰθριος, ὥς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ καθοδικὰ ρεύματα, τὰ ὅποια εἶναι, κατ' ἀνάγκην, ξηρά· πλησίον δὲ τοῦ ἐδάφους παράγεται, ἕνεκα τῆς ἐξ ἀκτινοβολίας ψύξεως, συμπύκνωσις τῆς ὑγρασίας (τὴν ὅποیان ἀναγεῖναι ἢ ἐξάτμισιν) καὶ, ἐπομένως, νέφη ἢ ὀμίχλη.

φὴν ἀτμῶν, εἴτε ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ὑδροσταγόνων, παρέχουσιν ἐνδείξεις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως· ἐξ αὐτῶν λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ συναγάγωμεν ἐπιτυχεῖς προγνώσεις τοῦ καιροῦ τῆς ἐπισύσης· ἡσχημένοι παρατηρηταὶ δύνανται νὰ προὖδωσιν ἐκ τῶν σημείων τούτων τὸν καιρὸν τῆς ἐπομένης ἡμέρας μετὰ πιθανότητος 80—90 περίπου τοῖς 100.

Ὅθεν, ἀποχωρίζοντες ἐκ τῶν προγνωστικῶν σημείων τῆς λαϊκῆς πείρας ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔχουσι πραγματικὴν σημασίαν, δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν νὰ πορισθῶμεν μεγάλην βοήθειαν ἐν τῇ τοπικῇ προγνώσει τοῦ καιροῦ· ἐὰν δὲ γνωρίζωμεν καὶ τὴν γενικὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας, οἷα εἰκονίζεται καθ' ἐκάστην ὑπὸ τοῦ Μειωρολογικοῦ Δελτίου τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀξία τῶν προγνωστικῶν τούτων σημείων θὰ εἶναι ἔτι μείζων καὶ σπουδαιότερα. Διότι τὸ δελτίον τοῦ Ἀστεροσκοπείου δὲν δύναται νὰ παράσχω ἡ γενικὰς ἐνδείξεις περὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως· εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ ἐν λεπτομερείᾳ εἰδικὴν πρόγνωσην τοῦ καιροῦ ἐκάστου τόπου, ἐξαρτωμένου πολλάκις ἐκ τῶν ποικίλων τοπικῶν ὄρων. Ὁ συνδυασμὸς τῆς γενικῆς καταστάσεως πρὸς τοὺς τοπικοὺς ὄρους καὶ τὰ παρατηρηθέντα ἐν τῷ τόπῳ σχετικὰ τοῦ καιροῦ σημεῖα δύναται νὰ παράσχω ἐπιτυχεῖς καὶ πολυτίμους προγνώσεις αὐτοῦ.

Θέλομεν ἐκθέσῃ λοιπὸν ἐνταῦθα τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει καὶ γενικῆς σημασίας προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ σημεῖα.

Λεπτοὶ θύσανοι (νέφη λεπτά, λευκά, διαφανῆ), ἐκ λεπτότατων νημάτων ἀποτελούμενοι, σχεδὸν στάσιμοι, εἶναι σημεῖον ὥραίου καιροῦ.

Θύσανοι, ὑπὸ μορφὴν στρωμάτων φερόντων οὐλὰς, ἔχοντες ταχεῖαν κίνησιν, δεικνύουν τὴν προσέγγισιν κακοκαιρίας.

Οὐρανὸς κεκαλυμμένος ὑπὸ θυσανοσωρείων (cirro-cumulus) ἢ τῶν νεφῶν, τὰ ὅποια κοινῶς καλοῦνται πρόβατα, σημαίνει συνήθως ἐν τῇ Νοτίῳ Εὐρώπῃ κακοκαιρίαν.

Ἡ ἐμφάνισις πέπλου ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐκ θυσανοστρωμάτων, κινουμένων κατὰ διεύθυνσιν λίαν διάφορον τῆς τοῦ κατωτέρου ἀνέμου, δεικνύει τὴν προσέγγισιν ὑφέσεως ἢ κακοκαιρίας.

Υψηλὰ νέφη, τρέχοντα κατὰ διεύθυνσιν ἀντίθετον τῆς τοῦ κατωτέρου ἀνέμου, δεικνύουν μεταβολὴν τοῦ ἀνέμου.

Μικρὰ νέφη αὐξάνοντα σημαίνουν βροχὴν· μεγάλα νέφη ἐλαττούμενα δεικνύουν βελτίωσιν τοῦ καιροῦ.

Νέφη συσσωρευόμενα ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων προαγγέλλουσι βροχὴν.

Τὰ νέφη, τὰ ὅποια σχηματίζονται ἢ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἐὰν διατηρῶνται, αὐξάνωσιν ἢ κατέρχωνται, προαγγέλλουσι βροχὴν· ἐὰν δέ, τοῦναντίον, διαλύωνται ἢ ἀνέρχωνται, εἶναι σημεῖον καλοῦ καιροῦ.

Ἄνεμοι ἀντιθέτων ἰδιοτήτων (ὥς οἱ βόρειοι καὶ οἱ νότιοι ἐν Ἑλλάδι), διαδεχόμενοι ἀλλήλους, φέρουσι συχνάκις βροχὴν. Ὁ βόρειος ψυχρὸς ἄνεμος, φθάνων εἰς τόπον, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι κατάφορτος ἐξ ἀτμῶν, συνεπεία τοῦ θερμοῦ καὶ ὑγροῦ νοτίου ἀνέμου, ὅστις προηγῆθη τούτου, προξενεῖ συμπύκνωσιν αὐτῶν καὶ βροχὴν· ὁμοίως ὁ θερμὸς καὶ ὑγρὸς νότιος ἄνεμος, φθάνων εἰς ἀτμόσφαιραν ψυχράν, ὥς ἐκ τῆς πνοῆς βορείου ἀνέμου, φέρει βροχὴν.

Οὐρανὸς κυανοῦς, ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ λαμπρὸς, σημαίνει ὥραϊον καιρόν.

Ἐὰν τὰ νέφη κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἥλιου, διαλύωνται ἢ ἀπομακρύνωνται πρὸς δυσμὰς, καθ' ἕσπον ὁ Ἥλιος ὑφθαίεται ἄνωθεν τοῦ ὀρίζοντος, προαγγέλλουν ὥραϊον ἡμέραν.

Ἡλιος λαμπρός, κατὰ τὴν ἀνατολὴν του, σημαίνει ὥραϊαν ἡμέραν. Τούναντιόν δὲ Ἡλιος λευκὸς καὶ ἀλαμπής σημαίνει βροχὴν καὶ σκοτεινὸν καιρόν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κοινὴ παροιμία: ἄσπρος Ἡλιος, μαύρ' ἡμέρα. Ὁ Ἡλιος φαίνεται τότε διὰ μέσου ἀτμοσφαίρας φερούσης πολλοὺς ὑδρατμούς. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ Σελήνη ἀμυδρὰ ἢ μὲ κεραίας ἀμβλείας καὶ μὴ εὐκρινεῖς σημαίνει βροχὴν.

Ὅταν ὁ Ἡλιος καίη πολύ, ἤτοι προξενεῖ θερμοκρασίαν λίαν αἰσθητήν, πνιγηράν, σημαίνει βροχὴν. Ἡ περιβάλλουσα τὸ σῶμα ἡμῶν ἀτμόσφαιρα εἶναι τότε κατάφορτος ἐξ ὑδρατμῶν· ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐντεῦθεν ἀδιαφανείας αὐτῆς εἶναι καὶ μᾶλλον ἐπιδεκτικὴ θερμάνσεως.

Οὐρανὸς ἐρυθροῦ χρώματος, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, ὅπερ ἐκλείπει εὐθὺς ὡς ἀνατείλῃ οὗτος, εἶναι σημεῖον βροχῆς. Ἡ ἐρυθρὰ αὕτη χροιά ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ πολλοὺς ὑδρατμούς, ὧν ἡ πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς ἐνέργεια ἐλαττοῦται ἀνατέλλοντος τοῦ Ἡλίου, συνεπεία τῆς θερμάνσεως τοῦ ἀέρος.

Ἡλιος δύων ἐπὶ οὐρανοῦ ἀνοικτοῦ πορτοκαλλόχρου καὶ ἄνευ νεφῶν, σημαίνει ὥραϊον καιρόν· ἐὰν ὁ οὐρανὸς εἶναι ἐρυθρός, σημαίνει ἄνεμον.

Οὐρανὸς ροδόχρους κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, εἴτε αἰθρίας, εἴτε νεφελώδης εἶναι, σημαίνει ὥραϊον καιρόν. Ὅταν δὲ τὸ χρῶμα αὐτοῦ εἶναι σκοτεινόν, θολόν, προαγγέλλει ἄνεμον καὶ βροχὴν· τὸ βαθύ ἐρυθρὸν χρῶμα σημαίνει ὁμοίως βροχὴν καὶ ἄνεμον.

Οὐρανὸς λαμπροῦ κιτρίνου χρώματος κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, σημαίνει ἄνεμον· ἀμυδροῦ δὲ κιτρίνου χρώματος δεικνύει βροχὴν.

Δύοις Ἡλίου ὀπισθεν παχέων νεφῶν, μετὰ ἀνατολικοῦ δριζαντος χαλκόχρου, σημαίνει βροχήν.

Οὐρανὸς ἐρυθρὸς ἢ κίτρινος τὴν πρωΐαν, σημαίνει ἄνεμον καὶ καιρὸν κακὸν ἢ βροχήν.

Οὐρανὸς ὑπόλευκος, ἀλευρώδης, ὡς λέγουν συνήθως, φέρει πολλοὺς ὕδατμοὺς καὶ δεικνύει πιθανότητα βροχῆς. Ὁ οὐρανὸς εἶναι τόσον μᾶλλον κυανόχρους, ὅσον ὁ ἀῆρ περιέχει ὀλιγωτέρους ἀτμούς· ἐπὶ τῶν ὁρέων μάλιστα κλίνει πρὸς τὸ ἰώδες χρῶμα. Ἡ διαφάνεια τοῦ ἀέρος μειοῦται πολὺ ἐνίοτε ὑπὸ τῶν ἀνέμων, οἵτινες μεταφέρουσι μεγάλην ποσότητα κονιορτοῦ, συνεπεία τοῦ ὁποίου ὁ ἀῆρ φαίνεται ἐρυθρόχρους. Ἐν γένει ὁμοῦς ἢ διαύγεια τοῦ ἀέρος δὲν ἀλλοιοῦται πάντοτε κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς βροχῆς· ἐνίοτε μάλιστα ἡ ἔκτακτος διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας, συνεπεία τῆς ὁποίας μεμακρυσμένα σώματα φαίνονται πλησίον πρὸς ἡμᾶς, εἶναι πρόδρομος βροχῆς. Οὕτως ἡ ἑλλειψις διαυγείας τοῦ ἀέρος ὡς καὶ ἡ ὑπερβολὴ αὐτῆς θεωροῦνται ὡς προάγγελοι βροχῆς.

Ἄλως μετ' ἀνέμου καὶ βρομέτρου κατερχομένου εἶναι σημεῖον σχεδὸν βέβαιον, ὅτι φθάνει ὕφεις (κακοκαιρία).

Ἄλως ἄνευ ἀνέμου καὶ μετὰ βαρομέτρου στασίμου σημαίνει μόνον βροχήν.

Λευκὰ νέφη καὶ οὐρανὸς βαθέος κυανοῦ χρώματος εἰς τὰ μεταξὺ αὐτῶν χάσματα δεικνύουσιν, ὅτι αἱ μὲν ἀποτελοῦσαι αὐτὰ ὕδροσταγόνες εἶναι μικραί, ὁ δὲ περιβάλλων αὐτὰ ἀῆρ ξηρός· ὅθεν ὑφίσταται διπλοῦς λόγος, ὅπως μὴ ἀναμένωμεν πιθανὴν βροχήν.

Φαιὰ νέφη καὶ οὐρανὸς θολὸς ἢ ἄχρους μεταξὺ αὐτῶν δεικνύει μεγάλας ὕδροσταγόνας καὶ ὑγρὸν ἀέρα καὶ συνεπῶς πιθανὴν βροχήν.

Μεγάλα στέμματα περί τὴν Σελήνην καὶ τὸν ἥλιον δεικνύουσιν, ὅτι αἱ ἀποτελοῦσαι τὰ νέφη ὑδροσταγόνες εἶναι μικραὶ καὶ, συνεπῶς, ὅτι ἡ βροχὴ δὲν εἶναι πιθανή· μικρὰ στέμματα δεικνύουσι, τοῦναντίον, ὅτι αἱ ὑδροσταγόνες εἶναι μεγάλαι καὶ ἡ βροχὴ ἐπομένως πιθανή.

Αὐξανομένου τοῦ μεγέθους τῶν ὑδροσταγόνων τῶν νεφῶν, τὰ στέμματα σμικρύνονται, ἑξαμιζομένων δὲ τῶν ὑδροσταγόνων τὰ στέμματα εὐρύνονται· ἡ πρώτη περίπτωσις προμηνύει βροχήν, ἡ δὲ δευτέρα, τοῦναντίον, τὴν διάλυσιν τῶν νεφῶν.

Ἡλιος ἀκτινοβολῶν περί τὴν δύσιν του, διὰ μέσου τῶν χασμάτων τῶν νεφῶν, λέγεται, ὅτι ἔχει πόδια καὶ θεωρεῖται κοινῶς ὡς προάγγελος ἀνέμου καὶ κακοκαιρίας.

Μικρὰ καὶ ὀμαλὴ ταινία νέφους, ὀλίγον ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα αἰωρουμένη, ἣτις καλεῖται κοινῶς φρεῦδι, θεωρεῖται, πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου, ἔνδειξις ὅτι οὗτος θέλει ἐξακολουθήσῃ.

Φρεῦδι καλεῖται προσέτι καὶ τὸ πρὸς τὰς ἀκρωτείας ἢ τὸν ὀρίζοντα, μετὰ θύελλαν ἀναφαινόμενον κυανόχρουν τοῦ οὐρανοῦ τμήμα, ὅπερ θεωρεῖται κοινῶς ὡς προάγγελος νηνεμίας. Ἀλλὰ φρεῦδι καλοῦσιν οἱ ναυτικοὶ ἡμῶν καὶ τὸ εἰς τὰς ἐσχάτιας τοῦ θαλασσίου ὀρίζοντος, συνεπεία τῆς πρώτης πνοῆς ἀνέμου, φαινόμενον κυανοῦν τεμάχιον τῆς θαλάσσης, καὶ ὅπερ δεικνύει βεβαίως τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀνέμου.

Τὸν χειμῶνα μετὰ ὥραιον καιρόν, ὅταν οἱ τοῖχοι καὶ οἱ λίθοι ὑγραίνωνται ἢ ἰδρῶνουν, ὡς λέγουσιν συνήθως, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν λόφων περιβάλλωνται ὑπὸ νεφῶν, ἡ βροχὴ προσεγγίζει.

Αἰθρία νύξ μετ' ἀφθόνου δρόσου εἶναι συνήθως σημεῖον ὥραλου καιροῦ καὶ ἐπὶ μακρόν. Ἡ δρόσος παράγεται κυρίως, ὅταν ὁ ἀήρ εἶναι ἡρεμὸς καὶ πολὺ διαφανής, τοῦθ' ὅπερ δει-

κνύει, ὅτι τὰ ὑψηλά στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ξηρά.

Ὅταν οἱ ἀστέρες στίλβωσι ζωηρῶς, εἶναι σημεῖον προσεγγίσεως κακοκαιρίας· ἡ στίλβη τῶν ἀστέρων εἶναι ἀσθενής, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι καλός.

Ὅταν τὸ φῶς τῶν ἀστέρων χάνῃ τὴν ζωηρότητά του, εἶναι σημεῖον βροχῆς.

Νέφη ἀκίνητα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὀρίζοντος, ἐπὶθεν πνέει ὁ ἄνεμος, δεικνύουσι τὴν ἐξακολούθησιν αὐτοῦ· θεωροῦνται, τοῦναντίον, ὡς προαγγέλλοντα τὸ τέλος αὐτοῦ, ὅταν φαίνονται πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος.

Νέφη φθάνοντα διὰ μιᾶς καὶ διὰ διαφόρων ἀνέμων δεικνύουσι τὴν προσέγγισιν καταιγίδος.

Ὁμίχλη διαλυομένη ἐντελῶς σημαίνει βελτίωσιν τοῦ καιροῦ· δεικνύει ὅτι αἱ ὑδροσταγόνες αὐτῆς δὲν διατηροῦνται, ἀλλ' ἐξατμίζονται ἐντὸς τοῦ αἵρος.

Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἔχει σημεῖά τινα ἐπὶ τῶν ὁρέων, ἐνδεικτικὰ τῆς βροχῆς· οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέκαθεν πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ, ἀτενίζουσι πρὸς τὸν Ὑμητιόν· αἱ περὶ τὸν Σαρωνικὸν χῶραι ἀπέδλεπον πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς Αἰγίνης, ἐφ' ἧς ἴστατο τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς Ἑλλανίου· οἱ Θεσσαλοὶ εἶχον τὸν προφήτην τοῦ καιροῦ ὡς καὶ ἱερὸν τοῦ Ὀμβρίου Διὸς ἐπὶ τοῦ Πηλίου· οἱ δὲ Μακεδόνες ἐπὶ τοῦ Ἄθω καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ οὕτω καθέξῃς. Ἐν Ἀθήναις, ὅταν ὁ Ὑμηττὸς καλυφθῇ ὑπὸ νεφῶν, εἶναι σημεῖον λίαν πιθανόν, ὅτι θὰ ἐπέλθῃ βροχή. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὄρους· τὸ χαμηλότερον ὄριον τῶν νεφῶν ὀρίζεται συνήθως ὑπὸ τοῦ ὕψους, εἰς τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ὑψωθῇ ὁ ἀήρ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ κόρου καὶ παραγάγῃ νέφη· ὅσον ὑγρότερος

εἶναι ὁ ἀήρ, τόσον τὸ ὕψος τοῦτο εἶναι μικρότερον καὶ συνε-
πῶς ἡ ἐλπίς τῆς βροχῆς μείζων. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων καλύ-
πτονται πολλάκις ὑπὸ νεφῶν, καὶ ὅταν ἀκόμῃ ὁ οὐρανὸς εἶναι
ὅλως αἰθριος· διότι ὁ ἀήρ ἐν τῇ κινήσει αὐτοῦ, προσκρούων ἐπὶ
τῶν ὀρέων, ἀναγκάζεται ν' ἀνέλθῃ καὶ ἐπομένως οἱ ὕδρατμοί,
τοὺς ὁποίους περιέχει, ψυχόμενοι καὶ συμπυκνούμενοι, ἀπο-
σπῶνται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέ-
ων ὑπὸ μορφὴν νεφῶν.

Ὅταν τὰ θαλάσσια πτηνά, ἐγκαταλείποντα ἀπὸ πρώτας
τοὺς βράχους τῶν ἀκτῶν, ἵπτανται μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, εἶ-
ναι σημεῖον καλοῦ καιροῦ ἢ μετρίου ἀνέμου· ἐὰν δέ, τοὺναντίον,
μένωσι πλησίον τῶν ἀκτῶν ἢ ἵπτανται πρὸς τὴν ξηράν, εἶναι
σημεῖον κακοκαιρίας.

Προσεγγιζούσης τῆς βροχῆς ἀκούομεν καλλίτερον τοὺς
μεμακρυσμένους ἤχους, αἱ δὲ δυσσομαίαι γίνονται μᾶλλον
αἰσθηταὶ καὶ πλέον δυσάρεστοι. Πρὸς τοῦτοις τότε αἱ γαλαὶ
νίπτονται, τὰ πτηνὰ καθαρίζουσι τὰ πτερά των, αἱ μυῖαι κεν-
τοῦσιν ἰσχυρότερον, αἱ ὀρνίθες ξέονται καὶ καλύπτονται διὰ
κονιορτοῦ, τὰ ὑδρόδια πτηνὰ κτυποῦσι τὰ πτερά των καὶ λού-
ονται, οἱ ἰχθύες πηδῶσιν ἐκτὸς τοῦ ὕδατος κτλ. Οἱ ἀσθενεῖς,
οἱ λίαν νευροπαθεῖς καὶ μάλιστα οἱ ρευματικοί, αἰσθανόμενοι
πόνους ἢ ἀδιαθεσίαν, προβλέπουσι πολλάκις τὴν προσέγγισιν
τῆς καταιγίδος ἢ τῆς βροχῆς.

Αἱ τοιαῦται ἐνδείξεις τοῦ καιροῦ, αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν
ζῴων καὶ ἰδίως τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐντόμων, εἶναι πολλάκις
χρήσιμοι· διότι, ὅντως, ταῦτα καθὼς καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἶπο-
μεν ἤδη, ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεταβολῆς τῆς ἀτμο-
σφαιρικῆς κατὰστάσεως. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὰ
σημεῖα ταῦτα ἢ ὅ,τι πράγματι εἶναι, δηλαδὴ δείγματα τῆς

συγχρόνου αὐτῶν καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας· θὰ ἦτο δὲ ὅλως σφαλερὸν νὰ συμπεράνωμεν τοὺς γενικοὺς χαρακτηῖρας ὁλοκλήρου ὥρας τοῦ ἔτους ἐκ τῆς πρωΐμου καὶ ὀψίμου ἀφίξεως ἢ ἀναχωρήσεως τῶν πτηνῶν. Ἡ μελέτη τῶν τοιούτων μετατοπίσεων αὐτῶν ἔδειξεν, ὅτι αὗται δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν πρὸς τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα κατόπιν· κανονίζονται μόνον ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὄρων καί, συνεπῶς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συναγάγωμεν ἐξ αὐτῶν οὐδεμίαν πρόγνωσιν διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον.

Ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος.

Ἡ κατάστασις καὶ αἱ μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ, ἐν τινι τόπῳ, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς μεγάλην περίξ αὐτοῦ ἀκτίνα. Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι καλὸς ἢ κακὸς εἰς ἓν σημεῖον τῆς γῆνης ἐπιφανείας, εἶναι σύμπτωμα ἀτμοσφαιρικῆς εὐεξίας ἢ καχεξίας, ἐκτεινομένης μακρὰν αὐτοῦ· ἐὰν ὁ καιρὸς πρόκειται νὰ μεταβληθῇ, τοῦτο εἶναι συνήθως συνέπεια ἀτμοσφαιρικῆς νόσου ἢ υγείας μακρόθεν ἐπερχομένης. Ὅθεν ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ ἀσφαλῶς τὰς μελλούσας μεταβολὰς τοῦ καιροῦ καὶ νὰ στηρίξῃ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ ἐπὶ θετικῶν βάσεων, δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν ἔρευναν τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἐν τῷ τόπῳ, ἐνθα εὐρίσκεται, διὰ τῶν μετεωρολογικῶν του ὀργάνων καὶ μόνων· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτὴν συγχρόνως ἐπὶ μεγάλης περὶ ἑαυτὸν ἐκτάσεως, ὑφούμενος, εἰ δυνατόν, παρατηρῶν καὶ μελετῶν συγχρόνως μέγιστον τμήμα τῆς γῆνης ἀτμοσφαίρας. Ὁ μετεωρολόγος λοιπόν, ἵνα διαγνώσῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας, ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ, εἰ δυνατόν, ὁλόκληρον τὸ σῶμα αὐτῆς, ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ὡς ὁ ἱατρὸς

δλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα κρίνῃ ἂν ὑπάρχῃ ὄντως νόσος καὶ ὅποια ἡ μέλλουσα πορεία αὐτῆς.

Ὁ Lavoisier πρῶτος, περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν ταύτην, προτείνας συγχρόνως νὰ ἱδρυθῶσι Μετεωρολογικοὶ Σταθμοὶ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Αἱ παρατηρήσεις τῶν Σταθμῶν τούτων θὰ συνεκεντροῦντο ἐν Παρισίοις· ἐκ τῆς μελέτης δὲ αὐτῶν θὰ ἐξήγετο ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ. Ὁ Lavoisier, μετὰ θυμαστικῆς ὄντως διορατικότητος, διαγνώσας τὴν ἀκριβῆ λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἔλεγεν : « Ἡ πρόγνωσις τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ εἶναι τέχνη, ἔχουσα τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς. Τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς τέχνης ταύτης εἶναι ἡ συνήθης καὶ καθημερινὴ παρατήρησις τοῦ βαρομέτρου, ἡ δύναμις καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου εἰς διάφορα ὕψη, ἡ ὑγρομετρικὴ κατάστασις τοῦ ἀέρος . . . Διὰ τῶν στοιχείων τούτων εἶναι σχεδὸν πάντοτε δυνατόν νὰ προῖδωμεν μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὶν, μετὰ μεγάλης πιθανότητος, τὸν μέλλοντα καιρὸν ».

Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο σχέδιον τοῦ Lavoisier δὲν ἐτέθη δυστυχῶς εἰς πλήρη ἐφαρμογὴν· ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, μετὰ τῶν ἄλλων φρικαλεοτήτων αὐτῆς, δὲν ἐπέτρεψε καὶ τούτου τὴν πραγματοποίησιν. Ὡς γνωστόν, ὁ μέγας ἐπιστήμων ἐθανατώθη ἐπὶ τοῦ ἱκριώματος (!)· ἡ δὲ θαυμασία ἰδέα του, ἂν καὶ εἶχεν ἀρχίσῃ ἐφαρμοζομένη ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τῆς ἱδρύσεως ὀλίγων Σταθμῶν ἐν Γαλλίᾳ, ταχέως ἐγκατελείφθη καὶ ἐξέλιπε μετ' ἐκείνου.

Ἐκτοτε παρήλθον ἱκαναὶ δεκάδες ἐτῶν, καθ' ἃς ἐγένοντο, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἀπόπειραί τινες μερικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὤ-
ραίου σχεδίου τοῦ Lavoisier· ἀλλ' ἀπέτυχον καὶ αὗται, ὥς ἡ πρώτη τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ δημιουργοῦ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τυχαῖον γεγονὸς ἔδωκεν ἀ-
φορμὴν εἰς ἐπανάληψιν καὶ ὀριστικὴν διοργάνωσιν τοῦ συστή-
ματος τοῦ Lavoisier· οἱ συμμαχικοὶ κατὰ τῆς Ρωσίας στόλοι,
εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Μαύρης Θαλάσσης, προσεβλήθησαν
τὴν 2/14 Νοεμβρίου 1854 ὑπὸ λαίλαπος τόσον ἰσχυρᾶς, ὥστε
ἐν ἑκ τῶν πλοίων τούτων, τὸ γαλλικὸν 'Ερρῖκος Δ', κατε-
στράφη ἐξ ὀλοκλήρου, ριφθὲν εἰς τὴν ξηράν.

Ἡ καταστροφή αὕτη ἐπροξένησε πανταχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν
Γαλλίᾳ, μεγάλην ἐντύπωσιν· ἡ λαίλαψ αὕτη ἄλλως εἶχεν ἐπι-
φέρειν ἱκανὰς ζημίας καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, πρὶν ἢ
φθάσῃ εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ἐντεῦθεν λαβὼν ἀφορμὴν
ὁ τότε Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, ὁ πολὺς
Leverrier, εὗρεν, ὅτι ἡ θύελλα εἶχε προχωρήσῃ βραδέως
ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς· ἐσκέφθη δὲ συγχρόνως, ὅτι θὰ
ἦτο δυνατόν νὰ προαγγελθῇ τηλεγραφικῶς καὶ συνεπῶς νὰ
ληφθῶσι τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα, ἐὰν συνεκεν-
τρουντο καὶ ἐμελετῶντο καθ' ἑκάστην αἱ μετεωρολογικαὶ πα-
ρατηρήσεις μεγάλου τμήματος τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

Ἴδού τι γράφει περὶ τούτου ὁ Leverrier ἐν ἐπιστολῇ
τοῦ πρὸς τὸν Matteucci : « Δὲν ἐλησμονήθη ἡ λαίλαψ, ἥτις
τὴν 14 Νοεμβρίου 1854 ἐπροξένησε τόσον μεγάλας κατα-
στροφὰς ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσῃ καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ 'Ερρί-
κου Δ'. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἢ μίαν ἡμέραν πρὶν, κατὰ τοὺς
διαφόρους τόπους, θύελλαι ἐξερράγησαν πρὸς Δυσμὰς τῆς Εὐ-
ρώπης, ἐπὶ τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἀλγερίας . . . Τὸ φαινόμενον
λοιπὸν ἐφαίνετο ἐκτεινόμενον ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Ἡ περὶ-
πτωσις αὕτη ἐφέλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ διασήμεου συναδέλ-
φου μου, τοῦ στρατάρχου Vaillant, ὅστις εὐηρεστήθη νὰ μοι
γράψῃ, προκαλὼν με νὰ ἀναλάβω τὴν σπουδὴν τῶν ὕφ' »

οὗς συνέβη τὸ φαινόμενον καὶ βεβαιῶν περὶ τῆς συνδρομῆς του. Ὅπως ἀνταποκριθῶ εἰς τὰς προθέσεις τοῦ στρατάρχου, ἀπηύ-
θυνα ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀστρονόμους καὶ τοὺς μετεωρολόγους
δλων τῶν χωρῶν, παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ μοὶ μεταβιβάσωσι τὰς
πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ συλλέξωσιν ἐπὶ τῆς κα-
ταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας κατὰ τὴν 12, 13, 14, 15 καὶ 16
Νοεμβρίου. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐγκυκλίου ταύτης τὸ Ἀστερο-
σκοπεῖον ἔλαβεν ὑπὲρ τὰ 250 ἔγγραφα. Τὴν 16 Φεβρουαρίου
ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Αὐτοκράτορα
τὸ σχέδιον μεγάλου μετεωρολογικοῦ δικτύου, προωρισμένου νὰ
ἀγγέλλῃ εἰς τοὺς ναυτικούς τὴν ἐμφάνισιν τῶν θυελλῶν. Τὸ
πληρέστατον τοῦτο σχέδιον ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν ἐγκρισιν τῆς
Α.Μ. καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιούσης 17 Φεβρουαρίου ἐλάβομεν τὴν δια-
ταγὴν ὁ κ. De Vougy, Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν Τηλεγράφων,
καὶ ἐγὼ νὰ τὸ πραγματοποιήσωμεν».

Οὕτω λοιπὸν ὁ Leverrier, ἐπωφεληθεὶς τῆς καταστροφῆς
τοῦ Ἑρρίκου Δ', κατώρθωσε νὰ ἀποδείξῃ πλὴν τῆς κλιμάτο-
λογικῆς καὶ τὴν προγνωστικὴν χρησιμότητα τῶν Μετεωρολο-
γικῶν Σταθμῶν καὶ συνεπῶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀρχικὴν
ιδέαν τοῦ Lavoisier περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου τῶν προ-
γνώσεων τοῦ καιροῦ· τότε διοργάνωσεν ἐν τῇ Ἀστεροσκοπείᾳ
τῶν Παρισίων εἰδικὸν τμήμα προγνώσεων τοῦ καιροῦ, λαμβά-
νον τηλεγραφικῶς καὶ μελετῶν καθ' ἐκάστην τὰς μετεωρολο-
γικὰς παρατηρήσεις ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Εὐρώπης.

Τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας ἐμιμήθησαν βαθμηδὸν καὶ κατ'
ὀλίγον ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη· καὶ σήμερον εἰς ὅλα σχε-
δὸν τὰ κεντρικὰ Ἀστεροσκοπεῖα ἢ τὰ Μετεωροσκοπεῖα τοῦ
κόσμου λειτουργοῦσιν εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι τοιοῦτων προγνώσεων,
δι' ἧς δαπανῶνται μεγάλα χρηματικὰ ποσά. Ἡ Ἀμερικὴ μάλιστα

λιστα ἀπέδωκε τοιαύτην σπουδαιότητα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς κολοσσιαίας δαπάνας, ἰδρύσασα τηλεγραφικὰς γραμμάς, καθ' ὅλην τὴν ἀπέραντον ἑκτασιν αὐτῆς, εἰς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου τῆς εὐρισκομένης.

Ἡ διοργάνωσις τῆς ὑπηρεσίας τῶν προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ Γραφείων εἶναι πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἡ αὐτὴ περίπου· ἡ τοῦ μετεωρολογικοῦ τμήματος τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου π. χ. λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς : Καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς πρωῆς ἔρχονται τὰ τηλεγραφήματα ἑκατοντάδος σχεδὸν ἑλληνικῶν καὶ ξένων Σταθμῶν, περιέχοντα τὰς συνήθεις μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις· οἱ Σταθμοὶ οὗτοι εἶναι διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς. Τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα μεταφέρονται ἀμέσως ἐπὶ γεωγραφικῶν χαρτῶν, περιεχόντων τὰς πόλεις, ἐξ ὧν ταῦτα ἀποστέλλονται· ἐφ' ἑνὸς τῶν χαρτῶν τούτων τίθεται ἡ τιμὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσεως, ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου καὶ ἡ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ, ἐπὶ ἄλλου ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος καὶ ἐπὶ τρίτου ἡ βροχὴ καὶ αἱ καταιγίδες. Οὕτω διὰ τῶν χαρτῶν τούτων ὁ μετεωρολόγος ἔχει ἐνώπιόν του ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως μεγίστης ἐκτάσεως τῆς γῆνης ἐπιφανείας περὶ τὸ σημεῖον, ἐνθα εὐρίσκεται· ἐκ τῆς συγκριτικῆς δὲ μελέτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς προσωπικῆς πείρας, τῶν χαρτῶν τούτων πρὸς τοὺς τῆς προηγουμένης ἡμέρας, δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ καὶ νὰ συναγάγῃ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ.

Τὸ συμπέρασμα τῆς μελέτης ταύτης ἀποστέλλεται ὑπὸ τῶν Μετεωροσκοπείων αὐθημερόν, περὶ τὴν μεσημβρίαν, διὰ τηλεγραφημάτων, ἀγγελλόντων εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς

χώρας τὸν πιθανὸν καιρὸν, ὅστις θὰ ἐπικρατήσῃ ἐν ἐκάστῳ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ προσεχὲς εἰκοσιτετράωρον. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα εἶναι δύο εἰδῶν· τὰ μὲν πρὸς τοὺς λιμένας ἀγγέλλουσι τὴν πιθανὴν διεύθυνσιν καὶ δύναμιν τοῦ ἀνέμου, καὶ τὴν κατάστασιν τῆς θαλάσσης, τὰ δὲ πρὸς τοὺς ἀγροτικούς δήμους τὴν βροχὴν, τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας, τὴν κατάστασιν τοῦ οὐρανοῦ. Ὅταν προαναγγέλλεται θύελλα, δίδεται διαταγὴ εἰς τοὺς σηματοφόρους τῶν λιμένων νὰ ὑψώσωσιν εἰδικὰ σήματα, δρατὰ μακρόθεν.

Καὶ αἱ τοιαῦται ὁμῶς προγνώσεις δὲν εἶναι βέβαιαι, ἀλλὰ μόνον πιθαναί· ἡ Μετεωρολογία δὲν κατῴρθωσεν εἰσέτι νὰ προλέγῃ τὸν καιρὸν μετὰ βεβαιότητος. Ἡ πιθανότης ὁμῶς εἶναι ἤδη πολὺ μεγάλη· αἱ προγνώσεις τοῦ ἀνέμου ἔχουσιν ἤδη ἐπιτυχίαν περὶ τὰ 95, ἡ δὲ τῶν βροχῶν περὶ τὰ 85 τοῖς 100· κατὰ μέσον ὅρον δὲ ἡ γενικὴ ἐπιτυχία τῶν προγνώσεων ἀνέρχεται εἰς 90 περίπου τοῖς 100. Αἱ ἀγροτικαὶ προγνώσεις εἶναι πολὺ δυσκολώτεραι τῶν ναυτικῶν· διότι οἱ τοπικοὶ ὅροι ἔχουσιν ἐπὶ τῆς βροχῆς καὶ τῆς θερμοκρασίας πολὺ μεγαλύτεραν ἐπίδρασιν ἢ ἐπὶ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς πορείας τῶν θυελλῶν. Ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα ἡ ὑπηρεσία τῶν προγνώσεων εἶναι ἡ πληρέστερον καὶ καλλίτερον διωργανωμένη, συντάσσονται καθ' ἐκάστην δύο σειραὶ χαρτῶν καὶ συνεπῶς δύο προγνώσεις· ὑπάρχουσι δέ, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς χώρας ταύτης, καὶ 26 ἐπαρχιακὰ γραφεῖα, ἐκδίδοντα. Ἐκαστον τὰς προγνώσεις, τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ τμήμα του. Διὰ τῆς ὑποδιαίρέσεως ταύτης, οὐ μόνον οἱ τοπικοὶ ἐκάστης ἐπαρχίας ὅροι λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ καὶ αἱ εἰδικαὶ αὐτῆς ἀνάγκαι· οὕτω π. χ. κατὰ τὰς κρίσεις ἐποχὰς τῆς γεωργίας, γίνονται

εἰδικαὶ προγνώσεις, σχετικαὶ πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, τοῦ βάμβακος κλπ.

Αἱ τοιαῦται πρόδοι δὲν ἐπραγματοποιήθησαν εἰσέτι ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν Ἑλλάδι δέ, ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῆς τηλεγραφικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς βραδύτητος τῶν ἐξωτερικῶν ἰδίως τηλεγραφήματων, εἶναι εἰσέτι ἀδύνατον, δυστυχῶς, νὰ σταλῶσιν ἰγκαίρως εἰς τοὺς λιμένας καὶ τοὺς διαφόρους δήμους αὐτῆς, αἱ μόλις περὶ τὸ ἑσπέρας, ὅτε συγκεντρῶνται τὰ ἀναγκαῖα τηλεγραφήματα, ἐξαγόμενα ἐξ αὐτῶν προγνώσεις. Ἡ ὑπηρεσία ὅμως αὕτη συμπληροῦται καὶ βελτιοῦται βαθμηδόν· ὅθεν εὐελπιστοῦμεν, ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ προσφέρῃ καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ναυτιλίαν καὶ γεωργίαν πάσας τὰς δυνατὰς ἤδη ἐκδουλεύσεις.

Αἱ τοιαῦται προγνώσεις δὲν δύνανται εἰσέτι νὰ ἐκταθῶσι πέραν τῶν 24 μέχρι τῶν 48 ὥρων τὸ πολὺ· πέραν τῶν ὁρίων τούτων, ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς Ἐπιστήμης, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος ἡ βάσιμος πρόγνωσις τοῦ καιροῦ. Τὸ ζήτημα τῆς μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἢ μετὰ ἕνα ἢ πλείονας μῆνας προγνώσεως εἶναι ἔργον τοῦ μέλλοντος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ Μετεωρολογία τείνει νὰ αὐξήσῃ τὴν πιθανότητα τῆς προγνώσεως τοῦ μετὰ 24 ὥρας καιροῦ· πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι, ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ, ἐξετέλεσε καὶ ἐκτελεῖ καθ' ἑκάστην μεγίστης πρόδου, προσφέρουσα σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας τῶν προγνώσεων ἐν τοῖς Μετεωροσκοπείοις, ἀναρίθμητοι εἶναι αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς δι' αὐτῶν ἐσώθησαν πλοῖα καὶ ἄνθρωποι ἐκ βεβαίας καταστροφῆς. Κατ' ἀρχὰς αἱ ναυτικοὶ ἐδίσταζον νὰ δώσωσι πίστιν εἰς τὰς προγνώσεις ταύτας, καὶ ἐξήρχοντο τῶν λιμένων παρὰ

τὰς σχετικὰς συμβουλάς τῶν λιμεναρχείων· ἡ πικρὰ δὲ πείρα πολλῶν ναυαγίων, κατόπιν τοιαύτης παρακοῆς προσελθόντων, ἐδίδαξεν ἤδη αὐτοὺς νὰ μὴ ἀποπλέωσι πρὶν ἢ συμβουλευθῶσι τὸ ἐν τῇ Λιμεναρχείῳ προγνωστικὸν τηλεγράφημα καὶ τὸν χάρτην τοῦ καιροῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου.

Αἱ ἀρχαῖαι προγνώσεις

Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ εἶναι παλαιὸν πρόβλημα, τοῦ δόλου τὴν λύσιν εἰς μάτην ἐπεχείρησαν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ φυσιοδίφαι ἐν γένει· ἔχνη τῆς προφητικῆς ταύτης τέχνης εὐρίσκομεν παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς. Οἱ Σῖναι, οἱ Ἰνδοί, οἱ Τάρταροι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ ἐν γένει οἱ γεωργικοί, οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ βουκολικοὶ λαοὶ παρετήρουν ἐπισταμένως τὸν οὐρανὸν καὶ συνῆγον ἐξ αὐτοῦ προγνώσεις τοῦ καιροῦ· παρὰ τοῖς Ἑβραίοις οἱ προφῆται, πλὴν ἄλλων πραγμάτων, προέλεγον καὶ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς.

Ἡ κοινωνία δὲ ἀνέκαθεν ἀπῆλθε παρὰ τῶν ἀστρονόμων ἰδίως νὰ προλέγῃσι τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριθείας, μεθ' ἧς καὶ τὰ ἀστρονομικά. Οἱ ἀστρολόγοι τῆς Χαλδαίας, ἐξαρτώντες τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς καὶ αὐτὰ τὰ κοινωνικὰ πράγματα ἐξ ἀστρονομικῶν φαινομένων, προέλεγον οὐ μόνον τὴν βροχὴν, τὰς χιόνας, τὸν ἀνεμον, τὸν κεραυνὸν καὶ καθόλου πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν καιρὸν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ σημερινοὶ τυπογράφοι, χρὴν ἀστρολόγων ἐκτελοῦντες, προφητεύουσι στερεοτύπως εἰς τοὺς ἐτησίως ὑπ' αὐτῶν συντασσόμενους καὶ ἐκδιδομένους *Καζαμίας* πᾶν ὅ,τι μέλλει νὰ συμβῇ ἀνὰ πᾶν σεληνιακὸν τέταρτον ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους, ἤτοι βροχάς,

παγετούς, φύχη, καύματα, θυέλλας, τρικυμίας, σεισμούς, θανάτους ἡγεμόνων καὶ πτώσεις ὑπουργείων ἐνίοτε !

Παρὰ τῶν Χαλδαίων καὶ Αἰγυπτίων παρέλαβε καὶ μετέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης, καὶ τὰς τοιαύτας προγνώσεις ὁ Θαλῆς· ὁ Μιλήσιος φιλόσοφος φαίνεται, ὅτι· κατ' ἀπομίμησιν τῶν Αἰγυπτίων, ἔγραψε ποίημα, ἐν εἵδει ἡμερολογίου, ἐν ᾧ πρόβλεγε τὰ ἀτμοσφαιρικὰ καὶ ἀστρονομικὰ φαινόμενα τοῦ ἔτους. Κατὰ δὲ τὸν P. Tannery, τὰ τοιαῦτα ἔργα, κατ' οὐδὲν διαφέροντα τῶν σημερινῶν ἡμερολογίων, ὑπῆρξαν ἐπὶ πολὺ ἢ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων. Τὰ ἡμερολόγια ταῦτα, τὰ ὁποῖα περιεῖχον προγνώσεις ἀστρονομικῶν καὶ μετεωρολογικῶν φαινομένων, οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν ἀπὸ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος *Παραπήγματα*· τὰ ἐξέθετον, ὡς τὰ σημερινὰ μετεωρολογικὰ δελτία τῶν Μετεωροσκοπείων, εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς γνῶσιν δλου τοῦ κόσμου.

Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀράτου Θέων λέγει περὶ τούτων τὰ ἑξῆς :

«Οἱ δὲ μετὰ Μάτωνα ἀστρονόμοι καὶ πίνακας ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθηκαν περὶ τῶν τοῦ Ἥλιου περιφορῶν, τῶν ἐννεακαιδεκατηρίθων, ὅτι καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν τοιοῦτος ἔσται χειμὼν καὶ τοιόνδε ἔαρ καὶ τοιόνδε θέρος καὶ τοιοῦδε ἄνεμοι καὶ πολλὰ πρὸς βιωφελεῖς χρεῖας τοῖς ἀνθρώποις . . . Πάλαι γὰρ αἰδεῖται καὶ ᾄδεται καὶ φανερὰ τοῖς Ἕλλησι γέγονεν. Ἐδέξαντο δὲ αὐτὸ οἱ Ἕλληνες πρὸς Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων».

Τῶν παραπηγμάτων τούτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀστρονόμων διεσώθησαν ἱκανὰ ἀποσπάσματα, ἰδίως εἰς τὰ Διοσημεῖα τοῦ Ἀράτου, ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ εἰς τὰ Φαινόμενα* τοῦ Γεμίνου, καὶ εἰς τὰς *Φάσεις* τῶν ἀπλανῶν τοῦ Πτολεμαίου.

Ἀλλὰ ποῦ βασιζόμενοι οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι συνέτασσον τὰς ἐν τοῖς Παραπήγμασιν αὐτῶν μετεωρολογικὰς προρρήσεις ;

Ἄν καὶ ἕκαστος τούτων εἶχε καθήκον νὰ γνωρίζῃ καὶ προ-
λέγῃ τὰ τοῦ καιροῦ καὶ συνεπῶς, ἐκὼν ἄκων, συνέτασσε καὶ
ἐξέθετε τὸ Παράπηγμά του, ἐν τούτοις πολλὰ τῶν προγνώ-
σεων αὐτῶν δὲν ἦσαν ὅλως ἀδόκιμοι καὶ τυχαῖαι, ἀλλ' ἐστη-
ρίζοντο ἐπὶ πολυετῶν παρατηρήσεων· τοῦτο ἐξηγῶν ὁ Γεμῖνος,
ἐν τῷ *Περὶ ἐπισημαιοῦν τῶν ἀστρῶν κεφαλαίῳ τῆς Βίσαγω-*
γῆς του, γράφει :

« Αἱ δὲ γινόμεναι προρρήσεις τῶν ἐπισημαιοῦν ἐν τοῖς παραπήγμασιν
οὐκ ἀπὸ τινων παραγγελμάτων ὀρισμένων γίνονται, οὐδὲ τέχνη τινὶ μεθο-
δεύονται, κατηναγκασμένοι ἔχουσαι τὸ ἀποτελεσμα. Ἄλλ' οἱ ἐκ τοῦ ὥς
ἐπίπαν γινομένου διὰ τῆς καθ' ἡμέραν παρατηρήσεως τὸ σύμφωνον λαμ-
βάνοντες, εἰς τὰ παραπήγματα κατεχώρισαν. Ἐγένετο δὲ ἡ σύστασις καὶ
ἡ παρατήρησις τοῦ τρόπου τούτου. Λαμβάνοντες γὰρ ἀρχὴν ἐνιαυτοῦ, καὶ
πρὸς τὴν μοῖραν ἀναγράφοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ μῆνα τὰς γινο-
μένας ὅλοσχερεις μεταβολὰς τοῦ ἀέρος, πνευμάτων, θμβρων, χαλάζης,
παρετίθεσαν ταῖς τοῦ ἡλίου ἐποχαῖς κατὰ ζῳδιον καὶ κατὰ μοῖραν. Τοῦτο
ἐπὶ πλείονα ἔτη παρατηρήσαντες, τὰς μάλιστα περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους
τοῦ ζῳδιακοῦ γινομένης μεταβολᾶς ἐν τοῖς παραπήγμασιν ἐγεγράφαντο,
οὐκ ἀπὸ τινος τέχνης οὐδὲ μεθόδου ὀρισμένης λαβόντες τὴν ἀναγραφὴν,
ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας τὸ σύμφωνον, ὥς ἔγγιστα, λαβόντες. . . Ἐπειδὴ οὐκ
ἐδύναντο οὐδ' ἡμέραν, οὔτε μῆνα, οὔτε ἐνιαυτὸν ὀρισμένον ἀναγράψαι,
ἐνθ' τι τούτων ἐπιτελεῖται, διὰ τὸ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐνιαυτῶν μὴ παρὰ πᾶσιν
εἶναι τὰς αὐτάς, μηδὲ τοὺς μῆνας τοὺς αὐτοὺς εἶναι παρὰ πᾶσι ταῖς ὁνο-
μασίαις, μηδὲ τὰς ἡμέρας ὁμοίως ἄγεσθαι, ἱσταμένοις· τίσι σημείοις ἡθέλη-
σαν ἀφορίσαι τὰς μεταβολὰς τοῦ ἀέρος. Ὅθεν ταῖς τῶν ἀστρῶν ἐπιτολαῖς
κατὰ τοὺς καιροὺς ἀφορισμέναις αἱ μεταβολαὶ τοῦ ἀέρος γίνονται, οὐχ ὥς
τῶν ἀστρῶν δύναμιν ἔχοντων πρὸς τὴν μεταβολὴν τῶν πνευμάτων καὶ τῶν
θμβρων, ἀλλ' ὥς σημείου χάριν παρελημμένων πρὸς τὸ προγινώσκειν ἡμᾶς
τὰς περὶ τὸν ἀέρα περιστάσεις. . . Διὸ πολλάκις διαψεύδεται. Ὅθεν οὐδὲ
κατηγορητέον ἐστὶ τῶν ἀστρολόγων, ἐὰν ἀποτυγχάνωσιν ἐν ταῖς ἐπισημα-
σίαις. Ἐάν τ' ἐκλειψῇν προειπὼν τις ἡ ἐπιτολὴν ἀστρου διαμάρτη, εὐλόγως
καὶ τὸ ἐπιτήδευμα καὶ ὁ μεταχειριζόμενος κατηγορίας ἀξιωθήσεται ».

Ὅθεν, κατὰ τὸν *Γεμῖνον*, αἱ περὶ τοῦ καιροῦ, ἐν σχέσει
πρὸς τοὺς ἀστέρας, προγνώσεις τῶν ἀρχαίων ἦσαν ἀπλᾶ ἐκ

πολυχρονίων παρατηρήσεων συμπεράσματα, ἀναφερόμενα πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ὠρισμένους δι' ἑκαστον τόπον ἐποχὰς τοῦ ἔτους· αἱ ἀνατολαὶ καὶ αἱ δύσεις τῶν ἀστέρων δὲν ἐθεωροῦντο ὡς τὰ αἷτια τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἐλαμβάνοντο ὡς χρονολογίαι, καθ' ἃς ταῦτα συνήθως συνέβαινον. Πολλάκις δέ, λέγει ὁ Γεμῖνος, αἱ τοιαῦται προγνώσεις (ὡς καὶ μέχρι σήμερον συμβαίνει) ἀπετύγχανον, προκαλοῦσαι βεβαίως καὶ τότε τὰς ἐπικρίσεις καὶ τὰς μεμφιμοιρίας τῶν ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων συγχεόντων τὰς ἀκριβεῖς καὶ βεβαίας ἀστρονομικὰς προρρήσεις πρὸς τὰς πιθανὰς μόνον μετεωρολογικὰς τοιαύτας· διό, ὀρθῶς διευκρινῶν τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Γεμῖνος, προσθέτει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κατηγορῶμεν τοὺς ἀστρολόγους, ἐὰν ἀποτυχάνωσιν εἰς τὰς ἐπισημασίας ταύτας, ἐνῶ, ἐὰν ἀποτύχωσιν εἰς τὰς προρρήσεις τῶν ἐκλείψεων ἢ ἄλλων ἀστρονομικῶν φαινομένων, εὐλόγως, λέγει, ἡ Ἐπιστήμη καὶ ὁ ἐπιστήμων θὰ κατηγορηθῇ.

Ἐν τούτοις τὰς περὶ τοῦ καιροῦ προγνώσεις των οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐστήριξαν πάντοτε εἰς μόνην τὴν ἐκ τῆς τακτικῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πολυετοῦς πείρας τοῦ παρελθόντος συναγομένην πιθανὴν τοῦ μέλλοντος κατάστασιν· ἀλλ' ὅπως καὶ σήμερον ὁ λαός, καὶ ἰδίᾳ οἱ ναυτικοί, οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ποιμένες, ἐδάσζον αὐτὰς καὶ ἐπὶ συγχρόνων μετεωρολογικῶν, ἀστρονομικῶν καὶ ἄλλων διαφόρων φυσικῶν φαινομένων, τὰ ἑποῖα ἐθεώρουν ὡς αἷτια ἢ προδρόμους ποικίλων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Αἱ φάσεις τῆς Σελήνης, αἱ δύσεις τοῦ Ἥλιου, τὰ χρώματα καὶ ἡ μορφή τῶν νεφῶν καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα φυσικὰ φαινόμενα παρατηροῦντο μετὰ προσοχῆς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὡς καὶ σήμερον, πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ· ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Θεόφραστος, ὁ Βιργί-

λιος, ὁ Ἄρατος, ὁ Σενέκας, ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι Ἑλληνες καὶ Λατίνοι συγγραφεῖς συνέλεξαν καὶ ἀναφέρουσιν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν τὰς λαϊκὰς ταύτας παραδόσεις, κράμα πλάνης καὶ ἀκριδῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, τυχαίων συμπτώσεων καὶ δημῶδων προλήψεων.

Τὰ τοιαῦτα προγνωστικὰ σημεῖα τῶν ἀρχαίων, πολλὰ τῶν ὁποίων διεσώθησαν καὶ εἶναι ἐν χρήσει μέχρι σήμερον, δὲν εἶναι ἀδόκιμα οὐδ' ἄχρηστα ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ· τοῦναντίον, πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ἐπὶ πραγματικῶν αἰτίων, ἐπιστημονικῶς ἤδη ἐξηγουμένων, στηριζόμενα, εἶναι πάντοτε πολὺ χρήσιμα, καὶ δύνανται πολλάκις νὰ παράσχωσι μέχρι τοῦδε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν τοπικὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ.

Ἐκ τῶν προγνωστικῶν τούτων τῶν ἀρχαίων θὰ ἀναφέρωμέν τινα ἐνταῦθα (ἐκ τῶν Σχολίων τοῦ Θέωνος εἰς Ἀράτου Διοσημεῖα) συμφωνοῦντα πρὸς τὰς νεωτέρας λαϊκὰς δοξασίας.

«Τριταία οὐσα (ἡ Σελήνη) εἰ μὲν λαμπρὸν ἢ τὸ φῶς, εὐδίας ἐστὶ σημαντικὴ· εἰ δὲ πυρρὸν καὶ ξανθόν, ἄνεμον θηλοῖ· εἰ δὲ μέλαν καὶ ζοφῶδες, χειμῶνος καὶ βετοῦ».

Ὡς εἶδομεν ἤδη, αἱ αὗται περίπου ἰδέαι ἐπικρατοῦσι μέχρι σήμερον παρὰ τῷ λαῷ περὶ τῆς σημασίας τοῦ χρώματος καὶ τῆς λάμπειος τῆς Σελήνης· αἱ ἐνδείξεις δὲ αὗται εἶναι βέσιμοι, εὐκόλως ἐξηγούμεναι ἐπιστημονικῶς.

«Ἐάν, φησὶν (ὁ Ἄρατος), τριταίαν ἡμέραν ἄγουσα, μήτε ὑπτιάζη μήτε ἐπινεύῃ τοῖς κέρασι, τότε προσδέχου τοὺς ἐσπερίους ἀνέμους, τουτέστι τοὺς ἀπὸ δύσεως, οἷον ζεφύρους καὶ ἀργέστας· ἐπὶ γὰρ ὧν ὁ ἄηρ, εἰς τὰ τοιαῦτα πνεύματα τὴν μεταβολὴν λαμβάνει, διὰ τὴν ἐσπερινὴν φύξιν· ἂν μὲντοι ἐπιμένῃ καὶ τῇ δ' ἡμέρᾳ τοιαύτας τὰς κεραίας ἔχουσα, λέγω δὴ ὀρθάς, χειμῶνός ἐστι σημαντικὴ».

Ἡ αὕτῃ δοξασία περὶ τῆς διευθύνσεως τῶν κεραίων τῆς Νέας Σελήνης, ἐν σχέσει πρὸς τὸν καιρὸν, ἐπικρατεῖ μέχρι

σήμερον παρὰ τοῖς ναυτικοῖς καὶ τοῖς ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς ἐν Ἑλλάδι· ἔστιν ἡ Σελήνη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας αὐτῆς ἔχῃ, περὶ τὴν δύσιν της, ὀρθὰς τὰς κεραίαις, ἥτοι καθέτως πρὸς τὸν ὀρίζοντα, ὅτε ὁ μηνίσκος της φαίνεται πλαγιασμένος ἐπ' αὐτοῦ, προβλέπεται, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς θὰ ἐπικρατήσῃ τρικυμία, βροχὴ καὶ ἐν γένει κακοκαιρία· τοῦναντίον δέ, ἔστιν ἔχῃ τὰς κεραίαις παραλλήλως πρὸς τὸν ὀρίζοντα, ἀναμένεται εὐδία καὶ ξηρασία. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ναυτικὸν δίστιχον :

ὀρθὸ φεγγάρι, δίπλα οἱ μαρνάροι (ἢ ὁ καρaboκύρης),
δίπλα φεγγάρι, ὀρθοὶ οἱ μαρνάροι (ἢ ὁ καρaboκύρης).

•Ὅταν ἴδῃς, φησὶν, περὶ τρίτην ἡμέραν κύκλον τινὰ ἐρυθρὸν περὶ αὐτὴν (τὴν Σελήνην) ἔχουσαν, σημεῖόν ἐστι χειμῶνος· καὶ ὅση μᾶλλον παρρύτερος ὁ κύκλος θεωρεῖται, χειμῶνα σημαίνει σφοδρότερον. Ἡ ἐὰν αὐτὴν τρίταιαν οὖσαν κύκλος περιοχῇ ἐρευθόμενος πανταχόθεν, χειμῶνα γενησόμενον ἰσθί·.

Ἀνάλογοι ἰδεῖν περὶ τοῦ στέμματος καὶ τῆς ἄλλω τῆς Σελήνης ἐπικρατοῦσι καὶ σήμερον.

Στέμμα εἶναι ὁ μικρὸς ἐρυθρὸς κύκλος, ὅστις περιβάλλει ἐνίοτε τὸν δίσκον τῆς Σελήνης, ὅταν οὗτος καλύπτεται ὑπὸ τῶν φαιῶν ἰδίως νεφῶν, τὰ ὅποια καλοῦνται σωρεῖται (cumulus). Ἄλλως δὲ εἶναι ὁ μέγας κύκλος, ὁ περιβάλλων ἐνίοτε τὸν σεληνιακὸν δίσκον, ἐὰν καλύπτεται οὗτος ὑπὸ τῶν λεπτῶν, λευκῶν, διαφανῶν νεφῶν, τὰ ὅποια καλοῦνται θύσανοι (cirrus). Τὰ πρῶτα νέφη, τὰ παράγοντα στέμμα, οἱ σωρεῖται, ἀποτελοῦνται ἐξ ὕδρoσταγόνων· ἐνῶ τὰ δευτέρα, τὰ παράγοντα ἄλλω, ἀποτελοῦνται ἐκ παγοκρυστάλλων. Τὸ φῶς τῆς Σελήνης, διερχόμενον μεταξὺ τῶν ὕδρoσταγόνων τῶν πρώτων ὑφίσταται περίθλασιν (diffraction) καὶ σχηματίζει τὸ στέμμα·

διερχόμενον δὲ διὰ τῶν παγοκρυστάλλων τῶν δευτέρων ὑφίσταται διάθλασιν καὶ ἀνάκλασιν καὶ παράγει τὴν ἄλω. Ὅσῳ μεγαλείτεροι εἶναι αἱ ὑδροσταγόνες, τόσῳ μικρότερον εἶναι τὸ στέμμα· ἀλλ' ὅσῳ μείζονες εἶναι αἱ ὑδροσταγόνες, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ νέφος, τόσον εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἀναλύεται τοῦτο εἰς βροχὴν. Ὅθεν ὅσῳ μείζων εἶναι ἡ ἀκτίς τοῦ περὶ τὴν Σελήνην στέμματος, τόσῳ μᾶλλον ἀπίθανος εἶναι ἡ βροχή, καὶ ὅσῳ μικρότερον γίνεται τὸ στέμμα, τόσῳ πιθανώτερα πρέπει νὰ θεωρῇται αὕτη. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐμφάνισις τῆς ἄλω δεικνύει τὴν παρουσίαν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἐκ παγοκρυστάλλων νεφῶν (θυσανοστρωμάτων), τὰ ὅποια, ὡς εἶδομεν ἤδη, εἰς τὰ μέσα πλάτη, εἶναι συχνάκις πρόδρομοι τῶν ὑφέσεων καὶ συνεπῶς τῶν κακοκαιριῶν.

«Ἐάν μέλλοντος αὐτοῦ (τοῦ Ἥλιου) ἀνατέλλειν ἰδῇς τὸν κύκλον μὴ ἔχοντα λαμπρὸν καὶ εἰλικρινές τὸ φῶς, γίνωσκε χειμῶνα ἐπιγενησόμενον· ἐάν δὲ θύνειν μέλλων καθαρὸς καὶ ἀνεπιθόλωτος ἐπὶ τὴν θύσιν χωρῇ, τῆς ἑξῆς ἡμέρας εὐρίαν προσδόκα».

«Ἐάν οὖν, φησὶν (Ἄρατος), ἐρευθὴς γένηται (ὁ Ἥλιος), οἷαν χροιάν συμβαίνει γίνεσθαι πολλάκις περὶ τοῖς νέφεσι, θύνοντος αὐτοῦ· ἡ μελανίζων, ὅταν μὲν ἀχλωθεύστερος θεωρῇται, ὕψω σημαίνει· ὅταν δὲ ἐρευθὴς, ἀνέμους· ὅταν δὲ ἀμφοτέρω τὰ σημεῖα περὶ τὸν Ἥλιον φαίνηται, ὥστε μέρη μὲν αὐτοῦ κύκλον μελαίνεσθαι, τότε δεῖ καὶ ἄνεμον καὶ ὄμβρον προσδοκᾶν».

«Ἐάν δὲ ὁ Ἥλιος αὐτὸς διχα νεφέλων θύνηται, ἀνωτέρω δὲ αὐτοῦ νεφέλαι ὑπάρχωσιν ἐρυθραί, καταθύνοντος αὐτοῦ καὶ ἡδὴ δεδυκνός, εὐρίαν ἴσθι· ἐκαίνῃ τῇ νυκτί καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ γενησομένην. Αἴτιον δὲ τούτου τὸ μὴ σφόδρα πυκνὰ εἶναι τὰ νέφη, ἀλλ' ἀραιὰ, καὶ οὕτως ἐνδιαυγασθαι. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἥλιου νεφέλαι φαίνονται καθάπερ χρυαίζουσαι, ὅταν σφόδρα αὐταὶ καθαρὸν δέχωνται τὸ φῶς· ὅταν δὲ πυκνῶνται, οὐ πᾶν τοι καθαρὸν δέχονται τὸ φῶς· ἀλλ' ἔστι μὲν εὐρία τῇ ἐπιούσῃ νυκτί τε καὶ ἡμέρᾳ, οὐχ ἑξῆς δὲ ἄλλων ἡμερῶν· ὅταν δὲ χρυαίῳσι, καθαρὸν ἐδέξαντο τὸ φῶς· διὸ καὶ ἑξῆς εὐδαινός ἐ καίρος ἔσται».

Τὰ προγινωστικὰ ταῦτα σημεῖα τῆς δύσεως τοῦ Ἥλιου

κρατοῦσι σχεδὸν ἀμετάβλητα, ὥς εἶδομεν ἤδη, μέχρι τοῦδε, καὶ εἶναι ὄντως ἐνδεικτικά, μετὰ μεγάλης πιθανότητος, τοῦ καιροῦ τῆς ἐπομένης ἡμέρας· διότι, ὄντως, ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας, παράγουσα τὰ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἑλλίου παρατηρούμενα συνήθως ποικίλα ὀπτικά φαινόμενα, δύναται δι' αὐτῶν νὰ παράσχω εἰς τὸν ἐπισταμένως παρακολουθοῦντα καὶ παρατηροῦντα τὸν οὐρανὸν βασίμους ἐνδείξεις περὶ αὐτῆς καὶ συνεπῶς σημειᾷ τινα περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπομένης.

Πλὴν ὅμως τῶν ἐκ τοῦ Ἑλλίου, τῆς Σελήνης καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐν γένει προγνώσεων, οἱ ἀρχαῖοι, ὥς καὶ σήμερον ὁ λαός, συνήγον τοιαύτας καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης, τῶν ζῶων, τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων νεφῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων φυσικῶν φαινομένων καὶ σημείων. Οὕτω π. χ. ὁ Θέων λέγει περὶ τοῦ Ἀράτου :

«Καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ὀρέων δὲ μηχανομένους νεφέλας πνεύματος, εἶναι, ψησί, σημαντικὰς».

Ὁ δὲ Θεόφραστος ἀναφέρει σὺν ἄλλοις καὶ τὰς ἐξῆς περὶ τοῦ Ὑμηττοῦ :

«Ὑμηττός ἐλάττων, ἀνὺδρος καλούμενος, ἐὰν τῷ κοίλῳ νεφέλιον ἔχῃ, ὕδατος σημεῖον· καὶ ἐὰν ὁ μέγας Ὑμηττός τοῦ θέρους ἔχῃ νεφέλας ἀνωθεν καὶ ἐκ πλαγίου, ὕδατος σημεῖον . . . Τῆς δὲ νυκτός, ὅταν τὸν Ὑμηττὸν κάτωθεν τῶν ἄκρων νεφέλῃ διαζώσῃ λευκὴ καὶ μακρά, ὕδωρ γίνεται ὥς τὰ πολλὰ μετρίων ἡμερῶν. Καὶ ἐὰν ἐν Αἰγίνῃ ἐπὶ τοῦ Διὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ νεφέλῃ καθίζηται, ὥς τὰ πολλὰ ὕδωρ γίνεται».

«Ἐπὶ πλειάδι θυομένη, ἐὰν λάμψῃ κατὰ Πάρνηθα καὶ Βρυληττόν καὶ Ὑμηττόν, ἐὰν μὲν ἀπαντα καταλάβῃ, μέγαν χειμῶνα σημαίνει, ἐὰν δὲ τὰ δύο, ἐλάττω, ἐὰν δὲ Πάρνηθα μόνην, εὐδαινόν· καὶ ἐὰν χειμῶνος ὄντος νεφέλῃ μακρὰ ἐπὶ τὸν Ὑμηττόν ᾗ, χειμῶνος ἐπίτασιν σημαίνει».

Τὰς ἐκ τῶν νεφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ προγνώσεις, ὥς εἶδομεν ἤδη, διατηρεῖ μέχρι τοῦδε ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὁ Βιργίλιος δέ, εἰς τὰ Γεωργικά του, ἀφοῦ ἀναφέρει ἐν ὥραϊα ποιητικῇ γλώσσῃ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους, τὰς προσφωτεράς εἰς τὰ διάφορα γεωργικὰ ἔργα καὶ δόσῃ τὰς σχετικὰς ὁδηγίας εἰς τοὺς γεωργοὺς, ὁμιλεῖ περὶ τῆς Σελήνης καὶ τῆς καλῆς ἢ κακῆς ἐπιδράσεως τῶν φάσεων αὐτῆς, ἐκθέτων τὰς μέχρι σήμερον, ὑπὸ διάφορον ἐνίοτε μορφήν, κρατούσας δημῶδεις παραδόσεις περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν ἐπὶ τῶν γήινων πραγμάτων.

« Ἡ Σελήνη, λέγει, δεικνύει, διὰ τῆς ἀνωμάλου πορείας της, τὰς ἡμέρας τὰς καταλλήλους εἰς τὰ διάφορα ἔργα. Φοβοῦ τὴν πέμπτην . . . Μετὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς Σελήνης, ἡ ἐβδόμη εἶναι ἡ εὐτυχεστέρα διὰ τὰς φυτείας τῶν ἀμπέλων κτλ. ».

Κατόπιν περιγράφει τὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα ἐπὶ τῶν ζώων καὶ τὴν προσέγγισιν τῆς κακοκαιρίας: « Ἡ χελιδὼν, λέγει, μὲ ὀξείας φωνὰς ἵπταται ἐπὶ τῶν ὕδατων τῶν λιμνῶν . . . » Ἐκθέτων δὲ τὰ σημεῖα, τὰ ὅποια ὁ γεωργὸς θεωρεῖ ὡς προδρόμους τῆς εὐδίας, περιγράφει ἀκολουθῶς τὰ ἐκ τῆς ὀψεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀστέρων συναγόμενα.

Καὶ ἐκ τῶν προγνωστικῶν τούτων σημείων τοῦ Βιργιλίου ἄλλα μὲν εἶναι συνέπεια λαϊκῶν προλήψεων καὶ ἄλλα, τοῦναντίον, ἀποτέλεσμα σοβαρῶν παρατηρήσεων· οὕτως ὁ μέγας ποιητὴς ἦτο συγχρόνως καὶ παρατηρητὴς τῆς Φύσεως οὐχὶ τυχαίως.

Τὰ ἡμερολόγια.

Τὰ ἀρχαῖα παραπλήγματα, ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες ἀστρονόμοι, ὡς εἶδομεν ἤδη, ἀπὸ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος, τὸ παράδειγμα τοῦ Θαλοῦ ἀκολουθοῦντες, ἐκθέτουσι τὰ τοῦ ἡμερολογίου καὶ τὰς

προγνώσεις τοῦ καιροῦ δὲν ἐξέλιπον μετ' ἐκείνων. Εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς ὑφίστανται ταῦτα, ἀλλαχοῦ μὲν γραπτὰ, ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα, καὶ ἀλλαχοῦ προφορικὰ ὑπὸ τῶν ἀστρολόγων ἢ τῶν μάγων ἐν εἵδει προφητειῶν μεταδιδόμενα.

Μέχρις αὐτῶν τῶν τελευταίων αἰώνων καὶ ἐν τῷ μέσῳ λαῶν προηγμένων εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς ἐπιστήμας, τὰ προφητικά περὶ τοῦ καιροῦ ἡμερολόγια ἐξηκολούθησαν κυκλοφοροῦντα, χάριν κερδοσκοπικῶν λόγων καί, δυστυχῶς, οὐχὶ πάντοτε ὑπὸ ἀγυρτῶν, ἐκμεταλλευσμένων τὴν ἀμάθειαν τοῦ λαοῦ· ἐνίοτε, τοῦναντίον, ταῦτα προήρχοντο ἐκείθεν, ἐνθα ἔπρεπε πάντοτε νὰ λάμπῃ τὸ ὕγιές τῆς Ἐπιστήμης φῶς. Αὐτὴ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ἐδημοσίευσε μέχρι τινός, ἐντὸς τοῦ ἑτησίου ἡμερολογίου τῆς, προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ, ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς βάσεως στηριζόμενα· ὁ Arago διηγείται, ὅτι ἡ Ἀκαδημία αὕτη εἶχεν ἄλλοτε ὡς κύριον εἰσόδημα τὸ προϊόν τῆς πωλήσεως τοῦ ἡμερολογίου τούτου. Διακεκριμένος ἐπιστήμων, ἐκ τῶν σπουδαιότερων μελῶν αὐτῆς, αἰσχυρόμενος νὰ βλέπῃ ἀναγραφόμενας ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ αὐτῷ ἡμερολόγιῳ, μετὰ τῆς λοιπῆς σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς ὕλης, παντοεῖδεις προγνώσεις, ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς στηριζόμενας, προέτεινε νὰ τὰς ἀφαιρέσωσι καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσιν αὐτάς διὰ γνώσεων σαφῶν, ἀκριβῶν καὶ θετικῶν, περὶ θεμάτων, τὰ ὅποια ἐπίστευεν, ὅτι ἐνδιέφερον τὸ κοινόν. Πράγματι, ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἡ μεταρρύθμισις ἐπραγματοποιήθη· ἀλλ' ἡ διάδοσις τοῦ ἡμερολογίου περιωρίσθη τοσοῦτον, καί, συνεπῶς, τὸ εἰσόδημα τῆς Ἀκαδημίας ἡλαττώθη τόσον πολὺ, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πρώτας ἀποπλανήσεις, καὶ ν' ἀναγρά-

φωσιν ἐκ νέου προγνώσεις, τὰς ὁποίας αὐτοὶ οἱ γράφοντες δὲν ἐπίστευον !

Ἀνάλογον γεγονός συνέβη, πρὸ τινων ἔτων, καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ προφητικά ἡμερολόγια, τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον *Καζαμίαι* κατ' ἔτος παρ' ἡμῖν εἰσέτι, δυστυχῶς, ἐκδιδόμενα, ἐθεωρήσαμεν πάντοτε, ὥς καὶ εἶναι πράγματι, οὐ μόνον στίγμα τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὥς ἐπιζήμια εἰς τὸν λαόν· ἐνίοτε μάλιστα τὰ ἀγυρτικά ταῦτα δημοσιεύματα γίνονται πρόξενα μεγάλης βλάβης καὶ καταστροφῶν εἰς τὸν τόπον. Εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ἡμέτεροι γεωργοί, καὶ μάλιστα οὐ μόνον οἱ χωρικοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν κατοικούντων τὰς πόλεις, ἔχουσι τόσον βαθέως ἐρριζωμένην τὴν πρὸς τὰς προφητείας τοῦ *Καζαμίου* πεποιθήσιν, ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν αὐτῷ ἀνοήτων προρρήσεων, τὰς ὁποίας τακτικῶς καὶ μετὰ πίστεως συμβουλευόνται, καλλιεργοῦν, σκάπτουν, σπεύρουν, κλαδεύουν, θειώνουν, τρυγοῦν, θερίζουν καὶ ἐν γένει κανονίζουν τὸ πλεῖστον τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Ὅθεν εἶναι προφανὴς ἡ μεγάλη ζημία, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ἡ γεωργία καὶ ἡ παραγωγή ἡμῶν καθόλου ἐκ τῆς πλάνης τῶν ἀπατηλῶν τούτων προγνώσεων· ἡ συχνὴ ἀποτυχία αὐτῶν, ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῶν συμπτώσεων μόνον στηριζομένων, εἶναι βεβαία καὶ ἀφευκτος.

Πρὸς παρεμπόδισιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν τοιούτων ψευδῶν ἡμερολογίων ἀπεφασίσαμεν, πρὸ τινων ἔτων, ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τοὺς ἐκδότας αὐτῶν τὰς περὶ τῶν φάσεων τῆς Σελήνης καὶ τῶν ἐκλείψεων καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐτησίας ἀστρονομικὰς πληροφορίας. Εἰς τινὰ τούτων, ἐπιμένοντα νὰ τὰς λάβῃ, εἰπομεν, ὅτι εὐχαρίστως θὰ τὰς ἐδίδομεν, ἐὰν ὑπέσχετο ἡμῖν, ὅτι δὲν θὰ ἐδημοσίευσεν πλέον τὰς περὶ τοῦ καιροῦ συνή-

θεις προφητείας· ἀντ' αὐτῶν δὲ ἀνελάβομεν νὰ δώσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτὸν ἄλλην σοβρὰν καὶ χρήσιμον ὕλην. Πράγματι, ὁ πτωχὸς τυπογράφος ἔδωκε καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην· μετ' ὀλίγον ἐξέδωκε τὸν Καζαμίαν τοῦ ἀνευ τῶν τοιούτων ψευδῶν προγνώσεων. Ἀλλὰ, μετὰ ἓνα μῆνα περὶ-που, εἶδομεν αὐτὸν πρῶτον τινὰ εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἐλθόντα, ὅπως ἀποσύρῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ παρακαλέσῃ ἡμᾶς νὰ τὸν συγχωρήσωμεν, διότι θὰ δημοσιεύσῃ καὶ πάλιν τὸν Καζαμίαν τοῦ μετὰ τῶν προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ· οὐδεὶς, ἔλεγε μετὰ πόνου, ἀγοράζει αὐτὸν ἀνευ τούτων. Οἱ ἀνευ ἀγυρτικῶν προγνώσεων Καζαμίαι ἔμειναν ἀπώλητοι, ἡ δὲ συμβουλὴ ἡμῶν, ὡς ἐκ τούτου, ἐγένετο πρόξενος εἰς τὸν πτωχὸν ἐκδόστην ἀρχετῆς ζημίας.

Εἶναι καιρὸς, ἐν τούτοις, νὰ ληφθῇ ἓν μέτρον, ἐμποδίζον τὴν δημοσίευσιν τῶν τοιούτων ἀγυρτικῶν καὶ βλαβερῶν ἡμερολογίων· γίνονται πρόξενα μεγάλων ζημιῶν εἰς τὸν ἐξ αὐτῶν πλανώμενον γεωργικὸν ἰδίως πληθυσμὸν ἡμῶν. Ἡμερολόγια, περιέχοντα ἀντὶ τῶν ἀγυρτικῶν αὐτῶν πρακτικὰς γνώσεις καὶ ὠφελίμους πληροφορίας, ὡς ἦτο ὁ Καζαμίας τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ Ἡμερολόγιον τῆς Ἑορτίας καὶ ἄλλα, θὰ παρείχον πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας.

Πλὴν ὅμως τοῦ Καζαμίου ὁ λαὸς ἡμῶν ἔχει καὶ ἄλλον, ἐπίσης σφαλερὸν τοῦ καιροῦ προφήτην, καὶ ἐπιζήμιον πολ-λάκις σύμβουλον· οὗτος εἶναι τὰ κοινῶς καλούμενα ἡμερομήνια. Ἄγνωστον πῶς καὶ διατι ἐπεκράτησε παρὰ τῇ λαῷ ἡ πρόληψις, οἷοι ὁ καιρὸς τῶν ἑξ πρώτων ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου εἰκονίζει τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἔτους· ἕκαστον ἡμῖς τῶν ἡμερῶν τούτων ἀντισ-

τοιχει εἰς ἑκάστον, κατὰ σειράν, τῶν μηνῶν. Περιττὸν βεβαίως νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ λαϊκὴ αὕτη δοξασία, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῆς αὐτῆς φύσεως (ὡς π. χ. ὅτι τὴν Πέμπτην πέφτει ὁ ἄνεμος καὶ ἐπομένως διορθοῦται ὁ καιρὸς κλπ.) εἶναι ὅλως ἀβάσιμος καὶ πεπλανημένη· ἐν τούτοις τακτικῶς κατ' ἔτος τηρεῖται παρὰ πολλῶν σημείωσις τοῦ καιροῦ τῶν ἑξ πρώτων ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου, καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὸν κανονίζονται πολλὰ σοδαρὰ ἐργασίαι· εἶναι δὲ τοιαύτη ἡπεποίθησις πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἡμερομηνίων τούτων συναγομένης προγνώσεις, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ πείσητε τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτάς περὶ τῆς προφανοῦς πλάνης των.

Καὶ ἡ Σελήνη; ἡ Σελήνη, περὶ τῆς ὁποίας ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ὡς εἶδομεν ἤδη, φρονεῖ ἀδιστάκτως, ὅτι ἐπιδρᾷ σπουδαίως, οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων γητίνων ὑποθέσεων καὶ πραγμάτων; Ἡ ἐπὶ τὴν ἐνεργὸν ἀνάμιξιν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων τοῦ γητίνου κόσμου πεποίθησις ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἀκλόνητος· οὐδεὶς δύναται νὰ πείσῃ καὶ οὐδεὶς εἶναι διατεθειμένος νὰ πεισθῇ περὶ τοῦ ἐναντίου μέχρι σήμερον. Οὐ μὲν πείσεις, καὶ με πείσης, σὰς ἀπαντῶσι πανταχοῦ καὶ πάντες! Ὁ Arago λέγει περὶ αὐτῆς: «Οἱ ἀστρονόμοι, οἱ φυσικοὶ καὶ οἱ μετεωρολόγοι φαίνονται ἐν γένει πεπεισμένοι, ὅτι ἡ Σελήνη δὲν ἔχει οὐδεμίαν αἰσθητὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας ἡμῶν· ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι μόνοι αὐτοὶ εἶναι τῆς γνώμης ταύτης. Ὁ πολὺς κόσμος πιστεύει ἀδιστάκτως εἰς ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν. Οἱ γεωργοί, καὶ πρὸ πάντων οἱ ναυτικοὶ λέγουσιν, ὅτι παρετήρησαν, εἰς μυρίας περιστάσεις, ὅτι πᾶσα μετάδασις ἀπὸ μιᾶς φάσεως τῆς Σελήνης

«εἰς ἄλλην ἐπιφέρει ἀφεύκτως ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ»¹. Τί λοιπὸν συμβαίνει;

Ἐν πρώτοις, ὡς ἀπαλλαγώμεν τῶν παρανοήσεων τοῦ λαοῦ· πολλὰ φαινόμενα συνήθως παρανοοῦνται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἐκλαμβάνωνται παρὰ τοῦ πλήθους τὰ ἀποτελέσματα ὡς αἷτια. Τοῦτο συμβαίνει ἐνίοτε καὶ μὲ τὸν καιρὸν. Οὕτω π. χ. εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου οἱ γεωργοὶ θεωροῦσι τὴν Σελήνην ὡς αἰτίαν τῆς συνήθους, κατὰ τὰς αἰθρίας καὶ σεληνοφωτιστοὺς νύκτας τοῦ χειμῶνος, καὶ ἰδίως τοῦ ἔαρος καὶ τοῦ φθινοπώρου, παρατηρουμένης πάχνης καὶ δροσοπάχνης. Πλάνη! Ἡ Σελήνη εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦτο καὶ ἀθόφα τῶν σχετικῶν τῆς βλαστήσεως καταστροφῶν! Ἐὰν δὲ κατὰ τὰς νύκτας, καθ' ὅς ἰδίως σχηματίζεται δροσοπάχνη, φαίνεται καὶ ἡ Σελήνη, ἡ ἐμφάνις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὸ αὐτὸ αἷτιον, εἰς ὃ καὶ τὰ τοιαῦτα φαινόμενα. Τὸ αἷτιον δὲ τοῦτο εἶναι τὸ ἀνέφελον τοῦ οὐρανοῦ· ἐὰν ὁ οὐρανὸς ἦτο νεφροσκεπὴς καὶ οὐχὶ αἰθριος, οὔτε πάχνη θὰ παρήγετο, οὔτε τὰ φυτὰ θὰ ἐκαίοντο, οὔτε ἡ Σελήνη θὰ ἐφαίνετο.

Ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι αἰθριος, ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, ὡς γνωστὸν, φύχεται ἰσχυρῶς· διότι ἡ ἀκτινοβολὸς θερμότης, εὐρίσκουσα ἐλευθέραν τὴν ἑξοδὸν πρὸς τὸ διάστημα, ἀπέρχεται εἰς πολὺ μείζονα ποσότητα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν χάνει ἡ Γῆ, ὅταν καλύπτεται ὑπὸ νεφῶν· τὰ νέφη ταῦτα, χρησιμεύοντα ὡς σκέπασμα, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς φυτῶν, ἀνακλῶσι πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἐμποδίζουσι τὰς γηγενὰς ἀκτῖνας νὰ φύγωσιν εἰς τὸ ἄπειρον. Ἡ ἐντεῦθεν προερχομένη ἰσχυρὰ ψῦξις τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ τῆς ἀτμοσφαί-

1. F. Arago, *Sur la Prédiction du temps*, σελ. 2.

ρας αὐτῆς, κατὰ τὰς αἰθρίας νύκτας, προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς δροσοπάχνης καὶ τὴν καῦσιν τῶν φυτῶν. Εἰς τὴν θυτικὴν Εὐρώπην μάλιστα οἱ γεωργοὶ ἐδιδάχθησαν πῶς νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διὰ τῆς αἰθρίας παραγομένην καταστρεπτικὴν ψύξιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς προερχομένην καταστροφὴν τῶν φυτῶν· διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ἔνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ καῦσις τῶν φυτῶν προέρχεται οὐχὶ ἀμέσως ἐκ τῆς δροσοπάχνης, ὥς κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγάλης καταπτώσεως τῆς θερμοκρασίας τῶν φυτῶν, συνεπεία τῆς ἰσχυρᾶς νυκτερινῆς ἀκτινοβολίας· ἡ ψύξις αὕτη τῶν φυτῶν, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἀποτόμου ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, καταστρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς νέους βλαστοὺς αὐτῶν. Ὅθεν ἡ δροσοπάχνη δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῶν τοιούτων καταστροφῶν, ἀλλ' ἀποτέλεσμα καὶ αὕτη τῆς ἐξ ἀκτινοβολίας ψύξεως· πρὸς πρόληψιν λοιπὸν αὐτῶν, ἀρκεῖ νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν δύναμιν τῆς ἀκτινοβολίας ταύτης, καλύπτοντες τὰ φυτὰ δεόντως καὶ ἐγκαίρως. Πρὸς τοῦτο καίονται τὸ ἐσπέρας χόρτα καὶ ἄλλαι τοιαῦται οὐσίαι, παράγουσαι πολὺν καπνὸν καί, ἐπομένως, τεχνητὰ νέφη, ἐπὶ τῶν φυτῶν· τὰ ἐκ καπνοῦ ταῦτα νέφη δὲν δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἢ ὅταν εἶναι νηνεμία· ἀλλὰ τότε κυρίως εἶναι χρήσιμα, διότι, τότε, ὥς γνωστόν, εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ ἐξ ἀκτινοβολίας ψύξις. Διὰ τῆς ἐγκαίρου παρατηρήσεως τοῦ ψυχομέτρου δυνάμεθα μάλιστα νὰ προϊδῶμεν συνήθως τὴν δροσοπάχνην καὶ νὰ λάβωμεν τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς προφύλαξιν τῶν φυτῶν. Πράγματι, ἐάν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, τὸ ὑγρὸν θερμόμετρον τοῦ ψυχομέτρου δεικνύῃ θερμοκρασίαν πολὺ χαμηλοτέραν τῆς τοῦ ξηροῦ, καὶ κατέρχεται μάλιστα πλησίον τοῦ μηδενός, τοῦτο εἶναι σημεῖον, ὅτι ὁ ἀῆρ εἶναι πολὺ ξηρὸς καί, ἐπομένως, πολὺ διαφανής· ὅθεν ἡ ψύξις θὰ εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ τὴν νύκτα, καὶ πρέπει νὰ ληφθῶσι προφυλάξεις κατὰ τῆς δροσοπάχνης ἢ μᾶλλον τῆς ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας ψύξεως. Ἐάν, τοῦναντίον, τὸ ὑγρὸν θερμόμετρον κατέρχεται, ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ὀλίγον μόνον ὑπὸ τὸ ξηρόν, ὁ ἀῆρ εἶναι ὑγρὸς· ὅθεν

ὁ οὐρανὸς θὰ εἶναι νεφροσκεπὴς τὴν νύκτα, ἢ, ἐὰν εἶναι αἰθριος, θὰ παραχθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους πυκνὴ δμίχλη, ἣτις θὰ προσυλλάξῃ τὰ φυτὰ ἀπὸ μεγάλης θερμικῆς ἀκτινοβολίας καὶ ψύξεως. Ὅθεν οὔτε ἡ δροσοπάχνη, οὔτε ἡ Σελήνη ἔχουσιν ἐπίδρασιν τινα ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ ψύχους καύσεως τῆς βλαστήσεως· ἀμφότεραι εἶναι ἀπλοὶ μάρτυρες αὐτῆς.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνῃ ἡ πρόληψις αὕτη, ἣτις ἐπικρατεῖ περὶ τῆς Σελήνης· ἕκαστος τόπος, ἕκαστον ἐπάγγελμα, ἐκάστη ἐποχὴ ἔχει τὰς ἰδικὰς τῆς. Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Bouquet de la Grye γράφει περὶ τούτων τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι δὲν ἐδίσταζον νὰ βεβαιώσιν, ὅτι ἡ Σελήνη ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ· μετ' αὐτοὺς οἱ ἀστρολόγοι τῆς Ἀναγεννήσεως ἐδίδασκον εἰς τὴν Αὐλὴν καὶ εἰς τὴν πόλιν, ὅτι αἱ φάσεις αὐτῆς ἐκανόνιζον τὴν πορείαν τοῦ πεπρωμένου ἡμῶν καὶ ἐπέδρων ἐπὶ τῶν νόσων μας. Ἀφ' ἐτέρου, οἱ γεωργοὶ φρονοῦν, ὅτι ἡ Σελήνη (rousse) ἐπιφέρει τὴν πτώσιν τῶν ἐσχηματισμένων ἤδη ὀφθαλμῶν τῶν δένδρων, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ σπεῖρωμεν κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον· οἱ ναυτικοὶ πιστεύουν, ὅτι αἱ συζυγίαι προξενοῦν τοὺς κυκλῶνας, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ συνόλου τούτου τῶν δοξασιῶν, αἵτινες βασίζονται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ δορυφόρου ἡμῶν, τὰ ἡμερολόγια, τὰ κυκλοφοροῦντα ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, δεικνύουσι δι' εἰδικῶν συμβόλων, ὅτι ἡ δεῖνα περίοδος εἶναι κατάλληλος διὰ τὸ κούρευμα, τὸ ξύρισμα καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῶν ὀνύχων»¹.

Ἀνάλογοι δοξασίαι ἐπικρατοῦσι καὶ ἐν Ἑλλάδι· οἱ ἡμέτεροι ἀμπελοργοὶ φυτεύουν, κλαδεύουν, σκάπτουν καὶ ἐν γένει καλλιεργοῦν τὴν ἀμπελον πάντοτε περὶ τὴν πανσέληνον (γιόμισις τοῦ φεγγαριοῦ) καὶ οὐδέποτε περὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον (λεῖψις τοῦ φεγγαριοῦ). Εἰς πολλὰ μέρη δὲν πίνουν ὕδωρ, ὅπερ εἶδεν ἡ Σελήνη· καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλαι ἐπικρατοῦσι δεισιδαιμονίαι, σχετικαὶ πρὸς τὸν δορυφόρον ἡμῶν.

1. Bouquet de la Grye, *Ondes atmosphériques lunaires* (Bul. Soc. Astr. de France, 1893 IV).

Δὲν σκοποῦμεν βεβαίως ἐνταῦθα νὰ ἀναιρέσωμεν τὰς τοιαύτας προλήψεις περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Σελήνης ἐπὶ τῆς ἀμπέλου, τῶν γεωργικῶν ἔργων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐν γένει ὑποθέσεων καὶ πραγμάτων· θὰ ἦτο ματαιοπονία ! Πρὸς τοῦτοις καὶ αἱ ἐπὶ σεισμικῶν φαινομένων σεληνιακαὶ ἐνέργειαι δὲν εἶναι, ἀναμφιδόλως, μᾶλλον βάσιμοι· αἱ μελέται τῶν ἐν Ἑλλάδι πολυπληθῶν σεισμῶν πείθουσιν ἡμᾶς περὶ τούτου. Ἄλλ' εἶναι ἀρά γε βέβαιον, ὅτι ἡ Σελήνη δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων ; Ἐὰν ὁ δορυφόρος ἡμῶν δὲν εἶναι πρόξενος βλῶν τῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν καλῶν ἢ κακῶν, δὲν ἔπεται, ὅτι εἶναι ὅλως βέβαιον ἤδη ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ, ὅτι οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων. Τὸ ζήτημα δὲν ἐλύθη εἰσέτι ὀριστικῶς· οἱ ἐπιστήμονες εἶναι διηρημένοι καὶ διαφωνοῦσιν. Οἱ μὲν δέχονται, ὅτι ὑπάρχει μικρά τις ἐπίδρασις, αἰσθητὴ ὀκωσδήποτε, συνεπεῖα τῶν παλιρροίων ἢ, κατ' ἄλλους, συνεπεῖα τῶν μεταβολῶν τοῦ δρόμου τῶν θυελλῶν, τὰς ὁποίας μεταβολὰς παράγει ἡ σεληνιακὴ ἑλξις ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας· οἱ δὲ ἀρνοῦνται, ὅτι αἱ ἀσθενεῖς αὗται παλιρροιαί τοῦ ἀέρος δύνανται νὰ ἔχωσιν αἰσθητὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως. Πῶς θέλετε, λέγουσιν εὐλογοφανῶς, ἡ σεληνιακὴ ἐνέργεια νὰ εἶναι πραγματικὴ ; ἐδῶ βρέχει, ἐκεῖ εἶναι ὥραιος καιρὸς, ἐνῶ ἡ αὐτὴ Σελήνη ἐνεργεῖ ἐφ' ὅλης τῆς Γῆς. Μήπως παράγει, κατ' ἐκλογὴν, τὴν βροχὴν καὶ τὸν ὥραιον καιρὸν;

Πρὸς ὀριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἀπαιτοῦνται μακρὰ καὶ λεπταὶ παρατηρήσεις καὶ μελέται· τὰ φαινόμενα τῆς ἀτμοσφαίρας, προσερχόμενα ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτίων, ὁμοῦ καὶ χωριστὰ ἐνεργοῦντων, ἐπιβάλλουσι πολλὰς καὶ λεπτομερεῖς ἐρεῦνας πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῶν. Εἰδικαὶ μελέται γίνονται ἤδη πολλαχοῦ τοῦ κόσμου· ἄς ἐλπίσωμεν δέ, ὅτι δὲν θὰ βραδύνωσι νὰ παράσχωσι τὴν ὀριστικὴν καὶ ἀκριθεῖς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὅπερ, πλὴν τῆς καθαρᾶς Ἐπιστήμης, ἐνδιαφέρει καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς αὐτῆς.

Η ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γινώμαι διαφόρων συγγραφέων. — Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος μετεβλήθη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον ; τὸ θέμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύθησαν διάφοροι ἐπιστήμονες κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐμελετήθη ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις. Ἡ μεταβολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν δὲν ἐνέχει μόνην τὴν μεγάλην σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος τῆς γενικῆς παραλλαγῆς ὅλων ὁμοῦ τῶν γηγένων κλιμάτων· ἡ ἀπόδειξις τῆς κλιματικῆς σταθερότητος τῆς Ἑλλάδος, ἐνῷ ἐνδιαφέρει μεγάλως τὴν Ἐπιστήμην, κέκτηται καὶ γενικωτέραν ἔτι σημασίαν, διὰ τὴν περιφανῆ ἐν τῷ κόσμῳ θέσιν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐστίας τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς σταθερότητος ἢ μὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, πλὴν τῆς Ἀστρονομίας, τῆς Κλιματολογίας καὶ τῆς Φυσικῆς, αἷτινες δύνανται νὰ πορισθῶσιν ἐντεῦθεν τὴν λύσιν θεμελιωδῶν αὐτῶν προβλημάτων, καὶ ἡ Ἱστορία, ἡ Ἐθνολογία, ἡ Ἀρχαιολογία καὶ ἡ Βιολογία ἔχουσι πολλὰ σκοτεινὰ ζητήματα νὰ φωτίσωσι καὶ σπουδαία συμπεράσματα νὰ συναγάγωσιν.

Ὁ *Falmerayer* ὑπεστήριξεν, ὡς γνωστόν, ὅτι εὐ μόνον ἡ φυλὴ τοῦ ἀρχαίου λαοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐντελῶς ἐξέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὸ κλίμα αὐτῆς ὑπέστη τοιαύτην μεταβολήν, ὥστε ἡ χώρα ἔχασε καὶ αὐτὴν τὴν παραγωγικὴν τῆς δύναμιν· ἀντὶ τῶν ἄλλοτε εὐφώρων καὶ πλουσιῶν εἰς ὕδατα λειμῶνων καὶ πεδιάδων, μόνον ξηροὶ ἄγροὶ καὶ φαλακρὰ ἕρη ὑπάρχου-

σιν ἤδη ἐν αὐτῇ· ὅθεν ἡ σημερινὴ Ἑλλάς, λέγει, δὲν δύναται πλέον νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸν κύκλον τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ! !

Τὰ αὐτὰ περίπου προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ καὶ ὁ *Fraas* ¹, ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς ἐν τῇ ἡμετέρῃ Πανεπιστημίῳ καὶ ἑφορος τοῦ βασιλικοῦ κήπου, ἰσχυρισθεὶς, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἣτις ἐν τῇ ἀκμῇ της ἦτο κατάφυτος, εὐφορος καὶ βροχερά, διαρρεομένη ὑπὸ ρυάκων καὶ ποταμῶν, κατήντησε, συνεπεία τῆς δασικῆς ἀποψιλώσεως αὐτῆς, φαλακρά, ἄγονος καὶ ἄνυδρος· αἱ πεδιάδες της ἔμειναν ξηραὶ καὶ ἀκαλλιέργητοι, οἱ δὲ ποταμοὶ καὶ αἱ πηγαὶ ἐστείρυσαν ἐν αὐτῇ· συνεπεία τῆς καταστροφῆς τῆς φυτικῆς ζωῆς, ἐπῆλθεν ἑλλειψις ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας, ξηρότης τῶν ἀνέμων, ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος καὶ ἐλάττωσις τῶν ὁμορίων ὑδάτων· ἡ φυτικὴ τῆς γῆς παρεσύρθη ὑπὸ τῶν βροχῶν, καὶ ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους της ἐξηντλήθη, διὰ τῆς μακρᾶς καλλιεργείας, ἐκ γεροντικοῦ μαρασμοῦ· τὸ κλίμα αὐτῆς ἔγεινε θερμὸν καὶ ξηρόν, ὥς τὸ τῆς ἐρήμου, καὶ ἐν γένει οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι μετεβλήθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἡ χώρα αὕτη κατέστη ἀκατοίκητος καὶ ἀνίκανος νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς κατοίκους της τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν ἀνωτέρας φυσικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον, λέγει, ἡ χώρα αὕτη νὰ συμπεριληφθῇ ἤδη ἐν τῇ χορείᾳ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, καὶ μάλιστα ὅτι θὰ ἦτο μάταιος κόπος νὰ τὴν ἐμβολιάσωμεν διὰ τοῦ ἐκ Βορρᾶ ἢ τῆς Δύσεως προερχομένου σπέρματος ! Τὸ ἰσχυρὸν κῶμα τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπερ κυλίσται ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς, ἔχει ἀφήσει ὀπισθεν

1. C. FRAAS, *Klima und Pflanzenwelt in der Zeit*, Lendshut 1847.

αὐτοῦ ἔρημον, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδεὶς καρπὸς τῆς Φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ δύναται νὰ φθάσῃ εἰς ὠριμότητα !

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, μεταβληθεῖσα εἰς ξηρὰν καὶ ἄγονον χώραν, κατεδικάσθη ἀμειλίκτως καὶ ἀμετακλήτως ὑπ' αὐτῆς τῆς Φύσεως εἰς αἰωνίαν πενίαν καὶ βερβαρότητα ! Ἄλλ' εἶναι ταῦτα σπουδαῖα καὶ ἀκριδῆ ; Περιττὸν βεβαίως νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα πόσον τὰ πράγματα διέφευσαν τὰς φρικτὰς ταύτας προφητείας. Ἄλλως ἢ πηγὴ τῆς πικρίας ταύτης, ἂν καὶ ἐπιμελῶς καλυφθεῖσα ὑπὸ τὰ φύλλα τῶν καταστραφέντων δασῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δὲν διέφυγε βεβαίως τὴν προσοχὴν τῶν ἀμερολήπτων ἐπιστημόνων· εἰς μάτην προσεπάθησαν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι νὰ κρύψωσιν ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς Ἐπιστήμης τὰ πραγματικὰ αἷτια τῆς ἀγρίας ταύτης κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐπιθέσεως, τοὺς προσωπικοὺς αὐτῶν λόγους κατὰ τοῦ τόπου. Ἡ μνησικακία, λέγει ὁ *Hehn*, ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἰδεῶν τούτων, καὶ ἁποια ματαιωθείσα ἐλπίς ἡγάγον προφανῶς εἰς ὑπερβολὰς ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ τὸν δι' ἀχαριστίας ἀμειφθέντα Βαυαρὸν ¹ (*Fraas*). Τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἀνεσκέασαν, μετὰ πολλῆς δυνάμεως, ἡ ἀπέκρουσαν ὡς ἀβάσιμα καὶ ἄλλοι διαπρεπεῖς ἐπιστήμονες, ὡς ὁ *Unger*, ὁ *Wachsmuth*, ὁ *Neumann*, ὁ *Partsch*, ὁ *Hann*, ὁ *Fischer*, ὁ *Philippson* (*Das Mittelmeergebiet*, σελ. 130, *Leipzig*. 1907) κλπ. Ὁ *Heldreich*, συγκρίνων τὰ σπουδαιότερα καὶ πολυπληθέστερα τῶν σημερινῶν πρὸς τὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα βλαστάνοντα ἐν Ἀττικῇ φυτὰ, εὗρίσκει πλήρη

1. VICTOR HEHN, *Kulturpflanzen und Haustiere in ihrem übergang aus Asien nach Griechenland und Italien*, σελ. 3, Berlin 1870.

μεταξὺ αὐτῶν ταυτότητα. «Ἐπειδὴ δέ, λέγει, τὰ φυτὰ ταῦτα καὶ τότε ἐβλάστανον ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόπων, ἐφ' ὧν καὶ σήμερον, καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ἀλλοίωσιν τοῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὡς φρονεῖ π. χ. ὁ καθηγητὴς *Fraas* ἐν τῇ συγγράμματι αὐτοῦ (*Klima und Pflanzenwelt* κτλ.), διὰ τοῦτο καὶ ἡ κατ' ἀριθμὸν ἀναλογία τῶν ἡμέρων φυτῶν πρὸς τὰ ἄγρια φαίνεται μὴ ὑποστᾶσα ἐν τῇ διαστήματι ὀλίγων αἰώνων μεταβολήν τινα οὐσιώδη καὶ κατάδηλον, οὔτε ὡς πρὸς τὰ εἶδη, οὔτε ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν φυτῶν ἐν γένει». Ὁ δὲ *Humboldt*, γενικῶς περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν κλιμάτων τῆς Εὐρώπης γράφων, λέγει: «Καθ' ἣν ἐποχὴν τόσοι ἄνθρωποι, διψῶντες ἡμιμάθειαν, ἀρέσκονται νὰ ἀναμειγνύωσιν εἰς τὰς καθημερινὰς ὁμιλίας ἐλαφρὰς ἐπιστημονικὰς σκέψεις, οἱ φόβοι τοὺς ὁποίους εἶχον ἄλλοτε ὡς πρὸς τὴν σύγκρουσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων ἢ τὴν δῆθεν ἀλλοίωσιν τῶν κλιμάτων, ἀνανεοῦνται ὑπὸ ἄλλας μορφάς· καὶ τὰ ὄνειρα ταῦτα τῆς φαντασίας εἶναι τόσον ἀπατηλότερα, ὅσον ἡ πηγὴ τῶν εὐρίσκεται ἐντὸς δογματικῶν ἰσχυρισμῶν. Ἡ ἱστορία τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν ἐτησίων μεταβολῶν, ἃς ὑφίσταται ἡ θερμοκρασία τῆς, εἶναι ἀρκετὰ ἀρχαία, διὰ νὰ μᾶς προφυλάξῃ, συνεπῶς, ἐναντίον τοῦ ὑπερβολικοῦ φόβου τῆς γενικῆς καὶ αἰωνίας μεταβολῆς τῶν κλιμάτων τῆς Εὐρώπης.»¹⁾

Ἄλλὰ δυστυχῶς τὰ ἀνωτέρω καταπληκτικὰ καὶ ἀπαίσια συμπεράσματα περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος καὶ τῆς ἐντεῦθεν καταστροφῆς τῆς ζωικότητος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐξετιμήθησαν πάντοτε δεόντως· τοῦναντίον, μεγάλως ἐκυκλοφόρησαν

1. A. HUMBOLDT, *Cosmos*, τ. 1ος, σελ. 27 (μετάφρ. Faye), Paris 1855.

αί ιδέαι αὐται παρὰ τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, καὶ ἐπιστεύθησαν, ὡς πιστεύονται εἰσέτι, μέχρι τοιοῦτου μάλιστα βαθμοῦ, ὥστε, ἐσχάτως ἀκόμη, ὁ *Guitet-Vauquelin*, ¹⁾ νὰ γράφῃ :

« Ἡ καταστροφή τῶν δασῶν ! φοβερὸν κακόν, ἐπιδρομικὴ γάγγραινα, ἣτις φονεῖει τὰς χώρας, καί, ἐὰν λάθωμεν πρόνοιαν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀκόμη καιρός, θὰ φονεύσῃ καὶ τὴν Γαλίαν, ὡς ἐφόνευσεν τὴν Ἑλλάδα. »

Αὐτὸς ὁ πολὺς Κούρτιος, προκατειλημμένος ὑπὸ τῶν ιδεῶν τοῦ *Fraas*, ὑπερετίμησε τὴν ἀξίαν αὐτῶν καὶ ὑπεστήριξεν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ του, ²⁾ ὅτι, συνεπεία τῆς καταστροφῆς τῶν δασῶν, τὸ κλίμα τοῦ τόπου μετεβλήθη· ἡ φυτικὴ ζωὴ κατέστη πτωχοτέρα, ὁ οὐρανὸς ἦττον νεφελώδης καὶ ὁ ἀήρ ξηρότερος ἢ ἄλλοτε· ἂν καὶ ἐλπίζει δέ, ὅτι δύναται νὰ διορθωθῇ ἐν μέρει τὸ κακὸν διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς τέχνης, ἐν τούτοις εἶναι ἀρκετὰ ἀπαισιόδοξος περὶ τοῦ μέλλοντος. Ὁ *Lepsius* ³⁾ ἀφ' ἐτέρου θεωρεῖ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐν γένει, μετεβλήθη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος· ἐγένετο, λέγει, θερμότερον, ξηρότερον καὶ ἀποχαυνωτικώτερον διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς αἰτίαν τούτου νομίζει καὶ αὐτὸς τὴν καταστροφὴν τῶν δασῶν, τὴν ἐλάττωσιν τῆς καλλιεργείας, καὶ ἔτι μᾶλλον γενικωτέρας κοσμικὰς ἀλλοιώσεις. Αἱ τὸ πάλαι πεπολιτισμέναι πόλεις τῆς ἐρήμου Παλμύρα καὶ Πέτρα εἶναι ἤδη ἐντελῶς ἐρημοί, διότι ἐξηφανίσθησαν αἱ πηγαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτῶν. Αἱ τελευταῖαι κέδροι τοῦ Λιβάνου, αἱ 2.000¹⁶ ὑπὲρ τὴν Τρίπολιν κείμεναι, σχηματίζουσιν ἤδη μικρὸν ἄλσος 380 ἀρχαίων κορμῶν· μεταξὺ τῶν πα-

1. LA REVUE, *Nos arbres s' en vont*, σελ. 443, 1908.

2. ERNEST CURTIUS, *Peloponnesos*, τ. 1ος σελ. 53, Gotha 1851.

3. LEPSIUS, *Geologie von Attika*, σελ. 12—13, Berlin 1893.

ναρχαίων τούτων δένδρων οὐδεμία παρατηρεῖται νεκρὰ κέδρος· μόνον οὐσιώδης μεταβολή τοῦ κλίματος θὰ ἦτο ἱκανή νὰ παρεμποδίσῃ ἐνταῦθα τόσον τελείως πᾶσαν νεωτέραν ἀνάπτυξιν.

Πρὸς τούτοις ὁμοῦς οὗτος φρονεῖ, ὅτι ἐν γένει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν παγετώνων τὸ κλίμα τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου γίνεται, σὺν τῷ χρόνῳ, διαρκῶς θερμότερον καὶ ξηρότερον. Ἐντεῦθεν ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀνθρώπων προχωρεῖ ἀπὸ τοῦ πάντοτε θερμότερου καθισταμένου κλίματος πρὸς Β· ὁ παλαιὸς πολιτισμὸς τῆς Αἰγύπτου μετεφυτεύθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἐλληνικὴ ἀκμὴ μετηνέχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς Ρώμης μετεβιβάσθη εἰς τὴν Β Εὐρώπην· ἀφορήτως θερμὸν θέρος δὲν ἀφίνει ἤδη δυνάμεις εἰς τοὺς ἀρχαίους μεσημβρινοὺς λαοὺς· ἀλλὰ, τοὐναντίον, ὁ καύσων τοὺς ἀποκοιμίζει, καὶ ἐπιδραῖ ἐν γένει ἐφ' ὅλων τῶν ἔργων τοῦ ἀνθρώπου, ἀμβλύνων τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ. Τούτου ἕνεκα, ὁ ρωμαλέος βόρειος Εὐρωπαῖος, ἐὰν τυχὸν παραμείνῃ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐν Ἀνατολῇ, ἢ ἐν Αἰγύπτῳ, ἢ εἰς τὰς Ἰνδίας, πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν βόρειον πατρίδα του, καὶ ἐκεῖ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ζωογονήσῃ τό τε σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ὑπέκυψεν ὀριστικῶς εἰς τὴν νωθρότητα τῶν ἀνατολιτῶν.

Καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες ὁμοῦς, καὶ ἰδίᾳ ἀρχαιολόγοι, ἐκ τῶν ἰδεῶν τοῦ *Fraas* καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίων ἐπιχειρημάτων ἐξαπατῶμενοι ἢ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων ὁρμώμενοι, ὑποστηρίζουσιν ἀκόμη, ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος μετεβλήθη λίαν αἰσθητῶς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Ὡς ἐξετάσωμεν λοιπὸν ἐὰν καὶ κατὰ πόσον τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν βασίζεται ἡ τοιαύτη θεωρία εἶναι ἀκριβῆ.

Ἡ βλάστησις.

Ἡ ἐπίδρασις τῆς βλαστήσεως.—Καὶ ἐν πρώτοις εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ καταστροφή τῆς δασικῆς βλαστήσεως χώρας τινὸς συνεπάγεται τὴν πλήρη ἀλλοίωσιν τοῦ κλίματος αὐτῆς; Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιδράσεως τῶν δασῶν ἐπὶ τοῦ κλίματος παραμένει εἰσέτι ἐν πολλοῖς ἀόριστον ἢ ἄλυτον· τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχετικῶν παρατηρήσεων συγκρούονται, αἱ δὲ ἐπ' αὐτοῦ γνώμαι διχάζονται· οὐ μόνον δὲ τὰ θρία καὶ ὁ βαθμὸς τῆς κλιματολογικῆς ἐπιδράσεως τῶν δασῶν δὲν καθορίσθησαν εἰσέτι ἀσφαλῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ὑπαρξίς τοιαύτης ἐπιδράσεως σπουδαίως ἀμφισβητεῖται! Ὡς γνωστὸν ἤδη, ὑπάρχουσι παραδείγματα σπουδαίων κλιματολογικῶν μεταβολῶν, συνεπεῖα αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῆς βλαστήσεως ἢ τῆς καλλιεργείας, ἀναφέρονται ὁμῶς καὶ ἄλλα ἀποκρούοντα τὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν. Αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι, λέγει ὁ Hann, φαίνεται, ὅτι παρέχουσιν εὐνοϊκοὺς θρούς, διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα, ἐὰν ἡ αὐξίσις τῆς καλλιεργείας μεγάλων ἐκτάσεων δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα αὐτῶν συνέβη πολὺ μεγάλη ἐλάττωσις τῶν δασοσκεπῶν τόπων· ἐνῷ ἀπ' ἐτέρου ἐφυτεύθησαν μεγάλως αἱ δυτικαὶ πεδιάδες καὶ τὰ ὄροπέδια. Οὐδεμία ὁμῶς ἀντίστοιχος μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας ἢ τῶν ὁμβρίων ὑδάτων ἐξεδηλώθη μέχρι τοῦδε. Ὁ Whitney δὲν πιστεύει, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ περιμένωμεν βελτίωσιν τινα τοῦ ξηροῦ κλίματος τοῦ δυτικοῦ τμήματος ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου¹). Καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ μακρῶνπραγματευόμενος τὸ

1. J. HANN, *Handbook of Climatology*, (transl. by Ward) τ. 1ος, σελ. 403, New - York 1903.

θέμα τοῦτο ὁ *Hann*, λέγει, ὅτι τὰ μεγάλα δάση δύνανται νὰ ἔχωσι μικράν τινα ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ κλίματος, αὐξάνοντα ὀλίγον τὴν συχνότητα τῆς βροχῆς, ἀλλ' ὅτι ἡ ὑπερτίμησις τῆς ἐνεργείας ταύτης ἤγαγεν ἤδη εἰς τὴν τελείαν ἄρνησιν αὐτῆς (σελ. 420).

Πολλάκις ὁμιλοῦσι, λέγει ὁ *Angot*, περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἀναδασώσεων ἢ τῆς καλλιεργείας· ἀλλ' οὐδὲν τῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ὑπὲρ ἢ κατὰ, ἔχει πραγματικὴν ἀξίαν... Οὐδὲν ἀκριβὲς γεγονός ἐχομεν, δεικνύον τὸ μέγεθος τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἢ ἐπέμβασις τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἔχῃ ἐπὶ τοῦ κλίματος ¹⁾. Κατὰ δὲ τὰς ὑπὸ τοῦ *Moore* γενομένας ἐρεῦνας περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν δασῶν ἐπὶ τοῦ κλίματος, ἡ μὲν βροχὴ ἐπιδρᾷ βεβαίως ἐπὶ τῶν δασῶν, ἀλλὰ τὰ δάση ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς βροχῆς.

Εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ ἀναδάσωσις τῆς χώρας κανονίζει τὸν ροῦν τῶν ὑδάτων αὐτῆς· δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ἐπίσης, ὅτι εἶναι ἱκανὴ νὰ αὐξήσῃ ὀλίγον τὴν ὑγρασίαν, νὰ ὑψώσῃ ἐλαφρῶς τὸ ποσὸν τῶν ὁμβρίων ὑδάτων, νὰ μεταβάλῃ κατὰ τι τὴν θερμοκρασίαν, νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνέμων καὶ ἐν γένει νὰ ἐπιδράσῃ ἀσθενῶς πῶς ἐπὶ τῶν κλιματολογικῶν στοιχείων τοῦ τόπου. Ἄλλ' εἶναι ὅλως ἀπίθανον, ὅτι αὕτη δύναται νὰ ἀλλοιώσῃ σπουδαίως τοὺς θεμελιώδεις χαρακτῆρας τοῦ κλίματος χώρας τινός· ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῶν μικρῶν μεταβολῶν, τὰς ὅποιας ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, ὑπάρχει μεγίστη ἀπόστασις. ²⁾

1. A. ANGOT, *Traité élémentaire de Météorologie*, σελ. 410, Paris 1899.

2. Περὶ τοιοῦτων μικρῶν καὶ ὅλως στενὸν καὶ περιωρισμένον τοπικόν χαρακτῆρα φερουσῶν κλιματολογικῶν παραλλαγῶν προκειμένου, δὲν ἀρμό-

Δὲν πρέπει νὰ ὑπερτιμῶμεν τὴν δύναμιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ κλιματολογικοῦ χαρακτήρος τόπου τινος· τὸ φυσικὸν τοῦτο στοιχεῖον, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, τῆς γεωγραφικῆς θέσεως, τῆς διανομῆς τῶν θαλασσῶν, τῆς ὁρογραφικῆς καὶ τῆς τοπογραφικῆς ἐν γένει μορφῆς τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας, καὶ κυρίως ἐκ τῆς γεωγραφικῆς διαμορφώσεως τοῦ πλανήτου ἡμῶν, εἶναι ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. ¹⁾ Ἡ δυτικὴ Ἑλλάς, παρὰ τὴν φημιζομένην κατὰστροφὴν τῶν δασῶν τῆς ἐλληνικῆς χώρας, εἶναι πάντοτε πολύομβρος, ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλάς, καίπερ ὁμοίως ὑπὸ τῆς θαλάσσης βρεχομένη, εἶναι, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, πολὺ ὀλιγώτερον βροχερὰ καὶ σχετικῶς ξηρά. Ἡ ἀναδάσωσης τῶν ὁρέων ἡμῶν δὲν θὰ μετέβαλλε μεγάλως τὸν ὁμβρομετρικὸν χαρακτήρα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὡς ἡ γειτνίασις τῆς θαλάσ-

ζει νὰ γίνηται σπουδαῖος λόγος, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἐξάγωνται τοιαῦτα περὶ μιᾶς ἐλοκλήρου χώρας καὶ τοῦ κατοικοῦντος αὐτὴν λαοῦ καὶ τῆς ὅλης φυλῆς αὐτῆς ἀπαίσια συμπεράσματα· τὰς τοιαύτας ἀσημάντους καὶ προσκαίρους τοπικὰς μεταβολάς, ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ *Fraas* ἀπατῶμενοι, μὴ εἰδικοί περὶ τὰ κλιματολογικὰ ἐπιστήμονες, ἰδίᾳ ἱστορικοὶ καὶ ἀρχαιολόγοι, καθὼς ὁ Κούρτιος καὶ ἄλλοι, ὡς θεμελιώδεις, γενικὰς καὶ ὀριστικὰς τοῦ κλίματος ἀλλοιώσεις ἐκλαθόντες, προέβησαν εἰς δυσαρέστους περὶ τοῦ παρόντος κρίσεις καὶ ἀπαίσεις περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἑλλάδος προφητείας. Αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης τοπικῆς αὐξομειώσεως τῆς δασικῆς βλαστήσεως καὶ, συνεπῶς, τοῦ ποσοῦ τῶν βροχῶν, τοῦ ῥοῦ τῶν ποταμῶν, τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς θερμοκρασίας κλπ. μεταβολαὶ εἶναι ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, εἰς τὴν θέλουν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ὑποκαίμενα· ὅθεν δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι, σὺν τῷ χρόνῳ, ὡς γράφει καὶ ὁ Philippson (*Peloponnes*, σελ. 457), προαγομένου τοῦ τόπου, θέλουσι βαθμηδὸν ἐκλαίφει (καὶ τινες μάλιστα ἐξέλιπον ἤδη ἐντελῶς) μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀτελειῶν τῆς χώρας, προϊόντων μακρὰς πολιτικῆς κακοδαιμονίας.

1. A. ANGOT, *Traité élémentaire de Météorologie*, σελ. 411, Paris 1899.

σης δὲν εἶναι ἱκανή νὰ καταστήσῃ αὐτὴν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν ἀνύδρους νήσους τοῦ Αἰγαίου βροχεράς.

Ὅμοίως, ὡς γράφει ὁ Angot (Μετεωρολογία, σελ. 411), ἡ γειννίασις τῶν θαλασσῶν ἢ ἀπεράντων ὠκεανῶν δὲν φέρει τὴν βροχὴν εἰς τὰς ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ἀκτὰς τῆς Σαχάρας, εἰς τὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τῆς δυτικῆς Αὐστραλίας ἢ τῆς Περουδίας· ἡ παραγωγὴ τῆς βροχῆς ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς τὴν ὑπαρξιν τῶν μεγάλων ἀνοδικῶν κινήσεων τῆς γενικῆς κυκλοφορίας ἢ τῶν κυκλώνων, οἵτινες κεῖνται ἐκτὸς τῶν ἡμετέρων μέσων ἐνεργείας.

Διὰ νὰ ἐπιφέρωμεν σπουδαίας κλιματολογικὰς μεταβολάς, πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν ἐπὶ μεγίστων ἐκτάσεων· ἐὰν π. χ. ἡδυνάμεθα νὰ μεταβάλλωμεν εἰς ἀπέραντον ὅσος ἢ εἰς εὐρείαν θάλασσαν τὴν ἔρημον Σαχάραν, οὐ μόνον ἡ μέση θερμοκρασία τῆς χώρας ταύτης θὰ κατήρχετο κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προκαλουμένη ἀτμοσφαιρική κίνησις θὰ μετεβάλλετο· ἐντεῦθεν τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει θὰ καθίστατο ψυχρότερον, οἱ δὲ εἰησίοι, οἵτινες εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀποτέλεσμα ἰδίᾳ τῆς ὑψηλῆς, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ θέρους, θερμοκρασίας τῆς ἐρήμου ταύτης, θὰ ἔπαυσον νὰ πνέωσιν εἰς τοὺς τόπους ἡμῶν καί, συνεπῶς, τὸ κλίμα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος θὰ καθίστατο θερμότερον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Ἀλλ' αἱ μεταμορφώσεις αὗται τῆς γῆνης ἐπιφανείας εἶναι πράγματι ἀκατόρθωτοι, καί, ἐπομένως, αἱ τοιαῦται κλιματολογικαὶ μεταβολαὶ ἀδύνατοι εἰς τὸν ἀνθρώπον.

Αἱ σπουδαῖαι ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαί, οἱ ἀνεμοί, αἱ βροχαί, καὶ ἄλλα μετεωρολογικὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια παρατηροῦνται ἐν Ἑλλάδι, εἶναι, ὡς καὶ εἰς ἄλλας χώρας, κυρίως προῖδν τῆς γενικῆς βαρομετρικῆς καταστάσεως τοῦ βορείου

ἡμισφαίριου, καὶ ἰδίᾳ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ὡς καὶ τῶν βαρομετρικῶν ὑφέσεων, αἵτινες διατρέχουσιν ἢ διέρχονται πλησίον αὐτῆς· ἀλλ' οἱ κυκλῶνες οὗτοι σχηματίζονται ἐκτὸς καὶ μακρὰν τοῦ τόπου· ὡς γνωστόν, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔρχονται ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἄλλοι συνήθως σχηματίζονται τοπικῶς ἐντὸς τῆς Μεσογείου, εἰς διάφορα σημεῖα αὐτῆς, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας ἐν γένει, καὶ πολλάκις περὶ τὸν κόλπον τῆς Γενούης. Ὅθεν ἡ βροχὴ ἐξαρτᾶται κυρίως ἐξ ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, ὅπως ἀνεξαρτήτων τῆς ἐπιδράσεως τῶν δασῶν ἡμῶν· ἡ φαλακρότης ὁρέων τινῶν τῆς Ἀττικῆς δὲν ἐμποδίζει νὰ βρέχῃ ἀφθόνως, κατὰ τινα ἔτη, ἐν Ἀθῆναις ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐν γένει, ὅταν ἡ γενικὴ κυκλοφορία ἢ κατὰστασις τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι εὐνοϊκὴ εἰς τοῦτο.

Ἡ δασικὴ βλάβησις τῆς Ἑλλάδος.— Ἀλλὰ καὶ ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι ἡ φυτικὴ ἀποψίλωσις χώρας τινος ἐπιδραῖ λίαν αἰσθητῶς ἐν γένει ἐπὶ τοῦ κλίματος αὐτῆς, εἶναι ἀραγε ἀληθές, ὅτι ἡ δασικὴ βλάβησις τῆς Ἑλλάδος ἡλαττώθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ξηρὰν, ἀγονον καὶ ἀκατοίκητον; Βεβαίως, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τῆς Ἑλλάδος, οὐ μόνον ἡ καλλιέργεια παρημελήθη, ἀλλὰ καὶ τὰ δάση αὐτῆς ὑπέστησαν πολλὰς καταστροφάς, εἴτε ἐξ ἐπιδρομῶν ἐχθρῶν, εἴτε δι' ἄλλους ποικίλους λόγους. Οὕτως ὁ Πανσανίας διηγείται, ὅτι ὑπῆρξε μάρτυς τοιαύτης πυρκαϊᾶς, ἥτις, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου, παρὰ τὰ Λεῦκτρα, ἀπετέφρωσε πυκνὸν ἐκ ὄρυων δάσος· περὶ τὰ μέσα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος μ. Χ. ἡ Ἀττικὴ κατεστράφη ἐξ ἐπιδρομῆς βαρβάρων· κατὰ τὸ 746 ὁ ἐλαιὼν τῶν Ἀθηνῶν ἐκάη ὑπὸ ληστῶν· τῷ 1590 τὸ δάσος τοῦ Ὑμηττοῦ κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς· κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας μακρὸν ἡμῶν ἀγῶνα, καὶ κατ' αὐτοὺς

τοὺς τελευταίους χρόνους ἀκόμη, δυστυχῶς, πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πολλὰ δάση, ἐν οἷς προσφάτως καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ Πεντελικοῦ ἐν μέρει, ἐξηφανίσθησαν ἢ ὑπέστησαν σπουδαίας βλάβας ὑπὸ τοῦ πυρός.

Ἄλλὰ μήπως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα δὲν συνέβαινον ἐν Ἑλλάδι, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, ἐμπρησμοὶ καὶ ἄλλαι καταστροφαὶ δασῶν; Τυχαίως ἢ μετὰ σκοποῦ τὸ πῦρ ἐχρησίμευσεν ἀνέκαθεν εἰς τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἐξαφάνισιν τῶν δασῶν καὶ παρασκευὴν βοσκημάτων ἢ καλλιεργησίμων γαιῶν· ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἀσύνηθες ἐν τῇ ἀρχαιότητι μαρτυροῦσιν οἱ ἐπόμενοι στίχοι, ἐν οἷς ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Υ, 491) παρέχει εἰκόνα τοιαύτης διὰ πυρκαϊᾶς καταστροφῆς δάσους, λέγων :

Ὡς δ' ἀναμαιμάει βαθέ' ἄγκεα θεοπιδαῆς πῦρ
οὔρεος ἀζαλέοιο, βαθεῖα δὲ καίεται ὕλη
πάντη τε κλονέων ἄνεμος φλόγα εἰλυφάζει.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πλάτων δὲν ὁμολογεῖ ρητῶς τοῦτο ἐν τῇ Κριτίᾳ του, μετὰ δυσθυμίας περιγράφων τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ἀττικῆς καὶ τὴν δασικὴν ἀποψίλωσιν τῶν ὁρέων αὐτῆς, ἐκ τῶν ὁποίων, εἰς ἀρχαιότερους χρόνους, ὕλοτομεῖτο μεγάλη οἰκοδομήσιμος ξυλεία; Τῶν γὰρ ὁρῶν ἔστι, λέγει, ἃ νῦν μὲν ἔχει μελίταις μόναίς τροφήν, χρόνος δ' οὐ πάμπολυς, ὅτε δένδρων αὐτόθεν εἰς οἰκοδομήσεις τὰς μεγίστας ἐρεψίμων τμηθέντων, στεγάζματ' ἔστιν ἔτι οἷα. Πολλὰ δ' ἦν, ἀλλ' ἤμερα ὑψηλὰ δένδρα, νομὴν δὲ βοσκήμασιν ἀμήχανον ἔφερον.» Ἡ δὲ ἱστορία τῶν ἐμφυλλίων καὶ τῶν λοιπῶν ἐν Ἑλλάδι πολέμων, πλήρης τοιούτων φρικτῶν διὰ πυρός καὶ σιδήρου δυνάμεων καὶ καταστροφῶν, δὲν δεικνύει τοῦτο σαφέστερον ἀκόμη,

δι' ὧλους σχεδὸν τοὺς τόπους αὐτῆς; ¹⁾ Καὶ πρὸς διάσωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ προϊόντος πολιτισμοῦ τῆς χώρας μεγάλως ἀραιωθέντων καὶ πανταχόθεν ἀπειλουμένων δασῶν τοῦ τόπου δὲν ἠναγκάσθησαν αἱ ἀρχαῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἀφιέρωσιν αὐτῶν εἰς τοὺς θεοὺς, θεωροῦσαι αὐτὰ ὡς ἄλση, ἥτοι ὡς ἱερὰ ἀπρόσιτα εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δυνάμενα μόνον νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἄσυλα αὐτῶν; ²⁾ Καὶ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐπὶ τῶν ὁρέων δασῶν δὲν ἐθεώρουν ταῦτα, καθ' ὃ λέγει ὁ Ὅμηρος, ὡς τεμένη ἀθανάτων, μὴ ὕλοτομούμενα (οὐ τι βροτοὶ κείρουσι σιδήρῳ); Ἀλλὰ μήπως ἠρκέσθησαν

1. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Πάρου ὑπὸ τοῦ Μιλιτιάδου τῷ 489, ἡ νῆσος Μύκωνος ὑπέστη μεγάλην πυρκαϊάν· κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Πύλου, ἡ Σφακτηρία κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς· οἱ Λακεδαιμόνιοι κατέστρεψαν, τῷ 456 π. Χ. ὅλα τὰ δάση τῆς ἐπικρατείας τῶν Μεγάρων· κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἡρημώθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδάμου ἡ Ἐλευσίς καὶ ὀλόκληρον τὸ Θριάσιον πεδῖον, καὶ κατεστράφησαν τῶν Ἀθηνῶν πάντες οἱ ὀπωροφόροι ἀγροί, αἱ ἄμπελοι καὶ αἱ ἐλαῖαι· κατὰ τὸ 431, ὁ Περικλῆς κατέστρεψε τοὺς ἀγρούς, τοὺς κήπους, τὰς ἄμπέλους καὶ τὰ δάση τῶν ἐλαιῶν τῆς ἐπικρατείας τῶν Μεγάρων· τὸ 495 ὁ Κλεομένης, κατὰ τὸν μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀργεὺς πόλεμον, κατέστρεψε τὸ δάσος, ἐν τῷ ὅποίῳ πολλοὶ ἔχθροὶ φυγάδες ἐζήτησαν ἄσυλον κτλ.

«Αἱ δρυὲς τῆς Δοδώνης, λέγει ὁ Michelet, ζῶσι καὶ ὁμιλοῦσιν ἀκόμη. Ἄλλ' ἤδη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν (ἀρχαίοις) ἐξασθεναὶ ἡ ἀγάπη αὐτῇ (πρὸς τὸ δένδρον). Γαλῶσι βλέποντες τὸν Ξέρην ἀγαπῶντα μίαν πλάτανον. Παρὰ τοὺς ὠραίους μύθους τῶν τῆς Δάφνης καὶ τῆς Κυπαρίσσου, ὀλίγον ἐτίμησαν καὶ περιποιήθησαν τὸ δένδρον. Αἱ πηγαὶ τῶν ἡλατιώθησαν ἀναλόγως. Ἡ γῆ ὑπῆρξεν ἡττον γόνιμος. Κατόπιν ἐρχονται οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ μετὰ βαθείας περιφρονήσεως πρὸς τὴν Φύσιν». *La Montagne*, σελ. 201).

2. Οἱ Ἕλληνας ἐπίστευον, λέγει ὁ Humboldt, εἰς μυστικὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ κόσμου τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἡρώων ἢ τῶν θεῶν· οἱ θεοὶ ἐτιμῶρουν τὰς βλάδας τὰς γινομένας εἰς τὰ ἀφιερωμένα φυτὰ· ἡ φαντασία ἐξωοποίει, οὕτως εἰπεῖν, τὰ φυτὰ.

εἰς τὴν προστασίαν τῆς θρησκείας καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ διὰ σχετικῶν μύθων καὶ ἄλλων τοιούτων ἀλληγορικῶν ; Κατέφυγον, πρὸς προστασίαν αὐτῶν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς, καὶ εἰς αὐστηρὰ νομοθετήματα, ἐξ ὧν ὀλίγιστα διεσώθησαν καὶ μέχρις ἡμῶν· ὁ Πολυδεύκης, ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ αὐτοῦ, περιέσωσε διάταξιν τοῦ ἀττικοῦ Νόμου, καθ' ἣν ἐν Ἀττικῇ ἀπηγορεύετο ἡ ὑλοτομία ξυλείας «μὴ ἀνθρακεύειν, μηδὲ μολεῦειν, μηδὲ πριμνίζειν»· ἐπίσης ὁ Αἰλιανός, ἐν τῇ Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ἀναφέρει διάταξιν, καθ' ἣν εἰς τοὺς κόπτοντας ἔστω καὶ μικρὰν πρίνον ἐκ δάσους ἀφιερωμένου εἰς ἥρωα ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου : «εἰ τις πρινίδιον ἐξέκομην ἐξ ἡρώου, ἀπέκτεινον αὐτόν» ¹).

Ἐξ ἐπιγραφῆς δὲ εὐρεθείσης πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὸν Πύργον τῆς βασιλείσης Ἀμαλίας, μανθάνομεν, ὅτι ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος διέτασεν :

«Μὴ κόπτειν τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος μηδὲ ἐρεῖν ξύλα, μηδὲ κοῦρον, μηδὲ φρύγανα, μηδὲ φυλλόβολα ἐκ τοῦ ἱεροῦ. Ἄν δέ τις ληφθῇ κόπτων ἢ φέρων ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἂν μὲν δοῦλος ἢ ὁ ληφθεὶς μαστιγώσεται πενήκοντα πληγὰς καὶ παραδώσῃ αὐτὸν καὶ τοῦ δεσπότου τοῦτομα ὁ Ἱερεὺς τῷ Βασιλεῖ καὶ τῇ Βουλῇ κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Ἄν δὲ ἐλεύθερος ἢ θοάξῃ αὐτὸν ὁ Ἱερεὺς μετὰ τοῦ Δημάρχου πενήκοντα δραχμὰς καὶ παραδώσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ τῷ Βασιλεῖ καὶ τῇ Βουλῇ κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων».

Ἐτέρα δὲ ἐπιγραφὴ λέγει : «Μηδεὶς κοπιέτω ἐκ τοῦ ἱεροῦ τόπου· ἂν δέ τις ἄλλῳ, εἰ μὲν δοῦλος μαστιγούσθω ὑπὸ τῶν

1. Ν. ΧΑΩΡΟΣ. Παρνασσός, Ἰαν. καὶ Φεβρ. 1890.

Ιερῶν, εἰ δὲ ἐλεύθερος ἀποιοσάτω ὅσον καὶ οἱ ἱεροὶ ἐπικρίνωνται· ὁ δὲ ἐπιτυχὼν ἀγείτω αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς καὶ λαμβανέτω τὸ ἥμισυ.»

Καὶ ἄλλαχοῦ : «Μὴ εἰσάτω ἵππος, ὄνος, ἡμίονος, γῆνος μηδὲ ἄλλο λόφουρον μηδέν . . . Εἰ δὲ καὶ πρόβατα εἰσβάλῃ, ἀποιοσάτω ὑπὲρ ἐκάστου προβάτου ὀβολὸν ὁ εἰσβαλὼν» ¹⁾).

Ἄφ' ἐτέρου, εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὄχι μόνον ἡ Ἀττικὴ, ἀλλ' ἡ Ἑλλάς ἐν γένει, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τῆς, δὲν εἶχε πλέον τὰ πολλὰ καὶ πυκνὰ δάση, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκαλύπτετο κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους ²⁾. Πλανῶνται μεγάλως οἱ φανταζόμενοι αὐτὴν τότε κατάφυτον, χλοερὰν καὶ δασοσκεπῇ· μέγιστον μέρος τῶν δασῶν αὐτῆς βαθμῆδέν ἐξηφανίζετο, ἐνῶ συγχρόνως προήγετο εἰς τὸν πολιτισμόν. Εἶναι ἄλλως λογικόν νὰ συμπεράνωμεν τοῦτο ὡς ἀναγκαίαν συνέπειαν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πόλεων, τῆς ἐπεκτάσεως τῆς καλλιεργείας, τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὀρυκτῶν, τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας, τῶν ἀναγκῶν τῆς βροχῆς τῶν ζώων, τῆς κατασκευῆς στόλων καὶ τῶν λοιπῶν τοιοῦτων τοῦ πολιτισμοῦ συνοδῶν.

Ἡ αὕξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπαιτοῦσαι οὐ μόνον εὐρὺ ἔδαφος ἐλεύθερον διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν πόλεων, ἀλλὰ καὶ μεγά-

1. Π. ΚΟΝΤΟΥ, *Δάση καὶ πολιτισμός*, σελ. 324. Ἐν Ἀθήναις 1906.

2. Ἡ Θάσος, μέχρι τοῦ τέλους τῆς 3ης π. Χ. ἐκατονταετηρίδος, ἦτο ἀγρία καὶ δασοσκεπὴς νῆσος. Κατὰ τοὺς παλαιστάτους χρόνους, ὡς λέγει ὁ Ἐρατοσθένης, ἡ Κύπρος ἦτο κεκαλυμμένη ὑπὸ δασῶν, οὕτως ὥστε οὐδεὶς ἀγρὸς ἠδύνατο νὰ καλλιεργηθῇ ἐν αὐτῇ. Ἡ Σφακτηρεῖα μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο δασοσκεπής· ἡ Ζάκυνθος καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου· ὀλήεσσα, καὶ ὁ Παρθασός : ὄρος κατακείμενον ὕλῃ, κλπ.

λας ποσότητος ξυλείας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τὰς λοιπὰς ποικίλας ἀνάγκας τῶν κατοίκων αὐτῶν, περι-ορίζουσιν ἐνέκαθεν πανταχοῦ τὴν ἑκτασιν τῶν δασῶν· ὁ νόμος οὗτος τοῦ κατὰ τῶν δασῶν πολέμου, ἦτοι τῆς πάλης τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς ἀγρίας φύσεως, εἶναι ἀρχαῖος ὅσον ὁ ἀν-θρώπος, καὶ τοσοῦτον ἰσχυρότερος, ὅσον βαθύτερον εἰσδύομεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ¹⁾).

Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἐὰν ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἦτο, εἰς τινα μέρη, μᾶλλον δασώδης ἢ ἡ σημερινή, εἶναι εὖχ' ἤττον ἀληθές, ὅτι ὁ κανὼν οὗτος δὲν εἶναι γενικός· δὲν εἶναι δυνα-τὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τόποι τόσον πυκνῶς κατοικημένοι, πολὺ πυκνότερον ἢ σήμερον, ὡς ἦσαν, ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἡ Ἀττικὴ, ἡ Βοιωτία, ἡ Πελοπόννησος καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χῶραι, θὰ ἦσαν μᾶλλον δασώδεις τότε ἢ τώρα· ἐνῷ, τούναντίον, εἰς πολλὰ μέρη, τὰ ὅποια κατοικοῦνται σήμερον πυκνότερον ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, αἱ ἀνάγκαι τῆς ξυλεύσεως καὶ τῆς ἄλλης ποικίλης χρήσεως τῶν δασῶν κατέστρεψαν τὴν ἄλλοτε ἐπ' αὐτῶν ἐκτεινομένην πυκνὴν δασικὴν βλάστησιν. Περὶ τοὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἤκμαζον ἄλλοτε ἰσχυραὶ καὶ με-γάλαι πόλεις ἢ τοὺς ὁποίους ἄλλοτε γεωργικῶς ἐκαλλιέργουν αἱ ἀρχαῖοι, ἐπὶ τῶν εὐφέρων γαιῶν, ὅς ἡ ἐρήμωσις καὶ ἡ κα-ταστροφὴ τῆς χώρας ἡμῶν ἀφῆκαν ἀκαλλιέργητους καὶ ἀγό-νους, ἡ Φύσις, μετὰ πάροδον τόσων αἰώνων, εἶχε τὸν ἀναγ-καῖον χρόνον, ἐλευθέρα πάσης ἀνθρωπίνης ἢ ἄλλης οἰασθῆ·

1. Καὶ σήμερον ἀκόμη, ὡς γνωστόν, ἐν Ἀφρικῇ, Ἀσίᾳ, Ἀμερικῇ, Αὐστραλίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ, οἱ Ἀγγλοὶ ἀποικοὶ καὶ ἄλλοι τοῦ πολι-τισμοῦ ἀπόστολοι ἢ καὶ οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι ἐξημεροῦσι τὰς ὑπὸ πυκνῶν δασῶν κατεχομένας εὐφόρους γαίας, ἀντικαθιστῶντες τοὺς ἀγρίους θρυμνοὺς διὰ τῆς καλλιέργειας πολυτίμων προϊόντων.

ποτε ἀντιδράσεως ἀφαιεῖσα, νά δημιουργήσῃ πυκνά καί με-
γάλα δάση· καί τοιαῦτα βεβαίως ἀνεπιτύχθησαν καί πολλὰ
ὑπάρχουσι μέχρι σήμερον· ἐνθ' ἄλλα πάλιν, ὡς τὰ τῆς δυτι-
κῆς Πελοποννήσου καί πολλῶν κοιλάδων τῆς Στερεᾶς Ἑλλά-
δος, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, μετὰ τὸν ὑπὲρ
ἀνεξαρτησίας ἡμῶν ἀγῶνα, κατεστράφησαν ἐκ νέου, ὅπως
χορησιμοποιηθῶσιν εἰς πολυτιμότερον καλλιέργειαν ἀμπέ-
λου, βάμβακος, σταφυδαμπέλου, καπνοῦ, σιτηρῶν. ἐλαίας
κλπ. ¹). Ἐὰν λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὴν γομνὴν καί

1. Ἐν τῷ δήμῳ Εἰδυλλίας τῆς Μεγαρίδος, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἀκρό-
πολιν τῶν Αἰγισθενῶν, πλησίον τῶν Βιλλίων, ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὑπερ-
κειμένων ὀρέων, αἱ ὅποιαι σήμερον καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν θασῶν ἐκ
πεύκης, κομάρων, πρίνων κλπ. παρατηροῦνται ἱχνη ἀρχαίας ἐντονω-
τάτης καλλιεργείας, ἐπὶ ἀποκρήμων καί πετρωδῶν ἀσβεστολιθικῶν κλι-
τύων. Ἐχομεν δηλ. ἐκεῖ ἐπιμήκεις σωροὺς λίθων, οἱ ὅποιοι, διήκοντες ἀπὸ
τῆς κορυφογραμμῆς, μέχρι τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης, ἀποχωρίζουσι τετρά-
γωνα καί ὀρθογώνια τμήματα πλήρη ἀνοργάνου καί εὐφόρου χρώματος, ἐπὶ
τοῦ ὁποῖου πᾶσα γεωργικὴ καλλιέργεια, ὡς σίτου, ἀμπέλου κλπ. καθίστατο
τότε, καί ἐπὶ τῶν ἀγωνοτάτων ἐκείνων καί μόνον διὰ βασικὴν βλάστησιν
καταλλήλων κλιτύων, διὰ τοῦ συστήματος τούτου, ὅπως οὐδέποτε δυνατόν.

Τούναντιόν δέ, ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ, ὁ Λάνδερσρ λέγει, ὅτι εὗρε περὶ τὸ
1884, εἰς τὴν θέσιν Ἑργαστήρια καί εἰς τὰς περὶ τὸ Λαύριον σήμερον ἀπε-
φιλωμένας κλιτῆς, δάση θαλαρώτατα καί τοπεῖα ὑπενθυμίζοντα τὴν Ἑλ-
θετίαν μᾶλλον ἢ τὴν μεσημβρινὴν καί ξηράν ἡμῶν πατρίδα. (II. Κοριοῦ,
Δάση καί Πολιτισμός, σελ. 44—47. Ἐν Ἀθήναις 1906). Πρὸς τοῦτους, ὁ
Lepsius γράφει: «Πολυπληθὴ ἐρείπια οἰκήσεων πανταχοῦ τῆς Ἀττικῆς
δεικνύουσιν, ὅτι τὰ ἤδη τελείως ἔρημα μέρη τῆς χώρας τὸ πάλαι ἦσαν
κατοικημένα. . . ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ, ἐν ᾗ ἐπὶ μίλια οὐδεμία κατοικημένη
θέσις παρατηρεῖται, εὗρον ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν κλιτύων, τῶν νῦν μόνον διὰ
πνευκῶν κεκαλυμμένων, λείψανα ἀρχαίων τεχνητῶν ἀναβαθμίδων, ἄλλοτε
ἀμπέλου καί ἐλαϊοδένδρα φερουσῶν». (Γεωλογία τῆς Ἀττικῆς). Ὁ Lep-
sius γράφει ταῦτα, διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπῆρχον εἰς τοὺς
τόπους τούτους πηγαὶ ὕδατος, ἐκλιποῦσαι ἤδη· ἀλλὰ μήπως καί σήμερον
δὲν ὑπάρχουσι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (Μάνη, Μίσσην κλπ.) ἀναβαθμίδες
μὲ ἐλαίας, ἀνευ οὐδεμιᾶς πηγῆς;

ἄδενδρον θεωρουμένην σήμερον Ἀττικὴν, τῆς ὁποίας αὐθεντικὴν καὶ ἀκριβῆ, ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν, περιγραφὴν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, παρέχει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κριτία του, βλέπομεν, ὅτι τότε οὐ μόνον πλουσιωτέρα εἰς δάση δὲν ἦτο, ἀλλὰ μάλλον πτωχοτέρα πρέπει νὰ θεωρηθῇ· τινὰ τῶν ὁρέων της, λέγει οὗτος, διὰ μελίσσας μόνον εἶχον τροφήν,¹⁾ ἥτοι ἑσπεροῦντο παντελῶς δένδρων, τοῦθ' ὅπερ δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ εἰπωμεν σήμερον οὔτε διὰ τὴν Πάρνηθα, ἔχουσιν εὐρύτατα καὶ ὠραία ἐξ ἐλατῶν καὶ πευκῶν δάση, οὔτε διὰ τὴν Δεκέλειαν, ἐφ' ἧς πρὸ ὀλίγου διετηρεῖτο ὠραῖον ἐκ πευκῶν δάσος, οὔτε διὰ τὸ Πεντελικόν, πολλὰ τῶν κλιτύων τοῦ ὁποίου εἶναι εἰσέτι δασοσκεπεῖς, οὔτε διὰ τὸν Ὑμηττόν, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἤδη σπουδαία δασικὴ βλάστησις, οὔτε δι' αὐτὸν τὸν Κορυθαλλὸν καὶ τὸν Αἰγάλεω, αἱ δυτικαὶ κλιτύες τοῦ ὁποίου εἶναι ὅλως δασοσκεπεῖς.

Ἐν γένει δὲ ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα πλουσία εἰς δάση, διακρινομένη διὰ τε τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς δασικῆς βλαστήσεως αὐτῆς· πλὴν δὲ τῆς Δ. Ἑλλάδος, καὶ αὐτὴ ἡ ἀνατολικὴ καλύπτεται ὑπὸ ἐκτεταμένων καὶ ὠραίων δασῶν· κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμούς, ὑπὲρ τὰ δέκα ἑκατομμύρια στρεμμάτων τῆς ἑλληνικῆς γῆς καλύπτονται ὑπὸ τῶν σπουδαιοτέρων δασῶν αὐτῆς. «Ἡ πατρίς ἡμῶν εἶναι χώρα πλουσία, θὰ ἔλεγον μάλιστα πλουσιωτάτη εἰς δάση, ἂν μὴ δυστυχῶς ἡ σημερινὴ κατάστασις τῶν δασῶν τούτων ἡλάτ-

1. Διὰ νὰ μὴ ἀμφισβάλωμεν, λέγει ὁ Gaudry, ὅτι ὁ Ὑμηττός ἦτο ἤδη γυμνός κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, θὰ ἤρκει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν φήμην τοῦ μέλιτος αὐτοῦ. Αἱ μέλισσαι παράγουν καλὸν μέλι μόνον ἐπὶ τῶν ἀγόνων ὁρέων, ὅπου αἱ πεῦκαι, αἱ κόμαροι, αἱ σχῖνοι εἶναι σπανιώτατα καὶ πολὺ ἀδύνατοι, μὴ δυνάμεναι νὰ σκιάσωσι τὰ μικρὰ φυτά, τὰ ὅποια ἐκκρίνουσι τὸ μέλι (*Géologie de l'Attique*, σελ. 459).

του τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸν δασικόν της πλοῦτον ἀποκρύπτει φιλαργύρως ἡ χώρα μας ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν μακρόθεν περιεργαζομένων αὐτήν· καὶ ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ θάλασσα περιβρέχει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ξηρὰ καὶ ἀπρόσιτα ὄρη, μετὰ μικρῶν μόνων ἐξαιρέσεων—ὡς λ. χ. εἰς τὸ Πήλιον καὶ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, ὅπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἤδη καταφαίνονται ὠραιότατα δασοσκεπῇ τοπεῖα—τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, καὶ μάλιστα τὰ ὄρεινά αὐτῆς μέρη, καλύπτονται ἐτι ὑπὸ δασῶν . . . Ἡ χώρα ἡμῶν παρουσιάζει εἰς τὸν ἐπισκεπτόμενον τὰ μέρη ταῦτα εὐφρόσυνον θέαμα δασοσκεποῦς χώρας, δυναμένης, μὲ μικρὰν σχετικῶς δαπάνην, νὰ καταστῇ χώρα ἐκ τῶν κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ δασικῷ πλούτῳ διακρινομένων. Ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου πείθει, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὑπὸ τῆς Φύσεως προωρισμένον, κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα σχεδὸν τῆς ἐκτάσεώς του, νὰ εἶναι δασικόν, ἀφοῦ κατὰ τὰ ἐννέα δέκατα αὐτοῦ σχεδὸν εἶναι ἔδαφος ὄρεινόν. Εὐτυχῶς δὲ τὰ ὄρη ταῦτα καλύπτονται ἀκόμη καὶ τώρα, κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν, ὑπὸ δασῶν» ¹⁾).

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡδύνατο νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶναι ἤδη ἥτιον κατάφυτος ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους τῆς ἀκμῆς αὐτῆς χρόνους, καὶ ὅτι ἀπολύτως δὲν εἶναι πολὺ σὺν-δενδρος, εἶναι ἄραγε ὁ μόνος τόπος τῆς ὑδρογείου, ἐν τῷ ὁποίῳ συμβαίνει τοῦτο; Μήπως αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Εὐρώπης εἶναι ἤδη πλουσιώτεραι τῆς Ἑλλάδος εἰς δάση; μήπως αἱ πλείσται ἐξ αὐτῶν, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἀκμαιοτέρων καὶ τῶν μᾶλλον προηγμένων εἰς τὸν πολιτισμόν, δὲν ὑπέστησαν ὁμοίας καταστροφὰς καὶ δὲν εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἤδη φαλα-

1. Κ. ΣΑΜΙΟΥ, *Τὰ δάση καὶ ἡ Ἑλλάς*, σελ. 8. Ἐν Ἀθήναις 1905.

κρότεραι αὐτῆς ; ¹⁾ Αὐτὴ ἡ Ἰταλία δὲν ἀνήκει εἰς τὰς ἐπίσης πτωχὰς ἢ καὶ πτωχοτέρας ἔτι εἰς δάση χώρας ; Καὶ ἐκεῖ τὰ δάση, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τοῦδε, ὑπέστησαν σπουδαίας καταστροφάς· καὶ ἐκεῖ, ὡς λέγει ὁ *Nissen* ²⁾, ὁ πόλεμος τῆς καλλιεργείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῶν δασῶν εἶναι ἀρχαῖος, ὅσον ἡ Ἱστορία· καὶ ἐκεῖ, αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, τὰ δάση περιορίζοντο εἰς στενώτερον χώρον. Ἄλλ' ἐπῆλθεν ἐντεῦθεν τοιαύτη μεταβολὴ τοῦ κλίματος καὶ τόσον σπουδαία ἐλάττωσις τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τοῦ ἐδάφους καὶ πενία τῶν κατοίκων τόσον φρικτὴ, ὥστε ὁ κατ' ἐξοχὴν ὠραῖος αὐτός τόπος νὰ καταστῇ ἀκατοίκητος καὶ ἀνεπίδεκτος προόδου, ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ ; «Τὸ ζήτημα, γράφει ὁ *Nissen* (σελ. 396), ἐὰν τὸ κλίμα ὑπέστη, ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, αἰσθητὴν μεταβολήν, ἐβίχθη ἐπιπολαίως ὑπὸ τῶν φυσιοδифῶν καὶ ἐλύθη ἐν γένει ἀρνητικῶς· ἐὰν ἡμεῖς ζητήσωμεν μίαν λύσιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παραδόσεων, θὰ λάβωμεν τὴν ἀπάντησιν, ὅτι τὸ σημερινὸν κλίμα συμφωνεῖ οὐσιωδῶς πρὸς τὸ τῆς ἀρχαιότητος».

Ἄλλὰ μήπως καὶ τὸ πλεῖστον τῆς λοιπῆς Εὐρώπης δὲν ἔπαθε τὰς αὐτὰς καταστροφὰς τῶν δασῶν; Αὐτὴ ἡ Γερμανία,

1. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ ἔτους 1900, ἐκ τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῶν διαφόρων Κρατῶν, τὰ δάση καλύπτουσι τὰ ἑξῆς τμήματα : τῆς Ἑλλάδος 20—25 % (Στερεὰ καὶ Πελοπόννησος) καὶ 13^ο—15^ο ἐὰν συμπεριληφθῶσι καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους· τῆς Ἰταλίας 14 %, τῆς Γαλλίας 17, 7 %, τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας 13 %, τοῦ Βελγίου 17 %, τῆς Ὀλλανδίας 7, 5 %, τῆς Ἀγγλίας μόλις 4 %, τῆς Ἑλβετίας 20 %, τῆς Γερμανίας 24 %, τῆς Ρουμανίας 14 %, τῆς Δανίας 6, 3 %, τῆς Αὐστροουγγαρίας 30 %, τῆς Ρωσίας 32 %, τῆς Σουηδίας 40 %, τῆς Νορβηγίας 21 %, καὶ τῆς Φιλανδίας 60 %.

2. H NISSEN, *Italische Landeskunde*, τ. 1ος, σελ. 49. Berlin 1888.

ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Δανία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Ὀλλανδία, τὸ Βέλγιον, ἡ Πορτογαλλία καὶ ἐν γένει ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυτικὴ Εὐρώπη δὲν ἡρημώθησαν ὑπὸ δασικὴν ἐποψιν, κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ; Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τακίτου, ἡ Γερμανία ὁλόκληρος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ἦτοι πρὸ δύο μόλις χιλιετηρίδων, ἦτο πυκνῶς δασοσκεπής. « Ἡ δασικὴ ἀποψίλωσις ὑπῆρξε συνοδὸς τῶν κοινωνικῶν προόδων. Οἱ τότε, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεπτύχθησαν ἀρχαῖοι πολιτισμοί, ὑπῆρξαν τόποι δασοσκεπεῖς, τοὺς ὁποίους ὁ ἄνθρωπος μετεμόρφωσεν εἰς ἐρήμους. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν μετάλλων, αἱ πρόοδοι τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ὀρειχάλκου, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἔλευσις τῆς περιόδου τοῦ σιδήρου, ἐπέσπευσαν τὴν ἐλάττωσιν τῶν δασῶν εἰς ὄφελος τῆς καλλιεργείας . . . Ἡ αὕξησις τῶν πληθυσμῶν, ἡ βιομηχανικὴ χρησιμοποίησις τῶν μετάλλων, αἱ ἀνάγκαι δημητριακῶν καρπῶν καὶ βοσκῶν ἐπέσπευσαν, κατὰ τὸν 3ον καὶ 4ον αἰῶνα, τὴν καταστροφὴν τῶν δασῶν τῆς βορείου Γαλατίας. Ἡδη, ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς χριστιανικῆς περιόδου, ἡ ἀνακάλυψις σπουδαίων μεταλλείων σιδήρου ἐντὸς τῶν Πυρηναικῶν βράχων κατέστρεψε τὸ ἥμισυ τῶν δασῶν τῆς Ἀκιτανίας. Ἐπὶ πολὺν χρόνον αἱ ἀκώρειαι τῶν Πυρηναικῶν ἐφώτιζον τὰ μεσημβρινὰς νύκτας διὰ πυρκαϊῶν, αἵτινες ἀπεγύμνωσαν τὰ ὄρη ταῦτα καὶ ἐξηκολούθησαν τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς . . . Οἱ μοναχοί, καὶ ἰδίᾳ οἱ Βενεδικτῖνοι, οἱ διασπαρέντες ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος καθ' ὅλην τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἀπετελείωσαν τὴν δασικὴν ἀποψίλωσιν αὐτῆς δι' ἀγροτικῶν καλλιεργειῶν καὶ ἀμπελοφυτειῶν. Οἱ Ἀραβες ἐπραξαν τὰ αὐτὰ ἐν Ἰσπανίᾳ. Αἱ μεγάλοι διὰ στρατηγικοὺς λόγους καταστροφαι τῶν δένδρων, αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ

μεγάλου, συνεπλήρωσαν ἐν Γαλατίᾳ καὶ Γερμανίᾳ τὸ ἔργον τῶν μοναχῶν. Κατὰ τὸν 12^{ον} αἰῶνα, δασῶν τινῶν μόνον ἡ ἀνάμνησις ὑπῆρχεν· ἄλλα ἦσαν τόσον κατεστραμμένα, ὥστε μόλις ἐπήρχουν εἰς τὰς μᾶλλον ἐπειγούσας ἀνάγκας τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν»¹⁾).

Αἱ δασικαὶ ὁμῶς αὐταὶ ἀποφιλώσεις, καίπερ εὐρύτεραι καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυναι τῶν ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἡμπόδισαν οὔτε τὴν μερικτὴν ἀναδάσωσιν, οὔτε τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, οὔτε τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν τῶν χωρῶν ἐκείνων· διὰ μέσων καὶ μέτρων, θίνα οὔτε ἀδύνατα οὔτε ἄγνωστα εἶναι παρ' ἡμῖν, αἱ λαοὶ τῶν τόπων τούτων ἐφθασαν εἰς ὃ σημεῖον ἀναπτύξεως, πολιτισμοῦ καὶ εὐημερίας εὐρίσκονται σήμερον.

Ἄλλὰ μήπως καὶ σήμερον ἔτι ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν ἐσταμάτησεν εἰς τὰς χώρας ταύτας;

Περὶ τῆς Ἑλβετίας γράφων ὁ *Michelet*, λέγει: «Ἐν τούτοις ἡ ζωὴ κατατρώγει· ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, αἱ ποικίλαι καὶ αὐξοῦσαι ἀνάγκαι ἔχουσι κηρύξει παγκόσμιον πόλεμον κατὰ τῶν δένδρων. Τοῦτο παρρηθεῖται πανταχοῦ». (*La Montagne* σελ. 334). Ὁ δὲ *A. Theuriet*, ἐν τῇ προλόγῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, γράφει: «Ὅ,τι ὁ *Michelet* λέγει περὶ τῆς *Engadine*, δυνάμεθα νὰ τὸ εἰπωμεν περὶ ὅλων τῶν ἡμετέρων ὁρέων τῆς Γαλλίας. Τὰ δάση καταστρέφονται· οἱ ὀδόντες τῶν ποιμνίων, ἡ ἀδυναμία τῶν κατοίκων, αἱ ἀσύνητοι ἐκμεταλλεύσεις εἶναι ἰσάριθμοι ἀπειλαὶ θανάτου ἢ τοῦλάχιστον καταπτώσεως τῶν μεγάλων ἡμῶν δασικῶν μαζῶν. Αἱ κλιτύες ἀπογυμνοῦνται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ αἱ ἀναδασώ-

1. CH. DUFFART, *La déforestation, péril mondial* (*La Revue*, σελ. 175—177, τ. LIX 1905).

σεις πόρρω απέχουσι τοῦ νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν καταστρεφόμενων δένδρων».

Καὶ ἐὰν ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἐμαστιζέτο μᾶλλον τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τοῦ κακοῦ τῆς καταστροφῆς τῶν δασῶν αὐτῆς, διατὶ ἐν τῇ ἐκτιμῇσει τῶν αἰτίων αὐτοῦ παραβλέπεται ἢ μᾶλλον λησμονεῖται ἐντελῶς τὸ κυριώτερον τούτων, ἡ φύσις τοῦ κλίματος αὐτῆς, ἡ μακρά, ἐπὶ σειρὰν ὁλόκληρον μηνῶν, κατὰ τὴν θερμὴν περίοδον τοῦ ἔτους, ἀνομβρία καὶ ξηρασία αὐτῆς, ὑπὸ σφοδρῶν μάλιστα συνήθως ἀνέμων συνοδευομένη; ἢ μήπως εἶναι ἐπουσιῶδες στοιχείον ἐν τῇ συντηρήσει τῶν δασῶν χώρας τινος ἡ ἀνεμώδης ξηρασία αὐτῆς, ἡ εὐκολος ἡ καταπολέμησις καὶ θεραπεία τῶν ἐξ αὐτοῦ φοβερῶν κακῶν; ἢ μήπως ἡ Ἑλλὰς μόνη ἴσταται ἀδρανῆς καὶ ἀδύνατος πρὸ τῆς δεινῆς μάστιγος τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ; Ποσάκις μέχρι τοῦδε, κατὰ τὰ σχετικῶς ξηρά, ἀσυγκρίτως ὅμως ὑγρότερα τῶν ἡμετέρων, θέρη τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης, δὲν συνέβησαν φοβεραὶ πυρκαϊαὶ δασῶν ἐν αὐτῇ; Καὶ δύναται νὰ συγκριθῇ ἡ σχετικὴ καὶ σπανία ξηρότης τῶν χωρῶν ἐκείνων πρὸς τὴν κανονικὴν κατ' ἔτος πολύμηνον καὶ τελείαν σχεδὸν ἀνομβρίαν τῆς Ἑλλάδος; ἀλλὰ τίς διανοήθη ποτὲ ἐντεῦθεν νὰ στιγματίσῃ τὰς χώρας ἐκείνας ἐπὶ βρβαρότητι, ἐπὶ ἐλλείψει μέλλοντος καὶ ἀπελπιστικῇ στασιμότητι;

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1906, καθ' ὃ ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἐμαστιζέτο ἐπὶ τινας ἐβδομάδας μόνον (!) ὑπὸ σχετικῆς ἀνομβρίας, πολλαὶ καὶ δεινὰι πυρκαϊαὶ δασῶν συνέβησαν ἐν Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ ἄλλαχού τῆς Εὐρώπης· ὁ Τύπος τῶν χωρῶν τούτων συχνάκις ἀνέγραφε τότε μεγάλας καταστροφὰς δασῶν. Τὸ ἔτος 1906, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ

μακρᾶς περιόδου ξηρασίας (ἔγραφε τὸ *Matin* τῶν Παρισίων, 12 Σεπτ. 1906), θὰ παραμείνῃ θλιβερῶς διάσημον εἰς τὰ δασικὰ χρονικά, διὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν πυρκαϊῶν. Τὸ πῦρ ἐξερράγη σχεδὸν πανταχοῦ, ἐπιφέρον σημαντικὰς ζημίας καὶ εἰς τινὰ μέρη μάλιστα τὴν ἀπώλειαν ἀνθρωπίνων υπάρξεων....» Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν δασῶν τῆς Γαλλίας κ. *L. Daubrée* ἔγραφε τότε εἰς τὴν εἰρημένην ἡμερίδα: «Τὸ ἔτος 1906 θὰ παραμείνῃ, πράγματι, ἀπαίσιον ὑπὸ δασικῇ ἑποψίν. Μεταξὺ ὄλων τῶν προσβληθέντων τόπων, ἡ περιοχή τῶν *Landes* καὶ τῶν *Maures de l' Esterel* ὑπέστησαν τὰς μεγαλητέρας καταστροφάς. Εἰς τοὺς τόπους τούτους, τοὺς ἐκτεθειμένους εἰς τὴν θερμότητα καυστικοῦ Ἡλίου, τὸ πῦρ, διαδοθὲν ἐντὸς τοῦ δάσους, καὶ εὗρισκον εἰς τὰ καλύπτοντα τὸ ἔδαφος ξηρὰ φύλλα εὐχολον τροφήν, λαμβάνει ταχέως μεγίστας διαστάσεις. Τὰ ρητινώδη δένδρα ἰδίως καίονται ὡς λαμπάδες· τὸ πᾶν καίεται καὶ καταστρέφεται συγχρόνως. Οἱ κῶνοι τῶν πευκῶν ἐκτοξεύονται ὡς βλήματα, ρίπτοντα εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων μέτρων πυριφλεγῆ τεμάχια, τὰ ὅποια προάγουσι τὴν πυρκαϊὰν ταχέως. Πνέοντις σφοδροῦ ἀνέμου, τὸ πῦρ διχδίδεται μετὰ ταχύτητος πέντε χιλιομέτρων καθ' ὥραν καὶ ἐνίοτε δέκα ἐπὶ τῶν δασοσκεπῶν κλιτύων τῶν ὁρέων. Αἱ πυρκαϊαὶ τῶν δασῶν ὀφείλονται συνήθως εἰς τὴν ἀπροσεξίαν τῶν καπνιστῶν, τῶν δασεργατῶν καὶ τῶν κυνηγῶν. Αἱ ἀτμομηχαναὶ τῶν σιδηροδρόμων προξενοῦσιν ὡσαύτως συχνάκις πυρκαϊάς· πρὸς δὲ πρακτικαὶ τινες μέθοδοι ἐκμεταλλεύσεως καὶ οἱ ἐκούσιοι ἐμπροσθαὶ προσθέτουσι σεβαστὸν ἀριθμὸν πυρκαϊῶν».

Ἡ Γονιμότης τῆς Γῆς.

Αἱ μεμψιμοιρίαι. — Ἐν τούτοις, δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήττῃ ἡμᾶς ἡ περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος εἰλικρινὴς ἀπαισιοδοξία, ὡς ἴσως πράγματι εἶναι τοιαύτη, ἐπιστημόνων τινων· εἶναι παλαιὰ νόσος τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει νὰ φαντάζεται τὸν κόσμον, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, εὐτυχέστερον, ἰσχυρότερον καὶ πλουσιώτερον ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις· ἡ ἀπόστασις τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ ἡ λήθη τῶν ἀτελειῶν τοῦ παρελθόντος, ὁ πόθος ἀνωτέρας ὁλονὲν εὐτυχίας, ἡ τάσις πρὸς ὑψηλότερας πάντοτε ἀπολαύσεις, ἡ δημιουργία νέων ἀναγκῶν, ἐξαλείφουσι τοῦ παρελθόντος τὰ μειονεκτήματα καὶ ὑποβιάζουσι τοῦ παρόντος τὰ ἀγαθὰ. Κάθε πέρουσι καὶ καλλίτερα, λέγει καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαός, παραπονούμενος δι' οἰκονομικὰ δυστυχίαν ἢ θεομηνίαν· μεμψιμοιρεῖ δὲ καὶ αὐτὸς συνήθως κατὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος καὶ τῆς μικρᾶς σχετικῶς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους, λέγων ὅτι παρῆλθον πλέον αἱ πρὸ ὀλίγων δεκάδων ἐτῶν εὐτυχίαι, ὅτε ἡ Γῆ ἦτο γονιμωτέρα εἰς προϊόντα, ὁ οὐρανὸς βροχερώτερος, ἡ ἀτμόσφαιρα ὑγροτέρα, ἡ δρόσος ἀφθονωτέρα καὶ ἐν γένει ἡ Φύσις μᾶλλον ἀφειδῆς εἰς δῶρα.

Ἀλλὰ μήπως καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν παραπονοῦντο κατὰ τῆς σχετικῆς ἀφορίας τῆς χώρας των, καὶ δὲν ἐμακάριζον τοὺς παλαιότερους χρόνους, καθ' οὓς αὕτη ἀπέδιδε πλουσιωτέρους καρπούς; Ὁ Ἡρόδοτος δὲν παρέβαλλε τὰς εὐφόρους χώρας τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας πρὸς τὴν ἄγονον Ἑλλάδα, ἣτις γεννωμένη ἔσχε τὴν πενίαν ὡς ὁμογάλακτιον ἀδελφήν; Αὐτὸς ὁ Πλάτων, ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀναφερομένῃ φυσικῇ περιγραφῇ τῆς Ἀττικῆς, δὲν ἐκφράζεται κατὰ τῆς συγχρόνου τότε λεπτότητος τοῦ ἀττικοῦ ἐδά-

φους καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς παχείας φυσικῆς γῆς του ; δὲν ἐμακάριζε τοὺς πρὸ ὀλίγων χιλιετηρίδων χρόνους, καθ' οὓς τὸ ἔδαφος ἦτο εὐφωρότερον ; Ἐπίστευεν ὅτι ἡ βλάστησις τῆς χώρας ἐξησθένησε, καὶ παρέβαλλε τὸ ἔδαφος αὐτῆς πρὸς σῶμα, τοῦ ὁποίου ἀπέμειναν μόνον τὰ ὀστᾶ : « Ἀλείπεται δὴ, λέγει, καθάπερ ἐν ταῖς μικραῖς νήσοις, πρὸς τὰ τότε τὰ νῦν οἶον νοσήσαντος σώματος ὀστᾶ, περιεσφυρηκυίας τῆς γῆς, ὁσηπείρα καὶ μαλακῇ, τοῦ λεπτοῦ σώματος τῆς χώρας μόνου λειφθέντος· τότε δὲ ἀκέραιος οὔσα τὰ τε ὄρη γηλόφους ὑψηλοὺς εἶχε καὶ τὰ φελλέας νῦν ὀνομασθέντα πεδία πλήρη γῆς πειέρας ἐκέκτειτο, καὶ πολλὴν ἐν τοῖς ὄρεσιν ὕλην εἶχεν, ἧς καὶ νῦν ἐτι φανερά τεκμήρια ». Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης δὲ φρονεῖ, ὅτι ἡ γονιμότης τῆς γῆς βαίνει διαρκῶς ἐλαττουμένη· θεωρεῖ τὸ ἔδαφος ὑποκείμενον, ὡς τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά, εἰς νεότητα καὶ γῆρας καί, ἐπομένως, εἰς βραχυαίαν, σὺν τῷ χρόνῳ, ἐξάντηλσιν τῆς παραγωγικῆς του δυνάμεως : « Τῆς γῆς τὰ ἐντός, λέγει, ὥσπερ τὰ σώματα τὰ τῶν φυτῶν καὶ ζώων, ἀκμὴν ἔχει καὶ γῆρας »¹⁾. Ὁ δὲ Λουκιανός, οὐχ ἥττον ἀπαισιόδοξος περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τῶν κλιματολογικῶν ιδιοτήτων τῶν διαφόρων χωρῶν, λέγει : « ἀποθνήσκουσι καὶ πόλεις, ὥσπερ ἀνθρώποι, καὶ τὸ παραδοξότερον καὶ ποταμοὶ ὄλοι »²⁾.

Ὅθεν οὐδόλως παράδοξον ἔαν καὶ σήμερον ὑπάρχωσιν ἄνθρωποι, οἵτινες ἀπέβλεψαν εἰς τὸ παρελθόν, ὡς εἰς ἐποχὴν εὐτυχεστέραν τῆς σημερινῆς· ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ προξενεῖ ὀδυνηρὰν κατὰπληξιν, εἶναι ὅτι εὐρέθησαν ἐπιστήμονες, οἵτινες ἔσχον ἢ ἐξέφρασαν τὴν ἀλλόκοτον ἰδέαν, ὅτι ἡ ἐξάντησις τοῦ ἐδάφους ἡδύνατο νὰ συμβῇ ἐντὸς τόσοῦ μικρᾶς σχετικῶς

1. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ, *Μετεωρολογικά*, 1, 14,2.

2. ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ, *Χάρων ἢ Ἐπισκοποῦντες*, 23.

χρονικῆς περιόδου καὶ μόνον ἐν Ἑλλάδι· ὅτι ἄνδρες σοβαροί, τόσον ἐπιπολαίως καὶ αὐθαιρέτως, διὰ δογματικῶν ἰσχυρισμῶν καὶ ἄνευ βασίμων ἐπιχειρημάτων, ἀπεφάνθησαν καταδικαστικῶς περὶ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔθνους. Ἰπῆρξαν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, καὶ ἄρχαιοι σοφοὶ ἀπαισιόδοξοι ὡς πρὸς τὸ μέλλον τῆς Γῆς καὶ τὴν τύχην τοῦ ἀνθρώπου ἐπ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐχὶ μονομερῶς καὶ μεροληπτικῶς· δὲν ἐξήρτησαν οἱ ἄρχαιοι ἐκ τῶν κλιματολογικῶν μεταβολῶν τὴν ὑπαρξιν τῆς Ἑλλάδος μόνης, καὶ δὲν ἡρνήθησαν εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ μόνην, διὰ τοῦτο καὶ μάλιστα ἀμέσως, τὴν δύναμιν τῆς συντηρήσεως καὶ τὰ μέσα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ λαοῦ τῆς· οὐδ' ἐφάνησαν ἐκεῖνοι τόσον ἀνευλαβεῖς πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, ὥστε, δι' ἀσχέτους πρὸς τὴν Ἐπιστήμην λόγους, νὰ καταδικάσωσιν, ἐν ὀνόματι αὐτῆς, τὸ παρὸν καὶ νὰ ἀπελπισθῶσι περὶ τοῦ ἐγγύς μέλλοντος μιᾶς οἰασδῆποτε χώρας.

Σταθερότης τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους.— Ἐντὸς τόσον μικροῦ σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος δυνατὸν τὰ ἔθνη καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει, ὡς ἐλέχθη ἤδη, νὰ ὑφίστανται αἰσθητὰς μεταβολάς, ἀλλ' ἔχει καὶ ἡ Φύσις· αἱ μεγάλαι αὗται φυσικαὶ ἀλλοιώσεις ἀπαιτοῦσι χρονικὰς περιόδους ἀσυγκρίτως μακροτέρας, ἐντὸς τῶν ὁποίων βεβαίως δὲν θὰ ἐξαντληθῇ μόνη ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῆς Γῆς! . . . Εἶναι βεβαίως δυνατὸν καὶ πιθανὸν ἴσως, ὅτι τὸ ἔδαφος ὑπόκειται, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς ἐξάντλησιν· ἀλλὰ μετὰ πόσας μυριάδας ἐτῶν θὰ γείνη αὕτη αἰσθητή; Ἡ Ἰταλία, ὡς λέγει ὁ Nissen¹⁾, εἶναι

1. H NISSEN, *Italische Landeskunde* τ. 1ος, σελ. 420. Berlin 1883.

ἀκόμη τόσον εὐφορος, ὅσον καὶ τὸ πάλαι ἐν Ἑλλάδι δέ, ἐκεῖ ἔπου τὸ ἔδαφος εἶναι ἀνέκαθεν φύσει καλόν, ὥς ἐν Μεσσηνίᾳ, Ἡλείᾳ, Βοιωτίᾳ, Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, καί-περ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀενάως καλλιεργούμενον, οὐ μόνον δὲν ἐξηγνήθη εἰσέτι, ἀλλά, τουναντίον, παράγει πάντοτε πλουσίους καρπούς, δυσαναλόγους μάλιστα πρὸς τὴν ἀτελῇ σχετικῶς σημερινὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἐλλειψιν τῆς ἄλλοτε εὐρείας καὶ πλουσίας τεχνητῆς ἀρδεύσεως αὐτοῦ. Τὰ πολυάριθμα ἀρχαῖα ὑδραυλικά δίκτυα, διὰ τῶν ὁποίων διωχετεύοντο ἄφθονα ὕδατα καὶ ἠρδεύοντο πλουσίως αἱ ἐλληνικαὶ πεδιάδες, ἐγκατελείφθησαν ἢ παρημελήθησαν, καὶ συνεπῶς, κατεστράφησαν, ἢ δὲ τέχνη τῆς καλλιέργειας, ἣτις ἤκμαζεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, κατέπεσεν· ἔταν ἀμφοτέρω ταῦτα σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπανορθωθῶσιν ἐπαρκῶς ἐν Ἑλλάδι, τότε, ἀναμφιδόλως, καὶ ἡ ἄλλοτε ἐξυμνηθεῖσα εὐφορία τῆς ἐλληνικῆς γῆς θὰ ἐπανέλθῃ ἀκμαία καὶ εἰς ὃ σημεῖον εἶχεν ἴσως ὑψωθῇ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Πρὸς τοῦτοις, ὁ θεωρῶν τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ ἐκ τῆς ἀκμῆς καὶ παρακμῆς τοῦ φυτικού κόσμου καὶ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν κρίνων περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς γονιμότητος τοῦ ἔδαφους καὶ τῆς φιλεργείας τῶν κατοίκων, δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ καὶ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν θέλῃ νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ ἰδέαν καὶ ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων. Πόσας δοκιμασίας καὶ πόσας βιαίας καταστροφάς καὶ ἐρημώσεις ὑπέστη ἡ χώρα αὕτη, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ βλάστησις ἐν γένει, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων! Καὶ ὅμως, χάρις εἰς τὴν εὐφορίαν τοῦ ἔδαφους καὶ τὴν ἀπαράμιλλον ἐν γένει ἐλληνικὴν φύσιν,

χάρις εἰς τὴν θαυμαστὴν ὄντως δραστηριότητα καὶ τὴν νοη-
μοσύνην τῶν κατοίκων, τόσοι ταχέως τὰ δένδρα ἐπολλαπλα-
σιάζοντο, αἱ οἰκίαι ἀνηγείροντο, τὰ ὑδραυλικά ἔργα προχεί-
ρως συνεπληροῦντο, αἱ ἄγρια ἐκτάσεις μετεβάλλοντο πά-
λιν εἰς θαυμασίους καὶ μεγαλοπρεπεῖς κήπους, αἱ ξηραὶ
ἔρημοι εἰς χλοερούς καὶ καρποφόρους ἀγρούς.

Τὰ ὄμβρια ὕδατα.

Σταθερότης τῶν ὑδάτων.—Εὐτυχῶς, καὶ αἱ περὶ τῆς
ἐλαττώσεως τῆς βροχῆς καὶ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἐν γένει
ἀπαισιοδοξίαι καὶ οἱ θρήνοι δὲν εἶναι βασιμώτεροι τῶν προη-
γουμένων. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλ-
λάδα, βεβαίως οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ ξηρα-
σίας καὶ ἀνομβρίας· τὰ ἐτήσια ὕψη τῆς βροχῆς ἐν αὐτῇ,
ἀνερχόμενα ἐνίοτε μέχρις ἐνὸς μέτρου, χαρακτηρίζουν ὑγρὸν
μᾶλλον ἢ ξηρὸν κλίμα· μόνον περὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος
βεβαίως πρόκειται ἐνταῦθα. Ὅτι τὸ τμήμα τοῦτο τῆς ἐλ-
ληνικῆς χώρας, κατὰ μέγα μέρος, δὲν εἶναι πλούσιον εἰς
βροχὰς καὶ ὄμβρια ὕδατα ἐν γένει, καὶ ὅτι στερεῖται ἀφθό-
νων πηγῶν, εἶναι ἀναμφισβήτητον· ἂν καὶ εἶναι ἐπίσης βέ-
βαιον, ὥς εἶδομεν ἤδη, ὅτι ἡ περὶ τῆς ξηρασίας καὶ τῆς
ἀνομβρίας αὐτοῦ φήμη εἶναι πολὺ ἀνωτέρα τῆς πραγματι-
κότητος. Ἀλλὰ πότε ἡ χώρα αὕτη ἦτο πλούσια εἰς ὄμβρια
ὕδατα, ποταμούς ἀενάους καὶ ἀφθόνους πηγὰς ; ¹⁾ Μήπως καί

1. Ὅσον γλίσχρα καὶ ἀκανόνιστα ἦσαν τὰ ὄμβρια ὕδατα τῆς ἀνατολι-
κῆς Ἑλλάδος, τόσοι περισσότερον ἐξετιμᾶτο ἐν αὐτῇ ἡ ἀξία τοῦ ρέοντος
καὶ ὁροσροῦ ὕδατος· ἐκ πολλῶν τεκμηρίων συνάγεται ἡ εὐχαρίστησις,

αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲν παρεπονέοντο, τοῦλάχιστον ὅσον καὶ οἱ νεώτεροι, διὰ τὴν πενιχρότητα τῶν βροχῶν καὶ τὴν ἐλλειψιν ἀφθόνων ὑδάτων ; Ἐκ τῆς τοιαύτης ιδιότητος τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος δὲν προεκλήθησαν αἱ μεμψιμοιρίαι καὶ ἡ καταφορά, τὰς ὁποίας ἐκφράζει ἐν τῇ *Εὐπειάλῳ* Ἑλατίωνι αὐτοῦ ὁ Ἀλκίφρων κατὰ τῆς ἐν τῇ Ἀττικῇ διαμονῆς ; «Κρεῖττον γὰρ ἐπανήκειν, λέγει, ἐκ Βοσπόρου καὶ Προποντίδος νεόπλουτον, ἢ καθήμενον ἐπὶ ταῖς τῆς Ἀττικῆς ἐσχα-

μεθ' ἧς οἱ Ἕλληνας ἐθεώρουν τὸ ἱερὸν ὕδωρ. Ἀριστον μὲν ὕδωρ, λέγει ὁ Πίνδαρος, ἐν ἀρχῇ τοῦ χοροῦ τῶν Ὀλυμπίων ᾠδῶν του καὶ ὁ ἐπαίνος οὗτος ἐξήρχετο βεβαίως ἐκ τοῦ βήθους τῆς ψυχῆς του ἐν Ἑλλάδι; τῆς ὁποίας τὸ ἀνατολικὸν ἡμῶν ὑποφέρει ἐξ ἀνυδρίας, μία διαρκῶς βέουσα πηγὴ εἶναι τὸ λαμπρότερον δῶρον τῆς Φύσεως. Αὐτὴ μόνη παρέχει ἀσφαλῆ βάσιν εἰς τὸν γεωργόν· αὐτὴ καθιστᾷ ἐπιωφελῆ τὴν νομὴν τοῦ ὄρου εἰς τὸν ποιμένα· πρὸς αὐτὴν μετὰ πόθου στρέφει τὸ βῆμα ὁ ὀδοιπόρος, ἐν ἡλιοκαεῖ πετρῶδι χώρῃ, καὶ ὅταν φθάσῃ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς πηγῆς καὶ θροισιθῇ, αἰσθάνεται ἐκυτὸν ὡς ἀναγεννηθέντα. Διὰ τοῦς Ἕλληνας δὲν ὑπάρχει, κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ἐξαισιώτερον πρᾶγμα τοῦ ψυχροῦ ὕδατος. Ὅταν ὁ νεώτερος Ἕλλην θέλῃ νὰ παραστήσῃ τι ἰδιαιτέρως θελκτικὸν καὶ εὐάρεστον, δὲν εὕρισκει ἄλλην καταλληλοτέραν σύγκρισιν ἢ τὴν: «σὰν κρῦο νερό» καὶ ὁ χαιρετισμός, τὸν ὁποῖον ἀποδίδει πρὸς τὸν ἀποχωριζόμενον προσφιλῆ ξένον εἶναι: «καλὸ ταξεῖδι καὶ κρῦα νερά». Εἶναι ὁ αὐτὸς σχεδὸν ἀποχαιρετισμός, τὸν ὁποῖον ἔθιδον καὶ οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὸν ἀπερχόμενον εἰς τὸν ἄλλον κόσμον: «ἡνυχρόν ὕδωρ δοίη σοι ἀναξ ἀνέρων Ἀἰδωνεύς». Δροσεραὶ πηγαὶ δὲν ἔλειπον βεβαίως ἐν τοῖς Ἕλλησιν πεδίοις· ἵνα μὴ ὁμῶς καθ' ὁδὸν ἢ ἐκεῖ φεύγουσα ψυχὴ ὑποφέρῃ ἐκ δίψης, ἔθετον ὑδρίαν μεθ' ὕδατος πρὸς στολισμὸν ἐν τῇ τάφῳ. (Neumann - Partsch, Griechenland, σελ. 81). Τὰ αὐτὰ ἔθιμα, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν παραδοθέντα, διατηροῦνται μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν, συνδέοντα στενῶς, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα, τὸν ἀρχαῖον πρὸς τὸν νεώτερον λαὸν τῆς Ἑλλάδος· καὶ ἤδη ἐπὶ τῶν τάφων, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ, τίθεται συνήθως μικρὰ ὑδρία· καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐξάγεται ὁ νεκρὸς τῆς οἰκίας του ρίπτεται πρὸ τῆς ἐξωθύρας αὐτῆς ὑδρία πλήρης ὕδατος πρὸς θροισισμὸν τῆς ἀπερχομένης ψυχῆς.

τιαῖς λιμῶδες καὶ αὐχμηρὸν ἐρογγάνειν». Καὶ τί ἄλλο ἢ τὸν κλιματολογικὸν τοῦτον χαρακτήρα τῆς Ἀττικῆς θέλει νὰ ἐκονίσῃ καὶ ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος, ὅταν, ἀκριβέστατα περιγράφων αὐτήν, λέγῃ : «Τὴν μὲν γὰρ Ἀττικὴν μήτε ὕρη μεγάλα ἔχειν, μήτε ποταμοὺς διαρρέοντας, καθάπερ τὴν Πελοπόννησον καὶ Θετταλίαν· εἶναι γὰρ τὴν χώραν ἀραιὰν καὶ τὸν ἀέρα κοῦφον, ὥς μήτε ὕεσθαι πολλάκις, μήτε ὑπομένειν τὸ γινόμενον ὕδωρ». Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ μήπως δὲν παρέχει τὰς αὐτὰς περίπου πληροφορίας περὶ τῆς ὑδρολογικῆς καταστάσεως τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν του; «Πρὸς ὕδωρ, γράφει, οὔτε ποταμοῖς ἀενάοις, οὔτε λίμναις τισιν, οὔτ' ἀφθόνοις πηγαῖς ἡ χώρα διαρκῆς». Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δύο περίφημοι τῆς ἀρχαιότητος ρύακες τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Κηφισὸς καὶ ὁ Ἴλισσός, ἡ μεγάλη φήμη τῶν ὁποίων, ἐνισχυομένη καὶ ὑπὸ τῆς εὐρύτατα διαδεδομένης γνώμης περὶ τῆς σημερινῆς ξηρασίας τῆς χώρας, ἐμπνέει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἄλλοτε ὑπῆρξαν μεγάλοι ποταμοί, καὶ πλωτοὶ ἴσως, τί ἄλλο ἦσαν ἢ ὅ,τι καὶ σήμερον, ἦτοι χεῖμαρροι, ὥς γράφει ὁ Στράβων, τελείως σχεδὸν ξηραίνόμενοι κατὰ τὸ θέρος; «Ποταμοὶ δ' εἰσὶν, λέγει οὗτος, ὁ μὲν Κηφισὸς . . . χειμαρρῶδης τὸ πλεόν, θέρους δὲ μειοῦται τελείως. Ἔστι δὲ τοιοῦτος μᾶλλον ὁ Ἴλισσός . . . » Καὶ ὁ Πλάτων δὲ αὐτὸς τί ἄλλο ἢ τὴν σημερινὴν σχεδὸν πτωχὴν καὶ χειμαρρῶδη κατάστασιν τοῦ Ἴλισσοῦ εἰκονίζει, ὀνομάζων τὰ ὕδατα αὐτοῦ ὑδάτιον (νεράκι), κατάλληλον νὰ παίζῃσι πλησίον αὐτοῦ κῆραι; ¹⁾ «Χαρίεντα

1. Περὶ τοῦ ὀλίγου τούτου ὕδατος τοῦ Ἴλισσοῦ ὁμιλεῖ καὶ ἐν τῇ Φαίδρῳ (229) αὐτοῦ ὁ Πλάτων, λέγων, ὅτι ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ νέου φίλου του Φαίδρου, κατὰ τὸ θέρος, περιπατοῦντες πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ὅταν ἔφθανον μέχρι τοῦ Ἴλισσοῦ, ἔθετον τοὺς πόδας των ἐντὸς

γάρ, λέγει, καὶ καθαρὰ καὶ διαφανῇ τὰ ὑδάτια φαίνεται, καὶ ἐπιτήδεια κόραις παίζειν παρ' αὐτά». Τοῦτο δὲν ἡμπόδισεν ἑμῶς, ὡς εἶδομεν ἤδη, οὔτε αὐτόν, οὔτε τὸν Εὐριπίδην, οὔτε καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀρχαίους μεγάλους ἀνδρας νὰ θεωρῶσι τὸ κλίμα τῆς χώρας τῶν πολῦτιμον θεῶν ἑῶρον, εἰς ἐξαιρετικὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν ὀφειλόμενον. Ἀλλὰ μήπως καὶ ἡ Ἀργολίς, ἥτις, ὑπὸ τόσας φυσικὰς ἐπόψεις, ὁμοιάζει πρὸς τὴν Ἀττικὴν, δὲν ἦτο ἐπίσης ἀνομβρὸς καὶ ἀνυδρὸς; Δὲν ὁμολογεῖ τοῦτο ῥητῶς ὁ Ὅμηρος, ὀνομάζων τὸ Ἄργος πολυδίψιον; Καὶ ἐὰν πηγαὶ τινες, ὡς ἰσχυρίσθησαν, εἰς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐστέρησαν καὶ ῥυακιά τινα ἐξηράνθησαν ἢ καὶ ἐμειώθησαν, μήπως δὲν ἀνεφάνησαν ἢ καὶ ἐνισχύθησαν ἄλλαχού ἄλλαι καὶ ἄλλα; ἢ μήπως αἱ τοιαῦται το-

τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκάθηντο συνομιλοῦντες ὑπὸ τὴν σκιὰν ὑψηλῆς πλατάνου. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πλάτωνος ὁρμώμενος ὁ *Lepsius* ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς ἐγένετο ξηρότερον, διότι ἤδη ὁ Ἰλισσός, κατὰ τὸ θέρος, δὲν φέρει οὐδὲ σταγόναν ὕδατος. Τοῦτο ἑμῶς δὲν εἶναι ἀκριβές· τὸ ὅλγον τοῦτο ὕδωρ τοῦ Ἰλισσοῦ (ὑδάτιον, ὡς τὸ ὀνομάζει ὁ Πλάτων ἀνωτέρω) δὲν ἐξέλιπε καὶ σήμερον ἀκόμη, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους· τὸ ὕδωρ τοῦ Ἰλισσοῦ ῥέει ὑπογείως, ὑπὸ τὴν παροῦσαν κοίτην αὐτοῦ· διὰ τοῦ ὕδατος τούτου, ὅπερ, διὰ καταλλήλων μηχανικῶν ἔργων, ὑπ' αὐτὴν γενομένων, συλλεγόμενον, ἀναδιδάσκεται, ὡς γνωστόν, δι' ἀτμαντλίας εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἑδάφους, ἀρδεύονται ἤδη οἱ κήποι τοῦ Ζαππείου, ἐνίοτε δὲ καὶ καταδρέχονται θρόμοι τινες τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ τοῦ Κηφισοῦ δὲ τὰ ὕδατα δὲν ἐξέλιπον, οὐδὲ φαίνονται ἐλαττωθέντα αἰσθητῶς· εἶναι πάντοτε ἀφθονώτερα καὶ μονιμώτερα τῶν τοῦ Ἰλισσοῦ. «Τὰ ὕδατα τοῦ Κηφισοῦ, γράφει ὁ κ. Κορδᾶλλας, εἶναι μονιμώτερα, τὸ δὲ ποσὸν αὐτῶν πολλῶ μείζον τοῦ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰλισσοῦ . . . τὰ ὕδατα ταῦτα κινεῖται ἀπὸ τῆς θέσεως Μονομμάτι· μέχρι τῶν Σεπολίων 17 ὑδρομύλους, ἐκείθεν δὲ ἀρδεύουσι τοὺς περὶ τὰ Σεπόλια κτλ. κήπους». (Αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ ὑδραυλικὴν ἔποιον. Ἐν Ἀθήναις 1879).

πικαί ὑδρολογικαί μεταβολαί εἶναι πάντοτε συνέπειαι τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος ; καὶ αὐτὰ τὰ γεωλογικὰ φαινόμενα, τὰ συνήθη ἐν Ἑλλάδι, οἱ σεισμοὶ κτλ., δὲν γίνονται συνήθως πρόξενα τοιούτων τῶν ὑδάτων ἀλλοιώσεων ; καὶ αὐτὴ ἡ καταστροφή τῶν παρὰ τὰς πηγὰς καὶ τὰ ῥυάκια δασῶν δὲν προκαλεῖ πολλάκις τὴν ἐξαφάνισιν ἢ τὴν ἐξασθένησιν τούτων ὥς, τοῦναντίον, ἡ ἀνάπτυξις νέας δασικῆς ἐπὶ τινων ὁρέων βλαστήσεως ἐπαναφέρει τὸν πλουτισμὸν ἢ τὴν ἐμφάνισιν νέων τοιούτων ;

Ἐν τῇ Φυσικῇ Γεωγραφίᾳ τῆς Ἑλλάδος (*Neumann-Partsch*) οἱ συγγραφεῖς αὐτῆς, ἀναφέροντες τὰς ἐν τῇ ἀρχαιότητι συμβάσας στειρεύσεις κρηνῶν, ἐξαφανίσεις πηγῶν, ἀποξηράνσεις ποταμῶν καὶ ἐν γένει μεταβολὰς καὶ ἐλλείψεις ὑδάτων, καὶ θέλοντες νὰ συγκρίνωσι τὸ παρελθὸν πρὸς τὸ παρόν, ἐρωτῶσιν : « Ἡ ὑδρογραφικὴ αὕτη ἔνδεια ἐπετάθη ἄραγε ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους ; Τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἴσως καὶ πιθανόν, οὐχὶ ὁμως καὶ ἀκριβῶς ἀποδεικτόν. Ἀναντιρρήτως, νεώτεροι γεωγράφοι ἔχουσι δίκαιον ἰσχυρίζεσθαι, ὅτι οἱ πλεῖστοι χάρται τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης, διὰ τῆς ἀναγραφῆς πλουσίου δικτύου διακλαδιζομένων ποταμῶν, προξενοῦσι τὴν ἀπατηλὴν ἐντύπωσιν ἀφθονίας ὕδατος μὴ ὑπάρχοντος· ἔτι δὲ περισσότερον ἔχουσι δίκαιον ἀξιοῦντες νὰ διακρίνωσι, διὰ διαφόρων χρωμάτων ἢ διαφόρων τρόπων σχεδιαγραφῆσεως, τὰς γλίσχρως διεσπαρμένας ἀενάους φλέβας ὕδατος ἀπὸ τῶν πολλῶν διαλειπουσῶν τοιούτων. Ἀκριβῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι ἰδίως ἀπαραίτητος. Ἀλλ' ἡ ἀντίθεσις τῶν διαρκῶς φερόντων ὕδωρ ρεῖθρων πρὸς τὰ, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ξηρὰ μένοντα τοιαῦτα (ξηροπόταμοι) δὲν εἶναι νέα.

Καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς ἀκόμη διέκρινε τοὺς ῥυάκας εἰς ὕδατ' αἰεόνοια καὶ εἰς ποταμοὺς χειμαρρόους· καὶ διὰ τὰ ἀνήκῃ ἑλληνικὸς ποταμὸς εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἐν τῇ ἀρχαιο- τητι, ἥτο ἀρκετὰ σπάνιον πλεονέκτημα, ὅπερ προσεκτικοὶ συγγραφεῖς ἐπαξίως ἐξήραν. Ἡ προσοχὴ αὕτη τῶν ἀρχαίων εἶναι ἀρκετὰ ἀξιοπαρατήρητος, διότι οὐδεὶς τῶν ποταμῶν, ἐκ τῶν ἀναγραφομένων παρ' ἀρχαίων μαρτυριῶν ὡς ἀενάων, ἔχασε τὴν δύναμιν τοῦ διαρκῶς φέρειν ὕδωρ· καὶ διὰ πολλὰ ξηροπόταμα τῆς παρούσης ἐποχῆς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα ἢ ρητῶς ἢ παράδοσις παρέχει ἡμῖν τὴν βεβαιότητα, ὅτι ταῦτα δὲν ἦσαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι σημαντικώτερα ἢ σήμερον. Ὁ χαρ- κτηρισμὸς τοῦ Στράβωνος ἀμφοτέρων τῶν ῥυακίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων κεῖνται αἱ Ἀθῆναι, τοῦ Κηφισοῦ, τὸν ὅποιον κα- ταπίνει ἐν ὥρᾳ θέρους ὁ ἐλαιὼν, πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν, καὶ τοῦ ὕδατιοῦ τοῦ Ἰλισσοῦ, ὅστις καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἥλιος εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑψίστον σημεῖόν του, ξηραίνεται ἄνωθεν τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι τόσον ἐπιτυχής, λαμ- βανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς παρούσης καταστάσεως τῶν ὑδάτων τούτων, ὡς νὰ ἐγράφη μόλις πρὸ μικροῦ χρόνου. Ἐκ τῶν ῥυάκων τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος, καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πausανίου, ὁ Ἰναχος, ὁ Κηφισὸς καὶ ὁ Ἀστερίων ἦσαν ἤδη ἐλεεινὰ ἀμμόρειθρα, δι' ὧν μόνον μετὰ βροχὴν ἔρρεεν ὕδωρ κελαρῶζον. Μία παράδοσις ἀποδίδει τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τῶν ὑδάτων τούτων εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Ποσειδῶνος, διὰ θυ- σμενῇ κατ' αὐτοῦ διαιτησίαν τῶν τριῶν θεῶν τῶν ποταμῶν.

Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν πλωϊμότητα τῶν ἀενάων ποταμῶν, ὡς φαίνεται, οὐδεμία μεταβολὴ ἐπῆλθεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότη- τος μέχρι σήμερον. Ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε πάντοτε πτωχὴ ὡς πρὸς τὴν πλωϊμότητα τῶν ρεόντων ὑδάτων τῆς. Ἡ ἐλπίς

τῆς βοηθείας τῆς ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας, διὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν ὑγρῶν ὁδῶν, ἦτο διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα οὐχ ἦττον ματαία ἢ διὰ τὴν σημερινήν. Ὁ Ἀχελῷος, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέχρις Οἰνιάδος καὶ σπανίως μέχρι Στράτου ἔπλεον, μεθ' ὅλην τὴν παραμέλησιν τῆς κοίτης του, ἀκόμη καὶ τώρα εἶναι πλωτὸς μέχρι τῆς βορείου ὄχτης τῆς μεγάλης πεδιάδος τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ἂν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἐκβολῶν του ἐπισωρευθέντα διαφράγματα μόνον εἰς ἀβαθῆ σκάφη ἐπιτρέπουσι τὴν εἰσοδόν. Ἐλαχίστη μεταβολὴ εἰς τὴν πλωϊμότητα τοῦ μεγίστου Πελοποννησιακοῦ ποταμοῦ, τοῦ Ἀλφειοῦ, εἶναι αἰσθητή. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλινίου ἔφθανεν αὐτὴ εἰς 9 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν πρὸς τὰ ἄνω· καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη—μεθ' ὅλην τὴν τελείαν παραμέλησιν τοῦ ρεύματος—εἰσδύουσι σκάφη, σημαντικοῦ βάθους, εἰς ἀπόστασιν 6 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν. Ἐπίσης καὶ ὁ Πάμισος, ὅστις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο πλωτὸς εἰς μῆκος 10 σταδίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν πρὸς τὰ ἄνω, χρησιμεύει καὶ σήμερον ἀκόμη ὡς ὑγρὸς δρόμος εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τοῦ εὐφόρου χθαμαλοῦ μέρους τῆς Μεσσηνίας. Τὸ χωρίον Νησίον, εἰς 3 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ, χρησιμεύει ὡς ἐπίνειον διὰ τὰ προϊόντα, τὰ ἐντεῦθεν ἐπὶ τῶν σκαφῶν μεταβιβαζόμενα διὰ τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐνεργεῖ οὕτω σημαντικὸν ἐμπόριον. Ἐμπόδιον καὶ ἐνταῦθα ἐπίσης εἶναι τὰ διαφράγματα, ἄνωθεν τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει ὕδωρ πλεον τῶν δύο ποδῶν. Ὅτι ἐκτὸς τῶν ποταμῶν τούτων οὐδεὶς ἄλλος ποταμὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἦτο πλωτὸς δὲν ἐπιβεβαιοῦται. «Ἡ σύγκρισις ὁμῶς μεταξὺ τῆς τότε καὶ νῦν πλωϊμότητος τῶν ὑδάτων τῶν ἐλληνικῶν ποταμῶν ἄγει, συνεπεία τῶν ἀνωτέρω, πανταχοῦ, ὅπου

δπάρχουσι δι' αὐτὴν ἀρκεῖται βάσεις, εἰς τὴν πεποιθήσιν περὶ τῆς σταθερότητος τῆς φύσεώς των, ἥτις οὐδεμίαν ὑποσιτήρ-
ξιν παρέχει εἰς τὴν ἐδῶ ἐκαὶ ἀναφαινομένην γνώμην περὶ ἐλατ-
τώσεως τῶν ὁμβρίων ὑδάτων ἐν 'Ελλάδι» ¹⁾).

**Συντήρησις τοῦ ὁμβρομετρικοῦ χαρακτήρος τῆς 'Ελ-
λάδος.**— 'Αφ' ἑτέρου, ἐὰν ἡ περὶ ξηρασίας φήμη τοῦ ἑλλη-
νικοῦ κλίματος προέρχεται οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς μικρᾶς ποσό-
τητος τοῦ ἔτησιου μέσου ὕψους τῆς βροχῆς (0^υ, 39 ἐν 'Αθή-
ναις) οὐδ' ἐκ τῆς μικρότητος τοῦ ἔτησιου μέσου ἀριθμοῦ τῶν
βροχερῶν ἡμερῶν (98 ἐν 'Αθήναις), ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς με-
ταξὺ εὐρυτάτων ὁρίων μεταβολῆς τοῦ ὁμβρίου ὕδατος ἀπὸ
ἔτους εἰς ἔτος καὶ τῆς ὅλως ἀνίσσου καὶ ἀνωμάλου διανομῆς
αὐτοῦ κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας, μήπως τὸ αὐτὸ δὲν συνέ-
βαινε καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους; Καὶ τότε, ὥς καὶ
σήμερον, παρετηροῦντο ἔτη πολύομβρα καὶ ἔτη ἀνομβρα· καὶ
τότε, ὥς καὶ σήμερον, ἐπιπτον συνήθως ἀφθονοὶ βροχαὶ κατὰ
τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, ἐπεκράτει δὲ τελεία σχε-
δὸν ἀνομβρία κατὰ τὸ θέρος ²⁾). Τοῦτο συνάγεται ἀσφαλῶς
ἐκ τῶν ἀρχαίων Παραπηγμάτων, καὶ ἀναφέρεται ρητῶς ὑπὸ
τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὰ Οἰκονομικά του: «Οἶσθα δῆπου, ἔφη,
ὅτι ἐν τῷ χειμῶνι πολλὰ ὕδατα γίνεταί; Εἰ οὖν ἀρχοίμεθα,
ἔφη, ἀροῦν τὴν γῆν χειμῶνος; 'Αλλὰ πηλὸς ἂν εἴη, ἔφην ἐγώ.
'Αλλὰ τοῦ θέρους σοὶ δοκεῖν; Σκληρὰ, ἔφην ἐγώ, ἔσται ἡ γῆ

1. NEUMANN PARTSCH, *Physikalische Geographie von Grie-
chenland*, σελ. 86, Breslau, 1885.

2. Τὸ μέσον ὕψος τῆς βροχῆς ἐν 'Αθήναις, κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ
φθινόπωρον, εἶναι μείζον τοῦ ἐν Παρισίοις καὶ ἄλλαις χώραις, φημιζομέ-
ναις διὰ τὸ ὑγρὸν καὶ βροχερὸν αὐτῶν κλίμα. ἐνθ' κατὰ τὸ θέρος εἶναι ἐλά-
χιστον.

κινεῖν τῷ ζεύγει». Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοτέλης παρέχει ἡμῖν εἰς τὰ Μετεωρολογικά του πιστὴν εἰκόνα, ὑπὸ ὁμβρομετρικὴν ἔποψιν, τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, πάσχοντος καὶ τότε, ὡς καὶ σήμερον, ὅτε μὲν ἐξ ἀνομβρίας, ὅτε δέ, τοῦναντίον, ἐξ ὑπερβολικῆς πολυομβρίας, (τῆς ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ χαρακτηριζομένης διὰ τῆς παρεφθαρμένης λέξεως : κολουμβροίαι), γράφων: «ὅτι μὲν ἔπομβρα τὰ εἶη γίνεται καὶ ὑγρά, ὅτε δὲ ἀνεμώδη καὶ αὐχοί». Ἀλλὰ μήπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, δὲν ἔπασχον ὁμοίως ἐκ τῆς ἀνωμάλου ἐτησίας διανομῆς τῆς βροχῆς; μετὰ τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος ξηρασίαν τοῦ θέρους, δὲν ἔστρεφον καὶ αὐτοί, ὡς οἱ σημερινοί, ἱκετευτικά τὰ βλέμματα αὐτῶν, κατὰ τὸ φθινόπωρον, πρὸς τὸ θεῖον, ἐπικαλούμενοι τὴν εὐμένειάν του, ὥπως βρέξῃ καὶ ἐπιτρέψῃ τὴν καλλιέργειαν τῆς σκληρᾶς Γῆς;

Ὁ Ξενοφῶν μαρτυρεῖ τοῦτο σαφῶς εἰς τὰ Οἰκονομικά του, λέγων: «Ἐπειδὴν γὰρ ὁ μετοπωρινὸς χρόνος ἔλθῃ, πάντες που οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν θεὸν ἀποβλέπουσιν, ὁπότε βρέξας τὴν γῆν ἀφήσει αὐτοὺς σπεῖρειν.» Καὶ ἄλλοτε πάλιν δὲν παρονοῦντο οἱ ἀρχαῖοι, ὡς καὶ οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες γεωργοί, κατὰ τοῦ ἀνωμάλου βροχομετρικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος, ὅτε μὲν ξηραίνοντος τὸ ἔδαφος, ὅτε δὲ πλημμυροῦντος καὶ καταστρέφοντος τοὺς ἀγροὺς διὰ ραγδαίων καὶ συνεχῶν βροχῶν; Ποσάκις καὶ σήμερον δὲν παρέστημεν, ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, θεαταὶ ὁμοίων εἰκόνων καὶ καταστροφῶν, ἀναλόγων πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀλκιφρόνους περιγραφομένας!

Καὶ οἱ Neumann-Partsch ἀποκρούοντες τὴν ἰδέαν τοιούτων μεταβολῶν τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος, γράφουσιν (σελ. 88):

«Δὲν δύναται τις νὰ ὑποστηρίξῃ χειροτέρευσιν τῆς διανομῆς τῆς βροχῆς κατὰ τὴν ἐτησίαν περίοδον. Ἐνὸς κατοικοῦσιν ἄνθρωποι ἐν Ἑλλάδι, θὰ παραπονῶνται καὶ θὰ ἀναστενάζωσι διὰ τὸ ξηρὸν θέρος. Αἱ ἀρχαιόταται παραδόσεις τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν φέρουσιν ὡς τὸ συνηθέστερον τῶν αἰτίων τῆς ἀκουσίας ἐγκαταλείψεως μιᾶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατοικουμένης χώρας τὰς φοβεράς περιόδους ξηρασίας. Οἱ Θρᾷκες ἐξεκένωσαν τὴν Νάξον, οἱ Αἰνιᾶνες τὴν κοιλάδα τοῦ ξηροποτάμου Πλειστοῦ, καθαρῶς διὰ λόγους καύσωνος καὶ ξηρασίας. Περὶ τῆς ἀξίας τῶν παραδόσεων τούτων τῆς ἑλληνικῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην· ὀφειλομέν ὅμως νὰ τονίσωμεν, ὅτι ἡ ἱστορικὴ ἀξιοπιστία τῶν δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τῆς σημασίας αὐτῶν διὰ τὴν Φυσικὴν Γεωγραφίαν τῆς ἀρχαιοτάτης Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν, ἡ ξηρασία μὲ τὰ λυπηρὰ τῆς ἐπακόλουθα, ἀφορίαν καὶ νόσους, εἶναι συνήθως καταθλιπτικὴ θεομηνία, τιμωροῦσα τὰ παραπτώματα τῶν θνητῶν. Ἐπὶ τέλους δὲν ἐλλείπουσι μαρτυρίαι ἱστορικῆς ἐποχῆς διὰ τὴν συνήθως ἐνσκήπτουσαν ξηρασίαν· ἡ ἀνυδρία (ἡ ἀνυδρία) ἦτο καὶ τότε κλιματικὸς παράγων, τὸν ὅποιον ἡ ὕγιεινὴ καὶ ἡ ἱατρικὴ τέχνη ἐλάμβανον ὑπὸ σπουδαίαν ἔφοψιν.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην, δυσκόλως ἔχει τις τὸ διακρίνει νὰ ὁμιλῇ περὶ «προόδου τοῦ ἀγρίου κλίματος», ἐπεκτεινομένου βχθμηδὸν ἐν Ἑλλάδι· πρέπει — ὡς ἔπραξεν ὁ Πλάτων μετ' ἀξιοσχυράστου περινοίας — νὰ περιορίζηται τις ἐντὸς τῆς πολλαπλῆς ἀλλὰ καὶ μεμονωμένως ἀποδειχθείσης ἐξαφανίσεως τῶν πηγῶν καὶ τῆς κατὰ καιροὺς στερεώσεως τῶν ἄλλοτε ἀενάων ποταμῶν, οἵτινες εἶναι ἡ αἰτία — συνεπεία τῆς δασικῆς ἀποφιλώσεως — τῆς ἀπογυμνώσεως τῶν

φαλακρῶν βράχων τῶν ὁρέων, καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Ἑλλάδος. Ἐνὸσφ αἱ ἄγριαι καταγιγίδες ἀποπλύνουσι τὸ ἔδαφος, ὕπερ συγκρατεῖ τὸ ὕδωρ, παύει πλέον ὑφισταμένη ἢ εὐλογητὴ οἰκονομία τῶν θησαυρῶν τοῦ ὕδατος, πᾶσα ραγδαία βροχὴ πληροῖ τὰ ρεῖθρα τῶν ἀγριοποταμῶν καὶ ρυακίων, ἐπὶ τινὰς μόνον ὥρας, μέχρις ὑπερεκχειλίσεως, καὶ εἶτα ἀφίνει αὐτὰ πάλιν εἰς πλήρη ξηρασίαν. Ἐὰν ἡ συνήθης ἀντίθεσις : «οὐχὶ τὸ κλῆμα, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι μετεβλήθησαν» δὲν συμπεριλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιεργείας τῆς ἐλληνικῆς χώρας, οὐχ' ἦττον δὲν δύναται τις ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχεν ἀπορρίψῃ ἢ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἐπιτυχὴ ταύτην φράσιν· δύναται τις μόνον ὥς ἐξῆς νὰ συμπληρώσῃ αὐτήν : «οὐχὶ ἡ ἀρχαία φιλοδοξία τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας ἡλατιώθη, ἀλλ' ἡ ἀρχαία πλησμονὴ ὕδατος ἐπὶ καρποφόρου ἐδάφους καὶ ἡ ἀρχαία δραστηριότης τῶν κατοίκων.»

Ἄνομβραι.—Καὶ εἶναι βεβαίως ἀληθές, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐπῆλθον ἐνίοτε φοβεραὶ ἀνομβραὶ, προξενήσασαι ἀνυπολογίστους συμφορὰς εἰς τὴν χώραν· ἀλλὰ μήπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας δὲν παρατηρήθησαν τοιαῦται ; Καὶ γίνονται μὲν σήμερον, κατὰ τὰ ἀνομβρα ἔτη, συνεπεῖα μακρὰς ξηρασίας, λιτανεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ προσφέρονται εἰς τὸν Θεὸν ἀναθήματα ὑπὸ τῶν γεωργῶν, ἰκετευόντων αὐτὸν νὰ βρέξῃ, ὅπως σώσῃ τὴν γεωργίαν, ἀλλὰ μήπως καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους δὲν ἀνεπέμποντο πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εὐχαὶ καὶ δὲν ἀφιερῶντο ἀγάλματα εἰς τὸν Δία ; Καὶ τί ἄλλο δεικνύει ἡ ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίνου διασωθεῖσα εὐχὴ τῶν Ἀθηναίων, δεομένων : « Ὅσον, ὅσον, ὦ φίλε Ζεῦ, κατὰ τῆς ἀρούρας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πεδίων. » ; Καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως,

ὥς ἀναφέρει ὁ Πausanías, ἄγαλμα τῆς Γῆς, παρακαλούσης τὸν Δία νὰ βρέξῃ ; καὶ τότε ἄλλοτε ἢ ἐν ὥρᾳ μεγάλης ἀνομβρίας ἀφιερώθη τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν θεὸν τῆς βροχῆς ; « Ἔστι δέ, λέγει ὁ Pausanías, καὶ τῆς Γῆς ἄγαλμα ἱκετευούσης ὕσαι οἱ τὸν Δία, εἴτε αὐτοῖς ὄμβρον δεῖσαν Ἀθηναίους, εἴτε καὶ τοῖς πᾶσιν Ἕλλησι συμβᾶς αὐχμὸς. »

Καὶ ἐὰν αἱ ἐπικρίσεις τῶν ξένων καὶ τὰ παράπονα τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων γεωργῶν κατὰ τοῦ ἀνωμάλου βροχομετρικοῦ χαρακτήρος τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος εἶναι δίκαια, δὲν εἶναι ἄρα γε ὅλως ὅμοια πρὸς τὰς σχετικὰς μεμψιμοιρίας τῶν ἀρχαίων ; αὐτὴ δὲ ἡ θρησκεία, ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια, καὶ ἡ ζωὴ ἐν γένει τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν φέρουσι βαθεῖα τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τῆς ξηρασίας τοῦ κλίματος τῆς χώρας ¹⁾

1. Ἡ ἐκ τῆς ξηρασίας ἐντύπωσις ἀφῆκε, καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, ἐνε-
ξίτηλα ἴχνη ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, κυρίως εἰς
τὴν θρησκείαν του, τὸν πολυτιμώτερον καθρέπτην ἀνθρωπίνης ἀνάγκης.
Ἐνθ' εἰς τὸ πλούσιον καταιγίδων θυτικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος ὁ κοφωτι-
κὸς κρότος τοῦ πολλαπλῆν ἀντήχησιν προξενούντος ἐπὶ τῶν ὀρέων κε-
ραυνοῦ ὑπερνικᾷ πᾶσαν ἄλλην φωνήν τῆς Φύσεως, καὶ πρὸς τὸν δεσπότην
τῶν ἀσπαιρουσῶν ἀστραπῶν στρέφεται ἡ δειλὴ λατρεία τῶν τρεμόντων
ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων, πρὸς τὰ ὅψη ἀνέρχεται ἡ εὐχὴ τοῦ ἐκ τῆς
ξηρότητος μαραινομένου ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὸν
θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, ὅτε μὲν ἀκαμπτον, ὅτε δὲ δωροῦντα ἀτμοσφαιρικὴν
ὕγρασιν. Ἀπὸ τῆς τρωϊκῆς Ἰῆς μέχρι τοῦ ἀρκαδικοῦ Λυκαίου, ἀπὸ τῆς
Θεσσαλίας μέχρι τῆς Ἀργολίδος, οὐδεὶς κλάδος τῆς θρησκευτικῆς λειτουργί-
ας εἶχε βαθύτεραν καὶ δημοτικωτέραν ρίζαν τῶν δεήσεων διὰ βροχὴν.
Αἱ ὁροσεραὶ κορυφαὶ τῶν ὀρέων, περὶ τὰς ὁποίας ὁ ὕδατος τῆς διακυ-
γοῦς ἀτμοσφαίρας τὰ μάλιστα συνεπυκνῶντο εἰς νέφη, ἦσαν αἱ γνωσταὶ
ἑδραὶ τοῦ θεοῦ τῆς βροχῆς, τοῦτου ἕνεκα καὶ αἱ φυσικαὶ θέσεις τῆς λα-
τρείας του, οἱ σκοποὶ τῶν δεήσεων, ὁσάκις ἡ ἀποξηρανθεῖσα χώρα ἐστέ-
ναζε διὰ βροχὴν.....

Οὕτως, ἐκάστη σχεδὸν χώρα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος εἶχε σταθεροῦς

ἀλλὰ τίς ἐσκέφθη ποτὲ ἐντεῦθεν νὰ καταδικάσῃ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν μητέρα τῆς Ἐπιστήμης, τὴν δημιουργὸν τῆς Τέχνης, τὴν μεγάλην ταύτην πηγὴν τοῦ φωτός καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, ὡς ἀκατοίκητον καὶ ἀνίκανον νὰ συμπεριληφθῇ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ;

Ἡ ὑγρασία τοῦ ἀέρος.

Ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας. — Καὶ μήπως ἡ ὑδρομετρικὴ αὕτη ιδιότης τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ ἐξακολουθοῦσα ἀμετάβλητος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὅμως τόσον καυστικούς κεραυνοὺς ἐπικρίσεως καὶ κραυγὰς ἀπελπισίας κατὰ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος προκαλέσασα, ὑπῆρξεν ὅλως ἀχρηστος καὶ εἶναι ὅλως ἀσχετος πρὸς τὴν αἰωνίως σελαγίζουσαν δόξαν τῆς ἀρχαίας ; Εἶναι ἄραγε ὅλως ἄμοιρος πλεονεκτημάτων καὶ δὲν συνετέλεσε ποσῶς εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς χώρας ταύτης ; εἰς αὐτὴν δὲν ὀφείλεται ἡ ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐξυμνηθεῖσα καὶ μέχρι σήμερον διεγείρουσα τὸν θαυμασμόν τοῦ κόσμου ἐξαιρετικὴ διαύγεια τοῦ ἀέρος, τὸ αἶθριον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ, ἡ θαυμασία διαγραφὴ

τόπους μετὰ πολλυπλῶν ἰδίων πομπῶν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ τῆς βροχῆς καὶ τὰς ἐορτάς τῆς, διὰ τὴν καρποφόρον περίπτυσιν, μεθ' ἧς περιέβαλεν οὗτος τὴν ἐπὶ μακρὸν πρὸς αὐτὸν μετὰ στεναγμῶν ἀτενίζουσαν Γῆν. Καθ' ὅλον τὸ θερινὸν ἐξάμηνον οἱ πιστοὶ εἶχον ἀρκετὰς ἀφορμὰς νὰ μὴ λησμονῶσι τὴν λατρείαν τοῦ ὀμβρίου Διὸς . . . Ἰδίως, κατὰ τὸ μέσον τοῦ θέρους, καθίστατο γενικὴ ἡ εὐχὴ διὰ τὴν βροχὴν, ὅταν ἤρχιζον αἱ μέν πηγαὶ νὰ στερεύωσι, τὰ δὲ φυτὰ νὰ μαραίνωνται, καὶ ἡ ὅλη χώρα νὰ περιβάλληται τὸ ὥχρὸν ἐνδυμα φαιοῦ κονιορτώδους πέπλου (Neumann-Partsch, *Physikalische Geographie von Griechenland*, σελ. 75—79).

τῶν κορυφογραμμῶν, ἡ πολυτέλεια τῶν ἀποχρώσεων τῶν κλιτύων τῶν ἐλληνικῶν ὀρέων; ἔργον αὐτῆς δὲν εἶναι τὸ γλυκὺ τοῦ ἐλληνικοῦ οὐρανοῦ χρῶμα, ἡ θαμβοῦσα τὸ ὄμμα πλήμυρα τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας, ἡ πλησμονὴ τῶν ἡλιολούστων καὶ ζωογόνων αἰθρίων ἡμερῶν καὶ ἡ ἔκτακτος ἀφθονία τῶν τόσον πλουσίων εἰς οὐρανίας μαρμαρυγὰς ἀστροχιτώνων νυκτῶν; Καὶ δυνατόν νὰ εἶναι ἄχρηστος καὶ πιθανὸν νὰ εἶναι ἀνωφελὴς ἡ καὶ ἐπιδεδυμένη ἀκόμη εἰς τὴν γεωργίαν ἡ κλιματολογικὴ αὕτη ἰδιότης; ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ἄραγε, ὅπως συγχωρηθῇ εἰς αὐτὴν τὸ μειονέκτημα τοῦτο, ὅτι ὑπῆρξεν ἡ δημιουργὸς τῆς μεγάλης διαυγείας καὶ ἡ παραγωγὸς τῆς ὑψηλῆς πτήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος; δὲν εἶναι αὕτη, ἡ ἐμπνεύσασα τὰ ἀπαράμιλλα καλλιτεχνικὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀριστουργήματα, ἡ ἀναπτύξασα καὶ ἀνυψώσασα τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα αὐτῆς μέχρι τοῦ κατακορύφου τῆς τελειότητος; ¹⁾

1. «Ὁ αἰθέριος οὐρανὸς (τοῦ ἐλληνικοῦ κλίματος) καὶ ἡ θυμωσὶς διαυγῆς ἀτμόσφαιρα τοῦτου ἐπέδρασαν μετ' ἀναμφισβητήτου ἀποτελεσματικότητος ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος παρὰ τῇ ἀθηναϊκῇ λαῷ. Ἡ ἐκ τῆς σπάνιος τῶν ὑδατιμῶν προερχομένη ἀσυνήθης διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας παρέχει εἰς τὰς τοποθεσίας τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὸν χαρακτηριστικὸν αὐτῶν τύπον. Πάντα τὰ διαγράμματα παρουσιάζονται ὑπὸ εὐκρινεῖς καὶ ὀρισμένας γραμμὰς, οὕτως ὥστε αἱ μορφαὶ τῶν τοποθεσιῶν νὰ ὑποπίπτωσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παρατηρητοῦ οὐχὶ διὰ συγκεχυμένων καμπύλων, ὥς συμβαίνει ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλ' ἐν ὀξυτάτῃ διαυγείᾳ. Ἐνεκα τοῦτου, πάντα τὰ πράγματα φαίνονται μετατοπιζόμενα πολὺ πλησίον· ὁ Ἰμμητὸς φαίνεται τόσον ἐγγύς, ὥστε οἱ ξῆνοι, οἱ μὴ συννηθισμένοι εἰς τὴν ὀπτικὴν ταύτην ἀπάτην, νομίζουσιν, ὅτι δύνανται ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ διὰ πρῶινόν περιπάτου.

Τὰ χρώματα ἐν Ἀθήναις δὲν τρέπονται, ὥς ἐν Γερμανίᾳ, ἔνεκα τῆς ὑγρότητος τοῦ ἀέρος, πρὸς τὸ φαιὸν κυανοῦν· ἀλλ' ἐμφανίζονται ἐν τελείᾳ καθαρότητι. Αὗται αἱ φαλακრაὶ πέτραι τῶν ἀφύτων ὀρέων περιβάλλονται διὰ χρωμάτων καταπληκτικῆς πολυτελείας. Τὴν ὄψιν τοῦ ἡδὴ μονοτόνου

Ἡ μήπως δὲν εἶναι παλαιαὶ αἱ ὑδρομετρικαὶ αὐταὶ ἰδιότητες, ὅσον ἀρχαῖαι αἱ ἐξ αὐτῶν πηγάζουσαι ἀρεταὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος; μήπως δὲν ὁμολογοῦσιν ἐκεῖνας καὶ δὲν θαυμάζουσι ταύτας ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι; Τί ἄλλο πράττει ὁ Ἀριστείδης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ του, ὅταν, ἐξαίρων τὴν διαύγειαν τῆς ἀττικῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ φωτός της, λέγῃ: «Οὕτω γὰρ παντάπασιν ἡ ψυχὴ προκαθαίρεται καὶ μετέωρος καὶ κούφη γίγνεται καὶ σφόδρα τῶν Ἀθηνῶν τῆς θέας ἐν παρασκευῇ, ὥσπερ ἐν ἱεροῖς προτελου-

Τμητοῦ, κατὰ τὴν θύσιν τοῦ Ἑλίου, ὁ Bursian τάσσει μεταξὺ τῶν ὥραι-
στέρων φυσικῶν φαινομένων, τὰ ὅποια θύναται τις νὰ ἰδῇ. Ὀλόκληρα τὰ
περὶ τὰς Ἀθήνας ὄρη, ὅταν ὁ ἥλιος ἀρχίζῃ νὰ θύῃ, περιβάλλονται δι'
ὥραιστότατον ἐρυθρορροδίνου χρώματος, ὅπερ βαθμυθὸν μεταπίπτει, διὰ
ποικιλωτάτων ἀποχρώσεων, εἰς τὸ βαθύτατον ἰώδες. Μόνον ὁ τὸ θέαμα
τοῦτο ἀπολαύσας ἐννοεῖ ἐντελῶς τὸ τοῦ Ὁβιδίου (Ars amat. III, 687):
περὶ τῶν «πορφυροχρόων κλιτύων τοῦ πάντοτε ἀνθηροῦ Τμητοῦ», (*pur-
pureos collis semper florentis Hymetti*) Ὁ Ed. Aboul, μία τῶν χειρίστων
γλωσσῶν, αἵτινες ἠκονίσθησαν ποτὲ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅταν προσήγγι-
ζεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔμεινεν ἐκπληκτος ἐκ τῆς καθαρότητος καὶ τῆς εὐ-
κρινείας τοῦ διαγράμματος τῆς Πάρνηθος. Ὁ τοπιγράφος, λέγει, δὲν θά
ἠδύνατο ἴσως νὰ φαντασθῇ τι χαριέστερον καὶ τολμηρότερον περὶ δὲ τῆς
γοητευτικῆς διακυβείας τῆς ἀτμοσφαίρας ἐκφράζεται δι' ὑπερβολικωτάτων
ἐκφράσεων. Ἰδιαιτέραν ὀλως ἐντύπωσιν προξενεῖ ἡ ὥραιότης καὶ ἡ λαμ-
πρότης τῶν κυανῶν τοῦ οὐρανοῦ χρωμάτων, ἅτινα εἰσδύουσι βαθέως μέχρι
τοῦ ὀρίζοντος, χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται: πλησίον αὐτοῦ, ὡς ἐν Γερμανίᾳ,
εἰς λευκοσιδὲς φαῖον. Τοῦτο εἶναι αἰτία μεγάλως συντελοῦσα εἰς τὴν ἑξαρ-
σιν τῆς πολυτελείας τῶν χρωμάτων τῶν ἑλληνικῶν τοπίων· διότι ὅλα τὰ
πράγματα φαίνονται ὥραιότατα, συνεπείᾳ τῆς βαθύτητος τοῦ χρωματισμοῦ
τοῦ περιβάλλοντος. Ἐφ' ὅσον τὸ λαμπρὸν τοῦτο κυανὸν στίλβει μεταξὺ
τῶν στύλων ἑλληνικοῦ ναοῦ ἢ διὰ τῶν ἀιωρουμένων κορυφῶν τῶν φοινί-
κων, αἰσθάνεται τις ἐκυτὸν μεταφερόμενον εἰς τὸν μαγυτικὸν τῆς Ἀνατο-
λῆς κόσμον, καὶ λησμονεῖ, ὑπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτῇν τοῦ φωτός καὶ
τὸν πλοῦτον τῶν χρωμάτων, ὅτι ἡ χώρα αὕτη στερεῖται ἀκριβῶς ἐκείνου,

μένη. Ἐπίδηλον δὲ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς πλέον τοῦ σηνήθους τὸ φῶς ἐγγιγνόμενον, ἀφαιρούσης ἤδη τὴν πολλὴν ἀχλύν, ὥς ἀληθῶς καὶ καθ' Ὅμηρον εἰπεῖν τῆς Ἀθηνᾶς ἔτι τῇ χώρᾳ προσαγαρόντων... Οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις τῶν περὶ γῆν ἀέρων τοσοῦτον ἀφέστηκε γῆς τῇ φύσει οὐδ' αἰθέρι μᾶλλον εἵκασται... Γνοίας δ' ἂν αὐτὴν ἐπὶ τῇ πόρρωθεν ὥσπερ αὐγῇ τῷ ὑπὲρ κεφαλῆς ἀέρι». Καὶ δὲν ἐκδηλοῖ τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος ὁ Εὐδοκίπιδης, γράφων: «Ἐρεχθεῖδαι... αἰεὶ διὰ λαμπροτάτου βαίνοντες

ὅπερ ἐν τῇ νεφελῳδῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Γερμανίας συντηρεῖ τὸ κύριον αὐτῆς κόσμημα, τὴν πλουσίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ βλάστησιν.

Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ κλίματος ἔσχεν οὐχὶ ἀσήμενον ἐπίθρῃσιν ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ζώντων Ἑλλήνων. Τὸ κλίμα μετέδωκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἀπαράμιλλον ἐλαστικότητα, τὴν φαειρότητα καὶ τὴν εὐτροφίαν αὐτῶν, ἐπενήργησε δέ, εἰς ἐξαίρετως σπουδαῖον βαθμὸν, ὅπως διαθρέψῃ παρὰ τῇ λαφ' τούτῳ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν διάπλασιν ὁραίων μορφῶν καὶ ἐξεγείρῃ καὶ ἀναπτύξῃ ἐν αὐτοῖς τὸ καλλιτεχνικὸν αἰσθημα. Ὅπως ἐννοήσωμεν δὲ τοῦτο, πρέπει νὰ ἀνμνησθῶμεν τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποῖαν παράγουσιν εἰς ἡμᾶς, κατὰ προσέγγισιν, ἀνάλογοι φυσικοὶ παράγοντες. Ἐλαττωμένης βαθμυδὸν τῆς ὑγρασίας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῶν κορυφῶν ὁρέων ὕψους 3.000 μέτρων εὐρισκόμεθα ἐν ζώνῃ ἀναλόγου φωτός, ξηρασίας καὶ διαυγείας. Ἐκεῖ, κατὰ τὰς ὁραίας ἡμέρας, φαίνονται ἡμῖν πᾶσαι αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἐν τόσῳ περικαλλεῖ καὶ εὐκρινεῖ διαγραφῇ, ὥστε καὶ ἄνθρωποι, ὅστινες οὐδὲ ζωγραφικὸν χρωστήρηρ ἔλαβόν ποτε εἰς χεῖρας, αἰσθάνονται τὴν ἐπιθυμίαν νὰ χαράξωσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ πρὸ αὐτῶν ἐπιβλητικὸν θέαμα. Πρὸ τοιαύτης σκηνογραφίας γεννᾶται ἀκατάβλητος ὁρμὴ πρὸς τεχνικὴν ἀπομίμησιν αὐτῆς, ὃ δὲ προσδιορισμὸς τῶν σχημάτων καὶ τῶν χρωμάτων φαίνεται εἰς ἡμᾶς εὐκολώτατος· ἀλλὰ, κατὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἐκτελέσεως μετ' ὀλίγον, παρουσιάζεται δυσκολία τις ἀπροσδόκητος· διὰ τῆς διαυγείας τῆς ἀτμοσφαίρας, ἥτις φαίνεται φέρουσα ἐγγύτερον τὰ πράγματα, καὶ ἐκ τῆς ὁμαλῆς καθαρότητος καὶ εὐκρινείας τῶν μορφῶν, ἀδυνατοῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὴν διαφορὰν τῶν ἀποστάσεων...

Παρὰ τὴν ἑκτακτον ὅλης ἀνάπτυξιν τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, ἥτις ἐμελλε νὰ προκύψῃ ἐν Ἑλλάδι, ἀνευρίσκομεν ἐν τινὶ κατηγορίᾳ τῶν

ἀβρῶς αἰθέρος;» Ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ αἰτίας δὲν ἐνεπνεύσθη ὁ ὑπὸ ἀνωνύμου βιογράφου τοῦ Πυθαγόρου γενόμενος λαμπρὸς πανηγυρικὸς τῆς λεπτότητος τοῦ ἀέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὡς δημιουργοῦ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ὑπεροχῆς αὐτῶν ; « Διό, λέγει οὗτος, καὶ οὐδ' ἐπίσακτος ἔστιν (ὡς εἰπεῖν) καὶ παιδεῖα ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ' ἐκ φύσεως ὑπάρχουσα, τοῦ τοιούτου ἀέρος ἰσχυροτάτου ὄντος καὶ καθαρωτάτου, ὡς μὴ μόνον τὴν γῆν λεπτύνειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ». Καὶ δὲν φρονεῖ τὰ αὐτὰ ὁ Κικέρων, ὅταν λέγῃ : « Ἡ ἀτμοσφαιρα ἐν Ἀθήναις εἶναι λεπτὴ, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀττικοὶ θεωροῦνται ὀξύτεροι (τὸν νοῦν) » ; Ἡ μήπως δὲν ἐκφράζῃ σαφῶς τὴν ἰδιότητα ταύτην τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος καὶ τὴν περὶ αὐτῆς κοινὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων ὁ Κασσιόδωρος, ὅταν γράφῃ :

ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων ἀξιοπαράτηρητον ἔλλειψιν ἀπὸ τῆς ζωγραφικῆς ἑλλείπει· ἡ προοπτικὴ (*perspective*). Τὸ τιμῆμα τοῦτο τῆς Τέχνης εἶναι ἐκείνο, εἰς τὸ ὅποιον ἡ φύσις τῆς χώρας, ἐκ τῶν προσεκτεθέντων λόγων, δὲν ἔδωκεν οὐδεμίαν διδακτικὴν καθοδήγησιν, τὸ μόνον προσέτι σημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον αὐτὴ ὑπερέβη καὶ εἰς τὸ ὅποιον τὴν ὑπερέβησαν τέκνα νεφελάθρους οὐρανοῦ.

Πρέπει προσέτι νὰ ἐξαρθῇ ἕτερον σημεῖον ἐκ τῆς πληθώρας τῶν ὁμοίων σκέψεων, αἵτινες παρουσιάζονται κατὰ τὴν μελέτην τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, σημεῖον ὅπερ διὰ τὴν ἐν γένει διαμόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπῆρξε μεγάλῃς σπουδαιότητος. Ἡ ξηρασία τοῦ ἀέρος καὶ ἡ σπάνις βροχερῶν καιρῶν ἐπέτρεψαν, ὅπως τὰ εὐγενέστατα καλλιτεχνικὰ ἔργα ἐκτίθενται δημοσίᾳ, καὶ οὕτω τὸ ὄμμα τοῦ λαοῦ ἠδύνατο καθ' ἡμέραν νὰ τέρπεται καὶ νὰ ἀναπτύσσεται ἐκ τῆς θέας αὐτῶν. Ἐν Ἑλλάδι δὲν ἔθεωρεῖτο τότε ὡς ἀναγκαῖον νὰ συναθροίζωνται ταῦτα (τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα) ἐντὸς τῶν μουσείων, ὅπου μόνος ὁ φιλοτέχνης τὰ ἀναζητεῖ. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔθετον τὰ καλλιτεχνήματά των οὔτε εἰς τοὺς ναοὺς των, καὶ ἂν ἀκόμη ταῦτα συνίσταντο ἐξ ὕλης, ὡς τὸ ἐλεφαντοστοῦν, ἤτις δὲν ἀντεῖχεν οὐδ' εἰς τὴν ἐλαχίστην ὑγρασίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη οὐδεμιᾶς συζητήσεως πόσον ἡ καθημερινὴ θέα τῶν ἀριστουργημάτων τούτων συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ῥεῖνῃ παρὰ τῇ λαῶ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ. (Neumann - Partsch. *Physikalische Geographie von Griechenland* σελ. 36—44).

«Οἱ παλαιοὶ εἶπον, διαιεῖσθαι Ἀθῆναι εἶναι ἔδρα τῆς σοφίας, διότι περιβαλλόμεναι ὑπὸ τῆς καθαρότητος τοῦ ἀέρος, παρεσκευάσαν δαυριλῶς διανυγεσιτάτας διανοίας πρὸς τὸ θεωρητικὸν μέρος (τῶν σπουδῶν)»;

Τοιοῦτο κλίμα δὲν βοηθεῖ βεβαίως πολὺ τὴν γεωργίαν καὶ δὲν πλουτίζει ὕλικῶς τὴν χώραν· ἀλλ' ἐὰν ἐλαττώσῃ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ στομάχου, αὐξάνει τὰς δυνάμεις τῆς διανοίας, καὶ δὲν βαρύνει τὸ πνεῦμα· ἐὰν δὲν ἀνταποκρίνηται εἰς ὅλας τὰς ὕλικας ἀνάγκας τοῦ σώματος, ἀναπτύσσει τὴν λεπτότητα τῶν αἰσθήσεων, ἐνισχύει τὴν φαντασίαν, καὶ τέρπει τὸ ὄμμα. Καὶ δι' αὐτὸ ὑπῆρξαν, μεταξὺ πάντων τῶν Ἑλλήνων, προνομιοῦχοι οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος, τὴν χάριν τοῦ λόγου, τὴν λεπτὴν εἰρωνείαν, τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα, τὴν κομψότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὄρους, τὸ εὐτράπελον τῆς σκέψεως, ἔχοντες μονοπώλιον, οὕτως εἰπεῖν, τὸ περίφημον αἰτικὸν ἄλσος. «Οἱ ἀρχαῖοι, λέγει ὁ Taine, εἶχον ἤδη παρατηρήσει τὰς ἀντιστοιχίας ἀντιθέσεις τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς, τοῦ Βοιωτοῦ καὶ τοῦ Ἀθηναίου· ὁ μὲν, ἀνατρεφόμενος εἰς λιπαρὰς πεδιάδας καὶ ἐντὸς παχέος ἀέρος, συνηθισμένος εἰς τὴν ἰσχυρὰν τροφὴν καὶ τὰς ἐγγέλεις τῆς Κωπαΐδος, ἦτο λαίμαργος, πότης, βαρὺς τὸν νοῦν· ὁ δὲ, γεννηθεὶς ἐπὶ τοῦ χειρίστου ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, ἀρκούμενος εἰς μίαν κεφαλὴν ἰχθύος, ἐν κρόμμυον, ὀλίγας ἐλαίας, ἀνατρεφόμενος ἐντὸς ἀέρος ἐλαφροῦ, διαυγοῦς, φωτεινοῦ, ἐδείκνυνεν ἐκ γενετῆς ἔξοχον λεπτότητα καὶ ζωηρότητα πνεύματος, ἐπενόει, ἠσθάνετο, ἠσχολεῖτο ἀδιακόπως, δὲν ἐφρόντιζε δι' ἄλλο καὶ ἐφαίνετο, διὸ δὲν εἶχεν ὡς ἴδιον ἢ τὴν σκέψιν του. (Θουκ. Βιβλ. Α'. 70) ').

1. H. TAINE, Philosophie de l' Art. σελ. 93. Paris 1906.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη βαθείας σκέψεως οὐδὲ μεγάλης ἀρωγῆς τῆς Ἐπιστήμης, ἀρκοῦσι μόνον ὀφθαλμοὶ βλέποντες καὶ καρδίαι αἰσθανομένη, διὰ τὰ διακρίνωμεν εὐκόλως ἐν τῇ διαυγαίᾳ τοῦ λάμποντος ἀέρος, ἐν τῇ αἰθερίᾳ καθαρότητι τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐν τῇ ἐξαισίᾳ λάμπει τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας, ἐν τῇ λαμπρᾷ κυανότητι τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι ἐν τῇ ξηρότητι τοῦ κλίματος, τὴν δημιουργὸν δύναμιν τοῦ ἐθνικοῦ τῆς Ἑλλάδος καλλιτεχνικοῦ δαιμονίου· εἰς τὰς ιδιότητας αὐτὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, τὰς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρουν ὡς θεία δῶρα, ἀπέδιδον τὸ ἀκτινοβόλον πνεῦμα, τὴν καλλιτεχνικὴν ἔμπνευσιν, αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν μεγαλοφυΐαν.

Διάφορα κλιματικὰ στοιχεῖα.

Σταθερότης διοφθέρων στοιχείων.—Ἄλλὰ τὴν σταθερότητα τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος θὰ ἠδυνάμεθα νὰ στηριξώμεν ἐπὶ τῆς ταυτότητος, κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καὶ πολλῶν ἄλλων κλιματικῶν στοιχείων· τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα, εἰάν δὲν δύνανται νὰ παράσχωσιν, ὡς καθ' ὑπερβολὴν ἴσως ἐξητήθη παρ' αὐτῶν, τὰς θετικὰς βάσεις ὀριστικῆς καὶ ἀκριβοῦς ἀποδείξεως τῆς κλιματικῆς εὐσταθείας τῆς ἡμετέρας χώρας, εἶναι ὅμως ἱκανὰ νὰ συντελέσωσιν, ὑπὸ τινος ἐπόψεως, εἰς συμπλήρωσιν αὐτῆς. Πράγματι, ὡς εἶδομεν ἤδη, πάντες σχεδὸν οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν εἶχον παρατηρηθῇ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σοφῶν· πλὴν τῆς ἐκτάκτου διαυγαίας τῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς ἐξαιρετικῆς λαμπρότητος τοῦ διαχύτου φωτὸς τῆς ἡμέρας, τοῦ ποσοῦ καὶ τῶν φάσεων τῆς βροχῆς, τῆς σπάνιος ἀενάων παταμῶν, πλουσίων πηγῶν καὶ ἀφθόνων ὑδάτων ἐν γένει, καὶ ἡ ἐτήσια

πορεία τῆς θερμοκρασίας, αἱ ιδιότητες τῶν ὥρων τοῦ ἔτους, ἡ ξηρότης τοῦ ἀέρος, ἡ μικρὰ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ, ἡ σπάνις τῆς χιόνος, καὶ ἄλλαι τινες χαρακτηριστικαὶ ιδιότητες τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος, βεβαιούμεναι ἤδη ἀσφαλῶς καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων παρατηρήσεων, ὑπῆρχον ἀπὸ χιλιάδων ἔτων.

Ἐκ τῶν ιδιοτήτων τούτων πολλαὶ καὶ ἰδίως αἱ εἰς τὰ Παραπλήγματα εὐρισκόμεναι, ἔχουσι παρατηρηθῆ μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριθείας καὶ μεθόδου· αἱ περὶ αὐτῶν ἀρχαῖαι πληροφορίαι εἶναι προῖόν ἀκριδῶν καὶ πολυετῶν παρατηρήσεων πεπειραμένων παρατηρητῶν. Ὡς γνωστόν, τὰ Παραπλήγματα, τὰ Ἡμερολόγια αὐτὰ τῶν ἀρχαίων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες ἀστρονόμοι, κατὰ καθήκον, ἐξέθετον εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀνεγγραφον μετὰ τῶν ἀστρονομικῶν καὶ μετεωρολογικῶν προγνώσεις, διὰ διαφόρους ἡμέρας ἐκάστου μηνός· αἱ προγνώσεις ὅμως αὗται τοῦ καιροῦ δὲν ἦσαν αὐθαίρετοι εἰκασίαι ἢ ἀγυρτικαὶ προφητεῖαι, ὥς αἱ τῶν διαφόρων ἐπισήμων καὶ μὴ ἡμερολογίων τῶν τελευταίων αἰώνων, ἀλλ' ἀκριβῆ κλιματολογικὰ συμπεράσματα, ἀπαύγασμα μακρῶν παρατηρήσεων τῶν ιδιοτήτων τοῦ κλίματος τοῦ τόπου. Ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις αὗται, αἵτινες δὲν εἶναι ἀριθμητικαί, οὐδ' ἐγένοντο δι' εἰδικῶν ὀργάνων, δὲν δύνανται βεβαίως νὰ δείξωσιν ἂν ἡ ἔτησίᾳ μέση τιμὴ τῆς θερμοκρασίας, τῆς ὑγρασίας, τῆς βροχῆς ἢ ἄλλου τινος κλιματολογικοῦ στοιχείου τοῦ τόπου ἔμεινεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τοῦδε σταθερά, ἢ ὑπέστη αἰωνίας μεταβολᾶς καὶ ποίας· παραβαλλόμεναι ὅμως αὗται πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῶν συγχρόνων παρατηρήσεων δεικνύουσιν, ὅτι διάφορα μετεωρολογικὰ φαινόμενα, ὥς καὶ ἄλλα στοιχεία ἢ χαρακτηῖρες τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, δὲν μετεβλήθησαν αἰσθητῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων.

Αἱ ὥραι τοῦ ἔτους.—Οὕτως ὁ Ξενοφῶν, εἰς τὰς Προσόδους του, ἐξαίρων τὸν πρῶτον χαρακτηῖρα τῶν ἀττικῶν ὥρων τοῦ ἔτους, εἰς ὃν ἀποδίδει τὴν ἐπιτυχίαν τῆς λεπτῆς βλαστήσεως ἐν Ἀθήναις, ἀποκαλεῖ αὐτὰς προσιτάτας· τούτου ἕνεκα, πολλὰ φυτά, ὡς τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια ἄλλαχού οὐδὲ νὰ βλαστήσωσι κἂν δύνανται, ἐν Ἀθήναις καὶ καρποφοροῦσιν. Ὁ τοιοῦτος δὲ χαρακτηρ τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν, συνδυαζόμενος πρὸς τὴν πρῶτον ἀρχὴν τοῦ θέρους καὶ τὴν ὀψιμον λῆξιν τοῦ φθινοπώρου ἐν αὐταῖς, συντελεῖ, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐπιτυχῇ ἐν ὑπαίθρῳ καλλιέργειαν, ἐντὸς κήπων, ποικίλων ἀθρῶν ἀνθῶν· καὶ εἰς τὴν μακρὰν διάρκειαν, ὡς λέγει καὶ ὁ Ξενοφῶν, τῶν καρπῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς Γῆς ἐν γένει· πράγματι, ἐν Ἀθήναις, κατ' αὐτὸ τὸ μέσον τοῦ χειμῶνος, ἔχομεν ἀφθονίαν ῥόδων, ἴων καὶ ἄλλων ποικίλων εὐπαθῶν ἀνθῶν, μέχρι δὲ τοῦ Δεκεμβρίου πολλάκις, καὶ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ἐνίοτε, διατηροῦνται νωπαὶ σταφυλαὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν κλημάτων. Ταῦτα συμφωνοῦσι πληρέστατα πρὸς ὅσα σχετικῶς πρὸς τὰς ὥρας τοῦ ἔτους γράφει ὁ Ξενοφῶν : «Οὐκοῦν, λέγει, τὸ μὲν τὰς ὥρας ἐνθάδε προσιτάτας εἶναι, καὶ αὐτὰ τὰ γινόμενα μαρτυρεῖ· ἃ γοῦν πολλαχού οὐδὲ βλαστάνειν δύναται· ἂν, ἐνθάδε καρποφορεῖ... Καὶ μὴν ὅσαπερ οἱ θεοὶ ἐν ταῖς ὥραις ἀγαθὰ περιέχουσι, καὶ ταῦτα πάντα προῴαιτάτα μὲν ἄρχεται, ὀψιαιτάτα δὲ λήγει.» Τῆς γλυκύτητος δὲ ταύτης τῶν ὥρων τοῦ ἔτους ἐπωφελούμενοι οἱ νεώτεροι Ἀθηναῖοι διάγουσιν, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι, τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν ὑπαίθρῳ· καὶ σήμερον δέ, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἕνεκα τῆς αὐτῆς κλιματολογικῆς ιδιότητος, ὑπάρχουσιν ἄστεγοι ἐν Ἀθήναις, χρησιμοποιοῦντες τὰ δημόσια οἰκοδομήματα ὡς κοιτῶνας· πολλοὶ δὲ καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε,

διέρχονται τὸν χειμῶνα εἰς θωμάτια οὐδέποτε θερμαινόμενα διὰ τεχνητοῦ πυρός. Τὸν χαρακτηῖρα τοῦτον τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος μετ' εὐτραπέλου χάριτος ζωγραφίζων ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς Ὠρας του, προσθέτει, ὅτι, συνεπεῖχ τῶν παραδόξων αποτελεσμάτων του, ἐπέρχεται τοιαύτη σύγχυσις τῶν ὥρων τοῦ ἔτους, ὥστε δὲν διακρίνει τις εἰς ὁποῖον ἐξ αὐτῶν εὐρίσκεται: «Ὅψει δὲ χειμῶνος μέσου, λέγει, σικυνοῦς, βότρους, ὀπώραν, σιεφάνους ἴων, κρίνων, ῥόδων, κοινοριὸν ἐκτυφλοῦντα· αὐτὸς δ' ἀνὴρ πωλεῖ κίχλας, ἀπίους, σχαδόνας, ἐλαίας, πίων, χόρια, χελιδόνια, τέτιγας, ἐμβρούεα. Ὑρισσοὺς δ' ἴδοις ἄν νιφομένους σύκων ὁμοῦ τε μύρτων· ἔπειτα κολοκύντας ὁμοῦ ταῖς γογγύουσιν ἀροῦσιν· ὥστ' οὐκέτ' οὐδεὶς οἶδ' ὀπηνικ' ἐστὶ τοῦνιαυτοῦ».

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ κλιματολογικὴ αὕτη εἰκὼν τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν ἔχει ἀξιώσεις τελείας ἀκριβεῖας· εἶναι γελοιογραφία μᾶλλον σατυρικοῦ ποιητοῦ ἢ πιστὴ φωτογραφία ἐπιστήμονος· ἀλλὰ, διὰ μέσου τῶν παραμορφώσεων τῶν στίχων τοῦ σατυρικοῦ ποιήματος, διακρίνεται ἀσφαλῶς καὶ κατὰ μεγάλην προσέγγισιν ἡ ἀλήθεια.

Τὴν εὐκρασίαν τῶν ὥρων τοῦ ἔτους ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀθήναις, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μετὰ θαυμασμοῦ ἀναγράφουν. Ὁ Πλάτων, ἐπανειλημμένως, ἐν διαφόροις ἔργοις του, ὁμιλῶν περὶ τῆς κλιματικῆς ταύτης ἀρετῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἐξαίρει τὰ ἐξ αὐτῆς πλεονεκτήματα τῶν Ἀθηναίων· ἐν τῷ Τιμαίῳ, εἰς τὴν εὐκρασίαν τῶν ὥρων τοῦ ἔτους, κατὰ πρόνοιαν τῆς προστάτιδος θεᾶς τῆς πόλεως, ἀποδίδων τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὑπεροχὴν τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν λέγει: «Ταύτην οὖν δὴ τότε ξύμπασαν τὴν διακόσμησιν καὶ σύνταξιν ἡ θεὸς προτέρους ὑμᾶς διακοσμήσασα

κατόρκισεν, ἐκλεξαμένη τὸν τόπον, ἐν ᾧ γεγέννηθε, τὴν εὐκρασίαν τῶν ὥρων ἐν αὐτῷ κατιδοῦσα, οἱ φρονιμωτάτους ἄνδρας οἷσιν αἶτε οὖν φιλοπόλεμός τε καὶ φιλόσοφος ἡ θεὸς οὔσα τὸν προσφερεσιτάτους αὐτῇ μέλλοντα οἷσιν τόπον ἄνδρας, τοῦτον ἐκλεξαμένη τόπον κατόρκισεν. Ἐν δὲ τῇ Ἐπινομίδι, ὁμοίως ἐπαινῶν τὸ ἀθηναϊκὸν κλίμα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, γράφει : «Τὸ δὲ γε μὴν διανοηθῆναι χρὴ πάντι' ἄνδρα Ἕλληνα, ὡς τόπον ἔχομεν τὸν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀρετὴν ἐν τοῖς σχεδὸν ἄριστον. Τὸ δ' ἐπαινειτὸν αὐτοῦ χρὴ λέγειν, οἱ μέσος ἂν εἴη χειμῶνων τε καὶ τῆς θερινῆς φύσεως.» Ἐπίσης δ' Εὐριπίδης, εἰς τὸν Ἑρεχθεά του, ἐξυμνεῖ τὴν εὐκρασίαν τῶν ὥρων τοῦ ἔτους ἐν Ἀθήναις, διὰ τῶν ἐπομένων στίχων :

Οὐρανὸν ὑπὲρ γῆς ἔχομεν εὖ κεκραμένον

Ἴν' οὔτι' ἄγαν πῦρ, οὔτε χεῖμα συμπιπνεῖ

Τὴν αὐτὴν δὲ ἰδέαν θέλει νὰ ἐκφράσῃ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, δταν γράφῃ : «ἡ Ἑλλὰς τὰς ὥρας πολὺν τε κάλλιστα κεκραμένης ἔλαχεν.» Τῆς εὐκρασίας δὲ ταύτης προῖν εἶναι ἡ μέχρι σήμερον παρατηρουμένη γλυκύτης τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, συνεπεία τῆς ὁποίας, εἰς πολλὰ μέρη αὐτῆς, ὡς ἐν Καλάμαις, Ζακύνθῳ, Κεφαλληνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, φυτὰ ἀδρά θερμῶν κλιμάτων, ὡς ἡ βανανέα καὶ ἄλλα, οὐ μόνον φύονται, ἀλλὰ, καὶ ὠριμάζουσι τοὺς καρπούς των. Τοῦ ἀθηναϊκοῦ χειμῶνος τὸν πρῶτον χαρακτῆρα ὁ Δίων Χρυσόστομος ἀποδίδει εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἀττικῆς, καὶ προσθέτει : «εἰκότως οὖν τὸν χειμῶνα γίγνεσθαι προῖον.» Ὁ δὲ Φιλόστρατος, περιγράφων ἐν τῇ ἔργῳ του : Τὰ εἰς Τυανέα Ἀπολλώνιον, τὴν γλυκεῖαν θερμοκρασίαν τοῦ ἀθηναϊκοῦ φθινοπώρου, λέγει, ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐλευσινίων μυστηρίων (κατὰ Σεπτέμβριον),

οί φιλοσοφοῦντες, κατερχόμενοι εἰς τὸ Φάληρον, «γυμνοὶ ἐθέροντο, καὶ γὰρ τὸ μετώπωρον εὐήλιον τοῖς Ἀθηναίοις».

Ἄλλ' ἐὰν τὸ ἀθηναϊκὸν κλίμα χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς εὐκρασίας τῶν ὥρων τοῦ ἔτους καὶ τῆς γλυκύτητος τῆς χειμερινῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ, δὲν ἔπεται ὁμῶς ἐντεῦθεν, καὶ ὅτι, ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ κανόνος ὅλων τῶν κλιμάτων τῆς Γῆς, εἶναι ἀπηλλαγμένον τῶν πανταχοῦ, κατὰ σπάνια βεβαίως ἔτη, ἐνσηκηπτόντων δριμυτάτων χειμῶνων· οἱ βαρεῖς οὗτοι χειμῶνες, οἵτινες πολλάκις μάλιστα ἐπέρχονται λίαν ὀψίμως, μετὰ πολλῶν χιόνων, ὀροσποάγου καὶ πάχνης, κατακαίοντες οὐ μόνον τὰ λεπτὰ καὶ εὐπαθεῖ φυτὰ τῶν κήπων καὶ ἰδίως τὰ ἐσπεριδοειδῆ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ αὐτὰ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ τὰς ἀμπέλους, καταστρέφουσι τὴν γεωργίαν ἐν γένει καί, συνεπῶς, μνημονεύονται ὡς ἐξαιρετικοὶ καὶ ἀπαίσιοι ὑπὸ τῶν γεωργῶν. Παραδείγματα τοιούτων ἐκτάκτων χειμῶνων ἀναφέρονται μετ' ἀναλόγων ἐντυπώσεων καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὡς γράφει ὁ Πλούταρχος, ἐν τῷ *Δημητρίῳ* του, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων (περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου (v)) τοῦ ἔτους 306 π. X., ὁ χειμὼν, παρὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, ἦτο τόσοσιν δριμύς, ὥστε οἱ πάγοι καὶ ἡ πάχνη κατέκαυσαν οὐ μόνον τὰς ἀμπέλους καὶ τὰς συκᾶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ σιτηρὰ ἐν τῇ βλαστήσει των : «Τῇ δ' ἡμέρᾳ, λέγει, ἥ τὰ τῶν Διονυσίων ἐγένετο, τὴν πομπὴν κατέλυσαν, ἰσχυρῶν πάγων γενομένων παρ' ὥραν, καὶ πάχνης βαθείας ἐπιπεσοῦσης οὐ μόνον ἀμπέλους καὶ συκᾶς ἀπάσας ἀπέκτανε τὸ ψῦχος, ἀλλὰ καὶ τοῦ σίτου τὸ πλεῖστον κατέφθειρεν ἐν χλόῃ.» Τὸ ψῦχος τοῦτο, διὰ τὴν δριμύτητα καὶ τὸ ὄψιμον αὐτοῦ, εἶναι βεβαίως ὅλως ἐξαιρετικὸν διὰ τὸ ἀθηναϊκὸν κλίμα· ἀλλὰ καὶ τότε, ὡς ἐκτακτον θεωρηθέν, ἐπροξένησε τοιαύτην ἐντύπωσιν, ὥστε ἀπεδόθη εἰς

ἐκδίκησιν τῶν θεῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὸν Δημήτριον, διὰ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. Καὶ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ τρίτου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὡς διηγείται ὁ Θουκυδίδης, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς εἰσβολῆς τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν, χειμῶν βαρὺς, ὀψίμως ἐπελθὼν, ἐπέβη τὸ στράτευμα αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀλκίφρων ἀναφέρει ἐπίσης τοιοῦτον βαρὺν χειμῶνα, μετὰ πολλῆς χιόνος, ἱκανοῦ ὕψους, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν πέριξ ὀρέων καὶ τῶν λόφων, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν· ὁ πτωχός, ἐν τῷ Πλατυλαίμῳ αὐτοῦ, ἐκπλησσομένης ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς διμύτητος τοῦ φύχους, ὡς θὰ ἔπραττε καὶ νεώτερος Ἀθηναῖος πρὸ τοιοῦτου ἐκτάκτου φαινομένου, ἀναφωνεῖ, ὅτι εἶναι πρωτοφανὲς δι' αὐτὸν ἐν Ἀθήναις τοῦτο. Ὁμοίως, ἐξαιρετικῶς βαρὺς χειμῶν, μετὰ πολλῆς χιόνος, ἐπῆλθεν ἐν Ἀθήναις, ὡς ἀναφέρει ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δαρείου, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἄρχοντος Λακρatiδου· ἡ δριμύτης αὐτοῦ ἐπροξένησε τόσῳ βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε ἕκτοτε ἐκάλουν ὅλα τὰ ψυχρά: Λακρατίδας.

Πλὴν ὅμως τοῦ ἐκτάκτου τούτου φύχους κατὰ τὸν χειμῶνα, ὡς καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἐνίοτε καύσωνος κατὰ τὸ θέρος, ὧν ἡ ἐξαιρετικὴ καὶ σπανία ἐμφάνισις ἐν τῇ ἀρχαιότητι συμφωνεῖ πληρέστατα πρὸς τὸν σημερινὸν χαρακτήρα τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος, τὴν σταθερότητα αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς θερμοκρασίας, μαρτυρεῖ πολὺ ἀκριβέστερον ἢ διησιὰ πορεία αὐτῆς, ὅποια ἀναγράφεται εἰς τὰ Παραπήγματα ἰδίως· ἡ θερμομετρικὴ κατάστασις τῶν διαφόρων μηνῶν καὶ αἱ ἐποχαὶ τῶν ἄκρων θερμοκρασιῶν τοῦ ἔτους, τὰς ὅποιας εὐρίσκομεν ἐν αὐτοῖς, δεικνύουσι σαφέστερον καί, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀρχαίαν κλιματολογικὴν πληροφορίαν, ἀσφαλέστερον, ὅτι, ὡς πρὸς

τάς θερμομετρικὰς ιδιότητας τοῦλάχιστον, τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν διατηρεῖται μέχρι σήμερον ἀμετάβλητον. Ὅσον ἀφορᾷ π. χ. εἰς τὴν συνήθη ἐποχὴν τῆς μεγίστης θερμοκρασίας τοῦ ἔτους, ὑπάρχει πλήρης συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων παρατηρήσεων· τὴν ἐποχὴν τοῦ φαινομένου τούτου ὀρίζουσι καὶ ὁ Γεμῖνος καὶ ὁ Ἀράτος εἰς τὰ Διοσημεΐων, περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου, ὁπότε δηλαδὴ παρατηρεῖται συνήθως καὶ σήμερον.

Ταυτότης ἀνεμομετρικῶν φαινομένων.— Τὴν ὑπόθεσιν τῆς μεταβολῆς τοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος κλονίζει μεγάλως, ἂν μὴ ἀνατρέπη ἄρδην, καὶ ἡ ταυτότης τῶν ἀνεμομετρικῶν φαινομένων, τῶν παρατηρουμένων ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων· ὁ ἄνεμος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου τοῦλάχιστον, φαίνεται ἀμετάβλητος, κατὰ τοὺς κυριωτέρους χαρακτῆράς του. Οὕτω π. χ. ἡ διεύθυνσις, ἡ περιοδικότης, αἱ διαλείψεις, αἱ ἐποχαί, ἡ διάφορος κατὰ τὰ διάφορα ἔτη δύναμις, ἡ ἡμερησία πνοὴ καὶ ἄλλαι τινὲς ιδιότητες τῶν ἐτησίων ἀνέμων ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Ἀράτου, τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ τοῦ Θεοφράστου· ὁμοίως, οἱ κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον πνέοντες βόρειοι ἄνεμοι, οἱ προορνιθίαί ἢ ὀρνιθίαί ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενοι, ὡς καὶ οἱ κατὰ τὸ ἔαρ συνήθως ἐπικρατοῦντες νότιοι, οἱ λευκόνοτοι, εἶχον παρατηρηθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἐθεωροῦντο ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἄλλοι ἐτησίοι ἢ περιοδικοὶ ἄνεμοι. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Fraas ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ ἄνεμος εἶναι τὸ μόνον κλιματολογικὸν στοιχεῖον, ὅπερ παρέμεινε σταθερὸν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος· ἄλλ' εἶναι περίεργον, ὅτι δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀντίφασιν, εἰς τὴν περιέπιπτεν, ἀφοῦ ἡ ὁμολογία αὕτη τῆς ταυτότητος τοῦ ἀνέμου περιέχῃ τὸ ἰσχυρότερον τῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς σταθερότητος τοῦ

κλίματος. « Ἐὰν τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ὑφίστατο οὐσιώδη μεταβολήν, θὰ ἀπεδεικνύετο αὕτη ἐκ τῶν κυρίων παραγόντων τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, ἐκ τῶν κινήσεων τῆς ἀτμοσφαίρας, τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ μεταβολῶν τοῦ χαρακτῆρός της, ἢ τῆς περιοδικῆς διανομῆς της. Νὰ ὑποθέσωμεν μετὰ τοῦ *Fraas*, ὅτι οἱ ἄνεμοι μόνον ἔμειναν σταθεροὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου, καὶ ὅτι μετεβλήθη ἡ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία τῆς χώρας, τοῦτο δυσκόλως θὰ εὑρεθῇ τις νὰ παραδεχθῇ. Ἄνεμος καὶ καιρὸς ἐξαρτῶνται ἀναποσπástως ὡς αἷτιον καὶ ἐνέργεια. » ¹⁾

Σταθερότης τῆς θερμοκρασίας.— Καὶ ἤδη ἡδύνατο εὐλόγως νὰ προταθῇ ἡ ἐξῆς ἀντίρρησης : ἐὰν, ἐκ τῆς ταυτότητος ταύτης πολλῶν ἰδιοτήτων καὶ ποικίλων στοιχείων τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος, κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, πηγάζῃ, ὅτι οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες αὐτοῦ δὲν μετεβλήθησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, οὐδόλως ὁμῶς ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ βαθμὸς αὐτὸς τῶν διαφορῶν κλιματολογικῶν στοιχείων παρέμεινε σταθερὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον. Ἀναμφιβόλως, ἡ βαθμολογικὴ σταθερότης τοῦ κλίματος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προκύψῃ ἐκ τῶν τοιούτων ἐρευνῶν· καὶ ἔτι μᾶλλον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ βαθμὸς τῶν στοιχείων αὐτοῦ ὑπέστη μεταβολήν τινα, ὡς ἔπραξαν ὁ *Fraas* καὶ ὁ *Lepsius*, διὰ τὴν θερμοκρασίαν, ἰσχυρισθέντες αὐθαιρέτως ἢ ἄνευ βασίμων ἀποδείξεων, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν κλίμα εἶναι ἤδη θερμότερον ἢ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ἀλλὰ, πρὸς ἀκριβῆ ἀπόδειξιν ἢ ἀπόκρουσιν τοιούτων μεταβολῶν, δὲν ἀρκεῖ ἡ σύγκρισις τῶν γενικῶν κλι-

1. NEUMANN-PARTSCH, *Physikalische Geographie von Griechenland*, σελ. 89. Breslau, 1885.

ματολογικῶν χαρακτήρων· εἶναι ἀνάγκη πρὸς τοῦτο θετικωτέρων βάσεων καὶ ἀκριβεστέρων ἐρευνῶν, τῇ βοηθείᾳ ἀμέσων ἢ ἐμμέσων τοῦλάχιστον ἐκτιμήσεων τῶν βαθμῶν τῶν κλιματολογικῶν στοιχείων, κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Τοιαύτη ἐκτίμησις, δι' ἐμμέσου μεθόδου, ἐγένετο ἤδη ὑφ' ἡμῶν μόνον διὰ τὴν θερμοκρασίαν· πράγματι, ὡς ἐδειξαμεν ἤδη, ἡ μελέτη τῶν φαινομένων τῆς βλαστήσεως τοῦ φοίνικος ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, διδάσκει, ὅτι ἡ ἐτησία μέση θερμοκρασία τῶν Ἀθηνῶν δὲν μετεβλήθη οὔτε κατὰ ἓνα βαθμὸν ἐντὸς δύο καὶ ἡμισείας χιλιοτηρίδων. Ὁ φοῖνιξ ἀνέκαθεν φύεται καὶ καρποφορεῖ ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ δὲν ὠριμάζει τοὺς καρπούς του· οἱ δάκτυλοι αὐτοῦ ἔχουσιν ἀνάγκην, καὶ σήμερον, ὡς καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, μικρᾶς μόνον ποσότητος θερμότητος ἀκόμη, ὅπως καταστῶσι μαλακοί, ἀρκετὰ σακχαρώδεις καί, συνεπῶς, εὐχάριστοι εἰς τὴν γεῦσιν. Κατὰ τὰ θερμὰ ἔτη, καθ' ἃ ἡ ἐτησία μέση θερμοκρασία τῶν Ἀθηνῶν ἀνέρχεται εἰς 18° περίπου, ἤτοι εἶναι κατὰ ἡμισυν μόνον σχεδὸν βαθμὸν ὑψηλοτέρα τῆς κανονικῆς, οἱ δάκτυλοι τοῦ φοίνικος εἶναι εὐγεστοί· καὶ ὅμως, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς εἰρημένης μελέτης ἡμῶν, ἡ μικρὰ αὕτη ποσότης τῆς θερμότητος ἔλειπε καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς λείπει καὶ σήμερον ἐν Ἀθήναις. ¹⁾

1. Ὁ *Lepsius* ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι σήμερον θερμότερα καὶ ξηροτέρα ἢ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, διότι ὑπὸ τοὺς σημερινούς κλιματολογικοὺς ὁρους, λέγει, εἶναι ἀδύνατον νὰ τελεσθῶσιν, ὡς ἐγίναντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι, οἱ περίφημοι Ὀλυμπικοὶ ἀγῶνες μετὰ δρόμων ἀντοχῆς, ἐν ὑπαίθρῳ, κατὰ τὴν θερμότεραν ἐποχὴν τοῦ ἔτους. Δηλαδή κατὰ Ἰούλιον, ἐν Ὀλυμπίᾳ εἶναι ἀδύνατον νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ νεολαία ἔτρε-

Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τῆς Κύπρου· καὶ ἐκεῖ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν φαινομένων τῆς βλαστήσεως τοῦ φοίνικος, ἡ θερμοκρασία δὲν μετεβλήθη οὔτε κατὰ ἓνα βαθμὸν. Κατὰ τὸν Θεόφραστον, οἱ δάκτυλοι τοῦ φοίνικος, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐν Κύπρῳ, δὲν ὠρίμαζον μὲν ἐντελῶς, ὡς ἐν Ἀφρικῇ, ἀλλὰ προσήγγιζον εἰς τὴν ὠριμότητα, ὡς οἱ τῶν κλιμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἔτησία μέση θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 20⁰ καὶ 21⁰. τοῦτο ἀκριδῶς παρατηρεῖται καὶ σήμερον. Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τοῦδε ἔλειπεν ἐν Κύπρῳ ἡ μικρὰ ποσότης τῆς θερμότητος, ἡ ἀναγκαία πρὸς ἐντελῇ ὠρίμανσιν τῶν καρπῶν τοῦ φοίνικος.

Δυνάμεθα ὁμῶς νὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν, ὅτι τὸ ἑλλη-

χεν ἐπὶ μακρόν, ὑπὸ τοιαύτην ἡλιακὴν θερμότητα, καὶ ὅτι αἱ χιλιάδες τῶν θεατῶν ἤδυναντο νὰ κάθηνται, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπὶ τῶν κεκρίδων τοῦ σταδίου, ὑπὸ κατακορύφους σχεδὸν ἡλιακὰς ἀκτῖνας· ἔπρεπε, συμπεραίνει ἐντεῦθεν ὁ *Lepsius*, ἡ Ὀλυμπία νὰ ᾔτο τότε ἦτονον θερμὴ ἡ σήμερον.

Ὅθεν ὁ *Lepsius*, ἐκ τῆς σημερινῆς θερμικῆς ἀντοχῆς (καὶ μάλιστα τῆς τῶν βορείων λαῶν) κρίνων περὶ τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, συμπεραίνει, ὅτι τὸ σημερινὸν κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι θερμότερον τοῦ ἀρχαίου. Ἀλλ' εἰς πρόκειται, ἐν τῇ ἐρευνῇ ταύτῃ, νὰ λάβωμεν ὡς ὑπόδειγμα τῆς θερμικῆς ἀντοχῆς τῶν ἀρχαίων τὴν ἀντοχὴν ἡμῶν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι μόλις ὑπὸ τὴν σημερινὴν μέσσην θερμοκρασίαν τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, τὸ βραδυτέρον, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τελῶνται οἱ ἀγῶνες ἐν Ὀλυμπίᾳ· ἀλλ' ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ μηνὸς τούτου ἐν Ἑλλάδι εἶναι κατὰ 12⁰ περίπου κατωτέρα τῆς τοῦ Ἰουλίου, ἐνῶ τὰ φαινόμενα τῆς βλαστήσεως τοῦ φοίνικος ἐν Ἑλλάδι δεκνύουσιν, ὡς εἶδομεν ἤδη ἀνωτέρω, ὅτι οὐδὲ κατὰ 1⁰ δὲν μετεβλήθη ἡ μέση θερμοκρασία αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον. Τόσον μεγάλη θερμομετρικὴ μεταβολὴ ἄλλως θὰ καθίστατο προφανὴς ἐκ πλείστων ἄλλων στοιχείων, πραγμάτων καὶ φυσικῶν φαινομένων, οἱ δὲ δάκτυλοι τοῦ φοίνικος, οἵτινες δὲν ὠρίμαζον ἐν τῇ ἀρχαιότητι, θὰ καθίσταντο ἤδη ἐν Ἑλλάδι πλέον ἢ ὠριμοί. Ἐκ τῆς θερμικῆς ἀντοχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατον νὰ συνάγωμεν ἀσφαλῆ περὶ τῆς θερμοκρασίας συμπερά-

νικὸν κλίμα ἐν γένει, ὑφ' ὧν αὐτοῦ τὰς ἐπὶ φεῖς, δὲν ὑπέστη μεταβολάς; Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ κύριος ἐργάτης τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων, ἡ δὲ ἄνισος διανομὴ τῆς θερμότητος ἡ κυρία αἰτία ὧν σχεδὸν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν διαταράξεων καὶ παραλλαγῶν· ἡ βροχὴ, ὁ ἄνεμος, ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις, ἡ νέφωσις, ἡ ὑγρασία καὶ ἄλλα κλιματολογικὰ στοιχεῖα ἐξαρτῶνται πρωτίστως ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἐνεργείας. Ὅθεν ἡ θερμότης

σμάτα· αὕτη ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἀνατροφῆς, τῆς ἀσκήσεως, τῆς διαίτης, τῶν ἔξεων, τοῦ κλίματος κλπ., ἐν ἐκάστῃ χώρᾳ καὶ ἐν ἐκάστῳ ἀτόμῳ ἀκόμῃ· ἀρκεῖ, ἵνα πεισθῶμεν περὶ τούτου εὐκόλως, νὰ παρατηρήσωμεν τὴν θαυμασίαν ἀληθῶς σχετικὴν ἀντοχὴν τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων ἐργατῶν, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ κατ' αὐτὰς τὰς θερμότερας ὥρας αὐτῆς, ἐν ὧρα θέρους, ἐργαζομένων, ὑπὸ τὴν καυστικὴν θερμότητα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἐν Ἑλλάδι· ὑπὸ τοιαύτην θερμότητα, οὐδεὶς, μὴ παιδιόθεν ἡσχημένος εἰς τοῦτο, εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτεθῇ ἐπὶ πολὺ, ὥς ἐκεῖνοι, χωρὶς νὰ πάθῃ ἐξ ἡλιασσεως. Ὅμοίως, εἶναι ὧν παραδόξον νὰ θέλωμεν νὰ παραβάλωμεν τὴν ἀντοχὴν τῶν σκληραγωγημένων καὶ ἡλιοκαῶν σωμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων· τὰ σώματα ἐκεῖνων ἦσαν, ἐξ ἀνατροφῆς καὶ διαρκοῦς ἀσκήσεως ἐν ὑπαίθρῳ, συνηθισμένα εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὸν αἶρα, ἀντεῖχον μεγάλως εἰς τὸν καύσωνα τοῦ θέρους ὥς καὶ εἰς τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος. Τὸ δέρμα των ἦτο μέλαν καὶ σκληρόν, ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἀκτίνων τοῦ ἥλιου, τῆς χρήσεως τοῦ ἐλαίου, τῆς ψυχρολουσίας καὶ τοῦ κοινοῦ τοῦ· ἐδείκνυε τὴν ὑγίαν τῆς ἐλευθέρας ζωῆς ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀρχαίας στρατιωτικῆς σκληραγωγίας. Ὅταν ὁ Ἀγησίλαος ἠθέλησε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς στρατιώτας του καὶ δεῖξῃ τὴν ὑπεροχὴν των ἀπέναντι τῶν ἐχθρῶν, ἐπαρουσίασε γυμνοὺς πρὸ αὐτῶν τοὺς Πέρσας αἰχμαλώτους· εἰς τὴν θέαν τῶν λευκῶν καὶ μαλθακῶν αὐτῶν σωμάτων οἱ Ἕλληνας ἐγέλασαν, καὶ ὤρμησαν ἐμπρός, πλήρεις περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς των. Ἡ ἄσκησις καὶ ἡ ἐξίς τῶν ἀρχαίων ἦτο βεβαίως ἡ κυριωτέρα αἰτία, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἠδύναντο νὰ ἀντέχωσι, τερπόμενοι μάλιστα μετὰ τοὺς γυμναστικοὺς ἀγῶνας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν θερινῶν καυμάτων, ὑπὸ καυστικὸν ἥλιον, καὶ ἐν τῇ πυγνερᾷ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἀλφειοῦ· κατὰ δὲ τοὺς Neumann - Parisch, οἵτινες θεωροῦσι τοῦτο ἀνεξήγητον, δυνατόν ν' ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὰς σκιερὰς στοὰς καὶ τὴν δενδροφυτεῖαν τῶν ἀρχαίων τούτων τόπων.

της είναι ὁ πρωτεύων παράγων τοῦ κλίματος ἐκάστου τόπου καί, συνεπῶς, ἡ θερμοκρασία τὸ θεμελιῶδες κλιματολογικὸν στοιχεῖον αὐτοῦ· ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται τὸ ποῖον καὶ τὸ εἶδος τοῦ κλίματος τῶν διαφόρων χωρῶν. Αὐτὴ εἶναι ὁ κυριώτερος παράγων τῆς ὀργανικῆς ζωῆς ἐν γένει· ζῷα καὶ φυτὰ εὐρίσκονται διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμοκρασίας τῆς περιβαλλούσης αὐτὰ ἀτμοσφαίρας. "Αρα αἱ μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας ἔχουσι σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν διαφόρων κλιματολογικῶν στοιχείων· ὁ χαρακτήρ τοῦ κλίματος καὶ ἐν γένει ἡ φυσικὴ κατάστασις τοῦ τόπου ἐξαρτῶνται σπουδαίως ἐξ αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, αἱ παραλλαγαὶ τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ κλίματος ἢ τῆς φυσικῆς ὁψευς τοῦ τόπου ἐπιδρῶσιν αἰσθητῶς ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ· μεταβαλλομένου τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς πορείας τῶν στοιχείων τούτων, συµμεταβάλλεται ἀναλόγως καὶ ὁ βαθμὸς καὶ ἡ πορεία τῆς θερμοκρασίας. "Οθεν ἡ θερμομετρικὴ σταθερότης τοῦ τόπου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σταθερότης τοῦ κλίματος αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀπόδειξις τῆς πρώτης συνεπάγεται τὴν ἀπόδειξιν τῆς δευτέρας.

Πρὸς τούτοις ὡς γράφει ὁ *Partsch* ¹⁾, αἱ σημεριναὶ χρονολογίαι τῆς συγκομιδῆς τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου ἐν Ἰταλίᾳ, συμπίπτουσι πρὸς τὰς ἀρχαίας. Ὁμοίως καὶ ἐν Ἑλλάδι, αἱ ἐποχαὶ τοῦ τρυγητοῦ τῶν ἀμπελώνων καὶ τῆς συγκομιδῆς τοῦ ἐλαιοκάρπου διατηροῦνται αἱ αὐταὶ κατὰ τε τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, δεικνύουσαι τὴν σταθερότητα τοῦ κλίματος αὐτῆς.

1) J. PARTSCH, über den Nachweis einer Klimaänderung der Mittelmeerländer in geschichtlicher Zeit, σελ. 119. (Verhandl. des Achten Deutschen Geographentages zu Berlin, 1889).

Ἐν γένει, ὁ φόβος, ὅτι τὰ κλίματα τῆς Εὐρώπης ὑπόκεινται εἰς αἰωνίας μεταβολὰς εἶναι ὅλως ἀβάσιμος· δυνατόν νὰ συμβαίνωσι, καὶ βεβαίως θὰ συμβαίνωσι, κυμάνσεις περὶ μέσῃν τινα κατάστασιν, ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη δὲν φαίνεται αἰσθητῶς μεταβαλλομένη διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Ἄρα, παρὰ τοὺς ἀμφιδόλου ἀμεροληψίας ἰσχυρισμοὺς τοῦ *Fallmerayer* καὶ τοῦ *Fraas*, καὶ τὰς ἀβασίμους γνώμας τοῦ *Lepsius* καὶ ἄλλων συγγραφέων, δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν ἤδη ἀσφαλῶς, ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς μαρτυρίας τῆς ἱστορίας στηριζόμενοι, ὅτι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ἐν γένει δὲν ὑπέστη αἰσθητὴν παραλλαγὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων· ἡ διὰ πολλῶν δὲ σπουδαίων συγγραμμάτων κυκλοφορήσασα, δυστυχῶς, γνώμη, ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι σήμερον θερμότερα ἢ ἄλλοτε, οὐ μόνον ἀστήρικτος εἶναι, ἀλλὰ καὶ σφαλὲρὰ ἀποδεικνύεται. Ἐάν, συνεπείᾳ φρικτῆς πολιτικῆς κακοδαιμονίας, ἐπὶ σειρὰν αἰώνων παραταθείη, ἐξέλιπον ἢ κατεπνίγησιν ἐν αὐτῇ αἱ Τέχναι, τὰς ὁποίας διέπλασεν, αἱ Ἐπιστῆμαι, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησε, τὰ Γράμματα, τὰ ὅποια ἀπαραμίλλως ἐκαλλιέργησε, καὶ ὁ ὕπατος τῶν πολιτισμῶν, οὗς εἶδε μέχρι τοῦδε ὁ κόσμος, παρέμεινεν ὅμως ἀμετάβλητος ἡ δημιουργὸς αὐτῶν δυνάμεις, ἡ ψυχὴ ἡ ἐμπνεύσασα πάντα ταῦτα, τὸ κλίμα καὶ ἡ φύσις ἡ ἑλληνικὴ καθόλου.

Φράγματα καὶ ταφρεύματα

Γενικά. — Ἡ ἀνώμαλος διανομὴ τῶν βροχῶν, κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας τοῦ ἔτους, ἐν Ἀττικῇ, ἡ βραχυτύτης καὶ ἡ ραγδαίότης αὐτῶν, ἡ ἑλλειψις ἀενάων ποταμῶν, ἡ σπάνις

πλουσίων καὶ ἀφθόνων πηγῶν, ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, διὰ τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου, ρέοντος ὕδατος, ἡ γυμνότης καὶ ξηρότης τῶν ἀθηναϊκῶν περιχώρων, καὶ ἐν γένει ἡ ἀνυδρία τῆς Ἀττικῆς, ἡ τόσον ἐπιζήμιος οὐ μόνον εἰς τὴν ὕλικήν πρόδοον, τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν, τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ἐν γένει ἀνάπτυξιν τῆς πρωτευούσης ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηναίων, τὴν βλάστησιν τῶν περὶ αὐτὰς ὀρέων καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ποιοῦν τοῦ κλίματος τοῦ τόπου, ἐπιβάλλει τὴν ληψὶν σπουδαίων καὶ συντόνων μέτρων πρὸς περισυλλογὴν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ τόσον πολυτίμου, ὅσον καὶ κακοποιοῦ ἤδη θησαυροῦ τῶν ὀμβρίων ὕδατων αὐτῆς.

Τὸ ἐτησίως πίπτον ἐν Ἀττικῇ, κατὰ μέσον ὄρον, ὀμβρίον ὕδωρ εἶναι σημαντικόν· τὸ ἐτήσιον ὕψος τοῦ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος πίπτοντος ὀμβρίου ὕδατος εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τοῦλάχιστον, τριπλάσιον τοῦ ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηναίων παρατηρουμένου· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν δὲ ὀρέων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ, τὸ ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς ὑπερβαίνει βεβαίως τὸ ἐν μέτρον ¹⁾. Ὅθεν τὸ σύνολον τοῦ ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ

1) Ὡς γνωστόν, τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς αὐξάνει ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἀπὸ τῆς βάσεως πρὸς τὴν κορυφὴν μέχρις ὕψους τινος, διαφόρου εἰς τοὺς διαφόρους τόπους· ἄνωθεν τοῦ ὕψους τούτου, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρατηρεῖται τὸ μέγιστον τῶν ὀμβρίων ὕδατων, ἡ ποσότης αὐτῶν ἐλαττοῦται βαθμηδόν· διότι, καθ' ὅσον ἀνέρχεται καὶ φύχεται ὁ ἀήρ, περιέχει ὀλιγωτέρους ὑδατμοῦς. Εἰς τὰς Ἰνδίας π. χ. παρατηρήθη, ὅτι ἐὰν παρασταθῇ διὰ 1 τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς τῆς βάσεως τῶν ὀρέων, εἰς τὸ ὕψος τῶν 1 400 μ τοῦτο εἶναι 2,5 καὶ εἰς τὴν κορυφὴν, περὶ τὰ 1900 μ, μόνον 2 μ· ἐπὶ τῆς μεσημερινῆς κλιτύος τῶν Ἰμαλαίων τὸ μέγιστον : 3,7 (τῆς βάσεως ἐχούσης : 1) παρατηρεῖται εἰς τὸ ὕψος τῶν 1270 μ περίπου· εἰς δὲ τὰς 3.000 μ τὸ ὕψος τῆς βροχῆς εἶναι 0,2 μόνον. Ἐπὶ τῶν καντρικῶν ὀρέων τῆς Γερμανίας τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς εἶναι : εἰς

λεκανοπεδίῳ ἐτησίως πίπτοντος ὕδατος ἀνερχόμενον, τοῦλάχιστον, εἰς τέσσαρας περίπου ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων κυδικῶν μέτρων, εἶναι ἐπαρκὲς καὶ πρὸς ὕδρευσιν τῆς πόλεως, καὶ πρὸς ἄρδευσιν τῶν περιχώρων, καὶ πρὸς πλουτισμὸν τῶν πηγῶν αὐτῶν, καὶ πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῆς βλαστήσεως τῶν πέριξ ὀρέων.

Τὸ ὕδωρ τοῦτο, κατὰ μέγα μέρος, ἀπόλλυται ἤδη, τὸ μὲν ἐλλείψει ἐπαρκοῦς βλαστήσεως καὶ τῶν ἀναγκαίων τεχνητῶν ἔργων, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἔδαφους. μέρος αὐτοῦ ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῆς Γῆς, ἕτερον ἐξατμίζεται ὑπὸ τῆς θερμότητος, καὶ τὸ πλεῖστον χάνεται, δι' ὀρμητικῶν χειμάρρων, ὡς κακοποιὸν στοιχεῖον καταστρέφον τοὺς ἀγρούς, ἀπογυμνοῦν τὸ ἔδαφος τῆς φυτικῆς γῆς, παρασῦρον ἀνθρώπους, κτήνη, οἰκίας, δένδρα, καὶ καταρρέον εἰς τὴν θάλασσαν.

Μέρος τοῦ ὕδατος, ὅπερ πίπτει ἐν Ἀττικῇ, ἰδίως ἐπὶ τῶν πέριξ ὀρέων, ὑπὸ μορφὴν βροχῆς, χιόνος, χαλάζης ἢ δρόσου, εἰσδύον εἰς τὸ διάβροχον ἔδαφος αὐτῆς, συρρέει ἐντὸς τῶν ἐσωτερικῶν ἀδιαδρόχων στρωμάτων τῆς Γῆς καὶ σχηματίζει ἐν αὐτοῖς ὑπογείους ὑδροστιβάδας ἢ, ἐντὸς τῶν ὑπογείων κοιλοτήτων, μεγάλας φυσικὰς δεξαμενάς, καὶ οὕτως ἐκεῖθεν ῥέει,

ὕψος 100μ - 200μ 0μ ,58, εἰς 400μ - 500μ ἀνέρχεται εἰς 0μ 78, καὶ εἰς 700μ - 1000μ φθάνει τὸ 1μ. Ἐν Ἀττικῇ, τὸ ἐν Δεκελείᾳ (479μ), εἰς τὰς ὑπώρειάς τῆς Πάρνηθος, πίπτει ἐτήσιον ὄμβριον ὕδωρ ἀνέρχεται εἰς 0μ,72 (1899 - 1905), ἥτοι εἶναι διπλάσιον περίπου τοῦ ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον, κατὰ μέσον ὅρον, πεσόντος· ὅθεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Πάρνηθος (1413μ), ἥτις εὐρίσκεται εἰς τὸ ὕψος, περὶ τὸ ὅποιον συνήθως παρατηρεῖται τὸ μέγιστον τοῦ ἐπὶ τῶν ὀρέων πίπτοντος ὀμβρίου ὕδατος, τὸ ἐτήσιον μέσον ποσὸν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων θὰ ἀνέρχεται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς 1 μ5 - 2μ περίπου, πάντως δὲ δὲν θὰ εἶναι κατώτερον τοῦ 1μ ,5.

κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον βραδέως, πρὸς τὴν θάλασσαν. Τινὲς τῶν δεξαμενῶν τούτων, κείμεναι εἰς διάφορα σημεῖα τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν, ἀνεκαλύφθησαν καὶ χρησιμοποιοῦνται ἤδη, διὰ φρεάτων, πρὸς ἄρδουσιν τῶν κήπων τῶν προαστείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας τῆς πόλεως. Τοιαύτη δεξαμενὴ εὗρέθη ἐν Πατησίοις εἰς βάθος 38μ. ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξάγεται ἤδη ἀπὸ μεγάλου φρέατος δι' ἀτμαντλίας, μία ὁκτὰ περίπου ὕδατος καθ' ἑκάστην, χωρὶς τὸ ὕδωρ τοῦ φρέατος τούτου νὰ κατέρχεται ἐπαισθητῶς. Ἔτερον μέγα ὑδρόστρωμα εὐρίσκεται εἰς τὰ Σεπόλια, εἰς βάθος 10—15 μέτρων, καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἐκεῖ κηπουρῶν πρὸς ἄρδουσιν τῶν κήπων τοῦ προαστείου τούτου.

Φραγμάτα. — Ἡ ἀνυδρία, ἡ ξηρασία καὶ ἡ γυμνότης τοῦ ἀθηναϊκοῦ λεκανοπεδίου, σχετικῶς μάλιστα πρὸς τὴν κολοσσιαίαν ποσότητα τοῦ ὁμβρίου ὕδατος, τοῦ πίπτοντος ἐτησίως ἐν αὐτῷ (ποσότητα πολὺ μείζονα τῆς κοινῶς ὑποτιθεμένης, ἐν τόπῳ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος φημιζομένη διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν λειψυδρίαν καὶ ξηρότητα αὐτοῦ), ἡ φύσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κλίματος, ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἀμύνης κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν χειμάρρων ἐπιφερομένων καταστροφῶν ὑπαγορεύουσιν, ὡς στοιχειῶδες μέτρον, τὴν κατασκευὴν ταφρευμάτων ἢ τάφρων (*fossées*) ἐπὶ τῶν κλιτύων καὶ φραγμάτων (*barrages*) ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τῶν πέριξ ὀρέων. Διὰ τῶν πρώτων, πλὴν τοῦ πλουτισμοῦ τῶν πηγῶν, τοῦ κανονισμοῦ τοῦ ρεύματος τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λοιπῶν πολυαρίθμων καὶ ποικίλων εὐεργετημάτων, θέλει ἐπιτευχθῇ καὶ ἡ ἀναδάσωσις τῶν πέριξ τῶν Ἀθηνῶν φαλακρῶν ὀρέων· διὰ δὲ τῶν δευτέρων εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἄρδουσιν τῶν ἀγρῶν τῶν περιχώρων καί, ἐν ἀνάγκῃ, τὴν ὕδρευσιν αὐτῆς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὡς καὶ

τῆς τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν περιχώρων. Ὑπάρχουσιν εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν πέριξ ὁρέων ἱκαναὶ κοιλότητες, χαράδραι καὶ ἄλλοι κατάλληλοι φυσικοὶ τοῦ ἐδάφους σχηματισμοί, ἐντὸς τῶν ὁποίων, διὰ μικρᾶς σχετικῶς δαπάνης, δύναται νὰ κατορθωθῇ ἡ συλλογὴ πολλῶν ἑκατομμυρίων κυβικῶν μέτρων ὕδατος ἑτησίως. Ἀλλὰ, πλὴν τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑδροστασίμων τούτων τόπων, ἐν Ἀττικῇ καὶ ἄλλοι οὐχ ἥττον σπουδαῖοι λόγοι συντείνουσιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὑδραυλικῶν τούτων ἔργων : ἡ φαλακρότης τῶν ὁρέων, ἡ ἀπότομος κλίσις αὐτῶν καὶ ἡ ραγδαιότης τῶν βροχῶν, ἐλαττοῦσαι τὴν ὑπὸ τοῦ ἐδάφους ἀπορρόφησιν τῶν ὀμβρίων ὕδάτων, συντελοῦσιν εἰς τὴν ἐντὸς τῶν φραγμάτων ταχείαν καὶ ἄφθονον συλλογὴν αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ διάδροχον τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἐξάτμισις ἐν Ἀττικῇ ἀποτελοῦσι σπουδαῖα μειονεκτήματα τοῦ τόπου ἐν τῇ ἐπιτυχίᾳ τῶν τοιούτων ἔργων· ἀλλὰ τὸ μὲν πλοῦσιον ποσὸν τοῦ ὕδατος, δεόντως συλλεγομένου, δύναται νὰ ἀντισταθμίσῃ ἐπαρκῶς τὴν ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς ἐξατμίσεως μεγάλην ἀπώλειαν, ἡ δὲ ἐπιτυχὴς ἐκλογὴ τῶν γεωλογικῶς καταλλήλων πρὸς τοῦτο τόπων, δὲν εἶναι ἀδύνατος εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν περὶ τὰς Ἀθήνας ὁρέων.

Ἡ κατασκευὴ τῶν φραγμάτων ἐθεωρήθη ἄλλοτε ὥς μὴ πρακτικὴ ἐν Ἀττικῇ, καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ κυρίως διότι, καὶ ἂν ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ λεκανοπεδίου συλλέξωμεν τὸ ὄμβριον ὕδωρ (τοῦθ' ὅπερ βεβαίως εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον), δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν οὐδ' αὐτὸ τὸ ἀναγκαῖον ἡμῖν ποσὸν ὕδατος πρὸς μόνην τὴν ἐπαρκῆ ὑδρευσιν τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Πειραιῶς. Τὸ συμπέρασμα ὁμῶς τοῦτο εὐτυχῶς δὲν εἶναι ὀρθόν· ἐὰν οἱ ὑπολογισμοὶ οὗτοι ἦσαν ἀκριβεῖς, ἡ κατασκευὴ τῶν φραγμάτων οὐ μόνον διὰ τὴν ὑδρευσιν τῆς πόλεως θὰ ἦτο ἀνεπαρ-

κῆς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἄρδουσιν τῶν περιχώρων αὐτῆς ἀσύμφορος, ἔνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐν αὐτοῖς συλλεχθησομένου ὕδατος, ποσοῦ δυσαναλόγου πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἔργων δαπάνης.

Ἐν τοῖς σχετικοῖς ὑπολογισμοῖς ἐγένετο χρήσις, ἐκ παραδρομῆς ἴσως, ὕψους βροχῆς καὶ συντελεστοῦ συλλογῆς πολὺ μικροτέρου τοῦ δέοντος. Πράγματι, τὸ ὕψος τῆς βροχῆς ἐν Ἀθήναις ἀνέρχεται, κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 0^μ, 40 περίπου, καὶ ἐπὶ τούτου, φαίνεται, ἐστηρίχθησαν τοῦ ἀνωτέρω συμπεράσματος οἱ λογισμοὶ μετὰ συντελεστοῦ συλλογῆς ὑπὲρ τὸ δέον μικροῦ· τὰ φράγματα ὅμως δὲν πρόκειται νὰ κατασκευασθῶσι πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ πλησίον ἢ εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν πέριξ ὀρέων, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων πίπτον ὄμβριον ὕδωρ πρόκειται κυρίως νὰ συλλέξωμεν ἐν αὐτοῖς. Ὡς εἶδομεν ἤδη ἀνωτέρω, τὸ ἐπὶ τῶν ὀρέων πίπτον ὄμβριον ὕδωρ, κατὰ γενικὸν κανόνα, εἶναι πολὺ μείζον (μέχρις ὠρισμένου ὕψους, ἀνωτέρου τοῦ τῶν πλείστων ὀρέων τῆς Ἀττικῆς) τοῦ ἐπὶ τῆς πεδιάδος κάτω πίπτοντος. Ἡ ὑπεροχὴ ὅμως αὕτη, ὥς ἐννοεῖται εὐκόλως, δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὕτη· ἐξαρτᾶται ἐκ ποικίλων κλιματολογικῶν, γεωγραφικῶν καὶ τοπογραφικῶν λόγων· ἵνα ὀρισθῇ δὲ μετ' ἀκριθείας ἔχομεν ἀνάγκην ἐπιτοπίου σειρᾶς βροχομετρικῶν παρατηρήσεων. Δυστυχῶς, κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης ἐκδόσεως (γαλλικὴν) τοῦ παρόντος ἔργου, οὐδεμίαν βροχομετρικὴν παρατήρησιν εἶχε γίνεαι ἐπὶ τῶν πέριξ τῶν Ἀθηνῶν ὀρέων· ὅθεν ἠναγκάσθημεν τότε νὰ καταφύγωμεν εἰς ὑποθέσεις καὶ εἰκασίας. Εὐτυχῶς αἱ νεώτεραι ἐν Δεκελεῖα παρατηρήσεις ἐπισφραγίζουσι τὸ ἐπὶ θεωρητικῶν βάσεων στηριχθὲν συμπέρασμα ἡμῶν ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὕψους τοῦ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς πίπτοντος ἐτησίως ὀμβρίου ὕδα-

τος· τὸ ὕψος τοῦτο, ὅπερ ἀναφέρομεν ἀνωτέρω, εἶναι οἷον ἀνεγράψαμεν αὐτὸ καὶ τότε, ἦτοι τὸ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος ὕδωρ, τοῦλάχιστον, τριπλάσιον τοῦ ἐν Ἀθήναις πίπτοντος κλπ. Τὸν ἀριθμὸν ὁμῶς τοῦτον δυνάμεθα ἤδη ἀσφαλῶς νὰ λάδωμεν, ὡς εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω, ὑπέρτερον τοῦ τριπλασίου· ἀλλὰ προκειμένου νὰ ὑπολογίσωμεν μετὰ βεβαιότητος τὸ ποσὸν τοῦ ἐν τοῖς φράγμασι συλλεχθισομένου ὕδατος, θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον αὐτοῦ.

Ἐὰν λοιπὸν ἡδὴ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἐπιφανείας, ἣς τὰ ὕδατα πρόκειται νὰ συλλεχθῶσιν ἐν τινι φράγματι κατασκευασθισομένῳ π.χ. εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Πάρνηθος, εἶναι: $25.000.000^{\text{τ}^{\text{μ}}}$, ὅτι τὸ ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς εἶναι, κατὰ μέσον ὄρον, διπλάσιον τοῦ ἐν Ἀθήναις, καὶ ὅτι ὁ συντελεστῆς συλλογῆς εἶναι 0,3, ἦτοι ὅτι τὸ ἐξ ἐκάστου τετραγωνικοῦ μέτρου συλλεγόμενον ἐν τῇ φράγματι ὕδωρ εἶναι τὰ 0,3 τοῦ πραγματικῶς πίπτοντος ἐπ' αὐτοῦ, εὐρίσκομεν (μετὰ τὴν ἀφαιρέσιν τῶν ἀπωλειῶν τῆς ἐξατμίσεως, ἀπορροφήσεως τοῦ ἐδάφους κλπ.) ὅτι ἐν τῇ φράγματι τούτῳ δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν, κατὰ μέσον ὄρον, ἐτησίως $0^{\text{μ}},80 \times 0,3 \times 25.000.000$, ἦτοι περὶ τὰ 6 ἑκατομμύρια κυβικῶν μέτρων ἢ περὶ τὰς 45 ὀκάδας ὕδατος. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια συλλογῆς δυνατὸν νὰ εἶναι μείζων τῆς ἐνταῦθα ὑποτεθείσης, καὶ ὅτι δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν πλείονα τοῦ ἐνός, εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λεκανοπεδίου, τοιαῦτα ἔργα, βλέπομεν εὐκόλως, ὅτι τὸ διὰ τῶν φραγμάτων συλλεχθισόμενον ποσὸν ὕδατος εἶναι πλεόν ἢ ἐπαρκές διὰ τε τὴν ὕδρευσιν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἀρδευσιν τῶν περιχώρων αὐτῆς.

Ἀλλὰ τὸ ὕδωρ τοῦτο δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν, ἐκτὸς τῆς ἀρδεύσεως, καὶ πρὸς ὕδρευσιν τῆς πόλεως; Ἐὰν ἔχωμεν

ἐν τῷ ὑδραγωγείῳ τῆς πόλεως ἱκανὸν ποσὸν καλῆς ποιότητος ὕδωρ διὰ πάσας τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ἢ, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ἐὰν δυνάμεθα νὰ διοχετεύσωμεν εἰς αὐτὴν ἐξωθεν ἀσφαλῶς ἀρκετὸν πηγαῖον ὕδωρ καλῆς ποιότητος, ὑπὸ ὅρους συμφέροντας, δυνατοὺς οἰκονομικῶς καὶ πραγματοποιησίμους μηχανικῶς, πρὸς τί νὰ ζητήσωμεν τὸ ὕδωρ τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως εἰς τὰ φράγματα; Ἡ ὑδρευσις τῆς πόλεως εἶναι μία καὶ ἡ τῆς κατασκευῆς τῶν φραγμάτων ἐτέρα αὐτοτελὴς καὶ σπουδαία, ὅσον ἡ πρώτη, ἀνάγκη. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἤθελε διοχετευθῇ, καθ' οἷον δῆποτε τρόπον, ἄφθονον ὕδωρ πρὸς ὑδρευσιν τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἡ κατασκευὴ τῶν φραγμάτων εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἄρδευσιν τῶν περιχώρων αὐτῶν. Διὰ τοῦ ὕδατος αὐτῶν, ὅπερ ἤδη δυστυχῶς οὐ μόνον χάνεται, χυνόμενον διὰ τῶν χειμάρρων εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως καταστρέφει τοὺς ἀγρούς, διαδιβρώσκει τὸ ἔδαφος καὶ προξενεῖ πλημμύρας καὶ ἄλλα δυστυχήματα, δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν ποικίλας καὶ μεγάλας ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν τόπον· ἀρδεύοντες δι' αὐτοῦ τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἀγρούς τῶν περιχώρων, καλλιεργοῦντες καὶ μεταβάλλοντες εἰς παραγωγικὰ καὶ προσοδοφόρα κτήματα τὴν ἤδη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου χέρσον καὶ ἄγονον πεδιάδα τοῦ Ἰλισσοῦ ὡς καὶ ἐν μέρει τὴν τοῦ Κηφισοῦ, μεταβάλλομεν τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀπὸ φοβεροῦ καὶ ἐπικινδύνου κακοποιοῦ στοιχείου, προξένου καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως, εἰς πηγὴν πλούτου καὶ εὐημερίας τῶν κατοίκων, εἰς ὄργανον καλλωπισμοῦ τῶν περιχώρων, εἰς μέσον βελτιώσεως τοῦ κλίματος τοῦ τόπου.

Ἐὰν ὅμως ἡ πόλις ἡμῶν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ, δι' οἷον δῆποτε λόγον, ἀρκετὸν καὶ καλῆς ποιότητος πηγαῖον ὕδωρ, τότε βεβχίως, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς πλείστας ἄλλας πόλεις τοῦ κό-

σμου, και αι 'Αθήναι θα ζητήσωσι τὸ ἀναγκαιοῦν πρὸς ὑδρευ-
σιν αὐτῶν ὕδωρ εἰς τὰ φράγματα· τὸ ζήτημα τῆς ποιότητος,
τῆς θερμοκρασίας καὶ ἐν γένει τῆς ὑγιεινῆς συστάσεως τοῦ ὕδα-
τος τῶν φραγμάτων¹⁾, εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν ἡμετέραν με-
λέτην καὶ ἀρμοδιότητα, ὡς ἐξέρχεται ὡσαύτως τῶν ἑρίων τῆς
ἐρεῦνης ταύτης καὶ τῆς ειδικότητος ἡμῶν ἂν συμφέρῃ ἢ οὐ οἰ-
κονομικῶς ἢ μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν φραγμάτων ὑδρευσις
τῆς πόλεως ἐξωθεν ἢ ἡ ἄνευ φραγμάτων διοχέτευσις ἀρκετοῦ
ὕδατος πρὸς ὑδρευσιν αὐτῆς καὶ ἄρδουσιν τῶν περιχώρων
της. Αἱ μόναι ἀντιρρήσεις, ἃς θὰ εἶχομεν νὰ ἀντιτάξωμεν
ἡμεῖς, ὡς μειονεκτήματα κατὰ τῶν φραγμάτων, θὰ ἦσαν ἴσως
ὁ κίνδυνος τῆς ἐκ τῆς στασιμότητος τῶν ἐν αὐτοῖς ὑδάτων
ἀναπτύξεως μικροοργανισμῶν καὶ παραγωγῆς ἐλωδῶν πυρε-
τῶν, καὶ κυρίως ἡ μεγάλη ἀνωμαλία τοῦ ἐτησίου ὕψους τῆς
βροχῆς ἐν Ἀττικῇ, ἀνωμαλία φθάνουσα ἐνίοτε, (σπανίως
βεβαίως) μέχρι φοβερᾶς λειψυδρίας· ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον δὲν
εἶναι, ὑποθέτομεν, ἀδύνατον νὰ προληφθῇ καὶ πολεμηθῇ
ἀποτελεσματικῶς διὰ τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο μέτρων, τὸ
δὲ δεύτερον παρατηρεῖται γενικῶς σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ
ἀνάλογα κλίματα ('Αλγερία κλπ.), ἐνθα ὑπάρχουσι φράγματα,
χωρὶς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν καί, ἐπομένως, τὴν
συλλογὴν καὶ χρησιμοποίησιν ἐν αὐτοῖς τῶν ὁμβρίων ὑδάτων.

Τοιαῦτα ὑδραυλικά ἔργα φαίνεται, ὅτι εἶχον κατασκευάσει
ἐν Ἀττικῇ καὶ οἱ ἀρχαῖοι· ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ε. Τσίλλερ, ἐν

1. Ὁ καθαρισμὸς τῶν ὑδάτων τῶν φραγμάτων γίνεται ἐνίοτε διὰ φυσι-
κῆς διηθήσεως αὐτῶν ἐντὸς κροκοπαγῶν διαθρόχων γηίνων στρωμάτων.
εἰς τοὺς ὑγεινολόγους δὲ ἀπόκειται ἡ ἔρευνα ἂν ἡ τοιαύτη διήθησις εἶναι
τελεία καὶ ἐπαρκής, ὡς καὶ ἐν γένει ἂν τὸ ἐντεῦθεν προερχόμενον ὕδωρ
εἶναι κατάλληλον πρὸς πόσιν.

σχετικῇ ἀναφορᾷ αὐτοῦ, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Ἀθηναίων ἐν ἔτει 1891, ἀναφέρει ὅτι ὀλίγον πρὸς Δ. τῆς Μονῆς Καισαριανῆς, τυχαίως ἐκεῖ περιδιαβάζων, ἀνεῦρεν ἱχνη ἀρχαίου ὑδροστασίου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ὀχετός, ἐντὸς τοῦ βράχου λελαξευμένος, ἔφερε τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν πεδιάδα· ἡ παρατήρησις αὕτη ἐνισχύει τὴν πρακτικὴν τῶν τοιούτων ὑδραυλικῶν ἔργων παρ' ἡμῖν.

Πρὸς τούτοις, εἶναι γνωστὸν, ὅτι τοιαῦτα ὑδραυλικά ἔργα κατεσκευάσθησαν ἄλλοτε ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Αυτοκρατόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ σώζονται μέχρι σήμερον, παρέχοντα εἰσέτι ἀρκετὸν πόσιμον ὕδωρ εἰς διάφορα τμήματα τῆς πόλεως ταύτης. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους κατεσκευάσθησαν καὶ λειτουργοῦσι καλῶς τοιαῦτα ἔργα, παρέχοντα ἄφθονον ὕδωρ εἰς πλείστας πόλεις τοῦ κόσμου, ὡς π.χ. εἰς *Chemnitz* (Γερμανία), εἰς *St Etienne* (Γαλλία), εἰς Μάγχεστερ καὶ Λιθερπούλ ('Αγγλία)· εἰς *Gileppe* (Βέλγιον), εἰς Ἀλγερίαν, Ἰαπωνίαν, Ἀμερικὴν, κλπ.

1. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἕνεκα τοῦ κολοσσιαίου πληθυσμοῦ τῶν πόλεων αὐτῆς, καί, συνεπῶς, τῶν μεγίστων θαπνῶν, αἱτινες ἀπαιτοῦνται πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος μεγάλου ἀριθμοῦ χωριστῶν πηγῶν, προσφεύγουσι συνήθως, διὰ τὴν ὑδρευσιν τῶν μεγάλων πόλεων, εἰς φράγματα ποταμῶν, σχηματίζοντα ἀνοικτὰς δεξαμενάς. Εἰδικοὶ ὑπάλληλοι ἐπιβλέπουσιν, ὅπως μὴ ὁ τροφοδοτῶν τὸ φράγμα ποταμὸς μολύνηται δι' ἀκαθαρσιῶν· ἀφ' ἑτέρου λαμβάνεται φροντίς ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ φράγματος, ὅπως ὁλόκληρον τὸ ὕδωρ, ὅπερ εἰσέρχεται ἐν αὐτῷ, διατρέχῃ πρότερον ὠρισμένον δρόμον, ὅσον τὸ δυνατόν μακρότερον. Ἐκ παρατηρήσεων δὲ γενομένων ἐπὶ τοῦ ὕδατος τούτου, ἀφοῦ ἐκτεθῇ οὕτως εἰς εὐρέα στρώματα ἐπὶ τινος ἡμέρας, εὐρέθῃ, ὅτι, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτός, τὰ παθογόνα μικροῖα, αἱτινα περιέχει, καταστρέφονται. Μετὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, τὸ ὕδωρ διηθεῖται, πρὸς καθαρισμόν ἐκ τῶν ἀκινδύνων ἀκαθαρσιῶν, τὰς ὁποίας περιέχει. Ὁ χρόνος ἀποθημεύσεως, ὅστις ἀπαιτεῖται ὅπως καθαρισθῇ ἐπαρκῶς τὸ ὕδωρ,

Ταφρεύματα.—'Αλλ' εἴτε κατασκευασθῶσιν ἢ μὴ φράγματα ἐν Ἀττικῇ, εἴτε ἄλλως διοχετευθῇ ἐν αὐτῇ ἔξωθεν ἄφθονον ὕδωρ διὰ τὴν ὕδρευσιν τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων καὶ χωρίων ἢ καὶ διὰ τὴν ἄρδευσιν αὐτὴν τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων αὐτῆς, εἶναι ἔργον τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἐπεῖγον καὶ ἀπαραίτητον, ἢ κατασκευή, τοῦλάχιστον, τῶν ταφρευμάτων ἢ τάφρων (*fossées*) ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ἀττικῶν ὁρέων· εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔργον στοιχειώδους προνοίας ὑπὲρ τοῦ τόπου, νὰ συλλέγωμεν τὸ ἐπὶ τῶν ὁρέων πίπτον ἄφθονον ὁμβρίον ὕδωρ ἐντὸς ταφρευμάτων· καὶ τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ἀπαραίτητα οὐ μόνον χάριν τῆς ἀναδασώσεως τῶν γυμνῶν καὶ ἀδένδρων κλιτύων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς πλουτισμὸν τῶν πηγῶν, πρὸς κανονισμὸν τοῦ ροῦ τῶν ποταμῶν, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων ἐκ τῶν πλημμυρῶν καὶ παντοίων συναφῶν καταστροφῶν, πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἐδάφους ἐκ τῆς ἤδη ὑπὸ τῶν χειμάρρων τελουμένης ἀπογυμνώσεως αὐτοῦ, καὶ τέλος πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ τοῦ κλίματος τοῦ τόπου.

Ἀλλὰ μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι, τὰ διὰ τὴν προστασίαν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν πλημμυρῶν, τῶν χειμάρρων καὶ τῶν ὁμβρίων ὑδάτων ἐν γένει δημόσια καὶ δημοτικά ἔργα εἶχον ὡς σκοπὸν, οὐχὶ τὴν περισυλλογὴν καὶ χρησιμοποίησιν αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς εἰς τὴν θάλασσαν ἐκβολῆς των· τὰ ἔργα ὁμῶς ταῦτα, παραβλέποντα δυστυχῶς τὴν θεραπείαν τῆς ἀρχικῆς αἰτίας τοῦ κακοῦ, καὶ οὐδαμῶς προτιθέμενα τὴν μετατροπὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς, ἥτοι εἰς ἀγαθόν,

δὲν εἶναι εἰσέτι ἐντελὲς ὁρισμένον· ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, τῶν ἐν διαλύσει ἀλάτων, τῆς κινήσεως τοῦ ὕδατος ἐν ταῖς δεξαμεναῖς καὶ ἄλλων τοιούτων παραγόντων, τοὺς ὁποίους μόνη εἰδικὴ μελέτη ἐν ἐκάστῃ περιπτώσει δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ.

εἶναι προσωρινὰ καὶ ἀρχῆθεν προσωρισμένα, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς ἀποτυχίαν, ὅπου δὲν ἀπέτυχον καὶ δὲν ἐματαιώθησαν παντελῶς ἤδη. Ἀντὶ νὰ δαπανῶμεν χρήματα εἰς προσκαίρους κανονισμοὺς τῆς κοίτης τῶν χειμάρρων καὶ ἄλλα τοιαύτης φύσεως ἀντιπλημμυρικά ἔργα, δι' ὧν προσπαθοῦμεν πῶς νὰ ρίψωμεν τὰ ὀμβρία ὕδατα εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα ἀπαλλαγῶμεν τῶν ἐκάστοτε πλημμυρῶν, θὰ ἦτο προτιμητέον, ὥς εἵπομεν πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐν στιγμαῖς σχετικῶν καταστροφῶν, νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὰ χρήματα ταῦτα, ὅπως κρατήσωμεν τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς διὰ τάρρων ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων. Τὸ ὕδωρ πανταχοῦ, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τόπον τόσον ξηρὸν ὅσον ἡ Ἀττικὴ καὶ ἄλλα τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μέρη, εἶναι χρυσός, ὃν δὲν ἐπιτρέπεται οὐδὲ νὰ σκεφθῶμεν καὶ πῶς νὰ χύσωμεν εἰς τὴν θάλασσαν· ἐπιβάλλεται μᾶλλον νὰ μελετήσωμεν σοβαρῶς καὶ ἐργασθῶμεν δραστηρίως πῶς θὰ συλλέξωμεν καὶ ἐναποταμιεύσωμεν κάλλιον καὶ πληρέστερον ἐντὸς τῆς Γῆς, ἵνα χρησιμοποιοῦμεν αὐτὸν κατόπιν, ἐκ τῶν πηγῶν ἐξερχόμενον, ὑπὲρ τῆς προόδου, τοῦ καλλωπισμοῦ, καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ τόπου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὰ πρὸς κανονισμόν τῆς κοίτης τῶν χειμάρρων μηχανικὰ ἔργα εἶναι χρήσιμα πολλάκις καὶ ἀναγκαῖα ἐνίοτε· ἀλλὰ μακρὰ πείρα τοῦ παρελθόντος ἀπέδειξεν ἤδη ἄλλαχοῦ, ὅτι μόνα τὰ τοιαῦτα ὑδραυλικά ἔργα εἶναι ἀνεπαρκῆ· ἵνα μὴ καταστρέφονται παρασυρόμενα ὑπὸ τῶν ὀρμητικῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ἢ καθίστανται ἄχρηστα καὶ μάταια ἐκ τῶν προσχώσεων, πληρούμενα ταχέως διὰ χαλίκων, ἄμμου καὶ ἄλλων ὑπὸ τῶν χειμάρρων παρασυρομένων ὀλικῶν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συνοδεύονται ὑπὸ τῶν σχετικῶν ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων ταφρευμάτων καὶ ἄλλων σχετικῶν πρὸς τὴν

ἀναδάσωσιν, τὴν προστασίαν τῆς βλαστήσεως καὶ τὴν συν-
τήρησιν τοῦ ἐδάφους ἔργων.

Ἐν Γαλλίᾳ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, κατασκευάζουσιν ἐπὶ
τῶν χειμάρρων καὶ τῶν κλιτύων ἐν γένει τῶν ὀρέων φράγ-
ματα, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, καὶ κατὰ διάφορα
διαστήματα, προχωροῦντες πρὸς τὰ κάτω· ὅσον δὲ μείζων εἶναι
ἢ κλίσις τοῦ ὅρους, τόσον μικροτέρα εἶναι καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων
ἀπόστασις τῶν φραγμάτων τούτων· εἰς τὴν βάσιν δὲ αὐτῶν
ἀφίνονται ὅπαί, ὅπως δι' αὐτῶν ἐξέρχεται τὸ ὕδωρ. Τὰ φράγ-
ματα ταῦτα, τὰ ὅποια εἶναι λιθόκτιστα, δὲν εἶναι ἀνάγκη πάν-
τοτε νὰ κτιζῶνται δι' ἀσδέστου· ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχωσιν ἱκανὸν
πάχος, ὅπως ἀντέχῃ καὶ μὴ παρασύρῃνται. Οὕτως, ἐκά-
στου χειμάρρου διατεμνομένου διὰ πολλῶν τοιοῦτων φραγμά-
των, τὰ ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων παρασυρόμενα χώματα,
λίθοι, χάλικες καὶ λοιπὰ ὕλικά, προσκρούοντα ἐπὶ τῶν ἔργων
τούτων, πληροῦσιν αὐτὰ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου καθ' ὅλον τὸ
ὑψος των· τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, κατερχόμενον τότε, ἀντὶ νὰ
καταρρέῃ ἀνευ κωλύματός τινος ὀρμητικῶς καὶ καταστρεπ-
τικῶς πρὸς τὰ κάτω, εἰσδύει ἐντὸς τῶν ἐν ἐκάστῳ χειμάρρῳ
οὕτω συσσωρευθέντων καὶ ὑπὸ τῶν φραγμάτων τούτων συγκρα-
τουμένων χαλίκων, ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐξέρ-
χεται, διὰ τῶν εἰς τὰς βάσεις αὐτῶν ὑπαρχουσῶν ὀπῶν, ὡς
βραδὺς καὶ εὐεργετικὸς ρύαξ, ἢ καὶ κατωτέρω ὡς πολύτιμος
πηγὴ χρησίμου ὕδατος. Οἱ μεταξὺ τῶν φραγμάτων ἐναποτε-
θέντες χάλικες σχηματίζουν ἐπιφάνειαν μικρᾶς κλίσεως·
ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τούτων, ὁσάκις δὲν ἐκάλυψαν αὐτὰς χώ-
ματα ὑπὸ τῶν ὑδάτων παρασυρθέντα, μεταφέρουσι τοιαῦτα
ἐξ ἄλλων μερῶν, καὶ ἐνεργοῦσιν ἐπ' αὐτῶν καταλλήλους διὰ
τὸν τόπον δασικᾶς φυτείας.

Διὰ τοιούτων ἔργων, πρὸς ἐξαφάνισιν τῶν χειμάρρων καὶ ἀναδάσωσιν τῶν ὀρέων, ἀπὸ τεσσαρακονταετίας περίπου ἔκτελουμένων, κατῴρθωσαν ἐν Γαλλίᾳ νὰ ἐξαφανίσωσι πλείστους χειμάρρους καὶ νὰ ἀναδασώσωσι γυμνὰ ὄρη ἐκτάσεως πολλῶν ἑκατομμυρίων στρεμμάτων.

Τὰ περίφημα ἤδη ταῦτα ἐν Γαλλίᾳ ὑδραυλικά ἔργα, τῶν ὁποίων ἡ ἔξοχος ἐπιτυχία ἐπροξένησε πανταχοῦ μεγάλην ἐντύπωσιν, ἐμιμήθησαν ἀμέσως οἱ Αὐστριακοί· οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σχετικῶν ὑπηρεσιῶν ἐν Αὐστρίᾳ, μεταδόντες καὶ μελετήσαντες αὐτὰ ἐπιτοπίως εἰς Γαλλίαν, ἐφήρμοσαν ἐπιτυχῶς κατόπιν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ. Ὅμοίως, πολλὰ τοιαῦτα ἔργα ἐξετέλεσαν μετ' ἐπιτυχίας πρὸ τινος καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἐσχάτως δὲ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας χώρας.

Τοιαῦτα ἔργα ἔπρεπε νὰ κατασκευασθῶσι καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, τοῦ Πεντελικοῦ, τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Αἰγάλειου καὶ ἄλλων βουνῶν τῆς Ἑλλάδος, πρὸς μεταμόρφωσιν τῶν χειμάρρων αὐτῆς· οἱ χείμαρροι οὗτοι οὐ μόνον τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν, μὴ ἀπορροφώμενα ὑπὸ τῶν γυμνῶν κλιτύων τῶν ὀρέων τούτων, φέρουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φυτικὴν καὶ γόνιμον γῆν τοῦ ἐδάφους παρασύρουσι, καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν πολλάκις τῶν ἀνθρώπων εἰς σπουδαῖον κίνδυνον ἐκθέτουσιν ¹⁾).

1. Κατὰ τὴν μεγάλην πλημμυρὰν τοῦ Κηφισοῦ καὶ Ἰλισσοῦ τῆς 14/26 Νοεμβρίου 1896, 35 ἄνθρωποι ἀπολέσθησαν, 6 οἰκίαι κατέρρευσαν, πολλὰ κτήνη ἐπνίγησαν, οὐκ ὀλίγα δένδρα μεγάλα παρεσύρθησαν, καὶ ἐν γένει σπουδαῖαι ζημίαι καὶ πολλαὶ καταστροφαὶ ἐπῆλθον εἰς τὰ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν δύο τούτων ποταμῶν κτήματα μέχρι τοῦ Φαλήρου καὶ τοῦ Πειραιῶς. Συνεπεί τῆς συμφορᾶς ταύτης, ἀπεφασίσθησαν καὶ ἐξετελέσθησαν ἔκτοτε ἀντιπλημμυρικά τινα ἔργα ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ Ἰλισσοῦ· θὰ ἦτο ὅμως προτιμητέον, ἐὰν ἀντὶ τῶν ἔργων τούτων, ἢ παραλλήλως πρὸς αὐτά, τὰ ὅποια οὕτε ὀριστικὴν οὕτε τοῦ ὅλου κακοῦ θεραπείαν ἐπιφέρουσι, νὰ κατασκευάζοντο βαθυμεθὺν φράγματα ἢ τάφροι ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν πέριξ ὀρέων, δι' ὧν οὐ μόνον τὸ ζήτημα τῶν πλημμυρῶν ὀριστικῶς θὰ ἐλύετο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναδάσωσις τῶν ὀρέων τούτων ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ κατωρθοῦτο, καὶ τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν καὶ τοῦ ἀδριατικοῦ ὑδραγωγείου θὰ ἐπλούτιζοντο, καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν θὰ συνεπληροῦτο, καὶ ἡ ἀπογόνιμις τοῦ ἐδάφους ἐκ τῆς εὐφόρου φυτικῆς γῆς τοῦ θά ἔπαυνε.

Ὁ ἰδὼν τὰ τραύματα, τὰ προξενούμενα ἐν Ἑλλάδι¹⁾ ὑπὸ λυσσώδους ραγδαίας βροχῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους τῶν ὀρέων, δύνатаι κάλλιστα νὰ ἐννοήσῃ τὴν σπουδαιότητα τοῦ φόβου, ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ ἑλληνικὰ ὄρη βαίνουσι πρὸς τὴν τελείαν γυμνότητα καὶ καταστροφὴν· τινὰ τούτων, ἀπογυμνωθέντα πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν ὑδάτων, παρέχουσιν ἤδη τὴν θέαν τοῦ ξηροῦ καὶ πετρώδους σκελετοῦ τῶν· οὐδαμοῦ δὲ ὁ ὀφθαλμὸς τέρπεται ἐπ' αὐτῶν ἐπὶ εὐρώστων δασῶν καὶ χλοερῶν λειμῶνων. Ἡ αὖξουσα αὕτη φαλακρότης τῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος συντείνει εἰς ἐλάττωσιν τῆς χρησιμότητος τῶν ἐπ' αὐτῆς πιπτόντων ὀμβρίων ὑδάτων· τὰ ἀτμοσφαιρικὰ ὕδατα, πίπτοντα ἐπὶ γυμνῶν βράχων, ἀντὶ νὰ εἰσδύωσι καὶ παραμένωσιν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, πληροῦσι μετὰ βοῆς, δι' ὀλίγας ὥρας, τοὺς ἄλλως ξηροὺς χειμάρρους, ἣ διέρχονται, ὥς διὰ κοσκίνου, διὰ τῶν ὀπῶν τῶν πορωδῶν πετρωμάτων, καὶ καταρρέουσι, χανόμενα οὕτως ἀνωφελῶς ἢ μᾶλλον ἐπιβλαβῶς, σχετικῶς πρὸς τὸ γόνιμον ἐκ φυτικῆς γῆς ἔδαφος.

Ἀλλὰ θὰ ἐπιτύχωσιν ἄραγε τὰ φράγματα καὶ τὰ ταφρεύματα ταῦτα ἐν Ἑλλάδι; εἶναι σύμφωνα πρὸς τὸ κλίμα καὶ τοὺς φυσικοὺς ἐν γένει ὅρους τοῦ τόπου; Ἀναμφιδόλως· ἡ ἰδέα τῶν τοιούτων ὑδραυλικῶν ἔργων εἶναι ἑλληνική, πραγματοποιηθεῖσα τὸ πρῶτον, πρὸ χιλιετηρίδων, ἐν Ἑλλάδι· παρ' αὐτῆς δὲ τὴν παρέλαβον, ὥς τόσας ἄλλας, οἱ νεώτεροι λαοί. Ἰδοὺ πόσον σαφῶς καὶ θαυμασίως περιγράφει αὐτά, συντομώτατα ἀλλὰ καὶ πληρέστατα, ὁ Πλάτων²⁾:

«Καὶ τῶν ἐκ Διὸς ὑδάτων, ἵνα τὴν χώραν μὴ κακουεργῇ, μᾶλλον δ' ὠφελῇ, ρέοντα ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰς ἐν τοῖς ὄρεσι νάπας, ὅσαι κοῖλαι, τὰς ἐκροὰς αὐτῶν εἰργονται, οἰκοδομήμασί τε καὶ ταφρεύμασιν, ὅπως ἂν τὰ παρὰ τοῦ Διὸς ὕδατα καταδεχόμεναι καὶ πίνουσαι, τοῖς ὑποκάτωθεν ἀγροῖς τε καὶ τόποις πᾶσι νάματα καὶ κρήνας ποιοῦσαι καὶ τοὺς ἀνχμηροτά-

1. NEUMANN-PARTSCH, *Phys. Geogr. von Griech.*, σελ. 67.

2. ΠΛΑΤΩΝΟΣ, *Νόμοι*, Βιβλ. 6.

τους τόπους πολυάνδρους καὶ ἐνύδρους ἀπεργάζονται· τὰ τε πηγαῖα ὕδατα ἐάν τε τις ποταμὸς ἐάν τε καὶ κρήνη ἤ, κοσμοῦνται φυτεύμασι καὶ οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέστερα καὶ συνάγοντες μεταλλείαις, νάματα πάντα ἄφθονα ποιοῦσι, ὑδρείας καθ' ἐκάστας τὰς ὥρας εἴτε που ἄλλος ἢ τέμενος περὶ ταῦτα ἀνείμενον ἢ, τὰ ρεύματα ἀφιέντες εἰς αὐτὰ τὰ τῶν θεῶν ἱερὰ κοσμοῦσιν.»

Τὰ φράγματα καὶ ταφρεύματα ταῦτα, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων ἐνταῦθα, ἦσαν ὀριζόντιοι τάφροι ἐγκάρσιοι, ἐντὸς τῶν ὁποιῶν συλλεγόμενον τὸ ὁμβριον ὕδωρ, ἀπερροφᾶτο ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ ἐδάφους, ἀντὶ νὰ σχηματίσῃ ὀρμητικούς χειμάρρους καί, καταστρέφον τὸ ἔδαφος, χάνεται εἰς τὴν θάλασσαν· δι' αὐτῶν λοιπόν, ἐνῷ ἀπεταμιεύετο τὸ ὁμβριον ὕδωρ, προελαμβάνοντο αἱ πλήμμυραι καὶ ἐτροφοδοτοῦντο αἱ πηγαί. Τὴν φροντίδα τῆς ἐπιβλέψεως καὶ συντηρήσεως τῶν ταφρευμάτων τούτων, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους του, εἶχον ἀναθέσει οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς ἀρχονόμους αὐτῶν. Ἀλλ' ἴσως νομίσῃ τις, ὅτι σήμερον παρῆλθε πλέον ἢ ἐποχὴ τῶν ἔργων τούτων· ὅτι δὲν εἶναι πλέον χρήσιμα ταῦτα, διότι ἄλλαι ἦσαν αἱ ἀνάγκαι τότε καὶ ἄλλαι αἱ σημεριναί· ἢ ὅτι τότε εἶχον ἀπόλυτον ἀνάγκην αὐτῶν, διότι ἐστεροῦντο τῶν νεωτέρων μεγάλων ἔργων διοχετεύσεως ὕδατος. Πᾶσαι ὁμῶς αἱ ἀντιρρήσεις αὗται εἶναι ὅλως ἀβάσιμοι καὶ ἀνακριβεῖς· ἀπόδειξις, ὅτι καὶ σήμερον θεωροῦνται ἀναγκαιότατα, εἶναι ὅτι κατασκευάζονται πρὸ πολλοῦ ἤδη καὶ ἐπιτυγχάνουσι πάντοτε εἰς τόσους τόπους, τοὺς μᾶλλον προηγμένους εἰς τὸν πολιτισμόν· ἐν Γερμανίᾳ π. χ. εἶναι ἐσχάτως ἐν μεγίστῃ χρήσει τὰ τοιαῦτα ἔργα (ὑπὸ τὸ ὄνομα *Sickergraben*), κατασκευαζόμενα ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν λόφων καὶ ὁρέων, ἐπὶ ὁμοίας φύσεως ἐδαφῶν πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων.

Ὁ ἐλαιοὺν τῶν Ἀθηναίων.

Τὸ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεως ἀειθαλὲς καὶ ἐκτεταμένον δάσος τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐλαιῶνος δὲν ἐχρησιμοποιήθη, δυστυχῶς,

εἰσέτι δεόντως ὑπὲρ τοῦ ἐξωραϊσμοῦ, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς ὑγίεινῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν· ἐλλείπει τῶν ἀναγκαίων λεωφόρων, τροχιοδρόμων, περιπάτων καὶ ἄλλων τοιούτων ψυχαγωγικῶν καὶ καλλωπιστικῶν ἔργων, ἐλλείπει τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ ἐκδρομῶν ἐν αὐτῷ, ἀνευ κέντρων ἀναψυχῆς καὶ διασκεδάσεώς τινος, μένει σχεδὸν ἄχρηστον ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην· καὶ ὅμως θὰ ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πνεύμων ἀναπνοῆς καθαροῦ καὶ ὑγιεινοῦ ἀέρος τῆς τόσον πιωχῆς εἰς βλάβησιν καὶ θανάτῳ προάσεια ἢ ἄλλῃ ἐλληνικῇς πρωτευσούσης.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ τοῦτου κυρίως ἐνταῦθα· τὰ ἔργα ταῦτα δύνανται νὰ γείνωσι, καὶ θὰ γείνωσι βεβαίως, σὺν τῷ χρόνῳ, ἐν αὐτῷ, ὡς τόσα ἄλλα ἔργα προόδου καὶ πολιτισμοῦ ἐπετεύχθησαν βαθμὴδὲν μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ζωῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον τὸ ἀρχαῖον, ὅσον καὶ πολύτιμον τοῦτο θάσος. Θὰ ἔλθῃ βεβαίως στιγμή, καθ' ἣν θὰ χρησιμοποιηθῇ καταλλήλως, ἀρκεῖ νὰ διατηρῆται εἰς τὴν θέσιν τοῦ καὶ μὴ ἐξαφανισθῇ ἐκείθεν μετ' ὀλίγα ἔτη· διότι τὸ κακὸν εἶναι, ὅτι κινδυνεύει, δυστυχῶς, νὰ ἐκλείψῃ ταχέως, πρὸς μεγάλην ζημίαν τῆς ὑγίεινῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ βλάβην τοῦ κλίματος καὶ τοῦ φυσικοῦ κάλλους αὐτῶν.

Τὸ ὑπὸ τὴν σοφὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἔμπνευσιν φυτευθὲν καὶ διὰ τοῦ ἰδρώτος, τῆς φιλεργίας καὶ τῆς φρονήσεως τῶν πατέρων ἡμῶν βλαστήσαν καὶ ἀναπτυχθὲν πλουτοφόρον τοῦτο τῶν Ἀθηνῶν στόλισμα καταστρέφεται βαθμὴδὲν καὶ κατ' ὀλίγον· πρὸ δεκαετηρίδων ἤδη κόπονται πλείστα κατ' ἔτος ἐκ τῶν παλαιῶν δένδρων του, χάριν τῆς θερμάνσεως καὶ ἄλλων ἀναγκῶν τῶν ἀθηναϊκῶν οἰκιῶν! . . . Καὶ ἐὰν ἡ καταστροφὴ αὕτη ἐξακολουθήσῃ, ἐπὶ τινὰ ἀκόμη χρόνον, μετὰ τῆς αὐτῆς ὁρμῆς, ὁ ἀρχαῖος τῶν Ἀθηνῶν ἐλαιὼν, ὅστις ἐπὶ χιλιετηρίδας ἐστόλιζε καὶ διέτρεφε τὰς Ἀθήνας, μετ' ὀλίγον θὰ ἐκλείψῃ· ὡς νὰ ἔλειπεν ἡ ἀγρία ξυλεία ἐν Ἑλλάδι πρὸς θερμανσιν, καὶ νὰ μὴ ὑπῆρχεν ὁ γαϊάνθραξ πρὸς χρῆσιν ἡμῶν! «Τὸ ἔλαιον τοῦ ἐλαιῶνος τῶν Ἀθηνῶν, ἐκ πολλῶν χιλιάδων

δένδρων αποτελουμένου, γράφει ὁ Ζυγομαλάς, ἐν ἔτει 1581, πρὸς τὸν Κρούσιον, ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων πόλεων, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι λαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ πολλὰ χρήματα». Πολλὰ τῶν γιγαντείων ἐλαιοδένδρων του, σεβαστὰ τῶν Ἀθηνῶν ζῶντα ἀρχαῖα μνημεῖα, ἔχοντα πολλῶν μέτρων περίμετρον ἐν τῇ βάσει τοῦ κορμοῦ αὐτῶν, ἐξέλιπον ἤδη, πεσόντα καὶ κατακερματισθέντα ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ ξυλοκόπου· τὰ ἐσεβάσθησαν οἱ αἰῶνες, καὶ ἐφείσθησαν αὐτῶν ἡ μανία τῶν ἐχθρῶν καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ δὲν διέφυγον τὴν καταστρεπτικὴν ἡμῶν τῶν νεωτέρων ροπὴν καὶ ἀσύγγνωστον ἀδιαφορίαν. Καὶ ὁμοῦ ἦσαν ἀξία μείζονος προσοχῆς καὶ πολὺ καλλιτέρας τύχης· ἐγράφησαν τόσα καὶ ἐγένετο τόσος μέχρι τοῦδε λόγος περὶ τῶν αἰωνοβίων τούτων δένδρων, ὡς περὶ πολυτίμων καὶ περιέργων τῶν Ἀθηνῶν μνημείων, ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων καὶ ἄλλων ξένων περιηγητῶν, ὥστε ἔπρεπε νὰ φυλάσσωνται ἐντὸς κιγκλίδων, καὶ νὰ ἐπιδεικνύωνται ὡς περίεργα καὶ ἀξιοθαύμαστα τῆς πόλεως κειμήλια!

Ὁ Κούρτιος τὰ ὀνομάζει τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς, ὁ Λέβιος τὰ ἀναφέρει, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἔχοντα ἡλικίαν πολλῶν αἰώνων, ὁ δὲ καθηγητὴς τῆς Βιέννης *K. Heller* ἀποκαλεῖ τὰ τοιαῦτα αἰωνόβια δένδρα, ἐν εἰδικῇ περὶ αὐτῶν μονογραφίᾳ, ἀρχαῖα τῆς δημιουργίας μνημεῖα κτλ.

Ὁ *Schmidt*, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁμιλεῖ περὶ τῆς ὠραιότητος τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐλαιῶνος, κατὰ τε τὸ θέρος, ὅτε ὁ κονιορτὸς τῶν ἐτησίων καλύπτει καὶ μαραίνει πᾶσαν βλάστησιν, ἐνῶ ἡ ἐλαία θάλλει τότε δροσερά, ὡς καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε τὸ βαθυπράσινον αὐτῆς φύλλωμα ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς χιόνας τῶν πέριξ ὀρέων, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν ἀπλούμενον ἀνοιχτὸν χρῶμα τῆς πεύκης. Εἶναι θαυμαστὴ ἡ ὄψις τῆς ἐλαίας, λέγει, ὡς φαίνεται ἐνταῦθα (ἐν Ἀττικῇ)· οὐδὲν ἐκ τῶν χιλιάδων ἐλαιοδένδρων, τὰ ὅποια εἶδον εἰς τὴν Λομβαρδίαν, παρὰ τὴν Ρώμην, ὡς καὶ εἰς τὴν Νεάπολιν μοὶ ἐφάνη τόσον ὠραῖον, ὅσον αἱ ἀρχαῖαι ἐλαταὶ τῆς Ἀττικῆς. Τὰ μεγάλα ἐλαιόδενδρα,

τὰ περὶ τὴν Κηφισίαν, τὸ Ἀμαρούσιον, καὶ τὰς Ἀθήνας, φαίνονται σύγχρονα τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ πόλις ἦτο ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη.

Ὁ δὲ Χελδραῖχ περὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐλαιῶνος γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἄν ἡ ἐλαία εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον εὐρωπαϊκὰς χώρας εἶναι τὸ ὠφελιμώτερον τῶν καρποφόρων δένδρων, διὰ τὴν Ἀττικὴν ἔχει ἐξαιρετικὴν βλως σπουδαιότητα· διότι ἄνευ αὐτῆς τὸ ἀττικὸν πεδῖον ἤθελε παριστᾶ ἔρημον. Ὅταν, μετὰ τὸν θερισμόν, κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ἡ πεδιάς φαίνεται ὥς καεῖσα καὶ ἔρημος χώρα, αἱ ἐλαιῶνες αὐτῆς παρουσιάζονται ὥς δάσεις ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῶν εὐρίσκει ὁ ἄνθρωπος καταφύγιον κατὰ τοῦ ἡλιακοῦ καύσωνος, ὑπὸ τὴν σκιάν αὐτῶν φυτεῖ κήπους καὶ ἀμπελῶνας· ἐκεῖ μόνον ὑπάρχει πρασίνη χροιά, καὶ ἐκεῖ μόνον διατηρεῖται ἡ ὄψιμος χλωρίς τοῦ θέρους. Πολλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς ἀπαντῶσι μέγιστα ἐλαῖαι· οὕτω, πρὸ μικροῦ χρόνου, ἐμέτρησα ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Μεσογαίας Λάμπρικα δένδρον, τοῦ ὁποῦ ὁ κορμός, κατὰ τὴν βάσιν, εἶχε περίμετρον 12", 85, εἰς ὕψος δέ, 0", 50 ἀπὸ τῆς βάσεως 7", 40. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐλαίας εἶναι βραδεῖα, αἱ ἐλαῖαι αὗται εἶναι ἀρχαιόταται· δυστυχῶς ὁμοῦς εἶναι δυσκολώτατον ἢ καὶ ἀδύνατον σχεδὸν νὰ ὀρισθῇ ἡ ἡλικία αὐτῶν· οὐδέποτε δὲ ὠρίσθη καὶ κατεδείχθη ἀκριβῶς ἡ ἡλικία παναρχαίου τινὸς δένδρου. Αἱ γηραιαὶ ἐλαῖαι ἔχουσι συνήθως κοῖλον κορμόν καὶ ἐλλεῖπει συνήθως ἀπ' αὐτῶν τὸ ξυλῶδες σῶμα μετὰ τῶν ἐτησίων δακτυλίων· ἄλλοτε δὲ χωρίζονται φυσικῶς εἰς πολλὰ στελέχη. Ὑπολογίζεται μετὰ μεγάλης πιθανότητος, ὅτι αἱ ἐλαῖαι τοῦ ὅρους τῶν ἐλαιῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ (8 τὸν ἀριθμόν) εἶναι αὗται ἐκεῖναι, αἵτινες ὑπῆρχον ἐκεῖ ἐπὶ Χριστοῦ· ὅταν δὲ ὁ Βουέ ἐμέτρησεν αὐτάς, εἶχον 6" τοῦλάχιστον περίμετρον. Ἀλλ' αἱ ἡμέτεραι ἐν Ἀττικῇ εἶναι πολὺ παχύτεραι· ἐὰν δὲ ἐκ τούτου εἰκάσωμεν τὴν ἡλικίαν αὐτῶν, τὰ ζῶντα ταῦτα μνημεῖα εἶναι ἔτι ἀρχαιότερα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν χρόνων» (A. Mommsen, *Griechische Jahreszeiten* σελ. 572 H. V. 1877 — *Pflanzen der attischen Ebene*).

Εἰς τὸ Ἀμαρούσιον ὑπάρχουσιν (ἂν ὑπάρχωσιν εἰσέτι καθ' ἣν στιγμὴν γράφομεν) ἐλαιόδενδρα ἀρχαιότερα τῶν τῶν Ἀθηνῶν· τὸ μεγαλύτερον ὧν ἔχει περίμετρον κορμοῦ μὲν κάτω ὑπὲρ τὰ 6", 50, ἐν δὲ τῇ βάσει ὑπὲρ τὰ 16", 20· ἐσώζοντο δὲ μέχρι τινὸς καὶ ἄλλα, ἔχοντα περίμετρον βάσεως μὲν ὑπὲρ τὰ 15", 50 κορμοῦ δὲ περὶ τὰ 6", 20. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον πρό τινας παρὰ τὸν Ἅγιον Σωτηράκην, τὸν Ἅγιον Δανιὴλ καὶ ἄλλαχοῦ ἐλαιόδενδρα, ἔχοντα περίμετρον κορμοῦ κάτω 4", 50—8", 50, βάσεως δὲ μέχρι 15". Ἄλλα μικρότερα μὲ περίμετρον βάσεως μεῖζονα τῶν 6", καὶ ἄλλα θαυμαστοῦ ἐλικειδοῦς σχήματος. Παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδόν, πλησίον τοῦ Ἁγίου Σάββα ὑπάρχει εἰσέτι ὁμάς ἱκανῶς ἀρχαίων ἐλαιοδένδρων· κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1907, μετρήσαντές τινα ἐξ αὐτῶν, εὗρομεν περίμετρον κορμοῦ, εἰς ὕψος 0", 30, ὑπὲρ τὴν βάσιν 7", 40 καὶ εἰς ὕψος 1", 50, 5", 30· δύο ἄλλων ὁ κορμὸς κάτω, ὀλίγον ὑπὲρ τὴν βάσιν, εἶχε περίμετρον 5", 50, εἰς ὕψος δὲ 0", 50 : 4", 70· ἕτερον δὲ εἶχε περίμετρον 4", 85 εἰς ὕψος 0", 40 ἀπὸ τῆς βάσεως. Τίς οἶδεν, ὅμως ἐπὶ πόσον χρόνον εἰσέτι θὰ ἀφειθῶσι καὶ ταῦτα ἐν τῇ ζωῇ, προωρισμένα βεβαίως νὰ ἐκλείψωσι ταχέως μετὰ τῶν λοιπῶν νεωτέρων δένδρων τοῦ δάσους τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐλαιῶνος.

Ἡ Ἐπιστήμη δέχεται ἤδη, ὅτι τινὰ τῶν ἐλαιοδένδρων τούτων τῆς Ἀττικῆς, ἔχοντα περίμετρον κορμοῦ παρὰ τὴν δάσιν περὶ τὰ 6 μέτρα, φέρουσιν ἡλικίαν δύο καὶ πλέον χιλιετηρίδων· καὶ ἄλλα, ὧν ἡ τοιαύτη περίμετρος φθάνει ὑπὲρ τὰ 7 μέτρα, ἐφυτεύθησαν πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους· διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ὡς οἱ μόνοι ζῶντες σύγχρονοι μάρτυρες τῆς παναρχαίας ἐποχῆς καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἐκόπησαν καὶ ἐπωλήθησαν μὲ τὴν ὁκάν, διὰ νὰ ριφθῶσιν εἰς τὰς θερμάστρας καὶ τοὺς κλιδάνους τῶν Ἀθηνῶν· εἰς τὴν πυρὰν τὰ παλαιὰ καὶ περίεργα ἱστορικὰ κειμήλια τῆς πόλεως!.. Εὐτυχῶς σῶζονται εἰσέτι τινα, ἴσως οὐχὶ τὰ ἀρχαιότερα, ἀλλ' ἀρκετὰ παλαιὰ· ὥς ἐλπίζωμεν ὅτι τὸ πῦρ καὶ ἡ καταστρεπικὴ ἡμῶν μανία δὲν θὰ ἐξαφανίσῃ καὶ αὐτὰ προσεχῶς.

Καὶ ἡ ἄφρων αὕτη ἱεροσυλία κατὰ τῆς πλουτοφόρου προγονικῆς κληρονομίας, τοῦ δημιουργήματος τῶν αἰώνων, τοῦ ἔργου τῶν γενεῶν, τοῦ ἀγρύπνου φύλακας τῆς υἱείας, τοῦ πολυτίμου προστάτου τοῦ κλίματος, τοῦ φυσικοῦ στολίσματος τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης, τοῦ ἱστορικοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηνῶν τελεῖται ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα ἡμῶν!.. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ δάσος τοῦτο εἶναι ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία, ἀνήκουσα εἰς πολλοὺς, ὥς εἶναι βέβαιον, ὅτι ἕκαστος εἶναι κύριος τοῦ κτήματος αὐτοῦ, καὶ δικαιούται νὰ κόψῃ καὶ νὰ καύσῃ τὰ δένδρα του· οὐδεὶς δύναται, ἀναμφιβόλως, νὰ ἐπέμβῃ ἢ νὰ παρατηρήσῃ τι ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς χρήσεως ξένης περιουσίας. Ἀλλ' ἡ διάσωσις τῶν ἀρχαίων δένδρων, τῶν ζώντων τούτων τῆς ἀρχαιότητος μνημείων, ἀπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ ξυλοκόπου καὶ τὴν πυράν, οὔτε δύσκολος οὔτε παράνομος εἶναι· δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ αὐτὰ ὡς ἀρχαιολογικὰ κειμήλια. Ἄξια σεβασμοῦ καὶ λατρείας, ὅσον καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας Τέχνης. Καὶ δὲν θὰ εἶναι βεβαίως πρωτοφανὴς οὐδὲ πρωτότυπος ἡ τοιαύτη μέχρι τῶν ζωντανῶν ἀρχαιοτήτων ἐπέκτασις τῆς μερίμνης τῆς πολιτείας· ἀφοῦ ἐν Βερολίνῳ ἰδρῦθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰδικὴ ὑπηρεσία πρὸς διάσωσιν καὶ συντήρησιν τῶν ζώντων μνημείων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ὁλοκλήρου τοῦ δάσους ἐπέμβασις τῆς πολιτείας οὔτε ὅλως ἀδύνατος, οὔτε ὅλως ἀδίκος εἶναι· εἴμεθα κύριοι τῆς περιουσίας ἡμῶν, οὐχὶ ὁμῶς καὶ πέραν τῆς δημοσίας ἀνάγκης, ὥς εἴμεθα κύριοι τῆς ἐκλογῆς τῆς χρήσεως αὐτῆς, ἐφ' ὅσον δὲν παραβιάζομεν δι' αὐτῆς ἄλλους. Δικαιούμεθα νὰ πυρπολήσωμεν τὸν οἶκον ἡμῶν, ἐὰν συγχρόνως πρόκειται νὰ καύσωμεν καὶ τὸν τοῦ γείτονος; Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τούτου, καὶ ἐὰν δὲν δύναται νομίμως νὰ ἐπέμβῃ ἡ πολιτεία, εἶναι δίκαιον καὶ ὀφείλει νὰ εὕρῃ μέσον νὰ ἐμποδίσῃ, χάριν τοῦ κοινοῦ καλοῦ, τὴν καταστροφὴν τοῦ δάσους, ὥς ἐπεμβαίνει καὶ ἐμποδίζει τὸν μεταβαίνοντα νὰ αὐτοκτονήσῃ, καὶ ὅταν ἀκόμη οὗτος πρόκειται νὰ μὴ βλάβῃ ἄλλον πλὴν ἑαυτοῦ· ἄλλως ἐνώπιον τῆς ἰδέας τοῦ μεγάλου δημοσίου συμφέ-

ροντος, τὰ μικρὰ συμφέροντα καὶ αἱ ἰδιοτροπίαι τοῦ ἀτόμου ὑποχωροῦσιν. Ἄλλ' ἡ ἐπέμβασις τῆς πολιτείας οὔτε παράνομος οὔτε ἀδύνατος εἶναι· ὑπάρχουσι πρὸς τοῦτο διάφορα μέσα, τὰ ὅποια γνωρίζουσι καλῶς καὶ δύνανται νὰ χρυσιμοποιήσωσιν ἐπιτυχῶς οἱ ἀρμόδιοι, πρὸς τὸ συμφέρον μάλιστα καὶ αὐτῶν τῶν ἰδιοκτητῶν, τῶν ὁποίων θὰ σώσῃσι τὴν περιουσίαν ἀπὸ πεπλανημένης διαχειρίσεως, ὅσον καὶ τὴν ὑγίαν τῶν τέκνων καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν καθόλου μετὰ τῆς πόλεως, ἣν κατοικοῦσιν· ἐὰν π. χ. ἐπεβάλλετο βαρὺς φόρος ἐπὶ τῶν ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος, ἀνευ ἐλαιοδένδρων, ἀγρῶν, ἀμπελώνων καὶ κήπων, ἀπηλλάσσοντο δέ, τοῦναντίον, παντὸς φόρου ἢ ὑπέκειντο εἰς μικρὸν τοιοῦτον τὰ συντηροῦντα καὶ πολλαπλασιάζοντα τὰ ἐλαιόδενδρα αὐτῶν κτήματα, οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ δάσους τούτου οὐ μόνον τὰ παλαιὰ καὶ αἰωνόβια δένδρα αὐτῶν δὲν θὰ ἔκοπτον, ἀλλὰ καὶ νέα θὰ ἐπροθυμοποιουντο νὰ φυτεύσωσιν· οὕτω ταχέως, οὐ μόνον ἡ περαιτέρω καταστροφὴ αὐτοῦ θὰ ἔπαυεν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπυκνοῦτο καὶ θὰ ηὔξανε μάλιστα ἡ ἔκτασις αὐτοῦ.

Ἐφορος τῶν ἱερῶν ἐλαιῶν τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες τόσον ἀστοργῶς παρεδόθησαν ἤδη ὑφ' ἡμῶν εἰς τὸν βάρβαρον τοῦ ξυλοκόπου πέλεκυν, ἦτο ἄλλοτε αὐτὸς ὁ Ζεὺς (μόριος Ζεὺς)· ὁ δὲ Σοφοκλῆς (Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ, 695—706) ὑπερηφάνως ἐξύμνει τότε τὰς Ἀθήνας, διότι εἶχον τὴν μεγάλην εὐτυχίαν, νὰ βλαστάνῃ, λέγει, ἐν αὐταῖς αὐτόφυτον τὸ ἀειθαλὲς δένδρον τῆς γλαυκῆς καὶ παιδοτρόφου ἐλαίας, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ κόψῃ, διότι ἐπιβλέπει πάντοτε αὐτὴν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ μορίου Διὸς καὶ ἡ γλαυκῶπις Ἀθηναῖα :

φύτευμ' ἀγήρατον αὐτόποιον

ἐγχέων φόβημα δαΐων

ὁ τᾶδε θάλλει μέγιστα χώρα,

γλαυκᾶς παιδοτρόφον φύλλον ἐλαίας·

τὰν οὔτις οὔτε νεαρὸς οὔτε γῆρα

σημαίνων ἀλιώσει χερὶ πέρας·

ὁ γὰρ εἰς αἰὲν ὄρων κύκλος

λεύσει νιν μορίου Διός
χά γλανκῶπις Ἀθήνα.

Ἄλλὰ φαίνεται, ὅτι, καταργηθείσης τῆς λατρείας τῆς Ἀθηνᾶς παρ' ἡμῖν, ἐγκατέλειπεν αὕτη τὰς Ἀθῆνας καὶ μετ' αὐτῶν τὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πολῦτιμον ἐλαιῶνα εἰς τὴν τύχην του· ἄλλοτε, ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰργάζοντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ τὸν φυτεύσωσι καὶ τὸν ἀναπτύξωσιν, ἤδη, παρὰ τὴν ἐμπνευσιν ἐκείνης, ἐργαζόμεθα ἡμεῖς νὰ τὸν ἐκριζώσωμεν· ἄλλοτε, ὑπὸ τὰς συμβουλὰς τῆς φρονήσεως, χάριν τοῦ πλουτισμοῦ, τῆς υγείας, καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς πόλεως, ἐκεῖνοι τὸν ἐπολλαπλασίαζον, σήμερον, παρὰ τὰς συμβουλὰς πάσης φρονήσεως, ἐναντίον τοῦ ὕλικου καὶ ἡθικοῦ συμφέροντος ἡμῶν, τὸν ἐξαφανίζομεν.

Καὶ ὅμως, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν, ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ· καὶ ὅταν θὰ ἐκλείψῃ, θὰ αἰσθανθῶμεν βαθέως τὴν σπουδαίαν ἔλλειψίν του καὶ θὰ ζητήσωμεν νὰ τὸν ἀναφυτεύσωμεν⁽¹⁾. ἀλλὰ πόσων ἑκατομμυρίων δαπάναι καὶ πόσων δεκαετηρίδων χρόνος ἀπαιτοῦνται, διὰ νὰ ἀναδημιουργηθῇ ! ὅταν αἰσθανθῶμεν τὴν ἔλλειψίν του ἐν τῇ ἀλλοιώσει τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῆς πόλεως, ἐν τῇ αὐξήσει τοῦ ἀθηναϊκοῦ κονιορτοῦ, ἐν τῇ ἐνισχύσει τῆς δυνάμεως καὶ τῆς συχνότητος τῶν ἀνέμων, ἐν τῇ ἐλαττώσει τῶν βροχῶν, καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ἐπὶ τὰ χεῖρω μεταβολῇ τοῦ κλίματος τοῦ τόπου. Καὶ ἐνώπιον τῶν βαρυτάτων τούτων τῆς ἀπρονοησίας ἡμῶν ἀποτελεσμάτων, θὰ μετανοήσωμεν βεβαίως πικρῶς, καὶ θὰ προσπαθῶμεν τότε νὰ ἐπανορθώσωμεν τὸ σφάλμα ἡμῶν· ἀλλὰ θὰ εἶναι πλέον ἄργά· ἡ καταστροφή θὰ ἔχῃ συντελεσθῇ καὶ θὰ εἶναι ἀνεπανόρθωτος !

1. Ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀξιέπαινος μέριμνα πρὸς ἀναδάσωσιν τῶν περὶ τῶν Ἀθηνῶν λόφων θὰ ἦτο εὐχρῆς ἔργον ἐὰν ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν διατήρησιν καὶ, εἰ δυνατόν, τὴν ἀναφύτευσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐλαιῶνος· ἡ καταστροφή αὐτοῦ ἀφ' ἧς ἐποχῆς, πρὸ δεκαπενταετίας περὶπου, ἐγράφησαν τὰ ἀνωτέρω εἰς τὸ *Κλίμα τῆς Ἑλλάδος*, ἐξακολουθεῖ τόσον ταχεῖα, ὥστε τελεῖ νὰ καταστήσῃ εἰς πολὺ προσεχὲς μέλλον μάλιστα, καὶ τὴν ὥραιαν καὶ ὀλοπράσινον ἄλλοτε δυτικὴν ἀθηναϊκὴν παρὰ δάα τοῦ Κηφισσοῦ, εἰς ὅ,τι εἶναι καὶ ἡ ἀνατολική, ἡ τοῦ Ἰλισσοῦ, ἤτοι· εἰς ξηρὰν ἀδενδρον καὶ κονιορτώδη ἔρημον.

Αἱ δένδροστοιχίαι τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀφ' ἧς ἐποχῆς, παρὰ τὰς πατροπαραδότους τῶν Ἀθηνῶν συνηθείας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κλίματος ἡμῶν, ἐξερριζώθησαν ἡ, γηράσασαι, δὲν ἀντικατεστάθησαν αἱ λευκαὶ τῶν ἀθηναϊκῶν δένδροστοιχιῶν, σκια ὑπὸ φύλλωμα καὶ πραγματικά δένδροστοιχίαι, πρὸς στολισμὸν τῆς πόλεως, ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς ὁδοῖς δὲν ὑπάρχουσιν· ἢ πρὸς τὸ κακῶς ἐννοούμενον συμφέρον τῶν παροδίων οἰκιῶν, χάριν δῆθεν τοῦ καλλωπισμοῦ ἢ τῆς ἐλευθέρας θέας καὶ τῆς ὑγιεινῆς αὐτῶν, ἀρνησις αὕτη τῆς πείρας τόσων αἰώνων τοῦ τόπου ὑπῆρξεν ἔργον ἀτυχοῦς ὅλως ἐμπνεύσεως! Δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς, ὅτι ἐκλιπούσης τῆς λεύκης ἀπὸ τῶν ὁδῶν τῶν Ἀθηνῶν, αἱ δένδροστοιχίαι αὐτῶν, πρὸς μεγίστην ζημίαν οὐ μόνον τοῦ καλλωπισμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ὑγείας τῆς πόλεως, κατηργήθησαν· αἱ ἔκτοτε γενόμεναι πολλαὶ ἀπόπειραι πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἐκ λεύκης δένδροστοιχιῶν διὰ νέων, ἐξ ἄλλων ἐγχωρίων καὶ ξένων δένδρων, πᾶσαι ἀνεξαιρέτως μέχρι τοῦδε ἀπέτυχον· ἐντεῦθεν ἡ πρωτεύουσα στερεῖται ἤδη ἐντελῶς σχεδὸν δένδροστοιχιῶν, καταλλήλων πρὸς τοὺς κλιματικούς ὁρους καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς φύσεως ἐν γένει τῆς χώρας.

Καὶ αἱ γενόμεναι διαδοχικῶς πολυάριθμοι ἐκλογαὶ τῶν νέων δένδρων ὑπῆρξαν, δυστυχῶς, ἡ μία ἀτυχεστέρα τῆς ἄλλης· δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ἐν τῇ ὁδῷ Σταδίου, πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, τὰς τότε ἀραιῶς ὑπαρχούσας εἰσέτι μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὡραίας λεύκας ριζηδὸν ἀποκόψαντες, ἀντικατέστησαν διὰ μικρῶν καὶ οἰκτρῶν τὴν θεὰν πευκῶν...!! Εἰς κλίμα καὶ τόπον τοιοῦτον, ὑπὸ τὸν Ἥλιον, τὴν ἀνομβρίαν καὶ τὸν κονιορτὸν τῶν Ἀθηνῶν, πεῦκαι εἰς τὰς δένδροστοιχίας τῶν ὁδῶν αὐτῶν! Τὸ πρᾶγμα εἶναι ὅλως ἀπίστευτον καὶ προξενεῖ βεβαίως κατάπληξιν, ἀλλὰ τὸ εἶδομεν ἰδίους ὀφθαλμοῖς καὶ εἶναι ἀκριδὲς δυστυχῶς· θὰ τὸ ἐνθυμῶνται ἀναμφιδόλως οἱ πλείστοι τῶν Ἀθηναίων εἰσέτι. Παραλειπομένου τοῦ

ζητήματος τῆς βραδυτάτης ἀναπτύξεως τοῦ δένδρου τούτου, τοῦ ἀσυμμέτρου συνήθως σχήματος, τοῦ μὴ κατακορύφου κορμοῦ, τοῦ ἀναρμέστου πρὸς τὸ κλίμα ὕψους, καὶ ἐν γένει τῆς ὧως ἀκαταλλήλου, διὰ δένδρστοιχίας πόλεως, φύσεως αὐτοῦ, καὶ μόνον τὸ κονιορτῶδες τῶν ἀθηναϊκῶν ὁδῶν, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς μακρᾶς θερινῆς ἀνομβρίας θὰ ἤρκει, ἵνα ἀποκρουσθῇ ἐντελῶς, ἐν αὐτῇ τῇ συλλήψει της, πᾶσα ἰδέα περὶ δένδρστοιχίας ἐκ πεύκης ἐν Ἀθήναις· ἐπὶ τῶν τοιούτων ρητινοφόρων δένδρων, οἷα ἡ πεύκη καὶ αὐτὴ ἡ ἐλάτη, τὰ ὅποια τόσον εὖρωστα καὶ γραφικὰ εἶναι εἰς τὰ δάση τῶν ὁρέων, ὁ κονιορτὸς τῶν πόλεων, κατὰ παχέα στρώματα ἐπικαθήμενος καὶ ἀναποσπάστως ἐπὶ τοῦ φυλλώματος αὐτῶν προσκολλώμενος, παρέχει ὄψιν καχεκτικὴν, προξενούσαν ἀηδῆ καὶ θλιβεράν ὧως εἰς τὸν θεατὴν ἐντύπωσιν.

Ἀξία μνείας ὁμοίως, διὰ τὸ οὐχ' ἦττον παράδοξον αὐτῆς, εἶναι καὶ ἡ ἐκλογή τῆς ἐλαίας· εἶναι καὶ αὐτὴ τόσον καταπληκτικὴ, ὅσον καὶ ἀληθὴς ἀτυχῶς. Ὅταν ἠκούσαμεν τοῦτο, τὸ πρῶτον, ἐν Παρισίοις, ἀπὸ τοῦ στόματος ξένου, ἐπισκεφθέντος τὴν Ἀττικὴν καὶ μετὰ φρίκης διηγουμένου τὸ πρᾶγμα, ὡς πρωτοφανὲς καὶ περίεργον, δὲν ἠθελήσαμεν νὰ τὸ πιστεύσωμεν, καὶ διεμαρτυρήθημεν μάλιστα ἐντόνως διὰ τὰς τοιαύτας κατὰ τοῦ τόπου ἡμῶν φαντασιώδεις τερατολογίας καὶ ὑπερβολάς· ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγημεν, ὅταν, ἐπιστρέψαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶδομεν, ἰδίους ὄμμασιν, αὐτὸ ἐν Πειραιεὶ νομίζομεν δέ, ὅτι σῶζονται ἀκόμη, εἰς τινὰς τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως ταύτης, λείψανα τῶν τοιούτων φρικτῶν τὴν θέαν ἐξ ἐλαίας δένδρστοιχιῶν. Πλὴν τοῦ ὧως ἀκαταλλήλου καὶ ἀκαλαισθήτου διὰ δένδρστοιχίαν σχήματος, τοῦ ἀνωμάλου καί, σὺν τῷ χρόνῳ, κοιλαινομένου ἐσωτερικῶς ἢ σχιζομένου κορμοῦ, τῆς βραδείας ἀναπτύξεως καὶ τοῦ μικροῦ ὕψους τῆς ἐλαίας, ἡ παραγωγή καρποῦ, ὅστις, πίπτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ πατούμενος ὑπὸ τῶν διαβατῶν, τῶν ζώων, καὶ τῶν τροχῶν τῶν ἄμαξῶν, ρυπαίνει τὰς ὁδοὺς καὶ κηλιδώνει τὰ μαρμαροσκεπῆ πεζοδρόμια, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τὰ ὑποδήματα, τὰ φο-

ρέματα, καὶ τοὺς οἴκους τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἤρκει, ὅπως ἀναχαιτίσῃ τοὺς συλλαβόντας τὴν ἀλλόκοτον ταύτην ἰδέαν ἀπὸ τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῆς. Ἡ μεταφορὰ ἄλλως τῆς ἱερᾶς ἐλαίας ἀπὸ τοῦ ἐλαιῶνος, πρὸς σκιάσιν τῶν κονιορτοδριβῶν ὁδῶν τῶν ἀττικῶν πόλεων, εἶναι ἱεροσυλία, ἐναντίον τῆς ὁποίας, ἐὰν ἐλατρεῦετο εἰσέτι ἡ Ἀθηναῖα παρ' ἡμῖν, θὰ ἐξεδικεῖτο δεινῶς· ἴσως ὁμως ἠθέλησαν, δι' οἰκονομικοὺς λόγους, νὰ ἐπιτύχωσιν οὕτω μετὰ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ὁδῶν καὶ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τῶν δενδροστοιχιῶν ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτῶν! . . .

Ἡ ἐκλογή τῆς σφαιρικῆς ἀκακίας, ἥτις ἦδη κοσμεῖ ὁδοὺς τινὰς τῶν Ἀθηνῶν, ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως πολὺ καλλιτέρα, καὶ ὑπὸ καλαισθητικὴν ἐποψιν ἐν μέρει ἐπιτυχής· ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶναι ὅλως ἀκατάλληλος διὰ τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ σφαιρικὴ ἀκακία εἶναι ἐκ τῶν ὠραιότερων τὸ σχῆμα δένδρων, μὲ πυκνόν, πολυτελές, εὖρωστον, φαιδρὸν καὶ πράσινον φύλλωμα, ἀλλ' εἶναι ὑπερβολικῶς μικρὰ δι' ἀθηναϊκὴν δενδροστοιχίαν· ἡ σκιά καὶ αὐτῶν τῶν παλαιότερων τούτων εἶναι ὅλως ἀνεπαρκής διὰ τὰς πλατείας καὶ ἡλιοκαεῖς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἡμῶν· ἐντεῦθεν οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν παρέχουσιν αὐταί, πρὸς μετρίασιν τοῦ θερινοῦ τῶν Ἀθηνῶν καύσωνος, οὐδὲ ὡς καταφύγιον πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ἀποφυγὴν τῆς πυρακτούσης τῶν ἀμέσων ἡλιακῶν ἀκτίνων θερμότητος εἰς τοὺς διαβάτας τῶν ἀθηναϊκῶν ὁδῶν. Ἀφ' ἐτέρου, μεθ' ὅλην τὴν ὠραιότητα τοῦ σχήματος καὶ τοῦ φυλλώματος αὐτῶν, καὶ ὑπὸ καλαισθητικὴν ἐποψιν αἱ σφαιρικαὶ ἀκακίαι δὲν εἶναι ὅλως κατάλληλοι διὰ τὸ κλίμα ἡμῶν· ὁ κονιορτός, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀνόμβρου θέρους, ἀφθόνως ἐπικαθήμενος ἐπὶ τῶν φύλλων των, φαίνεται μακρόθεν καὶ πολὺ ἐπ' αὐτῶν, καὶ προξενεῖ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς κακὴν ἐντύπωσιν, ὡς ἐκ τοῦ βαθυπρασίνου χρώματος τοῦ φυλλώματος καὶ τοῦ μικροῦ ὕψους τῶν δένδρων τούτων. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονώμεν ἀφ' ἐτέρου, ὅτι εἰς τὰ μεσημβρινὰ κλίματα, καὶ ἰδίᾳ παρ' ἡμῖν, αἱ δενδροστοιχίαι τῶν ὁδῶν δὲν εἶναι ἀπλῶς πρὸς στολισμὸν αὐτῶν· ἀλλ' ἔχουσι

καὶ πρακτικώτερον κυρίως σκοπὸν : νὰ σκιαῶσι τοὺς διαβάτας καὶ ἀπαλλάσσωσιν αὐτοὺς, ὡς καὶ τὰ δι' αὐτῶν διερχόμενα ζῶα, οὐ μόνον τῆς ὀχληρότητος τοῦ ἰσχυροῦ θερινοῦ καύσωνος, ἀλλὰ καὶ σπουδαιοτέρων ἐτι ἀποτελεσμάτων αὐτοῦ τῆς ἡλιάσεως. Περιπτώσεις τοιούτων δυστυχημάτων, εἰς ἀνθρώπους καὶ ζῶα ἐν γένει, ἐν ὥρᾳ θέρους, συμβαίνουσιν ἐνίοτε ἐν Ἀθήναις· καὶ τὰ ὀλίγα βεβαίως δυστυχήματα ταῦτα ἠθέλωμεν ἀποφύγει, ἐὰν εἴχομεν πραγματικές, καταλλήλους πρὸς τοὺς κλιματικούς ὅρους τοῦ τόπου, δένδροστοιχίας, ἐκ μεγάλων δένδρων, ἀντὶ τῶν ἤδη ἀναξίων λόγου, ἀχρήστων καὶ οἰκτρῶν τὴν θέαν τοιούτων. Τὰ δένδρα ταῦτα, τὰ ὅποια εἶναι ἀναμφιβόλως ὥρατα πρὸς στολισμὸν κήπων, δυνατὸν νὰ εἶναι πρόσφορα καὶ διὰ δένδροστοιχίας ἄλλων τόπων καὶ ἄλλων κλιμάτων· ἀλλὰ διὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει εἶναι ὅλως ἀνάρμοστα εἰς τὰς δένδροστοιχίας τῶν ὁδῶν. Καὶ τὸ κακὸν εἶναι, ὅτι τὸ παράδειγμα τῶν Ἀθηνῶν μιμοῦνται βαθυμῶν, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ αἱ ἐπαρχίαι· καὶ οὕτω βλέπομεν ἀπὸ τινος εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας ἐπαρχιακῶν τινων πόλεων, ἀντὶ τῆς λεύκης, τῆς πλατάνου καὶ ἄλλων τοιούτων ὑπὸ τῆς πείρας χιλιετηρίδων καθιερωθέντων δένδρων, νὰ φυτεύονται σφαιρικά ἀκακίαι ! . . .

Ὑπὸ τὴν καυστικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἥλιου καὶ τῶν ἀθηναϊκῶν οἰκιῶν, ὁδῶν καὶ πεζοδρομίων, ἔχομεν ἀπόλυτον ἀνάγκην μεγάλων, μὴ ἀειθαλῶν, καὶ πλουσιῶν τῷ φύλλωμα δένδρων, μὲ παχείαν καὶ εὐρυτάτην σκιάν, καλύπτουσιν, εἰ δυνατόν, ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ὁδὸν ἐν ὥρᾳ θέρους μόνον· καὶ τοιοῦτον δένδρον, πληροῦν ἄριστα τοὺς εἰρημένους ὅρους, εἶναι ἡ λεύκη. Ἐν Παρισίοις καὶ εἰς ἄλλα βορειότερα τῶν Ἀθηνῶν κλίματα, ἐνθα ἂν καὶ ἡ σκιά, κατὰ τὸ θέρος, δὲν εἶναι τόσο ἀναγκαία, ὅσον παρ' ἡμῖν, αἱ δένδροστοιχίαι ἐν τούτοις ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς ὕψηλης καὶ μεγαλοπρεποῦς καστανέας· τὸ δένδρον τοῦτο εἶναι ὥρατον, μὲ λαμπρὸν φύλλωμα καὶ ἐπιδέχεται τεχνηέντως συντηρούμενον καὶ κλαδευόμενον, οἷονδ' ὅποτε σχῆμα, κοσμοῦν καλλιτεχνικῶς

καὶ κατὰ βούλῃσιν τοῦ δενδροκόμου τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων. Ἄτυχως ὅμως ἡ καστανέα ἀπαιτοῦσα κλίμα ψυχρότερον τοῦ τῶν Ἀθηναίων, εἶναι ἀδύνατον νὰ φυτευθῇ εἰς τὰς ἡμετέρας δενδροστοιχίας· μόλις εὐδοκίμει ἐν Κηφισίᾳ, θὰ ἐπετύγχανε δὲ βεβαίως ἐν Τριπόλει. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἡμεῖς ἔχομεν τὴν λεύκην, ἥτις δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐπαρκῶς, καὶ ὑπό τινος ἐπόψεως, μετὰ πλεονεκτημάτων μάλιστα, τὴν καστανεάν τῶν ψυχροτέρων κλιμάτων.

Ἡ λεύκη ἔχει ἱκανὰ πλεονεκτήματα διὰ δενδροστοιχίαν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τὸ μέγα προσὸν τῆς ταχυτάτης ἀναπτύξεως καὶ εὐκόλου εὐδοκιμήσεως παρ' ἡμῖν· ἀρμόζουσα ἐντελῶς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κλίμα καὶ εὐδοκιμοῦσα μεγάλως ὑπ' αὐτό, εἶναι, διὰ πολλοὺς καὶ σπουδαίους λόγους, ἐνδεδειγμένη ὡς τὸ μόνον φυτὸν τῶν ἐν Ἑλλάδι δενδροστοιχιῶν. Εἶναι ὕψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς δένδρον, ἔχει πυκνὸν καὶ ὡραῖον φύλλωμα, καὶ παρέχει εὐρείαν, παχείαν καὶ δροσερὰν σκιὰν κατὰ τὸ θέρος· μὴ οὖσα δὲ ἀειθαλής, ἀφίνει ἐλευθέραν τὴν ἡλιακὴν ἀκτινοβολίαν, ὥπως φωτίζῃ καὶ θερμαίνῃ ἰσχυρῶς τὰς οἰκίας καὶ τὰς ὁδοὺς κατὰ τὸν χειμῶνα. Συνεπεία τοῦ ὕψους τοῦ κορμοῦ, τοῦ ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ τῆς φύσεως τοῦ φυλλώματος, ὁ κονιορτὸς δὲν φαίνεται ρυπαίνων αὐτήν· τὸ ὑναντίον μάλιστα, αὕτη φαίνεται πάντοτε εὐρωστος καὶ καθαρά· διὰ δὲ τῆς ἀενάου κινήσεως τῶν διχρῶν φύλλων τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, προξενεῖ λίαν εὐάρεστον εἰς τὸ ὄμμα αἴσθησιν καὶ ἐν γένει ἐντύπωσιν δροσεράν. Ἰδέτε τὴν ὡραίαν, πλουσίαν καὶ θαλεράν δενδροστοιχίαν τῆς λεωφόρου Ἀλεξάνδρας, καὶ συγκρίνατε αὐτὴν πρὸς τὰς πτωχὰς καὶ καχεκτικὰς τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως· καὶ ὅμως ἐκείνη μόλις πρὸ ὀλίγων ἔτων ἐφυτεύθη, ἐνῷ αὗται ἀριθμοῦσι βίον δεκαετηρίδων ὧν !

Ἀλλὰ διατί δὲν ἐχρησιμοποιήθη καί, τὸ ὑναντίον μάλιστα, εὐρεθεῖσα ἐξεδιώχθη τῶν ἀθηναϊκῶν ὁδῶν, ἡ λεύκη ; ὁ κατ' αὐτῆς πόλεμος ἐκηρύχθη κυρίως, διότι, ἕνεκα τοῦ ὕψους καὶ τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐν γένει, κλείει τὴν πρόσοψιν καὶ ἐμποδίζει τὴν θέαν τῶν οἰκιῶν ! Ἄλλ' ὁ λόγος οὗτος εἶναι ὧν

ἀδάσιμος· τὸ μειονέκτημα τοῦτο τῶν ὕψηλῶν δένδρων αἵρεται εὐκόλως, ὥς γίνεται καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ τὰς ἐκ καστανέας καὶ ἄλλων μεγάλων δένδρων δενδροστοιχίας, κοπτομένων ἐν καιρῷ καὶ καταλλήλως τῶν πρὸς τὰς οἰκίας κλάδων αὐτῶν. Οὕτως, οὐ μόνον αἱ οἰκαί ἀφίενται ἐπαρκῶς ἐλεύθεραι, ἀλλὰ καὶ οἱ πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ὁδοῦ βαίνοντες κλάδοι ἀναπτύσσονται ταχύτερον καὶ ζωηρότερον· οἱ τοιοῦτοι κλάδοι θὰ ἐσχημάτιζον ἄνωθεν τῶν ὁδῶν συνεχῇ στοάν, ὑπὸ τὸ πυκνὸν φύλλωμα τῆς ὁδοῦ οὐ μόνον οἱ διαδάται θὰ εὕρισκον ὁροσερὸν καταφύγιον καὶ ἀναψυχὴν κατὰ τοῦ θερινοῦ καύσωνος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος δὲν θὰ ἐθερμαίνετο τόσον ἰσχυρῶς ὑπὸ τῆς πυρακτούσης ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας. Ἄλλως τὸ ὕψος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ δένδρου ἐν γένει κανονίζεται εὐκόλως, διὰ τοῦ κλαδεύματος κατὰ βούλησιν ἡμῶν· εἶναι ἀπλούστατον ζήτημα δενδροκομικῆς τέχνης καὶ καλαισθησίας.

Ἀντιτάσσονται ὅμως, φαίνεται, καὶ ἄλλοι τινες λόγοι κατὰ τῆς προτιμήσεως τῆς λεύκης διὰ τὰς δημοσίας δενδροστοιχίας! Ἐλέχθη, ὅτι ἐμποδίζει τὸν φωτισμὸν τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπομένως, ὅτι εἶναι ἀνθυγιεινὴ ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι, διὰ τοῦ κλαδεύματος, ὥς εἵπομεν ἄνωτέρω, τὸ τοιοῦτον πρόσκομμα αἵρεται ἐντελῶς, ὁ λόγος οὗτος, ὅστις δὲν ἰσχύει ἀλλαχοῦ, εἰς βορειότερα καὶ σκοτεινὰ σχετικῶς κλίματα, κατὰ τῶν ὕψηλῶν ἐκ καστανέας δενδροστοιχιῶν, εἶναι ἀστέilon νὰ προβάλληται διὰ τὰς Ἀθήνας· εἰς τόπον, πάσχοντα σχεδὸν ἐξ ὑπερβολικῆς ζωηρότητος τοῦ φωτὸς καὶ τῆς διαρκοῦς διαυγείας τῆς ἀτμοσφαίρας, εἶναι ὅλως ἄτοπον νὰ φέρωνται τοιαῦτα ἀδάσιμα προσκόμματα κατὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς βλαστήσεως καί, ἐπομένως, κατὰ τῆς ὑγείας καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς πόλεως. Εἰς ἐκ τῶν πρῶν δημάρχων τῶν Ἀθηνῶν, εἰς δὲν ὠμιλήσαμεν ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν ἐκ λεύκης δενδροστοιχιῶν, ἀπήντησεν ἡμῖν, ὅτι ἡ σπουδαιότερα αἰτία, δι' ἣν δὲν προτιμᾶται αὕτη, εἶναι ἡ βραχεῖα διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ δένδρου ταύτου· μόλις, εἶπε, διαρκοῦσιν ἓνα αἰῶνα αἱ λευκαί! καὶ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα ἐφαίνετο βραχὺ εἰς τὸν ἄλλοτε ἄρ-

χοντα τῶν Ἀθηνῶν ! . . . Ποσάκις ὁμως, ἐντὸς εἰκοσαετίας, ἐφυτεύθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν τὰ ἀκατάλληλα δένδρα πολλῶν ἐκ τῶν ἀθηναϊκῶν δενδροστοιχιῶν, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν ποτὲ δενδροστοιχίας καὶ σκιὰν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἡμῶν· ἐνῶ, ἐὰν ἔκτοτε, ἀκολουθοῦντες τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ κλίματος καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, ἐφυτεύομεν λεύκας, ἢ πόλιν σήμερον θὰ ἦτο πλήρης μεγαλοπρεπῶν δενδροστοιχιῶν, μετὰ ὥραιας καὶ εὐρώστου βλαστήσεως, ὑγιεινῆς καὶ δροσερᾶς κατὰ τὸ θέρος.

Ἡ παλαιὰ δενδροστοιχία τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς, πρὸ δεκαετηρίδων φρονίμως καὶ συμφώνως πρὸς τὴν πατροπαράδοτον παλαιὰν πείραν τοῦ τόπου διὰ λεύκης φυτευθεῖσα, παρῆχεν εἰς αὐτὴν παχείαν σκιὰν καὶ σπουδαίαν προστασίαν· χάρις εἰς αὐτὴν ἐστολίζετο συγχρόνως ἄλλοτε ἢ, ἐλλείψει σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης μοναδικὴ εἰσοδος ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας. Ἦδη δυστυχῶς, ἄγνωστον διατί, καὶ ἡ ὥραία αὕτη δενδροστοιχία ἐγκατελείφθη ἐντελῶς, καὶ τείνει νὰ ἐκλείψῃ μετ' ὀλίγον· τὰ παλαιὰ δένδρα της, βαθμηδὸν κοπτόμενα, ἢ δὲν ἀντικαθίστανται ἐντελῶς, ἢ ἀναπληροῦνται δι' ἄλλων ἀκαταλλήλων, καὶ οὐχὶ πάλιν διὰ λεύκης. Ἡ τοιαύτη ἐγκατάλειψις καὶ καταστροφή τόσοσιν ὥραιας καὶ πλουσίας δενδροστοιχίας εἶναι, νομίζομεν, ἄτοπος καὶ ἀσύγνωστος· ἢ ἐπὶ τόσας δεκαετηρίδας θαλερὰ ἀκμὴ καὶ χρησιμότης αὐτῆς ἔπρεπε, τοῦναντίον, νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ διδάξῃ οὐ μόνον αὐτῆς τὴν ἐπιμελῆ συντήρησιν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων τὴν ἀπόκτησιν.

Πλὴν τῆς λεύκης, κατάλληλος διὰ δενδροστοιχίας ἐν Ἀττικῇ εἶναι καὶ ἡ πλάτανος· αὕτη κοσμεῖ δι' ὥραιων καὶ εὐρώστων δενδροστοιχιῶν τὰς ὁδοὺς πολλῶν εὐρωπαϊκῶν πόλεων. Ὡς γνωστόν, ἡ πλάτανος εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ ὑπὸ τὸ κλίμα ἡμῶν· διὸ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπῆρχον πλείσται ἐξ αὐτῶν ἐν Ἀθήναις· ἡ πλάτανος καὶ ἡ λεύκη, αἵτινες ἀπαντῶσι πολυπληθέσταται ἐν Ἀττικῇ, οὐ μόνον αὐτοφυεῖς, ἀλλὰ καὶ φυτευταί, παρὰ τὰς πηγὰς, τὰς ἐξοχικὰς κατοικίας, τὰς μονὰς, τὰς ὁδοὺς, τὰ δάση κτλ. εἶναι ἀνέκαθεν καθ' ὅλην τὴν Ἀττι-

κὴν λίαν διαδεδομέναι. Ἀλλά, πλὴν τῆς βραδυτέρας ἀναπτύξεως, τοῦ σχήματος καὶ τοῦ ὕψους, αὕτη μειονεκτεῖ τῆς λεύκης ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς συντηρήσεως· ἔχει ἀνάγκην τακτικωτέρας καὶ ἀφθονωτέρας ἀρδεύσεως· τὸ δὲ ὕδωρ δυστυχῶς δὲν ἀφθονεῖ εἰσέτι ἐν Ἀθήναις. Ἐν Κηφισῷ ἡ πλάτανος μεγάλως εὐδοκιμοῦσα ἀνεπτύχθη ταχέως, ἀποτελέσασα ὡραϊστάτας δένδροστοιχίας, ὧν τὸ πυκνὸν καὶ ὡραῖον φύλλωμα σχηματίζει συνεχῇ στοάν, στεγάζουσαν ἐντελῶς τινὰς τῶν ὁδῶν αὐτῆς· ἀλλ' ἐν Κηφισῷ ὑπάρχει ἀφθονον ὕδωρ, ρέον διαρκῶς παρὰ τὴν ρίζαν αὐτῶν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν ταχείαν καὶ εὐρωστον εὐδοκίμῃσιν τῶν δένδρων τούτων ἔκει.

Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχον βεβαίως, ἐντὸς τῆς πόλεως, σκιερὰς λεωφόρους μετὰ πλουσίων δένδροστοιχιῶν· οἱ ὁδοίμοι αὐτῶν, ἕνεκα τῆς χθαμαλότητος τῶν οἰκίων καὶ τῆς ἐλλείψεως δένδρων, ἂν καὶ στενοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προσεβάλλοντο ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ ἦσαν θερμοί· ἡ διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Πομπηΐας, ἐν ὧρᾳ θέρους, διάβασις διδάσκει τοῦτο εὐκόλως. Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἄνθρωποι τότε δὲν συνήθιζον νὰ κλείωνται ἐντὸς τῶν οἰκῶν, δὲν διέμενον ὁμῶς, ἀνευ λόγου, ἐν καιρῷ θέρους, καὶ ὑπὸ τὰς φλογερὰς ἡλιακὰς ἀκτίνας· ζῶντες, τὸ πλεῖστον, ἐν ὑπαίθρῳ, εἶχον πολλοὺς σκιεροὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους διήρχοντο, περιπατοῦντες καὶ ἀναπαυόμενοι, συζητοῦντες καὶ διδασκόμενοι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἡμέρας. Ἡ ἀνάγκη τῶν σκιερῶν τόπων, ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἔθους τῆς μακρᾶς ἐν ὑπαίθρῳ διαμονῆς ὑπαγορευομένη, ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς, πλὴν τῆς συντηρήσεως συσκήλων τόπων, ὑπὸ πυκνὸν φύλλωμα μεγάλων δένδρων, καὶ τὴν ἀνέγερσιν, περὶ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, μακρῶν στοῶν· τοιαῦται στοαί, ἐξ ὡραίων περιστυλίων συνήθως ἀποτελούμεναι, ὑπῆρχον εἰς τοὺς ναοὺς, τὰ θέατρα, τὰ λουτρά, τὰς παλαιστρας, τὰ γυμνάσια, τὰς ἀγορὰς κλπ.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν οἰκιῶν τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς πόλιν, οἷα αἱ Ἀθῆναι, ἦτοι εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν πόλιν τοῦ Ἑλλίου καὶ τοῦ φωτός, ἡ κατασκευὴ τῶν προσόψεων τῶν οἰκιῶν τόσον λευκῶν, λεῖων καὶ στιλπνῶν, ὥς συνηθίζεται μάλιστα ἐσχάτως, δυστυχῶς, παρ' ἡμῖν, εἶναι οὐ μόνον παράνομος ¹⁾ ἀλλὰ καὶ κλιματολογικῶς σφαλερὰ καὶ ὅλως ἀνάρμοστος· ὑπὸ ἄλλα κλίματα ὑγρά, νεφελώδη καὶ, συνεπῶς, σκοτεινὰ, μελαγχολικὰ καὶ σκυθρωπά, ἐνθα αἱ λευκότεραι οἰκίαι ταχέως, διὰ τῆς πολλῆς ὑγρασίας καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἀκτίνων τοῦ Ἑλλίου, λαμβάνουσι μέλαν χρῶμα καὶ πένθιμον ὄψιν, αἱ τοιαῦται τῶν οἰκοδομῶν ἐξωτερικαὶ ὀψεις εἶναι βεβαίως φαιδραὶ καὶ εὐχάριστοι, συντείνουσαι εἰς διάχυσιν τοῦ φωτός καὶ μείωσιν τῆς γενικῆς κατηφείας τοῦ γενικοῦ σκότους· ἐκεῖ τὸ λευκὸν χρῶμα εἶναι ἀνάγκη καὶ τείνει νὰ πληρῶσθαι ἔλλειψιν τοῦ κλίματος, διότι τὰ πάντα εἶναι σκοτεινὰ καὶ μαῦρα καὶ σκιερὰ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ οὐρανός, συνήθως, μολυβδόχρους. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν τοῦτο ἀποτελεῖ παράχорδον καὶ ἀνάρμοστον μίμησιν· ἐνῶ κατ' οὐδὲν βεβαίως συντελεῖ, ἐν τῇ μέσῃ τόσου πλούτου φωτός καὶ λαμπρότητος τῆς ἀτμοσφαίρας, πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως, συντείνει ἀφ' ἐτέρου, μεταβάλλουσα εἰς ἰσχυροὺς ἀνακλαστήρας τὰς οἰκίας, εἰς τὴν ζωηρὰν διάχυσιν καὶ συνεπῶς εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ φωτός καὶ τῆς θερμότητος τῶν ἑδῶν αὐτῆς. Τὸ φῶς ὁμῶς τῆς ἡμέρας εἶναι, ὥς γνωστόν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν χειμῶνα ὑπερμέτρως σχεδὸν ζωηρὸν ἐν Ἀθήναις, ἡ δὲ θερμότης τοῦ θέρους ὑπερβολικὴ καὶ τόσον ὀχληρά. ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην περαιτέρω τεχνητῆς αὐξήσεως· τὸ θερινὸν

1. Κατὰ τὸ ἀρθρον 14 τοῦ περὶ ὑγεινῆς οἰκοδομῶν πόλεων καὶ κωμῶν Νόμου τῆς 3 Ἀπριλίου 1835 : «Ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν οἰκιῶν ὅλων τῶν λαμπρῶν χρωμάτων, ὅποιον τὸ κόκκινον, τὸ βαθύ κίτρινον καὶ τὸ λευκόν· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἐλακομίκτων βαφῶν καὶ τοῦ βερενικίου, ὥς ἐπιβλαβῶν πάντων εἰς τὴν ὑγίαν».

φῶς, ἰδίᾳ, εἶναι τόσον ἰσχυρόν, ὥστε πολλαπλασιαζόμενον διὰ τῆς τοιαύτης τεχνητῆς ἀνακλάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τῶν οἰκιῶν, καθιστᾷ ἐκτυφλωτικὴν καὶ ἀδύνατον τὴν ἄνευ χρωματιστῶν ὕαλων διὰ τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως διάβασιν· πανταχόθεν οὕτω προσβάλλον καὶ θαμβοὺν τοὺς ἀόπλους ὀφθαλμούς, δύναται νὰ προξενήσῃ σπουδαίαν βλάβην καὶ νόσους ἐνίοτε εἰς αὐτούς. Τὰ βαθύτερα καὶ ποικίλα, χωρὶς νὰ εἶναι σκοτεινὰ καὶ μελαγχολικά, ἀλλ' ἁρμονικὰ καὶ παιδρά, χρώματα, θὰ ἦσαν διὰ τὰς προσόψεις τῶν οἰκιῶν τῶν Ἀθηνῶν πολὺ καταλληλότερα· ἐπαρκῶς ζωηρά καὶ λαμπρά, ὑπὸ τοσοῦτον φῶς, θὰ ἐκαλλώπιζον συγχρόνως τὴν πόλιν καὶ θὰ προσέδιδον εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς, διὰ τῆς ποικιλίας, τῆς παιδρότητος καὶ τῆς ἁρμονίας των, καλλιτεχνικωτέραν ὄψιν. Οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ἐγνώριζον κάλλιον ἡμῶν νὰ προσαρμόζωσι τὰς ιδιότητας τοῦ μεσημβρινοῦ κλίματος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καλαισθησίας, καὶ ὑπῆρξαν ἀπαράμιλλοι εἰς τὴν ὀρθὴν καὶ ἐπιστημονικὴν χρησιμοποίησιν τῶν φυσικῶν ἀρετῶν τῆς χώρας πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κανόνων τῆς Τέχνης καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολιτισμοῦ, μετεχειρίζοντο ποικίλους βαθεῖς καὶ ἀνοικτοὺς χρωματισμούς, μὴδὲ τοῦ μέλανος καὶ τῶν διαφόρων τόνων αὐτοῦ ἐξαιρουμένων, πρὸς κόσμησιν τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν αὐτῶν· ἡ πομπηϊανὴ τοιχογραφία, ἡ τόσον ἁρμονικὴ πρὸς τὸ κλίμα καὶ τόσον ἁρμόζουσα εἰς τὴν μεσημβρινὴν παιδρότητα, διδάσκει προφανῶς τοῦτο. Μόνον ἐφ' ὅσον ὁ οἶκος ἦτο ἀπλοῦς, πρωτογενῆς, ἔχριον αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι δι' ἀσθέστου καὶ τὸν ἄφινον λευκόν· εὐθύς ὡς ἐβελτιώθη ὁμοῦς ὁ διάκοσμος αὐτοῦ, ἐκαλύφθησαν οἱ τοῖχοί του διὰ πολυχρόου τοιχογραφίας, ἧς ἡ θελκτικὴ τῶν χρωμάτων ζωηρότης καὶ ἁρμονία καὶ ἡ χαρίεσσα τῶν θεμάτων σύνθεσις διατηροῦνται πάντοτε ἀπαράμιλλοι. Καὶ αὐτὰ τὰ καλλιμάρμαρα ἀρχαῖα μνημεῖα δὲν ἀφίνοντο ὅλως λευκά· χωρὶς νὰ ἐλαττώσωσι τὴν σοβαρὰν πολυτέλειαν καὶ τὸ ἐπιβάλλον τοῦ μαρμάρου, ἐμετρίζον καὶ ἐξήλειπον τὴν ψυχρὰν ἐντύπωσιν τῆς μονοτόνου αὐτοῦ λευκότητος διὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν χρωμάτων, ὧν ἡ ἁρμονικὴ ἀντίθεσις καὶ ἡ

ποικιλία ἐξῆρε καὶ καθίστα συγχρόνως ὁρατὰς πάσας τὰς καλλιτεχνικάς τοῦ μνημείου λεπτομερείας. Ὁ Παρθενῶν αὐτός, εἰς ὃν ἦδη ὁ χρόνος καὶ τὸ κλίμα ἀπέδωκαν τὴν θαυμασίως πρὸς τὸ κυανοῦν τοῦ ἡμετέρου οὐρανοῦ ἁρμονικὴν αὐτοῦ ἐρυθρόχρυσον χροιάν, ἔφερε πλῆθος χρωμάτων ἐπὶ τῶν μαρμάρων τοῦ χρυσᾶ, ἐρυθρά, πράσινα, κυανᾶ, εἰς ὅλους τοὺς ζωηροὺς καὶ βαθεῖς τόνους, ἁρμονικῶς πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ μνημείου προσηρμοσμένα, παρεῖχον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τὴν ἐξαισίαν καὶ φαιδρὰν ἐντύπωσιν τῆς ὕγιους ἑλληνικῆς καλαισθησίας. «Οἱ καλλιτέχναι, λέγει ὁ *Gaudry*, διέκριναν, ὅτι τὰ μάρμαρα δὲν ἔχουσι νὰ φοβηθῶσι βλάβας ἐκ μέρους τοῦ εὐεργετικοῦ κλίματος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῖς ἐνεπιστεύθησαν, μετ' ἀγάπης, τοὺς θησαυροὺς τῆς μεγαλοφυΐας τῶν, γνωρίζοντες, ὅτι θὰ διετήρουν τὴν ἀθάνατον αὐτῆς σφραγίδα. Αὐτοὶ οἱ ζωγράφοι παρεσύρθησαν ὑπὸ τῆς λευκότητος καὶ τῆς εὐκόλου στιλδώσεως τοῦ σακχαραιοῦς μαρμαροῦ· τὸ ἐχρωμάτισαν, ὡς χρωματίζομεν σήμερον τὸν ἐλεφαντόδοντα καὶ τὴν πορσελάνην. Ἀπὸ τῶν ἐρευνῶν τοῦ *Hittorff* ἡ πολύχρους διακόσμησις τῶν ἀρχαίων μνημείων δὲν ἐπιδέχεται πλέον οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν».(*Géologie de l'Attique*,σελ.462).

Δι' ὅμοιον κλιματολογικὸν λόγον, εἶναι, νομίζομεν, ἀνάρμοστος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ τόπου ἡ κατασκευὴ τῶν οἰκίων μετὰ τόσῃ πολλῶν παραθύρων ὡς συνηθίζεται παρ' ἡμῖν· ἡ κατασκευὴ *ὀλίγων καὶ μεγάλων* παραθύρων, ἀρκετῶν διὰ τὸν πλούσιον φωτισμὸν καὶ τὸν ἐπαρκῆ ἀερισμὸν τῶν οἰκίων, εἶναι ἡ ἀρμόζουσα εἰς τὸ κλίμα ἡμῶν. Εἰς τόπον, ἔνθα ἡ πλησμονὴ καὶ ἡ ζωηρότης τοῦ διαχύτου φωτὸς τῆς ἡμέρας, ἡ διαρκὴς σχεδὸν αἰθρία τοῦ οὐρανοῦ, ἡ μακρὰ τοῦ Ἥλιου ἀκτινοβολία, ἡ συχνότης καὶ ἡ δύναμις τῶν ἀνέμων καί, συνεπῶς, ἡ συνεχὴς ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος καὶ ὁ θαψιλὴς φωτισμὸς τῶν οἰκῶν εἶναι τὸ κύριον κλιματολογικὸν χαρακτηριστικόν, ἡ τοποθέτησις τόσῃ πολλῶν παραθύρων ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς προσόψεως τῶν οἰκοδομῶν δὲν εἶναι μόνον δαπάνη ἄσκοπος καὶ σπατάλη ἀκαλαίσθητος, ἀλλὰ καὶ σφάλμα ἀρχιτεκτονικόν

ἀσύγγνωστον κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ οἴκου διασκευῆς, οἰκονομίας, ἐπιπλώσεως καὶ συντηρήσεως· ἐνῷ ἐπιβαρύνει τὴν οἰκοδομὴν διὰ δαπάνης ἀχρήστου καὶ ἐν μέρει ἐπιβλαβοῦς τῆς καλαισθησίας ἐξωτερικῶς, περιορίζει καὶ ἐσωτερικῶς τὸν ἀναγκαῖον χώρον τῶν δωματίων καὶ τῶν τοίχων πρὸς τοποθέτησιν χρησίμων ἐπίπλων καὶ ἔργων Τέχνης. Διὰ τῶν πολυαριθμῶν αὐτῶν θυρῶν καὶ παραθύρων, συνεπεία τῆς συχνότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου, καταντᾷ οὐ μόνον δύσκολος καὶ δαπανηρὰ ἡ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος θέρμανσις τοῦ οἴκου, ἀλλὰ καὶ ὀχληρὰ ἡ ἐν ὥρᾳ θέρους ὑπέρμετρος πλήμμουρα τοῦ φωτὸς ἐν αὐτῷ, καὶ ἀνθυγιεινὴ ἡ ἐν πάσῃ ἐποχῇ τοῦ ἔτους εὐκολος καὶ ἄφθονος τοῦ κονιορτοῦ εἰσοδος· τῆς τοιαύτης ὑπερβολικῆς πληθύος τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων κύριον προῖον εἶναι, πλὴν τῆς ἀφθονίας τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν παραπετασμάτων καὶ τῶν ἐπίπλων ἐν γένει, τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος, αἱ ἐξ αὐτῶν πλευρίτιδες καὶ αἱ λοιπαὶ σχετικαὶ νόσοι. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ φῶς εἶναι φαιδρὸν καὶ ὑγιεινὸν στοιχείον, καὶ ὁ καθαρὸς ἀὴρ ἀπαραίτητος τῆς ὑγείας σὺντροφος πάσης οἰκίας καὶ, ἐπομένως, ὁ διὰ τῶν πολλῶν παραθύρων ἰσχυρὸς φωτισμὸς καὶ εὐκολος ἀερισμὸς χρησιμεύει εἰς ἐξυγίανσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἡ ὑπέρμετρος ὑπερβολὴ κουφωμάτων εἶναι πάντοτε ἐλάττωμα τῆς οἰκοδομῆς παρ' ἡμῖν, δυνάμενον, ἄνευ οὐσιώδους λόγου ὠφελείας, νὰ καταστῇ ἐπιβλαπὲς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑγείαν· τό : *πάν μέτρον ἄριστον* ἐφαρμόζεται καὶ ἐνταῦθα, ὡς πανταχοῦ σχεδόν, λίαν ἐπιτυχῶς.

Ἐφ' ἐτέρου, οὐδεμίᾳ προσοχῇ δίδεται συνήθως, ἐν τῇ κατασκευῇ ἰδίως τῶν μικρῶν καὶ μετρίων οἰκιῶν, εἰς τὴν μεσημβρινὴν ἔκθεσιν καὶ τὸ ἀναγκαῖον μέγεθος τῶν κοιτῶνων, τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο στοιχείον τῆς ὑγείας τοῦ οἴκου· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, θυσιάζεται ὁ κοιτῶν, γινόμενος μικρὸς καὶ ἀνήλιος, τοποθετούμενος πρὸς βορρᾶν, χάριν τῆς αἰθούσης, ἥτις καταλαμβάνει τὴν καλλιτέραν θέσιν τῆς οἰκίας καὶ ὑπερβολικῶς εὐρὺν σχετικῶς χώρον. Καὶ ἡ παράβασις αὕτη τοῦ σφοῦ, διὰ τὰ ἡμέτερα ἰδίως κλίματα, ρητοῦ : *δπου δὲν μπαίνει ὁ*

Ἡλιος, μπαίνει ὁ λατρός, εἶναι αἰτία καταστρεπτικῶν πάντοτε διὰ τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων ἀποτελεσμάτων. Ἀκατάλληλος καὶ κακὴ εἶναι ἐπίσης ἡ κατασκευή, ὥς καὶ ἡ τοποθέτησις, ἐν ταῖς τοιαύταις οἰκίαις, τοῦ ἀποχωρητιῶ· παρὰ πάντα ὑγεινὸν κανόνα κατασκευαζόμενον καὶ τοποθετούμενον τοῦτο εἶναι ἐστὶ μολύνσεως καὶ θυσιᾶς τοῦ οἴκου. Τὰς ἀνθυγιεῖνὰς συνεπείας τῆς κακῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν οἰκιῶν παρ' ἡμῖν περιττὸν νὰ ὑποδείξωμεν καὶ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα.

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὥς γνωστὸν, αἱ ἐξωτερικαὶ προσόψεις τῶν οἰκιῶν ἦσαν σχεδὸν ὅλως τυφλαί· ὅλοι οἱ θάλαμοι δὲν εἶχον παράθυρα· τὰ ὀλίγα δὲ παράθυρα ἐκείνων, οἵτινες εἶχον τοιαῦτα, ἦσαν ἐστραμμένα, οὐχὶ πρὸς τὴν ὁδόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν, πρὸς τὴν αὐλὴν. Τὸ μέτριον φῶς αὐτῶν οἱ ἐσωτερικοὶ θάλαμοι ἐλάμβανον, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ τῆς αὐλῆς καὶ διὰ μόνων τῶν θυρῶν αὐτῶν· σπανίως δὲ ἡ ἐνότης τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων διεκόπτετο ὑπὸ δύο πρὸς τὴν ὁδὸν βλεπόντων παραθύρων. Καὶ δὲ ἐννοοῦμεν βεβαίως νὰ ὑποδείξωμεν διὰ τοῦτου, ὥς πρότυπον, ἄξιον μιμήσεως καθ' ὅλα, πρὸς ἀνοικοδόμησιν τῶν νεωτέρων οἰκιῶν, τὸ ἀρχαῖον σχέδιον, ἂν καί, ὑπὸ πολλὰς ἐπὶ οἰκίαις ἐκεῖναι ὅσον ἀπλαῖ, τόσον θαυμασταὶ καὶ ὠραῖαι ἦσαν· ἡ ἐπίσκεψις τῆς Πομπηΐας διδάσκει εὐκόλως καὶ πειστικῶς τοῦτο. Τὸ σχέδιον ἐκείνων ἐπεβάλλετο οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ κλίματος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὑπὸ τῆς ἀπλότητος τοῦ ἀρχαίου βίου· διότι οἱ ἀρχαῖοι διῆγον, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς τοῦ οἴκου, ὁ δὲ οἰκογενειακὸς αὐτῶν βίος ἦτο ὅλως διάφορος τοῦ σημερινοῦ· ἀλλὰ μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων ὑπάρχει μέση ὁδός, δυναμένη νὰ ἀρμόζῃ εἰς τε τὸ κλίμα, τὴν ζωὴν καὶ τοὺς νεωτέρους κοινωνικοὺς ὁρους ἡμῶν.

Ἄφ' ἑτέρου, αἱ ὁδοὶ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν πόλεων, ὥς ἐκ τῆς ἐλλείψεως παραθύρων, ἐφαίνοντο σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν οἰκιῶν παραγομένην ἐξωτερικὴν ἐντύπωσιν, οὕτως εἶπεῖν, νεκραί· ἔλειπεν ἀπ' αὐτῶν ἡ ὑπὸ τοῦ πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένου ζωογόνου μετώπου τῶν νεωτέρων οἰκιῶν παρα-

γομένη ἐντὸς τῶν ὁδῶν ζωηρὰ παιδρότης· καὶ μόνον θπου, ἐδῶ ἐκεῖ, ὑπῆρχεν ἐργαστήριον, ἔχον ἀνάγκην ἀνοικτοῦ πα-
ραθύρου, καὶ εἰς τὰ τμήματα τῆς πόλεως ἐκεῖνα, ἐνθα τοιαῦτα
παράθυρα συχνὰ ὑπῆρχον, ὡς εἰς τὸ ἐν Πειραιεὶ τμήμα τοῦ
ἐμπορικοῦ λιμένος, αἱ οἰκίαι ἐλάμβανον ἐξωτερικῶς εὐθυμο-
τέραν ὄψιν. (*Neumann-Partsch*). Δὲν ἐστεροῦντο ὁμως διὰ
τοῦτο ζωηρότητος καὶ κινήσεως αἱ ἀρχαῖαι ὁδοί· τοῦναντίον,
ἦσαν πολὺ ζωηραί, διότι οἱ ἀρχαῖοι ἔζων πολὺ, ὡς εἴπομεν
ἀνωτέρω, ἐκτὸς τοῦ οἴκου. Ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς βίος ὠδήγει
τοὺς πολίτας ἐκτὸς τῆς οἰκίας· κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐκκλησίας
τοῦ δήμου, ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῶν πολιτῶν εὐρίσκετο ἐπὶ
ποδός, κατὰ δὲ τὰς κληρώσεις ἐν τῇ Δικαστηρίῳ, ὧφειλον νὰ
ἐξέρχωνται ἀπὸ πρωΐας· ταῦτα καὶ μόνα ἤρχουν, ὅπως δλην
τὴν ζωὴν τῆς πόλεως φέρωσιν εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς.

Τ Ε Λ Ο Σ

